PRÆLECTIONES THEOLOGICÆ,

De ANGELIS
De OPERE SEX DIERUM
& De LOCIS THEOLOGICIS.

Quas in Scholis Sorbonicis habuit

HONORATUS TOURNELY

Sacræ Facultatis Parisiensis Doctor

Socius Sorbonicus, Regius & Emeritus Professor, Sacrosanctæ Capellæ Regii Palatii Parisiensis Canonicus.

TOMI SECUNDI PARS SECUNDA.

VENETIIS,
Apud NICOLAUM PEZZANA.

M DCC XL VI.

SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

PRÆLECTIONES
THEOLOGICÆ,
De ANGELIS
De OPERE SEX DIERUM
& De Locis THEOLOGICIS
Quas in Scholis Sorbonicis habuit
HONORATUS
TOURNELI
Sacræ Facultatis Parisiensis Doctor

TOMI SECUNDI PARS SECUNDA

VENETIIS,
Apud NICOLAUM PEZZANA.

M DCC XLVI.

SUPERIORUM PERMISSU, ET PRIVILEGIO

INDEX QUÆSTIONUM.

TRACTATUS DE ANGELIS.

QUÆSTIO PRIMA. *De nomine, definitione, & existentia Angelorum.* pag. 1
ARTICULUS I. *De nomine Angelorum.* 2
ARTICULUS II. *De definitione Angelorum.* ibid.
ARTICULUS III. *De existentia Angelorum.* 3
PRIMA CONCLUSIO. *De fide est Angelos existere.* 4
SECUNDA CONCLUSIO. *Angelorum existentia naturali ratione suaderi ac probabiliter ostendi potest.* ibid.
TERTIA CONCLUSIO. *Non potest solius rationis ope demonstrari existentia Angelorum.* ibid.
Solvuntur Objectiones. 5
QUÆSTIO SECUNDA. *De natura seu essentia Angelorum.* 7
ARTICULUS I. *An Angeli natura sint spirituales & omnis materiæ expertes.* ibid.
PRIMA CONCLUSIO. *Angelorum substantia non est pure corporea.* 8
SECUNDA CONCLUSIO. *Angelorum substantia non constat ex spiritu & corpore subtiliori & invisibili, sicut natura humana ex spiritu & corpore crassiore; sed est pure spiritualis & omnis omnino materiæ expers.* 9
TERTIA CONCLUSIO. *Angelica substantia non indiget corpore tamquam instrumento per quod proprias & naturales suas operationes eliciat.* 12
Solvuntur objectiones. 13
ARTICULUS II. *Utrum Angeli incorruptibiles sint & immortales.* 22
PRIMA CONCLUSIO. *Angeli sunt in perpetuum extituri, nullique interitui subjacebunt unquam.* 23
SECUNDA CONCLUSIO. *Angeli sunt incorruptibiles & immortales ex suis principiis intrinsecis.* 24
TERTIA CONCLUSIO. *Angeli non sunt immortales & incorruptibiles absolute, seu ratione potentiæ Dei extraordinariæ, qua nempe agit præter exigentiam causarum naturalium.* ibid.
Solvuntur Objectiones. 25
ARTICULUS III. *Utrum omnes Angeli sint unius & ejusdem speciei.* 28
PRIMA CONCLUSIO. *Certa fide non constat, utrum omnes Angeli sint unius aut diversæ speciei.* ibid.
SECUNDA CONCLUSIO. *Certum est dari posse plures Angelorum species.* 29
TERTIA CONCLUSIO. *Certum etiam videtur, possibile esse sub eadem specie dari plures Angelos solo numero differentes.* ibid.
QUARTA CONCLUSIO. *Probabilius est, non omnes Angelos esse unius & ejusdem speciei.* 30
QUINTA CONCLUSIO. *Probabilius etiam est, non omnes Angelos differre specie, sed plures esse ejusdem speciei, & solo numero differentes.* ibid.
Solvuntur Objectiones. 31

INDEX

QUÆSTIO TERTIA. *De intellectu Angelorum.* 34
ARTICULUS 1. *De natura intellectus angelici.* ibid.
An & qua ratione vis intellectiva Angeli distincta sit ab ipsius substantia. ibid.
CONCLUSIO. *Intellectus angelicus non realiter, sed virtualiter dumtaxat a substantia ipsius Angeli distinguitur.* 35
An & qua ratione intellectio distinguatur tum ab intellectu, tum a substantia Angeli. 36
PRIMA CONCLUSIO. *Intellectio nec est tota angelicæ substantiæ essentia, nec differentia essentialis ipsius constitutiva.* 37
SECUNDA CONCLUSIO. *Intellectio angelica differt a vi intellectiva Angeli, non realiter, tamquam res a re ex æquo & adæquate distincta; sed modaliter, tamquam modus a re modificata.* ibid.
TERTIA CONCLUSIO. *Non alia etiam admittenda est distinctio quam modalis, intellectionem inter & Angeli substantiam.* 38
An intellectus agens & patiens *in Angelis sit admittendus.* ibid.
CONCLUSIO. *Admittendus non est in Angelo intellectus* agens & patiens *proprie & stricte dictus.* 39
ARTICULUS II. *De objecto intellectus angelici.* ibid.
PRIMA CONCLUSIO. *Angeli possunt aliquam cognitionem de Deo habere per sua naturalia: seipsos quoque, nec non alios Angelos ac substantias per se subsistentes cognoscere possunt.* ibid.
SECUNDA CONCLUSIO. *Angeli cognoscunt res materiales, tam universas, quam singulares.* 40
TERTIA CONCLUSIO. *Angeli certo cognoscunt futura necessaria, qualia sunt ortus solis, eclypses &c.* 41
QUARTA CONCLUSIO. *Futura contingentia quæ a solis naturalibus causis nullo interveniente concursu liberi arbitrii proveniunt, possunt ab Angelis certo cognosci,* ibid.
QUINTA CONCLUSIO. *Angelus non cognoscit certo futura contingentia.* 42
SEXTA CONCLUSIO. *Angeli cognoscunt naturaliter cogitationes & affectiones aliorum, tam Angelorum quam hominum, naturales & necessarias: liberas vero propriis naturæ viribus nec certo cognoscunt, nec possunt cognoscere.* ibid.
SEPTIMA CONCLUSIO. *Angeli non possunt propriis naturæ viribus certo cognoscere mysteria gratiæ, sive sint futura, sive facta.* 45
ARTICULUS III. *De medio cognitionis angelicæ.* 46
An & ad quæ objecta intelligenda Angeli indigeant speciebus tamquam medio. 47
PRIMA CONCLUSIO. *Angeli Deum vident absque ulla specie impressa aut expressa, ab ipsa cognitione aut Deo sese repræsentante, re distincta.* ibid.
SECUNDA CONCLUSIO. *Angeli seipsos vident independenter ab ulla specie re distincta a cognitione & objecto.* 48
TERTIA CONCLUSIO. *Angeli nullis egent speciebus ad cognitionem aliorum Angelorum caterarumque substantiarum spiritualium, modo sint ipsis immediate præsentes.* ibid.
QUARTA CONCLUSIO. *Angeli indigent speciebus ad cognitionem aliorum Angelorum, & cujuslibet alterius substantiæ spiritualis, si sit ab ipsis distans.* ibid.
QUINTA CONCLUSIO. *Angeli in seipsis vident communes ac generales rationes rerum omnium corporearum.* 49
SEXTA CONCLUSIO. *Angeli in seipsis non vident rationes specificas ac singulares*

res rerum corporearum, sed in propriis ipsarum speciebus. ibid
Unde Angeli habeant species quibus indigent, & quando illas accipiant. ibid.
PRIMA CONCLUSIO. *Angeli non cognoscunt res materiales per species ab ipsis rebus acceptas.* 50
SECUNDA CONCLUSIO. *Angeli non cognoscunt res spirituales per species ab ipsis rebus spiritualibus emissas.* ibid.
TERTIA CONCLUSIO. *Species quibus agnoscunt Angeli, non producuntur per emanationem a substantia, vel intellectu angelico, tamquàm naturales ejus proprietates.* 51
QUARTA CONCLUSIO. *Angeli suas omnes habent species infusas a Deo.* ib.
QUINTA CONCLUSIO. *Angeli res omnes quas naturaliter cognoscere possunt, intelligunt per species non a rebus acceptas, sed sibi a Deo initio suæ creationis infusas.* ibid.
An quanto superiores sunt Angeli, tanto per universaliores species intelligant. 53
CONCLUSIO. *Quo superior est Angelus, eo per pauciores & universaliores species intelligit.* ibid.
ARTICULUS IV. *De dotibus seu proprietatibus cognitionis Angelicæ.* ibid.
An Angeli cognitio semper sit in actu. ibid.
PRIMA CONCLUSIO. *Angelorum cognitio semper est in actu, quantum ad cognitionem Verbi, & eorum quæ vident in Verbo formaliter, hoc est, illa ipsa visione qua vident Verbum.* ibid.
SECUNDA CONCLUSIO *Angelorum cognitio non est semper in actu respectu eorum mysteriorum quæ vident in Verbo solum causaliter, aut quæ aliter eis revelantur; neque etiam respectu eorum omnium ad quæ naturalis illorum vis intellectiva sese potest extendere.* 54
TERTIA CONCLUSIO. *Quantum ad cognitionem suæ propriæ essentiæ seu sui ipsius, Angelus semper est in actu secundo, & numquam in potentia.* ibid.
An Angeli cognitio plura simul attingat. ibid.
PRIMA CONCLUSIO. *Plura quæ per unam speciem repræsentantur, potest Angelus uno & eodem actu simul intelligere.* ibid.
SECUNDA CONCLUSIO. *Angelus potest simul diversa intelligere per diversas species ac intellectionis.* 55
TERTIA CONCLUSIO. *Probabile videtur Angelum simul cognoscere res omnes quarum habet species.* ibid.
An cognitio angelica sit discursiva. ibid.
PRIMA CONCLUSIO. *Angeli respectu eorum quæ ab ipsis naturaliter cognoscuntur*, propriè *non discurrunt.* ibid.
An cognitio Angelorum possit esse falsa. 56
An & quid sit Angelorum tum matutina, tum vespertina cognitio. 57
ARTICULUS V. *De locutione Angelorum.* ibid.
PRIMA CONCLUSIO. *Angeli inter se colloquuntur.* ibid.
SECUNDA CONCLUSIO. *Angeli possunt loqui & hominibus, & Angelis superioribus, & etiam Deo.* 58
TERTIA CONCLUSIO. *Probabilius est Angelorum loquendi modum positum esse. 1. in eo quod Angeli cogitationes ad se dirigant. 2. in eo quod Deus ex imposita sibi lege excitet in Angelo ideam cogitationis, quæ ad ipsum ab alio Angelo dirigitur.* ibid.
QUÆSTIO QUARTA. *De voluntate Angelorum.* 59

ARTICULUS I. *An angelica voluntas sit libera.* ibid.
CONCLUSIO. *Admittenda est in Angelis libertas.* ibid.
ARTICULUS II. *Circa quæ objecta voluntas angelica sit libera.* 60
PRIMA CONCLUSIO. *Angeli tenentur ad aliquem actum voluntatis semper ac necessario exercendum.* 61
SECUNDA CONCLUSIO. *Angeli semper seipsos amant aliquo naturali amore.* ibid.
TERTIA CONCLUSIO. *Probabilius videtur amorem illum naturalem quo Angeli seipsos diligunt, necessarium esse, tum quoad specificationem, tum etiam quoad exercitium.* ibid.
QUARTA CONCLUSIO. *Angeli seipsos diligunt dilectione electiva, id est, amore libero.* 62
QUINTA CONCLUSIO. *Angeli naturali dilectione diligunt Deum plus quam seipsos.* ibid.
Solvuntur Objectiones. ibid.
ARTICULUS III. *De immutabilitate voluntatis angelicæ.* 63
CONCLUSIO. *Sicut liberè eligit Angelus, ita libere potest electionem mutare; ac consequenter facta etiam electione non est immutabilis angelica voluntas.* 64
QUÆSTIO QUINTA. *De potentia motrice Angelorum.* 65
ARTICULUS I. *De loco Angelorum.* ibid.
An Angelus sit in loco. ibid.
PRIMA CONCLUSIO. *Angelus est vere in loco.* ibid.
SECUNDA CONCLUSIO. *Finitus atque limitatus est locus a quolibet Angelo occupatus.* 66
Quomodo Angelus sit in loco. 67
CONCLUSIO. *Angeli non sunt in loco circumscriptive, sed dumtaxat definitive.* ibid.
Per quid Angelus sit in loco. ibid.
CONCLUSIO. *Angelus est in loco per solam præsentiam substantiæ suæ indistantis a loco.* 68
ARTICULUS II. *De motu Angelorum.* ibid.
PRIMA CONCLUSIO. *Angeli moventur motu locali.* ibid.
SECUNDA CONCLUSIO. *Citissimo motu sese movent Angeli, non tamen instantaneo.* 69
TERTIA CONCLUSIO. *Angeli non possunt mutare locum impertranſito medio.* ibid.
ARTICULUS III. *De natura virtutis motricis Angelorum relative ad substantias ab ipsis distinctas.* 70
PRIMA CONCLUSIO. *Virtus motrix Angelorum est physica efficiens.* ibid.
SECUNDA CONCLUSIO. *Virtus motrix Angelorum virtualiter distinguitur ab eorum intellectu & voluntate.* 72
Solvuntur Objectiones. ibid.
ARTICULUS IV. *Ad quæ se extendit virtus motrix Angelorum.* 74
CONCLUSIO. *Quanta sit virtus motrix Angelorum prorsus incertum est.* ibid.
QUÆSTIO SEXTA. *De auctore Angelorum.* 75
ARTICULUS I. *Quando creati fuerint Angeli.* ibid.
PRIMA CONCLUSIO. *Angeli neque ante mundum visibilem, neque post, sed simul cum illo creati fuerunt.* 76

SE-

SECUNDA CONCLUSIO. *De fide non est Angelos simul cum mundo corporeo fuisse creatos.* 76
ARTICULUS II. *Quo in loco creati fuerint Angeli.* 77
QUÆSTIO SEPTIMA. *De gratia Angelorum.* ibid.
ARTICULUS I. *An Angeli in primo creationis instanti gratiam sanctificantem acceperint.* ibid.
CONCLUSIO. *Probabilius est Angelos omnes ab initio & in instanti suæ creationis gratiam sanctificantem, atque adeo justitiam & sanctitatem accepisse.* 78
ARTICULUS II. *An præter gratiam sanctificantem necessaria fuerit & collata Angelis gratia actualis ad bene agendum & perseverandum.* 79
CONCLUSIO. *Præter gratiam habitualem seu sanctificantem necessaria fuit ac collata Angelis gratia actualis ad bene agendum & perseverandum.* ibid.
ARTICULUS III. *An gratia Angelis bonis ad perseverandum concessa ex se fuerit efficax.* 80
CONCLUSIO. *Gratia Angelis bonis ad perseverandum concessa non fuit ex se efficax, sed versatilis.* ibid.
QUÆSTIO OCTAVA. *De merito Angelorum.* ibid.
ARTICULUS I. *Utrum Angeli meruerint.* ibid.
CONCLUSIO. *Angeli sancti revera meruerunt.* ibid.
ARTICULUS II. *Quid meruerint Angeli.* 81
PRIMA CONCLUSIO. *Probabilius videtur omnes Angelos gratiam sanctificantem accepisse per propriæ voluntatis cooperationem & veluti dispositionem.* ibid.
SECUNDA CONCLUSIO. *Angeli meruerunt augmentum gratiæ sanctificantis & beatitudinem supernaturalem quæ posita est in intuitiva Dei cognitione.* 82
QUÆSTIO NONA. *De gloria Angelorum.* ibid.
ARTICULUS I. *Quomodo gloria fuerit Angelis concessa.* 83
CONCLUSIO. *Prædestinatio Angelorum facta est ex prævisis meritis, saltem conditionate futuris.* ibid.
ARTICULUS II. *Utrum Angeli beati jam peccare possint.* ibid.
CONCLUSIO. *Angeli beati jam amplius peccare nequeunt, idque habent ex statu & natura beatitudinis.* ibid.
Solvuntur Objectiones. 84
QUÆSTIO DECIMA. *De peccato Angelorum.* 85
ARTICULUS I. *Quodnam fuerit primum Angelorum peccatum.* ibid.
CONCLUSIO. *Primum Angelorum peccatum fuit peccatum superbiæ.* ibid.
ARTICULUS II. *Origo primi Angelorum peccati.* 86
CONCLUSIO. *Origo primi peccati in Angelis non fuerunt aut ignorantia mentis, aut prava aliqua inclinatio, sed sola voluntatis potestas.* 87
ARTICULUS III. *An voluntas dæmonum statim post peccatum ita fuerit in malo obstirmata, ut nec possit aliquatenus resipiscere, nec bonum aliquod operari.* 88
PRIMA CONCLUSIO. *Dæmonum voluntas, sicut & aliorum damnatorum, ita est in malo obstirmata, ut nusquam revera ad justitiæ statum sit revocanda.* 89
SECUNDA CONCLUSIO. *Tanta est in dæmonibus obstinatio, ut nullum usquam eliciant opus bonum, nequidem moraliter.* 90
TERTIA CONCLUSIO. *Omnis damnatorum voluntas deliberata, moraliter mala est.* ibid.
QUARTA CONCLUSIO. *Dæmones actibus malis quos continuo & libere eliciunt, non demerentur.* 96
QUINTA CONCLUSIO. *Ratio formalis ob quam dæmones aliique damnati in malo*

malo sunt obstirmati, non est neque habitus vitiosus causatus a Deo in voluntate damnatorum, eamque necessitans ad male agendum, quæ sententia tribuitur Aureolo: neque actus (odium scilicet Dei) a Deo immediate productus in eorumdem voluntate, ut placet Ochamo & Gabrieli: nec privatio auxilii divini gratuiti, quo negato fieri nequit ut dæmones per veram & fructuosam pœnitentiam convertantur ad Deum, uti volunt Scotus, Richardus, Durandus: nec denique inflexibilitas vel immobilitas voluntatis dæmonum, ut contendunt Cajetanus, Ferrarienſis, Salmanticenſes; ſed illa oritur præciſe & formaliter ex miſerrima conditione ſtatus eorum in termino, juncta naturali conditione & fragilitate voluntatis creatæ, ſuis tantum viribus relictæ, ſine ullo gratuito Dei auxilio, cum ſola generali & quaſi phyſica Dei influentia ad operandum. Ita Suarez &c. 97

QUÆSTIO UNDECIMA. *De pœna dæmonum.* 99

ARTICULUS I. *An dæmones ſtatim poſt peccatum fuerint in infernum detruſi.* ibid.

CONCLUSIO. *Dæmones ſtatim poſt peccatum ad ima tartara præcipitati fuere, ibique damnationis ſuæ pœnam modo & ante ultimi Judicii diem patiuntur.* ibid.

ARTICULUS II. *An dæmones igne vero & corporeo in inferno torqueantur.* 102

CONCLUSIO. *Dæmones igne vero & proprie dicto in inferno cruciantur.* 103

Solvuntur Objectiones. 105

ARTICULUS III. *Qua ratione ignis inferni agat in dæmones.* 110

CONCLUSIO. *Dæmones, aliique damnati ab igne corporeo torquentur, quatenus ipſi inſolubiliter alligantur, tamquam perpetuo carceri & inſtrumento juſtitiæ divinæ: inſuper & adhuc cruciantur aliquo quodam paſſionis modo nulli mortalium ſatis cognito.* 111

ARTICULUS IV. *An dæmonum ſupplicia nullum unquam finem ſint habitura.* 114

CONCLUSIO. *Æterna ſunt, id eſt, nullum unquam finem habitura, tum dæmonum, tum aliorum reproborum ſupplicia.* ibid.

QUÆSTIO DUODECIMA. *De variis ordinibus & hierarchiis Angelorum, atque de eorumdem miſſione.* 117

ARTICULUS I. *De numero, hierarchiis & ordinibus Angelorum.* ibid.

PRIMA CONCLUSIO. *Novem diſtinguuntur Angelorum ordines.* 118

SECUNDA CONCLUSIO. *Hi novem ordines in tres diſtribuuntur hierarchias.* ibid.

TERTIA CONCLUSIO. *Variæ ſunt variorum ordinum Angelorum proprietates.* 119

ARTICULUS II. *De miſſione Angelorum.* ibid.

PRIMA CONCLUSIO. *Omnes Angeli a Deo mittuntur.* ibid.

SECUNDA CONCLUSIO. *Quilibet homo habet Angelum ſuum cuſtodem.* 120

TERTIA CONCLUSIO. *Valde probabile eſt, ſingulis nationibus, regnis, imo & civitatibus deputatum eſſe Angelum cuſtodem.* ibid.

QUARTA CONCLUSIO. *Probabile non eſt ſingulis hominibus deputatum eſſe Angelum malum.* ibid.

TRACTATUS DE OPERE SEX DIERUM.

QUÆSTIO PRIMA. *An, & a quo creatus fuerit mundus.* 121

ARTICULUS I. *An aliquid ſit creatum.* ibid.

CONCLUSIO. *Certa fide tenendum eſt aliquid eſſe creatum.* 122

ARTICULUS II. *An mundus creatus fuerit.* 123

CONCLUSIO. *Carthesiana hypothesis in thesim assumpta, videtur adversari Scripturæ sacræ.* 124

QUÆSTIONUM.

ARTICULUS III. *An virtus creandi soli Deo competat.* 125
PRIMA CONCLUSIO. *Virtus creandi soli Deo competit, ac proinde Deus omnium auctor est creaturarum.* 126
SECUNDA CONCLUSIO. *Nulla creatura potest donari virtute creandi, nec etiam rationem habere potest instrumenti physici respectu creationis.* ibid.
ARTICULUS IV. *An plures mundi sint possibiles.* 127
PRIMA CONCLUSIO. *Unicus creatus fuit mundus.* ibid.
SECUNDA CONCLUSIO. *Repugnans videtur Scripturæ & Patribus sententia quæ mundum admittit indefinite extensum: ac proinde possibiles sunt plures mundi.* 128
ARTICULUS V. *An omnis creatura sit bona.* ibid.
CONCLUSIO. *Omnis creatura est bona, nullaque reperitur sua substantia mala.* ibid.
QUÆSTIO SECUNDA. *Quando creatus fuerit mundus.* 131
ARTICULUS I. *An mundus potuerit esse ab æterno.* 132
PRIMA CONCLUSIO. *Si mundus consideretur ex parte principii & auctoris, potuit esse ab æterno.* ibid.
SECUNDA CONCLUSIO. *Si mundus consideretur ex parte sui, & ratione termini creationis, non potuit esse ab æterno.* ibid.
TERTIA CONCLUSIO. *Non existimarunt sancti Patres mundum potuisse esse ab æterno.* ibid.
ARTICULUS II. *Qua anni tempestate creatus fuerit mundus.* 133
CONCLUSIO. *Cum creatus fuit mundus, ver regnabat in partibus septemtrionalibus nostri hemisphærii; id est, sol cum primum conditus, in signo Arietis fuit constitutus.* ibid.
QUÆSTIO TERTIA. *Quo fine Deus creaverit mundum.* 134
ARTICULUS UNICUS. *An, & quem finem sibi Deus proposuerit in condendo mundo.* ibid.
PRIMA CONCLUSIO. *In creando mundo sibi proposuit Deus aliquem finem.* 135
SECUNDA CONCLUSIO. *Gloria ex rerum universitate & ex incarnatione in Deum redundatura, non est unicus ac necessarius finis quem in condendo mundo sibi Deus proposuit.* ibid.
TERTIA CONCLUSIO. *Bonitas divina creaturis communicanda, proprie ac merito dici potest ratio & finis quem Deus in creando mundo sibi proposuit.* ibid.
QUÆSTIO QUARTA. *Quas leges secutus sit Deus in creatione mundi.* 137
ARTICULUS I. *An Deus condiderit omnia quæ condi potuerunt.* ibid.
CONCLUSIO. *Certissimum est Deum posse alia facere, quam quæ facit: unde absurdum est dicere, nihil esse possibile nisi quod actu existit.* 138
ARTICULUS II. *An Deus in condendo mundo necessario fecerit quæcumque optima facere potuit.* 142
PRIMA CONCLUSIO. *Deus in creando mundo, seu ex hypothesi creationis mundi, non tenetur necessitate naturæ aut sapientiæ suæ ad facienda ea quæ in se optima sunt & perfectiora, ita ut meliora facere non potuerit.* 144
SECUNDA CONCLUSIO. *Deus non semper ac necessario facit id quod melius est ac perfectius in ordine ad vias simpliciores: & fictitium est circa easdem generaliores & simpliciores vias, Malebranchii systema.* 147
Solvuntur Objectiones. 153

ARTI-

ARTICULUS III. *An leges generales eaſque pauciores ſecutus ſit Deus, permiſſis cauſis occaſionalibus, phyſiciſque legibus motus.* 162
CONCLUSIO. *Deus in producendis ac dirigendis rebus univerſi, non generali dumtaxat, quæ determinetur per cauſas occaſionales, utitur voluntate, ſed ſingulari directa & poſitiva; adeo ut nullus omnino ſit effectus quem Deus ſigillatim & voluntate ſingulari non velit.* 164
Solvuntur Objectiones. 174
QUÆSTIO QUINTA. *Utrum ſex dierum ſpatio creatus fuerit mundus.* 228
ARTICULUS I. *An reales fuerint ſex creationis mundi dies.* ibid.
CONCLUSIO. *Mundus fuit creatus reali ſex dierum ſpatio.* 229
ARTICULUS II. *De opere primæ diei.* 230
Quid nomine ſpiritus Dei aquis incubantis intelligatur, Geneſeos 1. ibid.
Quæ fuerit Dei locutio. 231
Quid nomine lucis prima die creatæ intelligatur. ibid.
ARTICULUS III. *De opere ſecundæ diei.* ibid.
Quid ſit firmamentum. ibid.
Quæ ſint aquæ ſuperiores. 232
ARTICULUS IV. *De opere tertiæ diei.* 233
De aquarum congregatione. idib.
De productione plantarum & arborum. ibid.
ARTICULUS V. *De opere quartæ diei.* 234
ARTICULUS VI. *De opere quintæ diei.* 235
ARTICULUS VII. *De opere ſextæ diei.* ibid.
De terræ beſtiis. ibid.
De homine. 237
De ſenſu verborum iſtorum, ad imaginem & ſimilitudinem. ibid.
PRIMA CONCLUSIO. *Imago Dei qua donatus eſt homo, in collectione dotum ſpiritualium potiſſimum conſiſtit.* 238
SECUNDA CONCLUSIO. *Mulier ſicut & vir ad imaginem Dei formata eſt.* ibid.
De anima humana. 239
PRIMA CONCLUSIO. *Anima hominis eſt ſpiritualis.* ibid.
SECUNDA CONCLUSIO. *Anima hominis immortalis eſt ab intrinſeco; ab extrinſeco vero immortalitatem habet ex juſto Dei nutu ac juſſu.* 240
TERTIA CONCLUSIO. *Animæ non extiterunt ante corpora, nec ex traduce naſcuntur; ſed dum creantur a Deo, corporibus infunduntur.* 241
De corpore humano. 242
De individuo humano. 243
CONCLUSIO. *Suppoſita præſentia locali animæ & corporis, in eo conſiſtit unio utriuſque illius ſubſtantiæ, quod juxta legem a Deo conſtitutam, occaſione motuum in partibus organicis corporis, ſint ſenſationes in anima, quas ſequuntur propenſiones, odia &c. & occaſione illarum impreſſionum in anima, excitentur motus in corpore, aut illorum mutentur determinationes, aut eorum quantitas augeatur vel minuatur.* ibid.

TRA-

TRACTATUS
DE
LOCIS THEOLOGICIS.

De Libris Scripturæ in particulari. 245
ARTICULUS I. *De Libris veteris Testamenti.* ibid.
ARTICULUS II. *De Libris novi Testamenti.* 251
De Conciliis in particulari. 253
ARTICULUS I. *De Conciliis Apostolicis.* ibid.
ARTICULUS II. *De Conciliis Oecumenicis post Apostolos in Ecclesia celebratis.* 255
Concilium Nicænum I. ibid.
De Concilio Constantinopolitano I. 257
De Concilio Ephesino. 258
De Concilio Chalcedonensi. ibid.
De Concilio Constantinopolitano II. 259
De Concilio Constantinopolitano III. 262
De Concilio Nicæno II. 263
De Concilio Constantinopolitano IV. 265
De Concilio Lateranensi I. 268
De Concilio Lateranensi II. 269
De Concilio Lateranensi III. 270
De Concilio Lateranensi IV. 271
De Concilio Lugdunensi I. ibid.
De Concilio Lugdunensi II. 273
De Concilio Viennensi. 274
De Concilio Constantiensi. 275
De Concilio Basileensi. 279
De Concilio Florentino. 296
De Synodo Lateranensi V. 318
De Concilio Tridentino. 335
ARTICULUS III. *De particularibus Conciliis in causa præcipuarum hæresum habitis.* 243
De censuris seu notis theologicis. 348
ARTICULUS I. *De natura notæ seu censuræ theologicæ.* ibid.
Quæ sit legitima censuræ theologicæ definitio. ibid.
Dogmatici Ecclesiæ judicii, quo theologica fertur censura, genuini characteres. 249
Quodnam sit discrimen judicium dogmaticum inter & legem disciplinæ. 353
ARTICULUS II. *De divisione notæ seu censuræ theologicæ.* 354
De propositione hæretica. 355
De propositione erronea. 391

De

De propoſitionibus, hæreſi proxima, ſapiente hæreſim, & hæreſeos ſuſpecta. 405
De propoſitionibus proxima errori, ſapiente errorem, ſuſpecta de errore. 410
De propoſitionibus male ſonante, & piarum aurium offenſiva. 411
De propoſitionibus, temeraria, & ſcandaloſa. 414
De propoſitionibus ſchiſmatica & ſeditioſa. 421
De propoſitionibus blaſphema & impia. 428
De quibuſdam aliis propoſitionum cenſuris. 431
ARTICULUS III. *De objecto cenſuræ theologicæ.* 434
ARTICULUS IV. *De modo ferendi cenſuras theologicas.* 445
ARTICULUS V. *De auctoritate neceſſaria ad ferendam cenſuram theologicam.* 446

FINIS INDICIS.

PRÆLECTIONES THEOLOGICÆ DE ANGELIS.

HActenus de Deo, quatenus est unus in essentia & trinus in personis: deinceps de Deo, quatenus est auctor creaturarum dicendum est.

Ac 1. quidem de Angelis, acturi postmodum de cæteris creaturis. Quidquid autem dicemus de Angelis duodecim quæstionibus absulvemus.

Prima erit de nomine, definitione & existentia Angelorum.
Secunda, de eorum essentia.
Tertia, de intellectu.
Quarta, de voluntate.
Quinta, de potentia motrice.
Sexta, de auctore.
Septima, de gratia.
Octava, de merito,
Nona, de gloria.
Decima, de peccato.
Undecima, de pœna.
Duodecima denique de hierarchiis, ordinibus & ministerio Angelorum.

QUÆSTIO PRIMA.

De nomine, definitione, & existentia Angelorum.

TRes erunt hujusce primæ Quæstionis Articuli.
Primus, de nomine.
Secundus, de definitione.
Tertius de existentia Angelorum.

ARTICULUS PRIMUS.

De nomine Angelorum.

ANgelus græcum vocabulum est, latine idem significans quod nuntius. Unde S. Augustinus Lib. 5. de Genesi ad litteram cap. 19. *Nuntii*, inquit, *græce Angeli dicuntur.*

Dico 1. vocem Angeli, si vocabuli vis spectetur, nomen esse muneris ac officii, non naturæ. Ita clare colligitur ex citato mox sancti Augustini testimonio. Idem diserte docet S. Doctor in Psal. 10. sermone 1. n. 15. *Angelus officii nomen est, non naturæ. Quæris nomen hujus naturæ, spiritus est: quæris officium, Angelus est. Ex eo quod est, spiritus est; ex eo quod agit, Angelus est.* Ita etiam testantur SS. Hilarius Lib. 5. de Trinitate, Ambrosius in caput primum Epistolæ ad Romanos, & alii plerique.

Dico 2. Angeli vocabulum, licet ex vi suæ significationis, substantias spirituales intellectu præditas non significet, usu tamen Scripturarum, Ecclesiæ & Scriptorum ecclesiasticorum accommodatum esse ad significandas prædictas substantias, iisque veluti proprium factum esse. Id ita certum est ac exploratum, ut probatione non indigeat, atque amplius constabit ex dicendis passim in præsenti Tractatu.

Dico 3. nomen Angeli, quatenus usu Scripturæ ac Ecclesiæ significat substantias spirituales intellectu præditas, duobus iterum modis accipi posse, latius scilicet & strictius.

Latius accipitur Angeli nomen, cum sumitur pro omni aut qualibet substantia completa spirituali, cujuscumque demum sit ordinis & hierarchiæ, ut Psalmo 96. *Adorate eum omnes Angeli Dei.* Marci 13. *De die autem illo, vel hora, nemo scit, neque Angeli in cælo.* Et alibi sæpe.

Strictius vero sumitur, cum usurpatur pro solis angelicis spiritibus quos infimus ordo continet. Hoc sensu Angeli nomen non raro accipit sanctus Dionysus Lib. de cœlest. hierarch. & toties Scriptura, quoties Angelos ab Archangelis, aliisque beatorum spirituum ordinibus distinguit.

Deinceps de Angelis in priori illa ac latiori significatione, cum cæteris Theologis disputabimus.

ARTICULUS SECUNDUS.

De definitione Angelorum.

ANgelus recte definiri potest, *Substantia creata, spiritualis, completa.*

Dicitur 1. *substantia*, quia est ens per se subsistens; uti manifeste constabit ex variis Angelorum proprietatibus & operationibus infra recensendis.

Dicitur 2. *creata*, ut distinguatur a Deo.

Dicitur 3. *spiritualis*, seu omnis materiæ expers; in quo differt ab homine, qui est spiritualis simul & corporeus.

Dicitur 4. *completa*; in quo discrepat ab anima rationali, quæ est substantia creata omnino spiritualis, sed incompleta, quia de se est pars hominis.

A R-

ARTICULUS TERTIUS.

De existentia Angelorum.

NEgarunt Sadducæi, quorum errorem Sanctus Lucas describit c.23 Actuum his verbis: *Sadducæi dicunt non esse resurrectionem, neque Angelum, neque spiritum.* Plures ex veteribus Philosophis in eodem errore versati sunt, ut observat S. Thomas 1. parte quæst.50. art.1. *Ignorantes*, inquit, *vim intelligendi, & non distinguentes inter sensum & intellectum, nihil esse existimaverunt in mundo, nisi quod sensu & imaginatione apprehendi potest. Et quia sub imaginatione non cadit nisi corpus, existimarunt quod nullum ens esset, nisi corpus.*

Sadducæorum errorem magna ex parte exsuscitarunt hodie Anabaptistæ, qui omnia Scripturæ testimonia in quibus asseritur Angelorum custodia & dæmonum tentatio, de solis bonis vel malis cogitationibus interpretantur. Sed nulli post Christum natum Hæretici leguntur eo progressi, ut cum Sadducæis angelicam naturam prorsus negarent.

Circa Angelorum existentiam tria hic sequentibus Conclusionibus investigabimus.

I. an certa fide constet Angelos existere.
II. an eorum existentia ratione naturali suaderi possit.
III. an etiam sola ratione duce positive demonstrari possit.

PRIMA CONCLUSIO.

De fide est Angelos existere.

Probatur 1. ex Scripturis, in quibus frequentissima occurrunt atque evidentissima de Angelis testimonia. Genes. 22. *Angelus Domini de cælo clamavit dicens, Abraham* &c. Exodi 23. *Ecce ego mittam Angelum meum, qui præcedat te ..... Audi vocem ejus.* Tobiæ 12. *Ego sum Raphael Angelus, unus ex septem qui adstamus ante Dominum.* Psalmo 8. *Minuisti eum paulo minus ab Angelis.* Matth. 18. *Angeli eorum in cælis semper vident faciem Patris mei.* Ex his patet quantum hallucinentur Anabaptistæ, qui duces Sadducæos secuti, citata Scripturæ testimonia ad solas cogitationes aut inspirationes datorquent; cum in his & aliis innumeris Scripturæ textibus manifestum sit, Angelos designari tanquam veras personas intelligentes quibus facta & dicta tribuuntur.

Probatur 2. ex Conciliis, maxime Lateranensi sub Innocentio III. cap. *Firmiter*, ubi expresse habetur quod Deus ab initio temporis utramque condidit creaturam, scilicet spiritualem & corpoream, hoc est, angelicam & mundanam. *Unum est*, inquit, *universorum principium, Creator omnium, visibilium & invisibilium, spiritualium & corporalium, qui sua omnipotenti virtute, simul ab initio temporis, utramque de nihilo condidit creaturam, spiritualem & corporalem, angelicam videlicet & mundanam, & deinde humanam quasi comunem, & spiritu & corpore constitutam.*

Probatur 3. ex SS. Patribus.

S. Dionysius Lib. de cælesti hierarchia passim, ac maxime c. 14. Angelorum hierarchias, ordines, officia describit, sicut ab Apostolo fuerat edoctus.

S. Auguſtinus, loco mox laudato, in Pſal. 103. ſic loquitur : *Angelos novimus ex fide, & multis apparuiſſe ſcriptum legimus & tenemus, nec inde dubitare fas nobis eſt.*

S. Gregorius Homil. 34. in Evang. *Angelos*, inquit, *& Archangelos pene omnes ſacri eloquii paginæ teſtantur.*

Probatur 4. ex conſenſu totius Eccleſiæ, quæ Angelos ut perſonas natura valde excellentes veneratur, & invocat, tanquam Dei miniſtros & hominum cuſtodes beatifica Dei viſione fruentes.

Probatur denique 5. momentis theologicis ſequenti Concluſione referendis.

SECUNDA CONCLUSIO.

Angelorum exiſtentia naturali ratione ſuaderi ac probabiliter oſtendi poteſt.

Prima ratio hæc eſt. Ornatus & perfectio mundi poſtulat ut dentur ſubſtantiæ pure ſpirituales & intellectuales ; cum ſint & mere corporeæ, cujuſmodi ſunt lapides, arbores &c. & partim corporeæ, partim ſpirituales, ut ſunt homines. Porro ſubſtantiæ pure ſpirituales & intellectuales ſunt Angeli; ergo &c.

Secunda ratio deſumitur ex miris quibuſdam ac ſtupendis energumenorum effectibus, qui ea interdum operantur aut dicunt, quæ videntur debere refundi in aliquam ſubſtantiam intellectualem a qua moveantur & agantur; velut cum ignotis linguis loquuntur, res maxime abſconditas detegunt, narrant quæ in remotiſſimis regionibus aguntur.

Tertia ratio ea eſt quam hoc loco adducit ſanctus Thomas, quæ ſic proponi poteſt. Oportet eſſe aliquas creaturas quæ Deo aſſimilentur ſecundum illud per quod Deus mundum creavit, id eſt, ſecundum intellectum & voluntatem: atqui ſic Deo aſſimilantur naturæ puræ intellectuales, & incorporeæ; ergo oportet eſſe tales aliquas creaturas, id eſt Angelos. Minor conſtat: major vero probatur, quia id quod Deus præcipue in rebus creatis intendit, eſt ipſum bonum quod conſiſtit in aſſimilatione ad Deum.

Neque vero reſponderi poteſt, hinc ſolum inferri poſſe, exiſtere aliquam naturam intellectualem, qualis eſt anima rationalis: nam, ſicuti Sylvius poſt Cajetanum hic obſervat, anima rationalis non eſt natura aliqua totalis, ſed pars tantum naturæ.

TERTIA CONCLUSIO.

Non poteſt ſolius rationis ope demonſtrari exiſtentia Angelorum.

Probatur : Si qua enim dari poſſet evidens ac demonſtrativa ratio exiſtentiæ Angelorum, vel illa ſumeretur ex natura & eſſentia Angelorum, vel ex eorum cauſa productiva, vel denique ex eorum effectibus & operationibus: atqui nullum ex his tribus demonſtrative probat Angelorum exiſtentiam.

Non primum, quia non eſt de eſſentia Angelorum ut actu exiſtant: hoc enim ſoli Deo competit.

Non ſecundum, quia conſtat Angelos a Deo libere creatos eſſe; ac proin-

proinde causa Angelorum productiva nullam habet necessariam connexionem cum ipsorum existentia.

Non denique tertium: nulli enim proferuntur effectus qui licet stupendi & mirabiles ad alias causas absolute loquendo, referri non possint quam ad Angelos, puta in Deum solum, vel in animas corporibus solutas; ergo Angelorum existentia ratione naturali invicte demonstrari non potest.

Solvuntur Objectiones.

Objic. 1. contra primam Conclusionem. Si Angeli existerent, Moyses initio Geneseos non prætermisisset eorum creationem, cum primum locum obtineant inter opera Dei, quæ ex professo & speciatim ibi describit: atqui tamen ne verbum quidem unum de Angelis habetur loco citato; ergo &c. Objectiones contra primam Conclusionem.

Resp. 1. Moysen initio Geneseos creationem Angelorum variis de causis prætermisisse, 2. quia solam rerum corporearum originem & seriem describendam susceperat: rationem hanc indicat S. Hieronymus Epist. 139. 2. quia propositum ipsi erat, ea sola exprimere quæ facta erant in obsequium hominum. Ita S. Cyrillus Lib. contra Julianum. 3. par fuit ut Moyses apud Judæos mere carnales de spiritualibus ut sunt Angeli sileret. Ita S. Chrysostomus Hom. 2. in Genesim. *Nihil*, inquit S. Doct. *de invisibilibus virtutibus differit* (Moyses) *neque dicit, In principio fecit Deus Angelos vel Archangelos ... Judæis enim loquebatur, qui toti præsentibus rebus inhiabant, neque spirituale quidquam comprehendere valebant. Itaque eos a sensibilibus ad cognoscendum universi opificem inducit.*

Resp. 2. cum Angelico Doctore 1. p. qu. 61. art. 1. ad 1. Angelos non omnino fuisse prætermissos in illa prima rerum creatione, sed nominibus rerum corporalium, cœli scilicet aut lucis, fuisse significatos. *Et hoc ideo*, inquit idem S. Doctor, *quia Moyses rudi populo loquebatur, qui nondum capere poterat incorpoream naturam: & si eis fuisset expressum* (initio Geneseos) *aliquas res esse super omnem naturam corpoream, fuisset eis occasio idololatriæ, ad quam proni erant, & a qua Moyses eos præcipue revocare intendebat.* Non valebant scilicet intelligere quomodo Angeli essent creati, si non essent corporei.

Neque his obstat quod Moyses postea frequenter meminerit Angelorum: sic enim de iis loquitur, ut & unum Deum affirmet, & Angelos ejus ministros ac nuntios declaret, per quam declarationem idololatriæ occasionem abstulit. Quare nec usquam legimus Angelos a Judæis cultu divino fuisse honoratos.

Objic. 2. Angelus nomen est non naturæ, sed muneris ac officii, significans nuntium & legatum, juxta illud S. Augustini Lib. 5. de Genesi ad literam cap. 19. antea citato, *Nuntii, græce Angeli dicuntur*. Ergo in Scripturis per Angelos non designantur spiritus aut personæ, seu substantiæ intellectuales per se subsistentes; sed occultæ dumtaxat inspirationes, quibus quasi Dei nunciis homines admonentur voluntatis divinæ.

Resp. quod etsi *Angelus* officii nomen esse supponatur, inde tamen colligi non possit Angelum non esse personam, sicuti ex Legati aut Oratoris nomine inferri non potest eum qui Oratoris vel Legati munere fungitur, non esse personam aut substantiam quæ per se subsistat.

Adde, tam in Scripturis sacris, quam apud Scriptores, ecclesiasticos

Græcos atque Latinos usurpari hoc nomen *Angelus*, pro substantia spirituali, vocabulo officii ad naturam significandam translato.

Objectiones contra tertiam Conclusionem.

Objic. 3. contra tertiam Conclusionem. Non solum Aristoteles, verum etiam Platonici & Stoici & alii nonnulli gentiles Philosophi, sola instructi ratione naturali, substantias quasdam intellectuales agnoverunt; licet diversis eas appellarint nominibus. Plato tum in *Timæo*, tum in *Convivio*, duplex Angelorum genus posuit, alios inferiores, quos dæmones vocabat, alios superiores, quos deos. Aristoteles Lib. 8. Physicorum asserit astra ab Angelis moveri. Quidam vero alii *genios*, plerique *intelligentias*, in universum eos nuncuparunt; ergo existentia Angelorum solius rationis ope potest ostendi.

Resp. dist. conseq. existentia Angelorum solius rationis ope potest ostendi probabiliter, concedo: demonstrative; nego. Solutio patet ex dictis secunda & tertia Conclusione.

Adde, Platonem aliosque gentiles Philosophos summo discendi desiderio captos, Moysis aliorumque Judæorum Libros avide arripuisse ac legisse. Ita testantur S. Justinus Apologia secunda, S. Clemens Alexandrinus Lib. 5. Stromatum, S. Augustinus L. 2. de doctrina christiana c. 18. Porro quod de Angelis asseruerunt gentiles illi Philosophi, id ex sacris Libris hausisse merito dici potest.

Objic. 4. Plurimi sunt effectus in rerum natura, qui certe sunt hujusmodi, ut non possint aliis tribui causis quam spiritibus illis qui dicuntur Angeli: hujus generis sunt insolitæ quædam energumenorum, id est obsessorum hominum operationes, a quibus talia subinde dicuntur & fiunt, quæ humanam scientiam & potentiam prorsus superare videntur; veluti dum loquuntur linguis greca, hebraica, aut aliis quarum sunt penitus ignari; dum secreta hominum pandunt, etiam qui locis remotissimis distant; dum qui naturaliter debiles sunt & infirmi, duorum vel trium virorum robur superant.

Nec dici potest ea quæ supra facultatem humanam ab illis energumenis & arreptitiis hominibus fiunt, non per Angelos, sed per Deum fieri: Namque sæpe contingit ab illis mala fieri, velut cum blasphemant & rident res divinas, aut turpia loquuntur, quæ certe in Deum refundi non possunt; ergo necessario fiunt a malis Angelis seu dæmonibus, qui in humanis corporibus ista operantur. Ergo Angelos esse in rerum natura evidens est.

Resp. quod si secludantur documenta ex Scripturis, Patribus, & Traditione petita, nullus convinci possit ex miris ac stupendis operationibus mox recensitis, alias in mundo esse substantias quam animas rationales: sed existimare quispiam posset omnes effectus qui facultatem naturalem superare videntur, absolute loquendo, refundi aut in Deum, si per se mali non sint; aut si mali sint, in animas corporibus solutas.

Et vero ad insolitos & stupendos energumenorum motus, aliaque subinde eorum opera, ad summum tria requiruntur. 1. peritia linguarum. 2. vis movendi varia corporis membra. 3. voluntas mentiendi aut male agendi. Ac 1. certum est, animas separatas interdum callere varias linguas, quas in hac vita didicerunt. 2. certum est, habere sæpe voluntatem male agendi. 3. probabile est habere vim movendi corpora. Quamvis enim id negent aliqui, tamen multi alii affirmant, & ideo nihil evidenter concludi potest.

Obji-

Objicies 5. Postulat ordo & perfectio universi, ut in eo sint aliquæ creaturæ, quæ Deo creatori assimilentur per intellectum & voluntatem, per quas facultates universitatem rerum condidit: atqui creaturæ quæ sic Deo assimilantur, sunt naturæ intellectuales & incorporeæ, id est, Angeli; ergo ad universi perfectionem requiritur ut in eo sint Angeli. Ista ratione utitur S. Thomas 1.p. q.50. art.1. ad evincendam Angelorum existentiam.

Resp. isto ratiocinio equidem probabiliter ostendi, ut antea ex sancto Thoma observavimus, Angelos existere; non tamen id certo & evidenter demonstrari. Ad ejusmodi enim rationem responderi posset, nihil omnino necesse fuisse, ut universum conderetur a Deo in eo perfectionis statu in quo revera illum condidit: in hoc etenim opere liberrimus fuit Deus, ac proinde ratio naturalis non infert necessario productos fuisse Angelos.

QUÆSTIO SECUNDA.

De natura seu essentia Angelorum.

TRia hic expendemus.

I. an Angeli sint natura substantiæ spirituales & omnis omnino materiæ expertes.

II. an sint immortales.

III. an omnes Angeli sint unius & ejusdem speciei.

ARTICULUS PRIMUS.

An Angeli natura sint spirituales & omnis materiæ expertes.

OBservandum 1. variis modis rem aliquam dici posse spiritualem & incorpoream. 1. quod ipsa non sit corpus, nec constet partibus quantis, extensis & indivisibilibus. 2. quod ipsa nec sit corpus nec corporis forma, cum quo tanquam materia compositum efficiat. Neque enim, ut hic observat Estius, idem omnino est non esse corpus, & non esse corporis formam; nam animæ humanæ nequaquam corporeæ sunt, & tamen habent corpora sibi naturaliter unita, quæ informant. 3. denique res dici potest spiritualis, quod neque sit corpus, neque corporis forma, neque eo tanquam instrumento ad suas operationes indigeat.

Observandum 2. apud veteres Ecclesiæ Scriptores non perinde atque hodie certam fuisse & omnibus probatam sententiam, Angelos & dæmones incorporeos esse.

Quidam enim secuti Platonem, tradiderunt, Angelos, tam bonos quam malos corporeos esse, aut corpora sibi naturaliter unita habere, non quidem crassiora ac palpabilia, sicuti sunt nostra, sed valde subtilia, tenuia, aeris instar, unde in Scripturis passim *spiritus*, plerumque *aereæ potestates* appellantur. Ita sensisse S. Irenæum, Tertullianum, Origenem, S. Hilarium, aliosque nonnullos refert Petavius Tomo 3. Theologicorum dogmatum cap. 2.

Ex recentioribus vero eamdem sententiam amplexi sunt Eugubinus Lib. 8. *De perenni philosophia* cap. 27. Cajetanus ad cap. 2. Epist. ad Ephes. ubi putat dæmonem appellari ab Apostolo, *principem tenebrarum & aeris*, quia ejusmodi habet corpus tenue & subtile.

Nonnulli vero de tota hac quæstione tanquam de re dubia locuti sunt. Ita imprimis S. Augustinus multis in locis: Enchiridii cap. 19. difficillimam esse dicit quæstionem de corporibus Angelorum: Lib. 21. de civit. Dei cap. 10. cum asseruisset dæmonibus quoque sua esse corpora ex aere conflata, subjungit, *Si autem quispiam nulla habere corpora dæmones asseverat, non est de hac re aut laborandum operosa inquisitione, aut contentiosa disputatione certandum*. Idem & alibi de corporibus Angelorum dubitanter loquitur, ut Lib. 3. de Genesi ad liter. cap. 10. dicit enim conditionaliter, *si hæc ita sunt* &c. Lib. 15. de civit. Dei cap. 23. necnon Epist. 157.

In eadem dubitatione versatum fuisse S. Bernardum, non obscure colligitur ex Lib. 5. *De Consideratione* cap. 4. & Serm. 5. & 6. super Cantica: iis enim in locis contendit, Angelos sua ministeria exequi non posse sine corporibus: an autem ea corpora ad eorum substantiam pertineant, ipsisque naturaliter uniantur, ita ut sint animalia sicut homines; an vero ea pro nutu suo assumant aut deponant; ignorare se confitetur.

Porro licet SS. Augustinus & Bernardus dubii hæserint circa Angelorum incorporeitatem, minime tamen dubitandum putarunt de anima rationali, quin ea sit incorporea, siquidem S. Augustinus hæresi 86. Tertulliano hunc errorem adscribit quod animam corpoream esse diceret. Et quamvis neget, eum propter hoc factum hæreticum, opinionem tamen hanc damnat; & Lib. 2. de anima & ejus origine cap. 5. eamdem opinionem *ad deliramenta Tertulliani pertinere* dicit: & contra eam pluribus agit Lib. 4. ejusdem operis cap. 12. & sequentibus.

Sanctus autem Bernardus Serm. 40. super Cantica, tribuit animæ incorpoream substantiam & spiritualem essentiam. Item Lib. de interiori domo cap. 67. animam Deo comparat, quod *sicut Deus ubique totus, ita anima in suo corpore sit ubique tota*. Et serm. 5. in variis, asserit, *animam quia incorporea est, in loco corporeo esse non posse*.

Ex iis merito colligere licet, juxta SS. Augustini & Bernardi sententiam, Angelos suapte natura esse incorporeos, licet iis quacumque ratione corpora conjuncta esse opinati fuerint: non enim apparet cur sancti illi Doctores Angelos natura corporeos asseruissent, cum animam rationalem natura incorpoream esse contenderent.

Est præterea Ruperti de corporibus Angelorum & dæmonum peculiaris quædam sententia. Scilicet Lib. 1. de victoria Verbi cap. 26. ait dæmones ante transgressionem quidem cœlestia corpora gessisse, lapsos verò per superbiam in aeream qualitatem esse conversos.

Observandum 3. Theologos in diversas abire sententias circa gradum certitudinis qua constet Angelos non esse corporeos, nec habere corpora sibi naturaliter unita. 1. quibusdam videtur doctrinam hanc ad fidem pertinere. 2. alii moderatius existimant eam quidem ad fidem non pertinere, attamen omnino certam esse, nec sine temeritate negari posse. 3. denique alii eam probabilem dumtaxat aut probabiliorem appellant. His præsuppositis sit

PRIMA CONCLUSIO.

Angelorum substantia non est pure corporea.

Probatur 1. ex Scriptura, in qua Angeli ac dæmones sic quandoque appellantur

lantur ſpiritus aut ſpirituales, ut ſpiritus notionem corpori vel rei pure corporeæ manifeſte opponat. Ita Ephel. c.6. *Non eſt nobis colluctatio adverſus carnem & ſanguinem, ſed adverſus principes & poteſtates, adverſus mundi rectores tenebrarum harum, contra ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus.* Ergo Angelorum ſubſtantia non eſt pure corporea.

Idem non minus efficaciter evincitur ex Actorum cap.23. in quo ſanctus Lucas ait, Sadducæorum hæreſim fuiſſe, *non eſſe reſurrectionem, neque Angelum, neque ſpiritum.* Ubi certe per *Angelum* non intelligitur ſubſtantia corporea, etiam tenuis ac valde ſubtilis: ſi enim intelligeretur hujuſmodi ſubſtantia, non vere de Sadducæis diceretur, eos non admiſiſſe ullos Angelos, cum res corporeas etiam ſubtiles & tenues facileque mobiles admiſerint, ſolas autem incorporeas & ſpirituales negaverint: unde & animam noſtram corpoream eſſe ſentiebant, ideoque cum corpore moriente interire, ex quo nullam futuram eſſe reſurrectionem concludebant.

Probatur 2. ex dictis ſuperiori Quæſtione Articulo tertio, Concluſione prima, & ex dicendis mox ſequenti Concluſione.

Probatur 3. hoc invicto argumento. Corpus, quantumvis tenue ac ſubtile ſupponatur, nec intelligere nec velle poteſt; id enim nec intelligere nec velle poteſt, quod capax eſt ſolius motus localis: ſed corpus quantumcumque ſubtile ſupponatur, capax eſt ſolius motus localis; ſcilicet præter illam capacitatem nihil in illo concipitur: porro ſubſtantia angelica eſt intelligens & volens, ut fuſe probabimus quæſtione tertia & quarta; ergo ſubſtantia Angelorum non eſt pure corporea.

SECUNDA CONCLUSIO.

Angelorum ſubſtantia non conſtat ex ſpiritu & corpore ſubtiliori & inviſibili, ſicut natura humana ex ſpiritu & corpore craſſiore, ſed eſt pure ſpiritualis & omnis omnino materiæ expers.

Probatur 1. ex Scripturis, iis ſcilicet omnibus teſtimoniis quibus Angeli conſtanter appellantur *ſpiritus*. Sic Pſalmo 103. *Qui facit Angelos ſuos ſpiritus*: hoc eſt, qui eos, quorum natura & ſubſtantia ſpiritualis eſt, miniſtros ſuos & nuntios inſtituit & mandatorum ſuorum executores, ut explicant SS. Gregorius Nazianzenus Oratione 34. & Damaſcenus Lib.2. de fide cap.3. Hebræor.1. *Nonne omnes ſunt adminiſtratorii ſpiritus?* Idem de bonis Angelis ſæpius legitur in Evangelio, nec non & de dœmonibus. Sic Matth.8. *Ejiciebat ſpiritus.* Lucæ 10. *Spiritus ſubjicientur vobis.* Et cap.11. *Aſſumit ſeptem alios ſpiritus nequiores ſe.*

Ex his ſic licet arguere. Angeli paſſim in Scripturis dicuntur ſimpliciter *ſpiritus*, ut conſtat ex citatis mox textibus: atqui *ſpiritus* nomen ſic uſurpatum in Scripturis, proprie rem omnino incorpoream & ſpiritualem ſignificat: quod utique patet ex ſupremo & infimo ſpiritu, Deo nempe & animæ rationali, quibus hoc idem nomen tribuitur; Deo quidem abſolute & per excellentiam, ut Joannis 4. *Spiritus eſt Deus*, id eſt, pure ſpiritualis & incorporeus: animæ vero, quia diſtinguitur a corpore. Sic 1.Corinth.4. *Tradere hujuſmodi ſatanæ in interitum carnis, ut ſpiritus ſalvus fiat in die Domini*; hoc eſt ut anima ſalvetur. Ergo pari modo Angeli qui inter Deum & animam rationalem medium locum obtinent, idcirco dicuntur ſpiritus, quia ſunt omnino incorporei & pure ſpirituales.

Et

Et vero, quemadmodum obſervat Sylvius 1.p. q.51. art. 1. quamvis *ſpiritus* nomen ſubinde legatur dictum de rebus corporeis, ut Act. 2. *Factus eſt repente de cœlo ſonus, tanquam advenientis ſpiritus vehementis.* Et Pſalmo 148. *Ignis, grando, nix, glacies, ſpiritus procellarum.* Quando tamen nomen, *ſpiritus* tribuitur rei intellectivæ, ſignificat rem ſpiritualem & incorpoream. Ita Joan.4. v.24. *Spiritus eſt Deus.* Matth.26. v.41. *Spiritus promptus eſt, caro autem infirma.* Galat.5. v.17. *Caro concupiſcit adverſus ſpiritum.* Porro ſic Angeli vocantur *ſpiritus*, ut ſignificetur eos eſſe intelligentes, ſicuti ex dicendis quæſtione tertia, quarta & aliis manifeſtum erit; ergo &c.

Probatur 2. ex Conciliis.

I. In Concilio Nicæno I. Actione 2. in profeſſione fidei Sophronii, animæ rationales & Angeli collocantur in eodem ordine intellectualium, ſeu quod idem eſt, ſpiritualium ſubſtantiarum: atqui conſtat animas rationales ſpirituales eſſe & incorporeas, idque expreſſe ſancitum eſt variis in Conciliis; ergo pariter Angeli ſunt pure ſpirituales & incorporei.

II. In profeſſione fidei Synodi ſeptimæ generalis ſeu Nicænæ II. Actione 4. ſancti Angeli vocantur incorporei. *Veneramur*, inquit, *imagines Sanctorum, & incorporeorum Angelorum, utpote qui tanquam homines figura humana juſtis apparuerunt.* Porro qua ratione Patres Nicæni Angelos ſimpliciter & abſque reſtrictione *incorporeos* appellaſſent, ſi ex corpore partim & ſpiritu conſtituerentur?

III. Concilium Lateranenſe IV. anno 1215. cap. *Firmiter.* jam a nobis laudato, ſic loquitur: *Creator omnium ſua omnipotenti virtute ſimul ab initio temporis utramque de nihilo condidit creaturam, ſpiritualem & corpoream, angelicam videlicet & mundanam, ac deinde humanam quaſi communem ex corpore & ſpiritu conſtitutam.* Quibus verbis Concilium docet 1. Angelos eſſe creatos ex nihilo; ergo non ſunt formati ex ſubſtantia aeris, ut vult Rupertus; neque ex aliqua materia, ut aliqui conjiciunt. 2. aſſerit Angelos eſſe ſpiritus, quemadmodum anima hominis ſpiritus dicitur: atqui anima hominis eſt omnino ſpiritualis & incorporea; ergo Angeli ſunt pure ſpirituales & incorporei. 3. denique affirmat ibidem Concilium, hominem ſubſtantiam eſſe mediam inter angelicam & corporalem creaturam: porro homo conſtans corpore & ſpiritu, non alia ratione poteſt eſſe media ſubſtantia inter angelicam & corporalem, quam quod illa neque ex toto neque ex parte corporea ſit, ſed tota ſpiritualis; hæc vero, neque ex toto neque ex parte ſpiritualis, ſed tota corporea.

Probatur 3. ex Patribus tum Græcis, tum Latinis.

E Græcis quidem S. Ignatius in Epiſtola ad Trallenſes, vocat Angelos, *incorporeas naturas.*

S. Baſilius Lib. de Spiritu ſancto cap.1. ait, Angelum eſſe *ſubſtantiam incorpoream.*

S. Gregorius Nyſſenus Oratione 4. in Dominicam orationem: *Omnis*, inquit, *natura rationalis dividitur in corpoream & incorpoream naturam: incorporea porro eſt angelica creatura, altera nos ſumus.*

Subſcribit Nazianzenus Oratione 34. ubi diſerte Angelos dicit eſſe *incorporeos & ad Deum proxime accedentes.*

S. Joannes Damaſcenus Lib.2. de fide cap.3. Angelum definit, *Subſtantiam intelligentem materiæ atque corporis expertem.*

His

His plane consentiunt S. Chrysostomus Homil. 22. in cap. 6. Geneſis ; Euſebius Cæſarienſis lib.4. de demonſtratione evangelica cap. 1. Theodoretus quæſt.20. in Geneſim , & alii plerique. Idem videre eſt apud S. Dionyſium de cœleſti hierarchia cap.1.4.6. &c. ſi tamen hujuſce Libri auctor ſit.

E Latinis vero, S. Hilarius Lib.8. de Trinitate, inter inviſibilia reponit Angelos his verbis: *Qui eſt Dei imago inviſibilis, primogenitus omnis creaturæ, quia in ipſo condita ſunt omnia in cœlis, & in terra, viſibilia, & inviſibilia, ſive Throni, ſive Principatus, ſive Poteſtates, ſive Dominationes*. Jam vero certum eſt in mente ac doctrina S. Hilarii, id omne eſſe incorporeum quod eſt inviſibile; ibi enim probat Verbum eſſe inviſibile, & per conſequens incorporeum.

S. Hieronymus Epiſt.59. ad Avitum inter alios errores reprehendit in Origene quod dixiſſet, *Dæmones ob delicta aereis corporibus eſſe veſtitos*.

S. Leo in Epiſt.93. ſic loquitur: *Fides vera, quæ eſt catholica, omnium creaturarum, ſive ſpiritualium, ſive corporalium, bonam confitetur eſſe ſubſtantiam*.

S. Gregorius Magnus Lib.4. Moralium cap.19. conceptis verbis aſſerit, Angelos eſſe cujuslibet corporis expertes; *Angelus*, inquit, *ſolummodo ſpiritus eſt: homo vero & ſpiritus eſt & caro*. Et rurſus Lib.4. Dialogorum cap.29. probat *Angelos etſi incorporeos, igne tamen cruciandos eſſe*.

Idem docet S. Ambroſius in illa verba capitis 1. Epiſt. ad Hebræos, *Omnes ſunt adminiſtratorii ſpiritus*. Julius Africanus Lib.11. cap.11. S. Fulgentius Lib. de fide cap.3. & alii plerique.

Ex iis vero quæ adduximus tum Græcorum tum Latinorum teſtimoniis iſtud erui poteſt ratiocinium. Illi exiſtimarunt Angelos non conſtare ex ſpiritu & corpore, ſed eſſe ſubſtantias omnino incorporeas & pure ſpirituales, qui conceptis verbis aſſeruerunt, 1. eos eſſe *naturas penitus incorporeas*. 2. illos eſſe *ſolummodo ſpiritus*. 3. denique ipſos eſſe *intelligentias omnis materiæ & corporis expertes*: atqui Patres tum Græci tum Latini ita expreſſe docent citatis mox locis; ergo cenſuerunt Angelos eſſe ſubſtantias omnino ſpirituales & incorporeas.

Probatur 4. ex unanimi ac conſtanti omnium Theologorum conſenſu: ii enim omnes, præſertim qui poſt Concilium Lateranenſe ſcripſere (uno tamen excepto Cajetano qui in caput 2. Epiſtolæ ad Epheſ. ſcribit dæmones ex ſpiritu & ſubtili quodam corpore eſſe compoſitos) ii inquam omnes docent Angelos, tam bonos quam malos, cujuslibet corporis expertes eſſe: *Communis eſt & conſtans omnium Scholaſticorum doctrina*, inquit Eſtius in 2. Sentent. diſt. 8. paragr. 1. *Angelos eſſe natura prorſus incorporeos & pure ſpirituales. Quod non minus de dæmonibus quam de Angelis bonis intelligi volunt, utpote cum illos ab iſtis non natura, ſed ſola voluntatis malitia diſcernat*. Porro nemo neſcit quanti in rebus theologicis momenti ſit concors hæc ac conſtans Scholaſticorum ſententia.

Probatur 5. rationibus theologicis.

Prima eſt, quia Angeli naturæ ſunt præſtantioris quam animæ humanæ, ſive adhuc conjunctæ corporibus, ſive ab iis jam ſeparatæ: ut enim ait S. Auguſtinus Lib.11. de civit. Dei cap.5. *Angelica natura, omnia cætera quæ Deus condidit, naturæ dignitate præcedit*. Atqui animæ humanæ corporibus ſolutæ, ſunt pure ſpirituales & incorporeæ, ut demonſtrabitur Tractatu de Opere ſex dierum; ergo & Angeli pure ſpirituales ſunt & omnino incorporei.

Secunda eſt, quia ſi Angeli conſtant ex ſpiritu & corpore, erunt igitur

ejuſ-

ejuſdem naturæ cùm hominibus, atque revera homines, neque a propria ratione hominis excludi poterunt: nam craſſum vel ſubtile corpus habere, alimentis egere vel non egere, mortalem vel immortalem eſſe, accidens quoddam eſt quod ſpecificum in natura diſcrimen inducere non valet, uti manifeſte patet exemplo hominis ante vel poſt futuram reſurrectionem.

Tertia ſic proponitur. Si Angeli haberent corpora propria ſibi naturaliter unita, aut ea eſſent organizata & membris diſtincta, ut ſunt humana corpora, aut eſſent confuſa & indiſtincta, ut ſunt homogenea: atqui neutrum horum dici poteſt.

Non prius, quia illa membrorum diſtinctio potiſſimum inſervit ſenſitivæ cognitioni, quæ in Angelis locum non habet, ut oſtendemus quæſtione ſequenti.

Non poſterius, quia ejuſmodi corpora multo minus poterunt Angelis ad ſuas operationes ſubſervire, quamcumque illis corporibus figuram tribuas. Quin potius impedimento illis erunt ad motum & miniſteria, quia non poſſunt moveri niſi cum mora ſucceſſionis & cum diviſione medii corporis.

Quarta ſic eſt. Angeli in genere intellectualium ſunt ſubſtantiæ quædam totales & perfectæ; ergo Angeli corporibus non uniuntur naturaliter, eo ſcilicet modo quo anima unitur corpori, cum quo unam perfectam ſubſtantiam ac naturale compoſitum, id eſt, hominem conſtituit. Conſeq. conſtat: probatur autem antecedens, quia non ut de parte ſubſtantiæ, ſed ut de tota quadam intellectuali ſubſtantia loquuntur Scripturæ, ubicumque de Angelis mentionem habent. Scilicet eo modo de Angelis loquuntur, quo de hominibus, non autem quo de animabus aut ſpiritibus hominum. Quod inde manifeſtum eſt, quia ſi de Angelis loquerentur ſicut de animabus, certe alicubi ſuo nomine exprimerent ipſam perfectam ſubſtantiam ex Angelo & corpore conſtantem, ſicut pluribus in locis appellant hominem qui conſtat ex anima & corpore. Illud vero nuſquam extat, neque in Scripturis, neque alibi.

Quinta ratio ſumitur ex eo quod Lucæ 8. tota legio dæmonum unum hominem obſediſſe legitur: at vix concipi poteſt quomodo integra dæmonum legio, ſi ſint corporei, in uno & eodem homine ſtare potuerit. Quamvis enim corpus in infinitum ſit diviſibile, ideoque maxima corpuſculorum multitudo in uno homine contineri & concludi poſſit: quia tamen qui dæmones corporeos exiſtimant, non corpuſcula, ſed corpora eis tanquam animalibus tribuunt, contra eos probabile hinc efficitur, dæmones ex corpore & ſpiritu non conſtare.

TERTIA CONCLUSIO.

Angelica ſubſtantia non indiget corpore tanquam inſtrumento per quod proprias & naturales ſuas operationes eliciat.

Probatur: Propriæ & naturales Angelorum operationes ſunt intelligere, velle & movere: atqui Angeli corpore tanquam inſtrumento non egent ad exercendas hujuſmodi operationes.

Et quidem de duabus prioribus operationibus facile patet. Non minus enim Angeli independenter a corpore intelligere & velle poſſunt, quam ani-

ma

mæ a corporibus per mortem ſeparatæ: atqui animæ a corporibus ſeparatæ intelligunt & volunt; ergo & Angeli, cum ſint animabus perfectiores, independenter a corpore intelligere & velle poſſunt.

Quod etiam motio angelica non poſtulet corpus, patebit ex dicendis quæſtione quinta, ubi de potentia motrice Angelorum. Satis ſit hic unum obſervaſſe, ſcilicet quod motus per inſtrumenta corporea factus non poſſit tam brevi tempore & quaſi uno momento ferri ab una parte ad aliam remotiſſimam, ſicut interdum dæmones ſeſe movent, ut expreſſe notat Tertullianus in Apologetico cap. 22. Igitur Angeli non indigent corpore tanquam inſtrumento ad exercendas proprias ac naturales ſuas operationes, intellectionem ſcilicet, volitionem & motum.

Ex dictis ſequitur Angelos eſſe ſubſtantias phyſice ſimplices, immateriales & indiviſibiles. Namque ſubſtantia pure ſpiritualis, phyſice ſimplex eſt, immaterialis & indiviſibilis: atqui ex probatis Concluſione ſecunda, Angeli ſunt ſubſtantiæ pure ſpirituales; ergo &c.

Et vero præſtantior eſt & nobilior natura angelica, quam anima rationalis: porro anima rationalis phyſice ſimplex eſt, immaterialis & indiviſibilis; ergo multo magis Angeli.

Dixi Angelos ſubſtantias eſſe *phyſice* ſimplices, non vero *metaphyſice*, quia in ipſis reperitur multiplex virtualis ac metaphyſica compoſitio.

I. Ex genere & differentia.

II. Ex eſſentia & exiſtentia, cum non ſint ſuum eſſe.

III. Ex natura & ſuppoſito; potuit enim Verbum naturam angelicam ſua ſubſiſtentia ſpoliatam aſſumere.

IV. Quod magis eſt, ex ſubjecto & accidentibus: cum non ſint actus puri, ſed habeant habitus impreſſas & expreſſas ſpecies, vitaleſque actus a ſua ſubſtantia diſtinctos, ex eo quod ipſi non ſint ſua operatio.

V. Denique in ipſis eſt compoſitio ex multis accidentibus.

Nec obſtat quod S. Dionyſius, aliique nonnulli aſſerant nulla eſſe accidentia in Angelo; intelligendi enim ſunt de materialibus dumtaxat accidentibus, non de ſpiritualibus.

Solvuntur Objectiones.

Varia contra primam ac potiſſimum ſecundam Concluſionem opponuntur. 1. ex Scripturis. 2. ex Conciliis. 3. ex SS. Patribus. 4. ex aliis momentis theologicis. Ea omnia hic paucis referemus ac ſolvemus. Itaque

Objic. 1. Generatio ſenſibilis & corporea corpus ſupponit: ſed Scriptura ſacra corpoream generationem tribuit Angelis; ergo in eis eſſe corpus ſupponit. Major certa eſt. Minor probatur ex illo Geneſ. 6. *Videntes filii Dei filias hominum quod eſſent pulchræ, acceperunt ſibi uxores ex omnibus quas elegerant &c.* quo loci, ubi noſtra verſio habet particulam *filii Dei*, ſeptuaginta Interpretes legunt, *Angeli Dei*. Prima Objectio ex Scriptura.

Unde plurimi ex SS. Patribus exponunt locum hunc de Angelis, qui ex congreſſu mulierum genuerunt gigantes, quos Patres fuſe recenſet Pamelius paradoxo primo Tertulliani.

Reſp. nego min. ad cujus probationem dico in textu hebraico & in 70. ſicut & in Vulgata legi *filios*, non *angelos Dei*, ut videre eſt in exemplaribus correctioribus, ſicut obſervat S. Auguſtinus Lib. 15. de civ. Dei cap. 23.

cap. 23. Idem etiam notat S. Cyrillus Lib. 9. adverſus Julianum: Quod autem per hæc verba Geneſ. 6. *Filii Dei*, Angeli non intelligantur, manifeſtum eſt. 1. quia intelligi non poſſunt Angeli ſancti: Ii enim, pronuntiante Chriſto Lucæ 20. *neque nubunt, neque nubentur*. 2. non poſſunt quoque dæmones intelligi, quia dæmones nuſquam vocantur in ſacris Litteris, *filii Dei*, ſed, *adverſarii, inimici*.

Nec obſtat quod plures ex Patribus citatum Geneſis textum exponant de veris Angelis: nam & hanc eorum interpretationem refellunt S. Chryſoſtomus Hom. 21. in Geneſim, S. Auguſtinus loco mox citato, ubi etiam tanquam apocryphum rejicit Librum Enoch citatum a Tertull. Lib. de velandis virginibus cap. 7. pro hac ſua interpretatione.

Dicendum igitur, vocibus iſtis, *filii Dei*, quæ Geneſ. cap. 6. leguntur, convenientiſſime intelligi filios Seth & Enoch, qui divino cultui præ cæteris hominibus maxime dediti, filii Dei dicebantur a pietate paterna aut propria: qui cum filiabus hominum, hoc eſt, mulieribus oriundis a Caino & ejus poſteris, hominibus terrenæ ac corporeæ voluptati maxime deditis, commiſti genuerunt gigantes.

Vel nomine *filiorum Dei* intelliguntur homines ſtatura proceri, juxta Scripturæ conſuetudinem, quæ res celſiſſimas nomine Dei appellat phraſi hebraica, ut *cedri Dei*, *montes Dei*.

Vel denique nomine *filiorum Dei*, intelliguntur filii Magnatum, & Principum, juxta hebræum *elohim*, quod non ſolum Deo, ſed etiam Principibus ac Judicibus Scriptura ſacra tribuit Exodi 7. & Pſ. 81. quorum filii commiſti cum filiabus plebis & ignobilibus genuerunt gigantes, hoc eſt, homines cæteris robuſtiores, & ad libidinem promptiores, ut interpretantur SS. Chryſoſtomus, Auguſtinus, Cyrillus Alexandrinus &c. Huic expoſitioni favet Scriptura: ſiquidem ſubdit, cauſam quæ Deum impulit ad perdendum genus humanum diluvio, fuiſſe hominum peccata, maxime vero illam commiſtionem filiorum Dei cum filiabus hominum: *Videns autem Deus*, inquit Moyſes, *quod multa malitia hominum eſſet in terra, & cuncta cogitatio cordis intenta eſſet ad malum omni tempore, pœnituit eum quod hominem feciſſet in terra. Et tactus dolore cordis intrinſecus: Delebo*, *inquit*, *hominem quem creavi a facie terræ*. Igitur illa commiſtio non de Angelis ſed de hominibus intelligenda eſt.

Secunda Objectio ex Conciliis.

Objic. 2. In Concilio Nicæno II. Actione 5. lectus eſt dialogus Joannis Epiſcopi Theſſalonicenſis, cum Gentili diſputantis, quo in dialogo inter alia ſic loquitur: *De Angelis & Archangelis, & eorum Poteſtatibus, quibus & animas noſtras adjungo, catholica Eccleſia ſic ſentit, eſſe quidem intelligibiles, ſed non omnino corporis expertes, & inviſibiles, ut vos Gentiles dicitis: verum tenui corpore præditos, & aereo, ſive igneo .·.·. & in proprio corpore aliquando viſos eſſe*. Subdit ea in ſententia fuiſſe *Baſilium*, *Athanaſium*, *Methodium*. Unde poſtea concludit, *Angelos merito depingi poſſe*.

Hæc autem cum lecta fuiſſent ex libro Joannis Theſſalonicenſis, Taraſius Patriarcha Conſtantinopolitanus & Concilii Præſes, ſic locutus eſt: *Oſtendit Pater* (præfatus ſcilicet Joannes) *etiam Angelos oportere pingi, quoniam circumſcripti ſunt, & hominum ſpecie multis apparuerunt*. Reſponditque ſtatim univerſa Synodus: *Etiam Domine*: Qua quidem acclamatione ſententiam Joannis & Taraſii Concilium approbaſſe ac ſuam feciſſe videtur.

Ex iis ſic confici poteſt argumentum. Nicæna Synodus ſua probat definitio-

tione quod in hunc finem fuerat lectum ex libro Joannis Theſſalonicenſis, & propoſitum a Taraſio Patriarcha: atqui lectum & propoſitum fuerat, Angelos eſſe corporeos, ac proinde pingendos; ergo definivit Nicæna Synodus Angelos eſſe corporeos.

Reſp. Joannem Theſſalonicenſem in ea quidem fuiſſe ſententia, quod Angeli ſint corporei ac etiam animæ rationales: verum hanc ejus ſententiam non probavit Synodus, ſed quod ex ea velut conſequens idem Epiſcopus deducebat, quodque ſuis ſubinde verbis Taraſius Patriarcha repetebat, videlicet, *Angelos recte poſſe depingi.*

Concilium approbaſſe dumtaxat concluſionem hanc ex præfata ſententia deducta, conſtat.

I. Ex ſcopo Concilii: nempe de ſacrarum imaginum uſu in ea Synodo potiſſimum agebatur adverſus Iconomachos, & hoc unum contra ipſos intendebant Patres Nicæni, ſcilicet, licitum *eſſe Angelos pingere.* Ad ejus autem rei probationem variæ proferebantur ſententiæ Patrum, eatenus dumtaxat approbatæ, quatenus ad ſtatuendum uſum ſacrarum imaginum valebant.

II. Quia Concilium id tantum approbavit quod ex libro Joannis Theſſalonicenſis excerpſit & propoſuit Taraſius: at ille prudenter prætermiſſo errore de Angelorum corporeitate (de qua tunc non erat quæſtio) propoſuit tantum Angelos poſſe depingi, juxta ſententiam Joannis Theſſalonicenſis, eo quod in ſpecie humana apparuerunt: *Oſtendit*, inquit, *Pater etiam Angelos oportere pingi, quoniam circumſcripti ſunt, & hominum ſpecie multis apparuerunt.* Quibus auditis ſtatim ſubjecit Synodus. *Etiam Domine.* Ergo approbatio Concilii cadit tantum in iſtud, nempe *Angelos poſſe depingi, quia ſunt circumſcripti*, id eſt, *definiti certo loco, & humana forma apparuerunt:* neutiquam vero ſpectat alteram rationem a Joanne prolatam, (quam conſulto prætermiſit Taraſius) nempe, *quia corporei ſunt, & quia in propriis corporibus apparuerunt.*

III. Denique quia Concilium Actione 4. refert & approbat ſententiam ſancti Athanaſii aſſerentis, Angelos eſſe incorporeos; quin & ibidem hæc fidei profeſſio habetur: *Veneramur imagines Sanctorum & incorporeorum Angelorum qui tamquam homines figura humana juſtis apparuerunt.* Ex his omnibus patet nihil erui poſſe ex hoc Concilio adverſus noſtram Concluſionem.

Itaque ad argumentum propoſitum reſpondeo in forma negando minorem propoſitionem. Equidem in libro Joannis Theſſalonicenſis legebatur *Angelos eſſe corporeos, ac proinde pingendos.* Verum Taraſius conſulto ac ſapienter prætermiſſo errore de corporeitate, propoſuit tantum Patribus *Angelos poſſe depingi,* juxta ſententiam Joannis, eo quod in ſpecie humana multoties apparuerunt.

Tertia Objectio ex Patribus.

Objicies 3. Ea ſententia non eſt admittenda, quæ communi ac conſtanti ſanctorum Patrum doctrinæ adverſatur: atqui talis eſt ſententia quæ docet Angelos eſſe incorporeos: idque conſtat

I. Ex illis Patribus qui hæc verba Geneſis 6. *Videntes filii Dei filias hominum quod eſſent pulchræ acceperunt ſibi uxores ex omnibus, quas elegerant*, intelligenda eſſe exiſtimarunt de Angelis qui huic inferiori mundo præpoſiti ſunt. Cenſuerunt enim hos Angelos ex mulieribus vera generatione filios ſuſcepiſſe, adeoque fuiſſe corporeos. Ita S. Juſtinus in Dialogo cum Tryphone, Athenagoras initio Apologiæ ad Antonianum, Clemens Alexandrinus Lib. 8. Stromatum cap. 3. Tertullianus Lib. de cultu fœminarum cap. 10.

La-

Lactantius Lib. 2. Institutionum cap. 14. & alii plures qui secundo, tertio, & quarto sæculo floruerunt.

II. Idem constat ex aliis SS. Patribus qui licet negarint illud Angelorum cum mulieribus commercium, putarunt tamen Angelos habere corpora subtilissima, aerea, ætherea. Ita S. Basilius Lib. de Spiritu sancto cap. 16. S. Cyrillus Alexandrinus Lib. 9. in Joan. S. Augustinus Lib. 21. de civit. Dei cap. 10. & alibi sæpe; Joannes Thessalonicensis Dialogo supra relato; S. Bernardus Lib. 5. de Cosideratione cap. 4.

III. Denique Angelos esse corporeos ex iis evincitur SS. Patribus qui docent, omne creatum esse corporeum S. Hilarius cap. 5. in Matthæum; S. Gregorius Nazianzenus Lib. 2. de Theologia in fine; S. Gregorius Magnus Lib. 2. Moralium cap. 12. &c.

Ad ea profecto Patrum testimonia alludit S. Fulgentius in Libro de Trinitate, ubi referens antiquorum sententiam sic habet: *Plane ex duplici eos* (Angelos) *esse substantia asserunt magni & docti viri, id est, ex spiritu incorporeo, & corpore.*

Ex iis porro omnibus SS. Patrum textibus sic confici potest argumentum. Illi censent Angelos esse corporeos qui docent. 1. ipsos ex congressu cum mulieribus vera generatione filios suscepisse. 2. eos habere corpora sibi naturaliter unita, non crassa quidem, sed subtilissima, & aerea. 3. denique qui asserunt nihil esse creatum, sive in cœlo sive in terra, sive visibilium sive invisibilium, quod non sit in substantia corporeum: atqui SS. Patres citatis mox locis ita expresse docent de Angelis; ergo censent eos esse corporeos: ac proinde sententia de incorporeitate Angelorum adversatur constanti ac unanimi SS. Patrum doctrinæ.

Resp. negando minorem, nempe illam sententiam quæ docet, Angelos esse incorporeos, communi ac constanti SS. Patrum doctrinæ adversari. Revera quidem nonnulli e SS. Patribus, maxime græcis, senserunt Angelos esse corporeos; verum reclamant alii longe plures & auctoritate majores, ut constat ex eorum textibus antea relatis. Neque illi qui docent Angelos habere corpora, id vel ex Scriptura, vel majorum Traditione confirmant, ut fatetur ipsemet Origenes Lib. 2. de principiis c. 8. ubi cum scripsisset: *Non videri absurdum de sanctis Angelis cæterisque cœlestibus virtutibus, vel dicere, vel sentire illos animas habere.* Subdit; *tametsi id ex nullius auctoritate Scripturæ constet.*

Addo 1. plurimos ex iis SS. Patribus quorum opponuntur testimonia, loqui de corporibus, non quidem propriis, sed assumptis & ascititiis, quæ interdum induerunt Angeli, cum hominibus apparuerunt. Neque enim Patres de propriis Angelorum corporibus locutos fuisse, aperte patebit eorum scopum ac verba propius expendenti.

II. Plerique ex ipsis Angelos esse incorporeos & immateriales negarunt, non quidem simpliciter & absolute, sed comparate ad Deum; quippe qui solus ita incorporeus est, ut sit infinitus, incircumscriptus, omnisque compositionis expers. Quo sensu interdum locuti sunt SS. Basilius, Gregorius Nazianzenus, Cassianus, Gregorius Magnus &c.

III. Nonnulli dum dicunt Angelos esse corporeos, volunt tantum eos esse veras & reales substantias: scilicet, hoc nomen *corpus*, non sumunt pro substantia corporea, sed pro vero & reali ente, ita ut corpus & ens reale seu verum sint synonima; quomodo Apostolus in Epistola ad Co-

los-

Ioſſenſes ait divinitatem in Chriſto habitare *corporaliter*, id eſt, vere & realiter, non fictitie vel apparenter. Sic S. Hilarius in Matth. can. 5. ſic etiam corporis nomen uſurpat S. Auguſtinus dum Tertullianum excuſat.

IV. denique plures alii ex iis qui propendent in eam ſententiam quæ ſtatuit Angelorum ſubſtantiam conſtare ex ſpiritu & corpore, eam non proponunt tanquam certam, ſed tanquam dubiam, de qua cuique pro libito licitum ſit opinari. Ita imprimis SS. Auguſtinus & Bernardus variis in locis, de quibus vide quæ diximus initio Articuli notato 2.

Unde ad probationem negatæ propoſitionis reſpondeo diſt. min. Patres, & ii quidem pauci, quorum aliqui de ea re dubitando locuti ſunt, alii vero latius *corporis* nomen uſurpant, pro omni ente vero & reali, vel pro eo omni quod non eſt expers cujuslibet compoſitionis, aſſerunt Angelos eſſe corporeos, eos habere corpora ſubtilia, aerea, concedo: Patres, id eſt, major Patrum numerus aſſertive & ex propria ſententia docent, Angelos eſſe corporeos; habere corpora vera & proprie dicta, id eſt, ſubſtantias quantas, extenſas, diviſibiles, nego. Solutio patet ex dictis.

Colliges ex iis quæ mox relata ſunt, quinque omnino eſſe diverſas SS. Patrum claſſes circa Angelorum incorporeitatem.

Prima eorum eſt qui dixerunt illos omnino incorporeos eſſe. Ita SS. Ignatius, Baſilius, Gregorius Nazianzenus, Leo Magnus, Gregorius Magnus, & alii quos ſupra inter probationes adduximus.

Secunda eos complectitur, qui vere corporeos eſſe docent. Uti S. Juſtinus martyr (in ſententia nonnullorum) Joannes Theſſalonicenſis, & alii pauci.

Tertia eorum eſt, qui volunt, Angelos eſſe corporeos, hoc eſt, veras & reales ſubſtantias.

Quarta eos complectitur qui cenſent eſſe corpora comparate ad Deum, qui actus eſt puriſſimus, cum cætera omnia habeant potentiam paſſivam. Sic SS. Hilarius & Hieronymus aſſerunt, nihil eſſe quod non ſit corporeum.

Quinta denique eorum eſt qui hac in re nihil certo determinant, ſed ancipites ac dubii videntur eſſe circa præſentem controverſiam. Ita SS. Auguſtinus, Hieronymus & Bernardus.

Tres poſteriores claſſes non adverſantur noſtræ ſententiæ. Iis vero qui pro ſecunda ſtant, merito opponimus alios numero & auctoritate potiores qui primæ adhærent.

Quarta Objectio ex apparitionibus Angelorum.

Objic. 4. Illi ſunt vere ac proprie corporei, qui ſenſibus humanis ſunt perceptibiles: atqui Angeli humanis ſenſibus percipi poſſunt, nempe viſi ſunt a Patriarchis & Prophetis aliiſque viris ſanctis, cum iis converſati ſunt, cum iis manducarunt ac biberunt, aliaſque veras actiones externas exercuerunt: ſic Abraham tres Angelos convivio excepit, Jacob cum Angelo luctatus eſt per totam noctem; vidit etiam Angelos aſcendentes & deſcendentes, ut refertur Geneſ. 18. 19. & 28. & in Libro Tobiæ Angelus Raphael comes fuit Tobiæ juniori in via, ut videre eſt cap. 6. Ergo Angeli ſunt vere ac proprie corporei.

Reſp. 1. aliquos extitiſſe auctores qui dixere omnes angelicas apparitiones quas Scriptura commemorat, non vere exterius exhibitas, ſed tantum phantaſticas fuiſſe, nimirum ſola facta immutatione circa imaginationem eorum quibus Angeli leguntur apparuiſſe; quomodo Joannes non ocu-

lis corporeis, ſed in ſpiritu vidit apocalypſim, & Petrus in extaſi vidit vas animalibus plenum de cœlo deſcendens, & fere in univerſum Prophetæ ea quæ ſibi revelabantur, non corpore ſed ſpiritu viderunt.

Hæc autem opinio, inquit Eſtius in 2. Sentent. diſt. 8. §. 6. *pugnat cum manifeſtis Scripturis, teſtantibus, Angelos ab hominibus viſos & contrectatos fuiſſe corporaliter, etiam uſque ad pedum lotionem, velut ab Abraham, Loth, Jacob, Tobia patre & filio, B. Virgine, Zacharia, mulieribus in Reſurrectione Domini, & Apoſtolis in ejuſdem Aſcenſione, & alias ſæpiſſime; quæ cuncta ad ſolam imaginationem referri nulla ratione poſſunt.*

Et vero ſicuti ratiocinatur S. Th. hic, eamdem opinionem refellens, quod videtur imaginaria viſione, id in ſola eſt imaginatione videntis, & proinde non videtur communiter, promiſcue ac indifferenter ab omnibus: atqui Scriptura ſacra ita introducit Angelos apparentes, ut interdum videantur ab omnibus communiter ac promiſcue; ſic Angeli apparentes Abrahæ Geneſ. 18. viſi ſunt ab eo & a tota ejus familia: ſimiliter qui Geneſ. 19. apparuerunt Loth, videbantur ab ipſo & a domeſticis & a civibus Sodomorum: Angelus Raphael qui Tobiæ apparuit, promiſcue videbatur ab omnibus, ſicut ipſe Tobias. Non igitur hæc in ſola contigerunt imaginatione, ſed ſecundum viſionem corpoream, qua videtur id quod poſitum eſt extra videntem.

Reſp. 2. alios fuiſſe qui ſcripſerunt dictas apparitiones factas eſſe per quamdam immutationem ſenſuum exteriorum, qua fit, ut id quod non eſt, apparet; quomodo in cœlo & nube colores apparent qui non ſunt. Nimirum contendunt illi Deum, Patriarcharum aliorumve quibus Angeli dicuntur apparuiſſe, organa ſenſus ita moviſſe ut mora fuiſſent, ſi Angeli ſub aliqua ſenſibili ſpecie ſeſe realiter præſentes exhibuiſſent.

Verum hæc opinio nulla ratione probari poteſt; atque iiſdem refellitur momentis quæ mox adduximus ad priorem confutandam: quibus iſtud addi poteſt. Quæ vivido, uniformi ac conſtanti plurium ſenſuum teſtimonio comprobantur, ad imaginariam & fictitiam apparentiam reduci non poſſunt; hac enim ratione Chriſtus ſuis Apoſtolis probavit, ſe poſt Reſurrectionem verum, & non phantaſticum corpus habuiſſe: Lucæ 24. *Palpate & videte, quoniam ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me videtis habere*. Porro ii quibus Angeli dicuntur apparuiſſe, non unius ſenſus ſed plurium ſenſuum actione probarunt Angelorum præſentiam; ſcilicet illos viderunt, palparunt, cum iis manducarunt ac biberunt; ergo &c.

Reſp. 3. quoſdam exiſtimaſſe apparitiones Angelorum factas fuiſſe in veris corporibus quæ aſſumpſerunt Angeli in unitatem ſuppoſiti, ſeu illa ſibi uniendo hypoſtatice. Rejicienda eſt iſta reſponſio tanquam erronea, inquit Sylvius 1. p. q. 51. art. 2. tum quia unio hypoſtatica nullibi legitur facta præterquam in myſterio divinæ Incarnationis; tum etiam quia aſſumptio corporum ab Angelis facta, eſt naturalis (communis eſt enim bonis & malis) unio autem hypoſtatica eſt maxime ſupernaturalis, ut indicat S. Thomas 3. p. q. 3. art. 1.

Reſp. 4. alios dixiſſe apparitiones hujuſmodi fieri in corporibus aſſumptis, non quidem in unitatem ſuppoſiti, ſed in corporibus, vel ex aere, vel ex alia materia tenui & ſubtili formatis, quibus uniuntur Angeli, ſicut forma unitur materiæ. Rejicienda eſt etiam iſta reſponſio, inquit ibidem Sylvius: tum quia, ſic uniri, eſt ejus formæ quæ in ratione entis & ſubſtantiæ

indi-

individuæ eſt incompleta, utpote compars alicujus ſubſtantiæ completæ; Angelus autem eſt ſubſtantia completa; tum etiam quia ex unione qua forma ſubſtantialis unitur ſuæ materiæ, exurgit compoſitum quod eſt unum per ſe; ex unione vero Angeli ad corpus quod aſſumit non poteſt exurgere unum per ſe, quia fatentibus omnibus id quod advenit enti completo, unitur ei accidentaliter, niſi uniatur hypoſtatice.

Reſp. 5. vulgatam ac communem Theologorum ſententiam eam eſſe quæ poſt S. Thomam hic & in 2. diſt. 8. art. 3. docet, Angelos vere apparuiſſe, non quidem in propria ſpecie; ſeu in corporibus propriis, id eſt, hypoſtatice aut naturaliter ſibi unitis, ſed in corporibus aſſumptis & formatis vel ex aere circumſtante, vel ex alia materia tenui & ſubtili: hæc autem ſibi efformant virtute qua pollent in res creatas, aerem ſcilicet condenſando & in oſſa, carnes cæteraſque humani corporis partes compingendo.

Juxta hanc ultimam ſententiam, cui ultro ſubſcribimus, reſpondeo ad argumentum. Diſtinguo maj. illi ſunt vere & proprie corporei qui in propria ſpecie ſeu in corpore proprio naturaliter ſibi unito, ſenſibus humanis ſunt perceptibiles, concedo maj. in aliena ſpecie, ſeu in corpore aſſumpto & aſcititio, nego maj. ſimiliter diſt. min. & nego conſeq. Itaque Angeli multoties hominibus apparuerunt, cum iis ſunt collocuti, cum iis manducarunt ac biberunt &c. non quidem in corporibus propriis, ſed in corporibus aſſumptis. Solutio ex ſe & ex mox dictis patet.

Inſtabis: Illi apparuerunt in propria ſpecie, ſeu in corporibus ſibi propriis ac naturaliter unitis, qui in corporibus illis in quibus ſeſe viſibiles præbuerunt, vere, & proprie reales ac vitales operationes exercuerunt: operationes enim vitales non poſſunt proficiſci niſi a principio interno vitaliter informante: atqui Angeli in corporibus in quibus viſibiles ſeſe præbuerunt, hujuſmodi operationes exercuerunt: ſcilicet Scriptura refert, Angelos fuiſſe locutos, comediſſe, bibiſſe, ambulaſſe &c. & S. Auguſtinus Epiſtola 49. aſſerit, *vere* hæc ab ipſis facta: porro iſtæ actiones, omnibus fatentibus, vitales ſunt; ergo &c.

Reſp. nego min. quoad ſecundam partem, nempe Angelos in iis corporibus in quibus viſibiles ſeſe præbuerunt, actiones vitales vere & proprie exercuiſſe. Equidem Angeli (quod obſerva) in corporibus aſsumptis veras ac reales operationes exercere poſsunt, illas nimirum de quarum ratione non eſt ut procedant a principio vitali. Cum enim Raphael profectus eſt cum Tobia, ipſique loquebatur, verus erat ac realis motus illius corporis in quo apparebat; verus etiam ac realis ſonus quem edebat. At non poſſunt in aſsumptis corporibus ſeu per aſsumpta corpora vere & proprie exercere opera vitæ ſeu operationes vitales, propter rationem in objectiones adductam. Operationes ſiquidem vitales dicuntur, quæ proficiſcuntur a principio interno vitaliter informante: operationes autem quæ fiunt ab Angelis per aſsumpta corpora, non proficiſcuntur a principio interno vitaliter informante, cum proficiſcantur ab Angelo qui non eſt internum principium illarum, neque eſt vitaliter informans; ergo &c.

Et vero nullus poteſt vere & proprie exercere opera vitæ, niſi habeat internum principium activum hujuſmodi operationum: atqui Angeli quamvis habeant principium, id eſt, virtutem qua poſſint corpora ſeu partes eorum localiter movere, & hoc motu mediante quædam in illis opera exercere habentia aliquid commune cum operibus vitæ corporalis, iiſdemque

valde ſimilia; non tamen habent principium internum activum ad veras & proprie dictas hujuſmodi actiones, quia non habent ſenſum, neque vim progreſſivam, comeſtivam, generativam &c. ergo non poſſunt eas vere & proprie exercere.

Quapropter dum Scriptura refert, Angelos fuiſſe locutos, comediſſe, bibiſſe, ambulaſſe, vel quid ſimile feciſſe, ita loquitur Scriptura propterea quod Angeli fecerint actiones ſecundum ſpeciem externam ſimiles locutioni, comeſtioni & aliis. Quidquid enim ad ſubſtantiam pertinet in ejuſmodi operibus, quandoque ſolent producere animata corpora, totum id ab Angelis per aſſumpta corpora vere exerceri poteſt, velut ſonum articulatum in aere excitare, qualem nos loquentes excitamus, cibum frangere & comminuere, liquorem infundere, & utrumque in partes interiores trajicere atque etiam conſumere, quod homines edentes & bibentes faciunt; item movere corpus eo modo quo moventur homines ambulantes. Propter hæc & locutos fuiſſe Angelos, & ediſſe ac bibiſſe, & ambulaſſe legimus in Scripturis: non tamen exiſtimandum eſt quod vera fuerit eorum locutio, comeſtio, bibitio; cum iſtæ actiones de ſui ratione poſtulent fieri a principio vitaliter informante. Unde Angelus Raphael Tobiæ 12. ſic loquitur: *Videbar quidem vobiſcum manducare & bibere, ſed ego cibo inviſibili, & potu qui ab hominibus videri non poteſt, utor.* Quod autem hic de manducatione & bibitione proprie dicta dicitur, id ſimiliter de cæteris vitæ corporalis operibus intelligendum eſt.

Ad id quod additur ex S. Auguſtino Epiſt. 49. reſpondeo, S. Doctorem non aſſerere quod Angeli vere comederunt, ſed quod legamus Angelos veras eſcas ſumpſiſſe, *non ficto & inani phantaſmate, ſed manifeſtiſſima veritate.* Quibus verbis vult oſtendere quod Angeli non tantum fictitie & imaginarie viſi ſunt, vel eſcas ſumere, vel eas ori infundere; ſed quod eſcas vere acceperint, vereque ad os poſuerint. Ex quo tamen non ſequitur veram hanc fuiſſe ac proprie dictam comeſtionem, cum profecta non ſit a principio vitali; quod quidem in homine non aliud eſt quam anima quæ vere ac ſubſtantialiter unitur corpori; Angeli autem non vere ac ſubſtantialiter, ſed accidentaliter tantum, hoc eſt, per quaſdam exteriores operationes, eo fere modo quo motor mobili, ſicuti v. gr. nauta navi, corporibus aſſumptis uniantur.

Dixi, *eo fere modo* quo motor mobili: quia Angelum aſſumere aliquod corpus, non eſt præciſe quid idem ac ipſum uniri corpori, ſicut motor unitur mobili, cum certum ſit Angelos non omnia aſſumere corpora quæ movent; ſed Angelum aſſumere corpus, eſt ipſum uniri corpori ut motorem mobili in quo ſuam perſonam, ſuaſve proprietates vel actiones aliquo modo repræſentet. *Aſſumit Angelus corpus*, ait S. Th. qu. 6. de potentia art. 7. ad 1. *non ut ſuæ naturæ uniat, ſicut homo aſſumit cibum; neque ut uniat ſuæ perſonæ, ſicut Filius Dei aſſumpſit naturam humanam, ſed ad ſuam repræſentationem, illo modo quo intelligibilia per ſenſibilia repræſentari poſſunt. Tunc ergo Angelus corpus aſſumere dicitur, quando corpus aliquod hoc modo format quod ad repræſentationem ſuam eſt aptum;* ſive quod eſt conveniens ad repræſentandum id quod vult de ſe manifeſtare, quemadmodum indicat idem S. Doctor in 2. diſt. 8. art. 2. conformiter iis quæ hic docet in reſponſione ad 2. Hinc eſt quod etſi ſecundum Ariſtotelem concederetur Angelos movere orbes cœleſtes, non poſſunt tamen dici eos aſſumere; quia licet uniantur

eis

eis ut motores mobilibus, non tamen uniuntur sic ut in illis repræsententur vel appareant.

Objicies denique, Illi non sunt pure immateriales ac incorporei, qui habent aliquam cum quibusdam rebus corporeis sympathiam & antipatiam: atqui Angeli, præsertim mali, habent hujusmodi sympathiam & antipatiam. Sic 1. Regum 16. refertur, ad pulsum citharæ Davidis dœmonem a Saule recessisse. Sic etiam Tobiæ 6. v. 8. & cap. 8. v. 2. legitur fumo jecoris piscis cujusdam fugatum fuisse dœmonem, ejusque maleficium depulsum. Eamdem dœmones exagitandi & expellendi vim quibusdam rebus corporeis inesse, liquet ex variis ritibus in exorcismis observari solitis; ergo Angeli non sunt pure immateriales & incorporei. Quinta Objectio ex aliis momentis theologicis.

Adde quod S. Augustinus Lib. 8. de civit. Dei cap. 16. & alii dicant, dœmones delectari rebus quibusdam sensibilibus, v. g. odoribus, nidoribus & fumo: at hæc delectatio sensitiva non potest esse, nisi alicujus sentientis, & proinde corporei.

Denique cum torqueantur igne corporeo, consequens videtur eos aut corporeos, aut propria quædam habere corpora, in quibus ab igne patiantur; corpus enim in rem mere spiritualem agere non potest.

Resp. ad primum, supradictos effectus non oriri ex vi nativa & oppositione inter res ipsas & dœmones; sed ex eo quod Deus interdum rebus naturalibus & corporeis ad dœmones expellendos veluti instrumentis ad hoc assumptis utatur, ut patet exemplis allatis.

Vel etiam dici potest, certis quibusdam rebus sensibilibus & corporeis dœmones abigi, quatenus res illæ contrariæ sunt aliis rebus corporeis, quibus veluti signis rerum spiritualium ipsos allici, ex divo Augustino docet Angelicus Doctor 1. p. q. 115. art. 5. ad 3. his verbis: *Dicendum quod sicut Augustinus ait Lib. 21. de civitate Dei, dœmones alliciuntur per varia genera lapidum, herbarum, lignorum, animalium, carminum, rituum, non ut animalia cibis, sed ut spiritus signis; in quantum nempe hæc eis exhibentur in signum divini honoris cujus ipsi sunt cupidi.*

Ac per hoc patet responsio ad id quod subjungitur ex S. Augustino: scilicet dœmones nidoribus & fumo proprie non delectantur, quasi ex illis voluptatem corporalem percipiant; sed dicuntur iis delectari, quatenus eis placent oblationes & sacrificia ab hominibus perditis qui se ipsis devovent exhibita, quorum signa sunt nidor, fumus &c.

Ad ultimum respondeo, ut igne inferni dœmones crucientur physice aut moraliter, non esse opus eos esse corporeos aut habere corpora sibi naturaliter unita: nam & animæ separatæ, licet purespirituales, eo torquentur. Quomodo autem illæ animæ vel dœmones pati possint ab igne, commodior erit alibi dicendi locus, ubi de pœna dœmonum. Sufficiat hic observasse cum sancto Augustino Lib. 21. de civit. Dei cap. 10. *Quamvis miris, veris tamen modis, etiam spiritus incorporeos posse pœna corporalis ignis affici.*

Quæres utrum fidei sit Angelos esse incorporeos.

Resp. 1. quibusdam videri ad fidem pertinere doctrinam superius traditam, scilicet Angelos incorporeos esse, nec habere corpora sibi naturaliter unita. Nituntur ii potissimum auctoritate Concilii Lateranensis sub Innocentio III. quod cap. 1. de fide catholica, sic loquitur: *Firmiter credimus Deum ..... de nihilo utram condidisse creaturam, spiritualem & corporalem, angelicam videlicet & mundanam, ac deinde humanam quasi communem ex*

ſpiritu & corpore conſtitutam. Ubi, inquiunt auctores hujuſce ſententiæ, Patres Concilii definiunt angelicam naturam ſpiritualem eſſe, tum per oppoſitionem ad entia quæ mere corporea ſunt, tum etiam per oppoſitionem ad hominem qui ex corpore & ſpiritu conſtat.

Reſp.2. cum Suareſio Lib.1. de Angelis *c.6.* quæſtionem de qua agitur ad fidem non pertinere. Ratio eſt quia omnes fere Scholaſtici, etiam ii qui ſcripſere poſt tempora Concilii Lateranenſis, quamvis doceant, Angelos eſſe pure immateriales & incorporeos, negant tamen id ab Eccleſia fuiſſe definitum, & proinde ad fidem ſpectare. Ita S. Thomas, De malo quæſt. de dœmonibus art.1. Sixtus Senenſis Lib. 5. Bibliothecæ ſanctæ annot.3. Bartholomæus Carranza Collector Summæ Conciliorum, in annotatione ad Actionem quintam ſeptimæ Synodi. Cajetanus adeo non putat eſſe fidei, ut ſcribens ſuper illud Epheſ.2. *ſecundum principem poteſtatis aeris hujus*, affirmet dœmones eſſe ſpiritus aereos; ac denique Dominicus Bannes in primam partem quæſt. 51. art. 1. Ita etiam expreſſe docent Salmanticenſes, Eſtius, Sylvius, Meratius & alii.

Neque efficaciter colligitur quod iſta res ſit fidei ex citato mox ab auctoribus primæ ſententiæ Concilii Lateranenſis Decreto. *Quod enim Angeli ſint ſpirituales & incorporei*, inquit Sylvius 1.p. quæſt.51. art. 1. *non fuit ibi ex profeſſo aſſertum a Patribus, tanquam hoc definientibus, ſed potius tanquam hoc ſupponentibus, & quaſi aliud agendo. Eorum ſiquidem intentio erat dumtaxat definire quod Deus ſit auctor & creator omnium rerum, tam earum quæ dicuntur corporales, quam illarum quæ dicuntur ſpirituales* (idque appoſite ad errorem Albigenſium, contra quos agebatur, qui hac in parte ſecuti Manichæos, contendebant, Deum non eſſe rerum omnium principium, ſed quaſdam eſſe corporales; ſcilicet a principio nequam, alias vero a bono principio, quod quidem Deum eſſe fatebantur.) Porro, pergit ibidem Sylvius, hoc non cenſetur a Conciliis definitum, quod in eis dicitur non ex intentione definiendi, ſed magis vel ſupponendo, vel obiter & quaſi per tranſennam aſſerendo.

Reſp.3. cum Eſtio in 2. diſt.8. paragr.4. abſque temeritate affirmari non poſſe Angelos eſſe corporeos, aut habere corpora ſibi naturaliter unita. Id ipſum probat Eſtius ibidem hac ratione, *quia Patres Concilii Lateranenſis capite primo ſatis videntur explicuiſſe mentem ſuam de Angelis, tanquam creatura mere ſpirituali, licet abſque intentione definiendi; inde eſt quod temere facturus ſit, qui poſt illud decretum auſus fuerit aliter docere*. Idem etiam docet ac probat Sylvius 1.p. q. 51. art. 1. tum ex ſæpius citato Decreto Lateranenſi; tum etiam ex unanimi Theologorum conſenſu, *Negari non poteſt*, inquit, *quin poſt iſtam Concilii ſententiam, & poſt Scolaſticorum unanimem conſenſum, valde nunc foret temerarium aſſerere, quod Angeli ſint corporei, vel quod habeant corpora ſibi naturaliter unita.*

ARTICULUS SECUNDUS.

Utrum Angeli incorruptibiles ſint & immortales.

OBſervandum 1. aliquid triplici modo dici poſſe immortale, incorruptibile, indefectibile.

I. quidem *abſolute*, quod ſcilicet talis eſt naturæ, ut per nullam potentiam

deſtrui

deſtrui poſſit & in nihilum abire; quodque adeo caret principio tum intrinſeco tum extrinſeco ſui ipſius deſtructivo. Hac ratione ſolus Deus dici poteſt immortalis.

II. *hypotetice*, quod nempe ex principiis ſuis intrinſecis, ubi ſemel accepit eſſe, exigit in perpetuum perſeverare ac nuſquam deficere; licet tamen per abſolutam Dei potentiam deſtrui poſſit & annihilari. Ita anima rationalis immortalis eſt & incorruptibilis.

III. denique illud dicitur immortale, quod ſemper extiturum eſt, & nuſquam interiturum: non quidem ex principiis ſuis intrinſecis, ſed ex ſola gratia, favore ac liberalitate Dei.

Obſervandum 2. conſtare apud Theologos fide divina tenendum eſſe, omnes Angelos tam bonos quam malos ſemper futuros eſſe, nec unquam interituros, & proinde immortales ſeu incorruptibiles eſſe, hoc ſenſu, quod nunquam eſſe deſinent. Idipſum docent omnes ad unum Theologi contra Hæreticos nomine *Libertinos*, qui negant, Angelos & animas rationales eſſe immortales, ita quod ſicut initium ſic & exitum ſint habituri: quippe ſolius Dei propriam eſſe immortalitatem volunt, cujus res creatæ participes eſſe nequeunt.

Obſervandum 3. hoc ſemel ſuppoſito tanquam certo apud omnes Theologos, ſcilicet Angelos omnes in perpetuum extituros eſſe, nec unquam interituros, & proinde immortales ſeu incorruptibiles eſſe, alteram enaſci quæſtionem, utrum nempe Angeli quod ſint immortales, habeant ex natura, an aliunde.

Circa quod duæ ſunt potiſſimum Theologorum opiniones.

Prima affirmat, Angelos ex ſe & natura ſua non eſſe immortales & incorruptibiles, ſed ex ſolo Dei beneficio; quia cum ex nihilo educti fuerint, etiam in nihilum abire ex ſe poſtulant. Ita Gabriel diſt. 2. quæſt. 1. art. 2. concluſ. 6. Ochamus in 2. quæſt. 7. & ex recentioribus Vaſquez hic diſp. 182. cap. præſertim 2.

Secunda aſſerit, illos ex natura ſua ac principiis intrinſecis incorruptionem & immortalitatem exigere; ita ut per ſolam Dei potentiam extraordinariam deſtrui poſſint & annihilari. Atque hæc ſententia communis eſt apud Theologos, eamque expreſſe docent S. Thomas 1. parte quæſt. 10. art. 5. & quæſt. 50. art. 5. Cajetanus, Medina, Sotus, quibus ſubſcribunt Molina in hunc articulum 5. Valentia, Suarez, Leſſius & alii. His præſuppoſitis ſit

PRIMA CONCLUSIO.

Angeli ſunt in perpetuum extituri, nullique interitui ſubjacebunt unquam. Concluſio eſt de fide.

Probatur 1. ex iis omnibus Scripturæ ſacræ textibus, quibus conſtat, Angelos bonos æternum perſeveraturos in gloria, malos vero in pœna.

Ac de bonis quidem id habetur Lucæ 20. ubi nobis promittitur æqualitas cum Angelis, cum vitam poſſidebimus æternam: *Illi vero qui digni habebuntur ſæculo illo & reſurrectione ex mortuis, neque nubent..... neque ultra mori poterunt: æquales enim Angelis ſunt.* Cum ergo æterna futura ſit juſtorum hominum beatitudo, idem judicandum eſt de ſanctorum Angelorum præmio ac beatitudine.

De malis autem expreſſa eſt Scripturarum doctrina Matth. 25. *Ite in*

ignem æternum qui paratus est diabolo & angelis ejus. Et Epist. sancti Judæ v.6. dicitur Angelos qui non servaverunt suum principatum, esse vinculis æternis sub caligine reservatos. Angeli itaque seu boni seu mali nunquam desinent, in æternumque vivent.

Probatur 2. ex SS. Patribus qui constanter asserunt *Angelos esse substantias incorporeas, intellectuales & immortales*. Ita S. Athanasius Lib. de communi essentia divinitatis, S. Basilius in Psalmum 44. S. Cyrillus Alexandrinus Lib.8. Thesauri c.2. idemque sensus est aliorum omnium Patrum & omnium Fidelium, quem Sophronius Patriarcha Jerosolymitanus expressit in Epistola quæ lecta est in sexta Synodo Actione 11. approbata vero a Patribus ejusdem Synodi Act. 13. in ea enim tam Angelos quam animas hominum incorruptibiles & immortales esse docet.

Probatur 3. hac ratione: animas humanas immortales credere necesse est, juxta totius Ecclesiæ sensum, & Concilii Lateranensis sub Innoc. X. definitionem: *Sacro approbante Concilio damnamus*, inquiunt Patres Lateranenses, *& reprobamus omnes asserentes, animam intellectivam mortalem esse; cum illa non solum vere & per se, & essentialiter humani corporis forma existat, verum & immortalis*. Porro Angeli animas & humanum genus perfectione antecellunt 2. Petri 2. & Hebr. 2. ergo & ipsos immortales esse credendum est.

SECUNDA CONCLUSIO.

Angeli sunt incorruptibiles & immortales ex suis principiis intrinsecis.

Probatur. Substantia omnino incorporea & pure spiritualis dici debet intrinsece & per naturam incorruptibilis ac immortalis: atqui substantia angelica omnino incorporea est & pure spiritualis; ergo &c. Minor constat ex dictis priori Articulo. Major vero probatur, quia ut hic ratiocinatur Doctor Angelicus, illud est incorruptibile ab intrinseco, quod intrinsece non constat materia quæ est unicum corruptionis principium: atqui substantia pure spiritualis & incorporea intrinsece non constat materia; ergo &c.

Et vero nihil corrumpitur nisi in quantum vel forma ejus separatur a materia, vel partes dissolvuntur, vel denique propter pugnam contrariæ qualitatis; porro substantia omnino spiritualis non est composita ex materia & forma; non habet partes quæ dissolvantur, nihilque habet sibi contrarium: ergo &c.

TERTIA CONCLUSIO.

Angeli non sunt immortales & incorruptibiles absolute, seu ratione potentiæ Dei extraordinariæ, qua nempe agit præter exigentiam causarum naturalium.

Ratio a priori est, quod sicuti Deus Angelos libere produxit, ut & alias res omnes creatas, ita productos conservat libere: quemadmodum ergo potuit non producere, ita potest non conservare, porro si non conservaret, in nihilum abirent; sicut si non produxisset, extra nihilum nunquam fuissent; ergo Angeli dici non possunt immortales, incorruptibiles, absolute & respectu extraordinariæ Dei potentiæ.

Hoc

Hoc ipsum expresse docent Sophronius Epist. supra citata, S. Hilarius in Ps. 148. S. Augustinus Lib. 5. de Genesi ad litteram cap. 2. Cyrillus Lib. 8. Thesauri cap. 2. S. Gregorius Lib. 12. Moralium cap. 18.

Solvuntur Objectiones.

Objic. 1. contra primam Conclusionem. In sacris Scripturis Deus solus dicitur immortalis 1. ad Timoth. 6. *Qui solus habet immorialitatem;* ergo immortalitas nec Angelis nec animabus rationalibus competit.

Resp. dist. ant. solus Deus dicitur immortalis, immortalitate absoluta, essentiali & independenti, concedo, participata & dependenti, nego. Scilicet solus Deus ex se & per se ac independenter ab omni alio est absolute immortalis, utpote qui sit essentialiter vita: Angeli autem, sicut & animæ rationales, participative solum ac dependenter sunt immortales, cum hoc a Deo acceperint.

Addi potest quod perfecta immortalitas sit omnimoda immutabilitas; omnis enim mutatio mors quædam est, ut ait S. Augustinus L. 3. contra Maximinum cap. 12. & S. Bernardus serm. 81. in Cantica. Sicut ergo solus Deus est prorsus immutabilis, ita solus est perfecte immortalis. Expositionem hanc refert S. Augustinus Lib. 1. de Trinitate cap. 1.

Objic. 2. contra secundam Conclusionem. Plurimi e SS. Patribus docent, Angelos non natura, sed sola Dei gratia immortales esse.

S. Ambrosius Lib. 3. de fide ad Gratianum cap. 2. *Neque*, inquit, *Angelus immortalis est naturaliter, cujus immortalitas in voluntate est Creatoris* Et infra generaliter de omni creatura sic loquitur. *Ergo corruptelæ & mortis, etiamsi non moriatur aut peccet, capax tamen est omnis creatura.*

S. Damascenus Lib. 2. cap. 3. sic loquitur: *Immortalis est Angelus, non natura: nam quidquid initium habuit, & desinere suapte natura potest.* Eadem est sententia Patrum quos ad finem Conclusionis tertiæ mox laudavimus.

Denique in Epistola Sophronii supra memorata & in sexta Synodo generali approbata sic legitur: *Intellectualia & invisibilia nullatenus quidem moriuntur, neque corrumpuntur: non tamen sunt immortalia per naturam, neque in essentiam incorruptibilem transeunt; sed gratiam eis largitus est Deus a corruptione & morte ea coercentem. Sic animæ hominum permanent incorruptæ, sic Angeli immortales perseverant, non naturam revera incorruptam, proprieve immortalem habentes essentiam, sed gratiam a Deo sortiti, quæ immortalitatem largitur & incorruptionem eis providet.* Hæc ille.

Ex his omnibus colligitur, in mente ac doctrina horumce SS. Patrum, Angelos & animas rationales non esse natura & ex principiis suis intrinsecis immortales, sed gratia, favore, ac liberalitate Dei dumtaxat; cum diserte doceant 1. quidquid initium habuit *suapte natura deficere posse.* 2. Angelos & animas rationales non habere naturam *revera & proprie immortalem.* 3. intellectualia nullatenus quidem mori, neque tamen esse immortalia *per naturam*, sed *per grariam a corruptione & morte ea coercentem.*

Resp. dist. ant. Plurimi e SS. Patribus docent, Angelos non esse immortales *natura*, id est, ex vi suæ essentiæ & a se, ac independenter a cujusvis alterius influxu, concedo: non esse immortales *natura*, id est, ex suis principiis non exigere in perpetuum conservari ac nusquam deficere, nego.

Similiter dist. alteram ejusdem antecedentis partem. Plurimi e SS. Patribus

docent,

docent, Angelos non esse immortales natura, sed sola Dei *gratia*; id est, Dei beneplacito ac libera voluntate, qua voluit Angelos creare & perpetuo conservare immortales, concedo: Dei *gratia*, id est, beneficio aliquo ordinis supernaturalis, nego.

Atque ut hæc solutio clarior fiat, & mens ac doctrina SS. Patrum circa præsentem quæstionem plenius dignoscatur.

Adverte 1. particulam, *ex natura*, dupliciter accipi posse.

I. Ut idem significet quod, ex vi suæ essentiæ & a se, independenter a cujusvis alterius influxu. Hoc sensu Patres laudati merito negant, Angelos dici posse immortales *ex natura sua*: hoc enim esset asserere eos omnino independentes, quod est hæreticum.

II. Vocabulum *ex natura* sic accipi potest, ut significet naturalem inclinationem & exigentiam ad semper subsistendum & nusquam deficiendum. Hoc sensu SS. Patres citati non inficiantur Angelos esse *natura sua* indefectibiles & immortales: siquidem cum juxta ipsos sint incorporei, ac consequenter nullum corruptionis & defectionis in se principium includant, naturaliter exigunt perpetuo subsistere, ita ut interitus & defectio ipsis esset omnino contra naturam; sicut igni violenta foret a nativo calore spoliatio, & causis secundis violenta pariter foret privatio concursus divini ipsis naturaliter debiti ad operandum.

Adverte 2. duobus etiam modis sumi posse *gratiæ* nomen.

I. Pro beneficio aliquo ordinis supernaturalis, quo sensu Apostolus ad Ephes. 2. ait: *Convivificavit nos in Christo, cujus gratia salvati estis.*

II. Pro liberali Dei dono & influxu, quo omnes creaturæ, hoc ipso quo creaturæ sunt, indigent, tum ut sint, tum ut conserventur & agant. Hoc sensu beneficium creationis & conservationis, quia gratis a Deo conceditur, gratia vocatur a Patribus Concilii Africani apud S. Augustinum Epist. 95. *Non improbanda ratione dicitur gratia Dei qua creati sumus ut nonnihil essemus ∴ quia non præcedentium aliquorum operum meritis, sed gratuita Dei bonitate donata est.*

His suppositis patet solutio tum ad ea SS. Patrum testimonia quæ mox objecta sunt, tum ad alia bene multa quæ refert Vasquez loco supra citato. Scilicet, Angeli & animæ rationales ab iis SS. Patribus dicuntur esse non *natura* sed *gratia* immortales & incorruptibiles, quia non sunt immortales ex vi suæ esentiæ & a se, ac independenter a cujusvis alterius influxu, sed egent generali Dei dono & influxu; perpetua nempe omnipotentis Dei manu conservatrice, sine qua in nihilum ex quo formati sunt, relaberentur: verum hac semel posita conservationis exigentia, non negant, eos esse *natura* immortales: cum enim iidem SS. Patres doceant, Angelos esse pure immateriales & omnino incorporeos, consequens est ut pariter agnoscant, illos secundum exigentiam causarum naturalium destrui non debere: siquidem quod pure immateriale est & incorporeum, omni prorsus corruptionis & destructionis principio caret.

Instabis: Quod *natura sua* in nihilum tendit ac inclinatur, non potest dici incorruptibile secundum inclinationem & exigentiam naturalem: atqui SS. Patres mox laudati asserunt Angelos esse *natura* corruptibiles & mortales, quia ex nihilo formati sunt, & ad nihilum *natura sua* propendent & inclinantur; ergo &c.

Resp. dist. maj. quod ad nihilum *natura sua* inclinatur, id est ex aliquo prin-

principio intrinseco corruptioni & defectui obnoxio, potestque vel a causis corruptivis destrui, vel desinere per negationem ulterioris concursus Dei agentis secundum potentiam ordinariam, illud dici nequit immortale, incorruptibile secundum inclinationem & exigentiam naturalem, concedo: quod ad nihilum *natura sua* tendit, hoc solum sensu, quod destrui possit per extraordinariam & absolutam Dei potentiam, utentis scilicet suo supremo in creaturas dominio, etiam contra earum naturalem ordinem & exigentiam, illud dici nequit immortale & incorruptibile secundum inclinationem & exigentiam naturalem, nego. Ad eumdem sensum distincta minore nego cons.

Fateor itaque quod Angeli *natura sua* sint in potentia obedientiali ut a Deo possint destrui: at nego quod hæc destructio foret eis connaturalis ac conformis eorum principiis intrinsecis; adeoque revera semper dicendi sunt intrinsece & *natura sua* incorruptibiles.

Objic. 3. contra eamdem Conclusionem. Illi non intrinsece & *ex natura sua* sunt immortales, incorruptibiles, qui in nihilum redigi possunt: atqui Angeli, sicut & cætera omnia creata, a Deo in nihilum redigi possunt. Ut enim ait S. Gregorius Lib. 16. Moralium cap. 18. *Omnia in nihilum tenderent, nisi ea manus omnipotentis conservaret*, ergo Angeli non sunt intrinsece & *ex natura sua* immortales.

Resp. nego maj. ut enim observat Doctor Angelicus hic ad 3. *Non per hoc aliquid dicitur esse corruptibile, quod Deus possit illud in non esse redigere, subtrahendo suam conservationem; sed per hoc quod in seipso aliquod principium corruptionis habet, vel contrarietatem, vel saltem potentiam materiæ.* Porro Angeli, utpote pure immateriales & incorporei, his omnibus carent; ergo sunt intrinsece incorruptibiles, immortales.

Inst. Quod est alicui connaturale & intrinsecum, infert secum in eo repugnantiam ad oppositum: atqui Angeli non habent repugnantiam ad non existendum, cum possint per absolutam Dei potentiam destrui & annihilari; ergo &c.

Resp. dist. maj. quod est alicui naturale, infert secum in eo repugnantiam ad oppositum, quod accidat rei per causas agentes juxta naturæ ordinem & exigentiam, concedo: quod accidat per absolutam & extraordinariam Dei potentiam, nego. Similiter distincta min. nego cons. Itaque immortalitas quæ est Angelo connaturalis, infert in eo repugnantiam ut deficere possit, vel a se, vel per causas extrinsecas naturaliter illius corruptivas: non tamen dicit repugnantiam ut a Deo præter naturam agente destrui possit & annihilari.

Et vero sicut ignis, licet vim habeat calefactivam naturalem ac innatam, tamen potest non calefacere, si nempe Deus cum eo ad calorem producendum non concurrat: ita pariter licet Angelus vim innatam ad incorruptionem habeat, poterit deficere, si Deus influxum conservativum subtrahat, quem potest illi libere denegare, utendo sua absoluta potestate.

Urgebis: Angeli non habent repugnantiam ut a Deo annihilentur per extraordinariam saltem Dei potentiam: atqui hæc non repugnantia est vera potentia naturalis ac positiva ad *non esse*; ergo ex natura sua possunt deficere, adeoque non sunt naturaliter indefectibiles.

Resp. nego min. hæc non repugnantia non est vera, naturalis ac positiva potentia ad *non esse*: neque enim ulla res suapte natura positive fertur & inclinatur in malum suum, quale est sui ipsius destructio; sed solum infert po-

potentiam obedientialem, qua quælibet creatura ſubditur Deo, adhoc ut in ea vel ex faciat quidquid contradictionem non implicat.

Unde ſequitur quod Deus Angelum annihilando violentiam illi non inferret, quia licet tunc ageret contra inclinationem particularem quam habet Angelus ad ſemper durandum; non tamen ageret contra inclinationem univerſalem, quam ut pars univerſi habet ad obediendum Creatori. Porro ut advertit S. Th. 1. 2. q. 6. art. 5. quæ fiunt contra inclinationem particularem, dici non poſſunt ſimpliciter violenta, ſi fiant juxta generalem rei inclinationem. *Sicut*, inquit S. Doctor, *cum aliquis inflectit membra contra naturalem diſpoſitionem, hoc eſt violentum ſecundum quid, ſcilicet quantum ad membrum particulare, non tamen ſimpliciter quantum ad ipſum hominem.*

ARTICULUS TERTIUS.

Utrum omnes Angeli ſint unius & ejuſdem ſpeciei.

CIrca præſentem quæſtionem tres ſunt præcipuæ Theologorum ſententiæ.

Prima eſt S. Thomæ in 2. diſt. 3. q. 1. art. 4. & in diſt. 17. q. 2. art. 1. & in Summa 1. p. q. 50. art. 4. & alibi; Cajetani de ente & eſſentia c. 5. qu. 9. & aliorum affirmantium, omnes Angelos ſive ejuſdem ſive diverſi ſint ordinis, ſpecie inter ſe differre; atque eſſe impoſſibile dari plures Angelos ſolo numero diverſos. Impoſſibile, inquam, vel abſolute & ſimpliciter, ut ſentiunt Cajetanus, & alii per eum citati; vel de potentia ordinaria, quod videtur ſentire S. Thomas Opuſculo 16.

Secunda, priori oppoſita, vult omnes Angelos, ſive ejuſdem, ſive diverſi ſint ordinis, in eadem ſpecie conſtitui, ac ſolo numero diſtingui. Ita ſentire videtur S. Baſilius Lib. 5. contra Eunomium, ubi ſic loquitur: *Inter Angelos differentia eſt ordinis & dignitatis: & tamen ejuſdem naturæ ſunt omnes, ſicut ejuſdem appellationis.*

Tertia ſententia & media inter præcedentes affirmat, alios quidem Angelos, qui ejuſdem ſunt ordinis, ejuſdem etiam eſſe ſpecificæ naturæ; alios vero, qui diverſorum ſunt ordinum, etiam natura ſeu ſpecie differre.

Eſt præterea aliorum nonnullorum ſententia. Volunt illi quæſtionem hanc ab humana cognitione remotam eſſe, cum nec revelatione tradita ſit, nec lumine naturali cognoſci poſſit; adeoque plane nobis incertum eſſe, utrum Angeli ejuſdem ſpeciei ſint, an diverſæ. Sic S. Auguſtinus Lib. contra Priſcillianiſtas ad Oroſium cap. 10. & S. Damaſcenus Lib. 2. de fide orthodoxa cap. 3. His ſuppoſitis, ſit

PRIMA CONCLUSIO.

Certa fide non conſtat, utrum omnes Angeli ſint unius aut diverſæ ſpeciei.

Probatur: quia hac de re nihil certi divinitus Eccleſiæ traditum eſt, Diſerte iſtud teſtantur SS. Auguſtinus & Damaſcenus.

S. Auguſtinus Lib. contra Priſcillianiſtas ad Oroſium cap. 10. *Eſſe itaque Sedes*, inquit, *Dominationes*, *Principatus*, *Poteſtates in cœleſtibus apparatibus*

bus firmiſſimè credo, & differre inter ſe aliquid indubitata fide teneo. Sed ..... quænam iſta ſint, & quid inter ſe differant, neſcio; nec ſane ignorantia pericli-tari me puto. Idem aſſerit Enchir. cap. 58. Quibus in locis S. Auguſtinus fatetur quidem ſe *indubitata fide* tenere Angelos inter ſe aliquid differre: at ibidem ingenue profitetur ſe neſcire *quid* & qua ratione *inter ſe differant*; id eſt, utrum unius aut diverſæ ſint ſpeciei.

S. Damaſcenus Lib. 2. de fide orthodoxa cap. 3. *Soli Deo*, inquit, *qui Angelos fecit, pro certo comperta eſt Angelorum inter ſe ſubſtantialis differentia: utrum ſcilicet ſecundum ſubſtantiam ſint æquales, an differentes.*

SECUNDA CONCLUSIO.

Certum eſt dari poſſe plures Angelorum ſpecies.

Probatur: quia nulla hic apparet contradictio. Et vero cum Deus ſit infinitus in ratione ſubſtantiæ ſpiritualis completæ, profecto in tali ratione eſt infinita varietate participabilis & imitabilis; adeoque dari poſſunt plures ſpecies ſubſtantiæ ſpiritualis completæ: porro ſubſtantia ſpiritualis completa eſt Angelus; ergo &c.

TERTIA CONCLUSIO.

Certum etiam videtur, poſſibile eſſe ſub eadem ſpecie dari plures Angelos ſolo numero differentes.

Probatur: quia non eſt aliquid denegandum omnipotentiæ divinæ, niſi quod manifeſtam involvit contradictionem: ea autem in propoſito nondum apparet.

Et certe præcipuum fundamentum quo nititur oppoſita ſententia iſtud eſt, quia individuatio petitur a materia *ſignata*, ut ajunt, ſeu, quod idem eſt, affecta quantitate: at hoc falſum eſſe liquet multiplici momento.

I. De fide eſt dari unum tantummodo Deum ſecundum numerum, ita ut impoſſibile ſit unitatem iſtam multiplicari: in Deo tamen nulla datur materia affecta quantitate.

II. Omnes animæ rationales, etiam ſeparatæ, ejuſdem ſunt ſpeciei, ſolo differentes numero: quam quidem differentiam in eis efficit non materia, qua dum ſæparatæ ſunt, carent; ſed proprietatum ſingularium quibus affectæ ſunt, diverſitas. Quod ſi ita res ſe habet in animabus, idem dicendum in Angelis.

III. Gratia ſanctificans, lumen gloriæ, viſio beatifica, aliaque accidentia ſupernaturalia, ſunt ejuſdem ſpeciei in omnibus & hominibus & Angelis, in quibus proinde ſolo numero differunt, idque independenter a materia.

His demum accedit quod anno 1325. a ſacra Facultate Pariſienſi, agente Stephano Epiſcopo, proſcripti ſunt plures articuli quorum unus ſic habet: *Deus non poteſt multiplicare individua ſub una ſpecie ſine materia.* Ergo licet Angeli ſint pure immateriales, nihil obſtat quominus intra eamdem ſpeciem multiplicari poſſint; ac proinde dari poſſunt plures Angeli ſolo numero differentes.

Obſerva hic obiter, cenſura articuli mox laudati proſcribi *Averrois* doctrinam,

nam, qua docuit unum numero intellectum esse in omnibus hominibus. Quam doctrinam ut hæreticam S. Thom. multis in locis oppugnat, ac speciatim & ex professo Opusc. 16. cui titulus *De unitnte intellectus contra Averroistas*.

QUARTA CONCLUSIO.

Probabilius est, non omnes Angelos esse unius & ejusdem speciei.

Probatur 1. ex Scriptura, quæ sæpius indicat distinctionem & inæqualitatem inter ipsos Angelos, cum aliquos vocat Archangelos, aliquos Principes, aliquos Dominationes &c. ut constat ex cap. 1. & 2. ad Colossenses, & 1. ad Corinth. & aliis locis. Porro quamvis distinctio hæc dici possit accidentalis ac numerica, videlicet orta ex diversitate meritorum & officiorum, tamen probabilius existimatur essentialis ac specifica: ut enim docet sanctus Thomas, & communiter post ipsum Theologi, diversa dona gratuita fuere Angelis distributa secundum diversitatem naturalium.

Probatur 2. quia huic sententiæ plurimi SS. Patres favere videntur.

S. Dionysius de cœlesti hierarchia c. 5. *Enuntiant*, inquit, *sanctorum voluminum Traditiones, superiores substantias esse graduum inter se celsitudine differentes*. Jam vero differentia graduum ad minus significat diversitatem specificam; nam plura individua solo numero differentia, non differunt inter se diversis gradibus, *seu graduum celsitudine*.

S. Hieronymus Lib. 2. contra Jovinian. c. 15. sic habet; *Inter invisibiles creaturas* (loquitur de Angelis) *multiplex est & infinita diversitas*.

Idem docent S. Augustinus in Enchir. cap. 29. S. Anselmus Lib. 2. *Cur Deus homo*, cap. 21. & alii.

Probatur 3. Id maxime asserendum est Deum constituisse, quod magis cedit in ipsius divinæ potentiæ ac sapientiæ commendationem, & universi pulchritudinem, quodque ex natura sua non repugnat: atqui plures esse Angelos specie diversos nullatenus repugnat, ut constat ex dictis præcedenti Conclusione; aliunde vero specifica Angelorum diversitas maxime conducit in Dei commendationem & universi pulchritudinem: quemadmodum enim specierum corporalium diversitas mundum visibilem & sensibilem mirifice exornat; sic substantiarum spiritualium varietas mundum spiritualem & intellectualem illustrat; ergo &c.

QUINTA CONCLUSIO.

Probabilius etiam est, non omnes Angelos differre specie, sed plures esse ejusdem speciei, & solo numero differentes.

Primum pro hac sententia argumentum petit ex S. Augustino loco mox citato Enchir. c. 29. ubi absurdum reputat S. Doctor, totam aliquam speciem rationalem seu intellectualem in æternum damnatam esse: quod tamen de tot angelicis speciebus necessario concedendum esset, quot numero Angeli lapsi sunt, si nulli darentur inter ipsos unius ejusdemque speciei.

Secundum ducitur ex eo quod non satis apparet unde plures Angeli pertineant ad eumdem ordinem, nisi quia sunt ejusdem speciei.

Et vere Angeli ejusdem ordinis iisdem specifice supernaturalibus donis

influ-

instructi sunt, ac proinde ejusdem speciei naturam habent; cum, uti antea observavimus, supernaturalia dona, juxta communem Theologorum sententiam, Angelis concessa non fuerint, nisi secundum proportionem naturalium.

Tertium est, societatem naturæ specificæ plurimum conducere ad concordiam & amicitiam fovendam: hæc enim multo facilior, jucundior & artior reperitur inter ejusdem speciei individua, quam diversæ: atqui datur inter Angelos perfecta artissimaque concordia & amicitia; ergo &c.

His adde, quod sicuti in ipsius divinæ potentiæ commendationem & universi pulchritudinem maxime cedit plures Angelos esse specie distinctos: ita etiam ad ejusdem potentiæ manifestationem & universi ornatum plurimum conducit, plures esse Angelos ejusdem speciei, & solo numero differentes.

Solvuntur Objectiones.

Objicies 1. contra tertiam & quartam Conclusionem. In substantiis pure spiritualibus & incorporeis nulla potest esse numerica distinctio; siquidem, uti docet S. Thomas pluribus in locis, & etiam hic in corpore articuli, sola materia vel intrinsecus ordo ad illam est principium individuationis & multiplicationis individuorum: atqui Angeli sunt substantiæ pure spirituales & incorporeæ, non tantum quoad intrinsecam suam entitatem, cujusmodi sunt animæ nostræ rationales, sed etiam quoad ordinem & habitudinem, quatenus Angeli nullum dicunt ordinem ad aliquam substantiam corpoream, sicut animæ rationales, quæ intrinsece ordinantur ad informanda corpora: ergo in Angelis nulla potest esse numerica distinctio; ac proinde sub eadem specie non possunt dari plures Angeli solo numero differentes.

Antequam respondeam, observa, varie invicem dissentire auctores, a quo petenda sit differentia numerica, seu, quod idem est, principium individuationis; aliqui illud repetunt ex materia, sive affecta quantitate, & aliis accidentibus, sive tantum secundum se considerata: alii illud colligunt ab existentia rei; alii ex unitate numerica proprietatum singularium quibus res affecta est; alii aliter sentiunt. Docet Scotus eam differentiam esse aliquam entitatem positivam, sed indistinctam formaliter a natura quæ individuatur. Hoc prænotato.

Resp. ex dictis Conclusione tertia, patere majorem propositionem esse falsam. Enim vero Deus unus est numero, nec tamen in Deo datur materia. Præterea anima habet individuationem suam sine materia & ordine ad illam, cum animæ substantia prius concipi debeat numero distincta ab alia anima, quam concipiatur dicere ordinem ad corpus. Denique in omnibus & hominibus beatis & Angelis, gratia sanctificans, lumen gloriæ, & visio beatifica sunt ejusdem speciei independenter a materia.

Quod vero spectat ad auctoritatem S. Thomæ, respondet Estius in 2. Sentent. dist. 3. paragr. 2. deferendam esse hac in parte S. Doctoris sententiam. *Quamvis*, inquit, *opinio S. Thomæ esse videatur quod sit, absolute, etiam secundum divinam potentiam, impossibile plures esse Angelos in eadem specie, potius tamen iis subscribendum, qui hoc divinæ potentiæ non subtrahunt.* Addit ibidem, *hanc esse omnium fere Doctorum sententiam.*

Respondet vero Sylvius 1. p. q. 50. art. 4. cujus expositio magis videtur apposita ad mentem & doctrinam sancti Thomæ, quod cum S. Doctor,

tum

tum hic, tum aliis locis dicit esse impossibile ut plures substantiæ spirituales ejusdem speciei, pluraque individua producantur, quæ nullum ordinem sive habitudinem importent ad materiam vel ad corpus; id exponendum non esse de absoluta & omnimoda impossibilitate, sed potius intelligendum cum Bannesio, Cumel & aliis, de impossibilitate secundum potentiam ordinariam, & secundum eum rerum creatarum cursum vel ordinem qui nunc cognoscitur esse.

Hanc expositionem confirmat ibidem Sylvius ex eo quod S. Doctor contra Averroistas disputans Opusc. 16. expresse asserit, individua quæ nec materiam habent, nec naturalem causam suæ multiplicationis, posse tamen *ex supernaturali causa*, id est, absoluta Dei potentia, multiplicari; ex quo aperte sequitur, ipsam immaterialitatem non impedire multiplicationem individuorum in eadem specifica natura spirituali. En S. Doctoris verba: *Sic ergo intellectus si naturaliter esset unus omnium, quia non haberet naturalem causam multiplicationis, posset tamen sortiri multiplicationem ex supernaturali causa, nec esset implicantia contradictionis.*

Eadem S. Doctoris expositio rursus confirmari potest ex eo quod in 1.Sent. dist. 34. q. 1. ar. 1. expressis verbis asserat, naturam communem individuari & determinari ad hoc singulare per materiam, *vel per aliquid quod loco materiæ sese habet in creaturis*. Quo in loco addendo hanc postremam particulam disjunctivam, clare significat se nolle materiam communi modo loquendi Philosophorum acceptam, esse unicum individuationis principium in omnibus rebus creatis, sed tantum vel ipsam materiam, vel aliquid materiæ correspondens, cujusmodi est potentia in rebus spiritualibus, quæ ex actu & potentia componuntur.

Objicies 2. Illi differunt specie, quorum differentia petitur a forma, siquidem omnis differentia formalis est specifica, rem enim constituit in sua specie, & eam distinguit a cæteris; unde homo ideo specie differt a brutis, quod aliam ab iis formam, animam nempe rationalem habeat: atqui Angelorum ab invicem differentia petitur a forma. Scilicet omnis differentia petitur vel a forma, vel a materia: atqui in Angelis non petitur a materia, cum sint substantiæ pure immateriales; ergo &c.

Resp. concessa maj. nego min. & ad probationem distinguo: omnis differentia essentialis petitur vel a forma, aut a materia; concedo: differentia accidentalis, nego. Porro differentia quæ inter Angelos (ejusdem saltem ordinis) reperitur, non est essentialis, sed accidentalis tantum: unde non petitur a forma, sed a differentia individuali; id est, ab unitate numerica proprietatum specialium quibus singuli afficiuntur: ac proinde Angelus unius ordinis differt ab alio Angelo ejusdem ordinis, quod hanc non autem illam in individuo naturam habeat, licet sint ejusdem specificæ naturæ.

Objicies 3. Omnis forma simplex ac separata a materia habet totam perfectionem suæ speciei: sicut albedo si esset ab omni subjecto separata, haberet totam perfectionem albedinis: atqui Angelus est forma simplex ac separata a materia; ergo habet totam perfectionem debitam suæ speciei; adeoque non possunt esse plures Angeli numero distincti in unica specie.

Resp. dist. maj. omnis forma simplex ac separata a materia habet totam perfectionem suæ speciei, intensivam, concedo: extensivam, nego. Et concessa minori, similiter dist. conseq.

Itaque duplex est speciei perfectio, una *intensiva*, altera *extensiva*: prior

atten-

attenditur penes omnia essentialia & propria ipsius speciei attributa: posterior vero spectatur penes multitudinem subjectorum, in quibus hæc essentialia ac propria speciei attributa reperiri possunt.

Equidem forma simplex ac separata a materia habet omnem perfectionem *intensivam* suæ speciei, quatenus habet totam ejus essentiam, seu omnia ejus prædicata essentialia: at non habet omnem perfectionem ejus *extensivam*; cum eam non habeat illis omnibus singulis modis, quibus potest haberi a pluribus individuis, ad quæ potest ultimate contrahi per differentiam individualem ac numericam: & sic licet quilibet Angelus, etiam existens unicus in sua specie, totam habeat *intensivam* perfectionem essentialem suæ speciei, attamen non habet totam *extensivam*, nec proinde ei repugnat habere plura individua ejusdem secum speciei.

Objic. 4. contra quartam Conclusionem. Plurimi SS. Patres affirmant, Angelos esse ejusdem naturæ & speciei. S. Basilius Lib. 5. contra Eunomium: *Angeli omnes*, inquit, *ut & appellationis unius, sic & naturæ omnino sunt ejusdem invicem*. Et rursus ibidem addit, *Angeli priores sunt alii aliis, & tamen sunt ejusdem essentiæ*. Subscribit S. Cyrillus Lib. 2. in Joannem. *Angelus*, inquit, *ab altero Angelo nulla re differt secundum id quod sunt Angeli .·.·. cum sint omnes ejusdem speciei*. His plane consentiunt SS. Gregor. Nyssenus, Damascenus, Maximus martyr & alii.

Resp. 1. prædictis SS. Patribus merito opponi posse auctoritatem SS. Dionysii, Hieronymi, Isidori, & aliorum quorum testimonia superius Conclusione 4. relata sunt.

Resp. 2. SS. Patres mox laudatos nomine essentiæ, naturæ, vel speciei, intelligere gradum speciei, non quidem infimæ, sed subalternæ, nempe spiritualitatem & intellectualitatem, in quibus omnes Angeli uni voce conveniunt; quo sensu omnes creaturæ corporeæ dici possunt ejusdem naturæ habent quippe rationem materiæ & corporis communem.

Objic. 4. Omnes animæ rationales sunt ejusdem speciei; ergo etiam & omnes Angeli. Consequentia videtur certa: sicut enim animæ rationales in gradu rationalitatis, ita & omnes Angeli in gradu puræ spiritualitatis & intellectualitatis conveniunt: ac proinde sicut intra latitudinem rationalitatis nullæ sunt differentiæ specificæ, sed ipsa est ultima; ita neque intra latitudinem intellectualitatis.

Resp. nego conseq. & ad probationem nego paritatem. Ratio disparitatis hæc proferri potest, quod animæ rationales cum sint formæ natura sua ordinatæ ad informandum corpus, ut cum eo constituant hominem qui mortalis est; idcirco, ne universum unius aut alterius hominis interitu privaretur tota aliqua specie vel pluribus, debuit tota hominum multitudo esse unius & ejusdem speciei. Non sic autem est de Angelis: cum enim unusquisque ex natura sua sit forma simplex, completa, incorruptibilis, nec ad sui conservationem indigeat multiplicatione aut aliqua propagatione individuorum in sua specie infima; hinc est quod nihil obstet quin Angeli potuerint esse diversæ speciei.

Alteram disparitatis rationem assignat Doctor Angelicus qu. unica de spiritualibus creaturis art. 8. ad 10. his verbis: *Quod autem est una sola species animalis rationalis, multis existentibus speciebus rationalium, ex hoc provenit, quia animal rationale constituitur ex hoc, quod natura corporea attingit in sui supremo naturam substantiarum spiritualium in sui infimo. Supremus autem gradus alicujus naturæ, vel etiam*

infimus eſt unus tantum. Scilicet, uti explicant Salmanticenſes diſp. 1. de Angelis dub. 5. §. 3. rationalitas, ut convenit homini, habet rationem extremi & termini: quia natura corporea in rationalitate attingit infimum ordinis ſubſtantiarum ſpiritualium: de ratione autem extremi eſt carere ſecundum ſe latitudine, adeoque non eſſe diviſibile: at vero intellectualitas, ut convenit Angelis, non habet rationem extremi, cum ſit medium inter Dei intellectualitatem ſuperiorem, & hominum inferiorem; & ſic poteſt optime habere ſecundum ſe latitudinem, ac proinde eſſe diviſibilem in plures ſpecies. Hæc Salmanticenſes.

QUÆSTIO TERTIA.

De intellectu Angelorum.

ABſolutis iis quæ ad exiſtentiam & naturam Angelorum ſpectant, ordo videtur poſtulare ut de intellectu, qui eſt prima ac præcipua ſubſtantiæ angelicæ facultas, diſſeramus.

Nemini autem dubium eſſe poteſt, Angelos præditos eſſe intelligendi virtute, ſunt enim ſubſtantiæ natura ſua prorſus immateriales & incorporeæ, liberi arbitrii compotes, perfectæ beatitudinis capaces, Deique imaginem & ſimilitudinem præſtantiſſime referentes, quæ omnia totidem ſunt veluti demonſtrationes & argumenta quibus in eis virtutem intellectivam eſſe ſuadetur ac evincitur.

Itaque præſuppoſito, tanquam certo ac conſtanti quod Angeli vi intellectiva & actuali cognitione præditi ſint, quinque hic potiſſimum ſuperſunt pertractanda.

Primum, de natura intellectus angelici.

Secundum, de illius objecto.

Tertium, de medio cognitionis angelicæ.

Quartum, de dotibus ſeu proprietatibus quibus angelica cognitio ab humana differt.

Quintum denique de Angelorum locutione.

ARTICULUS PRIMUS.

De natura intellectus angelici.

COnveniunt omnes Theologi, Angelos eſſe vi intellectiva præditos; diſſentiunt vero in his tribus: 1. an & qua ratione diſtincta ſit vis illa intellectiva a ſubſtantia Angeli. 2. an & qua ratione intellectio diſtinguatur, tum ab intellectu, tum a ſubſtantia Angeli. 3. an intellectus *agens* & *patiens* ut ajunt, in Angelis ſit admittendus.

Tria hæc paucis hic ſeorſum attingemus.

An & qua ratione vis intellectiva Angeli diſtincta ſit ab ipſius ſubſtantia.

Circa hanc quæſtionem variæ ſunt Theologorum ſententiæ. Alii exiſtimant vim intellectivam diſtingui realiter ab ipſa ſpirituali ſubſtantia: ita Thomiſtæ. Alii volunt diſtingui formaliter dumtaxat ex natura rei: ita Scotiſtæ. Alii denique ſolam admittunt inter hæc duo diſtinctionem virtualem, cum quibus ſit.

CON-

CONCLUSIO.

Intellectus angelicus non realiter, ſed virtualiter dumtaxat a ſubſtantia ipſius Angeli diſtinguitur. Hæc Concluſio duas habet partes.

Probatur 1. pars 1. auctoritate SS. Patrum.

S. Auguſtinus Lib. 1. de Trinit. cap. 11. ſic loquitur: *Hæc tria igitur, memoria, intelligentia & voluntas, quoniam non ſunt tres vitæ, ſed una vita, nec tres mentes ſed una mens, conſequenter utique nec tres ſubſtantiæ ſed una ſubſtantia;* ergo illæ facultates non ſunt accidentia ſeu qualitates realiter ab anima diverſæ, ut volunt Thomiſtæ.

S. Bernardus ſerm. 11. in Cantica, *Quædam*, inquit, *in anima intueor, memoriam, intelligentiam & voluntatem; & hæc tria ipſa anima ſunt.* Sed quod eſt diſtinctum re ab anima, non eſt ipſa anima; ergo &c.

Accedit & Hugo Victorinus Lib. de ſpiritu & anima, ubi ait: *Anima ſecundum ſua opera variis nominibus nuncupatur: dicitur namque anima dum vegetat, ſenſus dum ſentit, animus dum ſapit, mens dum intelligit .·.·. iſta vero non differunt in ſubſtantia, quemadmodum & in nominibus, quoniam omnia una eſſentia, proprietates quidem diverſæ.* Nihil certe diſertius ad excludendam diſtinctionem realem.

His conſtat intellectum humanum, aliaſque animæ facultates ab eſſentia animæ realiter non eſſe diſtinctas: porro eadem eſt prorſus ratio de intellectu angelico, ut patet; nulla enim poteſt aſſignari cauſa cur intellectus humanus ab animæ ſubſtantia re non diſtingueretur, bene vero intellectus angelicus ab ipſa Angeli ſubſtantia; ergo intellectus angelicus realiter non differt ab ipſa Angeli ſubſtantia.

II. idem probatur iis omnibus rationum momentis quibus, ubi de anima, demonſtratur, facultates animæ non eſſe realiter ab ipſa diſtinctas. Unam aut alteram ex his rationibus hic retuliſſe ſufficiat.

Prima ſic eſt: Si angelicus intellectus ſit facultas ab ipſius ſubſtantia realiter diſtincta, quæ illius erit cauſa, niſi hæc ipſa Angeli ſubſtantia? Porro ſi angelica ſubſtantia poſſit producere facultates a ſe realiter diſtinctas; multo facilius actiones ipſas exercere.

Secunda: Tam poteſt ſpiritualis ſubſtantia ſuas exercere operationes per ſemetipſam, quam ſuas movere facultates a ſe diſtinctas per ſemetipſam: atqui qui aſſerunt facultates ſubſtantiæ ſpiritualis diſtinctas eſſe realiter ab illa, ii pariter dicunt, hanc ſpiritualem ſubſtantiam applicare ſuas facultates, eiſque uti per ſemetipſam immediate; ergo pari ratione affirmari poteſt, animam aut Angeli ſubſtantiam ſuas exercere operationes per ſemetipſam immediate.

Tertia: Diſtinctio virtualis, utpote æquivalens reali, ſufficit intellectum angelicum inter & ipſam Angeli ſubſtantiam; ergo major diſtinctio non eſt abſque neceſſitate admittenda, cum ad perfectionem non pertineat.

Addo, adverſarios mirifice torqueri in explicandis illis facultatibus ab anima aut Angeli ſubſtantia re diſtinctis. Etenim quæri poteſt ab illis, quales ſint hujuſmodi facultates, ſintne ſubſtantiæ, vel accidentia? ſintne ſeparabiles ab ipſa anima & Angeli ſubſtantia? &c. Certe dici non poſſunt ſubſtantiæ, ut per ſe compertum eſt, ac fatentur adverſarii: non etiam dici poſſunt accidentia, tum quia facultates illæ ſunt proprietates eſſentiales; ſiquidem conceptus adæquatus ſubſtantiæ ſpiritualis eas neceſſario importat

ac includit: tum quia non potest accidens intelligere, aut percipere, aut velle; siquidem accidentis tanta vis esse nequit, ut actionem immanentem, quæ principio suo inest, exerat: ea quippe est substantiæ notio, ut in se existat & operetur; neque id ulli accidenti competit.

Probatur secunda pars. 1. iisdem SS. Patrum testimoniis quæ ad astruendam primam Conclusionis partem adduximus.

II. Illa distinguuntur virtualiter, quæ licet sint unica entitas, æquivalent tamen pluribus realiter distinctis: atqui substantia & vis intellectiva Angeli sunt ejusmodi: tum quia habent diversas definitiones, diversosque conceptus objectivos; tum quia ad diversos proprios actus per se ordinantur, cum essentia seu substantia ordinetur ad existentiam, potentia vero ad operationem: existentia autem & operatio sunt actus diversi; ergo &c.

Dices: Diversi actus diversas requirunt potentias: sed substantiæ actus est existentia, actus vero facultatis intellectivæ est intellectio: hi porro actus, existentia nempe & intellectio, inter se differunt; ergo & facultas intellectiva est quid a substantia vel essentia rei intelligentis distinctum.

Resp. dist. maj. diversi actus diversas requirunt potentias, si actus illi non sint subordinati, concedo: si sint subordinati, nego. At vero intellectio supponit existentiam, ut actio voluntatis ab actione intellectus pendet; ergo nihil necesse est inter substantiam spiritualem & ejus vires distinctionem realem comminisci, cum distinctio virtualis omnino sufficiat.

Et vero alias intellectus ipse ut & voluntas iterum secandi essent in alias vires; ita ut alia sit vis percipiendi, alia judicandi, aut ratiocinandi.

Quod si lux corporea cum eadem sit & simplex tot effectus diversos producit, multo magis substantia angelica, quæ spiritualis est & pure incorporea, in plura ac distincta officia vim suam impendet.

An & qua ratione intellectio distinguatur tum ab intellectu, tum a substantia Angeli.

Observat 1. cum Suarez Tom. 2. Lib. 2. de Angelis cap. 1. variis modis concipi posse, intellectionem identificari cum substantia aliqua spirituali. 1. formaliter & essentialiter adæquate, scilicet ut tota rei essentia. 2. formaliter & essentialiter inadæquate, sicuti differentia essentialis rei constitutiva. 3. identice tantum, non tamen essentialiter & formaliter, sicut motus est idem realiter cum mobili, licet de essentia ejus non sit.

Similiter variis modis concipi potest, intellectionem distingui a substantia intelligente. 1. virtualiter, quo sensu proprietas metaphysica ab essentia fluens, ab ipsa distinguitur. 2. modaliter, scilicet, tanquam modus extra rei essentiam existens, licet non sit res, vel qualitas omnino distincta. 3. realiter, tanquam entitas ex æquo & adæquate distincta.

Observa 2. circa præsentem controversiam, multiplicem esse sententiam.

Prima existimat, intellectionem formaliter, essentialiter & adæquate identificari cum Angeli substantia, seu esse totam ejus essentiam. Quo sensu quidam dicunt mentem humanam esse formaliter ipsam cogitationem.

Secunda docet intellectionem identificari cum substantia Angeli, non quidem formaliter, essentialiter & adæquate, sed inadæquate dumtaxat, ita ut non sit tota Angeli essentia, sed differentia essentialis ipsius constitutiva.

Tertia vult, intellectionem identice tantum, non vero essentialiter & formaliter identificari cum angelica substantia, ea fere ratione qua modus est

quid

quid idem realiter cum re modificata, licet de ejus essentia non sit.

Quarta eorum est, qui censent intellectionem distingui quidem realiter distinctione reali majori a substantia Angeli; at vero intellectionem inter & vim intellectivam nonnisi modalem intercedere distinctionem.

Quinta denique eorum est, qui volunt intellectionem tum a substantia Angeli, tum ab ejus virtute intellectiva distingui realiter, tanquam entitas ex æquo & adæquate distincta.

Addi potest & specialis sententia quæ distinguit inter naturales & supernaturales Angeli cognitiones: priores modaliter dumtaxat, tum a substantia, tum ab intellectu Angeli distingui contendunt; posteriores vero realiter distinctione reali majori.

Quid in hac intricata quęstione sentiamus, sequentes aperiunt Conclusiones.

PRIMA CONCLUSIO.

Intellectio nec est tota angelicæ substantiæ essentia, nec differentia essentialis ipsius constitutiva.

Probatur 1. Si intellectio actualis esset tota angelicæ substantiæ essentia, aut differentia essentialis ipsius constitutiva, Angelus tam immutabilis esset in intelligendo, quantum est in essendo, seu in essentia; quia non posset mutari in intellectione, quin mutaretur in essentia: atqui constat Angelum mutari in sua intellectione, non mutata essentia, vel substantia sua; ergo &c. Major constat, minor vero probatur: tum quia multa cognoscit Angelus in habitu, quæ non semper actu considerat, quia non potest simul ad omnia attendere, vel quia non vult; tum etiam quia futura contingentia non cognoscit, priusquam fiant, & postea illa potest intueri.

Prob. 2. Omnis modificatio & omnis actus ex principio activo fluens supponit suum subjectum & suum principium essentialiter constitutum; adeoque non est tota ipsius essentia, aut differentia essentialis ac constitutiva: atqui omnis Angeli intellectio est aut modificatio passive recepta in substantia angelica, aut actus procedens ab ipsa tanquam a principio activo; ergo &c.

Prob. 3. Quod est intrinsece supernaturale, non potest esse tota essentia, aut differentia essentialis substantiæ angelicæ; alias Angelus esset essentialiter substantia supernaturalis: atqui prima ac nobilissima Angelorum intellectio, scilicet visio beatifica, est intrinsece supernaturalis; ergo &c.

SECUNDA CONCLUSIO.

Intellectio Angelica differt a vi intellectiva Angeli, non realiter, tanquam res a re ex æquo & adæquate distincta; sed modaliter, tanquam modus a re modificata.

Probatur 1. ex S. Augustino qui huic suffragatur sententiæ, lib. 9. de Trinitate, c. 2. 3. 4. & sequentibus: siquidem ibi generatim docet 1. quod mens per se ipsam se novit. 2. quod amor & cognitio tanquam in subjecto insunt menti. 3. addit, quod *mens & notitia ejus unum sunt, ac una substantia*. Ergo intellectio non differt a vi intellectiva, tanquam res a re, sed tanquam modus a re modificata. Idem sæpius ibi repetit Sanctus Doctor, ac præsertim lib. 10. 11. 15. &c.

Probatur 2. Vix concipi potest quid sit entitas intellectionis angelicæ

ab ejus intellectu ex æquo distincta: foretne separabilis a virtute intellectiva, necne? Si sit distincta tanquam res a re, non est cur ab ipsa separari non possit: at ex altera parte, intellectionem posse extra substantiam intellectus separatim existere, quam sit absurdum nemo non videt.

Probatur 3. Posita sola distinctione modali per varios respectus substantiæ angelicæ ad objecta optime explicantur natura, proprietates, aliaque intellectionis angelicæ officia; quemadmodum per variam partium dispositionem recte exponuntur diversæ modificationes materiæ; ergo superfluum est recurrere ad entitates vi intellectivæ superadditas.

TERTIA CONCLUSIO.

Non alia etiam admittenda est distinctio quam modalis, intellectionem inter & Angeli substantiam.

Probatur: quia istud manifeste sequitur ex dictis. Scilicet, vis intellectiva Angeli identificatur cum ipsius substantia, uti probatum fuit Articulo præcedenti; atqui ex mox dictis Conclusione secunda, intellectio non nisi modaliter distinguitur ab intellectu Angeli; ergo nec magis distinguitur ab ipsius substantia.

Dices: Visio beatifica, quæ præcipua est inter intellectiones angelicas, est profecto intrinsece supernaturalis; imo actionum supernaturalium merces ac finis ultimus: atqui nulla ratione concipi potest actum intrinsece supernaturalem realiter identificari cum intellectu & substantia Angeli, alias Angelus in sua substantia esset intrinsece supernaturalis; ergo, &c.

Resp. dist. min. Nulla ratione concipi potest actum intrinsece supernaturalem identificari cum vi intellectiva & substantia Angeli, in se præcise spectatis, concedo: ad ordinem supernaturalem beneficio auxilii supernaturalis, nego. Duplici modo spectari potest intellectus angelicus (idem dic de angelica substantia) 1. in se præcise; 2. prout auxilio supernaturali adjutus: utroque autem modo sumptus suas producit modificationes: sicut ergo intellectus in se spectatus producit suas modificationes ordinis naturalis, & eos producendo sibi identificat; ita etiam intellectus auxilio supernaturali adjutus producit suas modificationes ordinis supernaturalis, & eas producendo sibi identificat. Itaque, sicut intellectio naturalis est modificatio intellectus in se præcise spectati; ita intellectio supernaturalis est modificatio ejusdem intellectus beneficio gratiæ aut luminis gloriæ ad ordinem supernaturalem evecti.

An intellectus agens *&* patiens *in Angelis sit admittendus.*

Observa duobus modis *intellectum agentem* dici posse. 1. late, prout est facultas quomodocumque activa, sive productiva actuum, aut specierum vel habituum intellectualium. 2. stricte, prout est facultas solum productiva specierum intelligibilium in intellectu possibili carente illis, sive abstrahendo species illas a phantasmate, sive agendo aliter.

Similiter *intellectus possibilis* vel *patiens* dupliciter accipitur. 1. late, pro facultate quomodocumque passiva & receptiva, quæ scilicet est in potentia ad recipiendum actus proprios, & species, & habitus intellectuales. 2. stricte, pro facultate quæ sit prius nuda potentia in genere intelligibilium, & veluti tabula rasa, quæ postea per susceptionem specierum vel verbi mentis. exhibet quodcumque intelligibile. Hoc præsuppositio fit

CON-

CONCLUSIO.

Admittendus non eſt in Angelo intellectus *agens* & *patiens* proprie & ſtricte dictus. Ita S. Thomas hic, Cajetanus, Suarez, Vaſquez, &c. contra Scotum in 2. diſt.3. quæſt.ult. & quoſdam antiquiores Scholaſticos.

Probatur: Intellectus *agens* proprie & ſtricte dictus, eſt facultas immediate productiva ſpecierum intelligibilium: intellectus vero *patiens* ſeu *poſſibilis* proprie eſt facultas quæ nullas habet in ſe ſpecies intelligibiles, & eſt nuda potentia in genere intelligibilium: atqui neutra ex illis facultatibus locum habet in Angelis; ſiquidem Angeli rerum quas intelligunt, ſpecies habent concreatas ſibi, & coævas, ut docet S. Thomas quæſt. 55. art. 2. & uti oſtendemus art.3. hujuſce Quæſtionis; ergo, &c.

Dixi, *proprie & ſtricte*; Si quis enim intellectum *agentem* vocare velit eum qui agit ſeu producit intellectionem; & intellectum *poſſibilem*, eum qui eſt in potentia ad recipiendam intellectionem; ſic nemo Theologorum negat unum eumdemque intellectum Angeli ſub diverſa ratione ſpectatum, poſſe dici intellectum *agentem*, & intellectum *poſſibilem*: verum, quemadmodum ſupra notavimus, ſtricte ac proprie non ſunt hæ acceptiones intellectus *agentis* & *poſſibilis*.

ARTICULUS SECUNDUS.

De objecto intellectus Angelici.

OBjectum intellectus angelici eſt id omne circa quod verſari poteſt angelica cognitio: id autem quod ab ea attingi poteſt ad iſta capita revocatur.

1. ad ſubſtantias ſpirituales & incorporeas, Deum nempe, naturam angelicam, & animam rationalem.

2. ad ea quæ ex corpore conſtant, cujuſmodi ſunt corpora omnia.

3. ad futura, ſive neceſſaria, ſive libera.

4. ad ſecretas & occultas hominum, vel etiam aliorum Angelorum cogitationes, ſive ſint præteritæ, ſive præſentes, ſive futuræ.

5. denique ad fidei noſtræ myſteria. Quid ſuper his quinque propoſitis articulis ſentiamus, ſequentibus Concluſionibus aperiemus.

PRIMA CONCLUSIO.

Angeli poſſunt aliquam cognitionem de Deo habere per ſua naturalia: ſe ipſos quoque, nec non alios Angelos ac ſubſtantias per ſe ſubſiſtentes cognoſcere poſſunt. Ita S. Thom. hic art.1.2. & 3.

Probatur prima pars: quia vis intellectiva Angelorum multo perfectior eſt ac ſubtilior vi intellectiva hominum: at homines poſſe aliquam Dei notitiam habere per ſua naturalia, ex c.1. Epiſt. ad Rom. liquet: *Quod notum eſt Deo, manifeſtum eſt in illis; Deus enim illis manifeſtavit: inviſibilia enim ipſius a creatura mundi per ea quæ facta ſunt intellecta conſpiciuntur.*

Et vero Deus, ut aliquo modo cognoſcibilis, continetur intra latitudinem naturalis objecti intellectus angelici; ergo nihil obſtat quo-

minus Angelus per ſua naturalia aliquam de Deo notitiam habeat.

Hæc autem cognitio imperfecta eſt & abſtractiva, ex creaturis deducta: non autem perfecta & intuitiva: quia neque eſſentia Dei videri poteſt ab intellectu creato, ſolis naturæ viribus relicto, ſecundum ea quæ dicta ſunt ubi de viſione Dei; neque ulla Dei ſpecies dari poteſt, præſertim naturaliter, per quam perfecte cognoſcatur.

Probatur ſecunda pars: Ad cognitionem objecti tria hæc requiruntur & ſufficiunt: 1. facultas intellectiva. 2. objectum intelligibile. 3. unio objecti cum facultate. Atqui Angelus, ut pote immaterialis, maxime intellectivus eſt & intelligibilis; aliunde vero eſſentia Angeli ſemper eſt ejus intellectui præſens: ergo Angelus ſeipſum cognoſcit.

Nec obſtat quod anima, licet proportionem habeat cum vi hominis intellectiva, ipſique ſit intime præſens, tamen ſemetipſam ſaltem perfecte non cognoſcat. id enim ex eo contingit, quia anima, quamdiu eſt forma corporis ac ipſi remanet unita, ab ipſo impeditur ne ſpiritualia perfecte contempletur.

Probatur tertia pars. 1. Scriptura nobis exhibet Angelos ſibi invicem quaſi colloquentes. Iſaiæ 6. Seraphim *clamabant alter ad alterum*. Zachar. 2. unus Angelus ad alium dicebat: *Curre, loquere ad puerum iſtum*. Apoc. 7. unus Angelus *loquebatur quatuor Angelis: Nolite nocere terræ & mari*. Porro colloquium Angelorum mutuam illorum cognitionem arguit.

2. Angeli conſtituunt unam Rempublicam & ſocietatem, ad eamque pertinent ut concives: ſocietas autem illa non poteſt conſiſtere abſque mutua notitia.

3. Omnis potentia poteſt attingere objectum ſibi proportionatum; ſed omnis Angelus eſt objectum proportionatum reſpectu intellectus alterius, cum ſit immaterialis, & naturalem univerſi perfectionem ſpectet, ideoque ſit res ejuſdem ordinis in ratione intelligibilium: ergo quilibet Angelus quemlibet Angelum naturaliter cognoſcere poteſt.

SECUNDA CONCLUSIO.

Angeli cognoſcunt res materiales, tam univerſales, quam ſingulares.

Ita S. Thomas hic, art. 1. & 2. &c. & alii communiter.

Probatur prima pars quam hic indicat S. Doctor. Quidquid poteſt inferior virtus, poteſt & ſuperior: atqui intellectus hominis, qui naturaliter eſt inferior intellectu angelico tum in eſſendo, tum in cognoſcendo, attingit res materiales ut univerſales, id eſt, ſecundum communes earum rationes ſpectatas, & prout abſtrahunt a ſingularibus; ergo &c.

Probatur ſecunda pars. 1. Angelus eſt ſupra hominem: cum igitur homines cognoſcant ſingularia, inconveniens eſt dicere quod Angeli ea non cognoſcant.

2. Cum Angeli ſint partes quædam univerſi, naturale deſiderium habent cognoſcendi ea quæ apud nos geruntur: ipſi autem ſunt naturaliter perfecti; ergo iſta cognitio eis non deeſt.

3. Quemadmodum ratiocinatur S. Thomas hic, Angeli ea norunt quorum adminiſtratio ipſis eſt commiſſa: atqui ſingularium adminiſtratio Angelis eſt commiſſa, juxta illud ad Hebræos 1. *Omnes ſunt adminiſtratorii ſpiritus*; ergo &c.

TER-

TERTIA CONCLUSIO.

Angeli certo cognoſcunt futura neceſſaria, qualia ſunt ortus ſolis, eclypſis, &c. Hæc Concluſio certa eſt apud omnes.

Probatur. Scilicet Angeli propter naturæ perfectionem agnoſcunt omnes cauſas naturales, ut docet S. Thomas qu. 3. de veritate, art. 12. atqui effectus qui ex ſua cauſa neceſſario provenit, certo cognoſci poteſt ab eo qui cauſam cognoſcit; ergo, &c.

QUARTA CONCLUSIO.

Futura contingentia quæ a ſolis naturalibus cauſis nullo interveniente concurſu liberi arbitrii proveniunt, poſſunt ab Angelis certo cognoſci. Ita Alenſis 2. p. q. 26. memb. 4. Suarez lib. 2. de Angelis cap. 9, Vaſquez, Vvigers, Meratius, &c.

Hæc concluſio videtur etiam extra controverſiam, niſi aliqua æquivocatio vel quæſtio de nomine intercedat, quæ ut tollatur.

Obſerva, futura eſſe in triplici differentia: alia ſunt *neceſſaria*, quæ ſcilicet ſunt immediate a cauſa naturali neceſſaria, quæ naturaliter impediri non poteſt, ut ſunt ortus ſolis, lunæ futura eclypſis, &c.

Alia ſunt *contingentia*, *non libera*; ea ſcilicet quæ ſunt a cauſis quidem naturalibus & neceſſariis, ſed quæ tamen poſſunt impediri per accidens, per concurſum alicujus alterius cauſæ naturalis. Exempli cauſa, terra recte aptata producit, & quidem neceſſario, ſi nihil obſtet, fructus ſuos: ab iis tamen producendis per nimium ardorem, repentinam tempeſtatem, aut aliam ſimilem cauſam naturalem impediri poteſt. Sic etiam dici poteſt contingens, mors ſecuta ex morbo qui per ſe cauſa mortis ſufficiens eſſe non poterat, ſed ſubitanea aliqua & mere naturali cauſa, ut aeris mutatione adjutus mortem attulit.

Alia denique ſunt futura *contingentia & libera*, ea ſcilicet quæ proveniunt ex libertate alicujus cauſæ, quæ effectum promovere, vel impedire pro arbitrio ſuo poteſt. Hoc prænotato

Probatur Concluſio hac unica ratione. Futura ſimpliciter neceſſaria certo cognoſcuntur ab Angelis, ut conſtat ex dictis ſuperiori Concluſione: atqui futura quæ a ſolis naturalibus cauſis nullo interveniente concurſu liberi arbitrii procedunt, ſunt ſimpliciter neceſſaria: licet enim hæc futura, ut comparantur ad ſuas cauſas proximas, ſint contingentia & indeterminata, attamen ut comparantur ad totam ſeriem cauſarum, non ſunt proprie contingentia vel indeterminata, ſed prorſus neceſſaria ac determinata, ſaltem in ſuis cauſis, quas cum Angelus penetret, novit etiam certo ejuſmodi futura; ergo &c.

Hæc autem futura certo cognoſcit Angelus, non quidem ſcientia abſoluta & independenti ab omni prorſus conditione; Deus enim ex ſpeciali diſpoſitione, eaque ſuperioris ordinis, v. g. propter orationes Sanctorum, vel ad punienda quædam peccata, vel ad alios occultos fines, naturales cauſas ejuſmodi futurorum immutare ac interturbare poteſt, ſicque abſolute futura non erunt: ſed ea certo novit Angelus, ſcientia dumtaxat conditionata, id eſt, ſub iſta conditione, quod cauſæ naturales ſibi permittentur, nec earum concurſus impedietur interventu alicujus cauſæ liberæ.

Atque ex his facile ſolvitur quod hic ex SS. Auguſtino & Thoma ſolet objici.

jici. Cum enim videntur negare, Angelos certo cognoſcere futura contingentia, de cognitione abſoluta, non conditionata intelligendi ſunt: ſubintellecta enim & applicata mox adducta conditione, quod cauſæ naturales ſibi permittentur, nec earum concurſus interventu alicujus cauſæ liberæ impedietur, jam futura hujuſmodi ſpectantur & reipſa ſunt neceſſaria. Porro neceſſaria certo ab Angelis cognoſci, aperte docent multis in locis SS. Auguſtinus & Thomas, idque etiam omnes confitentur.

QUINTA CONCLUSIO.

Angelus non cognoſcit certo futura contingentia. Concluſio eſt de fide.

Probatur 1. ex Scripturis. Iſaiæ 41. *Annuntiate quæ ventura ſunt in futurum, & ſciemus quia Dii eſtis vos.* Danielis 2. *Eſt Deus in cælo revelans myſteria, qui indicavit tibi Rex Nabuchodonoſor, quæ ventura ſunt in noviſſimis temporibus:* ergo &c.

Prob. 2. ex SS. Patribus qui id conſtanter docent. S. Hilarius lib. 9. *Quid eſt tam proprium Deo, quam futurorum cognitio?* S. Cyrillus lib. 4. in Jo: *Nulli alii,* inquit, *quam uni ac ſoli naturali Deo futura noſſe convenit.* S. Aug. lib. 5. de civ. Dei cap. 9. *Qui non eſt præciſus omnium futurorum, non eſt ubique Deus,* & ante hos omnes Tertullianus Apologetici cap. 20. ſic loquitur: *Idoneum opinor teſtimonium divinitatis, veritas divinationis.* Eadem eſt ſententia SS. Chryſoſtomi, Hieronymi, Damaſceni & aliorum.

Prob. 3. ratione. Si Angeli futura contingentia libera certo cognoſcerent, ea viderent aut in ſe ipſis, aut in futurorum cauſis: porro nullum ex his dici poteſt.

Non primum: nam ut Angelus videret futura in ſe ipſo, neceſſe foret ut eſſet futuris præſens: porro Angelus non eſt futuris præſens; id enim ſoli Deo eximium eſt, qui ut eſt æternus, æternitate ſua omnia tam futura quam præterita habet præſentia.

Non ſecundum: quia Angelus non poteſt in cauſa indifferente & indeterminata certo cognoſcere effectum determinatum: atqui cauſæ futurorum contingentium liberorum ſunt indifferentes & indeterminatæ; ergo &c. Scilicet liberum arbitrium quod eſt futurorum liberorum cauſa, ex ſe indifferens eſt ad unam & alteram partem; ac proinde ex illo non magis intelligitur eventus futurus, quam non futurus.

SEXTA CONCLUSIO.

Angeli cognoſcunt naturaliter cogitationes & affectiones aliorum, tam Angelorum quam hominum, naturales & neceſſarias: liberas vero propriis naturæ viribus nec certo cognoſcunt, nec poſſunt cognoſcere.

Antequam probetur Concluſio, obſerva, non unam eſſe Theologorum ſententiam circa hanc quæſtionem, an ſcilicet Angeli cognoſcant ſecretas cordium cogitationes. Varias illas ſententias referunt Suarez lib. 2. de Angelis cap. 22. & Sylvius in ſecundum diſt. 7. §. 12. non abs re erit eas hic paucis recenſere.

Prima eorum eſt qui aſſerunt, affectiones & cogitationes quaſcumque, etiam liberas; eſſe naturaliter cognoſcibiles Angelis bonis & malis; cæterum eas actu ab illis non cognoſci, eo quod Deus nolit concurrere auxilio gene-

generali cum intellectu Angeli ut cogitationes hujuſmodi cognoſcat; ſed eum ſibi ſoli hoc reſervaſſe, idque ad excludendam ordinis confuſionem, quæ eſſet in natura intellectuali, ſi quiſque Angelus cognoſceret quaslibet alterius aut etiam hominis cogitationes. Ita docent Scotus, Ochamus, Gabriel, & ex recentioribus Fraſſen, & alii.

Secunda eorum eſt qui exiſtimant probabiliter dici poſſe Angelos actu cognoſcere quaſcumque mentis tum cogitationes tum affectiones, quæ præſentes ſunt, non autem præteritas & futuras, & in hoc volunt Angelorum cognitionem a divina diſcrepare. Ita Durandus.

Tertia quorumdam eſt, qui diſtinguunt inter liberas mentis cogitationes, & voluntatis affectiones. Fatentur equidem Angelos non poſſe liberas voluntatis affectiones certo cognoſcere; at liberas intellectus cogitationes poſſe ab illis certo detegi contendunt. Ita quoſdam eruditos recentiores ſenſiſſe refert Vaſq. diſp. 210. cap. 2. a qua ſententia alienum ſe non eſſe ibidem indicat.

Quarta ſententia docet, Angelos naturaliter noſſe cogitationes & affectiones cordium, quantum ad ipſarum ſubſtantiam, licet non quantum ad reſpectum quem habent ad propria objecta: aut ut alii, quantum ad ſubſtantiam & ad objecta, non tamen quantum ad finem ſeu intentionem: aut rurſum ut alii, quantum ad ſubſtantiam & objecta formalia, ſed non quantum ad objecta materialia & circumſtantias ſingulares. Primum docet Guillelmus Pariſienſis. Secundum Henricus Gandavenſis Quodlib. 3. qu. 13. Tertium Hervæus in 3. diſt. 8. qu. 3.

Quinta denique ſententia eſt, Angelos noſſe quidem naturaliter cogitationes & affectiones aliorum tam Angelorum quam hominum naturales & neceſſarias: at vero cogitationes & affectiones aliorum liberas neque noſſe de facto, neque ſolis naturæ viribus poſſe cognoſcere. Hoc prænotato

Probatur prima Concluſionis pars, ſcilicet Angelos noſſe propriis naturæ viribus aliorum Angelorum cogitationes naturales & neceſſarias; quia naturales Angelorum operationes pertinent ad naturalem eorum perfectionem, ergo cum quiſque Angelus naturaliter cognoſcat, non ſolum eſſentiam alterius, verum etiam omnia naturali neceſſitate ei cõpetentia, tanquam naturales ejus perfectiones, conſequens fit ab hac generalitate non poſſe excludi naturales affectiones. Atq; hanc Concluſionis partẽ communiter omnes docent.

Probatur ſecunda pars, ſcilicet Angelos certo non cognoſcere liberas cogitationes mentis & affectiones cordium. Hæc Concluſionis pars omnino certa eſt & tenenda, *Eam enim*, inquit Eſtius loco ſupra citato, *tam Scriptura, quam Patres valide confirmant*. Imo Suarez, Meratius & alii eam de fide eſſe cenſent, prout reſtringitur ad liberas voluntatis affectiones. Itaque

Probatur ex Scripturis iis, ſcilicet textibus quibus ſecretorum cordis notitias ſoli Deo reſervari ſignificatur. 1. Regum 16. *Homo videt ea quæ parent, Deus autem intuetur cor*. 2. Paralip. 6. *Tu ſolus noſti corda filiorum hominum*. Pſalm. 7. *Scrutans corda & renes Deus*. Jerem. 17. *Parvum eſt cor omnium & inſcrutabile, quis cognoſcet illud? Ego Dominus ſcrutans cor & probans renes*.

Hanc ipſam veritatem præter Scripturarum teſtimonia etiam SS. Patres nos docent.

S. Hilarius in Pſalmum 159. *Cogitationes cordis*, inquit, *noſſe non noſtrum eſt, ſed ejus de quo dictum eſt, Scrutans corda & renes Deus*: ejus quoque qui dixit, *Sciens cogitationes eorum, quid cogitatis mala in cordibus veſtris?*

Sub-

Subscribit S. Ambrosius Lib. 5. in Lucam cap. 3. *Dominus*, inquit, *volens salvos facere peccatores, occultorum cognitione Deum se esse demonstrat.*

His plane consentit S. Chrysostomus Hom. 30. in Matth. his verbis, *Quod vero Dei solius sit secreta cordium nosse, audi Prophetam dicentem, Tu noscis corda solus &c.* Ita cæteri vulgo Patres diserte testantur: S. Cyrillus Alexandrinus Lib. 2. in Joannem, S. Fulgentius Lib. 2. ad Trasimundum cap. 16. S. Chrysologus serm. 5. Origenes, Cassianus &c.

Ex quibus omnibus abunde colligitur Angelos, in sententia SS. Patrum, minime nosse secretas cordium cogitationes, cum asserant ejusmodi cognitionem certissimum esse divinitatis argumentum, ac Christum ostendisse se esse verum Deum, per hoc quod Pharisæorum aliorumque cogitationes, præsentes quidem, sed secretas certo cognosceret.

Accedit multiplex ratio. Prima ea est quam variis in locis innuit D. Thom. Angeli naturaliter ea tantum cognoscere possunt, quæ spectant ad ordinem naturæ: atqui liberæ cogitationes & affectiones cordium, nisi sponte manifestentur a cogitante, non continentur sub ordine naturæ, quia non habent connexionem & dependentiam a causis naturalibus, sed solum a causa libera ut tali, scilicet voluntate humana; ergo eas naturaliter nequeunt cognoscere.

Secunda ratio hæc est: Agentia libera postulant ut eorum liberæ cogitationes & cordium affectiones tamdiu occultæ remaneant, quamdiu eas non manifestant: sic enim magis elucent eorum dominium & potestas in actus suos; ergo Angeli certo non cognoscunt secreta cordium, nisi vel appareant per effectus, vel revelentur, vel ad eos dirigantur.

Tertia denique. Si omnibus Angelis omnium aliorum tam Angelorum quam hominum cogitationes paterent, ita ut eas statim nossent cum vellent, frustra essent illuminationes & locutiones Angelorum mutuæ: harum enim usus est, ut aliis manifestent sua cogitata, & notitiam inter se communicent; ergo &c.

Probatur tertia pars, nempe quod Angeli virtute naturali liberas cogitationes & affectiones mentis certo detegere non possunt. Ita S. Thomas hic, Alensis, Richardus cum aliis plerisque, nec non omnes S. Thomæ sequaces contra Scotum in 3. dist. 9. qu. 9. n. 27.

I. Scripturæ & Patres locis mox citatis aperte soli Deo tribuunt, tanquam proprium ejus privilegium, scire secreta cordium: quandoquidem asserunt ejusmodi cognitionem certissimum esse divinitatis argumentum, ac Christum ostendisse se esse verum Deum, per hoc quod secretas & liberas cogitationes videret; ergo Angeli non cognoscunt liberas mentis affectiones, non præcise quia Deus non vult concurrere cum intellectu angelico ut aliorum cogitationes cognoscat, ne confusio ordinis inde nascatur in Angelorum Republica, ut volunt Scotus, Gabriel &c. sed quia ex propria virtute ac natura sua eas non possunt nosse.

II. Idem suadent rationes theologicæ mox adductæ ad probandam secundam Conclusionis partem: ex iis enim ac prima potissimum constat, liberas cordium cogitationes & affectiones, nisi manifestentur, non pertinere ad ordinem naturę, cum non dependeant ab ulla causa naturali (prout causa naturalis opponitur liberæ) ac proinde Angeli naturaliter eas cognoscere non possunt.

III. Si Angeli ex natura sua possent liberas mentis affectiones certo detegere, saltem Angeli boni eas viderent: cur enim Deus impediret eos uni-

ver-

verſaliter ab eo quod ipſis foret naturale ? atqui tamen ex dictis in ſecunda Concluſionis parte certum eſt Angelos actu non cognoſcere ſecreta cordium ; ergo &c.

Et vero veriſimile non eſt Deum dediſſe Angelis potentiam iſta ſecreta agnoſcendi, omnino fruſtra ; quod tamen eſſet, ſi eam haberent, & in univerſum ipſos impediret ab iis cognoſcendis.

SEPTIMA CONCLUSIO.

Angeli non poſſunt propriis naturæ viribus certo cognoſcere myſteria gratiæ, ſive ſint futura, ſive facta. Hæc Concluſio certa eſt ac conſtans.

Antequam probetur, obſerva, myſteria gratiæ proprie vocari illa opera quæ ex ſola gratuita Dei voluntate pendent & totum naturæ ordinem excedunt, ac in ſalutem humani generis ordinantur, cujusmodi ſunt myſterium SS. Trinitatis, Incarnatio Verbi Divini, ſeu unio hypoſtatica, viſio beatifica &c. Hoc præſuppoſito

Probatur 1. Concluſio ex Scripturis. 1. ad Cor. 2. *Quis hominum ſcit quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis qui in ipſo eſt? ita & quæ Dei ſunt nemo cognovit, niſi Spiritus Dei.* Quaſi diceret, quæ ex ſola Dei libera voluntate pendent, qualia ſunt myſteria gratiæ, nullus niſi illo largiente cognoſcit.

Idem ſuaderi poteſt ex illo ad Epheſ. 3. ubi ſic loquitur Apoſtolus: *Mihi .... data eſt gratia hæc, in gentibus evangelizare inveſtigabiles divitias Chriſti, & illuminare omnes,* (id eſt inſtruere ac docere) *quæ ſit diſpenſatio ſacramenti abſconditi a ſæculo in Deo, quia omnia creavit, ut innoteſcat principatibus & poteſtatibus in cæleſtibus per Eccleſiam multiformis ſapientia Dei.* In quæ verba fuſe probat S. Chryſoſtomus, ab Apoſtolis arcana illa aperientibus illuminatos fuiſſe principatus & poteſtates, hoc eſt, ſupremos Angelorum ordines, & quæ hactenus ignorabant, ea ab illis didiciſſe.

Probatur 2. ex SS. Patribus quos ſæpius eam in rem laudavimus. Unus hic ſufficiet S. Ambroſius Commentario in c. 2. 1. Epiſt. ad Cor. *Senſum Dei*, inquit, *nemo novit, niſi qui de Deo eſt Spiritus Dei: inferiora enim non poſſunt ſuperiorum ſcire conſilium, neque creatura conditoris ſui dignoſcere voluntatem.* Idem docent SS. Athanaſius, Chryſoſtomus, Theodoretus, Auguſt. Leo, Gelaſius, aliique quos refert Petavius Lib. 1. de Angelis cap. 9. & ſequentibus.

Probatur 3. multiplici theologica ratione. Prima ſic eſt. Angelus id ſolum noſſe poteſt quod ſuæ virtuti naturali proportionatum eſt, nam inter principium cognoſcens & objectum cognitum debet eſſe proportio: atqui myſteria gratiæ non ſunt proportionata activitati naturali intellectus angelici: iſta enim myſteria ſunt ordinis penitus ſupernaturalis, intellectiva vero facultas Angelorum ordinis omnino naturalis: ergo &c.

Secunda: Naturalis cognitio debet haberi ex aliqua naturali cauſa, vel effectu, vel ſigno, neceſſariam connexionem habente cum re cognoſcenda: atqui myſteria gratiæ, utpote altioris & ſuperioris ordinis, nullam habent neceſſariam connexionem cum aliqua naturali cauſa, neque cum effectu, vel ſigno naturali; ergo &c.

Tertia: unus Angelus non poteſt naturaliter cognoſcere cogitationes alterius ex voluntate ejus dependentes; ergo multo minus poteſt cognoſcere ea quæ ex ſola Dei voluntate pendent, qualia profecto ſunt myſteria gratiæ.

Quæ-

Quæres, an, quando, & qua ratione Angeli cognoverunt myſterium Incarnationis.

Reſp. 1. cum Eſtio 1.parte quæſt.57. art.5. probabilius videri Angelos viatores ab initio ſuæ creationis aliquam habuiſſe notitiam Incarnationis per fidem.

I. Id indicat S. Auguſt. Lib.5. de Geneſi ad litt. c.19. ubi de Angelis ſecundum quod primitus conditi ſunt ſcribens, ait: *Nec illud eos latuit myſterium regni cælorum, quod opportuno tempore revelatum eſt pro ſalute noſtra.*

II. Idem innuit S. Thomas 2. 2. q. 2. art. 7. ad 1. *Angelos*, inquit, *non omnino latuit myſterium regni Dei, ſicut dicit Auguſtinus.* Et hujus partis quæſt.94. art.2. ad 4. *Myſterium regni Dei quod eſt impletum per Chriſtum, omnes quidem Angeli a principio aliquo modo cognoverunt, ſed maxime ex quo beatificati ſunt viſione Verbi, quam dæmones nunquam habuerunt.*

III. Chriſtus ut homo futurus erat caput hominum & Angelorum in gratia perſeverantium, quemadmodum docet S. Thomas 3. parte q. 8. ergo cum omnes Angeli ab initio habuerint fidem ſibi divinitus infuſam, omnino probabile eſt quod aliquam ſui capitis notitiam habuerint, præſertim cum nullum inde ſequatur incommodum.

Reſp.2. omnibus electis Angelis ab initio ſuæ beatitudinis revelatum fuiſſe myſterium Incarnationis, quantum ad ſubſtantiam, & in communi, hoc eſt, prout dicit hominem Deum ſuper omnes principatus exaltandum; non vero quantum ad particulares ejus & ſpeciales circumſtantias, cauſas nempe, effectus, modum & tempus quo futura eſſet. *Dicendum*, inquit Doctor Angelicus hic, *quod de myſterio Incarnationis dupliciter contingit loqui. Uno modo in generali, & ſic omnibus revelatum eſt a principio ſuæ beatitudinis. Alio modo poſſumus loqui de myſterio Incarnationis, quantum ad ſpeciales conditiones; & ſic non omnes Angeli a principio de omnibus ſunt edocti, imo quidam, etiam ſuperiores Angeli poſtmodum didicerunt.*

Reſp.3. proceſſu temporis, partim ante Chriſtum natum, partim poſtea, Angelos cognoviſſe plures ſpeciales ejuſdem myſterii circumſtantias, aut Deo, prout ferebant occaſiones, plenius revelante, aut Apoſtolis ejuſmodi circumſtantias prædicantibus; unde Apoſtolus citato jam c.3. ad Epheſios ait ſibi datam eſſe evangelizandi gratiam, *ut innoteſcat principibus & poteſtatibus in cæleſtibus per Eccleſiam multiformis ſapientia Dei, ſecundum præfinitionem ſæculorum, quam fecit in Chriſto Jeſu Domino noſtro.*

ARTICULUS TERTIUS.

De modo cognitionis Angelicæ.

Circa præſentem quæſtionem tria potiſſimum quærit S. Thomas hic.

I. An & ad quæ objecta intelligenda Angeli indigeant ſpeciebus tanquam medio.

II. Unde & quando illas ſpecies habeant: an ſint connaturales ac congenitæ, an vero adventitiæ & a rebus acceptæ.

III. Utrum Angeli ſuperiores cognoſcant per ſpecies magis univerſales, quam inferiores.

Super his tribus capitibus prolixas quæſtiones inſtituunt plerique Theologi, quas nonniſi obiter ac paucis pertractabimus: utpote cum hæc omnia levioris ſint momenti, vixque quidquam de his certo ſciri ac definiri poſſit.

An

An & ad quæ objecta intelligenda Angeli indigeant ſpeciebus tanquam medio.

Obſervandum 1. ex dictis ubi de viſione, duplicem vulgo diſtingui ſpeciem, unam impreſſam, alteram expreſſam.

Species impreſſa definitur, virtualis objecti ſimilitudo, ſeu imago & repræſentatio objecti, quæ facultati imprimitur, & ſimul cum ea ad cognitionem objecti concurrit: unde dicitur objecti vicaria & quaſi ſemen.

Scilicet ut notitia pariatur, oportet objectum & mentem ſecum invicem conjungi; ut enim ait S. Auguſtinus Lib. 5. de Trinit. cap. 12. *A cognoſcente & cognito paritur notitia*. Jam vero cum plerumque contingat objectum eſſe aut diſtans aut craſſius quam ut facultati per ſe conjungatur, neceſſe eſt ipſius vices ſuppleri per quamdam ſimilitudinem ſeu imaginem illius, quæ vocatur ſpecies impreſſa.

Species expreſſa dicitur, formalis & actualis objecti ſimilitudo ab intellectu expreſſa, quæ dicitur *verbum mentis*, ſeu *ſermo interior*.

Vel, ut alii volunt, ſpecies expreſſa eſt terminus internus cognitionis, a mente proinde & cognitione pariter diſtinctus, qui in intellectu dicitur *verbum* mentis, in imaginatione *phantaſma*, eſtque ipſe ab intellectu & objecto concurrente formatus ut ejuſdem objecti imago & expreſſio.

De utraq; illa ſpecie quæritur utrum locum habeat in cognitione angelica.

Obſervandum 2. varia eſſe (uti diximus Articulo ſuperiori) cognitionis angelicæ objecta. 1. Deum. 2. Ipſam Angeli naturam. 3. Res corporeas ac materiales. 4. Secreta cordium. 5. Fidei noſtræ myſteria.

Obſervandum 3. circa præſentem quæſtionem non unam eſſe Theologorum ſententiam.

Prima nonnullorum eſt qui cenſent, Angelos abſque ulla ſuperaddita ſpecie innata vel acquiſita, ſed per ſolam ſuam eſſentiam & intellectum omnia cognoſcere quæcumque intelligunt. Ita Durandus in 2. diſt. 3. quæſt. 6. Gabriel ibidem quæſt. 2. Altiſſiodorenſis Lib. 2. ſuæ Summæ tr. 5 cap. 4. Ocham, Greg. Arimin. & alii.

Secunda aliorum eſt qui exiſtimant, Angelos intelligere quæcumque intelligunt per ſpecies ab objectis, mente ac cognitione re diſtinctis. Ita Alenſis 2. parte q. 23. Henric. Quodlib. 5. q. 14. circa finem: in eamdem ſententiam ex parte videtur inclinare Scotus in 2. diſt. 3. q. 10. in fine corporis.

Tertia denique eorum eſt qui docent, intellectum angelicum ad cognoſcenda quædam objecta indigere quidem ſpecie ab ipſo objecto & cognitione re diſtincta; ſed non ad omnia. Ita S. Thomas hic art. 1. & 2. contra gentes c. 98. & quæſt. 8. de verit. art. 6. Conſentiunt Eſtius, Suarez, Sylvius &c. Juxta hanc ultimam ſententiam ſit

PRIMA CONCLUSIO.

Angeli Deum vident abſque ulla ſpecie impreſſa aut expreſſa, ab ipſa cognitione, aut Deo ſeſe repræſentante, re diſtincta.

Probatur prima pars. Quia talis ſpecies impreſſa plane inutilis videtur, admittitur enim vulgo a Philoſophis, ad ſupplendam objecti vel abſentiam, vel improportionem: atqui Deus per ſe præſentiſſimus eſt intellectui angelico, eſt etiam eidem attemperatus beneficio luminis gloriæ, ergo &c.

Pro-

Probatur ſecunda pars. 1. Ex S. Auguſtino Lib. 15. de Trinit. cap. 16. *Cogitatio noſtra*, inquit, *perveniens ad id quod ſcimus, atque inde formata, verbum noſtrum verum eſt.*

II. Quando objectum maxime intelligibile per ſeſe menti immediate præſens eſt, ipſique proportionatum, tunc nulla videtur requiri ſpecies expreſſa, ab ipſa cognitione & objecto ſeſe repræſentante, re diſtincta: porro Deus ſumme intelligibilis eſt, utpote purus ac ſimplex ſpiritus, per ſeſe etiam intellectui angelico intime præſens eſt, eidemque attemperatus beneficio luminis gloriæ; ergo &c.

III. Vix concipi poteſt quid ſit *ſpecies illa expreſſa* a mente, cognitione & objecto, re diſtincta: multo autem facilius res intelligitur, ſi cognitio dicatur bifariam ſpectari poſſe, nimirum 1. quatenus directa eſt & tendit in objectum. 2. quatenus repræſentativa eſt objecti, illudque exprimit: eam autem, quatenus directa eſt in objectum, dici ſimplicirer cognitionem ſeu ideam formalem; quatenus vero eſt ipſiſſima objecti repræſentatio, verbum, ſimilitudinem ac ſpeciem expreſſam appellari, id eſt ideam objectivam.

SECUNDA CONCLUSIO.

Angeli ſeipſos vident independenter ab ulla ſpecie re diſtincta a cognitione & objecto.

Probatur momentis mox adductis ad aſtruendam primam Concluſionem. Scilicet cum objectum per ſeſe intelligibile eſt, & unitum facultati intellectivæ, tunc ſuperflua videtur ſpecies impreſſa aut expreſſa ab intellectu, cognitione & objecto, re diſtincta: porro Angelus intellectivus eſt & intelligibilis, aliunde vero ſibi intime præſens, ergo &c.

TERTIA CONCLUSIO.

Angeli nullis egent ſpeciebus ad cognitionem aliorum Angelorum, cæterarumque ſubſtantiarum ſpiritualium, modo ſint ipſis immediate præſentes. Ita innuit S. Thomas quæſt. 8. de veritate art. 7. & 2. contra gentes cap. 98. & Ferrarienſ. ibid. &c.

Concluſio ſequitur & conſtat ex principiis mox adductis in utraque præcedenti Concluſione.

Et vero Angelus ſeipſum cognoſcit independenter ab omni ſpecie, quia eſt ſpiritualis & ſibi intime præſens: porro quilibet Angelus æque ſpiritualis eſt; ergo ſi unus Angelus ſit immediate præſens alteri Angelo, nihil videtur obſtare, quin per ſeſe independenter ab omni alia ſpecie, ad ſui cognitionem concurrat: ſiquidem eo in caſu realis Angeli præſentia præſtat quod ſpecies impreſſa præſtaret.

Neque vim hujuſce ratiocinii elevat quod regerunt nonnulli, nimirum principium concurrens ex parte objecti debere neceſſario inhærere facultati intellectivæ ut ipſam determinet: iſtud enim falſum eſſe aperte liquet exemplo viſionis beatificæ, in qua divina eſſentia loco ſpeciei concurrit, neque tamen inhæret.

QUARTA CONCLUSIO.

Angeli indigent ſpeciebus ad cognitionem aliorum Angelorum, & cujuslibet alterius ſubſtantiæ ſpiritualis, ſi ſit ab ipſis diſtans.

Probatur: quia ad hoc ut fiat cognitio, debet objectum vel aliquid loco

ejus

ejus simul concurrere cum facultate cognoscitiva; ut enim supra vidimus ex S. August. Lib. 5. de Trinit. cap. 12. *ab utroque notitia paritur, a cognoscente & cognito:* atqui Angelus aut quælibet alia substantia immaterialis si sit distans ab intellectu angelico, non potest cum ipso concurrere ad efformandam cognitionem, neque enim naturaliter actio potest esse in distans; ergo debet concurrere per aliquid aliud, quod illius vices gerat: hoc autem nihil aliud est quam species intelligibilis.

Neque est quod quis asserat cum Vasquetio & aliis paucis, intellectum non minus quam voluntatem, esse completum ad eliciendum suum actum: porro, ut ratiocinatur Vasquez, voluntas licet egeat objecto determinante, per modum puri termini, non tamen eget objecto determinante per modum causæ concurrentis; ergo &c.

Verum disparitas est aperta, quia actus voluntatis non est imago objecti, atque adeo necesse non est ut procedat ab objecto concurrente: e contra vero cum intellectio sit essentialiter repræsentatio & imago objecti, necesse est ut ab illo procedat: de ratione enim imaginis est procedere ab eo cujus est imago; active quidem & productive, si sit imago naturalis, objective vero dumtaxat, si sit solum imago intentionalis ac repræsentativa.

QUINTA CONCLUSIO.

Angeli in seipsis vident communes ac generales rationes rerum omnium corporearum.

Probatur. Angeli vident in seipsis rationes quæ in illorum natura continentur, seipsos scilicet comprehendunt: atqui communes & generales rerum omnium corporearum rationes continentur in Angelorum natura: namque naturæ superiores continent rationes communes naturarum inferiorum, sic vivens includit perfectiones communes non viventis, animal v. g. perfectiones lapidis: sed Angelorum natura superior est natura corporea, ergo continet rationes communes rerum corporearum.

SEXTA CONCLUSIO.

Angeli in seipsis non vident rationes specificas ac singulares rerum corporearum, sed in propriis ipsarum speciebus.

Probatur prima pars. Angeli id tantum in seipsis vident, quod in eorum natura continetur; ut enim aliquid cognoscatur in aliquo medio, necesse est ut in illo contineatur: atqui rationes specificæ ac singulares rerum corporearum non continentur in natura angelica: lapis v. g. in ratione specifica lapidis non continetur in natura Angeli, alioquin Angelus esset lapis, quod implicat, ergo &c.

Probatur secunda pars. Angeli vident rationes specificas & singulares rerum corporearum in eo per quod res illæ uniuntur eorum intellectivæ facultati, & per quod repræsentantur: atqui res corporeæ spectatæ quoad rationes specificas ac singulares, per species dumtaxat uniuntur facultati intellectivæ Angelorum, & per eas repræsentantur, ut patet ex dictis: ergo &c.

Unde Angeli habeant species quibus indigent, & quando illas accipiant.

Divisi sunt hac in parte Theologi.

Alii volunt Angelos ab ipsis objectis species recipere. Ita Alensis 2. par.

qu. 23. membro 3. & 4. & quæſt. 24. membro 4. Richardus in 2. diſt. 3. qu. 2. Hervæus qu. 2. & Quodlib. 5. qu. 6. &c.

Alii cenſent, Angelos nullas a rebus ſpecies accipere, ſed a ſolo Deo ad præſentiam objectorum infundi, idque ſucceſſive, prout ſcilicet objecta ſucceſſive fiunt apta ut intuitive poſſint cognoſci. Sententiam hanc refert Suarez Lib. 2. de Angelis cap. 6.

Alii exiſtimant, Angelos ſuas habere ſpecies a ſolo Deo infuſas initio ſuæ creationis. Ita docet S. Thomas hic, & 2. contra gentes cap. 96. quem ſequuntur Cajetanus, Ferrarienſis, Salmanticenſes, Suarez, Eſtius, Sylvius, aliique communiter.

Eſt præterea aliorum opinio qui aſſerunt, ſpecies produci per emanationem a ſubſtantia, vel intellectu ipſius Angeli, tanquam naturales ejus proprietates. Ita Bannez 1. p. q. 55. art. 2. Medina & alii.

PRIMA CONCLUSIO.

Angeli non cognoſcunt res materiales per ſpecies ab ipſis rebus acceptas.

Probatur 1. quia res materiales non poſſunt agere in res mere ſpirituales, qualis eſt intellectus angelicus; omnis quippe actio corporea conſiſtit in motu: motus autem corporeus ut effectum producat, mutuam exigit moventis & moti reſiſtentiam atque impenetrabilitatem, cujus incapax eſt quælibet res ſpiritualis; ergo &c. 2. materialia non poſſunt tranſmittere ſpeciem ſui uſque ad cœlum, vel etiam uſque ad profundum inferni, niſi facta penetratione, quæ naturaliter non fit. 3. quod corporeum eſt, ſpiritualem qualitatem producere non valet, qualis tamen debet eſſe omnis ſpecies in angelico intellectu producta & recepta.

Neque dici poteſt cum Scoto, Angelos ſibi ſpecies a rebus materialibus abſtrahere, per quas ſpecies res ipſas intelligant. Non enim poterit Angelus abſtrahere ſpecies a rebus incognitis: eſſet enim temeraria & cęca abſtractio.

SECUNDA CONCLUSIO.

Angeli non cognoſcunt res ſpirituales per ſpecies ab ipſis rebus ſpiritualibus emiſſas.

Prob. 1. Angeli (idem dicendum de cæteris ſubſtantiis immaterialibus) nihil poſſunt ad extra, niſi motum localem, & quæ ſunt illi connexa: nemo enim Theologorum agnoſcit in Angelis potentiam operativam ad extra diſtinctam a vi motrice, quæ ad motum dumtaxat localem, aliaque motui annexa ſeſe extendit: atqui emittere ſui ſpeciem, eſt aliquid ad extra omnino independens a potentia loco motrice proprie ſumpta; quia talis actio eſt tantum intentionalis, cujus principium nullo modo eſt potentia motrix; ergo &c.

II. Species emiſſæ ab objectis diſtantibus recipi deberent in ſpatio intermedio, eique inhærere: namque ſpecies illæ forent accidentia quædam, ac proinde quid reale non ſubſiſtens, ſed natura ſua inhærens: atqui ſpatium non poteſt aſſignari velut medium quod recipiat in ſeipſo ſubjective ſpecies tranſmiſſas ab objectis ſpiritualibus: ſiquidem abſurdum eſſet ſingulas ſpatii partes ſucceſſive fieri ſubjectum talium ſpecierum motu citiſſimo ad intellectum Angelorum pervenientium; ergo &c.

III. Si Angelus poſſet ex ſeſe effundere ſpecies ſui repræſentativas, eaſque tranſmittere ad intellectum alterius Angeli, vel id efficeret ex neceſſitate naturæ ad modum agentis naturalis; vel libere ita ut dominium habeat

beat ſupra talem efficientiam: porro nullum ex his dici poteſt.

Non primum, quia omne agens liberum ex natura ſua habet dominium ſupra omnes actiones, quas extra ſe producere poteſt: ita videre eſt in Deo, imo etiam in homine, quantum ad omnes actiones tranſeuntes, quæ ab anima, ut rationalis eſt, procedere poſſunt; ergo idem dicendum de Angelis, qui ſunt quaſi medii inter Deum & homines.

Non etiam ſecundum: vix enim concipi poteſt, quomodo Angelus abſque prævia aliqua aliorum Angelorum cognitione habere potuerit liberam voluntatem imprimendi aliis ſpeciem ſui; hæc enim voluntas ad alios aliquo modo terminatur, & non poteſt ferri in incognitum.

TERTIA CONCLUSIO.

Species quibus agnoſcunt Angeli, non producuntur per emanationem a ſubſtantia, vel intellectu angelico, tanquam naturales ejus proprietates.

Probatur: quia ſi ſubſtantia ipſius Angeli produceret in ſe ſpecies eorum quæ poteſt intelligere, produceret in ſe ſpecies omnium poſſibilium, quia nullum eſt poſſibile quod non poſſit intelligere; nec eſt major ratio, cur de facto producat nunc ſpecies hujus objecti, quam alterius: atqui abſurdum eſt aſſerere, ſubſtantiam Angeli in ſe producere ſpecies omnium poſſibilium, cum ipſa in infinitum multiplicari poſſint; ergo &c.

Et vero, ut ratiocinatur Sylvius 1. p. q. 55. art. 2. proprietates rerum ſunt certæ ac determinatæ, ſemperque (naturaliter loquendo) eædem, quando ipſæ res ſunt eædem, ſpecies autem Angelorum non ſunt ita certæ ac determinatæ. Si enim Deus eoſdem creaſſet Angelos qui nunc ſunt, & mundum aliis rerum ſpeciebus conſtantem, Angeli eſſent iidem in natura, & tamen non haberent eaſdem ſpecies, illarum namque rerum ſpecies intelligibiles ſunt, Angelis connaturales & congenitæ, quæ ad univerſi in quo ſunt, perfectionem ſpectant, non autem aliæ. Hinc Div. Th. qu. 56. art. 2. ad 4. *Si Deus inſtituiſſet plures Angelos facere, vel plures naturas rerum, plures ſpecies intelligibiles mentibus angelicis impreſſiſſet.*

QUARTA CONCLUSIO.

Angeli ſuas omnes habent ſpecies infuſas a Deo.

Probatur: quia ſpecies angelicæ non poſſunt eſſe niſi vel ab objectis cognitis, vel ab ipſa ſubſtantia & intellectu agentis cognoſcentis, vel denique ab ipſo Deo, qui, utpote prima ac univerſalis cauſa ſupplere debet defectum aliarum cauſarum, dum non poſſunt agere: atqui ex dictis in ſuperioribus Concluſionibus, ſpecies angelicæ neque ab objectis, neque a ſubſtantia aut intellectu ipſius Angeli oriri poſſunt; ergo &c. Amplius conſtabit præſens Concluſio ex dicendis ſequenti Concluſione.

QUINTA CONCLUSIO.

Angeli res omnes quas naturaliter cognoſcere poſſunt, intelligunt per ſpecies non a rebus acceptas, ſed ſibi a Deo initio ſuæ creationis infuſas. Ita S. Th. hic, qui hanc in rem citat auctoritatem S. Dionyſii cap. 7. de divinis nominibus, & S. Auguſtini Lib. de Geneſ. ad litteram cap. 8. hancque ſententiam ſequuntur Salmanticenſes, Suarez, Eſtius, Sylvius & alii.

Probatur 1. Angelus creatus eſt perfectus & ſapiens, ut colligi poteſt ex

Ezechielis 28. at perfectus non est intellectus cui desunt species rerum quas naturaliter cognoscere potest.

Prob. 2. Ex dictis patet, Deum solum esse causam efficientem specierum per quas Angeli intelligunt: jam vero videtur gratis dici quod Deus novas jugiter species per seipsum formet, quas æque producere potuit ab initio.

At, inquies, si Angeli intelligerent res individuas & singulares per species sibi concreatas, sequeretur, ipsos cognoscere distincte futura contingentia, antequam essent: sufficit enim ut aliquid distincte cognoscatur, quod sit præsens potentiæ cognoscitivæ, per speciem perfecte repræsentantem, & quod potentia cognoscitiva advertat ad rem repræsentatam per ejusmodi speciem: atqui ex dictis Articulo præcedenti, liquet, Angelos non posse naturaliter cognoscere futura contingentia, saltem libera; ergo &c.

Respondet Sylvius loco mox citato negando sequelam & ejus probationem: quia licet Angeli habeant species quæ aptæ sunt repræsentare omnia singularia, nihil tamen futurorum contingentium est in rerum natura, quod speciebus illis assimiletur, adeoque per illas species futura contingentia non valent cognoscere. Ut enim notat ibidem Sylvius, quemadmodum qui leonem nusquam vidit, nec quidquam de illo audivit, præsente leonis tabella prorsus ignorat cujus rei sit imago, donec occurrente leone, hanc esse illius imaginem cognoscat; ita proportione servata dicendum de speciebus futurorum contingentium repræsentativis, quæ insunt intellectui angelico.

Eadem responsio iterum explicari potest ac illustrari exemplo visionis corporeæ, quæ sive per reflexionem luminis, sive per species ab objectis emissas, fiat, requirit certum corporis situm & objecti præsentiam, adeo ut nisi oculus ad objectum, & quidem in debita distantia expositum conversus fuerit, potentia visiva visionem non eliciat: sic intellectus angelicus, quamvis speciebus rerum naturalium instructus, earum existentiam non percipiet, nisi cum præsentes objiciuntur. Namque species innatæ, utpote generales, non repræsentant singularia, nisi modificentur & quodammodo determinentur per illorum præsentiam.

Addo, non sufficere ad cognitionem distinctam futuri contingentis, existentiam ejusdem, si futurum hoc contingens sit liberum; sed insuper necessariam esse illius manifestationem, ut dicemus infra Articulo quinto, ubi de locutione Angelorum.

Urgebis: Si Angelus intelligit res individuas materiales & immateriales per species sibi concreatas, concedendæ erunt infinitæ propemodum species concreatæ in quolibet Angelo.

Resp. negando sequelam: non enim necesse est, ut tot species habeat, quot cognoscit objecta; quia per unicam speciem eo plura potest apprehendere, quo est perfectior, quemadmodum homo ex uno principio multa colligit. Et vero sicuti unica potentia quamvis finita potest plura objecta percipere, imo & infinita successive; ita pariter una & eadem angelica species licet finita, plura imo & infinita objecta successive repræsentare potest.

Insistes: Angeli de novo cognoscunt multas res præsentes quæ prius erant futuræ; ergo de novo recipiunt species earum rerum repræsentativas.

Resp. cum S. Thoma negando conseq. ut enim advertit S. Doctor qu. 8. de veritate art. 9. ad 3. cum cognitio fiat per assimilationem cognoscentis ad cognitum, sicut dupliciter contingit aliquid de novo assimilari alteri, scilicet vel per motum suum, vel per motum alterius ad ipsum;

ita

ita dupliciter contingit facultatem cognoscitivam habere novam cognitionem: uno modo, per hoc quod cognoscens de novo accipit formam rei quam cognoscit, sicut in nobis accidit: alio modo, per hoc quod res cognita de novo assimilatur illi formæ quæ est in cognoscente; & hoc posteriori modo Angeli de novo cognoscunt eas res præsentes, quæ prius erant futuræ, sine nova specierum receptione.

An quanto superiores sunt Angeli, tanto per universaliores species intelligant.

CONCLUSIO.

Quo superior est Angelus, eo per pauciores & universaliores species intelligit. Ita S. Thomas hic, & q. 8. de verit. art. 10. Cajetanus hoc loco, ibidem Suarez, Sylvius, & plerique alii contra Scotum.

Probatur: quia, ut ratiocinatur S. Thomas, quo perfectior est aliqua natura intellectualis, eo debet esse Deo magis similis in modo cognoscendi & perfectione intellectionis: porro perfectio intellectionis divinæ in eo maxime posita est, quod per unicam suam essentiam omnia intelligat; ergo perfectio cognitionis angelicæ in eo etiam erit, ut per pauciores & universaliores species plura intelligat.

Dices: Id quod cognoscitur in universali, cognoscitur imperfecte: superiorum autem Angelorum cognitio est perfecta, ergo non est per species universaliores.

Respondet S. Thomas quæst. 8. de verit. art. 9. ad 1. quod cognoscere aliquid in universali, dupliciter potest intelligi. Uno modo, *ex parte rei cognitæ*, cum scilicet solummodo cognoscitur universalis natura rei, & sic id quod cognoscitur in universali, cognoscitur imperfecte. Alio modo, *ex parte medii cognoscendi*, quando nempe aliquid cognoscitur per medium universale: sic autem cognoscere in universali, perfectius est, modo cognitio sit rei secundum ea quæ sunt ei propria: perfectior est enim intellectus qui per unum universale medium potest rem aliquam cognoscere secundum omnia quæ ipsi conveniunt, quam qui ad hoc opus habet diversis mediis: Angeli autem superiores, juxta hunc posteriorem modum intelligunt in universali, ac proinde perfectior est eorum cognitio.

ARTICULUS QUARTUS.

De dotibus seu proprietatibus cognitionis angelicæ.

Hic cum S. Thoma 1. par. q. 58. quinque quæremus ac breviter resolvemus. 1. utrum cognitio angelica semper sit in actu. 2. utrum multa simul attingat. 3. an sit discursiva. 4. an componat ac dividat. 5. denique quid sit Angelorum tum matutina tum vespertina cognitio.

An Angeli cognitio semper sit in actu.

PRIMA CONCLUSIO.

Angelorum cognitio semper est in actu, quantum ad cognitionem Verbi, & eorum quæ vident in Verbo formaliter, hoc est, illa ipsa visione qua vident Verbum.

Probatur. Cognitio angelica ſemper eſt in actu reſpectu illius objecti, quod ſine intermiſſione attingit: atqui Angeli ſemper & abſque ulla intermiſſione contemplantur eſſentiam divinam; in hoc enim conſiſtit ipſorum beatitudo: contemplantur etiam perpetuo ea quæ vident in Verbo formaliter; ſcilicet Verbum eſt veluti ſpeculum in quo res illæ neceſſario repræſentantur; ergo &c. Vide quæ diximus Tractatu de Attributis, ubi de objecto ſecundario viſionis beatificæ.

SECUNDA CONCLUSIO.

Angelorum cognitio non eſt ſemper in actu reſpectu eorum myſteriorum quæ vident in Verbo ſolum cauſaliter, aut quæ aliter eis revelantur; neque etiam reſpectu eorum omnium ad quæ naturalis illorum vis intellectiva ſeſe poteſt extendere.

Probatur: quia cognitio angelica non ſemper hæc omnia conſiderat actualiter, ſed quandoque ſolum: in hoc enim angelica cognitio differt a cognitione divina, quod hæc ſemper actu in objectum ſuum feratur.

Quod ſi quæras, unde fiat, quod Angelus interdum hoc, interdum aliud actu conſideret, cum antea illud non conſideraret? Reſponderi poteſt, interdum hoc provenire a ſolo Deo, ut in eis quæ naturalem cognitionem excedunt, ac etiam in quibuſdam aliis: interdum etiam provenire ab Angeli libera voluntate, quæ ex prævia cognitione eſſentiæ ſuæ, ſpecierumque ſibi connaturalium, intellectum determinat ad conſiderandum, nunc unam rem, nunc aliam. Reſponſionem hanc indicat S. Thomas Lib.2. contra gentes cap.ultimo, & quæſt.8. de verit. art.14. ad 4.

TERTIA CONCLUSIO.

Quantum ad cognitionem ſuæ propriæ eſſentiæ ſeu ſui ipſius, Angelus ſemper eſt in actu ſecundo, & nunquam in potentia. Ita tradit S. Thomas q.8. de verit. art.6. ad 7. Subſcribunt Cajetanus, Bannez, Eſtius & Suarez Lib.2. de Angelis cap.33.

Probatur. Eſſentia Angeli eſt objectum maxime proportionatum ejus intellectui, & ex ei intime unita in ratione intelligibilis; neque eſt aliquid quod intellectum impediat a continua ipſius conſideratione: ergo ſemper eam intelligit. Adde quod ad perfectionem ſubſtantiæ angelicæ ſpectet, ut ſemper ſit in actu ſecundo, ut ſic Deum magis imitetur qui nunquam eſt in potentia: nullus autem actus ſecundus ſeu nulla operatio potiori jure poteſt Angelo ſine intermiſſione tribui, quam cognitio ſuiipſius; ergo &c.

Ex his ſequitur, quod Angelus nuſquam ceſſet, imo nec ceſſare poſſit a cognitione Dei ſecundum quod eſt auctor naturæ: cognoſcendo enim ſe, etiam cognoſcit Deum, ſicut cauſa cognoſcitur in effectu.

An Angeli cognitio plura ſimul attingat.

PRIMA CONCLUSIO.

Plura quæ per unam ſpeciem repræſentantur, poteſt Angelus uno & eodem actu ſimul intelligere.

Probatur. Plura quæ per unam ſpeciem repræſentantur, mediante illa ſpecie præſentia ſunt intellectui, ut unum quoddam intelligibile: ergo uno & eodem actu ab intellectu ſimul percipi poſſunt.

SE-

SECUNDA CONCLUSIO.

Angelus poteſt ſimul diverſa intelligere per diverſas ſpecies ac intellectiones.

Probatur. Nam Angelus v.g. ſimul intelligit 1. divinam eſſentiam, quæ cognitio ſupernaturalis eſt. 2. ſeipſum per ſuam ſubſtantiam, quæ cognitio independens eſt a ſpecie, 3. res quarum ſpecies habet congenitas. 4. res ſupernaturales & liberas, per novas ſpecies infuſas. 5. in omnibus beatis admittitur cognitio matutina & veſpertina. Porro hæ cognitiones ſive intellectiones profecto diverſæ ſunt; ergo &c.

Nec obſtat quod aſſerunt nonnulli, ejuſdem intellectus duas non poſſe ſimul eſſe intellectiones; quemadmodum nec ejuſdem corporis duas figuras: ſiquidem ejuſdem corporis non poſſunt ſimul eſſe duæ figuræ totales, bene vero partiales. Deinde vero lata eſt inter utrumque diſparitas: namque ex duplici figura duplex ſitus ſequitur, qui naturaliter repugnat: at vero ex duplici intellectione quæ ſimul & ſemel ineſſe ſupponuntur in eodem intellectu, nihil repugnans ſequitur.

TERTIA CONCLUSIO.

Poſſibile videtur, Angelum ſimul cognoſcere res omnes quarum habet ſpecies.

Probatur 1. ex S. Auguſtino Lib. 4. de Geneſi ad lit. c. 32. ubi id ipſum docet. 2. activitas intellectivæ facultatis angelicæ proportionata eſt univerſalitati ſpeciei infuſæ ipſi Angelo; ergo &c. 3. ſpecies Angelo pendet quoad uſum a libera ipſius voluntate, ut ſæpius tradit Doctor angelicus; ergo &c.

Accedit quod Angelus ita attentionem ſuam diſpenſare poſſit, ut ad ſingulas ſpecies extendatur: maxime cum ejuſmodi attentio ſit intenſionis capax, neque tam exigua dari poſſit, quin adhuc minor ſit poſſibilis; ſicque quo major erit attentio *extenſive*, minor erit *intenſive*. Par eſt ratio reſpectu animæ ſeparatæ a corpore, non autem ubi eſt unita corpori. Cum enim dependens ſit a phantaſia, eaque ut plurimum uni objecto addicta ſit, nec ejus attentionem moderari poſſit, ex eo fit ut ad unam fere rem attendat.

An cognitio angelica ſit diſcurſiva.

PRIMA CONCLUSIO.

Angeli reſpectu eorum quæ ab ipſis naturaliter cognoſcuntur, *proprie* non diſcurrunt. Ita S. Thomas hic, & S. Auguſtinus Lib. de Geneſi ad litteram cap. 32. & 33.

Probatur. Diſcurrere *proprie* eſt unum ex alio, & per aliud cognoſcere: at Angelus reſpectu eorum quæ ab ipſo naturaliter, ſed unico actu mox in principiis & cauſis cognoſcuntur, cognoſcit effectus qui ex iis naturaliter cognoſci poſſunt; ita ut eodem intuitu quo principia & cauſas intelligit, etiam plene videat effectus naturaliter in illis latentes: idque tum propter plenitudinem luminis intellectualis & ſummam virtutem intelligendi, tum etiam propter perfectionem ſpecierum quibus in intelligendis rebus naturalibus utuntur Angeli, quæ quidem ſpecies ea omnia perfectiſſime exhibent quæ rei naturaliter conveniunt aut inſunt: ergo &c. Sic v.g. unico ſimpliciſſimo intuitu

videt Angelus per ſpeciem ſibi concreatam, eſſentiam hominis, proprietates omnes ejuſdem, conditiones individuantes &c. eo quod iſta omnia perfecte repræſententur per hujuſmodi ſpeciem concreatam.

Quæres an angelica cognitio ſit diſcurſiva reſpectu earum rerum quæ ab eis naturaliter non cognoſcuntur, ut ſunt cogitationes cordium, & res aliquo modo ſupernaturales?

Reſpondent aliqui cum Cajetano, negative; alii vero, & qnidem multo plures, cum Suarez, Yſambert, Vaſquez &c. affirmative: idque ex eo probant, quia ex his aut illis motibus quos in alicujus hominis corpore percipiunt, colligunt eum has aut illas cogitationes animo volvere: ſic etiam dœmones ex Chriſti miraculis inferebant eum eſſe Meſſiam in Lege promiſſum.

Ex dictis ſequitur, Angelos res naturales unico intuitu cognoſcere, abſque compoſitione aut diviſione *proprie* dicta, id eſt, abſque comparatione unius rei cum alia, ex qua colligeretur convenientia vel diſconvenientia, ſiquidem hæc fieri nequeunt ſine diſcurſu: ac proinde unico ac ſimpliciſſimo actu cognoſcunt Angeli ſubjectum & proprietates, cauſam & effectus, non proprietates ex ſubjecto, neque cauſam ex effectibus, ſed proprietates in ſubjecto, & effectus in cauſis.

An cognitio Angelorum poſſit eſſe falſa.

Reſp. 1. Angelos ſive bonos, ſive malos, non poſſe falli reſpectu eorum quæ ab illis naturaliter cognoſcuntur. Ratio eſt, quia perfectiſſimo modo illa omnia penetrant, & naturalia manſerunt integra in dœmonibus.

Reſp. 2. circa res vel ſupernaturales, vel liberas, vel etiam contingentes, ſecundum quod divinæ diſpoſitioni ſubſunt, bonos Angelos falli non poſſe, licet eas naturaliter non cognoſcant.

Ratio eſt, quia propter prudentiam qua pollent, cohibent ſe a ferendo certo & determinato judicio. Sic boni Angelide rebus ſupernaturalibus, quamdiu non habent certas revelationes, non judicant ita eſſe vel non eſſe abſolute; ſed ex ſignis probabilibus tantum judicant hoc eſſe probabile, & poſſe ita evenire. Similiter de rebus naturalibus, ſecundum quod ſubſunt divinæ diſpoſitioni (per quam circa illas varia mutatio accidere poteſt) non proferunt abſolutum judicium. Unde fit quod licet in naturalibus cauſis videant v.g. peſtem aut ſiccitatem, non tamen abſolute judicent, eam eſſe eventuram, quia ſciunt vel ſancti alicujus oratione, vel etiam ſine illa, poſſe per divinam ſapientiam aliter fieri.

Reſp. 3. malos Angelos circa res vel ſupernaturales, vel liberas, vel etiam contingentes, ſecundum quod illæ ſubſunt divinæ diſpoſitioni, plerumque falli: id autem ex eo contingit, quoniam ex pravitate ſuæ voluntatis a divina ſapientia removentur, eamque nolunt attendere, nec ei ſe ſubmittere; unde ſæpe ſecundum conjecturas aut argumenta probabilia vel curſum rerum naturalium judicant abſolute, atque ita ſæpe falluntur. Totum iſtud clare docet S. Thomas hic: *Angeli boni*, inquit, *habentes rectam voluntatem, per cognitionem quidditatis rei non judicant de his quæ ſupernaturaliter ad rem pertinent, niſi ſalva ordinatione divina; unde in eis non poteſt eſſe falſitas aut error: Dæmones vero per voluntatem perverſam, ſubducentes intellectum a divina ſapientia, abſolute interdum de rebus judicant ſecundum naturalem conditionem. Et in his quæ ad rem naturaliter pertinent, non decipiuntur, ſed decipi poſſunt quantum ad ea quæ ſupernaturalia ſunt: ſicut ſi conſiderans hominem mortuum judicet, eum non eſſe reſurrecturum: & ſi videns hominem Chriſtum, judicet eum non eſſe Deum.*

An

An & quid ſit Angelorum tum matutina, tum veſpertina cognitio.

Sanctus Thomas hic art. 5. & 6. ſecutus S. Auguſtinum Lib. 4. de Geneſi ad litt. c. 22. & 23. docet in Angelis beatis recte diſtingui cognitionem matutinam & veſpertinam. Communis hæc eſt ac certa Theologorum ſententia, quæ ex ipſa utriuſque cognitionis notione manifeſte patet.

Cognitio matutina vocatur, qua Angeli cognoſcunt res in Verbo divino, ubi omnia clariſſime lucent, tanquam in ſole æterno. Veſpertina dicitur, qua res eaſdem cognoſcunt per illarum ſpecies ſibi congenitas; quæ cognitio, facta comparatione ad eam qua Verbum divinum videtur & res in Verbo, obſcurior eſt, & idcirco dicitur veſpertina. *Cognitio creaturæ in ſeipſa*, inquit S. Auguſt. Lib. 11. de civ. Dei cap. 7. *decoloratior eſt, ut ita dicam, quam cum in Dei ſapientia cognoſcitur, velut in arte per quam facta eſt; ideo veſpera congruentius dici poteſt.*

Hæc autem diſtinctio cognitionis angelicæ in matutinam & veſpertinam, a S. Auguſtino excogitata fuit, ut caput primum Geneſeos, in quo mundus ſex dierum ſpatio a Deo creatus narratur, facilius exponeret. Cum enim quarto die ſol factus deſcribatur, difficile apparet qua ratione ante quartum diem potuerit eſſe diſtinctio inter mane & veſpere, & ſeries illa dierum, qui ſolis circuitu peraguntur. Unde ut ab hac difficultate ſe expediret, de die ſpirituali ſeu cognitione angelica, illud expoſuit: ita ut ſicut ex mane & veſpere fit unus dies conſuetus, ſic ex utraque notitia matutina & veſpertina, unus dies angelicæ cognitionis exurgat. Videri poteſt hac de re S. Th. qu. 8. de verit. art. 17. ubi duplicem hanc Angelorum cognitionem late exponit.

ARTICULUS QUINTUS.

De locutione Angelorum.

LOcutio generatim eſt *manifeſtatio conceptuum*; unde patet, locutionem Angelorum eſſe expreſſionem proprii conceptus quam ipſi ad alios dirigunt.

Quæritur hic, an & quibus loquantur Angeli, & quomodo ipſorum locutio fiat. Tria hæc ſequentibus Concluſionibus obiter reſolvemus.

PRIMA CONCLUSIO.

Angeli inter ſe colloquuntur. Ita S. Thomas 1. par. qu. 107. art. 1.

Probatur 1. ex Scripturis. Iſaiæ 6. *Duo Seraphim clamabant alter ad alterum, & dicebant: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus &c.* 1. Cor. 13. *Si linguis hominum loquar & Angelorum.* Et in Epiſt. B. Judæ legitur, quod cum Michael Archangelus cum diabolo diſputaret de Moyſi corpore, *dixit: Imperet tibi Dominus.*

Hanc eamdem de Angelorum ad invicem locutionibus doctrinam tradunt SS. Dionyſius c. 7. cœleſtis hierarchiæ, Chryſoſt. in c. 13. Epiſt. 1. ad Cor. Greg. Lib. 2. Moralium cap. 5. Damaſcenus Lib. 2. de fide cap. 3. & alii.

Suffragatur etiam ratio: nam qui perfectam inter ſe ſocietatem habent, ſibi invicem mutuo loquuntur; id enim neceſſario videtur exigere perfectio ſocietatis: atqui Angeli perfectam inter ſe ſocietatem habent, ſcilicet cœleſtis Jeruſalem præcipui ſunt cives, Reſpublica cœleſtis ex Angelis potiſſimum conſtituitur; ergo &c.

SE-

SECUNDA CONCLUSIO.

Angeli possunt loqui & hominibus, & Angelis superioribus, & etiam Deo. Ita S. Thomas hic art. 1. 2. & 3.

Probatur prima pars, quod nempe Angeli possint hominibus loqui: nam possunt illis suos conceptus exprimere ac manifestare, ut eos vel doceant, vel ut aliquid discant ab ipsis. Sic legimus Lucæ 1. Archangelum Gabrielem beatissimam Virginem Mariam allocutum fuisse.

Probatur secunda pars, scilicet quod Angeli inferiores possint loqui superioribus. Angelum Angelo loqui, est conceptum per propriam voluntatem ordinare ad hoc ut ei innotescat: Angelus autem inferior sic ordinare potest suum conceptum, ut is Angelo superiori innotescat; ergo &c.

Et vero ut observat Doctor Angelicus hic art. 3. ad 1. locutio potest esse non ad manifestandum alteri aliquid ipsi ignotum, sed ad quærendum ab eo discere id cujus notitiam non habet ille qui loquitur: at Angeli inferiores, cum non omnia cognoscant quæ superioribus nota sunt, possunt a superioribus quærere notitiam eorum quæ nescIunt; ergo possunt loqui superioribus. Huc pertinere videtur illud Psal. 23. *Quis est iste Rex gloriæ?* scilicet, conformiter his quæ tradunt SS. Dionysius, Chrysostomus, Hieronymus &c. intelligitur esse interrogatio quædam Angelorum inferiorum admirantium gloriam Christi in Cœlum ascendentis, & postulantium edoceri a superioribus.

Probatur tertia pars, quod nempe Angeli etiam Deo loquantur. Sic Zachar. 1. Angelus refertur Deo respondisse & dixisse; *Domine exercituum usquequo tu non misereberis Jerusalem & urbium Juda?* Sic etiam Job 1. & 2. Satan introducitur varia locutus ad Deum. Loquitur porro Angelus Deo, non ut ei quidpiam manifestet, sed vel consulendo ejus voluntatem & sapientiam, vel laudando & admirando ejus potentiam.

TERTIA CONCLUSIO.

Probabilius est Angelorum loquendi modum positum esse. 1. in eo quod Angeli cogitationes ad se invicem dirigant. 2. in eo quod Deus ex imposita sibi lege excitet in Angelo ideam cogitationis, quæ ad ipsum ab alio Angelo directa fuit.

Hæc videtur esse expressa Doctoris angelici sententia. *Ex hoc*, inquit S. Doctor 1. p. qu. 107. art. 1. *quod conceptus mentis angelicæ ordinatur ad manifestandum alteri voluntatem ipsius Angeli, conceptus unius Angeli innotescit alteri: & sic loquitur unus Angelus alteri. Nihil est enim aliud loqui ad alterum, quam conceptum mentis alteri manifestare.*

Et vero his duobus præcise positis, scilicet directione & ordinatione cogitationis ex parte Angeli loquentis, & excitatione a Deo facta in intellectu Angeli ad quem dirigitur hæc cogitatio, satis clare intelligitur mutua Angelorum locutio; ergo &c.

Ex his quæ dicta sunt in præsenti Articulo circa locutionem Angelorum, colligitur 1. localem distantiam non obstare, quominus Angeli custodes qui in terris versantur, cum iis colloquantur qui sunt in cœlis: ratio est, quia locutio Angeli est plane spiritualis a loco prorsus abstracta ac independens. Colligitur 2. unius Angeli collocutionem cum altero cæteris Angelis non innotescere; non enim, ut supponitur, Angelus ille intendit cogita-

gitationes ſuas omnibus aliis manifeſtare. Colligitur 3. nonnihil diſcriminis eſſe inter locutionem & irradiationem ſeu illuminationem Angelorum. Irradiatio ſeu illuminatio, inquiunt, eſt illuſtratio unius ab alio, inferioris a ſuperiori; locutio autem eſt manifeſtatio conceptuum: unde omnis quidem irradiatio eſt locutio, non omnis tamen locutio eſt irradiatio; quia nempe Angelus inferior alloquitur ſuperiorem, nec tamen ipſum irradiat: ordo enim inditus ſubſtantiis ſpiritualibus, ait S. Th. qu. 106. art. 3. poſtulat ut inferiores moveantur & illuminentur per ſuperiores.

QUÆSTIO QUARTA.

De voluntate Angelorum.

CErtum eſt 1. Angelis ineſſe voluntatem; nam in omni ſubſtantia intelligente eſt appetitus ſeu voluntas rationalis. Hinc in Scriptura multoties ſupponitur, Angelos hac facultate eſſe præditos, eiſque tribuuntur peccatum, deſiderium &c. 1. Petri 1. *In quem deſiderant Angeli proſpicere*. 2. ejuſdem S. Petri 2. *Angelis peccantibus Deus non pepercit*. Peccatum autem, deſiderium &c. nonniſi voluntati rationali competere poſſunt.

Certum eſt 2. objectum illius voluntatis eſſe bonum quodlibet, ſeu quodcumq; ens ſub ratione boni: voluntas ergo Angeli verſatur circa Deum, ſeipſum, alios Angelos, homines & alias creaturas, quatenus in omnibus aliqua ratio boni inveniri poteſt. Ratio autem boni triplex diſtinguitur, honeſtum ſcil. jucundum & utile; ac proinde Angelus ferri poteſt in finem & in media.

Certum eſt 3. voluntatem Angelorum diſtingui tum a ſubſtantia angelica, tum ab intellectu: diſtinguitur autem ab utroq; diſtinctione dumtaxat virtuali, quemadmodum generatim una potentia ab alia & a propria ſubſtantia diſtingui ſolet. Vide quæ ſupra diximus Articulo primo præcedentis Quęſtionis.

His præſuppoſitis, tria hic ſolum ſuſcipimus examinanda circa proprietates & characteres voluntatis angelicæ.

I. An angelica voluntas revera ſit libera.
II. Circa quæ objecta libera ſit.
III. Denique an ſit immutabilis.

ARTICULUS PRIMUS.

An angelica voluntas ſit libera.

OBſervandum libertatem eſſe indifferentiam activam omnibus vinculis neceſſitatem inferentibus expeditam. Duplex autem diſtinguitur libertas, exercitii ſeu contradictionis, quæ eſt indifferentia ad actum vel non actum; & libertas ſpecificationis ſeu contrarietatis, quæ eſt indifferentia ad actum unum vel ad oppoſitum, ad bonum v.g. vel ad malum.

CONCLUSIO.

Admittenda eſt in Angelis libertas. Ita S. Th. 1. p. qu. 59. art. 3.

Probatur 1. ex iis Scripturæ locis, ex quibus oſtenditur, Angelos eſſe capaces juſtitiæ, ſanctitatis, meriti, præcepti & peccati ſeu culpæ mortalis. Referuntur autem hæc loca in decurſu Tractatus. Porro ſine libertate hæc ſtare non

non possunt: liberum quippe arbitrium necessarium est ad merendum vel demerendum, uti constabit ex dicendis in Tractatu de gratia; ergo &c.

Prob. 2. ex sanctis PP. qui unanimi calculo Angelos libertate donatos affirmant. Sic S. August. Lib. 22. de civ. Dei cap. 1. *Qui* (Deus) *liberum arbitrium eidem naturæ intellectuali tribuit tale, ut si vellet deserere Deum, continuo miseria esset secutura.* Idem docent SS. Basilius Lib. 1. de Spiritu Sancto cap. 16. Greg. Nazianz. Orat. 38. Greg. Nyssen. Leo Magnus, Gelasius &c. ergo &c.

Prob. 3. ratione theologica. Libertas arbitrii sequitur intelligentiam seu rationem: atqui Angeli habent perfectam rationem seu intelligentiam; ergo & libertatem. Minor constat ex dictis superiori Quæstione. Major vero probatur inductione: etenim suprema intellectualis natura, nempe divina, eo ipso quod intellectualis est, libera est; infima etiam rationalis natura, videlicet humana, libertate donatur ex eo quod intelligentia & ratione polleat; ergo idem dicendum de natura intellectuali media, id est angelica. Rationem hanc nobis suppeditat S. Damascen. Lib. 2. cap. 3. his verbis: *Est Angelus natura sua intelligens, arbitrii libertate præditus ∴ quoniam id omne quod ratione utitur, libertate quoque præditum est.*

Et vero libertas spectat ad perfectionem naturæ intellectualis, alioqui Deo non ineset; ergo natura intellectualis Deo vicinior & propinquior, qualis est angelica, libertate maxime donari debet.

Qua autem ratione Angelorum confirmatio in gratia, & obfirmatio in malo concilientur cum eorum libertate, commodius discutiemus ubi tractabimus de gloria bonorum, & pœna malorum Angelorum.

ARTICULUS SECUNDUS.

Circa quæ objecta voluntas Angeli sit libera.

CErtum est ac indubitatum, Angelos Deum clare ac intuitive videntes liberos non esse circa amorem Dei visioni beatificæ correspondentem: summum enim bonum, dum intuitive videtur, nullam in intellectu relinquit judicii indifferentiam, totamque voluntatis capacitatem replet, adeoque non potest non amari; igitur de hoc non movetur quæstio: verum quæritur an voluntas angelica ab omni gratia, Dei dono, statuque termini abstracta, possit cessare ab omni actu: an seipsum semper ac necessario amet, & utrum necessario Deum aut quodlibet aliud objectum diligat. Hæc autem quæstio ut facilius solvatur.

Observandum 1. omnem actum voluntatis ex amore seu dilectione derivari, licet non sit formaliter amor. Idipsum expresse docet Doctor Angelicus 2. 2. q. 17. art. 8. *Spes*, inquit, *& omnis appetitivus motus ex amore derivatur*. Idem antea dixerat S. Doctor 1. 2. qu. 25. art. 1. & 2.

Observandum 2. cum eodem S. Doctore, duplicem distinguendum esse amorem, naturalem scilicet, seu necessarium; alterum electivum seu liberum.

Amor naturalis hic vocatur, qui elicitur a voluntate ut est natura, ad unum scilicet ex inclinatione naturæ determinata; sive qui est quidem actus voluntatis, sed necessarius saltem quoad specificationem.

Amor electivus seu liber, ille est qui ex electione procedit; seu qui elicitur a voluntate ut est facultas ad utrumlibet active expedita.

Observandum 3. amorem naturalem seu necessarium, alium esse neces-

sa-

fariam dumtaxat quoad ſpecificationem, liberum autem quoad exercitium: alterum vero neceſſarium, tum quoad ſpecificationem, tum quoad exercitium. His præſuppoſitis, ſit

PRIMA CONCLUSIO.

Angeli tenentur ad aliquem actum voluntatis ſemper ac neceſſario exercendum. Hanc ut probabiliorem defendimus ſententiam.

Probatur 1. Hoc admittendum eſt in Angelis, quod cum ſit perfectius, eſt ipſis poſſibile nullamque involvit contradictionem: ſed talis eſt hæc neceſſitas ad aliquem actum voluntatis ſemper ac neceſſario exercendum; actus enim eſt perfectio potentiæ: porro poſſibile eſt angelicæ naturæ hoc perpetuum voluntatis exercitium, neque in eo Angelus laſſatur aut fatigatur: ergo &c.

Probatur 2. Ad illud neceſſitatur voluntas, in quo nulla ratio mali invenitur, nec in ejus carentia ratio boni apprehendi poteſt; hac enim ratione amor Dei in Patria neceſſarius probatur: ſed in carentia omnis actus voluntatis nulla ratio boni cogitari poteſt, nec in actuali exercitio alicujus actus indeterminate ſumpti, poteſt inveniri ulla ratio mali; cum & melius ſit actu operari quam ab omni actione ceſſare, & aliunde in tota actuum latitudine non poſſunt non eſſe multi convenientes; ergo &c.

SECUNDA CONCLUSIO.

Angeli ſemper ſeipſos amant aliquo naturali amore. Ita S. Thomas hic.

Probatur: quia naturali appetitu deſiderant ſibi aliquod bonum, nimirum ſuam perfectionem.

Et vero ex dictis Concluſione prima, Angeli ſemper aliquem exercent voluntatis actum: atqui omnis naturalis actus voluntatis eſt quidam innatus amor ſui, quo unuſquiſque juxta neceſſariam naturæ inclinationem ſuam beatitudinem quærit in cujuslibet objecti aut fuga aut proſecutione: hæc autem inclinatio, uti docet S. Thomas 1. p. q. 60. art. 1. ad 3. ſemper eſt recta, utpote ab auctore naturæ indita; ergo &c.

TERTIA CONCLUSIO.

Probabilius videtur, amorem illum naturalem quo Angeli ſeipſos diligunt, neceſſarium eſſe, tum quoad ſpecificationem, tum etiam quoad exercitium.

Probatur: quia Angelus ſeipſum neceſſario, non tantum quoad ſpecificationem, ſed etiam quoad exercitium, cognoſcit: ea autem cognitio eſt ſufficiens ad cauſandum ſui amorem, nec Angelus poteſt ullam cauſam reperire quæ ipſum moveat ad ceſſandum ab illo amore; ergo &c.

Et certe actus quo Angelus ſeipſum diligit, eſt omnino proportionatus voluntati angelicæ, nec obſtat cuilibet alteri operationi; ergo eſt neceſſarius etiam quoad exercitium.

QUAR-

QUARTA CONCLUSIO.

Angeli ſeipſos diligunt dilectione electiva, id eſt, amore libero. Ita etiam S. Thomas hic.

Probatur. In tantum quis amat ſeipſum dilectione electiva, in quantum ſibi deſiderat aliquod bonum per electionem: porro Angeli ſibi deſiderant aliquod bonum ex libera electione, ut ſcientiam, ſapientiam, & alia hujuſmodi; ergo &c.

QUINTA CONCLUSIO.

Angeli naturali dilectione diligunt Deum plus quam ſeipſos.

Probatur ratione S. Thomæ. Quælibet pars magis diligit naturaliter ſuum totum quam ſeipſam: videmus enim quod naturaliter pars ſe exponat ad conſervationem totius; ſicut manus exponitur ictui abſque deliberatione, ad conſervationem totius corporis: porro Angeli ſunt partes univerſitatis; ergo magis diligunt naturaliter bonum commune univerſi, hoc eſt, Deum, quam ſeipſos.

Accedit quod ſi Angelus plus ſe quam Deum naturaliter diligeret, ſequerentur tria abſurda. Primum, quod naturalis dilectio eſſet perverſa, utpote minus diligens id, quod eſt magis diligibile. Secundum, quod Deus eſſet auctor perverſi illius amoris, ſiquidem *dilectio naturalis eſt quædam naturalis inclinatio naturæ indita a Deo* ait S. Thomas Quodlibeto 1. art.8. Tertium, quod hæc naturalis dilectio non perficeretur per ſupernaturalem, ſed deſtrueretur: cum tamen gratia non deſtruat naturam, naturalemque amorem, ſed perficiat; ergo &c.

Licet autem Angeli naturali propenſione ferantur in dilectionem Dei ſuper omnia, non eſt tamen ipſis neceſſaria hæc dilectio, ſi abſtrahantur a ſtatu termini; ſic enim ſpectati poſſunt ſe a Deo avertere, ad creaturas convertere, imo & Deum odio habere: ſic enim aliquando eorum plurimi peccaverunt; imo dœmones, divina eos cruciante juſtitia, omnipotentem ſcelerum vindicem odio habent.

Solvuntur Objectiones.

Objicies 1. contra ſecundam Concluſionem. Omnis dilectio aut eſt recta, aut non recta: dilectio autem recta pertinet ad charitatem; dilectio vero non recta pertinet ad vitioſam cupiditatem: porro charitas eſt ſupra naturam, vitioſa autem cupiditas locum non habet in Angelis; ergo nulla eſt in ipſis dilectio naturalis.

Reſp. cum S. Thoma 1. par. q. 60. art. 1. ad 3. non omnem dilectionem rectam pertinere ad charitatem: omnis enim dilectio naturalis, cum ſit ab auctore naturæ, ſemper eſt recta, & tamen eſt aliquid minus charitate, per quam Deus diligitur ut ſupernaturaliter cognitus. *Dicendum*, inquit S. Doctor loco mox laudato, *quod ſicut cognitio naturalis ſemper eſt vera, ita dilectio naturalis ſemper eſt recta: cum amor nihil aliud ſit quam inclinatio naturæ indita ab Auctore naturæ: dicere ergo quod inclinatio naturæ non ſit recta, eſt derogare Auctori naturæ. Alia tamen eſt rectitudo dilectionis naturalis, & alia eſt rectitudo charitatis & virtutis; quia una rectitudo eſt perfectiva alte-*

alterius; ſicut etiam alia eſt veritas naturalis cognitionis, & alia eſt veritas cognitionis infuſæ vel acquiſitæ. Licet ergo charitas ſit ſupra naturam, vitioſa autem cupiditas locum non habeat in Angelis in puris naturalibus, inde non ſequitur nullam eſſe in ipſis dilectionem naturalem.

Objicies 2. contra tertiam Concluſionem. Dœmones vellent ſe non eſſe; ergo non ſe amant neceſſario.

Reſp. nego conſeq. non enim volunt non eſſe, niſi apprehendendo, non eſſe, tanquam ſibi bonum, utſcilicet ita liberentur ab infelicitate in qua ſunt.

Inſtabis: Amor quo dœmones ſe naturaliter amant, pravus eſt; ergo non poteſt eſſe neceſſarius, tum quoad ſpecificationem, tum quoad exercitium.

Reſp. nego ant. quamvis enim ille dœmonum amor pravus ſit, quo ſeipſos diligunt ex electione ſeu libere, eo quod non recta intentione ſe diligant; amor tamen eorum naturalis, qui eſt inclinatio naturam voluntatis neceſſario conſequens, non eſt pravus.

Objicies 3. contra quintam Concluſionem. Nemo poteſt ſolis naturæ viribus Deum diligere ſuper omnia, quemadmodum docet S. Thomas 1.2. q. 109. art. 3. ergo Angeli non diligunt naturaliter Deum plus quam ſe.

Reſp. 1. cum Sylvio 1.p. q. 60. art. 5. negando conſeq. quia *naturaliter* hoc loco non idem ſonat quod ſolis naturæ viribus, ſed perinde eſt ac ſi diceretur, ex naturali inclinatione & propenſione: porro, ut obſervat idem auctor 2. 2. q. 26. art. 3. non omnis inclinatio naturalis ejuſmodi eſt, etiam præveniendo naturæ corruptionem, ut ſola naturæ vi poſſit impleri; nam anima ſeparata naturaliter inclinatur ad corpus, cui tamen conjungi non poteſt niſi per virtutem ſupernaturalem.

Reſp. 2. cum eodem Sylvio ibidem, diſtinguo ant. nemo poteſt propriis viribus Deum ſuper omnia diligere dilectione electiva & libera, eſto: naturali ſeu neceſſaria, nego. Unde quod in noſtra Concluſione diximus, S. Thomas communiter de Angelo & homine docet 1.p. q. 60. art. 5. quod *naturali dilectione plus & principalius diligat Deum, quam ſe.*

Reſp. 3. cum S. Thoma 1.p. q. 109. art. 3. 2.2. q. 26. art. 3. cui ſubſcribunt Eſtius in 2. diſt. 26. paragr. 38. Sylvius 1.2. q. 109. art. 3. Alvarez Lib. 6. de auxiliis diſp. 1. Abulenſ. qu. 177. in cap. 19. Matth. &c. quod in ſtatu pure naturali, ſi nimirum homo conditus eſſet cum bonis naturæ extra gratiam (idem dicendum de Angelo) ipſe ex viribus naturæ abſque Dei gratia poſſet Deum ut naturæ & naturalis beatitudinis auctorem ſuper omnia diligere. Ratio Doctoris angelici eſt, 1. quia ſic diligere Deum eſt bonum connaturale homini, nec natura fuiſſet peccato vitiata. 2. quælibet pars naturaliter magis diligit ſuum totum quam ſeipſam. 3. homo ſic conditus habuiſſet præceptum diligendi Deum ſuper omnia: nec tamen in illo ſtatu fuiſſet ei præſcriptum, aliquid operari ſupra facultatem naturæ. Verum de his fuſius ubi de gratia.

ARTICULUS TERTIUS.

De immutabilitate voluntatis Angelicæ.

OBſervandum eſt hic, quæſtionem moveri de adhæſione voluntatis angelicæ alicui objecto poſt factam electionem, & quæritur utrum firma

ſit

sit & immutabilis hæc adhæsio, vel non? Duplex autem est sententia e diametro opposita: prima est plerorumque Thomistarum, qui duce sancto Thoma existimant, Angelos firmiter & immutabiliter adhærere objecto: secunda est cæterorum Theologorum quorum doctrina est, Angelos ita eligere aliquod objectum, ut possint facta electione mutare sententiam.

CONCLUSIO.

Sicut libere eligit Angelus, ita libere potest electionem mutare; ac consequenter, facta etiam electione non est immutabilis angelica voluntas.

Probatur 1. ex illis SS. Patribus qui præsentem voluntatis angelicæ immutabilitatem gratiæ tribuunt. S. Fulgentius L. de fide ad Petrum c.23. *Hoc ipsum quod .... mutari deterius non possunt, non est eis naturaliter insitum, sed postquam creati sunt gratiæ divinæ largitate collatum est.* Isidorus L.1. de summo bono c.12. *Gratia dicimus, non natura, esse immutabiles Angelos; nam si natura immutabiles essent, diabolus non utique cecidisset.* Quam autem angelicam immutabilitatem gratiæ tribuunt hi SS. Patres, ex divina eam desertione desumit pro malis Angelis S. Augustinus L.22. de civit. Dei c.1. Porro si ex natura immutabiles essent Angeli in semel arrepto proposito, vana falsaque esset gratia quæ a SS. Patribus repetitur immobilitas; ergo &c.

Probatur 2. evertendo adversariorum principium. Ideo enim immutabiles asseruntur Angeli, quia eorum intellectus immobiliter objectum apprehendit, omnesque rationes amoris & odii attingit ante electionem: sed, quidquid sit de hac apprehensionis immobilitate, de qua Quæstione præcedenti, non idcirco probatur voluntatem angelicam esse immutabilem: nam hac apprehensionis immobilitate non imponitur voluntati angelicæ necessitas ante electionem; ergo neque post electionem factam: sicut enim apprehensis amoris & odii rationibus potest Angelus alterutram eligere partem; ita etiam facta electione iisdem rationibus positis suam potest mutare voluntatem; ergo &c.

Dices: Angelus non potest suam mutare electionem, nisi aliqua influente ratione ab intellectu proposita: atqui ubi intellectus ante electionem immobiliter apprehendit objectum, nulla potest admitti ratio quæ moveat voluntatem contra electionem jam factam; ergo si semel admittatur intellectum Angeli immobiliter apprehendere objectum, admittendum est quoque voluntatem angelicam esse immutabilem.

Resp. nego min. prop. nam sicut ante electionem nulla erat in intellectu ratio, quæ voluntatem necessario inclinaret in unam partem præ alia, ita etiam nulla potest assignari post electionem jam factam, & quemadmodum positis odii & amoris rationibus voluntas angelica potest pro nutu amorem aut odium eligere, cum nullum ex his motivis ei necessitatem inferat, ita quoque jam facta electione contrarium amplecti potest.

Neque idcirco dicendum erit, sine ratione angelicam voluntatem a jam facta electione deficere; aliud quippe est intellectum nullam proferre rationem mutandæ electionis, & aliud, ipsum non proponere novam rationem illius mutationis. Equidem si intellectus angelicus immobiliter & absque discursu apprehendit objectum, non potest novum proponere novæ electionis fun-

fundamentum; at cum jam ſemel facta electione permaneant in intellectu rationes quibus moveri poterat voluntas ad contrarium eligendum, nihil obſtat quominus Angelus eas pro nutu amplectatur, ſicut ante quemcumque actum liberum eas pro nutu amplecti potuit: ac proinde nulla de novo accedente ratione, ſed antiquo perſeverante motivo, recte poteſt voluntas angelica eam mutare ſententiam, quam ut libere fuerat amplexa, ita libere poteſt rejicere.

Ratio a priori eſt, quia quamdiu intellectus voluntati liberæ nullam infert neceſſitatem, tamdiu hæc voluntas poteſt aut ab omni actu ceſſare, quia propoſito non perfecte ſatiatur objecto; aut actum mutare, quia propoſitum ab intellectu objectum rationem ſubminiſtrat, ob quam amore vel odio pro voluntatis nutu dignum videtur.

QUÆSTIO QUINTA.

De potentia motrice.

POtentiæ motricis nomine, illam intelligimus virtutem qua Angelus & ſeipſum de loco in locum transfert, & ſubſtantias a ſe diſtinctas varie movet ac exagitat. Unde quatuor erunt præſentis Quæſtionis Articuli. Primus de loco Angelorum, ſecundus de eorum motu, tertius de natura potentiæ motricis relative ad ſubſtantias ab Angelo diſtinctas, quartus tandem de iis ad quæ ſe extendit hæcce potentia motrix.

ARTICULUS PRIMUS.

De loco Angelorum.

PLurima hic quærunt Veteres: at cum ex iis nonnulla nullius pene momenti ſint, tria dumtaxat inveſtigabimus: primum, an Angelus ſit in loco; ſecundum, quomodo Angelus ſit in loco; tertium, per quid Angelus ſit in loco.

An Angelus ſit in loco.

Hervæus de motu Angeli q.1. art.1. docet, Angelum non eſſe in loco, ſed tantum in loco operari, affertque in gratiam ſuæ ſententiæ S. Auguſtinum L. 83. quæſtionum q.20. & L.8. de Geneſi ad litteram c.20. & 26. & Damaſcenum L.1. c.17. Ad hanc ſententiam accedere videntur ex Recentioribus qui contendunt ſpiritum non eſſe in loco, ſed ibi eſſe de quo cogitat.

Durandus in 1. diſt. 37. aſſerit, Angelum eſſe, ubicumque ſimul vel ſucceſſive operari poteſt; cum ergo poteſtatem habeat in ſingula univerſi corpora, per totum diffunditur orbem, non quidem præſentia ſitus, cujus Angelum incapacem opinatur Durandus, ſed præſentia, ut ait, ordinis, quatenus ordinem dicit ad ſingula in quæ valet operari.

PRIMA CONCLUSIO.

Angelus eſt vere in loco.

Probatur 1. ex Scriptura in qua varius aſſignatur Angelorum locus: de bonis enim Angelis dicitur Marci 13. *De die illo vel hora nemo ſcit, neque*

Angeli in cælo. Lucæ 2. *Diſceſſerunt ab eis Angeli in cælum*. Matthæi 28. *Angelus Domini deſcendit de cælo* &c.

De malis autem Angelis aſſerit S. Petrus 2. Epiſt. 2. quod Deus *Angelis peccantibus non pepercit, ſed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos*. Verus ergo datur Angelorum locus; ac proinde & ipſi vere ſunt in loco.

Probatur 2. SS. Patribus qui expreſſe aſſerunt Angelos eſſe creatos in cœlo, unde cœlum S. Gregorius Nyſſen. Oratione de infantibus, vocat *naturale domicilium Angelorum*, alii dicunt Angelum circumſcribi loco, moveri localiter &c. quoſdam illorum textus referemus Concluſionibus ſequentibus.

Probatur 3. ratione. Quod non exiſtit in loco, nullibi exiſtit: ſed quod nullibi exiſtit, realiter non exiſtit, exiſtens quippe ſubſtantia alicubi reperitur & eſt; ergo quidquid exiſtit, illud eſt vere in loco. Igitur cum Angeli realiter exiſtant, ſunt vere in loco.

SECUNDA CONCLUSIO.

Finitus atque limitatus eſt locus a quolibet Angelo occupatus.

Probatur 1. ex Scripturæ locis ſuperiori Concluſione adductis, in quibus Angeli dicuntur mutare loca, ab uno ad alium locum mitti, tranſferri, ejici &c.

Probatur 2. ex SS. Patribus qui aſſerunt Angelos loco circumſcribi: ſic S. Gregorius L. 3. Moralium c. 2. Porro hæc verba neceſſario important fines & limites ratione loci. Unde S. Ambroſius ait L. 1. de Spiritu Sancto cap. 10. *Seraphim de loco ad locum tranſit; non enim complet omnia*. Ergo ex SS. Patribus limitatus eſt, quem Angelus occupat, locus.

Probatur 3. ratione. Cum Angelus ſit in loco, ex Concluſione prima, ſi ille locus non ſit finitus & limitatus, ſed ſeſe extendat, ut vult Durandus, ad ea omnia quæ virtuti angelicæ poſſunt ſucceſſive ſubjici, jam immenſa erit agnoſcenda Angeli ſubſtantia; etenim hæc tria velut certa ſupponi debent: 1. Angelum habere hanc ſuam extenſionem a ſua natura & virtute operandi; ac proinde ad ea ſeſe extendere actu quæ ſuæ poſſunt virtuti ſubjici, ita ut ſit jam præſens iis omnibus locis in quibus aliquid operari valet. 2. mundum corporeum in infinitum poſſe extendi. 3. nullum eſſe corpus quod non poſſit ſaltem per partes virtuti angelicæ ſubjici: porro his tribus ſuppoſitis angelica ſubſtantia ad quæcumque loca extendi concipitur; ergo &c.

Dices contra primam Concluſionem. Quidquid eſt in loco, debet correſpondere variis partibus loci quem occupat; iis autem correſpondere nequit niſi per partes proprias, quarum una uni loci parti reſpondeat, altera alteri &c. atqui Angelus, utpote ſpiritus, partium eſt expers; ergo &c.

Reſp. conc. maj. ad cujus probationem diſtinguo: non poteſt correſpondere niſi per partes proprias, aut reales, aut virtuales, concedo: niſi per partes proprias, eaſque reales & a ſe invicem actu diſtinctas, nego. Equidem ſubſtantia exiſtens in loco illius partibus correſpondere debet; nec poteſt dari talis correſpondentia, niſi hæcce ſubſtantia ſingulis loci partibus correſpondeat: at partes virtuales ſufficiunt ad hanc correſpondentiam, cum realibus & a ſe invicem actu diſtinctis æquivaleant; ſic quippe exponitur immen-

immenſa Dei diffuſio qua præſens eſt omnibus corporibus. Porro Angelus, ſicut & quilibet ſpiritus, partes habet virtuales, quibus totus ponitur extra ſe totum: nihil igitur vetat Angelum eſſe vere & realiter in loco.

Quæres utrum locus ab Angelo occupatus ad magnum ſeſe extendat ſpatium.

Reſp. plane nobis incertam eſſe locí ab Angelo occupati peripheriam, ſicut & nobis incognita eſt ejuſdem loci dimenſio: verum certum eſt quoſdam dari illius fines, quilibet tandem ii ſint; probabile quoque videtur Angelum unum poſſe ſeſe extendere ad majus ſpatium quam alterum Angelum, cum poſſit dari Angelus unus Angelo alio perfectior: probabile adhuc eſt, Angelum determinari ſuæ naturæ loci modo plus modo minus poſſe occupare ſpatii; quemadmodum, ſervata ſemper proportione inter ſpiritum & materiam, corpus quod cedit compreſſioni, modo minus, dum comprimitur, modo majus, dum ipſi nulla vis infertur, ſpatium replet & occupat: porro ſi integrum illud occupet ſpatium, hic erit adæquatus Angeli locus; ſi ad aliquam dumtaxat ſeſe extendat prædicti ſpatii partem, hic erit locus Angeli inadæquatus.

Quomodo Angelus ſit in loco.

Duplici modo res aliqua eſſe poteſt in loco circumſcriptive ſcilicet, & definitive. Eſt in loco circumſcriptive, dum per varias ſui partes variis correſpondet ſpatii partibus; eſt autem in loco definitive, dum tota eſt in toto loco, & tota in qualibet parte loci.

CONCLUSIO.

Angeli non ſunt in loco circumſcriptive, ſed dumtaxat definitive.

Probatur prima pars. Quidquid exiſtit in loco circumſcriptive, illud habet partes varias & reales quæ ſingulæ ſingulis reſpondeant loci partibus: atqui Angeli, utpote ſubſtantiæ omnino immateriales, nullas habent varias ac reales partes; ergo &c.

Probatur ſecunda pars. Ex ſuperius dictis, rem aliquam eſſe in loco definitive, eſt eam totam eſſe in toto loco, & totam in qualibet parte loci: atqui ſubſtantia ſimplex & expers partium, quales ſunt Angeli, non poteſt vere eſſe in loco, quin ſit tota in toto, & tota in qualibet parte loci; ergo &c.

Per quid Angelus ſit in loco.

Duplex eſt generatim circa præſentem controverſiam ſententia: prima eorum eſt qui dicunt Angelum eſſe in loco per ſolam præſentiam ſubſtantiæ ſuæ indiſtantis a loco: tales ſunt Scotiſtæ. Secunda Thomiſtarum eſt aſſerentium Angelum in loco conſtitui per operationem. Verum & ii dividuntur: alii quippe ſolam admittunt operationem proprie dictam; alii, ut Nazarius & Sylvius, nomine operationis intelligunt applicationem virtutis ad operandum, etiamſi operatio non ſequatur, Deo nolente, aut alia de cauſa, aut etiam ex libero Angeli arbitrio; quemadmodum ſi quis ſeſe applicet ad trahendam navem. Tandem Eſtius & alii docent nomine operationis intelligi debere operationem communiter dictam, quæ quamcumque unitionem

importat operando, applicando virtutem, præsidendo, continendo, invigilando, impedimenta removendo &c.

CONCLUSIO.

Angelus est in loco per solam præsentiam substantiæ suæ indistantis a loco.

Probatur. Vel Angelus formaliter constituitur in loco per solam præsentiam suæ substantiæ, vel per operationem, quidquid tandem intelligatur nomine operationis. Atqui Angelus non constituitur in loco per operationem: tum quia sicut prius est esse quam operari, ita prius est esse in loco quam in loco operari: tum quia si nullum esset corpus in quod operari posset Angelus, nihilominus tamen in loco adhuc intelligeretur: tum quia tandem recte concipitur existens in loco, etiamsi non concipiatur operans aut etiam applicans suam operandi virtutem; ergo Angelus formaliter constituitur in loco per solam præsentiam suæ substantiæ indistantis a loco.

Objic. 1. Si Angelus est in loco per suam substantiam, aut censetur occupare aliquantum spatium, aut indivisibilem illius spatii partem: sed secundum repugnat, neque enim datur locus indivisibilis: primum quoque admitti non potest; tunc quippe Angelus esset secundum substantiam extensus; ergo Angelus non est in loco per suam substantiam.

Resp. Angelum in loco aliquantum spatium occupare, illiusque partibus respondere per partes suas virtuales, quemadmodum Deus etsi spiritus, inextensus & indivisibilis, per virtuales suæ immensitatis partes singulis correspondet locorum partibus.

Objic. 2. Deus potuisset Angelos creare ante mundum corporeum: sed in ea hypothesi non fuissent in loco nulla quippe tunc extitisset extensio; ergo ratione suæ substantiæ non sunt in loco.

Resp. nego min. namque ante mundi creationem erat locus internus, quæcumque sit natura illius loci: sive enim sit spatium quoddam reale, negativum, æternum & immensum, ut volunt plurimi post Gassendum; sive sit immensitas ipsa divina cum suis partibus virtualibus, ut docent Thomistæ, nihilominus semper extabat locus ille ante mundi creationem: si ergo ante illam creati fuissent Angeli, vere extitissent in loco, & substantia illorum de facto correspondisset cuidam parti determinatæ illius loci interni.

ARTICULUS SECUNDUS.

De motu Angelorum.

Circa motum Angelorum tria potissimum quæruntur. Primum, utrum Angeli moveantur motu locali. Secundum, an moveantur in instanti. Tertium, num moveantur impertransito medio. Quid de his tribus sentiendum sit paucis aperiemus.

PRIMA CONCLUSIO.

Angeli moventur motu locali. Hæc Conclusio certa est apud omnes.

Probatur 1. ex Scripturis, tum ex veteri Testamento ex Genes. 18. & 19. ubi Angeli leguntur venisse ad Abraham & Loth. Tum ex novo Testa-

mento

mento Lucæ 1. *Missus est Angelus Gabriel*. Matth. 28. *Angelus Domini descendit de cælo, & accedens revolvit lapidem*. Ex his porro & aliis Scripturæ locis constat, Angelos nulli loco esse necessario astrictos, sed posse a loco in locum transire; ergo &c.

Probatur 2. ex SS. Patribus, unus sufficiat S. Ambrosius L. 1. de Spiritu Sancto c. 10. *Seraphim de loco ad locum transit. Seraphim descendit cum aliquo secundum naturam suam transitu*. Eadem est omnium sanctorum Patrum doctrina ex qua liquet, Angelos esse capaces motus localis; ergo &c.

Probatur 3. ratione. Nulla potest assignari causa quæ Angelos certo quidam loco astrictos detineat: quæ enim illa esset? non natura Angeli; namque nullum ex se exigit locum, & ad quemlibet concipitur indifferens; ergo nulli loco Angelum alligat: non voluntas libera omnipotentis; de tali quippe voluntate nulla probatio afferri potest: non tandem incapacitas ad motum, cum Angelus, utpote spiritus, sit activus; ergo Angelus potest se movere motu locali.

SECUNDA CONCLUSIO.

Citissimo motu sese movent Angeli, non tamen instantaneo.

Probatur prima pars. Illa substantia citissime movetur quam nulla gravat moles, nullus obex moratur: atqui talis est Angelus. Hinc Psaltes regius eum vento & igni comparat: *Qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos ignem urentem*; ergo citissimus est Angelorum motus.

Probatur secunda pars, nempe Angelos non moveri in instanti. Ita censent S. Augustinus L. 12. de civit. Dei cap. 15. & S. Thomas hic. Idem etiam tradit S. Bernardus sermone 78. in Cantica, dum ait: *Angelus non absque motu operatur tam locali, quam temporali*.

Equidem fateor quod non ita opinari videantur nonnulli SS. Patres, ut Tertullianus Apolog. c. 22. & S. Petrus Chrysologus sermone 2. Verum forsan benignius interpretandi sunt, & de motu citissimo intelligendi, cum asserunt Angelos momento totum orbem peragrare; neque enim usque adeo urgenda illorum verba. Cæterum quidquid sit de illorum sententia, SS. Augustino, Bernardo & Thomæ hic potissimum adhæremus.

Et vero ea est motus localis natura, ut ejus velocitas concipiatur posse augeri in infinitum; suscipit quippe hæc velocitas magis & minus, atque partes spatii decurrendi sunt in infinitum divisibiles: sed ubi velocitas motus potest augeri in infinitum, jam nullus est motus ita velox quo velocior dari non possit: porro si agnosceretur in Angelis motus instantaneus, illo velocior dari non posset, cum velocitas cujuscumque motus pensetur ex spatio quod decurritur relative ad tempus per quod decurritur illud spatium; ergo &c.

TERTIA CONCLUSIO.

Angeli non possunt mutare locum impertransito medio.

Probatur. Ea concipitur motus localis natura, ut sit essentialiter successivus, tum ratione temporis, tum ratione spatii: & sicut motus successivus ratione temporis tria necessario importat instantia: ita motus successivus ratione spatii tres exigit spatii partes: prima ea est a qua se movere incipit substantia; secunda est terminus ad quem pervenit substantia mota, tertia est spatium per quod fit transitus a termino *a quo* ad terminum *ad quem*, ergo &c.

ARTICULUS TERTIUS.

De natura virtutis motricis Angelorum relative ad ſubſtantias ab ipſis diſtinctas.

DAri in Angelis virtutem ſeipſos & alia à ſe movendi, conſentiunt omnes: at quæritur utrum hæc virtus ſit moralis dumtaxat ſeu occaſionalis: vel phyſica, id eſt efficiens. Doctrina eſt quorumdam Recentiorum, omnem creaturam, ac proinde & Angelos, eſſe tantum cauſam occaſionalem cujuſcumque modificationis corporeæ, Deumque ſolum habere rationem cauſæ phyſicæ & efficientis.

Quæri etiam adhuc poteſt, utrum virtus motrix Angelorum diſtinguatur ab intellectu & voluntate: alii enim intellectui angelico, nonnulli voluntati adſcribunt hanc motricem potentiam, cæteri eam ab utraque prædicta facultate diſtinguunt. Quid de his duabus quæſtionibus ſit ſentiendum ſequentes aperient Concluſiones.

PRIMA CONCLUSIO.

Virtus motrix Angelorum eſt phyſica & efficiens.

Probatur 1. ex iis Scripturæ locis in quibus Angelorum facta recenſentur: ſic bonis Angelis tribuuntur Sodomitarum concrematio, colluctatio cum Jacob, cædes primogenitorum Ægypti, cuſtodia Iſraelitarum per deſertum, liberatio trium puerorum e fornace Babylonica, translatio Habacuc, revolutio lapidis ab oſtio monumenti, ſolutio catenarum Petri &c.

Malis vero operantibus Angelis Job eſt afflictus, concuſſa illius domus, necati filii, conſumpti & greges & paſtores; Achab decipitur, Magi Ægyptii monſtra producunt, homines obſidentur, grex porcorum mare petit, puella pythone exagitatur &c.

Porro hæc omnia juxta ſenſum litteralem de effectione reali & phyſica ſunt intelligenda, cum nihil exigat ut detorqueantur in ſenſum metaphoricum. Ergo Angeli non ſunt meræ cauſæ occaſionales motus, cæterarumque modificationum quæ ipſis attribuuntur.

Et vero ex his Angelorum effectibus mox recenſitis plurimi, Deo non ſolum permittente, ſed volente & jubente, ſunt patrati: atqui ſi voluntas divina eſſet unica cauſa efficiens cujuſcumque modificationis, inutilis prorſus fuiſſet voluntas angelica ad eorum effectuum productionem: quis enim fuiſſet illius uſus? num ut voluntates Dei generales determinaret ad caſus particulares? Ita quidem reſpondent qui hic nobis adverſantur: ſed 1. jam Deus fuiſſet Angelorum miniſter; nempe deſiderante Angelo, illiuſque voluntati obſequente Deo omnipotente, Moſayca lex datur, cremantur Sodomitæ, occiduntur Ægyptii, Iſraelitæ liberantur, Job affligitur, dæmoniaci torquentur &c. 2. peſſundatur providentia Dei ſpecialis, Angelis eſt tribuenda peculiaris de rebus inferioribus cura, ipſi ſcelus vindicant, virtutem remunerantur, juſtorum vires tentant &c. hæc autem quam ſint abſurda nemo non videt. Reſtat ergo ut Angeli phyſicum Deo jubenti aut permittenti obſequium præſtent, ac proinde eſt in Angelis agnoſcenda virtus motrix realis & phyſica.

Pro-

Probatur 2. ex SS. Patribus, quorum hæc unanimis est & constans doctrina Angelos plurima realiter operari. Ita Tertullianus Lib.5. contra Marcionem, L. de patientia & in Apologetico: Lactantius, Justinus Apologia 2. Minutius Felix, Origenes L.5. contra Celsum, S. Chrysostomus in Epist. ad Coloss. Cassianus collatione 7. S. Hieronymus in cap. 2. Habacuc.

Verum his omnibus expressior est S. Augustinus multis in locis, ac præsertim Lib.3. de Trinitate, in quo ut probet Deum solum esse creatorem & universi rectorem, non recurrit ad adversariorum principium, quo nulla facilior solutio dari potest ad exponendos mirabiles dœmonum effectus, sed ait c.9. *Mali Angeli pro subtilitate sui sensus in occultioribus elementorum seminibus norunt, unde ranæ serpentesque nascantur, & hæc per certas & notas temperationum opportunitates occultis motibus adhibendo faciunt creari, non creant.* Et paulo post: *Qualibuscumque Angelis vicinas causas ab elementis contrahere, quanto facilius est, tanto mirabiliores in hujusmodi operibus eorum existunt celeritates. Sed non est creator, nisi qui principaliter ista format..... & ipse est unus creator Deus, ex cujus ineffabili potentatu fit etiam ut quod possint hi Angeli si permitterentur, idea non possint, quia non permittuntur. Neque enim occurrit alia ratio, cur non potuerint facere minutissimas muscas, qui ranas serpentesque fecerunt, nisi quia major aderat dominatio prohibentis Dei &c.*

Ex isto longiori textu patet quæ sit sententia S. Augustini, Etenim probat, Angelos non creare, non quia non agunt, sed quia ad nutum voluntatis divinæ agentes, occultis motibus diversa semina rerum celeriter temperantes mirabilia operantur. Ergo S. Doctor agnoscit in Angelis veram motricem potentiam, occulte quidem sed realiter operantem, dum permittit aut jubet Deus.

Probatur 3. ratione. Non potest denegari Angelis hæc virtus physice activa, nisi quia repugnat aut naturæ modificationis generatim, in quantum modificatio exigeret causam infinitæ virtutis, aut naturæ motus, quasi non posset produci nisi per impetum physicum, aut naturæ spiritus, nempe quatenus spiritus non posset agere in corpus. Atqui nullum horum dici potest.

I. ea non est modificationis natura, ut non possit produci nisi a causa infinitæ virtutis: namque certum est tum fide tum ratione, dari creaturas liberas, ac proinde active indifferentes; ergo virtus activa creaturis competit: sed hujus virtutis activæ terminus profecto est ipsa modificatio, intellectio scilicet, volitio &c. ergo natura modificationis non exigit causam virtutis infinitæ ut producatur.

II. non est de essentia motus ut producatur per impetum physicum in corpus: siquidem Deus non potest essentias mutare, nec efficere quod repugnat; attamen de facto motum producit, idque sola sua voluntate absque ullo impetu physico in corpus quod movet, talis quippe impetus mutuam resistentiam & impenetrabilitatem moventis & moti exigit: atqui si de essentia motus esset, ut produceretur per impetum physicum in corpus, jam Deus illud movens mutare deberet essentiam motus; ergo &c.

III. tandem, motus corporalis non est talis ex natura sua ut non possit produci a spiritu. 1. quia producitur a Deo qui est spiritus. 2. quia spiritus potest esse causa modificationis nobilioris motu, scilicet modificationis spiritualis, ergo nihil prohibet quominus possit esse causa efficiens motus. Ac proinde nullatenus repugnat vis motrix, realis, physica & efficiens quam Angelis tribuunt Scriptura, Patres & Theologi omnes cōstanti & unanimi cōsensu.

Probatur 4. evertendo fundamenta adverſariorum. Primum eſt, Deum ſolum eſſe cauſam efficientem cujuſcumque etiam modificationis. Secundum eſt, quod in tantum creaturæ intelligentes dicuntur operari, in quantum deſideriis ſuis Deum ad operationem determinant. Tertium, deſideria illa ſemper & ſtatim exaudiri: atqui hæc principia in ſe falſa ſunt, & inter ſe duo prima pugnant.

I. hæc principia ſunt falſa. Primum quidem, quia, ut jam dixi, evertit prorſus libertatem ſeu activam creaturarum indifferentiam; quod ſi modificationes liberæ a principio generali excipiuntur, jam non eſt de ratione cauſæ ut ſit infinitæ virtutis, nullumque momentum aſſignari poteſt, cur denegetur creaturæ virtus producendi alias modificationes. Secundum etiam, quia tunc Deus non uteretur creaturis, nec Angeli amplius eſſent *adminiſtratorii ſpiritus*, ut loquitur Apoſtolus, ſed Deus ipſe miniſter eſſet creaturarum & opificii manuum ſuarum. Tertium tandem pariter falſum eſt: quis enim mente capere poteſt, dœmones v.g. noluiſſe præſtigiis ſuis ſemper obſcurare vera Moyſis miracula? Cur ergo Deus eos non exaudivit? Quod autem diximus de dœmonibus hoc in caſu, intelligendum quoque eſt de cæteris creaturis intelligentibus, ergo &c.

II. prima duo adverſariorum fundamenta inter ſe pugnant: ſi enim Deus eſt auctor cujuſcumq; modificationis, quomodo poſſunt creaturæ producere deſideria quibus determinatur Deus ad operandum? Deſiderium eſt modificatio, ergo non poteſt creatura illud efformare ex primo principio: ſed Deus non poteſt illud deſiderium producere, niſi determinante creatura per illud idem deſiderium, neque enim admitti debet progreſſus in infinitum, ergo nullatenus conciliari inter ſe poſſunt adverſariorum principia quibus innixi angelicam rejiciunt virtutem phyſice motricem, ac proinde &c.

SECUNDA CONCLUSIO.

Virtus motrix Angelorum virtualiter diſtinguitur ab eorum intellectu & voluntate.

Probatur. Ibi eſt virtualis diſtinctio, ubi reale agnoſcitur fundamentum illius diſtinctionis: atqui reale datur fundamentum diſtinguendi inter motricem Angelorum potentiam, eorumque intellectum & voluntatem, etenim varii ſunt illarum potentiarum effectus, diverſique termini: motus alius eſt ab intellectione & volitione, atque terminatur præciſe ad ſubſtantiam, ut eam de loco in locum transferat; ergo &c.

Solvuntur Objectiones.

Objicies 1. contra primam Concluſionem. Corpus movere, eſt corpus in diverſis ſucceſſive locis conſervare: atqui Angeli non poſſunt phyſice influere in conſervationem corporis, cum conſervatio ſit continuata creatio, ipſi autem creare nequeunt, ergo neque phyſice movere corpora.

Reſp. nego maj. nam corpus movere, eſt corpus conſtituere præſens diverſis ſucceſſive locis, ſiquidem motus eſt ſucceſſiva corporis præſentia variis locis: ſed aliud eſt corpus conſtituere præſens diverſis ſucceſſive locis, & corpus conſervare in diverſis locis, ergo &c. Equidem ut corpus mo-

vea-

veatur, neceſſaria eſt illius conſervatio; neque enim moveri poteſt corpus, niſi exiſtat: ſed non idcirco motus cenſetur produci per conſervationem.

Ratio a priori eſt, quia conſervatio eſt continuata creatio, imo ipſiſſima eſt volitio creatrix quæ cenſetur perſeverans; proindeque actio conſervatrix eumdem habet terminum ac creatio: porro terminus creationis, eſt ſubſtantiæ, non modificationis exiſtentia, & per eam ſola producitur ſubſtantia: Deus enim creando vult dumtaxat exiſtentiam ſubſtantiæ cum ſuis attributis eſſentialibus, abſtrahendo a diverſis modificationibus accidentalibus quarum poteſt eſſe ſubjectum; ergo conſervatio quoque terminatur ad continuandam ſubſtantiæ exiſtentiam, abſtrahendo a modificationibus quæ ipſi accidentario adveniunt, & quæ non conſervantur a Deo, niſi quia ſubſtantiæ inhærent. Unde ſi per impoſſibile motus v.g. exiſtere poſſet ſeparatus a corpore, volitio qua Deus conſervaret corpus, nihil conferret ad conſervationem motus. Igitur modificatio non eſt terminus quem ſpectat conſervatio, & volitio conſervatrix non tam producit modificationem, quam eam ſupponit productam.

Objic. 2. Quælibet modificatio eſt entitas realis ſuperaddita entitati ſubſtantiæ: ſed entitas realis non poteſt produci niſi per creationem, cujus incapaces ſunt Angeli; ergo &c.

Reſp. 1. nego maj. ſiquidem varii ſubſtantiæ ſitus diverſaque in corporibus partium diſpoſitio quaſcumque nobis exhibent modificationes; neceſſe ergo non eſt illas recurrere entitatulas quæ prorſus inutiles videntur & intelligibiles.

Reſp. 2. nego min. demus enim adverſariis modificationes reales eſſe entitates, ipſis fatendum erit has entitates produci poſſe abſque creatione, & per ſolam eductionem e ſubſtantia: ſiquidem, ut jam diximus, activæ ſunt & liberæ creaturæ ſpirituales; ergo modificationes producunt, licet non ſint virtute creandi præditæ, ac proinde &c.

Objic. 3. Nulla concipitur connexio inter ſpiritum & corpus, ut iſtud moveatur ab illo: motus enim intelligitur produci per impetum phyſicum mutuamque moventis & moti impenetrabilitatem; ſpiritus autem penetrabilis eſt, nullamque aliam intelligitur habere actionem præter volitionem quæ ſane ad motum quidquam præſtare nequit; ergo Angelus non poteſt phyſice movere corpus.

Reſp. hæc duo maxime inter ſe differre, nullam eſſe connexionem, & nullam concipi. Ex eo quod non concipiatur connexio inter volitionem ſpiritus & motum corporis, non eſt ſtatim concludendum hanc connexionem non eſſe, præſertim ſi ex aliis argumentis eam de facto reperiri probetur: porro inter volitionem ſpiritus & motum corporis realis datur connexio; Deus enim eſt ſpiritus, & tamen quodcumque movet corpus; ergo impetus & impenetrabilitas non eſſentialiter prærequiruntur motui.

Jam vero ſi mutua moventis & moti impenetrabilitas non eſſentialiter exigitur ad motum; & ſi volitio ſpiritus habet connexionem cum motu corporis, quid prohibet quominus agnoſcamus Angelum voluntate imperante, exequente potentia motrice, poſſe movere corpus? Sane motus in ſua idea non concipitur exigere ad ſui productionem virtutem infinitam, Angelus intelligitur & eſt cauſa modificationis ſuperioris & nobilioris motu, nempe modificationis ſpiritualis; ergo ſat virtutis habet Angelus ut poſſit corpus movere, neque ulla ratio occurrit cujus pondere preſſi debeamus

Scri-

Scripturas ad alienum & metaphoricum ſenſum detorquere, & a ſententia, unanimi SS.PP. & Theologorum omnium auctoritate comprobata recedere.

ARTICULUS QUARTUS.

Ad quæ ſe extendit virtus motrix Angelorum.

CONCLUSIO.

Quanta ſit virtus motrix Angelorum prorſus incertum eſt.

Probatur 1. ex S. Auguſtino L. 3. de Trinitate cap. 9. *Quid autem*, inquit, *poſſint* Angeli *per naturam*, *nec poſſint per prohibitionem*, *& quid per ipſius naturæ ſuæ conditionem facere non ſinantur*, *homini explorare difficile eſt*, *imo vero impoſſibile*, *niſi per illud donum Dei*, *quod Apoſtolus commemorat dicens*, *Alii dijudicatio ſpirituum*.

Prob. 2. ratione. De his quæ pertinent ad liberam Dei voluntatem, nullum certum proferre poſſumus judicium, niſi præeunte atque ducente revelatione: atqui majorem vel minorem potentiam motricem Angelis tribuere iſtud pendet a libera voluntate Dei, cujus hoc proprium eſt poſſe plures vel pauciores gradus alicujus perfectionis concedere creaturæ; aliunde vero nulla eſt revelatio circa gradus potentiæ motricis Angelis conceſſæ; ergo &c.

Cæterum licet non nobis plane conſtet de perfectione virtutis motricis Angelorum, aut de illius extenſione ad objecta; quædam tamen ſunt quæ, nec immerito, velut certa habentur a Theologis.

Certum eſt 1. Angelos non poſſe producere corpus abſque materia præjacente: hoc enim eſſet creare; creatio autem ſoli Deo propria eſt.

Certum eſt 2. materiam corporalem non obſequi Angelis ad nutum & immediate ad tranſmutationem formalem, ita ut pro ſolo voluntatis imperio poſſint immutare corpora ſecundum formas eſſentiales vel accidentales: iſtud docet S. Auguſt. L. 3. de Trinit. cap. 8. dum ait; *Non eſt putandum iſtis tranſgreſſoribus Angelis ad nutum ſervire hanc viſibilium rerum materiam*, *ſed ſoli Deo*. Ratio autem deſumitur ex eo quod certum ſit 3. Angelos teneri ad obſervandas leges phyſicas a Deo ſancitas ad ordinem univerſi ſtabiliendum: tum quia aliter Angeli vera poſſent patrare miracula, cum miraculum ſit præter & contra naturalem rerum ſeriem, atque adeo ſupra omnem virtutem cauſarum naturalium, unde verum miraculum opus eſt ſolius divinitatis: tum quia leges quibus regitur univerſus orbis, ſunt a ſolo Deo dependentes; ac proinde ad illarum obſervationem tenentur Angeli.

Igitur quæ mirabilia operantur Angeli, ea triplici modo fieri poſſunt.

Primus eſt per motum localem citiſſimum humaniſque ſenſibus nullatenus obvium, ſic enim unam ſubſtituere poſſunt ſubſtantiam in locum alterius, & ita quæ oculis offertur ſubſtantia; cenſetur de novo creata atque producta.

Secundus eſt per applicationem activorum paſſivis: nimirum profunda qua pollent Angeli naturæ ſcientia, cognoſcunt varia ſemina & quæ vir requiratur ad rerum efformationem, unde occultis viis ſubſtantiam videntur ad nutum aut creare aut transformare, uti docet S. Auguſtinus Articulo præcedenti, Concluſione prima.

Ter-

Tertius modus est dum Angeli nihil quidem operantur exterius, sed secretis motibus spirituum animalium cursum in homine dirigentes, ita ei illudunt ut existimet præsentem videre substantiam, quæ tamen præsens non est.

Verum, quantacumque sit Angelorum potentia, ea divinæ subjicitur Majestatis imperio; unde ipsi ita agunt ut jussu aut saltem permissione Omnipotentis inter agendum dirigantur.

QUÆSTIO SEXTA.

De auctore Angelorum.

ANgelos a Deo fuisse creatos docet fides, tradit Scriptura, Colossensium 1. *In ipso condita sunt universa in cœlis & in terra, visibilia & invisibilia, sive Throni, sive Dominationes, sive Principatus, sive Potestates.* Hinc Concilium Lateranense sub Innocentio III. cap. *Firmiter*, expresse definit, Deum *utramque de nihilo condidisse creaturam, Angelicam videlicet, & mundanam, ac deinde humanam.*

Si ergo de Angelorum creatione silere videtur Moyses, hoc fit, ut notat S. Thomas q. 61. art. 1. ad 1. vel quia sub nomine cœli & lucis comprehenduntur; vel quia cum judaicus populus rudis esset & ad idololatriam proclivis, ideo de iis siluit Moyses, ne adorarent Israelitæ quod intelligere non poterant, utpote supra materiam & sensus elevatum: eorum tamen postea sæpius meminit idem sacer auctor, nempe quoties illos probare potest Dei ministros.

Igitur prætermissa disputatione de creatione Angelorum, quæ nullam videtur facessere difficultatem, duo dumtaxat inquiremus; scilicet quando & quo in loco creati fuerint Angeli.

ARTICULUS PRIMUS.

Quando creati fuerint Angeli.

DUplex est circa præsentem materiam controversia: prima est de tempore creationis Angelorum; secunda, utrum aliquid sit tanquam de fide tenendum circa istud punctum.

Quoad primam quæstionem quadruplex est sententia: prima eorum est qui Angelos ante conditum mundum corporeum multo aut saltem nonnullo tempore extitisse volunt. Ita post Origenem plerique Græci, ut SS. Basilius, Gregorius Nazianzenus, Chrysostomus, & Damascenus; e Latinis vero SS. Hilarius, Ambrosius & Hieronymus, Isidorus, Cassianus, Hugo Victorinus &c.

Secunda opinio illorum est, qui Angelos asserunt creatos post mundum visibilem; tales sunt Philo Judæus Lib. de Saule arreptitio, Eucherius super cap. 1. Gen. &c.

Tertia eorum est qui sentiunt creatos Angelos simul cum mundo visibili; ita S. Gregorius, Cassiodorus, Beda, Magister, Hugo Victorinus &c. illam quoque opinionem amplectuntur omnes Lateranensi Concilio posteriores Theologi.

Quarta tandem sententia rem prorsus dubiam relinquit, eo quod nullum

firmum

firmum illius defenſoribus occurrat momentum quo innixi certo poſſint quæſtionem definire: hanc tuentur opinionem Prudentius in apotheoſi, auctor Lib. de Incarnatione Verbi inter S. Auguſtini opera, & S. Ambroſius Lib. de ſacramento Incarnationis dominicæ cap. 3.

Quid autem ſenſerit S. Auguſt. non ita ſtatim liquet; dubitanter enim loquitur Lib. de civ. Dei 1. cap. 32. & 12. cap. 15. verum tum ibi tum etiam Lib. 11. cap. 6. & 9. & Lib. 12. Confeſſ. cap. 13. in tertiam videtur inclinare ſententiam, unde inter illius aſſertores vulgo recenſetur, nec immerito.

Circa ſecundam quæſtionem, Gregorius Ariminenſis, Ferrarienſis, Melchior Canus & nonnulli alii, tertiam ſententiam velut de fide defendunt, nempe propter decretum Concilii Lateranenſis; illo tamen non obſtante decreto, rem non eſſe de fide ſentiunt Cajetanus, Bannez, Sixtus Senenſis &c. His prænotatis ſit

PRIMA CONCLUSIO.

Angeli neque ante mundum viſibilem, neque poſt, ſed ſimul cum illo creati fuerunt.

Probatur prima pars: Geneſis 1. *In principio* (id eſt primum omnium) *creavit Deum cælum & terram:* in quem locum ſic ſe habet S. Auguſtinus Lib. 11. de civit. Dei cap. 6. *Hoc potius in principio Deus feciſſe dicitur, ut nihil antea feciſſe intelligatur.*

Probatur ſecunda pars. Job 38. *Ubi eras cum me laudarent ſimul aſtra matutina, & jubilarent omnes filii Dei?* vel ut vertunt Septuaginta, *cum me magna voce laudarent omnes Angeli mei.* Loquitur autem ibi Deus de momento in quo aſpectabilem producebat mundum; ergo non poſt illum creati ſunt Angeli.

I. Probatur tertia pars. 1. ſequitur ex dictis; ſi enim neque ante neque poſt mundum corporeum creati fuerint Angeli, reſtat ut ſimul cum illo producti ſint.

II. Exodi 20. dicitur: *Sex diebus fecit Deus cælum & terram, & omnia quæ in eis ſunt:* ſed Angeli intra cœli & terræ ambitum continentur; ergo &c.

III. Concilium Lateranenſe ſub Innocentio III. cap. *Firmiter;* docet, *Deum omnipotenti ſua virtute ſimul ab initio temporis utramque de nihilo condidiſſe creaturam, ſpiritualem & corporalem, angelicam videlicet & mundanam.*

SECUNDA CONCLUSIO.

De fide non eſt, Angelos *ſimul* cum mundo corporeo fuiſſe creatos.

Probatur 1. Sententia quæ affirmat Angelos ſimul cum mundo corporeo creatos fuiſſe, nullo ſatis aperto Scripturæ teſtimonio innititur, 1. in diverſas opiniones ſuper ea re abiere SS. Patres: unde, ut ait Eſtius, una pars præ altera non eſt dicenda ut fidei contraria. 3. S. Thomas, qui ſcripſit poſt Concilium Lateraneuſe, quo potiſſimum hanc veritatem aſtrui, & ita ut fide tenendam dici poſſet, de adverſa opinione loquitur velut de ſententia innoxia 1. p. q. 61. art. 3. in corpore: idem tradit S. Bonaventura. 4. nulla proferri poteſt hanc in rem expreſſa Eccleſiæ definitio.

Nam-

Namque decreti Lateranenſis vox hæc, *ſimul*, aut non importat idem inſtans temporis, ſed idem tempus ſecundum aliquam latitudinem; aut ſignificat Deum æque directa intentione & per ſe utramque produxiſſe creaturam, non autem, ut volebat Origenes, creaturam corpoream productam tantum fuiſſe propter peccatum & demeritum ſubſtantiæ ſpiritualis: hanc fuiſſe mentem Concilii docet S. Thom. Opuſc. 23. aut tandem vox hæc, *ſimul*, inſerta fuit non ad definitionem; ſed ut ſententiam, quam ut probabiliorem habebat Concilium, exponeret.

Nihilominus ex verbis decreti Lateranenſis ſatis apparet, inquit Sylvius 1. p. q. 61. ar. 3. *ſi non eſt fidei, Angelos non fuiſſe creatos ante mundum, illi tamen valde eſſe conſentaneum.*

ARTICULUS SECUNDUS.

Quo in loco creati fuerint Angeli.

DE loco creationis Angelorum ſilet Scriptura, ſilent & SS. Patres fere omnes; communis tamen eſt ſententia, & ab omnibus, poſt S. Thomam hic, propugnata, Angelos fuiſſe creatos in cœlo quod eſt Beatorum ſedes.

Ratio autem eſt, quia conveniens erat ut in loco nobiliori crearetur nobilior creatura, quæ ſane eſt angelica; unde Venerabilis Beda in 1. Gen. aſſerit, ſupremum cœlum cum primum creatum fuit, Angelis repletum fuiſſe. Hanc eamdem ſententiam Straboni aſcribunt Magiſter & S. Thomas.

Nec obſtant quæ leguntur verba apud Iſaiam c. 14. *In cœlum conſcendam, ſuper aſtra Dei exaltabo ſolium meum*: hæc enim verba quæ Satanæ vulgo tribuuntur, ad litteram de Rege Babylonis ſunt intelligenda; ipſi enim propter inſignem ſuperbiam iſte ſermo hyperbolicus attribuitur. Quod ſi hæc verba de diabolo quis vult exponere, nomine cœli intelligenda eſt metaphorice Dei celſitudo & majeſtas quam appetebat Satan: unde ſubjungitur, *& ero ſimilis Altiſſimo*. Hanc expoſitionem tradunt Magiſter & S. Thomas; innuunt quoque SS. Auguſtinus L. 14. de civ. Dei c. 13. & Ambroſius Epiſt. 84.

QUÆSTIO SEPTIMA.

De gratia Angelorum.

PRæſentem Quæſtionem tribus Articulis abſolvemus. 1. quæremus an Angeli ab initio ſeu in primo creationis inſtanti gratiam ſanctificantem acceperint. 2. an præter gratiam ſanctificantem ipſis neceſſaria fuerit gratia actualis ad bene agendum & perſeverandum. 3. denique, an gratia Angelis bonis conceſſa ad perſeverandum, fuerit ex ſeſe efficax.

ARTICULUS PRIMUS.

An Angeli in primo creationis inſtanti gratiam ſanctificantem acceperint.

NEgarunt Hugo a ſancto Victore, Magiſter Sententiarum, Rupertus & alii Scholaſtici non pauci, qui Angelos fatentur in juſtitia quadam naturali fuiſſe creatos, non autem dono ullo ſupernaturali gratiæ inſtructos, contra quos ſit.

CON-

CONCLUSIO.

Probabilius eſt, Angelos omnes ab initio & in inſtanti ſuæ creationis gratiam ſanctificantem, atque adeo juſtitiam & ſanctitatem accepiſſe. Ita præter S. Thomam ſentiunt Cajetanus, Major, Eſtius, Sylvius & alii communiter.

Probatur ex Scripturis, in quibus de Lucifero ſub figura Regis Tyrii dicitur: *Perfectus in viis tuis a die conditionis tuæ, donec inventa eſt iniquitas in te.* Et ſub figura Regis Babylonis Iſai. 14. *Quomodo cecidiſti de cælo Lucifer qui mane oriebaris?* Quæ loca de donis gratiæ interpretantur SS. Ambroſius, Gregorius, Bernardus & alii.

Hanc eamdem veritatem expreſſe docet S. Auguſtinus L. 12. de civit. Dei cap. 9. ubi aſſerit Deum *Angelos cum bona voluntate, id eſt, cum amore caſto, quo illi adhærent, creaſſe, ſimul in eis condendo naturam & largiendo gratiam.*

Accedit & ratio. Angeli non fuerunt creati in minori perfectione quam primus homo: atqui communiter docent Theologi protoparentem in juſtitia & ſanctitate originali fuiſſe conditum: idque 1. non obſcure teſtatur Scriptura dum ait Eccleſ. 7. *Deus fecit hominem rectum*: rectitudo enim in Scripturis gratiam & ſanctitatem ſignificat. 2. Idem innuit Concilium Trid. Seſſ. 5. ubi docet, *Adam per peccatum, juſtitiam & ſanctitatem perdidiſſe in qua fuerat conſtitutus.* 3. Denique, filii qui ex Adamo nati fuiſſent, ſi ille in ſtatu innocentiæ perſeveraſſet, gratiam quaſi congenitam habuiſſent; ergo & ipſe Adam, qui erat ipſorum caput, illam a principio ſuæ conditionis habuit: ergo & idem dicendum videtur de Angelis.

Dices 1. Job 4. ubi legimus, quod *Deus in Angelis reperit pravitatem*, in Hebræo habetur, *in Angelis ſuis non poſuit laudem vel lucem:* atqui gratia & juſtitia in ſacris Litteris appellantur lumen & lux, juxta illud 1. Petri 2. *Vocavit eos in admirabile lumen ſuum.* & Epheſ. 5. *Eratis aliquando tenebræ: nunc autem lux in Domino. Ut filii lucis ambulate*; ergo &c.

Reſp. quod etſi mox laudatus Job textus intelligatur de laude, vel luce, non propterea obſtabit veritati Concluſionis: ſiquidem hoc unum ſignificat, ſcilicet Angelos non habuiſſe laudem, vel lucem conſummatam & perfectam, qualem habent beati Angeli, qui idcirco ibidem c. 38. dicuntur *aſtra matutina Deum laudantia.*

Dices 2. S. Auguſt. Lib. de corrept. & gratia c. 10. ſcribit: *Sic Deum ordinaſſe Angelorum & hominum vitam, ut in ea prius oſtenderet, quid poſſet eorum liberum arbitrium, deinde quid poſſet ſuæ gratiæ beneficium, juſtitiæque judicium:* ergo Angeli non fuerunt creati in gratia, cum Deus in eis oſtendere voluerit quid abſque gratia poſſet liberum arbitrium.

Reſpondet Eſtius in 2. diſt. 3. paragr. 8. *teſtimonium iſtud S. Auguſtini ad rem præſentem non pertinere:* agit enim eo loci S. Doctor de gratia reparante poſt caſum; unde ſubjungit, *deinde quid poſſet ſuæ gratiæ beneficium*: quæ quidem verba pergit Eſtius, *non ad Angelum referenda ſunt, ſed ad hominem qui gratiæ beneficio poſt lapſum erectus eſt, cum per liberum arbitrium ſtare noluiſſet.* Verum de hoc argumento alibi occurret amplior dicendi locus.

Dices 3. Si omnes Angeli fuiſſent in gratia ſanctificante creati, nullus eorum cadere potuiſſet: falſum conſequens; ergo & antecedens. Probatur ſequela majoris, quia ſi in gratia ſanctificante fuiſſent creati, etiam fuiſſent ad Deum ſupernaturaliter converſi: non enim ſolet Deus gratiam ſancti-

ficantem conferre personis propria voluntate utentibus; nisi ipsis consentientibus & volentibus illam habere, adeoque ad Deum conversis. Porro si Angeli semel ad Deum fuissent conversi, nunquam ab eo averti potuissent: tum quia Angelorum voluntas vel omnino mutari non potest ab eo quod semel elegit, vel difficillime mutatur, & ideo postulat statim confirmari in sua electione: tum quia si in primo instanti conversi fuissent ad Deum per gratiam, meruissent beatitudinem; ergo in secundo instanti in sui præmium eam accepissent, & sic cadere non potuissent.

Resp. nego maj. & ad ejus probationem dico, quod licet Angeli tenaces sint in eo quod semel elegerunt, tamen omnino ex se non sunt in sua electione prorsus immobiles, ut constat ex dictis q.3. art.3. atque ideo, quamvis Angelus in prima sua operatione conversus fuerit ad Deum, tamen ab illa conversione recedere potuit, quippe cum liber esset & adhuc in statu viæ; & insuper, quia nova occasio peccandi ipsi occurrit, ut expresse docet S. Gregorius Nazianzenus Oratione 38. ubi de lapsu Angelorum.

ARTICULUS SECUNDUS.

An præter gratiam sanctificantem necessaria fuerit & collata Angelis gratia actualis ad bene agendum & perseverandum.

CONCLUSIO.

Præter gratiam habitualem seu sanctificantem necessaria fuit ac collata Angelis gratia actualis ad bene agendum & perseverandum.

Probatur prima pars, scilicet Angelos præter gratiam sanctificantem quam in ipsa creatione acceperant, indiguisse gratia actuali ad bene agendum & perseverandum; id ipsum docet S. Augustinus Lib. de natura & gratia c.26. *Sicut*, inquit, *oculus corporis etiam plenissime sanus, nisi candore lucis adjutus non potest cernere: sic homo etiam justificatus, nisi æternæ luce justitiæ divinitus adjuvetur, recte non potest vivere.* Quo in loco significat S. Doctor gratiam actualem homini etiam maxime sano & innocenti necessariam fuisse ad bonum supernaturale operandum: porro eadem est ratio hac in parte Angeli & hominis sani; ergo &c.

Idem colligitur ex Conc. Arausi. II. Can.19. *Natura humana*, inquit, *etiamsi in illa integritate in qua condita est, permaneret, nullo modo seipsam, creatore suo non adjuvante, servaret.*

Probatur secunda pars, nimirum gratiam actualem ad bene agendum & perseverandum necessariam omnibus Angelis fuisse concessam. Ita S. Augustinus L. de corrept. & grat. cap.11. ubi postquam asseruit Angelos per gratiam in creatione acceptam non potuisse perseverare, nisi præterea aliud quoddam adjutorium datum eis fuisset, tale nimirum sine quo perseverare non possent, & per quod perseverare possent si vellent, subdit: *Quod adjutorium si vel Angelo vel homini cum primum facti sunt, defuisset, quoniam non talis natura facta erat, ut sine divino adjutorio manere posset si vellet, non utique sua culpa cecidissent; adjutorium quippe defuisset sine quo manere non possent.* Ex quibus verbis S. Doctoris manifeste patet, omnibus Angelis fuisse concessum adjutorium sine quo perseverare non potuissent.

A R-

ARTICULUS TERTIUS.

An gratia actualis Angelis bonis ad perseverandum concessa ex sese fuerit efficax.

QUæritur quale fuerit auxilium concessum bonis Angelis ad perseverandum: utrum nempe tale per quod certo & infallibiliter daretur ipsum perseverare; an vero tantum ejusmodi, ut per illud possent Angeli perseverare si vellent.

CONCLUSIO.

Gratia Angelis bonis ad perseverandum concessa non fuit ex sese efficax, sed versatilis.

Probatur disertis S. Augustt. testimoniis L. de corrept. & grat. c. 10. 11. & 12. Cap. 10. sic loquitur S. Doctor: *Angeli quidam, quorum princeps est qui dicitur diabolus, per liberum arbitrium a Deo refugæ facti sunt .... cæteri autem per ipsum liberum arbitrium in veritate steterunt.*

Ibid. c. 11. *Posset ergo* (primus homo) *permanere si vellet ... sed quia noluit permanere, profecto ejus culpa est, cujus meritum fuisset, si permanere voluisset, sicut fecerunt Angeli sancti, qui cadentibus aliis per liberum arbitrium, per idem liberum arbitrium steterunt ipsi, & hujus permansionis debitam mercedem recipere meruerunt.*

Rursus cap. 12. *Primo itaque homini*, (ut & Angelis) *datum est adjutorium perseverantiæ, non quo fieret ut perseveraret, sed sine quo per liberum arbitrium perseverare non posset.*

Ex his sic arguere licet. Gratia ex sese efficax dat certo & infallibiliter effectum: atqui gratia bonis Angelis ad perseverandum data non erat hujusmodi: scilicet tale erat adjutorium, *non quo fieret ut perseverarent, sed sine quo per liberum arbitrium perseverare non possent; ergo &c.*

Et vero illud auxilium non est ex se & natura sua efficax, quod omnibus ex æquo Angelis est concessum, alii per illud solum libero arbitrio perseverarunt; alii vero illud libero arbitrio per peccatum deseruerunt: atqui tale fuit auxilium perseverantiæ Angelis concessum; ergo &c.

Verum de hacce difficultate & aliis in præsenti Quæstione agitatis; uberius & ex professo dicemus Tractatu de gratia, ubi de statu naturæ innocentis.

QUÆSTIO OCTAVA.

De merito Angelorum.

QUæremus 1. an meruerint Angeli. 2. quid meruerint.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum Angeli meruerint.

CONCLUSIO.

Angeli sancti revera meruerunt.

Probatur. Illi meruerunt, in quibus fuerunt conditiones omnes ad meritum requisitæ: atqui in Angelis fuerant conditiones omnes ad meritum requisitæ;

ſitæ; ergo &c. Probatur minor. Scilicet in merito tria potiſſimum attenduntur ex parte operantis, ut ſit liber, viator, in ſtatu gratiæ ſanctificantis: ex parte vero operis duo deſiderantur, nempe ut ſit bonum tum ratione objecti, tum ratione finis; deinde ut fiat ex impulſu gratiæ actualis: atqui hæ omnes conditiones locum habuerunt in bonis Angelis.

Nam 1. erant liberi: neque enim ex neceſſitate determinati erant ad alicujus actus ſive ſpeciem ſive exercitium: unde, ut mox vidimus ex S. Auguſtino, *aliis cadentibus per liberum arbitrium, per idem liberum arbitrium ſteterunt alii.*

II. Erant viatores: licet enim creati fuerint beati beatitudine inchoata, quæ poſita eſt in imperfecta Dei cognitione & imperfecto illius amore, non fuerunt tamen creati in ſtatu beatitudinis conſummatæ quæ in intuitiva Dei viſione poſita eſt, ac proinde aliquandiu fuerunt in via, nec ſemper in termino. Unde S. Aug. Lib. de corrept. & gratia cap. 10. illos docet creatos in beatitudine quadam naturali: *Ut ſi per liberum arbitrium in veritate ſtetiſſent, ſummæ beatitudinis plenitudinem* (id eſt beatitudinem ſupernaturalem) *tanquam præmium ipſius permanſionis acciperent.*

III. Ab initio ſeu in primo creationis inſtanti gratia habituali & ſanctificante inſtructi fuere, uti Art. 1. Quæſtionis præcedentis probatum eſt.

IV. Elicere potuerunt opera quæ bona eſſent tum ratione objecti, tum ratione finis, actus ſcil. fidei, ſpei, charitatis, obedientiæ, aliarumque virtutum.

V. Denique ad ea opera efficienda præſentem habuerunt gratiam actualem, ut diximus Art. 2. ſuperioris Quæſtionis, & fuſius dicemus Tractatu de gratia; ergo in Angelis locum habuere omnes conditiones ad merendum requiſitæ.

ARTICULUS SECUNDUS.

Quid meruerint Angeli.

PRIMA CONCLUSIO.

Probabilius videtur omnes Angelos gratiam ſanctificantem accepiſſe per propriæ voluntatis cooperationem & veluti diſpoſitionem.

Probatur. Homines adulti non recipiunt gratiam ſanctificantem niſi mediante propria diſpoſitione, eo quod libertatis uſum habeant, quo carent parvuli in quibus illa prævia diſpoſitio non exigitur: atqui Angeli conditi fuerunt cum perfecto uſu liberi arbitrii; ergo veriſimilius eſt quod gratiam ſanctificantem aliter quam per propriam diſpoſitionem & conſenſum non receperint.

Et vero ſanctificatio quæ fit per propriam diſpoſitionem, nobilior eſt & præſtantior, quam quæ fit abſque propria diſpoſitione, quia ex ſuo genere & cæteris paribus, ſemper perfectius eſt aliquid a ſe habere, quam ab alio tantum, & eſſe ſaltem ex parte cauſam ſuæ perfectionis, quam illam totaliter ab alio emendicare: atqui Angeli ſanctificati fuerunt nobiliori modo qui creaturam rationalem decebat; ergo &c.

Ex his ſequitur, Angelos meruiſſe ſaltem de congruo gratiam ſanctificantem qua ab initio fuere inſtructi: qui enim ſeſe diſponit ad gratiam ſanctificantem, illam impetrat a Deo & meretur ſaltem de congruo.

SECUNDA CONCLUSIO.

Angeli meruerunt augmentum gratiæ ſanctificantis & beatitudinem ſupernaturalem quæ poſita eſt in intuitiva Dei cognitione.

Probatur prima pars: quia homo viator per actus ſupernaturalis ordinis meretur augmentum gratiæ ſanctificantis; ergo & Angelus promeritus eſt.

Probatur ſecunda pars: Id promeriti ſunt Angeli quod fuit præmium illorum in bono perſeverantiæ: atqui beatitudo ſupernaturalis fuit hujuſmodi, juxta S. Aug. Lib. de corrept. & gratia cap. 11. antea citato, ubi ſic loquitur: *Angeli ſancti cadentibus aliis per liberum arbitrium, per idem liberum arbitrium ſteterunt ipſi, & hujus manſionis debitam mercedem recipere meruerunt, tantam ſcilicet beatitudinis plenitudinem, qua eis certiſſimum ſit ſemper ſe in illa manſuros.*

Dices contra primam Concluſionem: Angeli habuerunt gratiam ſanctificantem ſibi concreatam; ergo ad illam non potuerunt ſeſe diſponere. Probatur conſequens. Diſpoſitio præcedit formam: ſed quod eſt concreatum non poteſt præſupponere aliquid prævium in ſubjecto quod ſit diſpoſitivum ad ſui receptionem; ergo cum gratia ſanctificans fuerit Angelis concreata, ad eam non potuerunt ſeſe diſponere.

Reſp. nego conſ. & ad probationem diſt. maj. diſpoſitio præcedit formam, inſtanti naturæ, concedo: temporis, nego. Similiter diſtincta minore, nego conſ. actus contritionis perfectæ, qui eſt diſpoſitio ad gratiam ſanctificantem, ſimul eſt cum ipſa gratia ſanctificante, licet natura eam præcedat; ergo a pari, Angeli cum auxilio ſupernaturali ſibi ab initio conceſſo, eodem inſtanti quo creati ſunt, potuerunt ſeſe ad Deum convertere per actum amoris perfecti, atque ita ſeſe diſponere ad gratiam ſanctificantem recipiendam.

QUÆSTIO NONA.

De gloria Angelorum.

MUlta quærit hic S. Thomas, quæ, ſi unum aut alterum excipias, nullam faceſſere videntur difficultatem.

Primo enim certum eſt, perfectiores ſecundum dona gratiæ Angelos, majorem fuiſſe conſecutos gloriam; hæc quippe ſumma ſpiritus felicitas merces eſt, quæ proinde proportionata eſt actioni meritoriæ, porro quo perfectiore gratia inſtruitur Angelus, eo fortius & efficacius ad Deum ſe convertit, ac conſequenter altioris eſt meriti.

Certum eſt ſecundo cognitionem & dilectionem naturalem in beatis Angelis remanere: ſicut enim gloria non deſtruit ſed perficit naturam intellectualem, ita beatitudinis actus non deſtruit ſed perficit operationem naturalem.

Tertio tandem certum eſt beatos Angelos non poſſe amplius in beatitudine proficere. Ratio eſt quia jam ſunt in termino in quo nullum eſt meritum; aliunde vero cum Angeli ſint a Deo ordinati ad gloriam, ab ipſo etiam ordinati ſunt ad modum gloriam hanc conſequendi.

His igitur præſuppoſitis velut certis, duo dumtaxat quæremus. Primum, quomodo gloria fuerit Angelis conceſſa; ſecundum, utrum Angeli beati poſſint peccare.

AR-

ARTICULUS PRIMUS.

Quomodo gloria fuerit Angelis conceſſa.

QUæſtio eſt utrum ante vel poſt prævisa merita Angelis fuerit conceſſa beatitudo. Pendet hæc ſane quæſtio ab ea quæ Tractatu de Attributis movetur de prædeſtinatione & reprobatione: eædem ſunt ſententiæ, eædem occurrunt ſolvendæ difficultates, eadem quoque ſunt litis dirimendæ momenta: unde quod Angelis utcumq; peculiare videri poteſt, paucis enucleabimus.

CONCLUSIO.

Prædeſtinatio Angelorum facta eſt ex prævisis meritis, ſaltem conditionate futuris.

Probatur ex S. Auguſtino, qui Libro ſæpius citato de correptione & gratia cap. 10. ait: *Cæteri autem* (Angeli) *per ipſum liberum arbitrium in veritate ſteterunt, eamque de ſuo caſu nunquam futuro certiſſimam ſcire meruerunt.* Et cap. 11. loquens de Adamo hæc habet: *Quia noluit permanere, profecto ejus culpa eſt, cujus meritum fuiſſet, ſi permanere voluiſſet, ſicut fecerunt Angeli ſancti, qui cadentibus aliis per liberum arbitrium, per idem liberum arbitrium ſteterunt ipſi, & hujus permanſionis debitam mercedem recipere meruerunt &c.*

Accedit & ratio juxta mentem S. Doctoris: Ubi gratia verſatilis eſt & libero arbitrio ſubjecta, ibi prædeſtinatio fit ex prævisis meritis ſaltem conditionate futuris: atqui ex dictis Quæſtione præcedenti, & ex teſtimoniis mox allatis, gratia Angelis conceſſa ad perſeverandum fuit gratia verſatilis; ergo &c.

ARTICULUS SECUNDUS.

Utrum Angeli beati jam peccare poſſint.

CEnſuit Origenes poſt certas annorum revolutiones futurum, ut & Angeli boni peccarent, ac peccati merito in gehennam mitterentur; atque e diverſo dæmones pœnitentiam agerent, & ad felicitatem pervenirent.

Conſtans vero Catholicorum doctrina eſt, Angelos beatos & animas ſanctas felicitate donatas non poſſe amplius peccare: verum ex his Scotus, Gabriel & alii nonnulli tenent hanc Angelis ineſſe impeccabilitatem, non ex ſtatu & natura beatitudinis, ſed ex dono & privilegio gratiæ.

CONCLUSIO.

Angeli beati jam amplius peccare nequeunt, idque habent ex ſtatu & natura beatitudinis.

Probatur prima pars. 1. quia Scriptura docet, regnum Chriſti ſine fine duraturum, hujus autem concives ſunt Angeli: eadem Scriptura nobis promittit vitam æternam cum Angelis. Porro regnum Dei & vita æterna conſiſtunt in pace, juſtitia & gaudio ſancto; ex Apoſtolo Rom. 14. 2. Traditio

conſtans eamdem nos edocet doctrinam. SS. Epiphanius & Auguſtinus, Philaſtrius opinionem Origenis inter hæreſes recenſent; ideo præcipue ab utraque Synodo V. & VI. hæreſeos notatur ille auctor.

Tandem hæc ſententia evincitur ex iis quibus ſecunda pars oſtenditur.

Probatur ſecunda pars, ſcilicet quod Angeli ſint impeccabiles ex ſtatu & natura beatitudinis.

I. Quia, ut ratiocinatur S. Thomas, ſpiritus intuitive videns Deum, ſe habet ad illud ens ſupremum, quemadmodum homo nunc ſe habet ad rationem boni in genere: ſicut ergo homo nunc nihil poteſt velle niſi intendat in bonum in genere, & in quantum objectum volitionis habet rationem boni, ita ſpiritus videns Deum velle aut agere quidquam non poteſt niſi intendens in Deum; ac proinde peccare non poteſt.

II. Beati videntes Deum, cognoſcunt omnia quæ ad ſe ſpectant, quæque ipſis agenda ſunt; nullus ergo reperitur error in eorum intellectu, ac proinde nulla perverſitas, nullum peccatum in eorum voluntate.

III. Beatus non poteſt nolle beatitudinem, miſeriam amplecti & Deo diſplicere; ergo neque peccare: peccatum enim Deo diſplicet, felicitatem adimit, ſummaque miſeria eſt.

Denique Beatus non poteſt Deum non amare; intellectus quippe indifferentia tollitur per claram Dei viſionem, quam judicium de ſupremo ente diligendo, neceſſario ſequitur; ergo beata voluntas invicte & neceſſario in dilectionem Dei rapitur, ſed qui Deum invicte ac neceſſario diligit, peccare non poteſt; igitur aut Angelus beatus ceſſat Deum diligere, quod repugnat ſuppoſita viſione intuitiva, aut impeccabilis eſt ex natura & ſtatu ſuæ beatitudinis.

Solvuntur Objectiones.

Objicies 1. Danielis 10. referuntur diſcordiæ & pugnæ inter Angelos diverſis regnis præſidentes excitatæ; ergo &c.

Reſp. 1. hunc locum exponi a Caſſiano & Ruperto, de malis angelis bonorum conatus impedire volentibus. 2. idem teſtimonium metaphorice explicatur a SS. Gregorio & Thoma, eo ſcilicet ſenſu, quod boni Angeli ſibi invicem reſiſtant in quantum de diverſis hominum meritis divinam conſulunt voluntatem, & ideo inter ſe dicuntur pugnare, quia de quibus conſulunt, aut quæ efflagitant, ea ſunt inter ſe invicem pugnantia.

Objicies 2. SS. Patres tum contra Arianos, tum contra Pelagianos aſſerunt, Deum ſolum eſſe in quem peccatum non cadit; ergo &c.

Reſp. SS. Patres agere non de ſuppoſitis & individuis naturæ, ſed de natura ipſa. Quælibet natura, quæ Deus non eſt, obnoxia quidem peccato eſt & defectui; aſt non idcirco quælibet perſona naturæ intellectualis, præſertim dum ſuprema fruitur felicitate, debet quoque peccato ſubjici.

Objicies 3. Angeli etiam beati ſuo fruuntur libero arbitrio, nec enim beatitudo deſtruit, ſed dumtaxat perficit naturam: atqui natura creata ſuo fruens arbitrio peccabilis eſt; ergo &c.

Reſp. naturam cum beatitudine remanere quidem integram, verum dum intuitiva Dei viſione gaudet, clara ſummi boni viſio tollit judicii indifferentiam, quæ radix eſt libertatis; ac proinde Angelus beatus liber non eſt ratione objecti primarii beatitudinis, quod Deus eſt: ratione vero objectorum ſecundariorum, id eſt cæterorum bonorum a Deo diſtinctorum,

liberi

liberi ſunt Angeli libertate contradictionis, dum poſſunt agere vel non agere illud bonum; ſed liberi non ſunt libertate contrarietatis inter bonum & malum: cum autem hæc libertas contrarietatis non ſit de liberi arbitrii eſſentia, uti docet S. Thomas variis in locis, maxime vero quæſt. 24. de verit. art. 3. ad 2. & cum libertas peccandi mera ſit imperfectio, nihil obſtat quominus aſſeratur ſimul Angelos & liberos eſſe & impeccabiles, atque in gratia confirmatos.

QUÆSTIO DECIMA.

De peccato Angelorum.

CErtum eſt 1. nullum eſſe ex Angelis qui ex naturæ ſuæ conditione & inclinatione malus ſit; quidquid enim a Deo creatum eſt, per ſe & ex natura ſua bonum eſt: ſolum Manichæiſmo infectus dixerit aliquid eſſe ex natura ſua malum, quem errorem perpetuo deteſtata eſt Eccleſia. Extat ea de re definitio in Conc. Carthag. IV. Can. 1. Bracarenſi I. Can. 1. & ſpeciatim in Concilio Lateranenſi IV. ubi de dœmonibus ſic habetur: *Diabolus & alii dæmones a Deo quidem natura creati ſunt boni, ſed ipſi per ſe facti ſunt mali.*

Certum eſt 2. quoſdam ex Angelis in peccatum prolapſos fuiſſe, unde e Cœlorum ſublimi in inferni profundum æterno & irrevocabili lapſu ruerunt, juxta illud 2. Petri 2. *Deus Angelis peccantibus non pepercit, ſed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos.* His præſuppoſitis

Tria maxime veniunt in hacce Quæſtione determinanda. Primum, quodnam fuerit primum Angelorum peccatum. Secundum, quæ fuerit ipſius radix & origo. Tertium, an voluntas dœmonum ita ſit in malo obfirmata, ut nec poſſit aliquatenus reſipiſcere, nec bonum aliquod operari.

ARTICULUS PRIMUS.

Quodnam fuerit primum Angelorum peccatum.

DE primo Angelorum peccato variæ reperiuntur opiniones. Communis eſt ac pervulgata Theologorum ſententia, ipſos ſuperbiæ peccato primum corruiſſe. Juxta hanc ſententiam ſit

CONCLUSIO.

Primum Angelorum peccatum fuit peccatum ſuperbiæ.

Concluſionem aperte docent Scripturæ. Tobiæ 4. *Superbiam nunquam in tuo ſenſu, aut in tuo verbo dominari permittes, in ipſa enim initium ſumpſit omnis perditio:* Eccleſiaſtici 10. *Initium omnis peccati ſuperbia.* Huc etiam pertinet quod Iſaiæ 14. ſub figura Regis Babylonis de diabolo dicitur: *Detracta eſt ad inferos ſuperbia tua. Quomodo cecidiſti de cœlo Lucifer, qui dicebas in corde tuo, In cœlum conſcendam, ſuper aſtra Dei exaltabo ſolium meum.* Accedit quod Job 41. tamquam principale diaboli peccatum recenſeatur ſuperbia his verbis, *Ipſe eſt Rex ſuper omnes filios ſuperbiæ.*

Suffragantur SS. Patres. S. Ambroſius in Pſal. 36. ad illud. *Vidi impium*

ſuperexaltatum, & in Pſalmum 118. ad verſum, *Increpaſti ſuperbos*. & rurſus ad iſtum, *Superbi inique agebant uſquequaque*. S. Auguſtinus Lib.12. de civit. Dei c.6. de Angelis apoſtatis ſic loquitur : *Ab illo qui ſummus eſt, averſi, ad ſe converſi ſunt, & hoc vitium nihil aliud eſt quam ſuperbia.* His conſentiunt SS. Athanaſius, Chryſoſtomus, Cyrillus Alexandrinus, Hieronymus, Proſper &c.

Hoc ipſum probat S. Thomas hic iſta ratione. In ſpiritualibus quæ ſecundum ſe bona ſunt, appetendis, non poteſt eſſe peccatum, niſi appetantur contra regulam aut præceptum ſuperioris: porro non ſubdi ſuperiori in eo in quo debet, eſt peccatum ſuperbiæ: ergo &c.

Nec dici poteſt, nolle ſubdi ſuperiori, pertinere ad inobedientiam: ut enim advertit Sylvius, nolle ſubdi ſuperiori, ſic ad inobedientiam pertinet, ut vel ea conjuncta ſit ſuperbiæ, vel ex ſuperbia originem habeat; præſertim quando agitur de primo peccato ejus qui nondum habuit judicium intellectus depravatum, ac per conſequens nec voluntatem depravatam.

Quæres in quo poſita fuerit Angelorum apoſtatarum ſuperbia.

Reſp. in eo ſitam fuiſſe, quod revera æqualitatem cum Deo appetierint: quam quidem ſententiam variis in locis innuunt Scripturæ. Iſaiæ 14. diabolus in perſona Regis Babylonis legitur dixiſſe : *Aſcendam ſuper altitudinem nubium, ſimilis ero Altiſſimo*. Ezechielis 28. irridetur quod dixerit, *Deus ego ſum*. Ad Philip. c.2. de Chriſto ait Apoſtolus: *Non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo*, nempe ut diabolus arbitrabatur.

Cæterum, in modo explicandi, qua ratione Angelus prævaricator æqualitatem cum Deo appetierit, non una eſt ſententia. Cenſet Doctor angelicus hic, Angelum æqualitatem cum Deo ſecundum naturam abſolute non appetiiſſe, quia naturali cognitione ſciebat hoc eſſe impoſſibile: nullus autem poteſt appetere abſolute id quod novit eſſe impoſſibile, niſi præcedat aliquis error in intellectu, id quod impoſſibile eſt, apprehendente tamquam poſſibile, cujuſmodi error non poterat eſſe in Angelo ante peccatum. Igitur in mente ejuſdem S. Doctoris, in hoc Angelus appetiit indebite eſſe ſimilis Deo, quia appetiit, ut finem ultimum beatitudinis; id ad quod virtute ſuæ naturæ poterat pervenire, beatitudinem ſcilicet naturalem avertens ſuum appetitum a beatitudine ſupernaturali, quæ eſt ex gratia Dei, utpote nihil de illa beatitudine cogitans, neque in eam ſe ſuamque operationem ordinans, contentus ſua propria excellentia & perfectione, nec eam referens in Deum. Ita S. Thomas hic, de quo etiam lib.3. contra gentes c. 109. In hanc eamdem ſententiam ſcripſit S. Auguſtinus lib. 12. de civ. Dei c.1. de Angelis dicens: *Sua poteſtate delectati velut bonum ſuum ſibi eſſent, a ſuperiore communi omnium beatifico bono ad propria defluxerunt.*

Cenſent alii in eo poſitam fuiſſe Angelorum ſuperbiam, quod deſideraverint eſſe æquales Deo, ſi id foret poſſibile, atque in eo deſiderio mirum in modum ſibi complacuerint.

ARTICULUS SECUNDUS.

Origo primi Angelorum peccati.

CUm peccatum in hominibus poſt lapſum primi parentis oriri ſoleat, vel ex fomite concupiſcentiæ cum quo naſcimur, quique hac vita durante rema-

remanet, vel ex prava consuetudine, vel ex immoderata passione, vel ex ignorantia rerum agendarum, quorum nihil in Angelis ipsum peccatum præcessisse videtur; quæri merito potest, quo modo quave via peccatum in Angelis ortum atque ingressum habere potuerit. Quæ quæstio ut resolvatur, sit

CONCLUSIO.

Origo primi peccati in Angelis non fuerunt aut ignorantia mentis, aut prava aliqua inclinatio, sed sola voluntatis potestas.

Probatur. Illud non fuit origo seu causa primi peccati in Angelis, quod in eis locum non habuit ante peccatum: atqui nec mentis ignorantia, nec prava aliqua inclinatio locum habuere in Angelis ante peccatum: neque enim in præsenti hypothesi ignorantia aut prava aliqua inclinatio culpam præcessere, sed culpa ignorantiam & pravam inclinationem tamquam pœnam comitem secum traxit, tam in Angelis, quam in primo homine, uti expresse docet S. Augustinus lib.14. de civit. Dei c. 10. 11. 13. idemque sentit S. Thomas hic art.1. & in 2. dist.5. q.1. ar.1. ergo &c.

Atque hinc Patres Angelorum casum libero ipsorum arbitrio ascribunt. *Angeli sancti*, inquit S. Augustinus loco antea citato, *cadentibus aliis per liberum arbitrium, per idem liberum arbitrium steterunt ipsi.*

Est ergo prima origo peccati Angelorum ponenda in defectibili ipsorum voluntate sese avertente a majori bono ad minus bonum, dum videlicet suam excellentiam considerantes, eamque non comparantes cum excellentia divina, inordinato amore sibi ipsis inhæserunt, sicque a Deo aversi sunt.

Dices: Non potest esse peccatum in voluntate, nisi ex præcedenti errore judicii practici in intellectu; ergo Angeli, cum peccaverint, errarunt: error igitur & ignorantia fuere causa primi eorum peccati. Conseq. certa est. Probatur autem antecedens: 1. ex illo Proverbiorum 14. 22. *Errant qui operantur malum.* 2. idem docet S. Thomas multis in locis & nominatim hic ar.1. ad 4. ubi negat peccatum posse esse in voluntate, nisi sit aliquo modo deceptio in ratione. 3. id evincit ratio: nam voluntas est appetitus rationalis: ergo non potest eligere, nisi quod ratio judicaverit eligendum: alias non rationalis sed plane temeraria & cæca erit electio: Nusquam igitur voluntas peccat eligendo, quin ratio aberret judicando.

Ut hæc solvatur difficultas adverte cum Sylvio 1.p. q.63. ar.1.ad 4. *ignorantiam & errorem dupliciter accipi posse, uno modo, vel pro assensu quo quispiam assentitur falso tamquam vero, vel pro hoc judicio quo reputat esse bonum, quod est malum; alio modo pro actuali inconsideratione qua quis non attendit, neque actu considerat ea quæ posset ac deberet considerare; hanc enim inconsiderationem sub ignorantia generaliter dicta merito comprehendi, ex sancto Thoma 1. 2. q.6. art.8. & intelligi potest.* Hoc prænotato:

Resp. Cajetanum 1.p. q.63. ar.1. ad 4. & 1. 2. q.77. ar.2. Medinam, Banesium, Sylvium &c. asserere in primo Angeli peccato fuisse ignorantiam & errorem, non quidem priori, sed posteriori dumtaxat sensu mox exposito, defectum scilicet actualis considerationis: non autem judicium erroneum. E contra vero Estius in 4. dist.6. paragr.1. & dist.22. paragr.21. existimat dici posse primum Angeli peccatum processisse tum ex inconsideratione, tum ex errore judicii practici, quo judicabat Angelus hunc actum,

qui utique peccatum erat, ſibi eſſe faciendum: negat autem hinc eſſe conſequens, quod error aliquis primum peccatum præceſſerit, ſi peccatum totum conſideretur. *Ignorantia enim illa*, inquit Eſtius loco mox citato, *ſive inconſideratio, ſive error, ſecundum quem omnis peccans ignorat & errat, proprie non eſt cauſa peccati, ſed potius pars peccati ipſius. Peccat enim creatura rationalis eo ipſo quod ratio prave judicat. Peccat, inquam, veluti inchoative, ſicuti conſummative peccat in eo quod voluntas male eligit: Nam omne peccatum quaſi duabus illis partibus conſtat & conſummatur, inconſideratione ſcilicet, aut falſo judicio & electione mala; & utrumque fit libere ſuo quodam modo, quia radix & origo libertatis in ratione eſt terminus & perfectio in voluntate. Quapropter ſicut actus intellectus non eſt ſeperandus ab actu voluntatis (eſt enim ille quaſi de hujus ratione) ita error judicii non eſt ſeparandus a peccato, ſed in plena & perfecta ejus ratione includitur. Et quamvis inconſideratio aut error judicii, natura prior ſit mala electione; tempore tamen ſimul eſt.* Hactenus Eſtius.

Juxta hanc Eſtii ſententiam, cui ſubſcribimus, patet expedita via ad ſolvendas difficultates in objectione propoſitas. Scilicet fatemur in primo Angeli peccato fuiſſe inconſiderationem, quæ ex S. Thoma 1.2. quæſt.6. art.8. merito dici poteſt ignorantia: fatemur etiam in eodem peccato fuiſſe errorem judicii. Nec tamen ex his conſequens eſt, in Angelo locum fuiſſe errori aut ignorantiæ priuſquam peccaret: quia iſta ſive inconſideratio, ſive ignorantia, ſive error judicii practici, quem nonnulli vocant malæ electionis, non præceſſit peccatum, ſed fuit pars peccati ipſius, fuitque actus ſeu defectus voluntarius (ſaltem interpretative, quatenus potuit & debuit illum vitare) & proinde culpabilis, ſuoque modo vere peccatum, ut mox ex Eſtio vidimus.

Reſponſionem hanc conſentaneam eſſe menti S. Thomæ, ex eo patet, quia 1. 2. quæſt.76. art.4. ad 1. docet inconſiderationem ſive ignorantiam ſecundum quam omnis malus eſt ignorans, non eſſe cauſam peccati: aliunde conſtat hanc ignorantiam ex ſuo genere non eſſe effectum peccati: nam ea quæ fuit in primo peccato, ex nullo peccato orta eſt. Reſtat ergo, quod ſit aliquid ipſius peccati, tamquam de ejus ratione. Quocirca recte & proprie dicitur, omnem eum qui peccat, eo ipſo quo peccat, errare; improprie autem, minuſque recte, omnem peccantem ex errore peccare.

ARTICULUS TERTIUS.

An voluntas dæmonum ſtatim poſt peccatum ita fuerit in malo obfirmata, ut nec poſſit aliquatenus reſipiſcere, nec bonum aliquod operari.

CElebris eſt præſens quæſtio, circa quam tria potiſſimum pertractari ſolent. Primum, an dœmonum voluntas ſtatim poſt peccatum ita fuerit in malo, id eſt, peccato ſemel commiſſo obdurata, ut nullatenus reſipiſcere poſſit. Secundum, an ratione iſtius obdurationis in malo, dœmones nullum bonum opus elicere poſſint. Tertium, unde proveniat hæc obduratio.

PRIMA CONCLUSIO.

Dæmonum voluntas, ſicut & aliorum damnatorum, ita eſt in malo obfirmata, ut nuſquam revera ad juſtitiæ ſtatum ſit revocanda. Concluſio eſt de fide.

Probatur 1. ex Scripturis 2. Petri 2. *Deus Angelis peccantibus non pepercit, ſed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos, in judicium reſervari.* Et in Epiſtola S. Judæ: *Angelos vero qui non ſervaverunt ſuum principatum .·.·. in judicium magni diei, vinculis æternis ſub caligine reſervavit.* Conſequens ergo eſt quod illi omnes in malo ſint obſtinati: neque enim Deus æternis ſuppliciis quempiam damnat, qui non eſt in malo obſtinatus.

Accedunt ea omnia Scripturæ teſtimonia quibus generaliter ſignificatur, damnatos perpetuis & nuſquam finiendis pœnis addici; ac proinde eos commiſſi peccati veniam nuſquam aſſecuturos, nec delictorum fructuoſam ac ſalutarem pœnitentiam acturos. Ita Matth. 25. de reprobis dicitur: *Ite in ignem æternum qui paratus eſt diabolo & angelis ejus.* Et rurſus. *Ibunt hi in ſupplicium æternum.* Et Marci 9. de iiſdem reprobis Chriſtus ait: *Vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur.*

Probatur 2. ex Conciliis in quibus hæc veritas definita fuit. 1. in quinta Synodo proſcripta fuit Origenis doctrina, uti colligitur ex Libro diurno Romanorum Pontificum, in ſecunda fidei profeſſione, in qua ſic habetur: *Hæc igitur ſancta & univerſalia quatuor Concilia, etiam ſanctum quintum Concilium venerandum .·.·. in hoc Origenes cum impiis diſcipulis & ſequacibus .·.·. æterna cenſura ab Eccleſia Dei projecti ſunt.* Porro unum ex præcipuis dogmatibus Origenis iſtud erat, nempe poſt certas temporum revolutiones, futurum ut dæmones animæque damnatæ pœnitentiam agerent, veniamque conſequerentur. Ita teſtantur SS. Auguſtinus Lib. de hæreſibus cap. 43. & Hieronymus Epiſt. 61. ad Pammachium. 2. ejuſdem erroris condemnatio, & contrarii dogmatis definitio legitur in ſexta Synodo Actione 21. 3. in Concilio Lateranenſi ſub Innocentio III. cap. *Firmiter* decernitur de reprobis, quod *cum diabolo pœnam æternam recipient.*

Probatur 3. ex SS. Patribus, qui conſtanter docent, dæmones eſſe ſalutaris pœnitentiæ & gratiæ recuperandæ prorſus incapaces. S. Aug. Epiſt. 107. *Nemo ſanæ fidei*, inquit, *credit aut dicit, apoſtatas angelos ad priſtinam pietatem correcta aliquando voluntate converti.* Et L. 11. de civ. Dei cap. 13. *Nemo Catholicus ignorat, quod nullus dæmon in ſocietatem bonorum Angelorum aliquando ſit redituru.* Idem docent SS. Proſper Reſp. 6. ad Objectionem Vincent. & Fulgentius Lib. de fide ad Petrum cap. 3. His adde Patres qui diverſam Origenis ſententiam, ſemper ut fidei adverſam rejecerunt, ut S. Epiphanius in hæreſi Origeniſtarum, Philaſtrius in Lib. de hæreſibus, S. Hieronymus in Apologia contra Ruffinum, & alii plerique.

Probatur 4. ex unanimi ac conſtanti omnium Theologorum ſententia, quæ huic doctrinæ tanquam certiſſimæ conſentit. Unde S. Thomas hic art. 2. in corpore conceptis verbis, docet, *tenendum eſſe firmiter ſecundum fidem catholicam, quod & voluntas bonorum Angelorum confirmata ſit in bono, & voluntas dæmonum obſtinata in malo.*

Probatur 5. ratione theologica. Similis eſt ratio confirmationis in bono, & obſtinationis in malo: atqui Angeli boni ſtatim ut bene operati ſunt, con-

firmati sunt in bono; ergo & mali statim ut peccaverunt, obstinati sunt in malo: sicut ergo boni non possunt cadere, ita nec mali resurgere.

SECUNDA CONCLUSIO.

Tanta est in dæmonibus obstinatio, ut nullum usquam eliciant opus bonum, nequidem moraliter. Conclusio certa est, eamque expresse docent S. Thomas hic art. 2. ad 5. Cajetanus, Ferrariensis, Adrianus, Estius, Sylvius, aliique omnes pauciſſimis exceptis.

Probatur 1. ex Scripturis Joan. 9. *Venit nox quando nemo potest operari.* Et cap. 11. *Ambulate dum lucem habetis, ut non tenebræ vos comprehendant.* Galat. 6. *Dum tempus habemus, operemur bonum.* Addi potest & illud Eccles. 9. *Neque opus, neque ratio, neque sapientia, neque scientia erunt apud inferos.* Porro opus bonum sine aliqua prudentia & recta ratione non fit: ubi autem neque ratio, neque sapientia est, profecto neque opus bonum esse potest.

Probatur 2. ex SS. Patribus. S. Ignatius ad Philipp. *Sapiens est dæmon,* inquit, *ad male faciendum: bonum autem, quid sit, ignorat.* S. Fulgentius Lib. de fide cap. 3. *In quo* (id est, in igne) *omnes illi prævaricatores angeli nec mala unquam possunt voluntate carere, pœna.* Eodem modo loquuntur SS. Prosper Lib. 3. de vita contemplativa cap. 12. Bernardus Epist. 253. &c.

Probatur 3. quia, uti constabit ex dicendis sequenti Conclusione, dæmones in omnibus actibus quos deliberate exercent, male operantur; ergo &c.

TERTIA CONCLUSIO.

Omnis damnatorum voluntas deliberata, moraliter mala est. Ita S. Thomas, loco antea laudato, & qu. 16. de malo art. 5. & in 2. dist. 7. qu. 1. art. 2. & in Supplem. 4. qu. 98. art. 1. & 2. aliique auctores mox citati; quibus adde Alens. 2. p. qu. 102. memb. 2. & 3. Altissiodor. Lib. 2. Summæ Tract. 2. cap. 7. qu. 1. & 2. Bonav. Richard. Greg. Gabriel, Major, Suarez, Bellarm. Isambert. &c.

Probatur 1. auctoritate simul & ratione S. Thomæ loco mox laudato: *Actus dæmonis,* inquit, *est duplex: quidam scilicet ex voluntate deliberata procedens, & is proprie dici potest actus ejus; & talis actus dæmonis semper est malus, quia etsi aliquando bonum faciat, non tamen bene facit: sicut dum veritatem dicit ut decipiat; & dum non voluntarie credit & confitetur, sed rerum evidentia coactus: alius autem actus dæmonis est naturalis, qui bonus esse potest & attestatur bonitati naturæ; & tamen tali bono actu abutitur ad malum.* Ex quibus Doctoris angelici verbis patet, omnes dæmonum actus qui a deliberata ipsorum voluntate procedunt, semper malos esse; ita ut ne unum quidem opus exerceant, quod vel moraliter bonum sit: semper enim operantur, vel ex odio quo contra divinam Majestatem flagrant, vel ex affectione ad malum finem, vel cum aliqua alia prava circumstantia; adeo ut etiam tunc, quando aliquod opus ex objecto bonum faciunt, male agant, non bene id quod bonum est facientes.

Probatur 2. Sicut se habet voluntas Beatorum ad bonum, ita se habet

voluntas damnatorum ad malum: atqui Beati nihil unquam volunt, nisi bene; ergo nec damnati aliquid volunt, nisi male:

Probatur 2. Voluntas obstinata in malo nunquam flectitur nisi in malum: atqui damnatorum omnium voluntas est obstinata in malo; ergo &c.

Ex dictis in hac tertia Conclusione, maxime vero ex duabus postremis rationibus facile est colligere, damnatos non posse elicere aliquod opus morale ex omni parte bonum, quod expresse docent Ferrariensis 4. contra gentes cap. 95. Cajetanus super art. 2. hujus quæst. Salmanticenses disp. 13. de Angelis dub. 2. §. 4. & alii.

Dices: Dona naturalia manserunt integra in dæmonibus, ut ex Sancto Dionysio docet S. Thomas hic art. 1. in corpore: atqui opus morale ex omni circumstantia bonum non excedit naturalem facultatem liberi arbitrii angelici; ergo &c.

Resp. dist. maj. dona naturalia in Angelis manserunt integra, quantum ad ea quæ pertinent ad ordinem naturæ, conc. quantum ad ea quæ pertinent ad ordinem moralem, nego. Similiter dist. min. opus morale ex omni circumstantia bonum non excedit naturalem facultatem voluntatis angelicæ in se absolute sumptæ, concedo: jam obstinatæ, & sub prava affectione mali finis consideratæ, nego: & nego conseq. Scilicet, cum totus ordo moralis ex intentione finis pendeat, & finis intentio in dæmonibus depravata sit; inde sequitur, quod licet opus moraliter bonum non excedat naturalem facultatem voluntatis angelicæ absolute sumptæ, ipsius tamen jam obstinatæ, & sub prava affectione mali finis spectatæ, non solum superet facultatem, sed etiam omnino illi repugnet. Solutio est Salmanticensium loco mox citato.

Juxta hunc sensum intelligenda sunt quæ de integritate Angelorum quoad naturalia docet S. Thomas hic art. 1. in corpore: ita semetipsum exponit S. Doctor qu. 16. de malo art. 5. ad 1. ubi de dæmonibus sic habet: *Dicendum quod bona naturalia in Angelis sunt integra, quantum pertinet ad naturæ ordinem: sunt tamen corrupta vel depravata, seu diminuta, per comparationem ad capacitatem gratiæ vel gloriæ.* Unde, ut antea observavimus, idem S. Doctor hic art. 2. ad 5. docet, quod actus qui in dæmonibus sunt naturales, ut cognitio naturalis Dei & dilectio ipsius, si considerentur ut antecedunt omnem libertatem voluntatis, sunt boni bonitate dumtaxat naturali, non morali. Si autem, subdit S. Thomas, prædicti actus ex voluntate dæmonis ingrediantur ordinem moralem, & referantur in finem, tunc referentur in pravum finem, & efficientur mali moraliter, *eisque dæmones certo abutentur.*

Quæ hic diximus ad exponendam mentem S. Thomæ circa integritatem naturalium post peccatum, illustrari possunt ex his quæ docet S. Doctor 1. 2. q. 85. art. 1. in corpore. Triplex ibi distinguit naturæ bonum: scilicet ipsa principia naturam humanam constituentia; ipsam inclinationem ad virtutem ex natura rationali fluentem; & ipsum justitiæ originalis donum, quod ideo naturæ bonum vocat, quia toti naturæ concessum erat. Sic deinde prosequitur: *Primum igitur bonum naturæ, nec tollitur, nec diminuitur per peccatum: tertium vero bonum naturæ totaliter est ablatum per peccatum primi parentis; sed medium bonum naturæ, scilicet ipsa naturalis inclinatio ad virtutem, diminuitur per peccatum.* Non quidem quasi peccatum ipsam inclinationis entitatem auferat aut minuat; sed quatenus, ut inquit ibidem, voluntatem in malum convertit, & a Deo avertit. Voluntas autem a Deo aversa

& in bonum delectabile conversa, pronior est profecto ad malum, & multo minus ad bonum expedita.

Quæres, an illi omnes dæmonum aliorumque damnatorum deliberati actus, vere ac proprie sint peccata.

Circa hancce quæstionem non una est Theologorum sententia.

Respondent 1. Alexander Alensis, Richardus a Media villa, & alii pauci, omnes deliberatos dæmonum actus esse vere ac proprie peccata, eosque novas pœnas mereri. En verba Alensis 2. p. qu. 102. membro 3. *Exceptis naturæ motibus, diabolus in cæteris quibuscumque peccat. Scilicet duplex est motus diaboli: unus naturæ, alius liberi arbitrii: si est motus naturæ, non est peccatum .·.·. si est ex ipso libero arbitrio, tunc omni motu demeretur.* Paulo ante dixerat idem Alensis: *Diabolus continue peccat, quia continue nocere studet .·.·. neque est in eis tantum voluntas habitus, sed voluntas actus.* Eadem fere habet Media-villa in 2. dist. 7. art. 2. qu. 2. in corp. & ad 3. & 4.

Respondent 2. alii, dæmones in omnibus actibus quos libere exercent, vere ac proprie peccare, nihil tamen amplius demereri, quia ratio meriti & demeriti non absolute sequitur bonitatem & malitiam operis, sed quatenus istud opus fit a viatore: porro dæmones sunt in termino. Vulgatissima est hæc Theologorum sententia. Ita Cajetanus 1. p. q. 64. ar. 2. Ferrariensis 4. contra gentes cap. 95. Soto in 4. dist. 50. art. 4. concl. 2. Bannez 1. par. qu. 64. art. 2. ad 4. Salmanticenses disp. 13. de Angelis dub. 2. §. 1. 2. 3. & 4. Estius in 4. dist. 7. §. 8. Sylvius in Supplem. q. 98. art. 6. Gonetus disp. 14. de Angelis art. 1. §. 2. & 3. Suarez Lib. 8. de Angelis cap. 8. Vasquez 1. par. qu. 64. disp. 241. cap. 4. Tanner. disp. 5. de Angelis qu. 6. dub. 5. Isambert. 1. p. q. 64. art. 2. & 1. 2. q. 109. disp. 5. art. 5. Gradin. Tract. de gratia qu. 1. sect. 3. punct. 4. Petavius Lib. 5. Theolog. dogmat. cap. 10. num. 11. aliique plures quos fuse refert Suarez loco mox laudato.

Verum nonnihil discriminis est (quod observandum) inter illos auctores, in explicanda libertate ad peccandum requisita, cum dæmonum in malis obfirmatione, Cajetanus, Ferrariensis, Salmanticenses, Bannesius, Estius, Sylvius, Gonetus locis mox citatis, aliique nonnulli existimant impotentiam dæmonum ad bonum morale, non obstare eorumdem libertati ad peccandum necessariæ: quia, juxta hos auctores, ad eam salvandam minime requiritur, quod post electionem perversi finis sint indifferentes ad bonum & malum, sed sufficit indifferentia ad diversa mala, servato ordine ad eumdem finem: sicut ad salvandam libertatem in Beatis non requiritur indifferentia ad bonum & malum, sed sufficit indifferentia ad diversa bona, servato ordine ad eumdem finem. Ita totidem ferme verbis Salmanticenses loco antea citato, Nam, inquiunt, *ut ex S. Thoma diximus, ad dæmonum libertatem non est necesse, ut post electionem perversi finis sint indifferentes ad malum & ad bonum, sed satis est indifferentia ad diversa mala, servato ordine ad eumdem finem. Sicut e contra in Beatis non requiritur ad libertatem eorumdem indifferentia ad bonum & ad malum; sed sufficit indifferentia ad diversa bona, servato ordine ad eumdem finem.* Ita etiam Cajetanus, Bannez, Gonetus &c. Unde appositè ad præsentem materiam observat idem Bannez 1. p. q. 64. art. 2. dubit. 2. ad 4. *quod Angelo aut homini non competat libertas ad bonum & malum per se & necessario, si consideremus hominem & Angelum absolute, abstrahendo ab hoc vel illo statu. Si tamen*, pergit idem auctor, *consideretur*

retur homo vel Angelus prout est in statu viæ, in quo statu non est confirmatus in bono, aut in malo fine, per se illi competit libertas ad bonum vel malum: si autem e contra consideretur in statu termini, nullo modo potest illi competere illa libertas ad bonum & malum, sed damnatis necessario competit libertas ad malum præcise, Beatis vero ad bonum præcise.

E contra vero Suarez, Vasquez, Tannerus, Isambert. Grandin, Petavius &c. videntur asserere dæmones, alioſque damnatos gaudere vera ac proprie dicta, non quidem *morali*, sed *physica* electionis indifferentia, non certe ad bonum supernaturale, cum omni prorsus gratia destituantur, sed ad aliquod bonum morale ordinis naturalis. Unde, juxta hos auctores, dæmonum ad bonum morale impossibilitas physica non est, seu per carentiam physicæ potentiæ activæ ex parte voluntatis dæmonis (cum sit inter bonum morale ordinis naturalis & dæmonis voluntatem proportio) sed moralis dumtaxat, propter obstinationem, quæ tanta est ut infallibiliter nunquam, nec etiam raro contingat, damnatum bene simpliciter operari.

Horum Theologorum fundamenta hæc sunt. 1. quod vis electiva, seu indifferentia electionis, sit aliquid naturale & intrinsecum substantiæ spirituali, quod prorsus inamissibile est, ac proinde in dæmonibus & damnatis superstes manet. 2. quod illa vis electiva respectu boni moralis non sit ligata ullo impedimento physice invincibili; quia supponunt dæmones gravissima & perpetua tentatione ad male agendum ita provocari, ut non omnino eorum judicium absorbeatur, atque adeo non careant indifferentia judicii ad bonum & malum morale, quod sufficit ex mente eorumdem Theologorum, ut tentatio qua damnati continuo urgentur, non sit penitus invincibilis. 3. contendunt quod licet dæmones non careant indifferentia judicii, nec viribus *physicis*, proportionatis & expeditis relative ad vincendas gravissimas tentationes quas patiuntur, & ad bonum morale naturalis ordinis eliciendum, nusquam tamen futurum ut bonum operentur, propter eorum in malis obstinationem, qua fit, necessum esse necessitate *morali*, ipsos semper exercere, saltem indeterminate, aliquem actum moraliter malum.

Hanc esse Suaresii aliorumque auctorum, quos mox indicavimus, sententiam, aperte patet disertis eorum testimoniis.

Suarez Lib. 8. de Angelis cap. 9. n. 7. *Admittimus imprimis*, inquit, ... *dæmonem non ita destitui cogitatione honesta, quin saltem sufficientem habeat ad operandum bonum morale, si velit.... Primo quia dæmon libere eligit inter bonum & malum; ergo necesse est ut utriusque sufficientem habeat cognitionem ad volendum quodcumque illorum, quia inter ea quæ sufficienter non cognoscuntur, non est electio nec libertas.*

Et cap. 8. num. 3. sic habet: *Angelus ex natura sua est liber, vel in omnibus, vel fere in omnibus actibus suis quoad specificationem, seu determinationem inter bonum & malum, ut est certissimum de Angelo in pura natura spectato: sed in dæmone manet voluntas naturalis integra & perfecta, quia non est læsus in naturalibus, juxta commune axioma Dionysii & Theologorum; ergo retinet eamdem libertatem.*

Rursus cap. 11. num. 22. & 23. sic loquitur: *Respondeo concedendo istam impossibilitatem non esse per carentiam physicæ potentiæ activæ ex parte voluntatis dæmonis. Cum enim fateamur, hos actus esse liberos dæmoni saltem quoad exercitium, necesse est ut in illo sit aliquo modo potentia ad agendum: & non agendum, etiam suppositis omnibus conditionibus & impedimentis, quæ determinationem volun-*

voluntatis antecedant, ipſamque ante illius conſenſum liberum afficiunt, quia hoc eſt intrinſece neceſſarium ad libertatem.

Tannerus diſp.5. de Angelis q.6.dub.5.n.20.21.22.& 23. *Mihi*, inquit, *in hac re quatuor videntur dicenda.* 1. *dæmones poſſe aliquod opus morale ſaltem ex objecto bonum operari, quod tamen aliqua circumſtantia mala depravatur.... 2. omnes illorum actus deliberatos reipſa eſſe malos, ut aperte docet S. Thomas hic art.2. & communis habet Doctorum ſententia... 3. non poſſe dæmones moraliter loquendo bonum operari, ad eum modum, & majori etiam ratione, qua aſſuetus diu, immerſuſque vitio, & pravæ peccandi conſuetudini, occaſione durante, moraliter cenſetur a peccato ſe non poſſe continere .... Quæ impotentia etiam non tollit libertatem & facultatem phyſicam, non committendi hoc vel illud peccatum. Præterquam quod dæmones ex actibus malis poſſint modo hos, modo alios exercere; liberi proinde non ſolum quoad exercitium, ſed in pleriſque etiam quoad ſpecificationem. Dico in pleriſque, quia actum dilectionis Dei ſuper omnia, oppoſitum odio Dei, verius eſt eos non poſſe in hoc ſtatu elicere..... 4. poſſe tamen* (dæmones) *abſolute & phyſice loquendo, potentia numquam in actum redigenda, bonum aliquod opus morale facere, cum nullum illis principium ad ejuſmodi potentiam requiſitum deſit. Siquidem etſi gratia omnis, etiam ſufficiens illis denegetur, ea tamen minime neceſſaria eſt ad quodlibet opus bonum morale peragendum. Atque in hunc modum plures auctores conciliantur: quem etiam video tradi a Suarez Lib.8. c.8. & 11. præſertim n.23.* Deſcribendum fuit, tametſi prolixius iſtud teſtimonium, quo Tanneri, Suareſii, aliorumque quos ſupra laudavimus, mens, atque doctrina plene ac clare dignoſcitur.

Petavius Lib.5. Theologic. dogmat. c.10. n.11. de obduratis & dæmonibus ſic ſcribit: *Nec excuſſa illis eſt penitus libertas arbitrii, nec alia eſt iſta, quam moralis eſt neceſſitas, cui licet abſolute reluctari poſſint, & in contrarium niti, ſi velint, non tamen hoc facturi ſunt. Quod in dæmonibus ac damnatis multo evenit magis, qui & libere peccant, ut quæ faciunt, poſſint non facere; nec tamen facturi non ſunt, nec uſuri liberæ poteſtatis arbitrio.* Idem non minus diſerte docent Vaſquez, Iſambert, Grandin, & alii. *Dæmones & animæ damnatæ*, inquit Grandin Tract.de gratia q.1. ſect.3.puncto 4.pag. 61. *vires quidem phyſicas habent ad opus bonum (cum ſit inter illud & eorum voluntates proportio) non morales propter obſtinationem.*

Quidquid autem ſit de hacce Suareſii aliorumque ſententia, longius certe diſtat ab errore tertiæ Janſenii Propoſitionis: tum quia auctores hujus ſententiæ non agunt de libertate hujuſce ſtatus; tum quia loquuntur de libertate ad peccandum, non autem ad merendum & demerendum neceſſaria; tum denique quia admittunt in dæmonibus & damnatis veram ac proprie dictam ad bonum morale, potentiam, vincendis omnibus occurrentibus impedimentis *phyſice* proportionatam: unde ſi quid durius in ea ſententia occurrat, non in eo certe eſt quod libertatem nimium deprimat, ſed potius quod libertati dæmonum aliorumque damnatorum plus æquo tribuat, quatenus nempe hujuſce ſententiæ auctores gratis ſupponunt damnatorum judicium non abſorberi graviſſimis illis tentationibus & miſeriis quibus obruuntur; atque adeo illos veram ac proprie dictam ad bonum morale retinere indifferentiam.

Reſpondent 3. Bellarminus Lib.5. de gratia & libero arbitrio cap.14. Ruardus Tapperus in articulum 7. Facultatis Lovan. pag.271.272.273. Deſchamps de hæreſi pelag. diſp. 4. cap.7. quo etiam recidit ſententia

Eſtii

Eſtii in 2. diſt. 7. paragr 8. & Sylvii in Supplem. q. 98. art. 1. & 8. eodem modo ſtatuendum eſſe damnatis qui generali peccandi conſuetudine aſtringuntur, ac de Beatis qui contraria & generali bene agendi neceſſitate devincti ſunt: porro Beati liberi ſunt, non quidem reſpectu finis ultimi, ſeu amoris beatifici, qui ex clara Dei viſione neceſſario profluit; ſed circa alia bona quæ ab illis fieri poſſunt aut omitti, & in iis bene ac laudabiliter operantur: ita etiam de dœmonibus & damnatis reſpectu mali ſtatuendum eſt. Operæ pretium erit hic audire Cardinalem Bellarminum, Calvini argumentum ea de re refellentem. *Ad tertiam*, inquit Bellarminus L. 5. de gratia & libero arbitrio cap. 14. (Calvini rationem) *de peccatis dæmonum & bonis operibus Angelorum, reſpondeo, tam Angelos ſanctos, quam malos dæmones reſpectu finis ultimi non habere liberum arbitrium a neceſſitate, ſed ſolum a coactione: tamen reſpectu mediorum liberum arbitrium etiam a neceſſitate habere, quia multa faciunt, quæ poſſent non facere, & contra: & in hujuſmodi dæmones vere peccare, & bonos Angelos opus vere laudabile facere; quamvis nec pœna, nec præmium eſſentiale creſcere poſſit, cum utrique ſint in termino, & omnia ipſorum opera ad exercitium damnationis, vel gloriæ ſempiternæ pertineant. Itaque propoſitio illa Calvini, Dæmones ſemper neceſſario male agunt; in aliquo ſenſu falſa eſt, in aliquo vera. Verum ſiquidem eſt in genere, eos non poſſe niſi male agere; falſum tamen eſt in particulari, omnia mala quæ faciunt, illos neceſſario facere: poſſent enim, ut diximus, multa non facere quæ faciunt, & ideo non neceſſitate, ſed voluntate peccata committunt.* Eodem plane modo loquuntur Ruardus Tapperus, Deſchamps locis antea adductis, & alii plerique. Paulo aliter rem explicat Eſtius loco mox citato, *Dubitatur*, inquit, *utrum dæmones peccent in eo quod malum volunt aut faciunt: ſunt enim obdurati in malis, non ergo libertatem habent ad malum, & proinde non peccant malum volentes; nullus enim peccat in eo circa quod non eſt liber.* Nodum hunc ut ſolvat, reſpondet dœmones liberos non eſſe circa finem cui ſe ſemel applicuerunt, adeoque non amplius peccare novo peccato per hoc quod finem illum volunt. At vero, pergit Eſtius, voluntas dœmonum libera manet reſpectu mediorum quæ ad hunc pravum finem ordinabilia ſunt: unde concludit, ipſos peccare novo peccato, quoties aſſumunt & ordinant hujuſmodi media ad pravum finem cui ſunt affixi. Juvat Eſtii verba excribere: *Malum in hoc dubio*, inquit, *poteſt bifariam intelligi; ſcilicet aut ipſum malum finem cui dæmones ſe ſemel applicuerunt, aut medium ad hunc finem. Si finis ipſe intelligatur; fatendum videtur dæmones poſt primam electionem qua malo fini ſeſe applicuerunt, non amplius peccare novo peccato per hoc quod finem illum volunt, ſed affectionem mali finis in iis ſine intermiſſione perdurantem eſſe continuatam & unum peccatum, tum ab iis commiſſum quando hoc libere elegerunt. Si vero medium ad hunc finem ordinabile intelligitur; cum reſpectu mediorum.... maneat voluntas Angelorum libera, manifeſtum eſt, dæmones peccare novo peccato, quoties aſſumunt & ordinant hujuſmodi media ad pravum finem cui ſunt affixi; vel, quod eodem recidit, quoties aſſumunt ipſum pravum finem ut rationem eligendi hæc aut illa media.... Quamvis enim affectio mali finis verſa ſit eis quaſi in naturam, ideoque illa non fiat novum peccatum; ejuſdem tamen finis per hujuſmodi affectionem aſſumptio ad certa media eligenda,* (circa quæ libera manet Angelorum voluntas) *novi ſubinde peccati rationem habet.* Hæc Eſtius

Reſpondent denique 4. alii nonnulli, omnes dœmonum aliorumque damna-

mnatorum deliberatos actus non esse vere, proprie ac *formaliter* peccata, sed *materialiter* dumtaxat & minus proprie, defectu libertatis ad peccatum proprie dictum requisitæ. Scilicet, inquiunt, ad peccatum *materialiter* & minus proprie, sufficit ut actio sit deformis & contra rectam rationem: ut autem actus sit vere, proprie ac *formaliter* peccaminosus, necessaria est insuper libertas ad utrumlibet, quam quidem dœmones & damnati non habent. Pro hac sententia stant Gamachæus in 1. parte quæst. 13. art. 5. teste P. Deschamps Lib. 3. de hæresi pelag. disp. 4. c. 7. Horantius Lib. 1. cap. 29. & Pennotus Lib. 1. cap. 17. ubi sic loquitur, *Verum objicit Calvinus, quoniam diabolus & damnati peccant, & tamen necessario peccant, cum sint in malo obstinati. Respondetur, diabolum & damnatos minime peccare in eo quod omnino vitare non possunt: licet enim sint in malo obstinati, tamen habent quosdam actus quos libere exercent. Dato autem, & non concesso, quod etiam modo proprie peccent, in his solum peccare poterunt, in quibus habent libertatem, non necessitatem.*

Ex variis omnibus mox recensitis Theologorum sententiis circa propositam quæstionem de peccatis dœmonum, præ cæteris nobis arridet opinio Bellarmini, Ruardi Tapperi & aliorum in responsione tertia.

Dicimus itaque 1. cum iis auctoribus, dœmones respectu finis ultimi non habere liberum arbitrium a necessitate, sed solum a coactione; adeoque non amplius peccare novo peccato per hoc quod finem illum volunt.

Finem hunc nonnulli reponunt in odio Dei, quod in damnatis omnibus necessarium esse arbitrantur, quodque proinde in ipsis vere ac proprie esse peccatum negant.

Dicimus 2. dœmones & damnatos liberos esse non solum a coactione, sed etiam a necessitate respectu mediorum, quia multa faciunt quæ possent non facere, & contra: unde manifestum est in hujusmodi ipsos peccare novo peccato, quoties scilicet assumunt & ordinant hujusmodi media ad finem cui sunt affixi.

Dicimus 3. nec pœnam dœmonum, nec præmium essentiale Beatorum crescere posse. Ratio est, quia utrique sunt in termino, & omnia ipsorum opera ad exercitium damnationis vel gloriæ sempiternæ pertineant. Verum istud postremum amplius constabit ex dicendis sequenti Conclusione.

QUARTA CONCLUSIO.

Dœmones actibus malis quos continue & libere eliciunt, non demerentur.

Probatur 1. ex Scripturis. Idipsum significat Ecclesiastes cap. 11. his verbis: *Lignum in quocumque loco ceciderit, ibi erit.*

Probatur 2. ex S. Thoma, qui licet quandoque existimaverit non improbabile, Beatos ante diem Judicii præmium accidentale, damnatos vero pœnam secundariam mereri posse, postea tamen, neque Beatos, neque damnatos quidquam mereri posse post mortem, variis in locis docet. 1. p. q. 62. art. 9. ad 2. *Melius est*, inquit, *ut dicatur quod nullo modo aliquis Beatus mereri potest, nisi sit simul viator & comprehensor, ut Christus.* Et 2. 2. q. 13. art. 4 ad 2. *In Beatis*, ait, *bona non sunt meritoria, sed pertinentia ad eorum beatitudinis præmium; & similiter mala in damnatis non sunt demeritoria, sed pertinent ad damnationis pœnam.* Similia habet S. Doctor q. 7. de malo, art. 11.

Pro-

Probatur 3. ex constanti Theologorum consensu, qui omnes, si unum aut alterum excipias, ut antea observavimus de Alensi & Media villa, censent in 4. dist. 50. damnatos per opera, quæ extra viam faciunt, non mereri augmentum pœnæ essentialis damni aut sensus.

Probatur 4. quia sicut sanctissima electorum voluntas in cœlis nullam ampliorem gratiam meretur, ita mala damnatorum voluntas sine merito ulterioris pœnæ futura est. Cujus ratio est, quia utrique jam in ultimo fine bonorum vel malorum, tamquam in termino consistunt, transacta hujus vitæ via, quæ illis ad merendum est constituta. Ideoque sicut bona voluntas in bonis non erit meritum, sed præmium; ita mala voluntas in malis non demeritum erit, sed supplicium, nisi forte, ut notat Estius in 4. dist. ultima paragr. 1. quis fingat in utraque illorum voluntate rationem meriti & demeriti respectu perpetuæ continuationis ejusdem status. Quod tamen, pergit ibid. Estius, non est necessarium, cum illius perpetuitati sufficiens meritum comparatum fuerit in præsenti vita.

Dices. Peccatum omne pœnam meretur; id enim postulat naturalis ordo justitiæ divinæ; ergo cum damnati perpetuo peccent in omnibus suis actibus deliberatis, extra statum merendi & demerendi non sunt constituti; alioquin peccarent impune, quod justitia Dei non patitur.

Resp. cum Suarez Lib. 8. de Angelis cap. 11. dist. ant. peccatum omne pœnam meretur, in præsenti vitæ statu, concedo: in futuro damnatorum statu, nego. Et ratio est, inquit ibidem Suarez, quia damnati jam sunt in termino; mereri autem & demereri, sunt proprietates operum viatorum, non eorum qui ad terminum pervenerunt.

Ex his intelligi potest, quo sensu SS. Patres interdum negent damnatos peccare, imo & peccare posse. Loquuntur scilicet de merito & augmento peccatorum ac vitiorum: quod vel ex eo patet, quia similiter de bonis & malis loquuntur, dicentes mortuos nec juste agere posse, nec peccare, nec virtutes adjicere nec vitia: porro quis dixerit, Patres negasse sanctissimam Beatorum voluntatem, quæ divinæ voluntati totius justitiæ fonti semper conformis est, juste agere posse? Ita exponenda sunt ea de re sanctorum Ambrosii, Hieronymi, Augustini & aliorum testimonia.

QUINTA CONCLUSIO.

Ratio formalis ob quam dœmones aliique damnati in malo sunt obfirmati, non est neque habitus vitiosus causatus a Deo in voluntate damnatorum, eamque necessitans ad male agendum, quæ sententia tribuitur Aureolo: nec actus (odium scilicet Dei) a Deo immediate productus in eorumdem voluntate, ut placet Ochamo & Gabrieli: nec privatio auxilii divini gratuiti, quo negato fieri nequit ut dœmones per veram & fructuosam pœnitentiam convertantur ad Deum, uti volunt Scotus, Richardus, Durandus: nec denique inflexibilitas vel immobilitas voluntatis dœmonum, ut contendunt Cajetanus, Ferrariensis, Salmanticenses; sed illa oritur præcise & formaliter ex miserrima conditione status eorum in termino, juncta naturali conditione & fragilitate voluntatis creatæ, suis tantum viribus relictæ, sine ullo gratuito Dei auxilio, cum sola generali & quasi physica Dei influentia ad operandum. Ita Suarez, Verigers, Isambert. &c. Conclusio quinque præcipuas partes complectitur.

Probatur prima pars, nempe quod dæmonum obduratio non proveniat ex infuso vitioso habitu inclinante & neceſſitante voluntatem dæmonum ad male agendum. Hæc enim opinio injurioſa eſt in divinam bonitatem, cum ex ea conſequens appareat, Deum auctorem eſſe mali, culpæ, ſive pravæ voluntatis, quod ab eo maxime alienum eſt, *qui odit impium & impietatem ejus.*

Probatur ſecunda pars, quod illa in malo obfirmatio non fiat per actum aliquem a Deo productum in voluntate dæmonum eadem prorſus ratione: cum enim talis obfirmatio ſit cauſa continuationis odii in Deum, & omnium peccatorum quæ perſeveranter dæmones operantur; ſi hujus obdurationis Deus eſſet auctor, eſſet pariter eorum peccatorum auctor cenſendus; quod eſt hæreticum.

Probatur tertia pars, quod obduratio non oriatur ex negatione divini auxilii ad fructuoſam pœnitentiam neceſſarii. Scilicet hæc Scoti & Durandi ſententia aſſignat equidem cauſam impœnitentiæ de peccato commiſſo, non vero obſtinationis ſemper male moraliter operandi; quæ duo longiſſime diſtant. Porro hic potiſſimum quæritur ratio, qua fit ut dæmones in omnibus ſuis actibus deliberatis male moraliter operentur.

Probatur quarta pars, ſcilicet dæmonum obſtinationem non provenire ex inflexibilitate aut immobilitate voluntatis eorum. 1. ſententia hæc ſupponit, voluntatem dæmonum eſſe inflexibilem, atque objecto ſemel electo fixe & immobiliter adhærere: porro principium iſtud falſum eſſe ſuperius Qu. 4. probavimus, & ſic iterum convincitur: Angelus malus in primo inſtanti bene operatus eſt; ergo ſi Angeli voluntas in prima electione eſt immobilis, neceſſario ſemper bene ſic debuit operari; quod conſequens cum ſit falſum, fatendum eſt ejus voluntatem ex natura ſua non eſſe inflexibilem. 2. prædicta ſententia ſolum probat dæmonem ſemper ac neceſſario in ſtatu peccati eſſe; ſeu ita obſtinatum eſſe circa peccatum ſemel commiſſum, adhærendo & complacendo in illo, ut illius affectum deponere non poſſit: at vero non explicat undenam oriatur quod voluntas dæmonis nonniſi male moraliter operari poſſit; iſtud autem poſtremum eſt, cujus ratio hic maxime inquiritur: uno verbo cauſam aſſignat cur dæmonum voluntas obfirmata ſit circa malum ſemel commiſſum, non vero circa malum futurum, ſeu in ipſomet ſtatu damnationis committendum. 3. obſtinatio voluntatis omnibus damnatis tam hominibus quam Angelis communis eſt; ergo valde veriſimile eſt, cauſam obſtinationis in ipſis omnibus eſſe communem: atqui tum ex conſenſu adverſariorum, tum ex ipſa rei natura conſtat, inflexibilitatem voluntatis non eſſe cauſam & rationem obfirmationis in malo, reſpectu hominum damnatorum; ergo &c.

Probatur denique quinta pars, nimirum obſtinationem in omnibus damnatis, ſive Angelis, ſive hominibus, oriri ex miſerrima conditione ſtatui damnatorum juncta, naturali fragilitate voluntatis creatæ ſuis tantum viribus relictæ. 1. nec ex parte Dei, nec aliunde poteſt alia aſſignari cauſa obſtinationis dæmonum, ut ex refutatione aliarum ſententiarum ſufficienter patet. 2. in hominibus prædicta cauſa eſt ſufficiens, nec alia aſſignari poteſt; ergo ſimilis erit etiam ſufficiens in Angelis; ergo fruſtra quæritur alia. 3. idem probatur recenſendo nonnullas miſerrimi ſtatus damnatorum conditiones: ſcilicet graviſſima & continua tentatione urgentur, orta nimirum ex acerbiſſima triſtitia ob amiſſam beatitudinem; ex acutiſſimis conſcientiæ

ſtimu-

ſtimulis, quibus ſemper vexantur, juxta illud Marci 9. *Vermis eorum non moritur*, ex intolerando ignis tormento, denique ex deſperatione veluti rabida, quod tot & tanti cruciatus longe acerbiſſimi nullum finem habituri ſint: ex iis autem omnibus reprobi ſic in odium Dei commoventur, ut voluntas eorum male affecta, & omni gratiæ auxilio deſtituta, ſemper & neceſſario ad malum determinetur. Totum iſtud paucis his verbis complectitur Soto in 4. diſt. 50. art. 4. & 5. *Sicut ex viſione Dei ſequitur in Beatis confirmatiſſimus ipſius amor; ita in damnatis ex conſideratione ſuæ miſeriæ ſequitur obſtinatiſſimum Dei odium, quo velut hoſtem eum perpetuo proſequuntur.*

QUÆSTIO UNDECIMA.

De pœna dæmonum.

QUatuor ſunt in præſenti Quæſtione reſolvenda. Primum, an dæmones ſtatim poſt peccatum fuerint in infernum detruſi. Secundum, an vero & proprie dicto igne torqueantur. Tertium, quonam modo ignis ille agat in dæmones, qui puri videlicet ſpiritus ſunt. Quartum, an dæmonum ſupplicia nullum unquam finem habitura ſint.

ARTICULUS PRIMUS.

An dæmones ſtatim poſt peccatum fuerint in infernum detruſi.

CONCLUSIO.

Dæmones ſtatim poſt peccatum ad ima tartara præcipitati fuere, ibique damnationis ſuæ pœnam modo & ante ultimi Judicii diem patiuntur.

Probatur 1. ex Scripturis quæ apertis verbis id declarant. Sic S. Petrus 2. Epiſt. cap. 2. *Deus*, inquit, *Angelis peccantibus non pepercit; ſed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos in judicium reſervari.* Conſonat S. Judas in Canon. v. 6. *Angelos vero qui non ſervaverunt ſuum principatum, ſed dereliquerunt ſuum domicilium, in judicium magni diei, vinculis æternis ſub caligine reſervavit.* Huc etiam pertinet iſtud Iſaiæ 14. *Detracta eſt ad inferos ſuperbia tua*, & infra, *Verumtamen ad inferos detraheris uſque ad profundum laci.*

Hoc ipſum non obſcure colligitur ex Concilio Florent. ubi definitur, *illorum animas qui in actuali mortali peccato, vel ſolo originali decedunt, mox in infernum deſcendere, pœnis tamen diſparibus puniendas.* Quamquam autem de dæmonibus nihil ibi definiant Patres, tamen idem de ipſis ac de animabus ſentiendum eſſe, manifeſtum eſt.

Eamdem veritatem aſtruunt SS. Patres. Ita namque docent Ambroſius in cap. 8. S. Lucæ, ubi de legione dæmonum agitur, Hieronymus in Iſa. 14. ad illud, *Infernus ſubter te conturbatus eſt*. Auguſtinus Lib. 21. de civit. Dei c. 3. Gregorius Nazianz. Oratione in S. Cyprianum, Chryſoſt. Homil. 24. in Matth. ad illud cap. 8. *Venisti ante tempus torquere nos*. Cyrillus Lib. 6. contra Julian. ante medium, quem & S. Thomas citat in catena ad Luc. 6. & S. Gregor. Lib. 4. Dialog. cap. 28. Satis ſit hic S. Gregor. verba

exſcribere: *Si eſſe*, inquit loco citato, *Sanctorum animas in cælo ſacri eloquii ſatisfactione credidiſti, oportet ut per omnia eſſe credas, & iniquorum animas in inferno: quia ex retributione æternæ juſtitiæ, ex qua juſti jam gloriantur, neceſſe eſt per omnia ut & injuſti crucientur. Nam ſicut electos beatitudo lætificat, ita credi neceſſe eſt, quod a die exitus ſui ignis reprobos exurat.* Porro eadem omnino eſt ratio de dœmonibus ac de reprobis animabus.

Favent etiam & nonnulla momenta theologica minime ſpernenda.

Primum eſt, quia admodum veriſimile eſt dœmonum ſupplicium ita ſe habere, ſicuti gloriam ac mercedem bonorum Angelorum: atqui bonorum Angelorum beatitudo non differtur uſque ad ultimi Judicii diem, ſed ea fruuntur in cœlis, ex quo fuerunt in gratia confirmati, juxta illud Matth. 18. *Angeli eorum in cælis ſemper vident faciem Patris*; ergo & dœmones in infernum dejecti ſunt ac præcipitati, ex quo a Deo averſi peccaverunt.

Secundum eſt, quia certum eſt, dœmones in inferno tortores eſſe animarum damnatorum hominum, ibique eorum ſuppliciis eſſe præfectos: atqui abſurdum eſſet dicere dœmones in inferis torquere animas damnatorum, nec tamen ipſos ibi pœnis ſibi deſtinatis ſubjici; ergo pœnam pro merito nunc in inferis patiuntur, nec expectabunt Judicii diem.

Tertium eſt, quia animæ damnatæ non ſunt pejoris conditionis quam dœmones: atqui animæ damnatæ ſtatim & ſine intermiſſione pœnam peccato debitam in inferis patiuntur, juxta illud Job 21. *Ducunt in bonis dies ſuos, & in puncto ad inferna deſcendunt.* Et Luc. 16. *Mortuus eſt dives & ſepultus eſt in inferno*: ergo a fortiori dœmones.

Objicies 1. ex Scripturis: Matth. 8. dœmones dicunt Chriſto, *Veniſti ante tempus torquere nos.* Matth. 25. in extremo Judicio dicetur malis: *Ite in ignem æternum qui paratus eſt diabolo & angelis ejus.* 1. Cor. 6. ſic loquitur Apoſtolus, *Neſcitis, quoniam Angelos judicabimus?* Ex iis apparet 1. dœmones nondum torqueri. 2. nondum miſſos eſſe in ignem æternum, ſeu in infernum. 3. denique nondum eſſe judicatos, ſed in judicium reſervari.

Ut hæc ſolvatur difficultas, triplex cum Eſtio in 2. diſt. 6. parag. 14. diſtinguenda eſt diaboli damnatio.

Prima, qua damnatus eſt initio, quando propter ſuperbiam dejectus eſt e cœlo, & in æternam miſeriam præcipitatus; de qua damnatione loquitur Petrus Apoſtolus loco ſupra citato, *Non pepercit eis, &c.*

Secunda, qua per Chriſtum ſua poteſtate in homines cecidit, ut non amplius longe lateque dominetur ea libertate, eoque ſucceſſu, quo ante Chriſti adventum dominari permiſſus fuerat: de hac damnatione ait Chriſtus Jo: 12. *Nunc princeps hujus mundi ejicietur foras.*

Tertia denique diaboli damnatio erit in extremo, univerſali & manifeſto judicio, in quo licet nulla futura ſit acceſſio ad pœnam ejus principalem, ſicut nec animabus damnatis, maxima tamen fiet ad ſecundariam. 1. quia cum dœmones ſint ſuperbiſſimi, maximam confuſionis pœnam patientur ex eo, quod tunc ipſorum malitia toti mundo manifeſtabitur, palamque omnibus fiet quam ſint viles & contemptibiles. 2. quia judicabuntur non tantum a Deo, ſed etiam a SS. hominibus quos extremo odio proſecuti ſunt, atque ab iiſdem publico & irretractabili judicio condemnabuntur. 3. auferetur ab eis omnis impoſterum electis nocendi poteſtas; quod illi, pro ingenti malitia & odio quo bonos omnes perſequuntur, pro maximo tormento reputabunt. Hoc præſuppoſito,

Reſp.

Resp. adducta Scripturæ testimonia, aliaque multa in quibus judicii, seu damnationis dœmonum ac supplicii eis irrogandi in fine sæculi, mentio fit; intelligenda esse de damnatione non quidem primi, sed tertii dumtaxat generis. Non ergo per ea testimonia significatur quod dœmones ante ultimi Judicii diem principali pœna non crucientur, aut minus quam postea, sed quod tunc suppliciorum suorum complementum ac plenitudinem ita accipient, accessione pœnarum accidentalium quas mox recensuimus, ut verum sit dicere, quod illo tempore in extremam & summam miseriam projicientur, cui scilicet nihil sit ultra accessurum: atque ita exponenda esse Scripturæ testimonia, quæ nobis objiciuntur, manifeste patet ex adductis inter probationes SS. Petri & Judæ textibus.

Objicies 2. varia SS. Patrum testimonia quæ videntur asserere, dœmones non esse torquendos pœna gehennæ ante diem Judicii. Ita S. Justinus Apolog. 1. & 2. sæpius repetit *dœmones igni sempiterno tradendos esse, nondum tamen traditos*. Sancto Justino consentiunt S. Irenæus Lib. 5. contra hæreses, Eusebius Lib. 5. Historiæ cap. 17. Oecumenius in cap. ultimum 1. Petri, Epiphanius in hæresi Sethianorum. Idem etiam docent SS. Ambrosius in Comment. cap. 8. S. Lucæ, Hieronymus & Chrysost. in cap. 8. Matth. Augustinus Lib. 8. de civit. Dei cap. 23. Gregorius Lib. 4. Moralium c. 10. Bernardus serm. de sancto Malachia, & alii plerique.

Resp. cum Bellarmino Lib. 1. de beatitudine Sanctorum cap. 6. deferendam esse hac in parte SS. Justini, Irenæi, Epiphanii, necnon Eusebii & Oecumenii sententiam. Quod autem attinet alios SS. Patres mox recensitos, non negant, inquit ibidem Bellarminus, dœmones hoc tempore torqueri tam pœna damni, quam pœna sensus; sed hoc unum volunt, post extremum Judicium plenius quam antea miseriores fore, atque tunc pœnarum suarum complementum habituros, accessione scilicet pœnarum accidentalium, de quibus superiori objectione diximus: quod quidem pœnarum complementum adeo timent, ut in exorcismis nulla re magis torqueri videantur, quam commemoratione & comminatione futuri Judicii: unde exorcismi fere omnes his verbis concludi solent, *Per eum qui venturus est judicare vivos & mortuos, & sæculum per ignem*.

Atque hoc pacto dilui potest objectio quæ proponitur ex cæremoniis Ecclesiæ quæ veteri ritu Baptismo præmittuntur, in quibus inter exorcizandum hæc & hujusmodi verba diabolo dicuntur: *Nec te lateat imminere tibi pœnas, tormenta, diem judicii, diem supplicii æterni, qui venturus est velut clibanus ardens, in quo tibi & universis angelis tuis æternus veniet interitus: & ideo pro tua nequitia damnate & damnande da honorem Deo; appropinquabit enim judicium Dei*. Per hoc enim quod diabolus dicitur damnatus & damnandus, significatur eum jam torqueri in inferno, sed pœnarum suarum complementum in die Judicii accepturum, quatenus scilicet tunc ipsius malitia palam omnibus manifestabitur, atque auferetur ab eo omnis imposterum electis nocendi potestas.

Objicies 3. ex ratione: Non omnes dœmones sunt in inferno, sed multi adhuc in aere, ac supra terras vagantur, communis hæc est sanctorum Patrum sententia, teste S. Hieronymo in Comment. ad Epistolam S. Pauli ad Ephes. ubi explicans illa verba cap. 7. *Contra spiritualia nequitiæ in cœlestibus*, vocabulum, *cœlestium*, de aere interpretatur, & postea subdit: *Hæc autem omnium Doctorum opinio est, quod aer iste qui cœlum & terram medius*

dividens inane appellatur, plenus sit contrariis fortitudinibus; ergo cum multi ex dœmonibus nunc in inferno non sint, consequens est non omnes eos igne inferni cruciari: ignis enim non urit, ubi non est; unde & Christum rogant Luc.8. ne in abyssum, id est, infernum mittantur, scilicet metuentes pœnam ignis infernalis.

Respondeo, equidem eam fuisse plurimis e SS. Patribus communem sententiam, non omnes prorsus dœmones statim post peccatum in inferorum claustris fuisse reseratos; sed eorum plerosque in tartarum fuisse deturbatos, reliquos vero in aere, vicinisque locis vagari, atque ultro citroque commeare. Ita docent S. Hieronymus loco mox citato, & Eusebius Lib.7. Præparationis Evangelicæ: at exinde non licet colligere dœmones qui in aere versantur non torqueri, nec damnationis suæ pœnam non pati: uti enim recte notat Beda in caput 3. Epist. S. Jacobi, *Quocumque dœmones volitent, ii ubique suam gehennam circumferunt.*

Et vero sicut sancti Angeli, etiam dum apud nos agunt, *semper vident faciem Patris*, & hac ratione in cœlis esse a Christo dicuntur Matth.18. quomodo & Tobiæ 12. Raphael Angelus dicit se ex iis esse qui semper adstant ante Dominum; & Gabriel Lucæ 1. profitetur se adstare ante Deum; ita dœmones etiam dum hoc in aere versantur, pœnas inferni sustinent: quatenus scilicet gehennam suam, uti mox ex Beda vidimus, quocumque pergunt, secum portant. Qua autem ratione fieri possit, ut gehenna ignis agat in dœmones etiam per aera volitantes, inferius Articulo 3. hujusce Quæstionis expendemus.

ARTICULUS SECUNDUS.

An dæmones igne vero & corporeo in inferno torqueantur.

IN præcedenti Articulo diximus, Angelos malos, statim atque peccaverunt, in inferorum claustris fuisse reseratos, ibique damnationis suæ pœnam, ignis scilicet supplicium experiri, non expectato ultimi Judicii die; nunc investigandum utrum ignis ille verus sit & corporeus. Antequam statuatur Conclusio,

Observandum, nonnullos ex antiquioribus cum Origene sensisse, ignem cui jam addicti vel addicendi sunt dœmones, non esse corporeum, nec aliud significare, quam peccatorum stimulantem conscientiam. Hanc fuisse Origenis sententiam scribit S. Hieronymus Apolog.2. contra Cuffinum, ubi ait: *Ignes autem æternos, quos intelligere solet Origenes, puto quod te non fugiat, conscientiam videlicet peccatorum & pœnitudinem cordis interna urentem, de qua Isaias loquitur cap.66. Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur.* Idipsum fusius exponit Epist.69. ad Avitum, ubi de Origene loquens sic habet: *Ignis quoque gehennæ, & tormenta quæ Scriptura sacra peccatoribus comminatur, non ponit in suppliciis, sed in conscientia peccatorum, quando Dei virtute & potentia omnis memoria delictorum ante oculos nostros ponitur .... & quidquid feceramus in vita vel turpe, vel impium, omnis eorum in conspectu nostro pictura describitur, ac præteritas voluptates mens intuens, conscientiæ punitur ardore, & pœnitudinis stimulis confoditur.*

Eamdem sententiam Theophylactus amplectitur in caput 9. S. Marci: *Vermis autem*, inquit, *& ignis qui peccatores puniunt, uniuscujusque conscientia est, & me-*

& memoria eorum quæ in hac vita turpia commissa sunt ; quæ tamquam vermis consumit, & sicut ignis incendit. Subscribit Catharinus Libro de præmio bonorum & supplicio malorum, ubi contendit Scripturam intelligendam esse de igne metaphorico, sicut de verme, Marci 9. Imo S. Ambrosius in cap. 4. Lucæ, & S. Gregorius Lib. 15. Moralium cap. 17. videntur asserere ignem tartareum esse incorporeum. Nihilominus sit

CONCLUSIO.

Dœmones igne vero & proprie dicto in inferno cruciantur. *Hæc Conclusio*, inquit Sylvius in Suppl. quæst. 70. art. 4. *etsi non sit fidei, cum de ea non extet aperta definitio Ecclesiæ, communiter tamen asseritur, propter frequentes Scripturæ sacræ sententias, in quibus damnatorum supplicium* ignis *nomine designatur*. Addit Isambert. quæst. ultima de Angelis art. 3. *propositionem hanc ita esse certam, ut opposita censeatur esse temeraria*.

Probatur 1. ex Scripturis Matth. 3. *Omnis arbor quæ non facit fructum bonum excidetur, & in ignem mittetur*. Et cap. 5. *Reus erit gehennæ ignis*. Marci 9. *In ignem inextinguibilem, ubi vermis eorum non moritur*. 2. Thessal. 2. *In flamma ignis dantis vindictam*. 2. Petri 3. *Ignis reservati in die Judicii*. Judæ v. 7. *Ignis æterni pœnam sustinentes*. Apocalyps. 20. infernus describitur tamquam stagnum ignis; *Diabolus missus est in stagnum ignis & sulphuris, ubi & bestia & pseudopropheta cruciabuntur die ac nocte*. Dixerat Isaias cap. 33. *Quis poterit habitare de vobis cum igne devorante .... cum ardoribus sempiternis?* Et rursus cap. 66. *Vermis eorum non morietur, & ignis non extinguetur*. Tam constans autem loquendi modus Scripturæ metaphoricum sensum minime redolet: nam juxta regulam a S. Augustino traditam Lib. 3. de Doctrina christiana cap. 10. verba Scripturæ proprio & naturali sensu intelligi debent, quoties naturalis sensus, nec ullam contradictionem, nec absurditatem aliquam præsefert ; quæ regula maxime locum habet, quando usus est frequens & uniformis, & quando proprius sensus, non solum inconveniens non habetur, sed etiam ad bonos mores utilior est: utrumque autem in præsenti reperitur: ergo &c. His accedit expressa Christi sententia, Matth. 25. *Discedite a me maledicti in ignem æternum qui paratus est diabolo & angelis ejus*. Quis autem dixerit, Judicem contra reum decernentem metaphorice loqui?

Probatur 2. ex SS. Patribus qui hancce veritatem diserte & constanter docent.

S. Justinus Apolog. 2. conceptis verbis asserit *ignem æternum peccatoribus esse paratum*. S. Basilius Homil. 1. in Psalm. 28. verbis istis, *Vox Domini intercidentis flammam ignis*, significari credit ignem corporeum quo cruciantur dœmones: *Ut quoniam*, inquit, *duæ sunt in igne vires, urendi & illuminandi, prior, quæ est acerrima, & ad puniendum idonea, iis attributa sit, qui exustione digni sunt: illuminandi vero splendida vis ad eos exhilarandos, qui gaudio perficiuntur, attineat*. S. Cyprianus Lib. de laudibus martyrii cap. 12. infernum sic eleganter describit: *Sæviens locus cui gehenna nomen est ..... eructantibus flammis per horrendam spissæ caliginis noctem sæva semper incendia camini fumanti expirant, globus ignium arctatus obstruitur, & in varios pœnæ exitus relaxatur. Tunc sæviendi plurima genera, tum in seipso convolvit, quid-*

quid ardoris èmiſſi edax flamma cruciavit ora. Sane non ſpiritualis & metaphorici, ſed materialis & corporei ignis eſt iſta deſcriptio. S. Hieronymus Epiſt.59. arguit Origenem, quod ignem tartareum ad metaphoram tranſtulerit. S. Ambroſius in Pſalm.118. exhibet confeſſorem in tormentis, *cogitantem illum ignem perpetuum, illud ſine fine incendium perfidorum*. Equidem ignem illum *incorporeum* vocat in caput 14. Lucæ, ſicut & S. Gregorius c.17 Lib.15. Moralium; tum quia pabulo non indiget, tum quia non virtute corporea, ſed forte ſpirituali torquet ſpiritus: nam Lib.4. Dialog. c.29. Idem ſanctus Gregorius ſic de igne tartareo affirmat, *Corporeum eſse non ambigo*. Paulo ante dixerat cap.28. *Sicut electos beatitudo lætificat, ita credi neceſse eſt, quod a die exitus ſui ignis reprobos exurat*.

Id ipſum præ cæteris luculentius aſtruit S. Auguſt. Lib.21. de civit. Dei cap.10. *Adhærebunt*, inquit, *ſpiritus incorporei corporeis ignibus cruciandi*. At quomodo? reſpondet ibidem, *quamvis miris, veris tamen modis etiam ſpiritus incorporeos poſse pœna corporalis ignis affligi*. Et rurſus ibidem: *At vero*, ait, *gehenna illa, quod etiam ſtagnum ignis & ſulphuris dictum eſt, corporeus ignis erit, & cruciabit corpora damnatorum, aut & hominum & dæmonum, ſolida hominum, aerea dæmonum, aut tantum hominum corpora cum ſpiritibus, dæmones autem ſpiritus ſine corporibus habentes, ſumendo pœnam non impertiendo vitam corporalibus ignibus. Unus quippe utriſque ignis erit, ſicut veritas dicit*. Hæc ille, qui & alibi eamdem doctrinam tradit, ut in Pſalm. 49. & 57. & Lib.1. de ſerm. Domini in monte tractans illud Matth. 5. *Reus erit gehennæ ignis*.

Probatur 3. ex conſtanti Theologorum conſenſu. S. Thomas tum 1.p. quæſt.64. art.4. & Lib.4. contra gentes cap.90. & Opuſcul. 2. cap. 179. ubi pœnam ignis corporalem vocat, ibique addit, *omnia quæ in Scripturis de hoc inferni igne dicuntur, ad litteram & non per metaphoram eſse intelligenda*. Hugo Victor. Lib.2. de Sacram. p.16. cap.3. *Veriſſime*, inquit, *auctoritate ſacri eloquii, & catholicæ veritatis probatur teſtimonio, corporali & materiali igne, animas etiam nunc ante ſuſceptionem corporum cruciari*. Idemque de dœmonibus ſubjungit; imo inde probat, animas licet ſpirituales poſſe ab igne corporeo cruciari, quia dœmones de facto igne corporeo torquentur: quod cap.4. & 5. ex SS. Auguſtino & Gregorio proſequitur. Idem ſentiunt S. Bonaventura, Alexander Alenſis, Guillelmus uterque, Scotus, Durandus, Salmanticenſes, Eſtius, Sylvius, aliique omnes quorum plures refert Suareſius Lib.8. de Angelis c.12.13. & 14. Unde & doctiſſimus Petavius Theologicorum dogmatum de Angelis Lib.3. c.6. ſic habet: *Corporeum & materia conſtantem eſse inferorum ignem quo dæmones & animæ damnatæ torquentur, Theologi hodie omnes, imo & Chriſtiani conſentiunt*.

Probatur 4. ex ſacra Facultate Pariſienſi quæ anno 1270. varios articulos proſcripſit, inter quos iſte legitur octavus numero, *Anima ſeparata poſt mortem, non patitur ab igne corporeo*; ergo &c.

Probatur 5. rationibus theologicis. Prima ſic proponitur: Corpora damnatorum punietur igne poſt reſurrectionem, ut patet Matth. 25. *Ite in ignem æternum*. At corpora non poſſunt uri niſi igne corporeo; eſt ergo in inferno ignis corporeus: porro ab eodem igne nunc torquentur dœmones, a quo patientur homines poſt diem Judicii; nam ibidem dicitur, *qui paratus eſt diabolo & angelis ejus*. Ergo ignis crucians dœmones verus eſt & corporeus.

Alte-

Altera petitur ex consensu Ecclesiæ latinæ: Scilicet in Concilio Florentino Latini Patres se credere dicunt, in Purgatorio ignem esse, & quidem corporeum, quo animæ levioribus peccatis obnoxiæ expiantur: porro si juxta Latinorum Patrum confessionem, corporeus est ignis, in quo animæ sine corporibus levioribus peccatis obnoxiæ purgantur; igitur a fortiori corporeus dicendus est ignis, in quo animæ solæ sine corporibus, gravioribus peccatis oneratæ, ante Judicium una cum dæmonibus cruciantur; ac multo magis is in quo post resurrectionem animæ suis corporibus rursum unitæ cruciabuntur.

Tertia denique ex eo sumitur, quod sicuti Deus, quamvis animam mundare possit a peccato, non adhibita re corporea, vult tamen eam mundare per elementum corporeum, non quodcumque, sed maxime mundativum, id est, per aquam: ita quamvis spiritum & animam pro peccato punire possit non adhibito corporeo elemento, vult tamen utrumque per elementum corporeum, tanquam instrumentum suum miris & ineffabilibus modis punire, idque per illud elementum quod maxime & activum & proinde maxime afflictivum est, id est, per ignem. Rationem hanc sæpius indicat Doctor Angelicus post S. Augustinum variis in locis, maxime vero Lib. 21. de civ. Dei cap. 9. & 10.

Est & alia ratio congruentiæ quam iidem SS. Doctores non semel innuunt. Scilicet, justum est tam spiritus, quam animas separatas, quæ peccando a Deo creatore suo receſſerunt, puniri per creaturam eamque corpoream: tum ut quantum unusquisque in creaturarum amore delectatus est, tantum ab aliqua creatura ut instrumento Dei patiatur, juxta illud Apocal. 18. v. 7. *Quantum glorificavit se & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum & luctum:* tum etiam quia conguit ut spiritus & animæ quæ per superbiam quod supra est, appetiverunt, luere cogantur per id quod infra se est, id est, per rem corpoream, tanquam divinæ justitiæ instrumentum, quomodo Ægyptii & Chananæi per vilia quædam animalia graviter afflicti leguntur in Exodo & Lib. Sapient.

Solvuntur Objectiones.

Objic. I. ex Scripturis. Varii sunt Scripturæ textus quibus aperte significatur, ignem quo dæmones torquentur, non realiter & proprie, sed metaphorice esse intelligendum. Quod utique constat

I. ex illo Lucæ 16. ubi dives ille qui dicebat: *Crucior in hac flamma*, postmodum dicitur elevasse oculos suos, & vidisse Abraham a longe, eique dixisse: *Mitte Lazarum ut intingat digitum suum in aquam, & refrigeret linguam meam.* Manifestum est autem oculos, digitum & linguam, nonnisi metaphorice animabus separatis tribui; ergo pari ratione intelligenda est metaphorice flamma illa in qua anima cruciari dicitur.

II. idem suadetur ex illo Job 24. *Ad nimium calorem transeat ab aquis nivium, & usque ad inferos peccatum illius.* Porro sive hæc intelligantur de frigore peccatorum hujus vitæ ad calorem pœnarum inferni; sive de vicissitudine pœnarum in ipso inferno, semper illæ aquæ nivium debent metaphorice accipi; nec enim credibile est propriam pœnam aquarum & nivium esse in inferno; ergo pari modo ignis tantum est metaphorice dicendus.

III. denique, eo modo ignis damnatos torquere accipiendus est, quo-

modo

modo vermes dicuntur eos corrodere; nam Scriptura ſacra pari ratione de igne ac de vermibus loquitur: ſic Iſaiæ 66. *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur*: quæ verba de damnatorum pœnis interpretatus eſt Chriſtus Dominus Marci 9. Atqui vermes in inferno ſunt tantum metaphorice, nempe ſtimuli illi quibus pungitur, & veluti corroditur damnatorum animus; ergo & ignis metaphorice intelligendus eſt juxta illud Iſaiæ 33. *Spiritus veſter ut ignis vorabit vos*.

Reſp. 1. negando paritatem cum Suarez Lib. 8. de Angelis cap. 12. tum quia in allatis exemplis non adeo claræ ſunt ac frequentes locutiones Scripturæ: tum quia nec circumſtantiæ textus in his Scripturæ locis, nec rationes, vel conjecturæ quæ ex illis ſumuntur, ita indicant proprium ac litteralem ſenſum, ſicut ubi agitur de igne: tum quia Patrum, Theologorum & Fidelium omnium conſenſus multo magis expreſſior eſt pro vero ac ſenſibili igne.

Reſp. 2. ſigillatim ad ſingula.

Ad primum dico, quod quamvis in ea divitis narratione, ſive hiſtorica, ſive parabolica, plura ſint metaphorice accipienda, conſtat tamen quod ignis ibi commemoratus, vere ac proprie ſit accipiendus; cum ex probationibus noſtris ſupra adductis pateat, Scripturam ſacram & SS. Patres clare & conſtanter aſſerere ignem eſſe in inferno: porro, juxta regulam ex S. Auguſtino antea allatam, quæ in Scripturis (idem dicendum de SS. Patribus) clare & frequenter exprimuntur, non metaphorico, ſed proprio & naturali ſenſu ſunt accipienda: ſufficienter autem liquet, nonniſi metaphorice oculos, manus & linguam ſeparatis animabus poſſe tribui. Unde non idem de flamma in qua cruciabatur dives ille, ac de cæteris ferendum eſt judicium.

Ad ſecundum, dico, quoſdam auctores exiſtimare quod ſicut ignis, ita & nix aut aqua frigida torquens ſit in inferno, ut ſcilicet ex alternante frigoris & caloris cruciatu acerbius damnati torqueantur. Ita in primis S. Hieronymus in cap. 24. Job, & in cap. 10. Matth. exponendo nomen *gehennæ*. Idem ſentiunt Beda in dictum locum Job, Hugo Cardinalis in cap. 5. Matth. & Hugo Victorinus Lib. 4. de anima cap. 13.

Nihilominus prædicta ſententia omnino eſt incerta, imo videtur minus in Scripturis fundata: tum quia Chriſtus pœnam ignis perpetuam & irremiſſibilem, & quaſi unicam expreſſe & perpetuo comminatur; de alia vero pœna nivium & aquarum, ne verbum quidem habet: tum etiam quia Zachar. 9. dicitur, *Eduxiſti eos de lacu in quo non erat aqua:* ubi locus ille locus eſt inferni, qui carere aqua dicitur, & conſequenter nive ac grandine: tum denique quia præfatus ille Jobi contextus alio ſenſu poteſt exponi juxta mentem S. Gregorii Lib. 16. Moralium cap. 27. qui per aquas nivium & calorem nimium, non pœnas, ſed culpas præſentis vitæ intelligit, quia peccatores de quibuſdam vitiis ad alia extreme contraria feruntur. Huic interpretationi concordant SS. Hieronymus, Thomas & alii.

Ad tertiam, reſpondeo cum Eſtio in 4. diſt. 44. §. 13. & Suarez loco mox citato; non idem dicendum de vermibus ac de igne: tum quia Scriptura cum de pœnis inferni loquitur, aſſidue ignem nominat, & de eo ſingulariter & quaſi per antonomaſiam dixit Chriſtus, *Qui paratus eſt diabolo & Angelis ejus*. Vermem autem rarius commemorat Scriptura; & proinde non eſt ſimile de igne & verme: tum quia de ignis veritate & proprietate conſtans

ſtans eſt ſanctorum Patrum & Theologorum ſententia; tum denique quia ſatis liquet, quod vermes non poſſint rodere ſpiritum, nec ejus ſubſtantiam laniare; quia ille dolor non cauſatur a vivente, niſi per actionem vitalem ipſius vermis qui aliquid de ſubſtantia alterius ſubtrahit, cujus ſubtractionis, & quaſi diviſionis capax non eſt ſubſtantia ſpiritualis, & conſequenter repugnat, vermem talem actionem circa ſpiritum exercere: at ita non eſt de igne, qui tanquam ſupernaturale inſtrumentum potentiæ ac juſtitiæ Dei agit actione mere extrinſeca, non ſubtrahendo nec dividendo ſubſtantiam; & ideo non eſt neceſſaria metaphora, quæ in verme reſpectu dæmonis vel animæ ſeparatæ neceſſaria eſt.

Atque hinc patet ſolutio ad id quod opponi ſolet, nimirum ignem in ſacris Scripturis quandoque metaphorice quamcumque gravem afflictionem ſignificare, ut in Pſalmis, *Tranſivimus per ignem & aquam*. Et rurſus, *Igne me examinaſti*. Et apud Eccleſiaſticum, *In medio ignis non ſum æſtuatus*. Neque enim, ut notat Eſtius mox laudatus, ulla conſequentiæ neceſſitas exigit; ut vox uno aut altero loco figurate ſumpta, etiam alibi ſic accipiatur. Certe metaphora continua non eſt apud unum & eumdem Scriptorem, multo minus apud diverſos qui diverſis temporibus ſcripſere, quemadmodum auctores ſacri, qui conſtanter ignem æternum juſtam peccatorum pœnam referunt.

Cæterum, licet contendamus, vermem reſpectu ſpirituum eſſe metaphorice intelligendum, non abnuimus tamen revera in inferno materiales ac viventes eſſe vermes voraces qui hominum damnatorum corpora perpetuo corrodant. Nam 1. id ſignificant iſta Eccleſ. 7. verba: *Vindicta carnis impii, ignis & vermis*. Similia ſunt illa Judith 16. *Dabit ignes & vermes in carnes eorum*. 2. eamdem ſententiam approbat S. Auguſtinus Lib. 21. de civit. Dei cap. 9. his verbis: *Cur ego dictum eſt:* Vindicta carnis impii, ignis & vermis, *niſi quia utrumque, id eſt & ignis & vermis, pœna erit carnis?* 3. ſic ad litteram interpretari licet illud Iſaiæ cap. 66. ubi cum Deus dixiſſet, *Videbunt cadavera virorum qui prævaricati ſunt in me;* ſtatim ſubdit: *Vermis eorum non morietur*, quaſi diceret, vermes victuros ſemper, & inſatiabili morſu damnatorum cadavera corroſuros. Unde S. Maximus Epiſt. ad Cubicularium de reprobis ait, *Quod homines ad ſiniſtram locati ignem æternum ſortientur, ac tenebras exteriores, ac vigilem vermem & ſtridorem dentium*.

Objic. 2. ex SS. Patribus S. Hieronymus in caput ultimum Iſaiæ tractans locum de igne & verme, dicit, *a quibuſdam utrumque referri ad conſcientiam peccatorum, id eſt, ad animam, non ad corpus*.

S. Auguſt. Lib. 21. de civit. Dei cap. 10. adducens pro veritate ignis inferni verba illa divitis, *Crucior in hac flamma*, ait: *Dicerem utique flammam illam eſſe corpoream, niſi congruenter reſponderi poſſet, talem eſſe illam flammam, quales oculi, qualis lingua, qualis digitus, ubi erant ſine corporibus animæ*. Unde concludit, *Sic ergo incorporalis eſt illa flamma qua exarſit, & illa guttula quam popoſcit, qualia etiam ſunt viſa dormientium, ſive in extaſi cernentium res incorporales habentes tamen ſimilitudinem corporum*. Exiſtimat ergo S. Auguſt. ignem tartareum verum non eſſe ac corporeum.

S. Joannes Damaſc. L. 4. de fide orthod. c. 28. ſic habet: *Tradentur diabolus & dæmones ejus, & homo ejus, id eſt, Antichriſtus & impii & peccatores in ignem æternum, non materialem qualis eſt apud nos, ſed qualem novit Deus*. Eodem fere modo loquuntur Lactantius L. 7. c. 21. Theophylact. in cap. 9. & alii.

Reſp.

Resp. SS. Patres qui hic nobis opponuntur, favere omnino, nedum adversari nostræ Conclusioni, ut constat ex adductis inter probationes testimoniis. Itaque,

Ad S. Hieronymum, dico Sanctum Doctorem non negare verum ac sensibilem gehennæ ignem quo corpora torqueantur, sed quid alii quidam errando senserint, indicat. Et vero, uti antea vidimus, Epist. 59. ad Avitum, arguit Origenem, quod ignem tartareum ad metaphoram transtulerit.

Ad S. Augustinum respondeo, præfatis in objectione verbis, dubium quidem ac ancipitem videri; at mentem suam statim dilucide aperit verbis immediate subsequentibus: *At vero*, inquit, *gehenna illa, quod etiam* stagnum ignis & sulphuris *dictum est Apocal. 20. corporeus ignis erit, & cruciabit hominum corpora cum spiritibus; dæmones autem spiritus sine corporibus habentes ∴ unus quippe utrisque ignis erit sicut veritas dicit.* Adde quod idem S. Doctor alibi constanter affirmat, ignem gehennæ esse corporeum, maxime vero serm. 181. de tempore & aliis locis inter probationes adductis.

Quod spectat ad S. Joannem Damascenum, Lactantium & Theophilactum, non aliud volunt quam ignem inferni non fore impurum & crassum, qualis hic noster est. Cæterum, eum vocant corporeum ac materialem, sed purum, liquidum, subtilem ac sine fomentis perpetuum: item a Lactantio describitur elegantissimis his verbis Lib. 7. cap. 21. *Cujus*, inquit, *natura diversa est ab hoc nostro, quo ad vitæ necessaria utimur, qui nisi alicujus materiæ fomite alatur, extinguitur: at ille divinus per seipsum semper vivit, ac viget sine ullis alimentis, nec admixtum habet fumum; sed est purus ac liquidus, & in aquæ modum fluidus. Non enim vi aliqua sursum versus urgetur, sicut noster; quem labes terreni corporis, quo tenetur, & fumus intermixtus exilire cogit, & ad cælestem naturam cum trepidatione mobili subvolare.* Ex quo Lactantii testimonio liquet, non eos omnes existimandos esse verum & corporeum negasse ignem in inferno, qui hunc esse alium & a nostro dissimilem statuunt. Solutio amplius constabit ex dicendis paulo post quæsito 1.

Objic. 3. ex ratione. 1. dæmones & animæ damnatorum incorporeæ sunt; igitur ab igne corporeo pati non possunt: tum quia spiritus non potest pati a corpore: tum quia corporeus ignis agit per qualitates, quarum capax non est natura incorporea. 2. dæmones & animæ separatæ non habent sensum: atqui ignis corporeus non infert nisi sensibilem pœnam; ergo &c. 3. ignis corporeus agit naturaliter; ergo si gehennæ ignis corporeus esset, reprobos omnes sine discrimine æqualiter cruciaret, quod constat esse falsum.

Nec apta videtur ad duas priores rationes, eorum responsio qui dicunt, Deum miraculose uti igne corporeo ad puniendas naturas incorporeas, cum miracula non sint affirmanda nisi vel evidenter pateant in Scriptura, vel aliunde certo constent; aperte autem non constat nec ex Scriptura, nec aliunde, ignem illum esse corporeum; ergo talis non est affirmandus.

Resp. ea omnia quæ hic objiciuntur, procedere de igne agente naturaliter, non autem ut est supernaturale instrumentum potentiæ ac justitiæ divinæ: sic enim modo quodam supernaturali ac nobis incomperto, licet vero, ignis agit in dæmones & animas separatas, de quo S. Augu-

stinus

ſtinus citato cap. 10. Lib. de civ. Dei: *Cur non dicamus*, inquit, *quamvis miris, veris tamen modis etiam ſpiritus incorporeos poſſe pœna corporalis ignis affligi, ſi ſpiritus hominum, etiam ipſi incorporei, & nunc potuerunt includi corporalibus membris, & tunc poterunt corporum ſuorum vinculis inſolubiliter alligari.* Qua autem ratione ignis corporeus agat in ſpiritus, an phyſice, ut volunt Thomiſtæ; an moraliter ſolum & intentionaliter, ut volunt alii plerique, expendemus Articulo ſequenti.

Ad id quod additur, affirmanda non eſſe miracula, niſi vel evidenter pateant in Scriptura, vel aliunde certo conſtent: reſpondeo nos induci ad aſſerendum ignem inferni eſſe corporeum, eoque miraculoſe torqueri dæmones, animaſque damnatas; tum divina Scripturæ ſacræ auctoritate, hanc in rem ſatis expreſſa; tum etiam SS. Patrum ac Theologorum unanimi conſenſu, quo conſtat ignem inferni revera corporeum eſſe, & dæmones, licet omnino ſpirituales, illo vere ac realiter cruciari.

Quæres 1. utrum ignis inferni ſit ejuſdem naturæ ac ſpeciei cum noſtro elementari, an diverſæ.

Reſpondet Alphonſus a Caſtro Lib. 1. contra hæreſes cap. 9. *Si quis credat, ignem inferni eſſe ſimilem aut diſſimilem huic, quem apud nos hic cernimus, non cenſebitur hæreticus, eo quod lis eſt adhuc ſub judice.* Sic ille. Soto in 4. diſt. 50. Suarez Lib. 8. de Angelis cap. 12. Eſtius in 4. diſt. 44. §. 12. & alii plerique probabilius ſentiunt ejuſdem eſſe naturæ, licet ſecundum accidentia ſit multum diverſus. Ratio eſt, quia Scriptura ſacra & SS. Patres ignem inferni conſtanter & abſque addito ignem appellant; unde veriſimiliter credi debet, talem eſſe, ut univoca ratione ſub appellatione ignis comprehendatur. Adde quod nomen ignis ſpecificum ſit, ſicut nomen aquæ: quare quicumque vere ac proprie ignis eſt, non poterit non ejuſdem eſſe ſpeciei cum noſtro elementari igne.

Quod autem ſecundum accidentia gehennæ ignis multum ſit a noſtro diſſimilis non eſt dubium: nam ignis noſter lucidus eſt, pabulo eget, extinguibilis, conſumens ea in quæ agit, non agens niſi in corpora: ignis autem tartareus erit in loco infimo poſitus, ubi ſunt tenebræ exteriores, pabulo non indigens, erit omnino inextinguibilis, uti ſæpiſſime inculcatur in ſacris Scripturis, aget in animas damnatorum & dæmones, quos non conſumet; igitur erit a noſtro diſſimilis. Ita teſtantur Patres ut S. Gregorius Lib. 15. Moral. cap. 17. Lactantius Lib. 7. cap. 21. & alii. Adde quod longe acrius urat, ac noſter elementaris.

Quæres 2. utrum fidei ſit ignem tartareum eſſe corporeum.

Reſpondet Petavius Lib. 3. de Angelis cap. 5. his verbis: *Cæterum uti corporeum & materia conſtantem eſſe inferorum ignem, quo dæmones & animæ damnatæ torquentur, Theologi hodie omnes, imo & Chriſtiani conſentiunt; ita nullo Eccleſiæ decreto adhuc obſignatum videtur, ut recte Vaſqueſius obſervat. Neque enim ulla in Synodo ſancitum illud eſt, etſi nonnulli remiſſe fidei pronuntient.* Eodem modo ſentiunt Bellarminus Lib. 2. de Purgatorio cap. 11. Vaſq. in 1. partem diſp. 243. cap. 1. Eſtius loco mox citato, Sylvius in Supplem. qu. 70. art. 4. & alii.

ARTICULUS TERTIUS.

Qua ratione ignis inferni agat in dæmones.

NAſcitur hæc quæſtio ex eo quod ſupra docuimus, & dæmones ex una parte eſſe veros ſpiritus omnino incorporeos; ex alia vero parte ignem inferni vere corporeum eſſe: non levis quippe occurrit difficultas in exponendo, quomodo id quod corporeum eſt agat in ſpiritum.

Mirum profecto quam multum in hacce ſolvenda difficultate laborent Theologi, dum, ut ait Petavius loco mox citato, *quod inveſtigari non poteſt, inexhauſta curioſitate perquirunt.*

Septem ea de re ſententias enumerat, ac ſigillatim expendit Abulenſis in cap. 25. Matth. qu. 506. & 509. eas ad quatuor aut quinque revocari poſſe obſervat Suarez Lib. 8. de Angelis 14.

Prima ſententia eorum eſt qui cenſent, certum eſſe ex Scripturis, ignem vere ac realiter cruciare ſpiritus: quomodo autem id fiat, neque revelatione innoteſcere, neque ratione inveſtigari poſſe; & ideo conſultius eſſe fateri, modum illum nobis eſſe occultum: idque, inquiunt, ſignificaſſe videtur S. Auguſtinus, cum dixit, dæmones torqueri ab igne, *miris ſed veris modis*. Ita ſentiunt Bellarm. Lib. 2. de Purgat. cap. 12. Vaſq. diſp. 243. cap. ultimo, & alii. In eumdem ſenſum aſſerit Hugo Victorinus: *Quomodo animæ ſine corporibus a rebus corporalibus patiantur: ecce dicamus, neſcimus: numquid hoc verum non eſt, quia neſcimus quomodo eſt?*

Altera ſententia eorum eſt qui exiſtimant dæmones & animas damnatas torqueri ab igne, non quod revera ignis ipſis contrarius ſit, ſed quod dæmones eum ut ſibi contrarium, nocivum ac diſconvenientem apprehendant, & ad talem apprehenſionem afficiantur timore & dolore, ut impleatur id quod dicitur Pſalmo 13. *Trepidaverunt timore ubi non erat timor*. Ita Albertus, Guillelmus Pariſ. & alii pauci. Refellitur hæc ſententia a Doctore Angelico in Supplem. qu. 70. art. 3. quia eo modo equidem dæmones & animæ damnatæ a falſa ſua apprehenſione, non tamen ab igne paterentur; quod non ſatis cohæret cum Scripturis aſſerentibus ſpiritus a vero igne & vere torqueri, Lucæ 16. *Crucior in hac flamma.*

Tertia eorum eſt qui volunt ignem torquere ſpiritus, ſupernaturaliter producendo qualitatem ſpiritualem, quæ dolorem ſpiritibus inferat, ſicut calor humanis corporibus. Ita Suarez loco mox citato, ubi aſſerit *negari non poſſe quin* iſta ſententia *conſentanea ſit Patribus Gregorio, Auguſtino & aliis, imo & ſcripturis Luc. 16. Apocal. 20. &c.* Fatetur tamen ibidem, *ſententiam hanc parum fundatam eſſe in Scholaſticis antiquis.*

Quarta docet dæmones animaſque damnatas vere & realiter pati ab igne corporeo, non quidem quatenus res eſt quædam corporea; hac enim ratione nequit in ſpiritus agere: ſed quatenus eſt inſtrumentum vindicis juſtitiæ Dei, quæ exigit, ut anima quæ peccando ſe rebus corporeis ſubjecit, eis etiam patiendo ſubdatur. Sententiam hanc refert Eſtius in 4. diſt. 44. §. 13. ubi obſervat, eam non explicare quo pacto & ſecundum quem modum Deus igne ut inſtrumento ad animæ punitionem utatur.

Quinta denique ſententia inter Doctores Scholaſticos communior affirmat, dæmones ab igne torqueri per alligationem ad eumdem ignem, in

quo

quo tanquam in carcere, inviti tenentur, ita ut se neque inde liberare; nec libere actiones suas, ubi & quomodo voluerint exercere possint, ex quo maxime affliguntur, & torquentur. Ita S. Thom. in 4. dist. 44. q. 3. ar. 2. quæstiunc. 3. 1. p. qu. 64. art. 4. ad 5. & in Supplem. q. 70. art. 3. S. Bonaventura 2. p. art. 3. qu. 1. Scotus dist. 44. qu. 2. Gabriel. ibid. qu. 3. art. 2. Durandus qu. ult. Major q. 8. Cajetanus, Ferrariens. Paludanus, Salmanticenses, Sylvius, Estius, & alii.

Potest autem, uti observat Suarez, hæc sententia duobus modis exponi. 1. ita ut sensus sit dæmones & animas damnatas non aliter torqueri ab igne corporeo quam per *solam* alligationem; ita nonnulli ex auctoribus mox citatis. 2. ita ut sensus sit, torqueri quidem dæmones ab igne corporeo per alligationem, non excluso tamen alio speciali & graviori passionis modo, quem indicat S. Augustinus cum ait animas ab igne cruciari *miris, sed veris modis*. Hæc ultima sententia hoc posteriori sensu intellecta, præ cæteris nobis arridet. Itaque juxta ipsam sit

CONCLUSIO.

Dæmones, aliique damnati ab igne corporeo torquentur, quatenus ipsi insolubiliter alligantur, tanquam perpetuo carceri, & instrumento justitiæ divinæ: insuper & adhuc cruciantur alio quodam speciali passionis modo nulli mortalium satis cognito. Ita S. Thomas locis mox citatis, Henricus Quodlib. 8. qu. 34. Soto in 4. dist. 50. quæst. 1. art. 2. Estius, Suarez, Sylvius & alii. Tres sunt Conclusionis partes.

Probatur prima pars; scilicet dæmones pati ab igne corporeo per alligationem. 1. ex Scripturis quæ pœnam dæmonum interdum per alligationem declarant. 2. Petri 2. *Deus Angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos*. Cui consonat S. Judas in sua Epistola versu 6. *Angelos vero qui non servaverunt suum principatum ∴ in judicium magni diei, vinculis æternis sub caligine reservavit*. Item illud Apocal. 20. *Apprehendit draconem, & alligavit eum per annos mille, & misit eum in abyssum, & clausit*.

Probatur 2. ex SS. Patribus, S. Augustinus L. 21. de civ. Dei cap. 10. de pœnis dæmonum loquens sic habet: *Adhærebunt ergo, si eis nulla sunt corporea, spiritus dæmonum, imo spiritus dæmones, licet incorporei, corporeis ignibus cruciandi*. S. Gregorius Lib. 4. Moralium cap. 29. *Si incorporeus spiritus*, inquit, *in hoc teneri potest quod vivificat: quare non pœnaliter & ibi teneatur, ubi mortificatur? Teneri autem per ignem, spiritum dicimus, ut in tormento ignis sit, videndo atque sentiendo ∴ sicque fit ut res corporea incorpoream exurat, dum ex igne visibili, ardor & dolor invisibilis trahitur, ut per ignem corporeum mens incorporea etiam incorporea flamma crucietur*; ergo &c.

Idem expresse docet S. Thomas variis in locis, præsertim Lib. 4. contra gentes cap. 90. ubi asserit quod *substantiæ incorporeæ patiuntur ab igne corporeo per modum alligationis cujusdam*. Et paulo post subdit: *Multo igitur magis virtute divina spiritus damnandi igni corporeo alligari possunt, & hoc ipsum est eis in afflictionem, quod sciunt se rebus infimis alligatos in pœnam*.

Probatur 3. ratione: quia possibilis est & valde afflictiva ac pœnalis hæc dæmonum alligatio. Quamvis enim spiritus incorporei ita loco defini-

niantur, ut tamen ab eo non detineantur, ſed virtute ſua naturali poſſint quemcumque locum in quo ſunt, relinquere dum volunt: per divinam tamen juſtitiam dæmones & animæ impiorum ita igni conjunguntur, & ſunt in igne, ut ab eo tanquam carcere detineantur, eique tanquam vinculis quibuſdam violenter ſint alligati, ſicut naturaliter anima detinetur in corpore, eique quodammodo alligatur. Porro violenta hæc dæmonum in igne detentio, ſummam in eorum voluntate triſtitiam efficit: tum quia illos privat naturali ſua libertate, ſecundum quam ſunt abſoluti ab omni obligatione locum corporalem: tum quia maxime derogat naturali eorum conditioni, cum illos infimis rebus ſubdat, qui nati erant Deo per fruitionem uniri. Neque dæmonibus, aliiſque damnatis liberum eſt ab hac utraque conſideratione ceſſare; quia Deus eodem illo igne utitur, quo tanquam motivo excitetur & applicetur intellectus eorum ad actualem conſiderationem miſerrimi ſui ſtatus; ergo &c. Rationem hanc indicat S. Thom. loco mox laudato, & in Supplem. qu. 70. art. 3. in corpore.

Probatur ſecunda pars, nempe dæmones ab igne corporeo torqueri, non ſolum per alligationem, ſed etiam alio quodam ſpeciali paſſionis modo. 1. ex Scripturis, Luc. 16. dives epulo ſic inducitur loquens: *Crucior in hac flamma*; quibus verbis indicatur, præter detentionem in igne pati ſpiritus peculiarem cruciatum ab alligatione diſtinctum. Neque enim dives cupiens refrigerium petiit libertatem inde exeundi, ſeu diſſolutionis & ſeparationis ab igne: ſed guttam aquæ, qua refrigeraretur in hac flamma: per quam metaphoram ſignificata eſt pœna ſpecialis inflicta ab igne præter detentionem in ipſo.

Idem probant verba Chriſti Matth. 22. v. 13. dicentis de homine non veſtito veſte nuptiali, & cap. 25. v. 30. de ſervo inutili, *Mittite illum in tenebras exteriores*. Et ne quis forte exiſtimaret, pœnam illam eſſe ſolum incarcerationis in loco tenebroſo & viliſſimo, protinus adjunxit, *Ibi erit fletus & ſtridor dentium*. Per quæ verba metaphorice declaratur ſpecialis & acerba pœna ſenſus, quam in illo loco ſpiritus paſſuri ſunt.

Idem denique evincunt ea omnia teſtimonia, in quibus aſſeritur reprobos non ſolum eſſe mittendos in infernum, ſed etiam ibi eſſe cruciandos: 2. Petri 2. *Deus Angelis peccantibus non pepercit, ſed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit*, additur, *cruciandos*. Judith 16. ſic habetur, *Ut urantur & ſentiant*. Apocal. 14. *Cruciabitur igne*. Clarius cap. 20. *Miſſus eſt in ſtagnum ignis & ſulphuris, ubi & beſtia & pſeudopropheta cruciabuntur die ac nocte*, utique ab eodem igne, uti legitur cap. 14. 18. 19. & 21. Porro ſi cruciatus ille eſſet tantum detentio in igne, ſatis fuiſſet dicere, reprobos mittendos eſſe in ignem: at non ſolum hoc dicitur, ſed additur, & ibi cruciabuntur ab igne; ergo &c.

Probatur 2. ex SS. Patribus Art. 1. & 2. hujuſce Quæſtionis adductis, qui conſtanter docent, dæmones & animas damnatorum ab igne torqueri, cruciari, cremari & ſimilia; quæ vix de ſola afflictione ob detentionem & incarcerationem exponi poſſunt. Unde S. Cyprianus Lib. ad Demetriadem n. 3. in fine, carcerem a pœna ignis diſtinguit, dicens: *Manet poſtmodum carcer æternus, & jugis flamma & pœna perpetua*.

Probatur 3. ratione. Ut enim ratiocinatur Eſtius, non videtur negandum, quin ſicut ſpiritus poteſt uniri corpori ut ei vitam communicet, ita poſſit ſpiritus uniri igni, ut ab eo pœnam trahat, eamque prorſus ſimilem

illi

illi quam ab igne traheret, si in corpore esset, licet tam utriusque unionis, quam hujus actionis & passionis modum explicare non valeamus.

Præterea, sicuti cum corpus animatum uritur, anima sentit inde peculiarem afflictionem, diversam ab ea quam haberet si ab aqua vel gladio pateretur, Deo scilicet ad præsentiam ignis corpus afficientis, excitante hanc sensationem in anima: quidni pariter, Deo simili modo agente, cum a corpore separata est, cruciatum ab igne percipere possit similem ei quem percipiebat dum corpori uniretur,& quem perceptura est post corpus resumptum?

Probatur tertia pars, nempe nulli mortalium satis cognitum esse specialem illum cruciatum ab alligatione distinctum, quo dœmones & animæ patiuntur ab igne. Idipsum diserte testatur S. Augustinus, dum citato sæpius cap.10. Libri 21. de civit. Dei asserit, *Spiritus malignos ab igne corporeo torqueri, quamvis miris & ineffabilibus, veris tamen modis.* Et rursus, *Cur non dicamus, quamvis miris, tamen veris modis etiam spiritus incorporeos posse pœna corporalis ignis affici?* Idem censet S. Gregorius Lib.4. Moralium cap. 29. dicens, *animas ex igne visibili trabere pœnam invisibilem;* id est, intellectui nostro occultam & imperceptibilem.

Quæres, an sit locus quidam determinatus, puniendis reprobis destinatus, & in qua mundi parte positus sit locus ille.

Resp.1. unum esse locum corporeum puniendis damnatis, sive dœmonibus, sive hominibus, a Deo destinatum. Ita Catholici contra Calvinum, Bezam, Bucerum, & alios quos late refert & confutat Bellarminus Lib.4. de Christo cap.8. & seq. & Lib. 2. de Purgatorio cap. 6.

Probatur 1. ex Scripturis, in quibus sub nomine *inferni*, locus hic determinatus designatur. Sapientiæ 5. *Talia dixerunt in inferno, hi qui peccaverunt.* Psal. 93. *Nisi quia Dominus adjuvit me, paulo minus habitasset in inferno anima mea*: ibi infernus distinguitur a sepulchro in quo anima non jacet. Matth.11. *Et tu Capharnaum numquid usque in cœlum exaltaberis? usque ad inferos descendes.* Luc.16. *Mortuus est dives & sepultus est in inferno.* Ibi vox *inferni* non generaliter, sed pro loco damnatorum sumitur: nam & a sinu Abrahæ distinguitur, & inter utrumque locum magnum chaos interjectum esse dicitur, & per antonomasiam, *locus tormentorum appellatur.* Apoc.20. draco mittitur in abyssum, & ibi clauditur, *ut non seducat amplius gentes.* Quod interpretes communiter intelligunt de Lucifero non solvendo usque ad tempora Antichristi.

Probatur 2. ex SS. Patribus. S. Justinus Lib. de necessariis quæstionibus quæst.75. *Improborum animæ*, inquit, *ad inferorum loca deàucuntur statim ac a corporibus solvuntur.* S. Chrysostomus Homil.49. & 50. *Ad populum* ex professo impugnat eos, qui *locum gehennæ negant, ut ejus pœnas non timeant.* Et in illud Isaiæ 5. *Dilatavit infernus animam suam* textum hunc de loco extremæ ultionis exponit. Idem docent SS. Cyrillus Alexandr.L.1. in Isa. cap.5. Augustinus Lib.1. Retract. cap.5. & alii.

Accedit ratio congruentiæ ex eo petita, quod consentaneum sit, ut sicut boni in certo quodam loco præmium recipiunt; ita etiam quidam sit locus determinatus puniendis reprobis destinatus.

Resp.2. locum puniendis reprobis destinatum, qui infernus seu gehenna dicitur, subterraneum esse.

Favent Scripturæ iis locis in quibus infernus specialiter vocatur *abyssus.* Lucæ 8. dœmones regant Christum, *ne illos in abyssum mitteret.* Apocal.

20. *Angelus misit & clausit diabolum in abyssum*. Et Psalm.85. juxta S. Augustini interpretationem dicitur *infernus inferior*.

Idem colligitur ex SS. Patribus. Satis sit hic retulisse S. Augustini sententiam L.9. Retractationum c.24. ubi recognoscens Libros de Genes.ad litt. sic habet: *De inferis magis mihi videor docere debuisse quod sub terris sint, quam rationem reddere, cur sub terris esse credantur, sive dicantur, quasi non ita sint.*

Denique idem probari potest ex ipso *inferni* vocabulo, quod aperte significat locum infimum, occultum, & subterraneum. Atque in eo consentiunt Theologi quos recensent Abulensis Lib. de statu animæ Conclus.5.6. & 7. & Suarez Tomo 4. in 3.partem disp.45.

Utrum autem infernus non solum sit subterraneus, sed etiam profundissima pars terræ, non ita aperte exprimit Scriptura: probabilior tamen & communior est sententia affirmans, quæ ex modo dictis satis clare eruitur.

ARTICULUS QUARTUS.

An dæmonum supplicia nullum unquam finem sint habitura.

NEgavit Origenes, uti constat ex quinta Synodo, in qua damnati sunt Origenis errores, inter quos hic recensetur, quod diceret, *omnium impiorum hominum, ipsorumque etiam dæmonum tormenta finem habitura; atque impios & dæmones in priorem suum statum restitutum iri*. Eumdem errorem Origeni adscribunt SS. Epiphanius Epist. ad Joannem Jerosolymitanum, & Hieronym. Epist. 55. ad Pammachium. Eum quoque postremis hisce temporibus amplexi sunt Sociniani: impie scilicet arbitrantur justum non fore Dei judicium, si creaturas ob unum vel cogitationis peccatum lethale, æternis pœnis addixerit.

CONCLUSIO.

Æterna sunt, id est, nullum unquam finem habitura, tum dæmonum, tum aliorum reproborum supplicia. Conclusio est de fide.

Probatur 1. ex Scripturis, quæ quoties damnatorum pœnas commemorant, toties illas æternas fore significant. Isai.33. *Quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis?* Matth.25. Judex asseritur dicturus reprobis, *Discedite a me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis ejus*. Et infra: *Ibunt hi in supplicium æternum, justi autem in vitam æternam*. Marci 9. de impiis ter repetitur, *Ubi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur*: scilicet ne quis, uti observat S. Augustinus, dubitet vere & proprie verum esse quod ibi exprimitur. Apocal. 20. dicitur quod *bestia & pseudopropheta* (quibus universitas impiorum designatur) *in stagno ignis & sulphuris cruciabuntur die ac nocte in sæcula sæculorum*. Innumeri sunt ejusmodi textus qui damnatorum pœnas æternas, sicut & Beatorum perpetuam felicitatem declarant.

Nec valet dicere ignem quidem fore æternum, non vero combustionem æternam: istud enim effugium invicte refellit S. Augustinus Lib.de fide c.15 his verbis: *Neque illud dici hic potest, ignem æternum dictum, non ipsam combustionem æternam .·. ut videlicet ignis æternus sit; combustio vero eorum, hoc est operatio ignis, non sit in eos æterna: cum & hoc prævidens Dominus sententiam suam concluserit ita dicens: Sic ibunt illi in combustionem æternam; justi autem in vitam æternam*: erit ergo æterna combustio, sicut ignis.

Pro-

Probatur 2. ex judicio ac decretis Ecclesiæ, quæ perpetuo & constanter Origenis doctrinam, eo quod pœnarum æternitatem negaret, summo consensu rejecit & proscripsit, tamquam sanæ & catholicæ fidei prorsus adversam. Ita testatur S. Augustinus Lib. de hæresibus, ubi ait: *Sunt & alia hujus Origenis dogmata, quæ Catholica Ecclesia omnino non recepit ..... Quis enim Catholicus, vel doctus, vel indoctus, non vehementer exhorreat ... diabolum atque angelos ejus, quamvis post longa tempora purgatos, regno Dei lucique restituí?* Unde idem S. Augustinus Lib. 21. de civitate Dei cap. 17. Philastrius, S. Epiphanius hæresi 6. quæ est Origenistarum, & quotquot alii de hæresibus scripserunt, doctrinam Origenis inter hæreses recensuerunt.

Atque huc referri potest auctoritas Concilii V. sub Vigilio S. Pontifice & Justiniano Imperatore, in quo, teste Evagrio Lib. 4. Hist. Eccl. c. 37. damnatus fuit Origenes quod diceret, *omnium impiorum hominum, ipsorumque etiam dæmonum tormenta finem habitura; atque impios & dæmones in priorem suum statum restitutum iri*. Evagrio consentiunt Nicephorus Lib. 17. Photius in Libello de Synodis, Theophanes, Zonaras, Cedrenus. Idem testantur sexta Synodus Actione 18. Leo II. in Epistola ad Constantinum Pogonatum, Synodus septima Actione 1. &c.

Probatur 3. ex SS. Patribus, quorum omnium constans est firmaque hac de re doctrina.

S. Irenæus Lib. 4. cap. 67. *Quibuscumque*, inquit, *dixerit Dominus, Ite maledicti in ignem æternum, isti erunt semper damnati: & quibuscumque dixerit, Venite benedicti Patris mei .... hi semper percipient regnum, & in eo proficient semper.*

Tertullianus Lib. de testimonio animæ cap. 4. animam ait *pro meritis aut cruciatui destinari, aut refrigerio, utroque sempiterno*. Idem repetit Apologet. cap. 45.

S. Cyprianus Libro de immortalitate ad Demetrianum versus finem, sic loquitur: *Quando isthinc excessum fuerit, nullus jam pœnitentiæ locus est, nullus satisfactionis effectus: hoc vita aut amittitur, aut tenetur.*

S. Augustinus Lib. de hæresibus hæresi 43. ubi Origenistarum hæresim describit circa finem pœnarum tum impiorum tum dœmonum, eam vocat hac in materia *vanissimam impietatem, propter quam Origenes ab Ecclesia merito proscriptus fuit*.

S. Fulgentius Lib. de fide ad Petrum cap. 43. *Firmissime*, inquit, *tene, & nullatenus dubites, ex ore Dei justi æternique sempiterna Judicis atque incommutabili prolata sententia, iniquos omnes ituros in combustionem æternam, justos autem in vitam æternam; iniquos semper arsuros cum diabolo, justos autem sine fine regnaturos cum Christo.*

Eadem est cæterorum SS. Patrum de æternitate pœnarum sententia. Qui eorum testimonia consulere voluerit, adeat Petavium Lib. 3. de Angelis cap. 6. 7. & 8.

Probatur 4. variis rationibus theologicis.

Prima est, quia status hominis post mortem immutabilis est ex bono in malum, & contra: *Lignum* enim *ubicumque ceciderit, illic erit*. Eccles. 11. Cujus ratio est: quia per mortem homo constituitur in termino, ubi jam non est ex altero in alterum mutatio.

Secunda est, quia non licet orare pro damnatis, nec pro iis sacrificium offerre. Ita docent S. Augustinus Lib. 21. de civit. Dei cap. 24. & S. Gregorius

rius Lib.4. Dialogorum cap.44. Idem plenius probatur ex totius Eccleſiæ praxi, qua conſtat nihilo magis pro hominibus damnatis, quam pro diabolo & angelis ejus, ut ſalventur, orari poſſe: atqui pro damnatis orare liceret & pro iis ſacrificium offerre, ſi damnatio eorum finem aliquando eſſet habitura: quemadmodum pro iis orare & ſacrificium offerre licet, qui in Purgatorio, detenti, nonniſi piaculares & temporarias patiuntur pœnas; ergo ex perpetua ac conſtanti Eccleſiæ praxi colligitur ſempiternas fore damnatorum pœnas.

Tertia ratio petitur ex miſerrimo damnatorum ſtatu: ideo enim hi ſumme miſeri ſunt, uti paſſim in ſacris Litteris deſcribitur, quod nempe ex miſeria in qua ſunt nunquam liberandi, atque inſuper certi nuſquam ſe inde liberatum iri. Iſtud certe non ignoravit dives epulo de quo Lucæ 16. unde non auſus eſt liberationem e tormentis ſperare, ſed tantum mitigationem incendii petere.

Et vero ſicuti vera & perfecta beatitudo, quæ juſtis in præmium ex Dei gratia promittitur, non conſiſtit ſine æternitate & ſecuritate boni nuſquam amittendi: ita e contra ſumma miſeria quæ reprobis in punitionem & vindictam ex Dei juſtitia deſtinatur, non ſtat ſine perpetuitate & ſecuritate damnationis æternum duraturæ.

His omnibus per modum coronidis adjungemus auctoritatem Concilii Lateranenſis IV. cap. *Firmiter.* ubi legitur *reprobos cum diabolo in pœnam æternam ituros*. Nec non & Conc. Tridentini, quod reproborum ſupplicia nullum unquam finem habitura decernit ſeſſ.6. Can. 25. & ſeſſ.14. Can.5.

Dices: Non videtur juſtum, ut pro peccato quantumlibet gravi, pœna quiſque plectatur æterna: gravitas enim ſupplici debet eſſe proportionata peccato, juxta illud Deuteronomii 25. *Pro menſura peccati erit & plagarum modus*. Porro peccatum temporaneum eſt. imo plerumque momentaneum; ergo æterna non debet eſſe illius pœna.

Reſp.1. cum S. Auguſtino L. 21. de civit. Dei cap. 11. negando majorem propoſitionem: *Nam*, inquit ibidem S. Doctor, *nulla unquam juſtitia nec lex decrevit ut tanta mora temporis quiſque puniatur, quanta mora temporis unde puniretur, admiſit. Octo genera pœnarum in legibus eſſe ſcribit Tullius, damnum, vincula, verbera, talionem, ignominiam, exilium, mortem, ſervitutem. Quid horum eſt quod in breve tempus pro cujuſcumque peccati celeritate coarctatur, ut tanta vindicetur morula quanta deprehenditur perpetratum?*

Reſp. 2. cum S. Gregorio Lib. 34. Moralium cap. 16. peccatum mortale æternum eſſe atque infinitum ratione effectus peccantis, quatenus nimirum qui peccat ſic animo affectus eſt, ut peccatum cupiat eſſe perpetuum: porro juſtum eſt ut qui affectum habet & voluntatem in æternum peccandi, pœnis etiam plectatur æternis; ſeu, ut loquitur ibid. S. Doctor, *Juſtum eſt, ut qui in ſuo æterno* (affectu videlicet) *peccavit contra Deum, in æterno Dei puniatur*. Verba S. Gregorii adeo egregia ſunt & præſenti Quæſtioni elucidandæ accommodata, ut ea ex integro referre operæ pretium fuerit. *At inquiunt*, ait, *ſine fine non debet puniri culpa cum fine: juſtus nimirum eſt omnipotens Deus, & quod non æterno peccato commiſſum eſt, æterno non debet puniri tormento. Quibus reſpondemus, quod recte dicerent, ſi judex juſtus diſtrictuſque veniens, non corda hominum ſed facta penſaret. Iniqui enim, ideo tum cum fine deliquerunt, quia cum fine vixerunt: voluiſſent quippe ſine fine vivere, ut ſine fine potuiſſent in iniquitatibus permanere .... Ad diſtricti*

ergo

ergo Judicis juſtitiam pertinet, ut nunquam careant ſupplicio, quorum mens in hac vita nunquam voluit carere peccato; & nullus detur iniquo terminus ultionis, qui quamdiu valuit, noluit habere terminum criminis. Etſi autem S. Doctor de damnatis dumtaxat hominibus loquatur, nihilominus quæ ibi aſſerit dæmonibus etiam adaptari poſſunt: quippe quamdiu fuerunt in via, ita pertinaciter peccato adhæſerunt, ut ab eo reſilire noluerint, & in ea prava ac perduelli voluntate perpetuo ſtetiſſent, ſi perpetuus fuiſſet eorum viæ ſtatus.

Reſp. 3. cum S. Thoma 1. 2. qu. 87. art. 3. ad 1. diſtinguendo iſtam propoſitionem: gravitas ſupplicii debet eſſe proportionata peccato, id eſt, gravitas ſupplicii debet eſſe proportionata gravitati peccati, quatenus ſcilicet pro graviori peccato major infligi debet pœna, minor vero pro leviori, concedo: gravitas ſupplicii debet eſſe proportionata peccato, id eſt, durationi ejus; quaſi diuturnitas pœnæ peccati diuturnitatem excedere non debeat, nego. En verba S. Doctoris: *Dicendum*, inquit, *quod pœna peccati proportionaliter ſit ſecundum æerbitatem, tam in judicio divino, quam in humano: ſed ſicut Auguſtinus dicit 21. de civ. Dei cap. 11. in nullo judicio requiritur ut pœna adæquetur culpæ ſecundum durationem: non enim quia adulterium vel homicidium in momento committitur, propter hoc momentanea pœna punitur; ſed quandoque quidem perpetuo carcere vel exilio; quandoque etiam morte, in qua non conſideratur occiſionis mora, ſed potius quod in perpetuum auferatur a ſocietate viventium, & ſic repræſentat ſuo modo æternitatem pœnæ inflictæ divinitus: juſtum tamen eſt ſecundum Gregorium, quod* qui in ſuo æterno peccavit contra Deum, in æterno Dei puniatur. *Dicitur autem aliquis* in ſuo æterno *peccaſſe, non ſolum ſecundum continuationem actus in tota hominis vita durantis, ſed quia ex hoc ipſo quod finem in peccato conſtituit, voluntatem habet in æternum peccandi.*

Alias rationes divinam æquitatem vindicantes in hac decernenda pœnarum æternitate ſubjiciemus in Tractatu de peccatis, expendendo an peccatum mortale inducat reatum pœnæ æternæ.

QUÆSTIO DUODECIMA.

De variis ordinibus & hierarchiis Angelorum, atque de eorumdem miſſione.

DUplex erit dumtaxat hujus Quæſtionis Articulus. Primus de numero, hierarchiis & ordinibus Angelorum. Secundus, de eorum miſſione.

ARTICULUS PRIMUS.

De numero, hierarchiis & ordinibus Angelorum.

MAgnum eſſe Angelorum numerum fatentur omnes, & teſtatur Scriptura. Legitur enim Danielis 7. *Millia millium miniſtrabant ei, & decies millies centena millia aſſiſtebant ei.* Apocal. cap. 5. *Et erat numerus eorum millia millium.*

Eraſmus, Beza & alii negant Apoſtoli verba, in quibus varia tribuit Angelis nomina, eſſe intelligenda de certis eorum ordinibus; contra illos ſit

PRIMA CONCLUSIO.

Novem distinguitur Angelorum ordines.

Probatur 1. ex Scriptura Isai. 6. *Seraphim stabant, sex alæ uni, & sex alæ alteri.* Ezech. 10. *Cherubim autem stabant a dextris domus.* 1. Thessal. 4. *Quoniam ipse Dominus in jussu, & in voce Archangeli &c.* Rom. 8. *Certus sum quia . . . . neque Angeli, neque Principatus, neque Virtutes.* Coloss. 1. *Sive Throni, sive Dominationes, sive Principatus, sive Potestates.* Sunt ergo septem enumerati ab Apostolo Angelorum ordines, quibus si addantur Cherubim & Seraphim ex Prophetis, accurata erit exercitus cœlestis divisio in novem ordines.

Probatur 2. ex constanti Traditione Patrum. S. Ignatius Epist. ad Trallianos, S. Irenæus L. 2. c. 54. Auctor Librorum de cœlesti hierarchia cap. 5. & alii quos recenset Petavius L. 1. de Angelis c. 1. Unicus sufficiat S. Gregorius Hom. 34. *Novem Angelorum ordines diximus, quia videlicet esse, testante sacro eloquio, scimus Angelos, Archangelos, Virtutes, Potestates, Principatus, Dominationes, Thronos, Cherubim atque Seraphim.*

Dices 1. S. Hieronymus & alii nonnulli pauciores enumerant Angelorum ordines; ergo &c.

Resp. ex SS. Patribus nonnullos aliquando non omnes enumerasse Angelorum ordines, quia nec scopus illorum talem exigebat enumerationem; verum cæteros alibi recensent, aut saltem eos non excludunt.

Dices 2. De consecratione, distinctione prima, cap. *Hi duo.* Leo X. decem Angelorum ordines agnoscere videtur, cum dicit *decimum ordinem per superbiam corruisse.* Hinc Glossa quædam ait, *Nomen decimi ordinis non habemus.*

Resp. sensum esse, tantum extitisse lapsorum numerum, ut potuisset decimum constituere ordinem, qui decimus ordo dicitur ex hominibus reparari: ad Glossam autem alia respondet Glossa his verbis: *Nec habere possumus, cum non fuerint nisi novem.*

SECUNDA CONCLUSIO.

Hi novem ordines in tres distribuuntur hierarchias.

Probatur ex mirabili Patrum & Theologorum post Auctorem de cœlesti hierarchia, consensu. In prima & superiori hierarchia recensentur Seraphim, Cherubim & Throni; in secunda, Dominationes, Principatus & Potestates; in tertia, Virtutes, Archangeli & Angeli. Hunc Ordinem assignant SS. Gregorius & Thomas, Magister & alii Theologi; nec ab illo recedit Auctor de cœlesti hierarchia, nisi in quantum Virtutes ad secundam, Principatus vero ad tertiam refert hierarchiam.

Porro hierarchiæ nomine generatim intelligitur sacrorum præfectura seu potestas: hinc hierarchia cœlestis certus est Angelorum numerus qui sibi invicem, ac uni tanquam principi in ordine ad cœlestes actiones subordinantur. Is autem qui Princeps censetur omnium Angelorum, eorumque supremus hierarcha, est S. Michael: hic Princeps dicitur in Scripturis Populi Israelitici, custos Ecclesiæ, victor diaboli &c. huncque sub titulo Principis omnium Angelorum veneratur sancta piaque mater Ecclesia.

TER.

TERTIA CONCLUSIO.

Variæ sunt variorum ordinum Angelorum proprietates.

Probatur: quia hæc varietas petitur tum ex diversis perfectionibus intrinsecis, quas enumerat S. Bernardus; tum ex variis ministeriis & functionibus, ut censet S. Gregorius: hinc Seraphim Deo maxime conjuncti summa ardent charitate quam in alios transfundunt; Cherubim mira pollent scientia qua & cæteros illuminant; Throni speciales sunt ipsis inhabitantis Dei sedes, hinc pax & securitas qua fruuntur & aliis communicant; Dominationes mira in res creatas potentia præeminent, atque ad eos velut ad Principes inferiorum Angelorum ministeria referuntur; Potestates peculiari gaudent auctoritate in dæmones, eorumque malitiam ad Dei nutum aut cohibent aut diffundi permittunt; Principatus Omnipotentis majestatem ac dignitatem referunt, atque in divinorum mandatorum executione Virtutibus principantur; Virtutes in recipiendis Dei illuminationibus maxime sunt constantes, atque per eos miracula patrantur; Archangeli sublimium Dei arcanorum præ cæteris conscii sunt, eorumque nuntii; Angeli vero minima nuntiant.

ARTICULUS SECUNDUS.

De missione Angelorum.

MIssionem convenire Angelis docet Scriptura multis in locis. Sic Exo. 33. *Mittam præcursorem tuum Angelum*. Luc. 1. *Missus est Angelus Gabriel a Deo*. Qui tamen ab Omnipotente mittuntur Angeli, ii ministri quidem sunt & servi Dei, non autem hominum. Hinc Apocal. 19. & 22. Angelus se conservum Joannis vocat, non servum; & qui regnis præsunt Angeli, eorum Principes, non servi aut ministri dicuntur, Daniel 10. *Princeps autem regni Persarum* &c.

His igitur duobus suppositis velut certis, quæremus 1. utrum omnes Angeli mittantur. 2. num homo quilibet habeat Angelum suum custodem. 3. an regnis, nationibus & populis assignatus sit Angelus custos. 4. utrum unusquisque sicut bonum, ita etiam & malum habeat angelum.

PRIMA CONCLUSIO.

Omnes Angeli a Deo mittuntur.

Probatur Hebr. 1. *Nonne omnes sunt administratorii spiritus, in ministerium missi propter eos qui hæreditatem capiunt salutis?* Iste autem locus de omnibus absolute intelligendus est, cum Apostolus tali ratiocinio probet, Christum superiorem atque majorem esse quibuslibet Angelis.

Hinc unus e Seraphim, id est ex supremo Angelorum ordine mittitur, Isaiæ 6. ad Prophetam: Michael ordinum angelicorum Princeps missus probatur, tum ex Daniele 10. tum ex altercatione cum diabolo pro corpore Moysis, de qua S. Judas in Epistola. Nec desunt Patrum auctoritates in locum Apostoli mox citatum, ipsi enim nullam faciunt exceptionem; tales sunt præcipue Græci.

SECUNDA CONCLUSIO.

Quilibet homo habet Angelum ſuum cuſtodem.

Probatur 1. ex Scriptura Matth. 18. *Angeli eorum in cœlis ſemper vident faciem Patris mei*. In quem locum S. Hieron. ait: *Magna dignitas animarum, ut unaquæque habeat ab ortu nativitatis in cuſtodiam ſui Angelum deputatum*.

Actorum 12. Fideles, Petro foras pulſante, dicunt: *Angelus ejus eſt*; ex quo colligere eſt hanc intimam fuiſſe Fidelium perſuaſionem, unicuique demandatum fuiſſe Angelum.

Probatur 2. ex SS. Patribus. S. Hieron. in Eccleſ. 5. ad hæc verba: *Ne dicas coram Angelo, Non eſt providentia. Non enim*, inquit, *in ventum dicta tranſeunt, ſed a præſente Angelo, qui unicuique adhæret comes, ſtatim perferuntur ad Dominum*. S. Ambroſius in Pſ. 38. *Angelus in circuitu eſt hominis, qui præſtendit ne quis noceat ei*. S. Bernardus L. 5. de Conſideratione c. 4. *Putemus, Angelos dici qui ſingulis hominibus dati creduntur*; ergo &c.

Cæterum, etſi ſingulis deputetur hominibus Angelus cuſtos, nihilominus tamen Fidelibus ac præcipue prædeſtinatis hæc dos competit, unde de iis potiſſimum loquuntur SS. Patres de Angelorum cuſtodia agentes.

TERTIA CONCLUSIO.

Valde probabile eſt, ſingulis nationibus, regnis, imo & civitatibus deputatum eſſe Angelum cuſtodem.

Probatur 1. ex Danielis 10. *Princeps regni Perſarum reſtitit mihi viginti & uno diebus, & ecce Michael unus de Principibus primis venit in adjutorium meum, & ego remanſi ibi juxta Regem Perſarum*.

II. Ex S. Baſilio de Angelis agente, *Alii ipſorum*, inquit, *gentibus præpoſiti ſunt, alii Fidelium ſingulos conſequuntur*. Theodoretus qu. 3. in Geneſ. ait, *Cuique genti Angelum præeſſe, affirmat Scriptura*. Idem tradunt SS. Ambroſius & Damaſcenus, atque alii ex veteribus multi.

QUARTA CONCLUSIO.

Probabile non eſt ſingulis hominibus deputatum eſſe Angelum malum. Concluſio eſt contra Origenem, Caſſianum, Magiſtrumque Sententiarum.

Probatur: quia Deus nemini mandavit impie agere, neminem ipſe tentat; ergo nulli dæmonum mandavit, ut homines ad malum incitaret.

Et vero natura humana ſatis ad malum ex ſe proclivis eſt, & dæmones ſat ſuperque ad tentandos homines ſeſe concitant, nec ulla ad irritandam eorum malitiam exigitur ordinatio divina; unde S. Proſper Lib. contra Collatorem cap. 27. Caſſianum arguit de illa doctrina.

Atque hæc de Angelis, fuſiori forſan quam par erat modo pertractata, ſi communis ac uſitatus mos attendatur; preſſiori tamen, ſi expendantur utilitas & materiæ dignitas. Etenim ignotus pleriſque de Angelis haud ita facilis Tractatus, quamdam poſtulabat prolixitatem: brevitati, jam premente voluminis mole, libenter poſthac ſtudebimus.

TRA-

TRACTATUS DE OPERE SEX DIERUM.

QUinque erunt præsentis Tractatus Quæstiones. In prima quæremus, an & a quo creatus fuerit mundus. In secunda expendemus num mundus creatus fuerit ab æterno. Tertia Quæstio erit de fine quem sibi proposuit Deus in creatione mundi. Quarta de legibus quas secutus est Creator, dum creaturas produceret. Quinta tandem quæstio erit, utrum sex dierum spatio creatus fuerit mundus.

QUÆSTIO PRIMA.

An, & a quo creatus fuerit mundus.

QUæstionis hujus quinque erunt Articuli. Primus, an aliquid sit creatum. Secundus, utrum mundus sit creatus. Tertius erit de virtute creandi, an soli Deo competat. Quartus, utrum plures mundi sint possibiles. Quintus, an omnis creatura sit bona.

ARTICULUS PRIMUS.

An aliquid sit creatum.

ERrant circa præsentem quæstionem quotquot assumunt in principium istam propositionem, *Ex nihilo nihil fit*. Hujusmodi autem sunt veteres Stoici & Epicurei, quos hac in parte secuti sunt Vaninus, Hobbesius, atque Spinosæ recentioris discipuli. Ipsi, Substantia est a se, unica, quæ infinitas experitur formarum & modificationum vices successive, juxta leges motus necessarias: hæc etiam eadem est, secundum nonnullos, Platonis & Anaxagoræ sententia.

CON-

CONCLUSIO.

Certa fide tenendum eſt aliquid eſſe creatum.

Probatur 1. ex Scriptura multis in locis, præſertim Geneſeos 1. Sapientiæ 1. Pſalmo 145. & Exodi 20. *Sex diebus fecit Dominus cælum & terram & mare, & omnia quæ in eis ſunt.*

Probatur 2. ex Symbolis fidei Symbolum Apoſtolorum, *Credo in Deum.... Creatorem cæli & terræ.* Symbolum Nicænum & Conſtantinopolitanum idem expreſſe docent.

Probatur 3. ex Conciliis. Concilium Braccarenſe 1. Can. 13. contra Manichæos & Priſcillianiſtas. Concil. Lateranenſe ſub Innocentio III. cap. *Firmiter.* tit. de ſumma Trinitate confitetur, *Deum unum, Patrem & Filium & Spiritum Sanctum eſſe unum, univerſorum principium, Creatorem omnium, viſibilium, ſpiritualium & corporalium.*

Probatur 4. ex SS. Patribus, quorum conſtans eſt hæc doctrina, ens nullum eſſe in rerum natura, quod a Deo factum non ſit. Hinc ſententiam contrariam inter hæreſes recenſent Epiphanius, Philaſtrius, Auguſtinus, aliique antiqui Patres; noſtram vero Concluſionem multis evincunt argumentis S. Cyrillus Lib. 2. contra Julianum, & S. Auguſtinus Lib. 3. de Trinit. cap. 8. & Lib. 11. de civit. Dei cap. 4. Lib. 12. cap. 24. & alibi.

Probatur 5. ratione theologica. Vel datur aliquid creatum, vel omnia quæ exiſtunt ſunt a ſe: ſed ſecundum repugnat; quod enim eſt a ſe, Deus eſt, nullos agnoſcit in perfectionibus limites. A quo enim limitaretur? Ab alio? ſed a nullo dependet. A ſe? ſed rationes entis, ſubſtantiæ & neceſſitatis exiſtendi, quibus primum componeretur, & ex quibus velut ex fonte & radice cæteræ pullularent perfectiones, nullum excludunt attributum; ergo illud ens eſſet infinitum imperfectionis: ſed multa dantur entia finita & limitata, quæ indigent ab alio determinari ad hanc vel illam perfectionem; datur materia cui motus non eſt eſſentialis præ quiete, quæ proinde a natura motum non habet; ergo &c.

Objicies 1. Verba quæ leguntur Gen. 1. *In principio creavit Deus cælum & terram*, non ſunt intelligenda de creatione proprie dicta, ſiquidem vox hebraica quæ reſpondet latinæ, *creavit*, non exigit hanc interpretationem. Uſurpatur hæc vox ab auctore ſacro, pro homine quem ex materia præexiſtente plaſmavit Dominus; & in veteribus Codicibus legitur, In principio *fecit* Deus &c. pro *creavit*. Tandem Sapientiæ 11. hæc habentur, *Non enim impoſſibilis erat omnipotens manus tua, quæ creavit orbem terrarum ex materia invita;* ergo ex materia jam & a ſe exiſtente formatus & creatus eſt mundus: nulla proinde admittenda eſt proprie dicta creatio.

Reſp. nego ant. Ad probationem ex Geneſ. 1. dico vocem; *creavit*, accipiendam eſſe de creatione proprie dicta; ſic eam ſemper acceperunt ſancti Patres: vox hebraica, etſi ex ſe non exigat hanc interpretationem, tamen optime transfertur a latino interprete; alioqui enim agnoſcendum eſſet ens aliquod increatum & a ſe, a Deo diſtinctum, quod Deus, id eſt ens infinite perfectum non eſſet, quod ex dictis repugnat. Veteres Codices vulgatæ lectioni non nocent, eaque minus accurati videntur.

Ad locum ex Sapientiæ 11. reſpondet S. Auguſtinus Lib. 1. de Gen. ad lit-

litteram, materiam primam confusam & informem productam fuisse, ex qua omnia quæ fierent formata & distincta sunt: sed addit S. Doct. cap.6. *& hanc materiam primam ex omni nihilo factam esse.*

Objicies 2. Nihil potest fieri ex nihilo; ergo creatio est impossibilis.

Resp. in principium assumi id de quo controvertitur; creatio enim est productio substantiæ ex nihilo, & quæritur utrum hæc creatio sit possibilis, seu utrum possit aliquid fieri ex nihilo; unde negatur antecedens. Nam existunt res creatæ, ut probatum est: sed hæ res ex nihilo factæ sunt; ergo ex nihilo potest aliquid fieri.

Instabis 1. Inter ens & nihilum est distantia infinita: atqui distantia infinita non potest superari; ergo &c.

Resp. proportionatam esse potentiam infinitam distantiæ infinitæ; potest ergo distantia infinita superari a potentia infinita: sed infinita est Dei potentia: ac proinde Deus potest superare distantiam quæ est inter ens & nihilum, licet hæc asseratur infinita.

Resp.2. dist. maj. inter ens & nihilum est distantia infinita, negative, concedo: positive, nego. Distantia inter nihilum & ens est infinita negative dumtaxat, quia a non esse termini tendit ad se termini: porro sicuti virtute propria potest agens finitum transire a *non esse* modificationis *ad esse* modificationis; v. g. a non esse talis cogitationis & affectus actualis; ad esse talis cogitationis & affectus actualis; ita potest agens infinitum efficere ut aliquid transeat a *non esse* substantiæ ad *esse* substantiæ.

Instabis 2. Non potest explicari creatio, saltem ex parte termini. Creatio enim est actio: porro actio est relatio agentis ad terminum; supponit ergo terminum ad quem referatur: sed non refertur ad nihilum, cujus nullæ sunt proprietates; neque etiam ad creaturam, quæ creatione posterior concipitur; ergo &c.

Resp. iterum assumi in principium id de quo controvertitur: porro actio est relatio agentis ad terminum aut productum aut producendum, recipiturque in termino, dum illum producit.

Resp.2. non eamdem esse rationem creationis actionum quæ physico & mechanico motu producuntur: creatio enim est ex parte Dei voluntas omnipotens; ex parte vero termini, creatura est quæ ex vi volitionis divinæ existit, nullusque intermedius reperitur impetus physicus qui subjecto indigeat in quo recipiatur.

ARTICULUS SECUNDUS.

An mundus creatus fuerit.

CReationem esse possibilem, & materiam fuisse creatam constat ex Articulo præcedenti; quæritur nunc utrum mundus fuerit creatus: nomine autem mundi, non materiam primam informem & indigestam, sed materiam distinctam, diversisque ornatam formis, quibus nunc donata videtur, intelligimus.

Nonnulli ex Cartheſianorum grege hypothesim Magistri velut thesim propugnant. Ipsis ergo Deus auctor est materiæ informis, quam in partes cubicas divisit, singulisque partibus impresso motu non amplius de formatione mundi sollicitus fuit. Materia in motu posita, sibi ipsi relicta juxta physicas

motus leges agitur; hinc percelebres ex fractis angulis materiæ, ſubtilis ſcil. globoſa, & ſtriata ex quibus mirabilis aſpectabilis univerſi exurgit ordo.

Quæſtionem hanc ſtricto de jure Philoſophorum eſſe nemo non novit: verum & aliquatenus ad Theologos eam pertinere fatendum eſt; unde miſſa ad Phyſicos placiti Cartheſiani diſcuſſione, quod noſtri juris eſt, uno aut altero verbo expediemus.

CONCLUSIO.

Cartheſiana hypotheſis in theſim aſſumpta, videtur adverſari Scripturæ ſacræ.

Probatur ex Geneſ.1. *In principio creavit Deus cælum & terram*. Hæc prima rerum omnium creatio ex Scriptura: atqui in hac prima creatione non materia rudis producitur, ſed jam invenitur donata formis cœli, terræ, aquæ & aeris: ergo &c.

Probatur 2. Non potuit expreſſius ſignificare auctor ſacer voluntatem Dei ſpecialem in productione cunctarum ſpecierum, quam dicendo: *Dixit Deus, Fiat lux, & facta eſt lux ..... Dixit quoque Deus, Fiat firmamentum in medio aquarum, & dividat aquas ab aquis*, & ſic de cæteris rerum ſpeciebus. Hic, ni fallor non reperitur mera productio materiæ & motus, permiſſis deinde phyſicis legibus.

Probatur 3. ex SS. Patribus, quibus ignota prorſus fuit hæc Cartheſianorum doctrina. Hanc ignorabat S. Auguſtinus dum exarabat Librum 3. de Geneſi ad litteram, in quo exaltat peculiarem Dei providentiam ſpecialiaque decreta quibus *Omnipotens creat minima corpore acuta ſenſu animantia, ut majori attentione ſtupeamus agilitatem muſcæ volantis, quam magnitudinem jumenti gradientis, ampliuſque miremus opera formicularum, quam camelorum*. Hanc eamdem doctrinam non ignorarunt Tertullianus L. de reſurrectione carnis, S. Gregorius Nazianzenus Orat. 38. & alii Patres qui corporis humani ſtructuram mirantur, & laudant illius opificem.

Probatur 4. rationibus theologicis. Prima: Poſitis Cartheſianis principiis creatio propemodum evaneſcit, & impugnatur Dei exiſtentia: Nam univerſi mirabilis ordo Deo nihil agente exiſtit: reciproca materiæ & extenſionis idea, materia debet eſſe æterna; imo qua ratione materiam indefinite extenſam defendunt, eadem prorſus ratione illam debent agnoſcere neceſſario exiſtentem; ideo quippe materia juxta illos in indefinitum extenditur, quia quolibet poſito materiæ termino adhuc ultra concipitur extenſio, ac proinde materia: ſed quolibet determinato æternitatis puncto, in inſtanti præcedenti concipitur extenſio, & qualibet ſuppoſita in Deo volitione de non creanda materia, ſemper concipitur extenſio, ergo extenſio eſt neceſſario & a ſe exiſtens, ac proinde & materia: porro data materia neceſſaria jam evaneſcit creatio, & rejicitur Dei ſeu alterius entis neceſſarii exiſtentia; ergo &c.

Secunda ratio eſt, quia vel leges motus ſecundum quas diſtinctus & efformatus eſt orbis, vel, inquam, hæ leges ſunt liberæ & a Deo libere agente determinatæ; vel ſunt neceſſariæ & independentes a quacumque Dei volitione, ita ut, ſive velit Deus, ſive nolit, corpus motum juxta illas leges agi & moveri debeat.

Si primum dicatur, non poteſt negari Deum prævidiſſe omnes & ſingulos

gulos effectus futuros ex motu materiæ juxta illas leges ; ac proinde cum eas elegit ac decrevit ſpeciali providentia , elegit conſequenter ac decrevit hunc orbis ordinem, mirabilemque illius ſtructuram.

Si autem aſſeratur ſecundum , jam miracula evaneſcunt quæ contra leges motus patrantur; illæ quippe, utpote neceſſariæ, ab Omnipotente violari nequeunt. Deinde quis mente capere non poteſt, facilem eſſe Deo tranſgreſſionem legum motus ? Sane qui ſola ſua voluntate poteſt montem transferre de loco in locum, is poterit lapidem tenere ſuſpenſum, corpus quieſcens præſtare immotum, rapidum ſolis curſum ſiſtere, & alia efficere quæ phyſicis legibus motus rejecta fronte adverſantur.

Tertia ratio: Admiſſis ſemel Cartheſianorum principiis , jam a ſorte habent creaturæ, ut hos potius quam illos producant effectus, ut ad hos non illos impendantur uſus. Sol exurgens juxta leges motus a caſu habuit, ut cunctam illuſtraret terram; nec creatum eſt illud luminare majus ut præeſſet diei, nec luminare minus ut præeſſet nocti: fructus ſponte ex arboribus naſcentes, olera & legumina ex terra juxta leges motus germinantia in eſcam ab animalibus arripiuntur quidem, ſed in cibum ſane a motu non deputantur ; de illis tamen ait Dominus Gen. 1. *Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem ſemen ſuper terram, & univerſa ligna quæ habent in ſemetipſis ſementem generis ſui, ut ſint vobis in eſcam, & cunctis animantibus terræ, omnique volucri cæli, & univerſis quæ moventur in terra , & in quibus eſt anima vivens, ut habeant ad veſcendum.*

Dices: Ille modus productionis rerum eſt admittendus, qui ſimplicior eſt & magis naturalis; Deum quippe decet poſthabita via compoſita ſimplicem eligere: atqui talis eſt Cartheſianorum doctrina; ergo &c.

Reſp. cum omnia nuda ſint & aperta oculis Dei , cum omnia ſint æque poſſibilia voluntati illius ad cujus imperium omnia fiunt, ille modus ſimplicior eſt ac magis naturalis , qui magis divinæ conſonat voluntati: ecquis modus ſimplex eſſe poteſt vel compoſitus reſpectu illius qui dicit & fiunt, mandat & creantur omnia?

Deinde ſi ſimplicitati magis congrueret doctrina Cartheſiana , minus ſane conveniret omnipotentiæ , ſapientiæ & providentiæ: omnipotentiæ quidem, dum reſpuit imperium ſpeciale quo auctor ſacer exaltat ſupremam Dei poteſtatem, quo dicente *Fiat lux*, ſtatim lux apparet; ſapientiæ autem & providentiæ minus congruit hæc doctrina, cum omnia peragantur cæco motu, nec amplius inveniatur illud ens ſapientiſſimum ſimul & providum, attingens a fine uſque ad finem fortiter, dum diſponit omnia ſuaviter.

ARTICULUS TERTIUS.

An virtus creandi ſoli Deo competat.

DUo hic quæruntur: primum , an detur creatura creatrix . Secundum, an ſaltem poſſit dari divina ordinante potentia.

Circa primum errarunt plerique Hæretici, aut attribuendo materiam malo principio, ut Marcionitæ, Manichæi &c. aut mundum prædicando opus inferioris Deo potentiæ, ut Simoniani, Gnoſtici &c. aut aliquam ex creaturis divinæ potentiæ ſurripiendo, tale ſunt Seleuciani, Severiani &c.

Contra hos & ſimiles Hæreticos una vox eſt, nullam ex creaturis poſſe vir-

virtute propria creare; imo consentiunt omnes Theologi, divina etiam ordinante potentia, non posse enti creato concedi supremam ex nihilo aliqui producendi virtutem.

Nodus ergo controversiæ in eo consistit; an scilicet Deus possit uti creatura tanquam instrumento physico creationis; de morali enim instrumento, id est causa occasionali, quis negare audeat?

PRIMA CONCLUSIO.

Virtus creandi soli Deo competit, ac proinde Deus omnium auctor est creaturarum.

Probatur hæc Conclusio omnibus momentis quibus stabilitæ manent duæ præcedentes; aliaque congerere testimonia prorsus supervacaneum esset.

Probatur adhuc ratione: quia creatio proprius est naturæ spiritualis effectus, & a sola voluntate potest procedere; omnis quippe motus physicus & mechanicus inutilis est, ubi nullum quod exagitet subjectum reperitur: sed sola voluntas infinita intelligitur potens ad educendum aliquid ex nihilo, huic omnia juxta nutum peraguntur: voluntas vero finita & limitata quo minores reperit in subjecto dispositiones, eo majores reperitur difficultates; ubi ergo nullæ sunt dispositiones, ibi summa difficultas: porro nullæ sunt dispositiones in nihilo ut transeat ad rationem entis; ergo &c.

SECUNDA CONCLUSIO.

Nulla creatura potest donari virtute creandi, nec etiam rationem habere potest instrumenti physici respectu creationis.

Probatur prima pars. 1. ex SS. Patribus qui adversus Arianos probant divinitatem Christi, ex eo quod sit Creator omnium; appendix ergo divinitatis est virtus creandi. Hinc S. Cyrillus Alexandrinus Lib. 6. Thesauri versus finem, *Præcipua Dei veri proprietas est, ut a nihilo possit substantias producere*. Et Lib. 14. cap. 6. *Potestas creandi divinæ solummodo inest naturæ; & hæc est inter alias Deo convenientius dignitates præcipua*.

2. Ex ratione: Certum est, Deum non posse tribuere voluntati creatæ virtutem infinitam, quæ tamen ad creationem requiritur: tum quia exhausta tunc videretur potentia divina, quam, utpote, infinitam, exhauriri repugnat; tum quia independentia & voluntas virtutis infinitæ separari non possunt, cum virtus infinita cuilibet potentiæ resistere possit; ergo &c.

Probatur secunda pars, nempe quod creatura non possit esse instrumentum physicum creationis. Ea quippe est physici natura instrumenti, ut physice attingat subjectum & in illud mechanice agat; aut saltem si de natura spirituali quæritur, debet illius volitio habere proportionem cum effectu producendo, ita ut hujus volitionis virtus sit par effectus productioni, servata semper subordinatione causæ principali: sed hæc creaturæ cuilibet convenire nequeunt respectu creationis, ut mox dictum est; ergo &c.

Dices: Deus potuit elevare ignem inferorum ad cruciandas animas; potuit & efficere ut Sacramenta operentur gratiam; ergo a pari poterit præstare ut creatura sit instrumentum physicum creationis.

Resp.

Resp. quidquid sit de consequentia & paritate ad sensum Thomistarum, nego antecedens: quæ enim hic afferuntur in exemplum, habent dumtaxat rationem causæ moralis; hæc communior est Theologorum sententia, ex qua nihil adversum nos educi potest. Cæterum, qui plura voluerit circa præsentem quæstionem, veteres percurrat Theologos, aut Metaphysicos adeat, ubi tractant de potentia obedientiali.

ARTICULUS QUARTUS.

An plures mundi sint possibiles.

PEripateticis unicus erat mundus possibilis ab æterno & in æternum existens: Stoici ex fato variationibus obnoxio, Epicurei ex fortuito atomorum cõcursu mundum repetebant. Hinc varie juxta illos mundi successiones, ac proinde plures ipsi mundi, non solum possibiles, sed successive existentes.

Cartheſianis mundus est indefinite extensus, ac proinde unicus est possibilis.

PRIMA CONCLUSIO.

Unicus creatus fuit mundus.

Probatur 1. omnibus momentis quibus probavimus veritatem creationis, & mundum fuisse creatum; nam his momentis funditus concutiuntur adversariorum principia.

Prob. 2. quia videtur auctor sacer historiam narrare ac seriem operum Dei. Porro unius dumtaxat meminit mundi; ergo &c.

Et vero quandonam creatus fuisset ille alter mundus non simul aut post illum quem inhabitamus; cur enim hoc alterum Dei opus siluissent auctores sacri? Non antea, dicente Moyse, Deum creasse cœlum & terram *in principio*, id est initio suarum operationum, teste Tertulliano contra Hermogenem; initio temporum, juxta S. Basilium Homilia prima in Genesim; ergo &c.

Objic. 1. Ante creationem mundi, infinita fluxere durationis spatia: sed incredibile est, Deum mansisse otiosum per hæc infinita spatia; ergo &c.

Resp. Deus, si voluisset, nostrum nusquam creasset mundum, illum quippe libere creavit; ergo nihil absurdi infert divina hæc otiositas: scilicet Deus sibi sufficit, nullatenusque indiget creaturis. Et vero hoc semel admisso ratiocinio, jam mundus necessario debuit esse æternus: si enim in tempore creatus supponatur, jam infinita fluxissent durationis spatia in quibus otiosus fuisset Omnipotens, quod adversariis prorsus fide indignum videtur.

Objic. 2. Plerique sancti Patres censent Angelos fuisse creatos ante cœlum & terram: ita Origenes, SS. Basilius, Gregorius Nazianzenus &c. Istius autem sententiæ fundamentum reperitur ex his Lib. Job verbis cap. 38. *Ubi eras quando ponebam fundamentum terræ ∴ cum me laudarent simul astra matutina, & jubilarent omnes filii Dei?* Ergo quam ex Scriptura attulimus probationem nulla est.

Resp. 1. illos Patres qui Angelos asserunt creatos ante cœlum & terram, eos, inquam, negasse quidquam materiale, corporale, & visibile operatum fuisse Deum ante cœlum & terram. Ita S. Basilius Homilia superius citata.

Resp. 2. multos plures esse Patres pro sententia contraria ei quæ nobis obji-

objicitur: tales ſunt S. Epiphanius hæreſi 3. S. Auguſtinus multis in locis, ipſe S. Baſilius Commentario in Geneſim, ex quo videtur mutaſſe ſententiam, Theodoretus interrogatione quarta, qui locum ex Job exponit eo ſenſu quod aſtra quarta die formata ſint, Angeli vero creati ſunt die prima ſimul cum cœlo & terra; nec magis ex eo loco erui poteſt creatos fuiſſe Angelos ante mundum viſibilem, quam aſtra.

SECUNDA CONCLUSIO.

Repugnans videtur Scripturæ & Patribus ſententia quæ mundum admittit indefinite extenſum, ac proinde poſſibiles ſunt plures mundi.

Probatur; Mundum eſſe indefinitum, eſt mundum carere limitibus, ac proinde, velint nolint Carteſiani, eſſe extenſionis infinitæ: atqui hæc opinio videtur Scripturæ adverſa. Deus enim omnia in numero, pondere & menſura fecit, ex Sapientiæ 11. Et ex Iſaiæ 40. Deus menſus eſt pugillo aquas, cœlos palmo ponderavit, tribus digitis appendit molem terræ, & libravit in pondere montes, & colles in ſtatera; ergo &c.

Hinc SS. Patres dicunt Dei immenſitatem extendi ultra mundi fines; ergo aliquos agnoſcunt mundi limites. Ita inter cæteros S. Aug. ſerm. 1. de verbis Apoſtoli: *Omnipotens Deus ultra omnia, extra omnia, præter omnia eſt.*

Probatur 2. evertendo fundamentum adverſariorum. Ideo enim aſſerunt mundum eſſe indefinitum, quia juxta illos idea extenſionis & idea materiæ ſunt quid unum & idem: atqui hoc falſum eſt: nam extenſio & ſpatium concipiuntur æterna a ſe, & velut quædam excluſio impedimentorum quæ obſtarent quominus corpus poſſet occupare locum: talis ſane non eſt idea materiæ. Aliunde corpus intelligitur naturaliter impenetrabile, ſecus ſpatium; materiæ proprietates ſunt poſitivæ, attributa vero ſpatii ſunt mere negativa: illud enim eſt infinita quædam dimenſio trina, inſtar immenſæ capedinis ad recipienda corpora idonea; ergo &c. Porro hac ratione ruunt omnes Carteſianorum objectiones.

ARTICULUS QUINTUS.

An omnis creatura ſit bona.

NEgarunt Manichæi & alii quidam Hæretici, adverſus quos ſit

CONCLUSIO.

Omnis creatura eſt bona, nullaque reperitur ſua ſubſtantia mala.

Probatur 1. ex Scriptura. Conſummato creationis, opere, *vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona*, inquit auctor Geneſ. Hinc legitur Sap. 11. *Diligis omnia quæ ſunt, & nihil odiſti eorum quæ feciſti.*

Prob. 2. ex auctoritate Eccleſiæ, quæ Manichæos & alios Hæreticos circa præſentem quæſtionem e ſinu ſuo ſtatim rejecit, ut in Concilio Bracarenſi contra Priſcillianiſtas &c.

Prob. 3. ex ſanctis Patribus qui contra Manichæos acriter inſurrexerunt: ita in primis S. Auguſtinus in Libris contra Fauſtum, Secundinum, Epiſtolam Fundamenti &c.

Pro-

Probatur 4. iis omnibus momentis quibus demonſtratur Dei unitas: cum enim Deus ita bonus ſit, ut ſit ipſa bonitas, ideo in ſuo opere ab hoc quod bonum eſt, deficere non poteſt: ac proinde ſi aliqua creatura ex ſubſtantia ſua admittitur mala, agnoſcenda erunt duo principia.

Probatur 5. refellendo fundamentum quo innixi adverſarii duo admittunt principia. Hoc enim fundamentum eſt, dari in rerum natura malum; ſed malum a Deo ſumme bono eſſe non poteſt; ergo &c.

Porro malum triplex diſtinguitur, malum naturæ, malum pœnæ, & malum culpæ; ſed ex horum nullo poſſunt probari duo principia.

I. Non ex malo naturæ: malum quippe naturæ eſt ſubſtantiæ imperfectio: debuiſſet ergo Deus ut hoc malum devitaret, creaturas omnes producere infinite perfectas: quis uſquam ita deſipuit? Certe cum diverſæ ſint creaturarum ſpecies, aliæ aliis perfectiores, nunquam potuit Deus effugere malum naturæ; aut unicam creaturarum ſpeciem, eamque in ſingulis individuis ſumme perfectam debuit producere.

II. Non ex malo pœnæ. Conſequitur enim neceſſario ex corpore corruptibili; perutile eſt ad conſervationem corporis, & ad promerendam juſtitiæ coronam quam reddet unicuique Deus juſtus Judex.

III. Non ex malo culpæ, illud quippe permittit dumtaxat Deus. Etenim certum eſt exiſtere ens infinite perfectum, ac proinde ſumme bonum & ſapiens. Certum eſt etiam, creaturas rationales præditas eſſe libero arbitrio, & conſequenter ita poſſe peccare, ut poſſint etiam a peccato abſtinere. Certum eſt adhuc, non dari in nobis ideam adæquatam illius entis ſumme perfecti: quod ergo de illo clare cognoſcimus, illud de eo debemus affirmare: at non continuo rejicienda veniunt quæ evidenter non percipimus. Etenim non ſunt neganda clara, quia quædam ſunt obſcura quæ mente capi non poſſunt: & ex imperfectione ideæ noſtræ neceſſario infertur Deum plura poſſe præſtare, quorum rationes non valemus inveſtigare.

His poſitis, cum ſit ex permiſſione Dei peccatum in rerum natura: ex illo peccato ſequitur Deum infinite ſapientem prudenti motivo ductum fuiſſe ad conceſſionem illius permiſſionis.

Et vero Deus ſumme ſapiens & providus, peccatum futurum prævidit, & tamen permiſit: tum quia proviſor eſt generalis, *ad cujus providentiam pertinet*, uti obſervat S. Thomas 1.p.q.21. art.2. ad 2. *& boni productio & permiſſio mali, ne ſcilicet impediatur bonum univerſi perfectum*: tum quia uſque adeo potens eſt, ut ex malo majus bonum eruere poſſit; ſic ex permiſſione peccati, Filii ſui incarnationem, quæ omnium bonorum præſtantiſſimum eſt, eduxit. Rationem hanc indicat S. Auguſtinus in Enchirid. c.11. *Deus omnipotens*, inquit, *nullo modo ſineret malum aliquod in operibus ſuis, niſi uſque adeo eſſet omnipotens & bonus, ut benefaceret etiam de malo*. Et rurſus cap.95 *Nec dubitandum eſt Deum facere bene, etiam ſinendo fieri quæcumque fiunt male. Non enim hoc niſi juſto judicio ſinit: & profecto bonum eſt, omne quod juſtum eſt ..... nam niſi eſſet hoc bonum, ut eſsent & mala, nullo modo eſse ſinerentur ab omnipotente bono: cui proculdubio quam facile eſt quod vult facere, tam facile eſt quod non vult eſse non ſinere.*

Tandem cuinam Dei attributo repugnat hæc permiſſio peccati? An omnipotentiæ? An ſapientiæ? An bonitati? Non omnipotentiæ, cum ita permittat peccatum, ut poſſit illud impedire ubicumque & quotieſcumque voluerit. Non ſapientiæ, cum ex jam dictis ſapiens ſit mali permiſſio, cum

ſumma adeſt poteſtas ex malo educendi bonum. Non tandem bonitati ſeu ſanctitati quæ ſeipſam clare manifeſtat per prohibitiones adhortationes & gratiæ largitionem; & ſi lædatur, ultioribus flammis quamcumque vindicat offenſam.

His adde malum culpæ merum eſſe defectum: nihil ergo in rerum natura ſua ſubſtantia malum eſt; illud enim deberet integre a ratione ſubſtantiæ deficere, ac proinde nihil eſſet.

Reſp. Ens ſumme bonum impedit malum quantum in ipſo eſt; ergo &c.

Reſp. 1. Ens quod admittitur ſumme bonum, eſt etiam ſumme potens: ergo ſi permiſſionem peccati evaneſcit illius ſanctitas, poſito peccato, illo Ente invito, evaneſcet omnipotentia. Reſtat igitur ut divina ſerventur attributa, ut agnoſcamus illæſa ſanctitate Deum poſſe permittere peccatum.

Reſp. 2. Deum ratione ſuæ ſanctitatis neceſſario excludere a ſemetipſo peccatum, excludere etiam illud a creaturis per præcepta & gratiarum largitionem: at non teneri ad omnis peccati ſubtractionem.

Inſtabis 1. Ente ſumme bono non poteſt dari melius: ſed ens quod nullum permitteret peccatum melius eſſet & ſanctius ente quod peccatum permitteret; ergo &c.

Reſp. neg. min. nihil enim deperdit ſanctitas divina per peccati permiſſionem, nihil quoque acquireret per illius ſubtractionem. Certe Deus nihil poteſt habere a creaturis, præter gloriam: gloria hæc accidentalis eſt, non eſſentialis Deo, libera eſt reſpectu Dei qui ea caruiſſet ſi mundum creare noluiſſet, non vero neceſſaria; igitur ſi Deus non creato mundo fuiſſet ſumme ſanctus, cur non æque erit permiſſo peccato? Poſito quolibet poſſibili ſiſtemate mundi, Deus non eſt ſanctior nec melior: cur ergo poſito præſenti ſiſtemate erit minus bonus aut minus ſanctus? Numquid quia peccatum lædit ſanctitatem Dei, & eſt rebellio, nihili adverſus Deum? ſed hæc rebellio contra leges & mandata divina punitur a Juſtitia omnipotente; ſicque ſemper gloriam habet a creaturis Deus, aut per dona miſericordiæ, aut per ſupplicia juſtitiæ. Ita colligitur ex S. Auguſtino Lib. de ſpiritu & litt. c. 33. *Qui contra voluntatem Dei faciunt*, inquit S. Doctor, *non ideo tamen eam vincunt: verum ſeipſos fraudant magno & ſummo bono, maliſque pœnalibus implicant, experturi in ſupplicis poteſtatem ejus, cujus in donis miſericordiam contempſerunt.*

Inſtabis 2. Nullam potuit Deus habere rationem permittendi peccati; vana quippe eſt quæ a nonnullis affertur, ſcilicet Deum permittere peccatum, quia non potuit impedire illæſa libertate: namque poſſibilis eſt hypotheſis creati mundi, in qua nullum eſſet peccatum, & ſalvum remaneret liberum arbitrium per conceſſionem gratiarum efficacium; ergo &c.

Reſp. 1. & in hac hypotheſi aliquid divinæ deperire ſanctitati, juxta principia adverſariorum; etenim illud ens ſanctius eſt, ſub quo nullum eſt peccatum poſſibile: porro in allata hypotheſi nullum quidem daretur peccatum, ſed eſſet poſſibile; ergo &c.

Reſp. 2. nego ant. Etenim aliud eſt nullam excogitari rationem, cur Deus permittat peccatum, aliud eſt nullam eſſe; nec ex eo quod aliquid non intelligimus aut cauſam ejus non poſſumus aſſignare, ſtatim concludendum eſt rem non eſſe, aut etiam eſſe impoſſibilem: quod quidem cum generatim loquendo verum ſit, verius eſt cum de motivis quibus determinatur Deus ad agendum, ſermo habetur. Quis enim cognovit ſenſum Domini, aut quis

conſi-

conſiliarius ejus fuit? inveſtigabiles ſunt viæ ejus, teſte Apoſtolo; præſertim cum imperfectam dumtaxat habeamus divinitatis ideam.

Inſtabis 3. Deus diligit ſe amore actuali, neceſſario & infinito; ergo e contra proſequitur odio actuali, neceſſario & infinito peccatum, quod ſibi omnibuſque divinis attributis directe & eſſentialiter adverſatur, ac proinde illud permittere non poteſt.

Reſp. diſt. ant. Deus diligit ſe amore actuali, neceſſario & infinito, *intenſive*, concedo: ſcilicet ſeipſum amat amore eſſentiali, qui intenſive perfectiſſimus eſt; ſicut ejuſdem amoris objectum perfectiones omnes in ſe complectitur, *extenſive*, nego: amor enim quo ſeipſum diligit, non ſe extendit ad omnia, quæ ipſi bona ſunt.

Ratio autem a priori, cur Deus non ſe diligat amore infinito *extenſive*, licet ſeipſum amet amore infinito *intenſive*, hæc eſt, quia ſcilicet cum omnes omnino perfectiones contineat, nec ullius rei indigeat quæ ſit extra ſe; hinc certe in nullo deficit, etiam non poſito quocumque exteriori bono. At non ita eſt de homine ſumme ſe amante: hic enim, quia non complectitur in ſe omnes perfectiones, boniſque exterioribus perficitur, naturaliter deſiderat id quod ſibi melius eſt.

Atque ita ruunt mera Baylii ſophiſmata, quibus probare conatur rationem humanam plane imparem eſſe diſſolvendis Manichæorum objectionibus circa duo ſuprema principia, unum bonum, alterum malum.

Unum hic obiter addo, non minus, imo multo magis laborare humanam rationem, ſi principium mali admittat: nam vel illud principium mali æque potens erit ac Deus, vel magis potens, vel minus potens.

Si primum, id eſt, ſi ſit æque potens, nullum exiſtere poterit, neque bonum, neque malum, quia non erit potior ratio cur ſit, ac cur non ſit.

Si ſecundum, id eſt, ſi principium mali ſupponatur potentius Deo, jam ſtando Baylii principiis nullum poterit eſſe bonum, quia potentius mali principium omne bonum prohibebit, utpote cum ipſi eſſentialiter adverſetur.

Si tertium, id eſt, ſi Deus ſit potentior principio mali, jam propter rationem oppoſitam nullum erit malum. Itaque admiſſis duobus principiis, non minus, imo multo magis implicat ſe ratio humana, quam admiſſo uno tantum Deo.

QUÆSTIO SECUNDA.

Quando creatus fuerit mundus.

MUndum habuiſſe ſuæ creationis initium, etſi e Philoſophis veteribus plurimi contradicant, certa tamen fide tenendum eſt: ita definit Concil. Lateranenſe IV. Hoc tradit Scriptura Jo: 17. *Clarifica me Pater claritate quam habui priuſquam mundus eſſet*. Adde quæ de ſapientia dicuntur Lib. de Sapientia & Eccl. Hinc SS. Patres unanimi conſenſu eamdem tenent doctrinam, cujus veritatem evincunt ex artium recenti adinventione, defectu hiſtoriarum & monumentorum antiquorum &c.

Duo igitur ſuperſunt quærenda: primum, an mundus potuerit eſſe ab æterno, ſecundum, qua anni tempeſtate creatus fuerit mundus.

ARTICULUS PRIMUS.

An mundus potuerit esse ab æterno.

QUæstio hæc, licet meræ possibilitatis & juris philosophici, quibusdam Theologis maximi videtur ponderis. Affirmant nonnulli, ne lædere videantur omnipotentiam divinam: negant cæteri, ne cogantur admittere ens necessario existens a Deo distinctum. Quid sit sentiendum sequentes aperient Conclusiones.

PRIMA CONCLUSIO.

Si mundus consideretur ex parte principii & auctoris, potuit esse ab æterno.

Probatur: quia quo instanti Deus concipitur existens, eodem concipitur omnipotens; ergo si ex parte sui auctoris mundus consideretur, potuit esse ab æterno.

SECUNDA CONCLUSIO.

Si mundus consideretur ex parte sui, & ratione termini creationis, non potuit esse ab æterno.

Probatur. Mundus in se creatus est; quod autem creatur, educitur ex nihilo: sed quod est æternum, non potest nec potuit educi ex nihilo, cum semper extiterit, nec usquam in nihilo fuerit; ergo &c.

TERTIA CONCLUSIO.

Non existimarunt sancti Patres mundum potuisse esse ab æterno.

Probatur. S. Athanasius Epist. ad Serapionem de Spiritu sancto: *Quemadmodum*, inquit, *Filius quia semper est, non est Creatura: ita quoniam semper est Trinitas, nulla est in ea creatura, quapropter non est creatura Spiritus.* S. Basilius Lib. 2. contra Eunomium, *Nos id quod æternum est creatura attestari, & Creatorem hac professione privare, ejusdem amentiæ dicimus.* S. Ambrosius in Hexameron, in præfatione contra Peripateticos ait: *Quid tam inconveniens, ut æternitatem operis cum Dei omnipotentis æternitate conjungerent?* S. Augustinus Lib. 8. de Genesi ad litt. c. 23. *Omnino incommutabilis est illa natura Trinitatis, & ob hoc ita æterna, ut ei coæternum aliquid esse non possit*, Damascenus Lib. 1. de fide cap. 8. *Rei natura non patitur, ut quod ex non esse ad esse deducitur, coæternum ei sit, quod sine principio & semper est.* His addi possunt Lactantius, Richardus a S. Victore, qui L. 2. de Trinit. c. 1. dicit; *De nihilo fieri non potuit, qui nunquam nihil fuit* &c.

Non mirum ergo si in Concilio Nicæno hæc usurpata fuerit sententia, *Quicumque dicit Filium creaturam, dicit eum cepisse.* Imo illius doctrinæ veritatem fatebantur Arius atque primi ejus discipuli, unde dicebant de Filio Dei: *Erat quando non erat.* Posteriores Ariani insidiosa subtilitate luserunt Patres Ariminenses, dum damnarunt hanc prædictam Doctoris sui propositionem, atque distinxerunt inter sempiternum & increatum, sed hoc præter suorum antecessorum mentem.

Ex his inferes, reipsa mundum non posse esse ab æterno: cum enim creatio sit actio, ac proinde relationem dicat agentis ad terminum; quantum-

cum-

cumque agens ex parte ſui operari poſſit, nuſquam tamen erit actio quamdiu terminus non poterit produci: porro mundum non poſſe ab æterno produci jam oſtendimus, *nec natura rei patitur*, ut ait S. Damaſcenus, *ut quod ex non eſſe ad eſſe deducitur, æternum ſit*; ergo &c. Hac unica obſervatione cunctæ ruunt objectiones, quæ omnes & ſingulæ petuntur ex vi & efficacia voluntatis divinæ.

ARTICULUS SECUNDUS.

Qua anni tempeſtate creatus fuerit mundus.

HOc in præſenti Articulo quæritur præciſe, quæ fuerit anni tempeſtas iis in locis in quibus erat Paradiſus terreſtris, id eſt, in Septentrionalibus partibus noſtri Hemiſpherii verſus Orientem; aut, quod idem erit, quo in Zodiaci puncto primum conſtitutus fuerit ſol recens a Deo conditus.

Gerardus Mercator, Julius Firmicus & alii in æſtate mundum prodiiſſe volunt; Lyranus, Toſtatus, Petavius, Scaliger multique recentiores contendunt mundum ab autumno cæpiſſe. Cæteri tandem cum SS. Patribus aſſerunt mundum fuiſſe conditum verni temporis periodo.

CONCLUSIO.

Cum creatus fuit mundus, ver regnabat in partibus ſeptentrionalibus noſtri hemiſpherii: ideſt, ſol cum primum conditus, in ſigno Arietis fuit conſtitutus.

Probatur: quia ex antiqua Traditione unice repeti poteſt hujus quæſtionis definitio, cum de ea Scripturæ ſileant. Porro Patres ad vernum tempus referunt creationem mundi: ſic inter cæteros SS. Cyrillus Jeroſolymitanus Catech. 14. Baſilius in Hexameron, Greg. Nazianz. Orat. de Nativitate Domini. Sufficiat S. Ambroſius L. 1. in Hexam. *In hoc principio quo Paſcha juſſu Dei celebrant Judæi, cælum & terram fecit Deus, quod inde mundi capi oportebat exordium, ubi erat opportuna omnibus verna temperies*. Et Theodoretus, qui qu. 12. in Exodum hanc confirmat opinionem, ex eo quod *incipiente vere, prata florere ſolent, ſegetes ſemina concipiunt, arbores fructum emittunt*.

Patribus, ſi liceret, adderem Aſtronomos qui ſignum Arietis cæterorum Zodiaci ſignorum caput eſſe docent: adderem & Ethnicos quorum interpres Virgilius L. 2. Georgicorum ad vernum tempus refert originem mundi. Verum miſſis talibus auctoritatibus, SS. Patrum teſtimoniis ducti eam tenemus ſententiam quæ ipſis magis arridet.

Nec obſtet initium anni apud Orientales tempore autumnali: ſiquidem & Iſraelitæ ſacrum incipiunt annum tempore verno; & Orientales ad uſum popularem magis attendebant, nempe ad agricolarum & pecuariorum, mutuoſque in agris locandis contractus; quæ omnia frugibus collectis opportunius in autumno fiebant, quam in alia anni periodo.

Cæterum, etſi creatus fuerit mundus verno tempore; nihilominus tamen crediderim tunc Deo jubente fructus maturos floribus fuiſſe conſociatos: divina nempe ſic ordinante providentia, ut amœnitatem atque ſuavitatem orbis ſimul conſpicerent ac deguſtarent recens creata animalia.

QUÆSTIO TERTIA.

Quo fine Deus creaverit mundum.

ERravit hac in parte Origenes, teſte S. Thoma 1. par. q. 65. art. 2. Scilicet exiſtimabat, creaturas viſibiles non eſſe a Deo conditas, ex prima ac directa intentione, ſed ſolum occaſione deſumpta ex peccato creaturarum ſpiritualium. Volebat enim, Deum feciſſe a principio creaturas ſpirituales, hoc eſt, Angelos & animas; & quia cum eſſent liberi arbitrii, quædam earum peccaverunt: ad earum peccata punienda ipſum feciſſe corpora, in quæ illas detruderet, ut in iis tanquam in carceribus includerentur. Ita S. Thomas loco mox laudato, qui doctrinam hanc multiplici ex capite erroneam eſſe demonſtrat. Eumdem errorem refert ac ſugillat S. Auguſtinus Lib. 11. de civit. Dei cap. 23.

Hoc omiſſo errore duo ſuperſunt hac in quæſtione determinanda. Primum, an in creando mundo ſibi propoſuerit Deus aliquem finem. Secundum, quiſnam ſit ille finis. Utrumque unico complectemur Articulo: ſit itaque

ARTICULUS UNICUS.

An, & quem finem ſibi Deus propoſuerit in condendo mundo.

CIrca præſentem controverſiam triplex eſt potiſſimum ſententia.

Prima eorum eſt qui negant dici poſſe Deum aliquem finem ſibi propoſuiſſe in condendo mundo; quia, inquiunt, Deus perfectiſſimus eſt & nullius indigens; & ſicut efficientem cauſam non habet, ita nec finalem. In hanc ſententiam propendet Eſtius in 2. diſt. 1. §. 12.

Fatentur hujuſce ſententiæ auctores, rerum a Deo creatarum eſſe aliquem finem, nempe gloriam Dei, quia huic manifeſtandæ inſerviunt. Fatentur etiam inter res creatas, aliquas eſſe quæ conditæ ſint propter alias, v. g. ſolem ad illuſtrandam lumine terram, oculum ut ſit animæ inſtrumentum ad videndum.

Secunda eorum eſt qui contendunt Deum non potuiſſe rerum univerſitatem condere, quin ſimul Chriſtum ſeu Incarnationem, aut potius gloriam ex Incarnatione ſibi obventuram, tanquam finem ſibi præſtituerit. Ita quondam Raymundus Lullus, de quo Vaſquez, ubi de Incarnatione, q. 1. art. 2. diſp. 1. cap. 2. Ita etiam noſtris temporibus magni nominis Philoſophus Malebranca in ſuo *de natura & gratia* opere, aliiſque locis.

Tertia denique ſententia eorum eſt, qui diſtinguunt duplicem finem, alium extrinſecum, & ab ipſo Deo diſtinctum; alterum vero intrinſecum, & ab ipſo Deo divinaque bonitate indiſtinctum. Fatentur in creatione mundi Deum non ſibi propoſuiſſe finem extrinſecum; at pro fine habuiſſe ſemetipſum ſuàmque bonitatem. Ita S. Thomas variis in locis, maxime 1. par. qu. 19. art. 1. ad 1. ibidem art. 5. & qu. 44. art. 4. Ita etiam Cajetanus, Salmanticenſes, Sylvius & alii.

Eſt & alia ſpecialis quorumdam ſententia, qui diſtinguunt inter iſta duo, ſcilicet 1. eſſe proprie finem divinæ operationis. 2. eſſe Deo rationem volendi & agendi. Contendunt divinam bonitatem non eſſe proprie finem ſuæ

ope-

operationis: quia finis proprie dictus cauſalitatem ac diſtinctionem realem importat, actio autem Dei nihil aliud eſt quam ejus eſſentia & bonitas: volunt tamen recte dici quod divina bonitas ſit ratio operationis divinæ, ſive quod ſit Deo ratio volendi. Ita Sylvius 1. par. qu. 44. art. 4. Concl. 2. qui ibidem pro hac ſententia refert Banneſium, Tannerum, Vaſqueſium & alios. His præſuppoſitis ſit

PRIMA CONCLUSIO.

In creando mundo ſibi propoſuit Deus aliquem finem.

Probatur Concluſio. Omne agens rationale propter finem agit, cum finis ſit motivum ſeu conſideratio qua excitatur agens ad producendum ſuum effectum: atqui Deus eſt agens intellectuale; ergo &c. Hinc Proverb. 16. dicitur, *Univerſa propter ſemetipſum operatus eſt Dominus.*

SECUNDA CONCLUSIO.

Gloria ex rerum univerſitate & ex Incarnatione in Deum redundatura, non eſt unicus ac neceſſarius finis quem in condendo mundo ſibi Deus propoſuit.

Probatur: quia gloria illa extra Deum eſt; at Deus ipſe ſuus ſibi finis eſt, ſeipſo beatus eſt, omnia in ſe habet: ſi vero aliquid extra ſe appeteret ut finem ſuum, jam non eſſet infinitus, non ſibi ſufficeret ipſe, ſed indigeret aliis, quod ipſo prorſus eſt indignum; non ergo dici poteſt eam gloriam appetiiſſe ut finem ſuum.

Et vero Deus neceſſario amat finem ſuum, nec poteſt eo carere, utpote felix ac beatus: unde ſi ejuſmodi gloria eſſet ipſius finis, in illam ita inclinaſſet Deus, ut nec ab Incarnatione decernenda & peragenda, nec a mundo creando potuiſſet ullo modo abſtinere: porro fatentur adverſarii, nec Incarnationem nec mundi fabricam fuiſſe Deo omnino neceſſariam; ergo gloriam hanc ut finem ſuum nec voluit nec quæſivit Deus.

TERTIA CONCLUSIO.

Bonitas divina creaturis communicanda proprie ac merito dici poteſt ratio & finis quem Deus in creando mundo ſibi propoſuit.

Probatur 1. ex Scripturis. Proverb. 16. *Univerſa propter ſemetipſum operatus eſt Dominus.* Ergo &c.

Probatur 2. ex S. Auguſtino, qui ſæpius aſſerit creationis rerum cauſam eſſe bonitatem Dei. Sic Enchirid. cap. 9. L. 11. Confeſſ. cap. 4. & in expoſitione Pſal. 138. expreſſius vero L. 11. Confeſſ. cap. 21. ubi ait, *hanc juſtiſſimam mundi condendi cauſam fuiſſe, ut a Deo bono bona opera fierent.* Addit ibidem hoc intereſſe inter operantem Deum, & creaturam, quod omnis creatura operatur *ut bona ſit*, id eſt, ut perfectionem ſuam acquirat aut conſervet; Deus autem operatur tantum *quia bonus eſt*, id eſt, ut perfectionem ſuam operando aliis communicet, cum ipſe nullius perfectionis indigeat, nec ullius aſſequendæ capax ſit.

Probatur 3. auctoritate simul & ratione S. Thomæ 1. p. qu. 44. art. 4. Illud quod primum agens intendit omnibus communicare, quodque omnia creata intendunt consequi, est finis omnium: atqui divina bonitas est res illa quam Deus intendit omnibus rebus communicare, & quam omnes res creatæ, prout possunt, intendunt consequi; ergo divina bonitas, quatenus nimirum creaturis communicatur, est finis rerum omnium: unde quærenti, quare Deus mundum condiderit, recte respondet, ut bonitatem suam ad extra communicaret. Plures aliæ rationes videri possunt apud S. Th. L. 3. contra gentes c. 17. & 18.

Dices 1. S. Augustinus L. 1. de Genes. contra Manichæos cap. 2. & Lib. 83. quæstionum qu. 28. quærenti cur fecerit Deus cœlum & terram, ait respondendum, *quia voluit*; ulterius quærenti, quare voluerit, ait, *stultam esse eam quæstionem, cum nulla sit causa voluntatis divinæ*; ergo negat S. Doctor Deum condidisse mundum propter aliquem finem.

Resp. nego cons. S. Augustinus locis mox citatis ait stultam esse hanc quæstionem, quare Deus voluerit creare mundum, quia scilicet nulla est voluntatis divinæ causa efficiens, nec etiam finalis quæ indigentiam & paupertatem in Deo arguat: at non negat S. Doctor, Deum aliqua ratione motum fuisse ut mundum crearet potius quam non crearet, ut hoc tempore potius quam alio id faceret: imo oppositum conceptis verbis docet locis in probanda Conclusione mox adductis; maxime vero citato Lib. 11. Confess. cap. 21. ubi asserit, *hanc condendi mundi justissimam causam fuisse, ut a Deo bono bona opera fierent*; id est aliis verbis, ut perfectionem suam aliis rebus communicaret.

Dices 2. ex S. Thoma 1. par. qu. 19. art. 1. ad 1. *Non potest aliquis finis Deo assignari*. Ergo ex S. Doctore, Deus non condidit mundum propter aliquem finem.

Resp. dist. ant. Deo assignari non potest finis ab ipso distinctus, concedo: finis qui sit ipse Deus, nego: similiter dist. cons. Deus non condidit mundum propter finem extrinsecum & a se distinctum, concedo: qui sit a se & a sua bonitate indistinctus, nego. Solutio colligitur ex S. Thoma loco mox citato: *Dicendum*, inquit, *quod licet nihil aliud a Deo sit finis Dei, tamen ipsemet est finis respectu omnium quæ ab eo fiunt, & hoc per essentiam: cum per suam essentiam sit bonus ∴ finis enim habet rationem boni*. Et rursus ibidem art. 2. ad 2. sic habet: *Cum Deus alia a se non velit, nisi propter finem qui est sua bonitas, non sequitur quod aliquid moveat voluntatem ejus, nisi bonitas sua*. Ex quibus patet S. Doctorem existimare, quod divina bonitas sit Deo ratio & finis volendi ac agendi. Atque ex his facile solvitur, quod ex eodem S. Doctore solet objici, qui ibidem art. 5. in corpore sic loquitur: *Vult ergo hoc esse propter hoc, sed non propter hoc vult*. Hac enim loquendi ratione, ubi observat Sylvius, id unum intendit S. Doctor, rationem cur Deus velit, non esse eam rem creatam vel creabilem quam vult, sed esse solam suam bonitatem.

Dices 3. Quia agit propter finem, caret eo propter quod agit; nisi enim eo careret, non propter illud assequendum ageret: atqui Deus perfectissimus est & nullius indigens; ergo non potest agere propter finem.

Resp. dist. maj. qui agit propter finem extrinsecum & a se distinctum, caret eo propter quod agit, concedo: qui agit dumtaxat propter finem a se & sua bonitate indistinctum, nego. Porro, uti mox ex S. Thoma, vidimus, *Deus non vult alia a se, nisi propter finem qui est sua bonitas*: unde

agen-

agendo propter finem non quærit aliquid quo ipſe indigeat. Sic in condendo mundo bonitatem ſuam cum aliis rebus communicavit; ſed ipſe non indigebat ea communicatione, imo ea indigebant res quæ creatæ fuerunt.

Dices 4. Si bonitas divina eſſet cauſa finalis ſuæ operationis, oporteret quod illa operatio Dei a divina bonitate diſtingueretur, atque ad illam ordinaretur: neque enim intelligi poteſt unum eſſe finem alterius, abſque diſtinctione & ordine unius ad alterum: atqui divina operatio nec ordinatur ad divinam bonitatem, nec ab ipſa diſtinguitur; quia in Deo, utpote ſimpliciſſimo, omnino idem eſt bonitas & operatio: non ergo dici poteſt, vel quod Deus Deive operatio habeat pro ſuo fine divinam bonitatem; vel quod divina bonitas ſit cauſa finalis divinæ operationis.

Reſp. cum Sylvio loco ſupra citato, duplicem eſſe Dei operationem; aliam quæ recipitur in creaturis, & vocari ſolet actio Dei tranſiens; alteram vero quæ in Deo manet, & vocari poteſt actio Dei immanens. Certum eſt omnino actionem Dei tranſeuntem, ut & reliquas omnes creaturas, pro fine habere Deum Deique bonitatem, a qua re diſtinguitur; quod autem ſpectat ad actionem Dei immanentem, recte etiam dici poteſt divinam bonitatem proprie eſſe finem ipſius: licet enim talis operatio a Dei bonitate re non diſtinguatur, ab ipſa tamen virtualiter diſtinguitur, quæ *diſtinctio* ſufficit, ut divina bonitas dici poſſit cauſa finalis divinæ operationis; ſicuti eadem diſtinctio ſatis eſt, ut attributa ab ipſa Dei eſſentia tamquam a radice fluere merito concipiantur. Ita Cajetanus, Eſtius & alii.

QUÆSTIO QUARTA.

Quas leges ſecutus ſit Deus in creatione mundi.

TRia maxime hac in quæſtione veniunt diſcutienda: Primum, an Deus condiderit omnia quæ condi potuerunt. Secundum, an in creando mundo fecerit quæque optima facere potuit. Tertium, an leges generales eaſque pauciores ſecutus ſit Deus, permiſſis cauſis occaſionalibus, phyſiciſque legibus motus.

ARTICULUS PRIMUS.

An Deus condiderit omnia quæ condi potuerunt.

ERrarunt hac in parte 1. nonnulli e veteribus Philoſophis, qui exiſtimabant nihil eſſe poſſibile præter id quod actu eſt, adeoque Deum omnia feciſſe quæ ipſi poſſibilia erant.

II. In hunc errorem impegit Petrus Abailardus, ut conſtat ex L. 3. introductionis ad Theologiam, ubi ſic loquitur: *Profecto id ſolum poſſe Deum facere arbitror, quod quandoque facit, licet hæc opinio noſtra paucos aut nullos habeat ſectatores, & plurimum a doctrinis Sanctorum, & aliquantulum a ratione diſſentire videatur.* Errorem hunc poſtmodum revocavit Abailardus Epiſtola univerſis Chriſti Fidelibus inſcripta.

III. Eumdem errorem amplexus eſt Vvicleffus Lib. 1. Trialogi c. 11. *Deus*, inquit, *nihil poteſt producere, niſi quod producit.* Et rurſus ibid. *Deus mundum amplificare vel imminuere non poteſt.*

IV. Hoc

IV. Hoc idem docuerunt Calvinus & Bucerus, qui tamen ne Deum negare videantur omnipotentem, asserunt ad hoc, ut omnipotens dicatur, sufficere quod facere possit & faciat quæcumque vult.

V. Ab omnibus eamdem erroneam doctrinam mutuatus est Spinosa, qui 1.parte Æthicæ docet, *nihil esse possibile, nisi quod actu existit*.

Ad hunc errorem accedunt nonnulli ex recentioribus Philosophis abutentes isto principio, *Nihili nullam esse proprietatem*: porro, inquiunt, si quod non extat possibile esset, nihili aliqua esset proprietas, nempe possibilitas. Satis sit hanc in rem referre verba auctoris inter recentiores Philosophos celeberrimi, in Libro cui gallice titulus: *Usage de la raison & de la foi*. Lib. 1. parte. 2. cap. 8. pag. 124. sic loquitur: *Dieu ètant èternel & immuable, on ne peut supposer en lui aucune puissance qui soit separèe de l'acte.* Et paulo post: *On ne peut pas attribuer à une substance un degre de possibilitè qui soit distinguè de l'actualitè*. Idem clarius expressit ibid. cap. 5. *C'est une espece du temeritè d'oser dire que Dieu, dont la puissance est infinie, a fait moins de creatures que nous n'en pouvons concevoir*. Ergo revera dicendum est juxta illum auctorem, ea omnia quæ creari possunt & concipiuntur creabilia, revera a Deo fuisse creata.

His omnibus addi potest peculiaris eorum opinio, qui asserunt, Deum non alia facere posse, quam quæ facit, nec omittere posse quæ facit: non quod agat necessitate naturæ, sed quod agat necessitate sapientiæ & justitiæ suæ, quæ non patiuntur res vel alias vel alio ordine fieri, quam prout nunc institutum videmus. Contra hos omnes sit

CONCLUSIO.

Certissimum est, Deum posse alia facere, quam quæ facit: unde absurdum est dicere, nihil esse possibile nisi quod actu existit. Ita S. Thomas hic & q. 1. de potentia art. 1.

Probatur ex Scripturis tum veteris tum novi Testamenti, quæ veritatem hanc manifeste declarant. Isai. 59. *Non est*, inquit, *abbreviata manus Domini, ut salvare nequeat: sed iniquitates vestræ diviserunt inter vos & Deum vestrum*. Quasi dicat Propheta, Deus potest salvare, sed propter iniquitates vestras non vult. Daniel 3. tres pueri sic Regem alloquuntur: *Deus noster potest nos eripere de camino ignis, & de manibus tuis liberare. Quod si noluerit, notum sit tibi &c.* Scilicet ita loquuntur, ut certi de potentia, incerti de voluntate & effectu, Matth. 26. *An putas quia non possum rogare Patrem, & exhibebit mihi modo plusquam duodecim legiones Angelorum?* Poterat ergo Christus rogare, poterat & Pater exhibere, quorum tamen neutrum factum est. Atque hinc Matth. 19. legitur, *Apud Deum omnia possibilia sunt*: sub qua sententia plura comprehenduntur quæ tamen nusquam eveniunt, qualia sunt ista, *camelum intrare per foramen acus*, & Deum *de lapidibus suscitare filios Abrahæ*.

Hæc eadem constans est & certa Patrum doctrina, quorum ista dumtaxat testimonia indicabimus. S. Cyprianus Lib. 4. Epist. 1. ad Confessores, S. Ambrosius in Lucam ad illud capitis 3. *Potens est Deus de lapidibus istis &c.* S. Hieronymus in Matth. 3. ad eadem verba, S. Augustinus Ench. cap. 65. *Fateamur*, inquit, *Deum multa posse quæ non vult*. Idem repetit Lib. de

Ge-

Geneſ. ad litt. cap.17. & 18. Lib.13. de civit. Dei cap.18. & Lib. de ſpiritu & litt. cap.1. ubi adductis aliquot exemplis oſtendit *multa eſſe Deo poſſibilia, quæ nuſquam fiunt*. S. Cyrillus L. 8. contra Julianum ſub finem, S. Leo ſerm.14.de paſſione Domini, & poſt hos omnes S. Bernardus Epiſt. 190. in qua diſſerit contra errores Abailardi. Eadem eſt cæterorum SS. Patrum doctrina, quibus conſentiunt omnes Scholaſtici.

Suffragantur & variæ rationes. Prima. Si Deus non poſſet alia facere quam quæ facit, ſequeretur quod non ſit omnipotens, & quod potentia ejus non ſit infinita: non enim ille poteſt omnia abſolute, qui ſolum poteſt ea quæ facit; neque potentia illa eſt infinita, quæ eſt limitata ad eos effectus quos producit.

Nec valet ſi aſſeratur Deum eſſe omnipotentem, quia poteſt omnia quæ vult. Namque ſi ideo tantum omnipotens eſſet Deus, quia poteſt omnia quæ vult, non autem quia & alia velle & facere poteſt; erunt hac ratione omnes Beati omnipotentes, poſſunt quippe omnia quæ volunt, nihil enim volunt inordinatum aut impoſſibile, cum ſuam voluntatem divinæ voluntati conforment. Quod etiam competebat primo homini in ſtatu innocentiæ teſte S. Auguſtino Lib.14. de civit. c.26.

Secunda. Si Deus non poſſet alia facere quam quæ facit, nec omittere quæ facit, tolleretur profecto divina libertas: porro ſummam & perfectam eſſe in Deo agendi libertatem agnoſcit & confitetur fides catholica, atque contrarium damnat tamquam manifeſtam hæreſim: quod conſtat ex dictis in Tractatu de Attributis, ubi de libertate.

Tertia. Si Deus non poſſit alia facere quam quæ facit; ergo non poteſt plures nec alios convertere, juſtificare, ſalvare, quam qui convertuntur, juſtificantur, ſalvantur. Porro fide catholica conſtat, Fideles juſtificatos qui a fide deficiunt & damnantur, potuiſſe in bonis perſeverare ac ſalvari. Item ſi Deus non poſſit alia facere quam quæ facit, non poteſt hodie ſiſtere ſolem, ſicut in diebus Joſue: nec obſcurare diem, ſicut in paſſione Domini; nec tempeſtatem excitare, ſicut in diebus Samuelis, & alia hujuſmodi innumera; quæ omnia quantum ſint abſurda, nemo non videt.

Quarta. Si Deus agit neceſſitate; ergo & homines quæcumque agunt, neceſſitate agunt: libertas enim agendi cum ſit perfectio, non poteſt creaturæ competere, ſi non primum competat Deo. Hoc autem ſemel dato jam tolluntur in univerſum conſilia, exhortationes, præcepta, minæ, promiſſa, pœnæ, præmia. Neque refert ſive naturæ ſive ſapientiæ neceſſitate aſſeratur Deum agere, nec poſſe alia facere quam quæ facit, aut omittere quæ facit: ex utralibet enim neceſſitate eadem abſurda mox recenſita certo conſequuntur.

Quinta denique ratio petitur ex infirmitate fundamentorum quibus nititur adverſariorum ſententia. Duo potiſſimum ſunt.

Primum iſtud eſt, nihil eſſe poſſibile niſi quod actu exiſtit: ita Abailardus, Vvicleſ, Spinoſiſtæ &c. locis ſupra citatis: at nihil ſane abſurdius tali principio. Namque 1. concipimus multa eſſe poſſibilia quæ numquam extitura ſunt: v.g. poſſibile erat ut Petrus heſterna die proficiſceretur Romam, quo tamen profectus non eſt. 2. multa ſunt futura, ac proinde poſſibilia, qua tamen actu non extant, v.g. craſtinus ſolis ortus & occaſus: pariter craſtinæ hominum actiones hodie poſſibiles ſunt, nec tamen extant. 3. antequam extarent res creatæ, poſſibiles erant; ſi enim falſum eſt eas fuiſſe

poſ-

possibiles, verum est eas fuisse non possibiles, seu fuisse impossibiles: at absurdum est dicere res fuisse impossibiles antequam extarent: si enim non fuissent possibiles, neutiquam extitissent; ergo &c.

Alterum adversariorum fundamentum non minus fallum est & absurdum. Scilicet, inquiunt, Deus non potest, nisi sapienter & juste agere; ergo nihil aliud agere potest, quam quod cursus rerum a divina sapientia institutus habet. Ita Calvinus, Bucerus & alii. Equidem fatemur, Deum non posse nisi sapienter & juste agere, quia nimirum si quid agat, necessarium est ut sapienter & juste agat: non tamen per sapientiam suam & justitiam ulla necessitate alligatus est ad certum agendi modum & ordinem; quandoquidem & infinita alia agere potest, quæ si ageret, sapienter & juste ageret: hujusmodi sunt autem quæcumque continentur in Dei potentia. Nam ut ait S. Thomas 1.p. q.25. art.5. *Divina sapientia totum posse potentiæ comprehendit.* Et vero, ut ibidem ratiocinatur S. Doctor, ordo quem divina sapientia rebus tradidit, non adæquat divinam sapientiam, ac proinde divina sapientia non limitatur ad hunc ordinem; sed quemadmodum ipsa est infinita, ita potest alios & alios ordines rerum statuere, pro suæ voluntatis beneplacito. Atque ea ratione Magister Sententiarum Lib.1. dist.43. solvit argumentum mox propositum ex dicta necessitate sapientiæ & justitiæ divinæ.

Merito ergo ab Episcopis Gallicanis in Concilio Senonensi celebrato anno 1140. damnatus est Abailardus & coactus errorem suum hanc in rem his verbis ejurare: *Credo, Deum ea solummodo facere posse quæ ipsum facere convenit, & quod multa potest facere quæ nusquam faciet.*

Dices 1. cum Abailardo L.3. introductionis ad Theologiam: Deus nihil potest facere, nisi quod convenit & quod justum est fieri: atqui non potest non facere quod cõvenit ac justum est fieri: ergo nihil potest facere nisi quod facit.

Resp. dist. maj. Deus nihil potest facere, nisi quod convenit & quod justum est fieri; id est, nihil potest facere, nisi id, quod si faceret, esset conveniens & justum, concedo: id est, nisi quod *modo* & in præsenti hypothesi conveniens est & justum, nego: similiter distincta min. nego conseq. Scilicet si Deus, sicut eum posse asserimus, vel non faceret ea quæ facit, vel cum his faceret alia, nihil faceret nisi quod esset conveniens & justum seu rationale: quia hujus convenientiæ & justitiæ seu condecentiæ ratio non est metienda ex rebus ipsis quæ fiunt, sed ex bonitate & sapientia divina; hæc autem plures convenientiæ & condecentiæ modos novit, eisque res varias adaptare potest, sive eas quas facit, sive alias quas facere potest, & nusquam sit facturus. Ita Sylvius 1.p.q 25.art.5. post S. Thomam ibidem.

Dices 2. cum Calvino, Bucero, & aliis. Si Deus posset alia facere quam quæ facit, frustranea erit & otiosa ipsius ad eas res potentia: atqui absurdum est frustraneam in Deo admittere potentiam; ergo &c.

Resp. negando maj. Tum quia potentia qua Deus tam multa quotidie operatur, nec est, nec dici potest otiosa & frustranea: porro eadem omnino est potentia per quam ista operatur, & per quam potest alia operari. Tum quia id dumtaxat frustraneum dicitur, quod non assequitur finem in quem erat destinatum: at potentia Dei, cum sit ejus essentia, non est medium ad aliquem finem, sed ipsa rerum omnium finis est; ergo &c.

Dices 3. cum nonnullis ex recentioribus. Nihili nulla est proprietas: atqui si quid esset possibile quod tamen non extaret, nihili foret aliqua proprietas, quia posse esse est aliqua proprietas; ergo &c.

Resp.

Reſp. diſt. maj. nihili nulla eſt proprietas, poſitiva, concedo: negativa, nego. Similiter diſt. min. nego conſ. Equidem nihili nulla eſt proprietas poſitiva, ſed eſt aliqua proprietas negativa, quæ eſt excluſio impedimenti, ne res aliquarquam cognoſcimus poſſibilem, exiſtat. Sic res quæ extitit & jam non extat, poteſt dici merum nihil: & tamen de illa dici poteſt quod præterita fuit; ratio illa præteriti eſt quædam proprietas, ſed negativa. Sic & futuritio eſt quædam proprietas rei quæ nondum eſt, ſed aliquando erit. Si adverſarii conſentanee ſuis principiis loquerentur, negare cogerentur aliquid dici poſſe futurum aut præteritum, qua quidem opinione nihil abſurdius fingi poſſet.

Inſtabis: Poſſibile plus aliquid ſignificat quam merum nihil; ergo quod eſt poſſibile non eſt merum nihil; ergo eſt aliquid, quia inter nihil & aliquid non videtur medium; ergo &c.

Reſp. diſt. ant. plus aliquid ſignificat negativum; concedo: poſitivum, nego. Poſſibile, licet nomine poſitivo exprimatur, non eſt tamen per ſe aliquid poſitivum: ſignificat enim meram non repugnantiam attributorum: hoc autem negativum tantum eſt.

Eadem ratione argumentari quis poſſet dicendo futurum vel præteritum eſſe aliquid actu, quia plus aliquid ſignificant quam merum nihil.

Dices 4. Intellectus divinus neceſſario intelligit omnia quæ ſunt intelligibilia; ergo idem dicendum de omnipotentia, ſcilicet ipſam neceſſario operari omnia quæ fieri poſſunt.

Reſp. negando conſ. & paritatem. Ratio diſparitatis eſt, quod rerum intelligibilitas independens ſit ab intellectu divino, & interſit ſupremæ ejus ſapientiæ cognoſcere omnia quæ ſunt intelligibilia: at vero rerum exiſtentia pendet a Dei omnipotentia & libera voluntate, nihil autem Dei intereſt, ut omnia quæ poſſunt fieri ſimul exiſtant; imo id non placet ejus voluntati, quæ omnia facit in pondere & menſura.

Præterea poſſibile non eſt, ut quidquid fieri poteſt ſimul actu exiſtat: v.g. licet utraque contradictionis pars de ſe ſit poſſibilis; ſi tamen exiſtat altera pars, ſtatim eo ipſo quamdiu eſt, altera fit impoſſibilis. V.G. poſſibile eſt Petrum in momento temporis proxime futuro ambulare vel non ambulare: ſi ambulet in illo temporis puncto, eo ipſo ſit impoſſibile ut eodem tempore non ambulet, quia non poteſt eodem momento qui ambulat non ambulare; ergo impoſſibile eſt ut omnipotentia divina actu faciat omne quod de ſe poſſibile eſt; at vero impoſſibile non eſt ut intellectus divinus omnia ſimul intelligat quæ ſunt intelligibilia, imo id exigit ſuprema ac infinita Dei ſapientia.

Denique, ut obſervat S. Thomas 1. p. q. 19. art. 3. ad 6. *Scientia habetur de rebus ſecundum quod ſunt in ſciente; voluntas autem comparatur ad res ſecundum quod ſunt in ſeipſis: quia igitur omnia alia habent neceſſarium eſſe ſecundum quod ſunt in Deo, non autem ſecundum quod ſunt in ſeipſis .·.·. propter hoc, Deus quæcumque ſcit, ex neceſſitate ſcit; non autem quæcumque vult, ex neceſſitate vult.* Eamdem diverſitatis rationem aſſignat S. Doctor L. 1. contra gentes cap. 82. & q. 24. de veritate art. 4. ad 13. ubi aliam diſcriminis rationem indicat, quod nempe intelligere arguat perfectionem in intelligente & non in re intellecta; unde ſi Deus non intelligeret omnia, non haberet omnem perfectionem, ideoque neceſſarium eſt eum ſcire alia a ſe, ea ſcilicet omnia, quæ ſunt poſſibilia; e contra velle & producere

ten-

tendit ad perfectionem rei volitæ & productæ: unde si Deus nec vellet nec operaretur alia a se, nihil in eo esset imperfectionis, & idcirco non est necesse ipsum velle aut operari alia a se.

ARTICULUS SECUNDUS.

An Deus in condendo mundo necessario fecerit, quæcumque optima facere potuit.

OBservandum 1. duplicem esse necessitatem, absolutam scilicet, & hypoteticam. Absoluta ea est quæ ex nulla conditione pendet. Hypotetica, quæ ex aliqua suspensa est hypothesi.

Observandum 2. opus aliquod variis modis dici posse magis vel minus perfectum. 1. in se & ratione suæ entitatis. 2. ratione modi quo agens operatur; seu, quod idem est, habita ratione viarum magis aut minus simplicium (ac consequenter perfectiorum) quas agens in productione operis adhibet. 3. denique opus dici potest magis vel minus perfectum in ordine ad finem quem operans inter agendum sibi proponit.

Observandum 3. duplicem in Deo distinguendam esse potentiam; aliam absolutam, alteram vero ordinatam vel ordinariam.

Potentia absoluta ea est qua Deus potest omne id, in quo salvari potest ratio entis, uti indicat S. Thom. 1. p. q. 25. art. 5. ad 1. hoc est, secundum quam Deus potest omnia quæ simpliciter & absolute sunt possibilia, utpote nullam contradictionem implicantia; sic potest dæmones alioſque damnatos ex inferno liberare.

Potentia ordinata vel ordinaria dicitur, qua Deus operatur secundum communem rerum ordinem ab ipso institutum; seu, ut alii loquuntur, ea est, qua Deus potest ea omnia quæ & quatenus consentiunt cum aliis Dei attributis, sapientia, justitia, misericordia &c.

Observandum 4. constare apud omnes, Deum posse operari ad extra, aut non operari pro arbitrio; ideoque necessitate absoluta non teneri ad facienda optima quæque facere potest: is enim fuit unus ex palmaribus Vvicleſi erroribus in Concilio Constantiensi Sess. 8. merito proscriptis, *Omnia ex necessitate absoluta eveniunt*. Verum hic quæritur utrum ex hypothesi, quod Deus operetur, possit facere id quod magis aut minus perfectum est: an vero teneatur ad id quod perfectissimum est in se & ratione suæ entitatis, aut saltem in ordine ad vias simpliciores, & habita ratione finis quem inter agendum sibi proponit.

Observandum 1. non unam esse hac de re nonnullorum tum veterum, tum recentiorum sententiam.

Abailardus Lib. 3. introductionis ad Theologiam expresse asserit, *Deum posse ea dumtaxat facere, quæ optima sunt:* atque inde concludit, *eum non potuisse alia facere quam quæ fecit*. Hugo Victorinus observat suo tempore nonnullis arrisisse hanc sententiam. Eidem postea adhæsit Raymundus Lullus.

Malebranchius inter recentiores magni nominis Philosophus, systema istud plurimum illustravit, ac multis argumentis fulcire conatus est in suo *de gratia & natura* opere, aliisque in locis: non abs re erit hujus auctoris doctrinam paucis hic referre.

Docet 1. Deum fuisse omnino liberum circa hujusce visibilis mundi creationem.

Docet 2. ex hypotheſi quod Deus voluerit mundum condere, non potuiſſe abſtinere a decernenda Incarnatione. Idipſum expreſſe aſſerit variis in locis, maxime vero initio Libri *de natura & gratia*. his verbis: *Dieu ne pouvant agir que pour ſa gloire, & ne la pouvant trouver qu'en luimeme, n'a pu auſſi avoir d'autre deſſein dans la creation du monde, que l'ètabliſſement do ſon Egliſe. Jeſus-Chriſt qui en eſt le Chef, eſt le commencement des voyes du Seigneur .·.·. c'eſt en lui que tout ſubſiſte. Car il n'y a que lui qui puiſſe rendre l'ouvrage de Dieu parfaitement digne de ſon auteur .·.·. Le monde, quelque parfait qu'il puiſſe etre, n'eſt point infiniment aimable, & ne peut rendre à Dieu un honneur digne de lui. Ainſi, ſeparez J.C. du reſte des creatures, & voyez, ſi celui qui ne peut agir que pour ſa gloire, & dont la ſageſſe n'a point de bonnes, pourra prendre deſſein de rien produire au dehors.* Quibus verbis manifeſte patet, juxta Malebranchium, non modo Deum condidiſſe mundum propter Chriſtum, ſed nec propter alium finem creare potuiſſe.

Docet 3. ex infinitis poſſibilibus mundis quos Deus in theſauris ſuæ ſapientiæ deprehendit, eum præ cæteris creandum ſelegiſſe, qui ſimpliciori via condi, conſervari ac gubernari poterat; idque ex neceſſitate naturæ ſuæ, quæ, utpote ſimpliciſſima, nonniſi ſibi ſimilia facere poteſt. Ita mentem ſuam hanc in rem clare exponit Malebranchius citato mox Lib. *de natura & gratia*, Oratione proœmiali, n. 12. ubi ſic habet: *D'un nombre infini de voyes par leſquelles Dieu a pu executer ſon deſſein de crèer le monde, voyons quelle eſt, celle qu'il a du preferer a toutes les autres, & commencons par la crèation de ce monde viſible .·.·. Ayant decouvert dans les treſors infinis de ſa ſageſſe une infinitè de mondes poſſibles, comme des ſuites nèceſſaires des loix des mouvemens qu'il pouvoit ètablir, il s'eſt determinè à crèer celui qui auroit pu ſe produire & ſe conſerver par les loix les plus ſimples, ou qui devoit etre le plus parfait, par rapport a la ſimplicitè des voyes neceſſaires a ſa production ou à ſa conſervation.* Et rurſus num. 13. *ſequenti. Dieu pouvoit ſans doute faire un monde plus parfait que celui que nous habitons: il pouvoit, par exemple, faire en ſorte que la pluie qui ſert a rendre la terre feconde, tombat plus regulierement ſur les terres labourèes, que dans la mer, où elle n'eſt pas nèceſſaire. Mais pour faire ce monde plus parfait, auroit fallu qu'il eut changè la ſimplicitè de ſes voyes, & qu'il eut multipliè les loix de la communication des mouvemens, par leſquelles notre monde ſubſiſte.*

Docet 4. Deum in creando mundo tres tantum ſtatuiſſe leges, ex quibus naſcituri erant omnes naturales effectus, qui in rerum univerſitate deprehenduntur.

Prima lex in eo poſita eſt, ut corporum motus tendat ad rectam lineam.

Secunda, ut quantitas motus communicetur pro quantitate molis corporum quæ in ſeſe invicem impingunt.

Hæ duæ leges ſpectant corpora.

Tertia lex ſpectat ſubſtantias rationales, & in eo conſtituta eſt, ut Deus ea dumtaxat faciat circa illas ſubſtantias rationales, ad quæ illarum precibus ac votis rite factis determinatur.

Docet 5. Deum id ſolum ſibi propoſuiſſe ordinarie facere quod juxta has tres leges fieri debet; adeo ut per ſeipſum nullum effectum ſigillatim & voluntate ſingulari velit, ſed dumtaxat quatenus ex illis legibus ſequitur. Exiſtimat ergo voluntatem Dei non determinari ad aliquid faciendum circa corpora niſi ex concurſu eorum juxta prædictas leges, non determinari

ad

ad aliquid faciendum circa rationales ſubſtantias, niſi ex earum votis ac precibus rite factis. Hanc agendi rationem ordinem naturalem appellat Malebranchius; huncque concurſum corporum, & hæc vota quibus determinatur Deus, cauſas occaſionales.

Itaque prædictus auctor nobis exhibet Deum inſtar alicujus Principis qui ad gubernandum regnum cui præeſt, miniſtros inſtituit, quorum voluntate & arbitrio cuncta voluit regi, ita ut nihil deinceps decernat, niſi illorum miniſtrorum nutu determinatus.

Docet 6. quandoque tamen Deum voluntate ſpeciali a cauſis occaſionalibus independenti aliquid velle: verum addit, id præter naturæ ordinem fieri; idque miraculum appellat.

Docet 7. hanc agendi rationem ita convenire Deo, ut ab ea non poſſit abſtinere, niſi ſeipſum neget, ut loquitur Apoſtolus, id eſt, niſi indignum aliquid perfectione naturæ ſuæ faciat. Contendit enim hanc ſolam agendi rationem, per vias ſcilicet ſimpliciores, generales, conſtantes & uniformes convenire infinitæ Dei ſapientiæ: *Il eſt èvident*, inquit Malebranchius medit. 11. n. 13. *que Dieu ne peut pas ſe dèmentir ſoi-meme, & ètant infiniment ſage, ne pas agir ſagement; & ce ſeroit ne pas agir ſagement, que de faire par des voyes composèes & des volontes particulieres, ce qu' il peut executer par des voyes ſimples & des volontes generales*. Idem repetit mox citata Orat. proœmiali Lib. de natura & gratia art. 42. *Dieu eſt obligè d'agir d'une maniere digne de lui, par des voyes ſimples, generales, conſtantes & uniformes .·. ſa ſageſſe qu' il aime plus que ſon ouvrage, l'ordre immuable & neceſſaire qui eſt la regle de ſes volontes, ne permet pas qu' il agiſſe autrement*.

Docet denique 8. his præſuppoſitis, manifeſtum eſſe unde orta ſint illa vitia quæ in rerum univerſitate occurrunt; ſcilicet exiſtimat ea referenda eſſe in cauſas occaſionales quibus obſequitur Deus, eumque ſatius judicaſſe hæc non impedire vitia, quam diſcedere a ſimplici agendi via quam ſemel elegit.

Hæc leguntur paſſim in Libris Malebranchii, ſed præſertim in tractatu de natura & gratia, in meditationibus, in Libro de inquirenda veritate &c.

Eamdem, proportione ſervata, agendi rationem Deo tribuit circa ordinem ſupernaturalem. Sed de ea altera Malebranchii ſiſtematis parte alius agendi locus erit.

Communis ac conſtans Theologorum ſententia docet poſt S. Thomam 1. par. q. 25. art. 6. Deum non ſemper ac neceſſario facere id quod in ſe, aut relative ad vias ſimpliciores, melius eſt ac perfectius: ſed poſſe operari meliora iis quæ facit, & majorem operis perfectionem, majori viarum ſimplicitati præferre. His premiſſis ſit

PRIMA CONCLUSIO.

Deus in creando mundo, ſeu ex hypotheſi creationis mundi, non tenetur neceſſitate naturæ aut ſapientiæ ſuæ ad facienda ea quæ in ſe optima ſunt & perfectiora, ita ut meliora facere non potuerit. Ita Doctor Angelicus loco mox citato, cæterique paſſim Theologi.

Probatur 1. ex Scripturis quæ veritatem hanc ſæpius indicant. Epheſ. 3.

Po-

Potens est Deus omnia facere superabundanter quam petimus aut intelligimus. Non ergo ad unum dumtaxat, optimum scilicet, necessitate naturæ aut sapientiæ suæ astrictus est Deus. Rom. 11. *Incomprehensibilia sunt judicia Dei, & investigabiles viæ ejus.* Job 9. *Nemo potest Deo dicere, Cur ita facis?* Porro si Deus necessitate naturæ aut sapientiæ astringeretur ad facienda quæ in se optima sunt & perfectiora, jam hæc falsa forent; quippe cognosceremus ideo Deum aliquid feciſſe, quia illud est perfectissimum. Idem colligitur ex illo Isaiæ 40. *Omnes gentes quasi non sint, sic sunt coram eo, & quasi nihilum & inane reputatæ sunt.* At si quæcumque existunt instar nihili sint in conspectu Dei, non ergo astringitur ad unum præ alio eligendum, sed omnia pro sua summa libertate & beneficentia facit.

Probatur 2. ex SS. Patribus. Plurima hanc in rem SS. Patrum testimonia collecta reperies apud Petavium Lib.5. de Deo c.6. ubi contra Abailardum fuse probat ex Patribus, Deum posse alia longe perfectiora quam fecerit pro voluntate & arbitrio operari. Pauca de multis hic retulisse sufficiat.

Tertullianus Lib. contra Praxeam c. 10. *Plane nihil*, inquit, *Deo difficile... Dei enim posse, velle est. Sed si tam abrupte in præsumptionibus nostris hac sententia utamur, quidvis Deo confingere poterimus, quasi fecerit, quia facere potuerit; non autem quia omnia potest facere, ideo utique credendum illum fecisse, etiam quoà non fecerit; sed an fecerit, requirendum.* Ergo multa potuit, & quidem ab iis diversa quæ facta sunt, moliri Deus; ac proinde necesario non facit quidquid simpliciter & absolute melius est.

S. Athanasius Lib.3. contra Arianos pag.239. idipsum egregie explicat his verbis: *Poterat, etsi nunquam advenisset Christus, solummodo loqui Deus, & maledictionem solvere. Sed considerandum est quid hominibus expediat; neque in omnibus æstimare quid possit Deus.... quidquid enim facit, hoc & utile est hominibus, nec aliter decebat fieri.* Quibus certe verbis nihil ad propositum nostrum dici potest expressius.

His germana sunt illa Theodoreti, sermone quarto contra Gentiles: *Voluit autem non quanta poterat, sed quanta sufficere judicavit. Nam ipsi facile quidem erat, decem, aut viginti millia creare mundorum: quandoquidem velle effectionum omnium facillimum est; siquidem etiam nobis omnibus est velle facillimum: sed voluntatem nostram vis & facultas non sequitur. At universorum Deo possibilia sunt quæcumque vult: quippe cum voluntate conjuncta est potestas; nihilominus non potentia mensus est creaturam, sed quæcumque voluit fecit.*

Theophilus Alexandrinus in Epistola 1. Paschali Origenem refellens, *Necesse est*, inquit, *numero, mensuraque factorum Dei fortitudinem coæquari, si non potuit majora facere, quam fecit.*

Disertissima sunt ea de re S. Augustini testimonia Lib. 11. de civit. Dei c. 22. contra Manichæos disputans clare docet S. Doctor, Deum nihil sic operari aut quovis modo exequi, ut non possit alio efficere, vel eo deteriore, quem reipsa constituit, sed bono tamen & commodo: *A terrenis*, inquit, *usque ad cælestia, & a visibilibus usque ad invisibilia sunt aliis bonis alia bona meliora, ad hoc inæqualia, ut essent omnia: Deus autem ita est artifex magnus in magnis, ut minor non sit in parvis: quæ parva non sua granditate, nam nulla est, sed artificis sapientia metienda sunt.* Itaque ex S.Augustino, cur eo, quod videtur melius, rejecto, id quod inferius est eligat Deus, si ita velit, sola ratio potest esse voluntas facientis ac libertas. Et in

Lib.18. contra Fauſtum, Chriſtum ait aliunde naſci potuiſſe quam ex fœmina. *Potuit*, inquit; *ſed noluit; & hoc melius eſt quod voluit*. Non ergo Deus neceſſario facit quod eſt optimum. Rurſus in Enchiridio ad Laurentium c.95. *Tunc in clariſſima luce ſapientiæ videbitur... quam certa & immutabilis & efficaciſſima ſit voluntas Dei, quam multa poſſit, & non velit: nihil autem velit quod non poſſit*. Denique in Lib. de natura & gratia c. 7. *Quia Dominus Lazarum ſuſcitavit, ſine dubio potuit; quia vero Judam non ſuſcitavit, numquid dicendum eſt, Non potuit? Potuit ergo; ſed noluit; nam ſi hoc voluiſſet, etiam hoc poteſtate feciſſet*. Non igitur ſic conſtrictam & coarctatam Dei vim ac potentiam credidit S. Auguſtinus, ut nihil, præterquam quod perfectiſſimum eſt, potuerit efficere.

Accedunt in noſtræ Concluſionis confirmationem, ii SS. Patres qui nedum ſentiunt poſita hypotheſi creationis mundi Incarnationem fuiſſe omnino neceſſariam, unanimi econtra conſenſu docent, quod ſi primus homo non peccaſſet, neutiquam Verbum carnem aſſumpſiſſet: horumce SS. Patrum verba referemus in Tractatu de Incarnatione, ſatis erit hic eorum nomina appellare.

S. Irenæus Lib.5. cap.14. Tertullian. de carne Chriſti cap.14. S. Athanaſius Oratione 3. contra Arianos, S. Baſilius Homil. 29. adverſus eoſdem, Gregorius Nazianzenus Oratione 36. S. Ambroſius de Incarnat. c.6. S. Chryſoſtomus Homil.31. in Matth. S. Cyrillus Lib.5. de Trinit. S. Auguſtinus ſermone 3. de verbis Apoſtoli & alibi ſæpe, S. Leo ſermone 5. de Pentecoſte, S. Gregorius in Lib.4. Regum c. 1. Ergo omnes illi SS. Patres non exiſtimabant, Deum teneri ad illud quod in ſe melius eſt ac perfectius.

Probatur 3. variis rationibus theologicis.

Prima. Ideo, ſecundum adverſarios, Deus neceſſitate naturæ aut ſapientiæ ſuæ aſtringitur ad perfectiſſimum, quia agens perfectiſſimum ſi ordinate agat, tenetur facere id quod in ſe perfectius eſt: atqui hæc ratio nulla eſt: nam inde ſequeretur, Deum etiam non potuiſſe abſtinere a creando mundo: ſiquidem mundus exiſtens eſt aliquid melius quam non exiſtens: falſum conſequens ex adverſariis, qui volunt Deum libere creaſſe mundum; ergo &c.

Secunda. Si Deus teneretur agere id quod eſt perfectiſſimum, nihil omnino operari poſſet ad extra; cum enim nulla creatura ita perfecta dari poſſit, quin perfectior adhuc in infinitum ſit poſſibilis, Deus nuſquam quidquam agere poſſet quod ſimpliciter & abſolute perfectius eſſet, adeoque ad extra non poſſet operari.

Tertia. Si Deus teneretur agere quod eſt perfectiſſimum, debuit mundum hunc creare multo perfectiorem quam ſit: ſiquidem poſſibilis eſt mundus hoc noſtro perfectior, & in noſtro poſſent eſſe plures mentes, plures Angeli &c.

Quarta. Bonum, ut ajunt, additum bono facit melius: ergo quo major erit numerus hominum aut Angelorum aut aliorum entium, eo & perfectior res erit; ergo in adverſariorum ſententia aſtrictus fuit Deus ad producendos quos potuit plurimos homines vel Angelos, & plurima quæ potuit entia perfecta: atqui tamen id falſum eſt, imo & impoſſibile; exinde nnim ſequeretur, Dei potentiam poſſe limitari & exhauriri atque adeo illam non eſſe infinitam, ac per conſequens Deum non eſſe omnipotentem.

Quin-

Quinta. Unio hypoſtatica divinæ naturæ cum humana, vel alia natura rationali, eſt quid perfectiſſimum, ipſo conſentiente Malebranchio, & longe perfectius quam non unio hypoſtatica; ergo Deus neceſſario aſtrictus fuiſſet ad hanc unionem: & quidem non ſolum cum una natura individuali, ut factum eſt in Chriſto, ſed etiam cum aliis individualibus quibuſcumque naturis. Porro nemo non videt quam ſit iſtud abſurdum, & quam adverſum Scripturis quæ incarnationem nobis exhibent non ut arctæ neceſſitatis, ſed contra ut inſignis miſericordiæ opus.

Ex dictis in hacce Concluſione manifeſte patet, falſum eſſe quod Malebranchius initio Libri de natura & gratia, veluti principium conſtans ac indubitatum ſtatuit; ſcilicet Deum in condendo mundo neceſſario ſibi propoſuiſſe Chriſtum tanquam finem, adeoque non potuiſſe rerum univerſitatem condere, quin ſimul Incarnationem decerneret.

SECUNDA CONCLUSIO.

Deus non ſemper ac neceſsario facit id quod melius eſt ac perfectius in ordine ad vias ſimpliciores: & fictitium eſt circa eaſdem generaliores & ſimpliciores vias, Malebranchii ſiſtema.

Probatur 1. ex præcedenti Concluſione. Scripturæ, Patres, aliqua momenta ibi adducta ex æquo evincunt, Deum non ſemper ac neceſsario efficere id quod in ſe aut relative ad vias ſimpliciores melius eſt & perfectius.

Probatur 2. ex dicendis Articulo ſequenti. Scilicet palmare fundamentum quo nititur Malebranchii ſiſtema circa vias ſimpliciores, iſtud eſt, quod nempe cauſa univerſalis & perfectiſſima in producendis & regendis rebus univerſi non debeat uti ſingulari voluntate, ſed generali dumtaxat quæ per cauſas occaſionales determinetur: at iſtud principium falſum eſſe, toto Articulo ſequenti ex profeſso demonſtrabimus.

Probatur 3. Supponit Malebranchii ſiſtema Deum agere propter gloriam & honorem, tamquam propter finem ſibi acquirendum; atqui falſum eſt Deum agere propter gloriam ſuam, tamquam propter finem ſibi acquirendum. Quod quidem conſtat.

I. Ex Scripturis Pſalmo 15. *Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges*: imo ipſe eſt omnium bonorum noſtrorum fons & origo; non ergo Deus agit ut quicquam ſibi acquirat, ſed ut bonitatem ſuam aliis communicet.

II. Ex Patribus. S. Auguſt. Lib. de Geneſ. contra Manichæos c. 2. & L. q. 83. q. 28. quærenti cur Deus fecerit cœlum & terram, tantum reſpondet, *quia voluit*: ulterius autem quærenti quare voluerit, ſtultam eſſe dicit eam quæſtionem, *cum nulla ſit cauſa voluntatis divinæ: nihil enim ea prius eſt aut majus, ſed ipſa prima & ſumma eſt omnium cauſa. Compeſcat ergo*, pergit S. Doctor, *ſe humana temeritas, & id quod non eſt, non quærat, ne id quod eſt non inveniat*. Ergo ex S. Auguſtino, gloria ex rerum creatione Deo obventura non eſt proprie finis quem Deus in creando mundo ſibi propoſuit. Unde idem S. Doctor Lib. 11. de civit. Dei cap. 21. aſſerit, *hanc condendi mundi juſtiſſimam cauſam fuiſſe, ut a bono Deo bona opera fierent*; id eſt, non ut perfectionem aliquam acquireret, ſed ut perfectionem ſuam operando aliis communicaret.

Idem fæpius expreſſis verbis Doctor Angelicus, 1.p.q.19.art.2. in corp. *Sic igitur*, inquit, *vult* (Deus) *& ſe & alia: ſed ſe ut finem, alia vero ut ad finem, in quantum condecet divinam bonitatem, alia ipſam participare*. Et art.5. in corpore: *Velle finem non eſt Deo cauſa volendi ea quæ ſunt ad finem, ſed tamen vult ea quæ ſunt ad finem, ordinari in finem. Vult ergo hoc eſſe propter hoc, ſed non propter hoc vult;* id eſt, ut hic exponit Sylvius, Deus vult, unam rem eſſe propter aliam, ſicut media vult eſſe propter finem, *ſed non propter hoc vult;* id eſt ratio cur ipſe velit, non eſt res creata vel creabilis quam vult, ſed eſt ſola ſua bonitas: quod quidem clare exprimit S. Thomas ad 1. his verbis: *Dicendum quod voluntas Dei rationabilis eſt; non quod aliquid ſit Deo cauſa volendi, ſed in quantum vult unum eſſe propter aliud*. Et quæſt.44. art.4.ad 1. *Non agit Deus propter ſuam utilitatem, ſed ſolum propter ſuam bonitatem*. Ex his teſtimoniis patet in ſententia Doctoris Angelici nihil eſſe extra Deum, quod eum quaſi moveat ad volendum vel agendum quidpiam, neque ut efficiens cauſa, neque ut finis; ſed ipſum ex ſua bonitate, quam aliis communicare vult, ad operandum procedere; ac proinde ipſum univerſorum cauſam eſſe efficientem atque finalem.

III. idem evincunt momenta e ratione petita.

Primum ſic eſt. Nihil extra Deum poteſt eſſe Dei finis: Deus enim ipſe ſuus ſibi finis eſt, ſeipſo beatus eſt, omnia in ſe continet: atqui gloria ex rerum univerſitate Deo obventura extra Deum eſt; ergo non poteſt eſſe Dei finis. Et vero ſi Deus extra ſe aliquid appeteret ut finem ſuum, jam non eſſet perfectiſſimus, infinitus: non ſibi ſufficeret ipſe, ſed indigeret aliis, quod ipſo prorſus indignum eſt. Adde quod ſicuti Deus efficientem cauſam non habet, ita nec finalem: ipſe eſt rerum omnium primum principium & ultimus finis.

Secundum, Deus neceſſario amat finem ſuum, nec poteſt eo carere, utpote felix ac beatus: unde ſi gloria ex mundi fabrica in Deum redundatura eſſet ipſius finis, in illam ita propenderet Deus, ut nec ab Incarnatione decernenda & peragenda, nec a mundo condendo potuiſſet ullo pacto abſtinere: at fides docet & ratio evincit, nec diffitentur adverſarii, Incarnationem & mundi fabricam non fuiſſe Deo omnino neceſſariam; ergo gloriam hanc ut finem ſuum nec voluit nec quæſivit Deus.

Tertium denique deſumitur ex diſcrimine quod intercedit inter operantem Deum, & creaturam. Scilicet, ut obſervat Eſtius in 2. diſt.1. art.12. poſt S. Thomam 1. p. q.44. art.4. ad 1. omnis creatura operatur ut bona ſit, id eſt, ut perfectionem ſuam acquirat, aut conſervet; Deus autem operatur tantum quia bonus eſt, id eſt, ut perfectionem ſuam operando aliis communicet, ipſe nullius perfectionis indigens, nec ullius aſſequendæ capax. *Deus ſolus*, inquit S. Thomas loco mox citato, *eſt maxime liberalis, quia non agit propter ſuam utilitatem, ſed ſolum propter ſuam bonitatem*: ut eam nimirum *aliis communicet ſecundum quod eſt poſſibile*, ut loquitur idem S. Doctor 1.p. q.19. art.2. Ergo gloria ex creatione mundi in Deum redundatura, non eſt finis quem Deus in condendo mundo ſibi neceſſario præſtituit: ac proinde fictitium eſt Malebranchii ſiſtema, quod iſtud tanquam certum ſupponit. Vide quæ diximus Quæſtione 4. Articulo 1. Concluſione 2.

Probatur 4. Malebranchii ſiſtema circa vias generaliores & ſimpliciores, ſupponit Deum aſſumere propter ſe media tanquam media ad finem: ſiquidem Deus in eo ſiſtemate nihil vult agere, niſi determinatus ab aliqua cauſa occaſionali, tam in ordine naturali quam ſupernaturali. Atqui Deus non

aſſu-

assumit propter se media tanquam media ad finem: nam ille non assumit propter se media tanquam media ad finem, cui media necessaria non sunt ad finem suum assequendum: atqui nulla media sunt necessaria Deo ad finem suum assequendum: Deus enim quæcumque vult, per solam & propter solam ac unicam suam voluntatem operatur, ita ut præter simplicem Dei voluntatem nulla sit quærenda ulterior facti ratio, ut docent SS. Augustinus & Thomas locis superius laudatis; ergo &c.

Respectu ergo Dei nihil potest esse medium ad finem, sed tantum respectu creaturarum: ubi accurate distinguendum inter ista duo, velle aliquid tanquam medium ad finem, & velle ut aliquid sit medium. Equidem Deus vult ut creaturæ sint medium ad finem respectu nostri, sed respectu sui non vult illas creaturas tanquam medium ad finem. Sic voluit ut Sacramenta forent medium ad nostram sanctificationem, neque tamen ipse indiget Sacramentis ad producendam in nobis gratiam sanctificantem. Similiter voluit creationem mundi cæteraque omnia ordinari ad gloriam nominis sui, juxta illud Proverb. 16. *Universa propter semetipsum operatus est*, neque tamen gloria ex mundi creatione sibi obventura ratio est, cur ipse velit, sed sola sua bonitas. Unde ut loquitur S. Thomas loco antea citato: *Deus vult hoc esse propter hoc, sed non propter hoc vult.*

Prob. 5. Malebranchii sistema circa vias generaliores & simpliciores iterum supponit. 1. aliquid ad extra esse melius respectu Dei. 2. vias illas generales compensare simplicitate sua omnes defectus qui ex ipsis proveniunt; ita ut major viarum simplicitas, majori operis perfectioni præponderare debeat. 3. impossibilem esse alium mundum in quo pauciora forent monstra quam in nostro, si Deus velit (ut tenetur) ordinate agere & vias generales sequi: atqui hæc omnia gratis conficta sunt, falsa & absurda.

I. Falsum est & gratis confictum aliquid ad extra (in ordine physico, de quo hic est quæstio) esse melius & perfectius respectu Dei. Namque si respectu Dei aliquid esset melius, vel tale esset bonitate finis, vel bonitate medii: atqui tale non est bonitate finis; siquidem Deus ipse suus sibi finis est, & sibi ipse satis est solus: non bonitate medii, quia medium non est respectu Dei; ergo &c.

Et vero major rei bonitas & perfectio potissimum desumitur a suprema Dei voluntate, cui satisfieri optimum est, imo melius quam ei, re meliore posita non satisfieri, cum sit absolutus & supremus rerum omnium dominus. Ita sæpius indicant SS. Augustinus & Thomas locis antea citatis.

II. Falsum etiam est vias generales quas Deus in condendo mundo adhibuit simplicitate sua compensare omnes defectus qui ex ipsis proveniunt, quique non orirentur selecta hypothesi magis composita: ad hoc enim satis est quod major operis perfectio præponderare debeat majori viarum simplicitati, & non e contra major viarum simplicitas majori intrinsecæ operis perfectioni: atqui experientia & omnium consensu constat majorem operis perfectionem anteponendam esse majori viarum simplicitati, quas in condendo opere artifex adhibuit: quod quidem maxime locum habet, ubi artifex pari facilitate exequitur opus per vias simpliciores aut compositas, & utrarumque viarum perinde auctor est & institutor, quod in Deo locum habet; ergo &c.

III. Falsum pariter est & gratis confictum, impossibilem esse alium mundum in quo pauciora forent monstra quam in nostro, si Deus velit vias

generales ſequi, ut tenetur. Ut enim iſtud merito aſſerere poſſet Malebranchius, debuiſſet cognoſcere omnes combinationes poſſibiles quæ oriri poterant ex tribus ſupra recenſitis viis generalibus quas proponit: atqui &c. ergo &c.

Prob. 6. Cum aſſerit Malebranchius, agens perfectiſſimum & maxime prudens neceſſario agere per vias ſimpliciores, vel id intelligit de viis ſimplicioribus dumtaxat relative ad finem quem ſibi proponit; vel id intelligit de viis non ſolum relative, ſed etiam in ſe & abſolute ſimplicioribus.

Si primum, equidem concedi poteſt, Deum, cum ſibi proponit aliquid agere, ut plurimum ſeligere agendi vias ſimpliciores, habita ratione ſuæ voluntatis ſuique conſilii, ac finis quem ſibi in hoc opere præſtituit: at exinde nihil commodi accedere poteſt auctori ſiſtematis. Non enim in ea hypotheſi conſtare poteſt quænam agendi ratio ſit ſimplicior, ac proinde magis conveniens ſapientiæ divinæ, niſi prius conſtet de ſcopo & fine quem Deus in agendo ſibi proponit: porro, ut loquitur Apoſtolus Rom. 11. v. 33. *Incomprehenſibilia ſunt judicia Dei, & inveſtigabiles viæ ejus*. Et rurſus v. 34. *Quis cognovit ſenſum Domini? aut quis ejus conſiliarius fuit?* Itaque ex eo quod agens perfectiſſimum ſeligat vias ſimpliciores habita ratione conſilii ſui, inde nihil certi ſtatui poteſt quo judicetur qua agendi ratione utatur Deus, tum in ordine naturali, tum in ordine ſupernaturali.

Secundum vero nullatenus dici poteſt, nempe Deum ſemper ac neceſſario aſſumere vias in ſe & abſolute ſimpliciores. Namque 1. fatente Malebranchio Lib. 6. par. 2. cap. 4. & in elucidation. pag. 579. cœlum, ſtellæ, planetæ, terra, aqua &c. uno verbo omnia elementa, aliaque corpora non viventia produci poterant via ſimpliciori, poſita ſcilicet materia in motu juxta ſeriem duarum legum generalium ſupra recenſitarum circa motum materiæ inditum: *Je ſuis perſuade*, inquit loco mox citato, *que ces deux loix naturelles qui ſont les plus ſimples de toutes, ſcavoir que tout mouvement ſe faſſe, ou tende à ſe faire en ligne droite, & que dans le choc les mouvemens ſe communiquent ſelon la proportion de la grandeur des corps qui ſe ſont choques, ſuffiſent pour produire le monde tel que nous le voions: je veux dire le ciel, les etoiles, les planetes, la terre .·.·. en un mot les elemens & tous le corps qui ne ſont point organiſes ou vivans*. Atqui tamen ex primis Geneſ. capitibus aperte conſtat, idque agnoſcit idem Malebranchius locis proxime laudatis, cœlum, terram, aliaque corpora vitæ expertia non ea ratione condita fuiſſe; ergo Deus non tenetur agere via in ſe ſimpliciter & abſolute ſimpliciori.

II. Poterat Deus ſtatim & immediate, atque adeo via ſimpliciori, omnes rerum ſpecies creare; nihilominus ſex dies inſumpſit creandis rebus: ex arboribus fructus naſci voluit; ex mari piſces & aves: ex luto hominem finxit. Præterea poſſet animalium vitam abſque alimentis ſuſtentare, & tamen illa nonniſi alimentorum exquiſita ratione conſervatur. Idem agnoſcere eſt in pleriſque aliis naturæ operibus; ergo &c.

III. Denique, cum Deus omnipotens ſit, ea omnia poteſt facere quæ in ſe non repugnant: porro opera quæ nonniſi maxime compoſitis mediis fieri poſſunt ſunt poſſibilia, imo plerumque magis perfecta iis quæ ſimplicioribus viis fieri poſſunt: ideo quippe exigunt magis complexas in ſui productione vias, quia pluribus ornata ſunt dotibus: unde opera hujuſmodi magis apta ſunt manifeſtandæ ſupremæ Dei potentiæ aliiſque attri-

attributis, quam alia ſimpliciora. Iſtud illuſtrari poteſt exemplo: palatium v.g. columnis, ſtatuis & picturis mira varietate decoratum longe magis commendat peritiam architecti; quam ſimplex domus nullis ornamentis inſtructa, & tamen palatium hujuſmodi fit ratione multo magis compoſita quam ſimplex domus; ergo &c.

Probatur denique 7. Malebranchii ſiſtema circa vias generaliores & ſimpliciores repugnat tum pro ordine naturali, tum pro ordine ſupernaturali; ergo fictitium eſt ac rejiciendum.

Primo repugnat pro ordine naturali. Namq; illud ſiſtema repugnat pro ordine naturali, quod tollit divinam providentiam, omnipotentiam, & quod falſum eſt etiam ſuppoſitis viis generalibus: atqui tale eſt Malebranchii ſiſtema.

I. Tollit divinam providentiam. Nam ſecundum ipſum viæ illæ generales quantum ad motum corporum ſunt: prima, ut corpus motum ſecundum lineam rectam moveri pergat; ſecunda, ut corpus motum alteri occurrens ſuum illi motum communicet: atqui ſi viæ illæ ſunt perfectiores, & ſecundum ipſas Deus teneatur agere, jam tollitur divina providentia, qualis in Scripturis & Scriptis ſanctorum Patrum explicatur: jam inutiliter & fruſtra a Deo petimus ut mala quædam phyſica avertat, & bona ejuſdem ordinis conferat: jam Epicureiſmus ex parte introducitur; cum in ea hypotheſi commoda & incommoda quæ piis aut malis hominibus accidunt, non peculiari Dei voluntate contingant, ſed propter neceſſariam motuum inter corpora communicationem ſemel initio mundi a Deo decretam.

Et vero Scriptura peculiari Dei providentiæ aſcribit ea quæ eveniunt viris probis aut improbis. Job 1. *Dominus dedit*, inquit, *Dominus abſtulit, ſicut Domino placiut ita factum eſt*. Tobiæ 5. *Quoniam non obedivimus præceptis tuis Domine, ideo traditi ſumus in direptionem & captivitatem, & mortem, & improperium omnibus gentibus.*

Ibidem cap. 12. Angelus cæcitatem Tobiæ peculiari voluntati Dei tribuit: *Quia acceptus eras Deo*, inquit, *ideo neceſſe fuit ut tentatio probaret te.* Sic etiam in Scriptura peculiari Dei voluntati & providentiæ tribuuntur quæ contigere Abrahamo, Iſaac, Jacob, Joſeph, Moyſi, Davidi, Abimelec filio Gedeon, Achab Regi Iſrael, aliiſque: pariter eidem ſpeciali voluntati & providentiæ aſcribuntur calamitates quæ acciderunt urbi Jeruſalem, cum a Tito everſa eſt; ſalus eorum qui in eadem navi comites erant S. Pauli &c. atqui tamen in principiis ſiſtematis quod hic impugnamus, hæc omnia, utpote cum fiant juxta ſeriem legum naturalium ſupra relatarum, non magis tribui debent peculiari Dei voluntati, quam quivis alius naturalis effectus, v.g. nutantis cujuſdam ædificii caſus ingruente gravi quadam procella; ergo &c.

Scripturæ conſentiunt Patres, qui calamitates & proſpera quæ piis aut malis hominibus accidunt, cæteraque omnia peculiari Dei voluntati & providentiæ aſcribunt. S. Auguſt. Lib. 3. Confeſſ. cap. 3. ſic habet: *Sic Deus curat unumquemque noſtrum, tanquam ſi ſolum curet; & ſic omnes, tanquam ſingulos.* Non ergo, juxta doctrinam S. Auguſtini, in regimine univerſi Deus utitur generali dumtaxat voluntate & providentia, ad ſenſum Malebranchii, ſed etiam ſpeciali. Unde idem S. Doctor obſervat quod ſi Deus non ſit auctor liberæ alicujus hominum determinationis, ſaltem ſit ejus ordinator, id eſt, quod non fiat abſque ſpeciali Dei permittentis providentia: ſic Lib. 1. Confeſſ. cap. 10. *Deus*, inquit, *creator eſt & ordinator rerum naturalium*;

peccatorum autem tantum ordinator. Et in Pſ. 7. *Aliud fecit & ordinavit Deus, aliud autem non fecit, ſed tamen ordinavit*. Rurſus Lib. 11. de civ. Dei cap. 17. *Deus ſicut naturarum bonarum optimus eſt creator, ita malarum voluntatum juſtiſſimus eſt ordinator*. Eadem prorſus eſt aliorum SS. Patrum hac de re doctrina.

II. Siſtema Malebranchii circa vias generaliores & ſimpliciores divinæ nocet omnipotentiæ. Namque illud ſiſtema divinæ nocet omnipotentiæ, quo ſuppoſito ſic conſtricta eſt & coarctata Dei vis ac potentia, ut nihil aliud aut aliter potuerit efficere, præterquam quod ſemel fecit: atqui ita res ſe habet in principiis ſiſtematis circa vias ſimpliciores. Scilicet Deus in eo ſiſtemate nihil aliud efficere poteſt, quam quod perfectiſſimum eſt habita ratione viarum ſimpliciorum: v. gr. ex hypotheſi quod voluerit mundum creare, non potuit non creare mundum perfectiſſimum in ordine ad vias ſimpliciores, non potuit alium aut aliter, aut eo perfectiorem quem inhabitamus producere; ergo &c.

III. Falſum eſt iſtud ſiſtema, etiam ſuppoſitis viis generalibus: ad hoc enim ſatis eſt quod poſitis duabus legibus Malebranchii circa motum materiæ inditum, pauciora potuiſſet eſſe monſtra quam nunc ſunt: atque adeo mundus hic potuerit eſſe perfectior: atqui poſitis duabus legibus motus &c. Nam ad mundi conformationem & eorum quæ in ipſo ſunt conſervationem ſufficere non potuerant duæ illę leges, ſed præterea debuit materia certo quodam modo projici: porro ſi debuit certo modo projici, fieri potuit ut non eſſent tot quam nunc ſunt monſtra, quia in projectione materiæ potuerunt fieri aliæ combinationes. Et vero quæri poteſt a Malebranchio, unde ſciat impoſſibilem fuiſſe projectionem ex qua pauciora quam nunc ſunt monſtra ſecuta fuiſſent; ergo admiſſis duabus ſupra adductis legibus circa motum corporum, pauciora potuiſſent eſſe monſtra; atque adeo & mundus potuit eſſe perfectior: ac per conſequens etiam poſitis iiſdem legibus, falſum eſt mundum hunc perfectiſſimum eſſe qui exiſtere potuerit.

Secundo, multo magis repugnat Malebranchii ſiſtema pro ordine ſupernaturali: hæc ſecunda par ſeptimæ noſtræ probationis non eſt *priori* probatu difficilior: iiſdem ſcilicet evincitur argumentis quibus prima pars probata fuit.

I. Divinam in ordine ſupernaturali providentiam, ſpecialem Dei erga ſalutem electorum voluntatem funditus evertit: Namque in principiis hujuſce ſiſtematis, in ordine ſupernaturali perinde ac in ordine naturali, Deus non agit particulari voluntate, ſed generali dumtaxat quæ per cauſas occaſionales (ſcilicet per deſideria Chriſti, ut hominis) determinatur: hæc enim agendi ratio, utpote ſimplicior, perfectior eſt, & ſola ſupremæ ac infinitæ Dei ſapientiæ conſona.

II. Supremæ Dei circa ſalutem hominum potentiæ nocet & adverſatur. Etenim, ut notat S. Auguſtinus in Enchirid. cap. 98. & alibi ſæpe, *Quis tam impie deſipiat, ut dicat, Deum malas hominum voluntates, quas voluerit, quando voluerit, ubi voluerit in bonum non poſſe convertere?* Porro ſtando principiis Malebranchii, quovis tempore, quovis in loco & in quibuſcumque circumſtantiis non poſſet Deus malas hominum voluntates in bonum convertere. Namque tunc Deus non poteſt malas hominum voluntates convertere, cum, ne eam converſionem operetur, obſtat ſuprema ipſius ſapientia; ſiquidem Deus ſeipſum negare non poteſt: atqui ſuprema Dei ſapientia, ſi credimus adverſario, quandoque obſtat ne prædictam converſionem

nem operetur; cum ſcilicet eam perficere non poſſet niſi recedendo a viis ſimplicioribus, & agendo ſpeciali voluntate. *N' eſt-il pas evident*, inquit auctor Medit. II. n. 13. *que Dieu ne peut ſe dèmentir ſoi-meme, mèpriſer ſa ſageſſe? Qu' ètant ſage il doit agir ſagement; ètant immuable il doit agir conſtamment; ètant une cauſe univerſelle, agir pas des loix generales? ... & ſi une conduite uniforme, conſtante, reglèe peu former un ouvrage digne de lui, ſuivra-t' il une conduite bizzarre, changeante, dereglèe, & qui marque de l' inconſtance & de l' ignorance dans celui qui la ſuit?* Ergo &c.

III. Ex eodem ſiſtemate multa alia ſequuntur falſa, abſurda, erronea, quæ fuſe proſequitur ac refellit Auctor Libri cui gallice titulus, *Reflexions philoſophiques & theologiques ſur le nouveau ſiſteme de la nature & de la grace*. De his dicemus ſuo loco. Unum hic obſervabo, ex ſententia Malebranchii ſequi, ſtatum naturæ puræ eſſe impoſſibilem, quod tamen proſcriptum eſt in Baji propoſitionibus a ſummis Pontificibus Pio V. Gregorio XIII. & Urbano VIII.

Solvuntur Objectiones.

Objicies 1. contra utramque Concluſionem. Agens perfectiſſimum, ex hypotheſi quod agat, neceſſario ſe determinat ad id quod eſt melius & perfectius: ſapientia enim poſtulat ut id ſemper fiat quod melius eſt: atqui mundus perfectiſſimus eſt aliquid melius quam mundus minus perfectus; ergo &c.

Reſp. 1. ex hac diſputandi ratione ſequi mundum eſſe in ſe & abſolute neceſſarium; ſic enim retorqueri poteſt argumentum. Agens ſapientiſſimum, ex hypotheſi quod agat, ſe determinat neceſſario ad id quod eſt melius: atqui mundus exiſtens eſt aliquid melius quam mundus non exiſtens; ergo &c. Imo ſi ſapientia neceſſario Deum adducit, ut id faciat quod melius ſit; exinde conſequens eſt, Deum adactum fuiſſe ad condendos omnes mundos qui eſſe poſſunt, ad creandas omnes mentes quæ excogitari poſſunt, & ad omnes perfectionis gradus, qui eis tribui poſſunt aſcribendos; iſta enim omnia, ſi ſint, longe melius quid erunt, quam ſi non ſint: atqui id ne adverſarii quidem noſtri confitentur; ergo &c.

Reſp. 2. diſtinguendo maj. Agens ſapientiſſimum neceſſario ſe determinat ad id quod melius eſt & perfectius, habita ratione ſuæ voluntatis ſuique conſilii, ac finis quem inter agendum ſibi præſtituit, eſto: quod melius eſt & perfectius ſimpliciter & abſolute, nego. Alias 1. Deus nihil omnino poſſet agere ad extra. 2. neceſſario ſeſe determinaſſet ad mundum creandum; mundus enim exiſtens eſt quid melius quam mundus non exiſtens. 3. exhauriretur Dei omnipotentia.

Reſp 3. diſtinguendo minorem. Mundus perfectiſſimus eſt aliquid melius reſpectu ſui, concedo: reſpectu ipſius Dei, nego. Melius quidem eſt creaturis eſſe, quam non eſſe; melius eſt iiſdem perfectiſſimas eſſe, quam minus perfectas: ſed Deo perinde eſt, ſive ſint, ſive non ſint; ſive perfectiſſimæ ſint, ſive minus perfectæ. A rebus enim creatis minime pendet Deus, & ſibi ipſe ſatis eſt ſolus, ut loquitur Tertullianus.

Et vero ſi mundus perfectiſſimus eſſet aliquid melius reſpectu Dei, vel talis eſſet bonitate finis, vel bonitate medii: atqui 1. talis non eſt bonitate finis, quia ſolus Deus ipſe ſuus ſibi finis eſt. 2. non bonitate medii, quia medium

non

non eſt reſpectu Dei: ergo. Vide quæ mox dicta ſunt inter probationes 2. Concluſ. Argum. 3. 4. & 5.

Objicies 2. Deus non poteſt agere niſi propter ſe ac gloriam ſuam; ut ſcilicet ſibi gloriam comparet, eamque ſe dignam, hoc eſt infinitam: minor enim gloria, nec Deo digna eſt, nec talis quæ Deum ad agendum impellere atque adducere queat: atqui non poteſt ſibi gloriam ſeipſo dignam, id eſt infinitam comparare, niſi producendo id quod perfectiſſimum eſt, vel ratione ſui, vel ratione perſonæ divinæ cui hypoſtatice unitus ſit; ergo ſaltem ratione Chriſti ad quem omnia quæ facta ſunt referuntur, mundus qui nunc productus eſt, poteſt dici opus perfectiſſimum quod eſſe potuerit. Iſtud eſt palmare Malebranchii ratiocinium quo ſæpius utitur L. de natura & gratia, ut probet, Incarnationem fuiſſe hypothetice neceſſariam.

Antequam reſpondeam, obſervandum, variis modis merito dici Deum non poſſe agere niſi propter ſe ac gloriam ſuam. 1. quia cum primum ſit omnium principium, ultimus eorumdem finis eſſe debet. Id ratio jubet & ordo poſtulat, ideoque illud vult Deus. Omnia ergo propter ſemetipſum operatus eſt, tamquam primum rerum omnium principium & ultimum earumdem finem, ad quem proinde omnia neceſſario referri debent. 2. univerſa operatus eſt Dominus propter gloriam ſuam *internam*, id eſt bonitatem, aliaſque ſuas dotes (in quibus ejus interna gloria ſita eſt) cum creaturis pro earum modo gratis & liberaliter communicandas: ita ut quærenti, quare Deus mundum condiderit, recte reſpondeatur, ut ſupra ex SS. Auguſtino & Thoma vidimus, ut bonitatem ſuam, cæteraſque ſuas perfectiones ad extra communicaret. Verum, quemadmodum obſervat Eſtius in 1. diſt. 44. parag. 4. & in 2. diſt. 1. parag. 12. cum in Deo idem ſit creaſſe mundum, & communicaſſe ſuam bonitatem ad extra; hinc eſt quod aſſerere Deum voluiſſe creare mundum, quia voluit communicare ſuam bonitatem, in rei veritate perinde ſit ac aſſerere, Deum voluiſſe mundum condere, quia voluit. Unde ex parte Dei tota ratio facti eſt voluntas facientis, omniumque proinde voluntas divina cauſa eſt efficiens atque finalis. 3. dici etiam poteſt Deum univerſa operatum fuiſſe propter gloriam ſuam *externam*, quatenus ſcilicet voluit ut omnia quæ in mundo eſſent, ut par erat, ipſius gloriæ tamquam ultimo eorum fini inſervirent. Omnia enim corpora propter mentes creata ſunt: mentes vero ipſæ in gloriam Dei tamquam in ultimum finem ſunt ordinatæ; in idque per ſe tendunt, ut Deum cognoſcant, diligant, eique ſeſe ſubdant veluti primo omnium principio, ultimo fini ac ſupremo Domino: in quo proprie ſita eſt, quæ dicitur *externa* Dei gloria. Hoc triplici ſenſu *univerſa propter ſemetipſum operatum fuiſſe Dominum*, ſicut dictum eſt Proverb. 16. v. 4. fatentur omnes.

Verum alio inſuper ſenſu addit Malebranchius, Deum univerſa propter ſemetipſum ac gloriam ſuam operatum fuiſſe: Scilicet exiſtimat gloriam hanc *externam* ex rerum univerſitate in Deum redundaturam, finem eſſe quem Deus in rerum fabrica ſibi neceſſario præſtituit, ut voluntatis ſuæ finem aut operis ſui pretium: at in eo certe recedit a conſtanti Theologorum doctrina qui Deo indignum eſſe cenſent, aliquid eſſe extra Deum, quod eum quaſi moveat ad volendum vel agendum quidpiam: volunt equidem gloriam externam ex creaturis Deo obventuram, eſſe finem quem Deus neceſſario præſtituit rebus ab ipſo volitis: at negant eam eſſe aut poſſe eſſe finem voluntatis divinæ. Quod quidem probant.

I. Ex Scripturis quæ indicant 1. omnia a Deo esse pro arbitrio facta. Ps.113. *Omnia quæcumque voluit, fecit.* 2. voluntatem divinam esse regulam ac mensuram magnitudinis seu perfectionis operum ejus. Psal. 110. *Magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates ejus.* 3. Deum non indigere creaturis, nec ullo honore ab eis exhibito. Job 35. *Si peccaveris, quid ei nocebit? Si multiplicatæ fuerint iniquitates tuæ, quid facies adversus eum? Porro si juste egeris, quid donabis ei, aut quid de manu tua accipiet?* Et Psal.15. *Dixi Domino: Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.* Non ergo Deus indiget honore a creaturis exhibito, nec proinde in condendo mundo gloriam ex creaturis obventuram, instar finis sibi necessario proposuit. Deus ipse sibi gloria est sua & honor.

II. Idem evincitur ex SS. Patribus, qui docent, nullam afferri posse causam, cur Deus mundum condiderit, præter ejus voluntatem; aut si quæ alia afferatur, solam adduci posse (quod in idem recidit) ejus benevolentiam ac studium communicandæ bonitatis. Pleraque hanc in rem SS. Augustini & Thomæ testimonia supra allegavimus Argumento 3. inter probationes 2. Conclusionis.

III. Suffragantur variæ rationes quas adduximus loco mox citato. Quibus adde, quod gloria ex creaturis in Deum redundans, & honor ipsi exhibitus totus præcipue positus sit, in eo quod creaturæ intelligentes Deum noscant, ament, eique sese submittant tamquam primo principio, ultimo fini, ac supremo Domino cui omnia debentur. Porro quis dixerit Deum indigere hujusmodi honore? Anne quidquam accedit Deo cum ei defertur, aut quidquam ei decedit cum negatur? minime profecto: perinde enim ipsi est, colatur nec ne: utrumvis fiat peræque beatus est ac perfectus. Quod ergo voluerit hujusmodi gloriam & honorem sibi deferri a mentibus quas condidit, nostra interest, non ipsius. Id diserte notant Patres, imprimis vero SS. Augustinus & Thomas.

S. Augustinus Lib.15. Confess. c.1. *Fecisti me*, inquit, *non ut sic tibi serviam... quasi minor sit potestas tua carens obsequio meo... sed ut serviam tibi & colam te, ut de te mihi bene sit, a quo mihi est ut sim, cui bene sit.* Et Epist. 102. n.17. *Nobis*, ait, *prodest colere Deum, non ipsi Deo. Cum ergo inspirat & docet quomodo colendus sit, non solum sua nulla indigentia facit, sed nostra maxima utilitate.* Rursus Epist.138. ad Marcellinum n.6. *Nihil Deus jubet quod sibi prosit, sed illi cui jubet. Ideo.... dictum est*, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.

S. Thom. 2. 2. q. 131. de inani gloria art. 1. ad 1. sic habet: *Dicendum quod sicut Augustinus dicit.... ille qui super omnia est* (Deus) *quantumcumque se laudet, non extollit se: nobis namque expedit eum nosse, non illi; nec eum quisque cognoscit, si non se indicet ipse qui novit.* Et statim sic concludit S. Doctor: *Unde patet quod Deus suam gloriam non quærit propter se, sed propter nos.* Ergo Deus non indiget creaturis aut honore ab eis exhibito; ergo quod honorem hunc ac cultum voluerit sibi a nobis deferri, nostra interest, non ipsius; ergo in condendo mundo hujusmodi gloriam & honorem ut finem suum nec voluit nec quæsivit Deus. His præsuppositis facilis est & obvia ad argumentum propositum responsio. Itaque

Resp. distinguendo maj. Deus non potest agere nisi propter se ac gloriam suam, triplici sensu mox expositio: id est 1. non potest agere nisi omnia referendo ad semetipsum, tamquam primum principium, ultimum finem,

ac

ac ſupremum rerum omnium Dominum. 2. non poteſt agere niſi ut omnia quæ operatur, ipſius gloriæ manifeſte tamquam ultimo eorum fini inſerviant. 3. non poteſt agere niſi propter gloriam ſuam, id eſt bonitatem, aliaſque ſuas perfectiones (in quibus interna Dei gloria ſita eſt) cum creaturis pro earum modo ac capacitate liberaliter & gratis communicandas, concedo: non poteſt agere niſi propter gloriam ſuam, ad ſenſum Malebranchii, id eſt propter gloriam quamdam externam ex creaturis inſtar operæ prætii percipiendam, aut inſtar finis aſsequendam, nego. Hoc ſenſu Deum agere propter gloriam ſuam Deo indignum eſt; ac nedum in idea & notione Dei contineatur, ut prædicat Malebranchius, nihil eſt magis ab ipſa alienum. Scilicet Deus eſt ens a ſe, neceſsarium, infinitum, fons, origo & ultimus omnium finis, exhauſtum potentiæ, bonitatis, juſtitiæ, ſapientiæ &c. pelagus, undequaque beatum, nullius rei indiguum: non ergo extra ſe operatur ut aliquid inde in ſe redundet honoris & boni; ſed e contra ut ex immenſo & inexhauſto perfectionum ac bonorum omnium, quibus abundat, theſauro, aliquid perfectionis rebus creatis pro ſua benevolentia communicet, juxta illud Jacobi 1. *Dat omnibus affluenter & non improperat*.

Totum iſtud paucis his verbis eleganter exprimit S. Auguſtinus Lib. 11. de civit. Dei cap. 21. ubi rationem indicans, cur Deus mundum condiderit, ſic habet: *Ut a bono Deo bona opera fierent*. Et lib. de Geneſi ad litt. cap. 5. *Ineſt Deo benignitas ſumma, & ſancta & juſta: & quidem non ex indigentia, ſed ex beneficentia veniens amor in opera ſua*. Rurſus Lib. 3. Confeſs. c. 4. *Quid ergo tibi deeſſet ad bonum quod tu tibi es? etiamſi iſta omnino nulla eſſent .·.·. quæ non ex indigentia feciſti, ſed ex plenitudine bonitatis tuæ*. Ergo, judice S. Auguſtino, nulla afferri poteſt cauſa cur Deus mundum creaverit, præter ejus voluntatem: aut ſi quam aliam afferre juvat, ſola eſt ejus bonitas creaturis pro earum modo gratis communicanda.

Eadem omnino eſt Doctoris Angelici mens & doctrina. *Pertinet*, inquit 1. p. q. 19. art. 2. *ad voluntatem divinam, ut bonum ſuum aliis communicet, ſecundum quod poſſibile eſt. Sic igitur vult & ſe & alia: ſed ſe ut finem; alia vero ut ad finem, in quantum condecet divinam bonitatem, aliam ipſam participare*. Et q. 44. art. 4. ad 1. *Ipſe ſolus* (Deus) *eſt maxime liberalis, quia non agit propter ſuam utilitatem, ſed ſolum propter ſuam bonitatem*. Non ergo ex S. Thoma, gloria æterna ex creaturis in Deum redundatura cauſa eſt ac motivum conditæ rerum univerſitatis, ſed ſola Dei liberalitas, benevolentia, ac ſtudium communicandæ ſuæ bonitatis.

Sanctis Auguſtino & Thoma conſentiunt Scholaſtici qui cum Eſtio ſupra citato obſervant, hoc intereſse inter operantem Deum, & creaturam, quod omnis creatura operatur *ut bona ſit*, id eſt, ut perfectionem ſuam acquirat aut conſervet: Deus autem operatur tantum *quia bonus eſt*, id eſt, ut bonitatem & perfectionem ſuam creaturis pro earum capacitate ac modo communicet; ſeu, ut loquitur S. Thomas, *ſecundum quod poſſibile eſt, & in quantum condecet divinam bonitatem ab aliis participari*.

Atque ex his patet quam infirmum ſit & labile iſtud præcipuum ac fere unicum fundamentum quo innititur integrum Malebranchii ſiſtema; ſcilicet Deum non poſſe ad extra agere, tum in ordine naturali, tum in ordine ſupernaturali, quin gloriam externam inſtar operæ pretii a ſe percipiendam, aut inſtar finis aſsequendam, ſibi proponat.

Objicies 3. Debet eſſe aliquod motivum quo Deus ad extrinſecus agen-

dum

dum determinetur: atqui nullum aliud assignari potest motivum, præter gloriam externam ex rerum universitate in Deum redundaturam; ergo &c. Porro citra mundum perfectissimum, vel ratione sui, vel ratione personæ divinæ incarnatæ, gloria illa non potest esse infinita, ac proinde Deo digna; ergo &c.

Resp. negando min. indignum foret Deo, si extra se quæreret agendi causas & rationes, non autem in seipso haberet. Dignius certe de Deo sentit, qui cum SS. Augustino & Thoma, locis antea adductis, existimat solam ad id sufficere ipsius voluntatem, seu, quod idem est, benevolentiam, ac studium communicandæ bonitatis.

Neque vero, uti notant Sylvius & Estius, hinc sequitur voluntatem Dei esse irrationabilem. Quamvis enim nulla sit extra Deum causa quæ eum quasi moveat ad volendum, Deus tamen unam rem vult esse propter aliam: imo vult bonitatem suam, esse causam finalem omnium rerum; juxta illud Prov. 16. *Universa propter semetipsum operatus est Dominus*. Rationem hanc assignat S. Thom. 1. p. qu. 19. art. 4. ad 1. *Dicendum*, inquit, *quod voluntas Dei rationalis est, non quod aliquid* (extra Deum) *sit Deo causa volendi, sed in quantum vult unum esse propter aliud*. Vult etiam Deus ea quæ sunt ad finem, ordinari in finem; & ideo, quamvis voluntas seu volitio ipsius propter nihil aliud sit, unus tamen divinæ volitionis effectus est propter alium: quod ibidem significat S. Doctor his verbis antea laudatis: *Vult ergo* (Deus) *hoc esse propter hoc, sed non propter hoc vult*.

Ad id vero quod subjungitur citra mundum perfectissimum, vel ratione sui, vel ratione personæ incarnatæ, nullam esse gloriam infinitam ac proinde Deo dignam, respondeo, id quidem verum esse si sermo sit de gloria Dei *ad intra*, non autem de gloria *ad extra*: ea enim, etsi non infinita, tamen Deo digna est adoratio quæ fit in spiritu & veritate, juxta illud Christi Domini Joan. 4. v. 23. *Venit hora . . . quando veri* (proindeque Deo digni) *adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate. Nam & Pater tales quærit qui adorent eum*. Ea etiam vita Deo digna est quæ juxta Christianæ Legis præcepta ducitur: unde Apostolus Coloss. 1. v. 10. Fideles hortatur ut ambulent *digne Deo*, Existimabat ergo id posse a Fidelibus præstari: attamen noverat ab iis duci non posse vitam infinitæ perfectionis; ergo potest aliquid esse dignum Deo, nec tamen infinitum. Atque hinc Scripturis sæpe commemorantur oblationes Deo dignæ, homines Deo digni, opera Deo digna: cum tamen constet iis non adesse infinitam aut Deo parem dignitatem.

Objic. 4. Debet esse aliquid in effectis Dei quod æquivaleat actioni per quam condita sunt: atqui actio per quam productus est mundus, est summe perfecta; ergo & mundus qui productus fuit, debuit esse summe perfectus.

Resp. 1. retorquendo argumentum: Non existentia mundi, utpote merum nihil, nil habet quod æquivaleat decreto per quod Deus se determinasset ad non creandum mundum; ergo Deus non potuit decernere ut mundus non existeret.

Resp. 2. neg. maj. necessum non est, imo fieri nequit ut effecta Dei æquivaleant ipsius actioni, nisi velit Malebranchius aliquid creatum posse infinitas Dei perfectiones adæquare. Scilicet actio Dei ab ejus potentia & essentia non distinguitur: est ipse Deus agens, ac proinde infinita est; at vero effecta Dei, utpote quid creatum, per se se necessario finita sunt.

Resp. 3. distinguendo min. actio Dei est summe perfecta, ex parte principii, con-

concedo: ex parte termini & objecti, ſubdiſtinguo: eſt ſumme perfecta quandoque, concedo: ſemper, nego. Actio, ut ajunt Philoſophi, nihil aliud eſt niſi relatio principii ad effectum ſeu terminum, & effectus ſeu termini ad principium, unde ſuam perfectionem deſumit, tum a principio, tum a termino ſeu objecto. Si principium & terminus ſint infinite perfecta, quod reperitur in generatione divina Verbi, & proceſſione Spiritus ſancti, actio eſt perfectiſſima quantum eſſe poteſt in genere actionis. Si principium ſit perfectiſſimus, & effectus minus perfectus, actio erit perfectiſſima ratione principii, minus vero perfecta ratione termini ſeu effectus; & ita eſt in actione qua mundus conditus fuit: eſt infinite perfecta ex parte principii, Dei ſcilicet agentis; & minus perfecta ratione termini: Deus enim, utpote ſumme potens, potuiſſet producere mundum centies, millies, infinities perfectiorem eo qui nunc exiſtit.

Objic. 5. Deus perpetuo contemplatur, & neceſſario amat ſuas perfectiones, in iiſque infinite complacet; non poteſt ergo ullum opus efficere, quin illas perfectiones exprimat & quaſi repræſentet: imo ex hypotheſi quod agat, neceſſario debet illum operandi modum ſeligere quo melius & perfectius exprimantur: atqui mundus quo perfectior eſt, eo melius perfectiones divinas exprimit, & ſi ſit perfectiſſimus qui eſſe poteſt, illas perfecte & accurate exhibet; ergo &c.

Reſp. 1. argumentum iſtud nimis probare. Nam exinde ſequeretur, Deum ſeſe neceſſario determinaſſe ad mundum creandum, quia neceſſario ſe determinavit ad illud quod magis perfectiones ſuas exprimit: atqui mundus exiſtens perfectiones divinas melius exprimit, quam non exiſtens; ergo &c.

Reſp. 2. omnia Dei opera ſuo modo divinas perfectiones exprimere: opus enim quodcumque Dei multos ad ipſum dicit reſpectus.

Reſp. 3. conceſſo antecedente, diſt. conſ. Deus non poteſt ullum opus efficere quin ſuas perfectiones exprimat, modo magis vel minus perfecto, concedo: modo perfectiſſimo, nego. Nam ſi Deus non neceſſitatur ad volendum ut ſuæ perfectiones exprimantur; non neceſſitatur etiam ut hoc vel illo modo, quoad hunc vel illum gradum exprimantur: atqui Deus non neceſſitatur ad ſuas exprimendas perfectiones (fatetur enim adverſarius, Deum liberum fuiſſe circa mundi creationem) ergo nec ad exprimendas hoc vel illo modo, quoad hunc potius quam illum gradum.

Objic. 6. Deus amat ſe amore actuali, neceſſario & infinito; ergo non poteſt non rapi actuali appetitu ad id quod melius eſt, & magis conducit ad gloriam ſuam: atqui ſolus mundus qui eſt perfectiſſimus maxime conducit ad Dei gloriam, ipſiuſque perfectiores poteſt accurate exhibere & repræſentare; ergo &c.

Reſp. diſt. ant. Deus amat ſe amore actuali, neceſſario & infinito, *intenſive* & *ad intra*, conc. *extenſive* & *ad extra*, nego. Neque enim amor Dei neceſſario ſe extendit ad ea omnia quæ ipſi bona ſunt, quæque ad ejus gloriam maxime conducere poſſunt. Alias 1. unio hypoſtatica divinæ naturæ cum humana abſolute neceſſaria fuiſſet. 2. neceſſaria etiam fuiſſet eadem unio non ſolum cum natura individuali, ut factum eſt in Chriſto, ſed etiam cum aliis quibuſcumque individualibus naturis intelligentibus. 3. quidquid producit in infinitum uſque, perfectum producere deberet: atqui hæc omnia falſa ſunt, erronea & abſurda; ergo &c.

Ratio autem cur Deus non ſe amet amore actuali, neceſſario & infi-

nito

nito *extenſive* & *ad extra*, licet ſeipſum neceſſario diligat amore actuali, infinito *intenſive* & *ad intra*, hæc eſt, quia nimirum rebus extra ſe poſitis nullatenus indiget, cum ex ſeſe ſit omni ex parte infinitus & undequaque beatus. Vide quæ diximus Qu. 1. Art. 5. circa finem.

Objic. 7. Deus ſemper operatur modo perfectiſſimo; ergo ſemper quoque producit id quod eſt in ſe melius & perfectius.

Reſp. 1. argumentum iſtud nimis probare: exinde enim ſequeretur, Deum nullam naturam rationalem ſeu intelligentia præditam creare potuiſſe, niſi perfectiſſimam, imo infinite perfectam, quia perfectiones creaturarum poſſunt in infinitum augeri; nullam quantitatem niſi immenſam; nullum numerum niſi infinitum &c.

Reſp. 2. diſtinguendo ant. Deus ſemper operatur modo perfectiſſimo, ex parte ſui, conc. ex parte termini ſeu objecti, nego: & nego conſ. Actio qua Deus viliora producit non eſt minus perfecta, quam perfecta ſit ea per quam Angelos & univerſam cœli militiam creavit; juxta illud tritum S. Auguſtini, *creavit in cœlo Angelos, in terra vermiculos, nec major in illis, nec minor in iſtis*. Ratio eſt, quia utraque actio ex parte Dei ſpectata, perinde eſt infinita, cum ſit Deus ipſe agens; imo magis elucent ſumma Dei virtus ac ſapientia in rerum viliorum creatione: unde Eccleſia in orationibus ſuis ſic ad Deum preces fundit: *Deus qui licet ſis magnus in magnis, mirabilia tamen glorioſius operaris in minimis &c.*

Objic. 8. Deus ſemper & neceſſario agit quantum eſt ex parte ſui modo perfectiori: atqui via & ratio agendi ſimplicior, eſt quoque perfectior; ergo Deus neceſſario ſeligit in operando vias ſimpliciores.

Reſp. diſt. min. via ſimplicior *relative*, ſeu in ordine ad finem quem agens inter operandum ſibi proponit, eſt quoque perfectior, tranſeat: *abſolute*, ſeu in ſe ſimpliciter, nec ullo habito reſpectu ad finem quem operans ſibi præſtituit, nego: ſolutio abunde conſtat ex dictis inter probationes ſecundæ Concl. Argum. 5. & 6. quæ hic conſuli poſſunt.

Dixi, tranſeat: ſi enim opus quod reſultat ex via ſimpliciori, ſit minus perfectum eo quod reſultat ex via magis compoſita, tunc nemo dixerit viam agendi ſimpliciorem eſſe perfectiorem via magis compoſita. Interim obſervabimus, etiam dato quod Deus ſemper ac neceſſario ageret via ſimpliciori in ordine ad finem quem ſibi proponit, nihil exinde commodi accedere ſiſtemati Malebranchii: ſiquidem contendit Malebranchius, Deum ita teneri agere per vias ſimpliciores, ut judicandum ſit de fine quem Deus ſibi proponit, ex viarum ſimplicitate; adeo ut ex duobus finibus (idem dicendum de operibus) eum præ altero, licet perfectiori, ſeligere debuerit, qui via generaliori & ſimpliciori potuit abſolvi. At e contra ſi Deus agat via ſimpliciori, relative dumtaxat ſeu in ordine ad finem quem ſibi propoſuit, jam non ex viis de fine, ſed potius ex fine propoſito de ſimplicitate viarum dijudicandum eſt: qua etiam in hypotheſi, opus minus perfectum, imo in quo manifeſta inſunt vitia, quodque via ſimpliciori perficitur, neceſſario præponendum non eſt, uti putat Malebranchius, operi multo magis exquiſito & perfecto, quod via tam ſimplici perfici nequit.

Objic. 9. Deus neceſſario operatur id quod optimum judicat, atque adeo quod in ſe melius eſt & perfectius. Namque 1. vel impotens eſſet ſi illud non poſſet efficere, vel invidus ſi nollet. Hoc argumento utuntur Patres, ac præſertim S. Auguſt. L. 83. quæſt. qu. 50. ut probent, Filium in divinis

eſſe

esse Patri æqualem. *Si Deus*, inquit S. Doctor loco mox citato, *potuit æqualem sibi gignere Filium, & noluit, invidus fuit*. 2. nullum potest assignari motivum quo Deus determinari queat, ut rejecto eo quod melius indicavit, id quod inferius est eligat. 3. homo bonus facit opera bona, melior meliora, & optimus optima; ergo Deus qui optimus est, semper facit quod est optimum.

Resp. neg. ant. & ad primam probationem dico, Deum equidem posse efficere id quod melius judicat: at exinde minime sequitur ipsum argui posse invidiæ, eo quod id quod perfectius est, nolit operari. Ratio est, quia, ut observat Estius post Magistrum, invidia inter eos tantummodo locum habet, qui non multum distant natura & dignitate: porro Deum inter & creaturas infinita reperitur distantia; ergo &c. Longe autem alia est Filii in divinis ratio & conditio: cum enim Filius Patri in omnibus par & æqualis esse debeat, ut qui sit ejusdem cum ipso substantiæ, si Deus potuit æqualem sibi gignere Filium, & noluit, certe invidus fuit. Atque hinc validum est supra adductum argumentum quo Patres perfectam Filii cum Patre æqualitatem contra Arianos astruunt.

Ad secundam probationem respondeo, nihil *ad extra* esse magis vel minus bonum respectu Dei, quemadmodum antea ex SS. Augustino & Thoma demonstravimus; cur ergo eo, quod videtur melius, rejecto, id quod inferius est Deus eligat, si ita velit, sola ratio potest esse voluntas facientis ac libertas: maxime cum ad ipsum pertineat, ut eum in rebus ordinem statuere queat, cui sit illud, quod deterius videtur, aptissimum; proindeque melius relative.

Ad tertiam probationem, dicendum aliud esse de homine, aliud de Deo existimandum. Scilicet homo per operationes suas perficitur ac proficit in bonitate, cum sit finite & accidentaliter bonus & perfectus, ac rursum ex bonitate acquisita operatur, ideoque quanto facit meliora, tanto fit melior, & quanto melior est, tanto meliora facit: Deus autem infinite & essentialiter bonus est ac perfectus, nec ullo modo bonitas ejus & perfectio dependet a bonitate operum quæ facit: unde salva bonitate & perfectione sua posset nihil omnino facere, posset etiam facere minus bona his quæ facit, idque ad manifestandum quod non sola majora bona, sed etiam minora ab ipso tanquam totius boni principio dimanant.

Objicies denique varia SS. Patrum testimonia, quibus constat semper optima quæque Deum efficere S. Cyrillus Lib. 2. Thesauri cap. 2. *Quia*, inquit, *omnia Pater potest, & meliora semper vult, consubstantialis sibi ex Deo Filius nascitur*. S. August. Lib. de quantit. animæ cap. 33. *Justitia summi Dei factum est, ut non modo sint omnia, sed etiam sic sint, ut omnia melius esse non possint*. Et Lib. 3. de lib. arb. cap. 5. *Quidquid*, inquit, *tibi vera ratione melius occurrerit, scias fecisse Deum, tanquam bonorum omnium conditorem*. Rursus Lib. 1. contra adversf. Legis & Prophet. cap. 14. sic habet: *Aut vero, usque adeo desipiendum est, ut homo videat melius aliquid fieri debuisse, & hoc Deum vidisse non putet: aut putet vidisse, & credat facere noluisse; aut voluisse quidem, sed minime potuisse?* S. denique Damascenus Lib. de orthod. fide cap. 19. *Necesse est omnia quæ Dei providentia fiunt, secundum rectam rationem, & optima & Deo decentissima fieri, & ita ut nequeant meliora fieri*. Constans est ea de re aliorum SS. Patrum mens ac doctrina, a quorum testimoniis recensendis hic supersedemus; ergo &c.

Resp. 1. dist. ant. SS. Patres asserunt Deum, semper facere id quod est opti-

optimum, bonitate extrinseca, petita scilicet a Dei voluntate, cui satisfieri optimum est, imo melius, quam ei, re meliore posita, non satisfieri, cum sit supremus rerum omnium Dominus, concedo: bonitate intrinseca, subdistinguo: optimum absolute & simpliciter, nego: optimum relative & secundum quid, id est, connaturalius & magis spectans ad proportionem pulchritudinis & decoris universi, iterum distinguo: id facit ut plurimum, vel illud semper facere præsumitur, concedo: ex necessitate, omni in casu, ita ut nulla sit prorsus exceptio, nego. Alias, non tantum libertas sed & omnipotentia Deo adimeretur, quæ tota in quolibet opere supponeretur exhausta. Quemadmodum ergo potuit Deus nihil extra se moliri, quia liber; ita & potuit, quos voluit perfectionis majoris vel minoris gradus creaturæ suæ impertiri, ad finem quem intendit semper idoneos & proportionatos, quia & liber & sapientissimus. Ita exponenda sunt adducta SS. Patrum, ac præsertim S. Augustini testimonia; uti liquet ex textibus ejusdem S. Doctoris inter probationes relatis.

Resp.2. distinguendo: Deus semper facit id quod est optimum, *quantum ad modum*, concedo: quidquid enim Deus facit, ex summa potentia & sapientia operatur; omnia namque Dei opera ab una eademque operatione potentiæ ac sapientiæ ejus procedunt: *quantum ad rem*, nego. Qualibet enim re potest Deus facere aliam meliorem; ipsam vero rem eamdem potest facere meliorem accidentaliter, etsi non essentialiter. Solutio est S. Thomæ 1.p. q.25. art. 6. ad 1. *Dicendum*, inquit, *quod cum dicitur, Deum posse facere aliquid melius quam facit, si* ly melius..... *importet modum ex parte facientis, sic Deus non potest facere melius quam sicut facit, quia non potest facere ex majori sapientia & bonitate: si autem importet modum ex parte facti, sic potest facere melius, quia potest dare rebus a se factis meliorem modum essendi, quantum ad accidentalia, licet non quantum ad essentialia.* In hunc sensum S. Augustinus Lib.11. de civit. Dei cap.22. ait, *Deum ita esse artificem magnum in magnis, ut minor non sit in parvis; quæ parva, non sua granditate, nam nulla est, sed artificis sapientia metienda sunt.*

Juxta hanc secundam responsionem accurate loquendo, quidquid Deus facit optime facit, id est, ex summa potentia & sapientia: at non facit optimum, quasi non possit adhuc aliud facere melius. Nam alioqui neque potentiam neque sapientiam haberet summam, id est, infinitam, sed utraque finiretur in opere jam facto, tamquam extremo potentiæ atque sapientiæ, quia nihil posset melius.

Resp.3. distinguendo ant. quidquid facit Deus est optimum essentialiter, concedo: accidentaliter, nego. Responsio est S. Thomæ loco mox citato, quæ quidem ut clarius percipiatur, adverte cum eodem S. Thoma, duplicem esse rei alicujus bonitatem: una est essentialis, quæ scilicet est de essentia rei; sicut *esse rationale* est de essentia hominis: alia est accidentalis, quæ nimirum non est de rei essentia, sed ei accidit: sicut virtus & sapientia sunt bonitates hominis accidentales: hoc præsupposito: Si sermo sit de bonitate essentiali, merito dici potest, quidquid Deus facit semper necessario esse optimum; quatenus scilicet non potest efficere ut res aliqua manens eadem sit essentialiter melior, quia, ut observat ibidem S. Doctor, essentiæ rerum, sunt sicut numeri, quibus si addatur vel subtrahatur unitas, mutatur species. At vero si sermo sit de bonitate accidentali, nullatenus dici potest Deum semper ac necessario facere quidquid est optimum: potest

enim hoc ſenſu quamlibet rem facere meliorem quam ipſa ſit, nec uſquam perveniri poteſt ad terminum in quo verum ſit aliquam rem eſſe tam bonam, ut non poſſit Deus eam adhuc multo magis efficere meliorem.

Verba S. Doctoris juvat hic referre. *Dicendum*, inquit art. 6. mox citato in corp. *quod bonitas alicujus rei eſt duplex: una quidem quæ eſt de eſſentia rei, ſicut eſſe rationale eſt de eſſentia hominis; & quantum ad hoc bonum, Deus non poteſt facere aliquam rem meliorem quam ipſa ſit, licet poſſit facere aliquam aliam ea meliorem..... Alia bonitas eſt quæ eſt extra eſſentiam rei, ſicut bonum hominis eſt eſſe virtuoſum, vel ſapientem: & ſecundum tale bonum Deus poteſt res a ſe factas facere meliores. Simpliciter autem loquendo, qualibet re a ſe facta poteſt Deus facere aliam meliorem.*

Atque ex his tribus mox adductis reſponſionibus facili negotio dilui poſſunt ex SS. Patrum teſtimoniis in quibus videntur affirmare, Deum id operari ſemper quod eſt optimum. Addi poteſt, nonnullos ex iis ita locutos fuiſſe, quia Deus ſine ullo defectu ſeu imperfectione, malitia aut imprudentia operatur, ita ut nulla ſint vitia in operibus Dei quæ argui poſſint; idque dicebant appoſite ad eorum ſcopum: agebant ſcilicet contra Manichæos, qui Deum malum mali auctorem admittebant.

ARTICULUS TERTIUS.

An leges generales eaſque pauciores ſecutus ſit Deus, permiſſis cauſis occaſionalibus, phyſiciſque legibus motus.

OCcurrit hic iterum nobis refellendus Malebranchius, qui docet, Deum, utpote cauſam univerſalem, leges generales eaſque pauciores & ſimpliciores ita neceſſario ſequi, ut in producendis & dirigendis rebus univerſi ſingularem voluntatem non adhibuerit, aut etiamnum adhibeat, ſed generalem dumtaxat ex paucis illis ſimplicioribus ac maxime generalibus legibus pendentem, & a cauſis occaſionalibus determinatam. Quæ quidem Malebranchii doctrina ut plenius ac perfectius dignoſcatur.

Adverte 1. cauſæ generalis ſeu univerſalis nomen variis modis ſumi poſſe. 1. pro ea cauſa quæ generali dumtaxat & mediata ratione confert ad aliquos effectus: ita Princeps in ampliſſimo regno cui præeſt, non aliter provident ſui regni rebus, quam præficiendo plures miniſtros & duces, quorum voluntate & arbitrio cuncta gubernantur. 2. cauſæ generalis nomen ſumi poteſt pro ea quæ influxu generali & immediato, ſed a cauſis occaſionalibus dependenti, ſe extendit ad ſingula quævis effecta. Hoc tantum ſenſu, ſi credimus Malebranchio, Deus eſt univerſalis rerum omnium cauſa, quia ſcilicet in ipſius ſiſtemate, Deus non aliter providet rebus, quam ex nutu & arbitrio cauſarum occaſionalium: unde nihil aliud vult directe & poſitive, niſi juxta generales naturæ leges agere. 3. denique cauſæ generalis nomine ea intelligi poteſt, quæ ſingulari, directa, poſitiva & immediata voluntate ad ſingula ſeſe extendit, ita ut nihil fiat quod immediate, directe & poſitive non attingat & efficiat. Hoc poſteriori ſenſu Theologi poſt S. Thomam docent Deum eſſe cauſam & proviſorem generalem rerum omnium.

Adverte 2. cum ſupra citato auctore operis cui gallice titulus, *Reflexions philoſophiques & theologiques ſur le nouveau ſiſteme de la nature & de la grace*, L. 1. c. 1. multum eſſe diſcriminis inter duas iſtas loquendi rationes *Deus vult agere juxta leges generales naturales; & Deus nihil aliud vult, niſi agere juxta leges gene-*

generales naturæ. Prima propositio vera est, nec a Deo excludit voluntatem singularem, directam & positivam; nihil enim obstat quin Deus singulari, directa & positiva voluntate intendat aliquem effectum, qui tamen fiat juxta generales naturæ leges: sic v. g. cum lapis ex alto decidens confregit caput Abimelec filii Gedeon, nihil certe factum est nisi juxta naturæ leges; & tamen ex Scriptura constat huncce effectum speciali & directa voluntate a Deo intentum fuisse: scilicet ut plecteretur Abimelec crudelitas, qui fratres suos contra fas & jura interfecerat. Altera vero loquendi ratio omnem a Deo excludit voluntatem singularem & determinatam, & solam in ipso supponit voluntatem generalem & indeterminatam, qua scilicet hoc unum præcise velit, nempe id efficere quod exigunt leges naturales, quodcumque tandem illud sit. Malebranchius non satis distinguit inter duas istas loquendi rationes, & posteriorem ex priori immerito colligit: licet enim Deus in condendo mundo certas leges generales statuerit, a quibus nisi edito miraculo non discedit, non inde sequitur ipsum non velle specialiter & determinate effectus ex iis legibus certo secuturos.

Adverte 3. Malebranchium tres exigere conditiones ut res aliqua dici possit causa occasionalis. Prima, ut ea posita effectus certo, statim, ac semper sequatur. Secunda, ut ea absente effectus nusquam fiat. Tertia denique, & quidem præcipua conditio est, ut causa occasionalis non determinetur a Deo, sed ipsa Deum determinet: si enim a Deo determinaretur, nec ipsa Deum determinaret, jam non ipsi causæ occasionali, sed ipsi tantum Deo ea omnia mala ascribenda essent, quæ non in Deum, sed in causam occasionalem dumtaxat vult refundi Malebranchius.

Adverte 4. in eodem sistemate Deum in creando mundo tres dumtaxat statuisse leges generales, quæ sunt veluti totidem causæ occasionales a quibus voluntas Dei generalis pendet ac determinatur ad certos quosdam effectus potius quam ad alios. Prima lex in eo posita est, ut corporum motus tendat ad rectam lineam. Secunda, ut quantitas motus communicetur pro quantitate motus corporum quæ in sese invicem impingunt. Duæ illæ leges spectant corpora. Tertia lex respicit substantias rationales, & in eo sita est, ut Deus ea dumtaxat faciat circa illas substantias, ad quæ illarum votis ac precibus determinatur.

Adverte 5. ex his constare quæ sit Malebranchii circa præsentem controversiam mens ac doctrina. Scilicet existimat prædictus auctor, in producendis & dirigendis rebus universi Deum ex sese nullum effectum velle voluntate singulari, directa & positiva; sed generali dumtaxat & indeterminata, quatenus nempe ex prædictis tribus legibus sequitur: adeo ut voluntas Dei non determinetur ad aliquid faciendum circa corpora, nisi ex eorum concursu juxta seriem legum duarum generalium supra relatarum circa motum materiæ inditum; nec etiam determinetur ad aliquid faciendum circa intellectuales substantias, nisi ex eorum votis ac precibus: hunc autem concursum corporum, & hæc vota quibus Deus determinatur, appellat Malebranchius causas occasionales. Eadem ferme est ipsius doctrina circa ordinem supernaturalem, de quo agemus suo loco. Consuli possunt quæ diximus Articulo præcedenti inter prænotata, ubi de sistemate Malebranchii.

Communis e contra ac constans Theologorum post SS. Augustinum & Thomam doctrina asserit, nihil omnino esse (excepto peccato) quod Deus non velit voluntate singulari, directa & positiva. His præmissis sit

CONCLUSIO.

Deus in producendis ac dirigendis rebus universi, non generali dumtaxat, quæ determinetur per causas occasionales, utitur voluntate, sed singulari, directa & positiva: adeo ut nullus omnino sit effectus quem Deus sigillatim & voluntate singulari non vellet.

Probatur 1. ex Scripturis. Occurrunt imprimis ea testimonia in quibus diserte significatur Deum speciali & directa voluntate creasse singulas rerum species. Genes. 1. *Dixit Deus, Fiat lux, & facta est lux ∴∴ Dixit Deus, Fiant luminaria in firmamento cœli, & dividant diem a nocte ∴∴∴ Fecit Deus bestias terræ juxta species suas, & jumenta & reptile terræ in genere suo &c.* Non potuit certe significantioribus verbis exprimi specialis, directa & positiva Dei voluntas qua usus est in producendis rebus universi. Et vero, si, ut contendunt adversarii, ista omnia quæ in hoc spectabili mundo cernimus, non aliter efformasset Deus, quam voluntate generali, impresso scilicet, juxta supradictas generales naturæ leges, motu materiæ, ex quo cunctæ rerum species nasci debebant; nulla posset assignari ratio cur certa rerum species potius quam alia dicatur a Deo facta tali determinato die; imo in ea hypothesi necessario admittendum foret, cuncta Deum produxisse eodem temporis instanti, quo scilicet materiæ motum impressit.

Accedunt innumera tum veteris tum novi Testamenti testimonia, in quibus diserte significatur Deum esse proprie & immediate causam effectuum naturalium, atque universa ab ipso speciali providentia dirigi & ordinari. Job cap. 38. *Ubi eras*, inquit Deus alloquens Job, *quando ponebam fundamenta terræ? Indica si habes intelligentiam; Quis posuit mensuras ejus, si nosti? .... Quis conclusit ostiis mare? ..... Circumdedi illud terminis meis, & posui vectem & ostia, ac dixi: Usque huc venies, & non procedes amplius.* Isa. 44. *Hæc dicit Dominus Redemptor tuus & formator tuus, Ego sum Deus faciens omnia, extendens cælum solus, stabiliens terram, & nullus mecum &c.* Actorum 17. *Deus qui fecit mundum & omnia quæ in eo sunt .... det omnibus vitam & inspirationem & omnia: fecitque ex uno omne genus hominum inhabitare super universam faciem terræ, definiens statuta tempora, & terminos habitationis eorum.* Porro si non speciali voluntate & providentia, sed generali dumtaxat nutu & arbitrio causarum occasionalium determinata, cuncta fierent, certe Deus non posset *proprie* dici causa & provisor rerum omnium.

Huc etiam pertinet quod Christus affirmat Matth. 6. Deum pascere aves, vestire lilia, eumque comparat sollicito patri qui studiose nutrit filios suos. *Respicite*, inquit Christus alloquens discipulos, *volatilia cæli, quoniam neque serunt neque metunt, neque congregant in horrea, & Pater vester cælestis pascit illa: nonne vos magis pluris estis illis? ..... Considerate lilia agri quomodo crescunt, non laborant neque nent: dico autem vobis, quoniam nec Salomon in omni gloria sua coopertus est sicut unum ex istis. Si ergo fœnum quod hodie est, & cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit; quanto magis vos modicæ fidei?* Ibi Christus Fideles hortatur ne nimium anxii sint & solliciti de comparandis vestibus, alimentis, aliisque ad vitam sustentandam necessariis, ea potissimum de causa, quod scilicet Deus singulari voluntate & studio de hisce rebus provideat, non solum hominibus, sed etiam animalibus

libus brutis, imo ipsis rebus inanimatis: non ergo Deus in regendis rebus universi utitur generali dumtaxat voluntate ad sensum Malebranchii. Et vero si Deus in dirigendis & ordinandis rebus omnibus uteretur generali dumtaxat voluntate ad certos quosdam effectus determinata per causas occasionales quas non determinaret ipse, atque ita esset astrictus legibus naturæ ut ab iis nusquam discederet, aut iis sese speciatim immisceret, obstante scilicet summa ipsius sapientia; non erat profecto quod Christus Fidelibus suaderet ut ab omni cura & sollicitudine essent liberi & expediti: imo solliciti esse deberent ut ea causæ occasionalis conditio poneretur, qua posita Deus certo determinaretur ad agendum.

His testimoniis addenda sunt ea in quibus testatur Scriptura, calamitates & prospera quæ bonis & malis hominibus occurrunt, peculiari Dei providentia contingere: in principiis enim Malebranchii, ista omnia non speciali Dei providentia & dispositione accidunt, sed propter necessariam motuum inter corpora communicationem semel initio mundi a Deo statutam, aut saltem propter voluntatem hominum, cujus occasione determinatur Deus. Ea testimonia supra laudavimus Articulo præcedenti inter probationes secundæ Conclusionis.

Probatur 2. Ex Ecclesiæ precibus: *Lex* enim *supplicandi*, inquit S. Cœlest. *Statuit legem credendi*. Et S. Augustinus Lib. de dono persever. cap. 7. observat, Ecclesiam non solum Symbolis & Decretis quæ condit, sed etiam orationibus suis Fideles edocere. Porro Ecclesia preces ad Deum dirigit, ut nos eximat a lethalibus morbis, instantibus periculis, ingruentibus tempestatibus, grassantibus contagiis &c. Hæ autem preces manifeste declarant persuasum esse Ecclesiæ, Deum generalibus naturæ legibus quas statuit non sic astrictum esse, quia ab iis quandoque peculiari ac benefica voluntate discedat: non quidem manifesta semper ac publica ratione (in quo consistit miraculum proprie dictum) sed vero, licet occulto & invisibili modo.

Et certe si existimaret Ecclesia, Deum nusquam esse recessurum a statuto semel a se legum naturalium ordine, certe agnosceret se frustra orationes & vota fundere ad obtinenda ea quæ nonnisi interturbato legum naturalium cursu contingere possent. V. g. aliquis gravissimo morbo vexatur; si juxta leges naturales debet a morbo liberari, necessum non est, ut Ecclesia preces effundat, quia iis prætermissis æger nihilominus sanabitur: cum ergo Ecclesia enixe Deum rogat ut ægroto reddatur sanitas, sperat profecto id futurum, etiamsi leges naturales ad mortem huic ægro inferendam ex se determinatæ sint.

Probatur 3. ex SS. Patribus quorum constans est doctrina, Deum singula velle non generali dumtaxat, sed etiam speciali voluntate; adeo ut nihil omnino sit in rerum natura quod sigillatim & peculiari Dei opera ac intentione factum non fuerit, aut speciali Dei providentia dispositum & ordinatum. Plura hanc in rem SS. Patrum testimonia collecta reperies apud Petavium theologicorum dogmatum To. 1. L. 8. cap. 2. 3. & seq. Omnium instar nobis erunt SS. Augustinus & Thomas.

S. Augustinus Lib. 11. de civit. Dei cap. 17. *Deus*, inquit, *sicut naturarum bonarum optimus creator est, ita malarum voluntatum justissimus ordinator; ut cum illæ male utuntur naturis bonis, ipse bene utatur etiam voluntatibus malis*. Ibidem cap. 18. *Neque enim*, ait, *Deus ullum, non dico Ange-*

lorum, ſed vel hominem crearet, quem malum futurum eſſe præſciſſet, niſi pariter noſſet quibus eos bonorum uſibus commodaret, atque ita ordinem ſæculorum tanquam pulcherrimum carmen ex quibuſdam quaſi antithetis (id eſt oppoſitis) *honeſtaret.* Rurſus Lib. imperfecto de Geneſ. ad litt. cap. 5. *Vitiorum noſtrorum non eſt auctor Deus, ſed tamen ordinator eſt, cum eo loco peccatores conſtituit, & ea perpeti cogit quæ merentur ∴∴∴∴. Quædam ergo & facit Deus & ordinat: quædam vero tantum ordinat. Juſtos & facit & ordinat: peccatores autem in quantum peccatores ſunt, non facit, ſed ordinat tantum ∴∴∴∴. Ita ſpecies naturaſque ipſas & facit & ordinat, privationes autem ſpecierum defectuſque naturarum non facit, ſed ordinat tantum.* Denique idem clarius inculcat Enchir. cap. 11. his verbis: *Deus omnipotens ∴∴∴∴. cum ſumme bonus ſit, nullo modo ſineret mali eſſe aliquid in operibus ſuis, niſi uſque adeo eſſet omnipotens & bonus, ut bene faceret etiam de malo.* Nemo eſt qui in his locis non advertat, nihil eſſe in rerum natura, juxta S. Auguſtinum, quod fiat abſque ſpeciali Dei operantis aut ſaltem permittentis voluntate & providentia. Scilicet ſpecialis eſt auctor ſimul & ordinator rerum omnium naturalium; peccatorum autem aliorumque defectuum ordinator tantum. Id ipſum diſertis verbis tradit S. Doctor citato antea L. 1. Confeſſ. c. 10. *Deus*, inquit, *ordinator eſt & creator rerum naturalium; peccatorum autem tantum ordinator.*

Accedit, quod ſi S. Auguſtinus in ea fuiſſet ſententia, Deum in producendis & regendis rebus univerſi, non particulari voluntate uti, ſed generali dumtaxat & indifferenti quæ per cauſas occaſionales determinetur, profecto diſputans adverſus Manichæos, hanc uſurpaſſet rationem, utpote refellendis eorum argutiis & vitiligationibus maxime opportunam. Scilicet Manichæi ex eo efficere conabantur Deum ſumme bonum rerum viſibilium auctorem non eſſe, quia in rerum univerſitate occurrunt monſtra aliique defectus naturales; at obvia fuiſſet & facilis S. Auguſtino reſponſio; nempe hæc omnia vitia non in Deum, ſed in cauſas occaſionales dumtaxat eſſe refundenda: at nuſquam ita reſpondet S. Doctor, imo contrarium expreſſis verbis docet Lib. 3. cap. 2. *Alia ſunt*, inquit, *quæ multi ſtupant ∴∴∴∴. ſicuti ſunt defectus luminarium, & raro exiſtentes quædam ſpecies ſiderum, & terræ motus, & monſtruoſi partus animantium, & quæcumque ſimilia, quorum nihil fit niſi voluntate Dei, ſed pleriſque non apparet.* Quod repetit cap. 8. his verbis: *Exceptis illis quæ in eodem ordine rara ſunt, ſicut defectus luminarium, & ſpecies inuſitatæ ſiderum, & monſtra, & terræ motus, & ſimilia ∴∴∴∴. quorum quidem prima & ſumma cauſa non eſt niſi voluntas Dei. Itaque licuit vanitati Philoſophorum etiam aliis cauſis ea tribuere, vel veris, ſed proximis, cum omnino videre non poſſent ſuperiorem omnibus cauſam, id eſt voluntatem Dei; vel falſis &c.* Quibus verbis nihil poteſt dici ad propoſitum noſtrum expreſſius.

Eamdem ſpecialem Dei voluntatem quæ ad ſingula ſigillatim ſeſe extendat non minus clare exprimit S. Thomas variis in locis, præſertim vero 1. par. q. 22. art. 2. in corp. *Neceſſe eſt dicere*, inquit, *omnia divinæ providentiæ ſubjacere, non in univerſali tantum, ſed etiam in ſingulari ∴∴∴∴. unde neceſſe eſt omnia quæ habent quocumque modo* eſſe, *ordinata eſſe a Deo in finem, ſecundum illud Apoſtoli ad Rom. 13. Quæ a Deo ſunt, ordinata ſunt.* Unde idem S. Doctor ibidem ad primum obſervat aliquid dici *caſuale* vel *fortuitum* reſpectu cauſæ particularis dumtaxat; at vero reſpectu cauſæ univerſalis a cu-

jus

jus ordine nihil totaliter recedere poteſt, dici debere *proviſum* ac *intentum*. *Dicendum* inquit, *quod in quantum aliquis effectus ordinem alicujus cauſæ particularis effugit, dicitur eſſe* caſuale, *vel* fortuitum, *reſpectu cauſæ particularis; ſed reſpectu cauſæ univerſalis, a cujus ordine ſubtrahi non poteſt, dicitur eſſe* proviſum: *ſicut & concurſus duorum ſervorum, licet ſit caſualis quantum ad eos, eſt tamen proviſus a domino, qui eos ſcienter, ſic ad unum locum mittit, ut unus de alio neſciat*. Vides ex S. Doctore omnes effectus naturales, etiam ii qui dicuntur fortuiti, eſſe a Deo generatim dumtaxat, ſed & ſpecialiter intentos: eo fere modo quo concurſus duorum ſervorum quos herus eo fine dirigit ad certum locum, ut ſibi invicem occurrant, ſpecialiter intentus eſt ab hero, licet quantum ad ſervos fortuitus & caſualis dici poſſit ac debeat.

Idipſum diſertius ibidem explicat S. Doctor ad 2. his verbis: *Dicendum*, inquit, *quod aliter de eo eſt, qui habet curam alicujus particularis, & aliter de proviſore univerſali: quia proviſor particularis excludit defectum ab eo quod ejus curæ ſubditur, quantum poteſt; ſed proviſor univerſalis permittit aliquem defectum in aliquo particulari accidere, ne impediatur bonum totius: unde corruptiones & defectus in rebus naturalibus dicuntur eſſe contra naturam particularem; ſed tamen ſunt de intentione naturæ univerſalis; in quantum defectus unius cedit in bonum alterius, vel etiam totius univerſi: nam* corruptio unius eſt generatio alterius, *per quam ſpecies. Cum igitur Deus ſit proviſor generalis totius entis, ad ipſius providentiam pertinet ut permittat quoſdam defectus eſſe in aliquibus particularibus rebus, ne impediatur bonum univerſi perfectum: ſi enim omnia mala impedirentur, multa bona deeſſent univerſo; non enim eſſet vita leonis, ſi non eſſet occiſio animalium; nec eſset patientia Martyrum, ſi non eſset perſecutio tyrannorum: unde dicit Auguſtinus in Enchir. Deus omnipotens nullo modo ſineret aliquod malum eſse in operibus ſuis, niſi uſque adeo eſset omnipotens & bonus, ut bene faceret etiam de malo.*

Hæc mox adducta Doctoris Angelici teſtimonia, tametſi prolixiora, hic omnino deſcribi oportuit: ſunt enim peremptoria, ac ex iis clare liquet quam aliena ſit Malebranchii ſententia a mente & doctrina S. Doctoris.

I. aſſerit Malebranchius Lib. de natura & gratia, in Medit. & alibi, Deum per ſeipſum nullum effectum ſigillatim & voluntate ſingulari velle, ſed dumtaxat quatenus ex ſupradictis generalioribus ac ſimpliciori-bus legibus ſequitur. E contra Doctor Angelicus, articulo mox laudato in corp. aſſerit, *neceſse eſse dicere omnia divinæ providentiæ ſubjacere, non in univerſali tantum, ſed & in particulari.*

II. contendit idem Malebranchius, Deum non velle monſtra alioſque defectus qui in rerum univerſitate occurrunt (in ordine phyſico) voluntate ſpeciali, directa & poſitiva, ſed generali dumtaxat & indifferenti quæ per cauſas occaſionales determinatur. Ita expreſſe docet in Inquiſitione veritatis pag. 494. his verbis: *Or qui eſt l'homme qui oſe dire que Dieu n'agit point pas les voyes les plus ſimples, qu'il eſt deregle dans ſes deſſein, qu'il fait des monſtres par une volonte poſitive, directe & particuliere, & non par une eſpece de neceſſite?* Et rurſus in Lib. de natura & gratia: *Dieu n'aime point les monſtres: il n'a point fait les loix de la nature pour les engendrer; & s'il avoit pu par des voyes auſſi ſimples faire & conſerver un monde plus parfait, il n'auroit point etabli des loix dont un ſi grand nombre de monſtres ſont des ſuites neceſſaires.* At e contra Doctor Angelicus expreſſe aſſerit, citato articu-

lo ad 2. corruptiones alioſque defectus qui in rebus naturalibus occurrunt, equidem eſſe contra naturam particularem, *ſed tamen eſse de intentione naturæ univerſalis* (Dei ſcilicet) *in quantum defectus unius cedit in bonum alterius*; ergo, juxta S. Doctorem, *Deus poſitive intendit & vult hujuſmodi defectus*. Et vero Deus directe & poſitive vult quod cedit in bonum totius univerſi: *Forma*, inquit S. Thomas 1. p. q. 49. art. 12. *quam principaliter Deus intendit in rebus creatis, eſt bonum ordinis univerſi:* at idem S. Doctor loco jam laudato docet, corruptiones alioſque defectus in ordine phyſico, *cedere in bonum totius univerſi*; ergo &c.

III. Denique docet Malebranchius locis mox citatis, vitia alioſque defectus *naturales* qui in rerum univerſitate occurrunt, non in Deum refundenda eſſe, ſed dumtaxat in cauſas occaſionales quibus obſequitur Deus, & veluti *quadam neceſſitate* aſtringitur ad ea permittenda. At vero cenſet S. Thomas articulo mox laudato in corp. exceptis defectibus moralibus cætera omnia Deo eſſe aſcribenda, qui ſumma ſua ſapientia *attingit a fine uſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuaviter*; atque ita dirigit & ordinat cauſas occaſionales, ut ex iis enaſcantur certi quidam defectus qui plurimum conducunt in bonum & pulchritudinem totius univerſi: ſicuti umbræ in pictura, & in muſica concors vocum diſcordia maxime proſunt ad picturæ ornamentum & concentus ſuavitatem, quibus comparationibus plerumque utitur S. Auguſt. variis in locis, ac præſertim Epiſt. 166. alias 28. & 138. alias 3.

Prob. 4. ex conſtanti Theologorum doctrina, qui ſummo conſenſu, uti rem certam & indubitatam tradunt, Deum, excepto peccato, cætera omnia ſigillatim directe & poſitive velle. Et vero ii omnes agnoſcunt ſpecialem Dei providentiam quæ ad res quaslibet ſeſe extendat; at ſpecialis providentia ſpecialem voluntatem neceſſario includit: unde & Petavius loco ſupra laudato cap. 4. ſic habet: *Nec dubitare licet Chriſtiano ulli, quin Deus rerum omnium tam anima carentium, quam animatarum, peculiarem, & cujuſque naturæ congruentem habeat curam, & quod ſacrarum Scripturarum conſtans auctoritas demonſtrat .·.·. Etenim cum nulla ſit res, quam non ſigillatim ac per ſe Deus effecerit, fieri non poteſt, quin particulatim quoque, tanquam operi ſuo, illi curam adhibeat.* Paulo ante dixerat: *Innumera ſunt teſtimonia omnibus in Scripturæ libris .·.·.·. quæ hoc docent, Deum non univerſe ſolum, ſed minutatim quoque rationem habere ſingularum rerum, iiſque propria & accommodata unicuique providentia conſulere, & quæ opus habent ſuppeditare.*

Probatur denique 5. variis rationibus theologicis.

Prima ſic proponitur: Ea Deus ſigillatim, directe & poſitive vult, quæ ſunt in ſe bona, quæque maxime conducunt in bonum, pulchritudinem & ordinem totius univerſi: ut enim vidimus ex S. Thoma loco antea laudato, *forma quam principaliter Deus intendit in rebus creatis, eſt bonum ordinis univerſi*. Atqui omnia quæ occurrunt in rerum univerſitate, ne exceptis quidem monſtris aliiſque defectibus naturalibus, ſunt in ſe bona, ac plurimum cedunt in ornamentum & decorem totius univerſi; ergo &c. Major certa eſt, minor vero conſtat 1. ex illo Geneſ. 1. *Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona*. 2. ex SS. Auguſtino & Thoma locis ſupra citatis, quibus adde quod S. Auguſtinus agens contra Manichæos frequenter aſſerat & probet, nihil corporeum ac viſibile vitioſum eſſe, niſi per comparationem cum re perfectiori. *Nihil vituperatur*, inquit S. Doctor, *niſi*

in

in comparatione melioris. 3. monſtra aliique defectus naturales eo fere modo ſe habent in hoc viſibili mundo, ſicuti umbræ in picturis, & in muſica concors vocum diſcordia, & interpoſitiones ſilentiorum certis moderatiſque intervallis ordinatæ: porro hæc omnia, quamvis meræ privationes ſint, nonnihil conferunt & tabellæ ornamento & concentus ſuavitati; ergo &c.

Præſtat hic referre verba S. Auguſtini eleganter & accurate idipſum explicantis Lib. imperf. de Geneſi ad litt. cap. 5. *Tenebras a Deo ordinatas intelligimus cum dicitur*: Et diviſit Deus inter lucem & tenebras, *ne vel ipſæ privationes non haberent ordinem ſuum Deo cuncta regente atque administrante: ſicut in cantando interpoſitiones ſilentiorum certis moderatiſque intervallis, quamvis vocum privationes ſint, bene tamen ordinantur ab iis qui cantare ſciunt, & ſuavitati univerſæ cantilenæ aliquid conferunt; & umbræ in picturis eminentiora quæque diſtinguunt, ac non ſpecie, ſed ordine placent ... ita & Deo faciente pulchra ſunt ſingula, & ipſo ordinante pulchra ſunt omnia*. Rem eamdem iterum egregie illuſtrat S. Doctor Lib. 1. de ordine cap. 1. comparatione exquiſiti operis vermiculati, mira ſcilicet lapillorum varietate decorati, cujus quis modicam dumtaxat partem ob infirmam oculorum aciem cernere valens, opus ipſum incaute vituperaret; ibique obſervat, idem minus eruditis hominibus contingere, qui univerſam rerum coaptationem atque ordinem obtuſa mente complecti & conſiderare non valentes, defectus & vitia in rerum univerſitate reperiri, affirmare non verentur: *Si quis*, inquit, *tam minutum cerneret, ut in vermiculato pavimento nihil ultra unius teſſellæ modulum, acies ejus valeret ambire, vituperaret artificem, velut ordinationis & compoſitionis ignarum, eo quod varietatem lapillorum perturbatam putaret, a quo illa emblemata in unius pulchritudinis faciem congruentia ſimul cerni colluſtrarique non poſſent: nihil autem aliud minus eruditis hominibus decidit, qui univerſam rerum coaptationem atque concentum imbecilla mente complecti & conſiderare non valentes, ſi quid eos offenderit, quia ſuæ cogitationi magnum eſt, magnam putant rebus inhærere fœditatem*. Quibus quidem ſancti Doctoris teſtimoniis manifeſtum eſt, monſtra aliaque hujuſmodi quæ dicuntur vitia naturalia, reipſa vitia non eſſe & defectus, imo potius perfectiones; habita nimirum ratione univerſæ rerum coaptationis ac concentus: atque adeo ſub hoc reſpectu a Deo ſigillatim directe ac poſitive volita fuiſſe.

Secunda ratio hæc eſt: Deus ea intendit voluntate ſingulari, directa & poſitiva, quorum auctor eſt ac principium: atqui Deus eorum omnium quæ in rerum univerſitate occurrunt, auctor eſt ac principium; ergo &c. Major certa eſt, in Deo enim velle & efficere ſunt quid unum & idem: porro quidquid efficit Deus, illud actione ſingulari, directa & poſitiva operatur; ac proinde illud etiam intendit voluntate ſingulari, directa ac poſitiva. Minor autem conſtat innumeris Scripturæ & SS. Patrum teſtimoniis, eamque perpetuo docet S. Auguſtinus contra Manichæos & alibi ſæpe, ac præſertim Lib. 3. de Trinit. cap. 8. *Quæ*, inquit, *uſitatiſſimo tranſcurſu temporum in rerum naturæ ordine corporaliter fiunt, ſicuti ſunt caſus & occaſus ſiderum, generationes & mortes animalium.... nebulæ & nubes, nives & pluviæ, fulgura & tonitrua, fulmina & grandines, venti & ignes, frigus & æſtus, & omnia talia ... ſicut dejectus luminum, & ſpecies inuſitatæ ſiderum, & monſtra, & terræ motus & ſimilia .... Horum prima & ſumma cauſa non eſt niſi voluntas Dei: unde & in Pſalmo 148. cum quædam hujus generis eſſent*

essent commemorata, Ignis, grando, nix, glacies, spiritus tempestatis; *ne quis ea vel fortuitu, vel causis tantummodo corporalibus, vel etiam spiritualibus, tamen præter Dei voluntatem existentibus, agi crederet, continuo subjecit*, quæ faciunt verbum ejus. Ergo in mente sancti Augustini, voluntas Dei prima est & summa causa rerum quæ *in naturæ ordine corporaliter fiunt*; atque ad ea omnia sigillatim & specialiter, directe ac positive sese extendit.

Tertia: diserte fatetur Malebranchius corpora organica animalium facta esse non generali dumtaxat voluntate, juxta seriem legum duarum generalium supra relatarum circa motum materiæ, sed speciali Dei voluntate: *Lorsqu'on considere*, inquit Medit. 7. n. 5. *les corps organises, c' est-adire, les plantes & les animaux, on ne peut dire que le moindre insecte soit l' ouvrage du hazard: tout y est forme dans un dessein determine & par des volontes particuliers ..... Car les corps organises ne peuvent etre produits par les seules loix de la communication des mouvemens, qui peuvent se reduire à deux .... mais on votis bien que ces deux loix & autres semblables ne peuvent pas former une machine dont les ressorts sont infinis, & dont chacun a son usage*. Ergo falsum est, vel ipsos fatente Malebranchio, supradictas duas leges circa motum materiæ inditum, sufficere explicandis omnibus motibus qui corporibus eveniunt, nulla admissa speciali Dei voluntate circa illos motus. Porro si non repugnet sapientiæ aliisque Dei attributis ut singularem providentiam ac specialem voluntatem adhibuerit in formandis corporibus organicis plantarum & animalium, cur repugnabit ut eamdem providentiam & voluntatem adhibeat in gubernandis singulis rebus universi?

Quarta: fide constat, idque confitetur Malebranchius, Deum speciali voluntate singulas substantias spirituales creasse; ergo fateri etiam debet, eadem ratione Deum se gessisse erga res corporeas: alioquin non speciali Dei voluntati tribuendum esset quod his potius quam aliis circumstantiis nati simus, quod hoc potius quam illo corpore præditi sumus &c. Porro si Deus in creandis substantiis tum spiritualibus tum corporalibus, non generali dumtaxat sed speciali voluntate usus fuerit, quidni pariter eadem speciali voluntate ac providentia utetur in iis ordinandis ac dirigendis?

Quinta petitur ex summa Dei sapientia, potentia, aliisque Dei perfectionibus. Nam si Deus in gubernandis rebus universi generali dumtaxat, non speciali utitur voluntate, ideo fit, vel quia non omnia sigillatim novit, ut singulis speciatim consulat; vel quia non potest omnibus speciali ratione consulere; vel denique quia nec decet nec expedit ut omnibus ita provideat, tametsi possit: nullum autem ex his Deo convenit.

Non primum: infinitam enim esse Dei scientiam, eamque ad omnia etiam minima, sese sigillatim extendere, demonstravimus in Tract. de Attributis, ubi de scientia.

Non etiam secundum: vis enim competit Deo, infinitæ ipsius cognitioni par; ac proinde quemadmodum omnia sigillatim novit, ita & omnibus sigillatim consulere potest.

Non denique tertium: nam decet summam Dei sapientiam, quæ omnia sigillatim novit, iisque speciatim gubernandis vim habet idoneam, ut non solum causas, sed etiam effectus peculiari & singulari voluntate decernat, cum causæ & principia sint propter effectus. Itaque, (etiam posita hypothesi de motu materiæ semel impresso, ex quo cuncta deinceps nata sunt, quam hypothesim hic non expendimus an sit

possi-

possibilis) non solum Deus voluit motum materiæ primitus imprimere ac postmodum communicare, sed etiam voluit speciali voluntate omnia quæ ex motu materiæ secutura esse prævidit: imo voluit motum materiæ imprimere propter effecta quæ inde vidit & destinavit secutura; quia motus ille in allata hypothesi, supponitur esse tanquam medium ad producenda illa quæ secuta sunt effecta: porro Deus vult media esse propter finem, & non vice versa, juxta illud tritum sancti Thomæ antea laudatum, *Vult ergo* (Deus) *hoc esse propter hoc sed non propter hoc vult*. Ergo &c.

Sexta ratio desumitur ex idea & notione causæ occasionalis, juxta Malebranchium. Scilicet in ipsius sententia, causa occasionalis ea est quæ certo, statim ac semper generalem Dei voluntatem ad singularem quemdam effectum determinat, nec ipsa a Deo determinatur: si enim determinaretur a Deo, inquit ille Libro de natura & gratia, non causæ occasionali, sed ipsi Deo tantum tribuenda essent monstra aliique defectus naturales qui in rerum universitate occurrunt. Atqui in principiis sistematis Malebranchii non potest admitti hujusmodi causa occasionalis quæ Deum determinet ad agendum; non posset enim Deum determinare ad agendum, nisi per actionem: ipse autem asserit omnia fieri a Deo immediate, creaturarum nullam esse actionem, & si quæ videantur creaturarum actiones, illas a Deo immediate proficisci; ergo &c. Certe in hypothesi Malebranchii nullatenus concipitur, qua ratione possit asseri Deum determinari a causis occasionalibus dumtaxat, & non immediate ac peculiari voluntate velle actiones quaslibet creaturarum, sive rationalium, sive irrationalium, cum, juxta ipsum, Deus solus, excepta voluntate circa proprias volitiones, sit causa effectrix & activa.

Et vero causæ occasionales, respectu corporum, sunt, si fides Malebranchio, concursus horumce corporum juxta supra recensitas generales leges motus: quoad vero creaturas rationales, vota & preces earumdem substantiarum rationalium: ut enim ait Inquisit. verit. pag. 593. *Il y a deux sortes de causes occasionelles, les mouvements des corps, & les volontes des esprits*. At constat nec concursus corporum, nec vota & preces substantiarum rationalium esse causas occasionales.

Nam 1. quæ a substantiis rationalibus & liberis circa corpora fiunt, v.g. ab Angelis & hominibus, ea non pendent a legibus universalibus circa motum corporum, sed a libertate illis substantiis innata; ergo illæ substantiæ liberæ interrumpunt leges generales a Deo statutas circa motum corporum: ac proinde leges illæ non possunt dici causæ occasionales omnium motuum qui in corporibus contingunt.

II. Deus sæpe substantiis rationalibus immittit cogitationes & effectus ex quibus multa oriuntur bona; aliunde vero aliorum comprimit ac dissipat mala consilia, quæ plurimorum malorum causæ fuissent, juxta illud 1.Cor.1. *Perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo*. Et Job 5. *Qui apprehendit sapientes in astutia eorum, & consilia pravorum dissipat.... Porro salvum faciet egenum a gladio oris eorum, & de manu violenti pauperem*. Ergo falsum est, vota & preces substantiarum rationalium esse causas occasionales sine quibus Deus non determinatur ad quidquam faciendum circa easdem creaturas rationales.

Septima ducitur ex variis absurdis & incommodis quæ necessario consequuntur semel admissa Malebranchii sententia.

Nam-

Namque 1. Si Deus nihil velit voluntate ſingulari, ſed generali dumtaxat per cauſas occaſionales determinata, prima cauſa & ratio diverſitatis omnium humanorum eventuum, non a Deo, ſed a ſola voluntate humana eſſet repetenda; quod quidem familiari exemplo illuſtrari poteſt. Quemadmodum enim vera ratio diverſitatis ſonorum ac harmoniæ quæ ab organis muſicis editur, non a vento qui tabulis inſeritur, ſed ab organico cantore qui ventum moderatur, ac juxta regulas muſices diſpenſat, deſumenda eſt: ita pariter in prædicta hypotheſi, humanorum eventuum varietas non ipſi Deo aſcribenda eſſet, ſed humanæ voluntati, quæ perinde ſe haberet ad varios illos effectus quorum eſſet cauſa occaſionalis, ſicut manus organici modulatoris ad ſonorum diverſitatem.

II. Si vera eſt hypotheſis Malebranchii, plus deberemus motui materiæ aliiſque cauſis occaſionalibus, quam ipſi Deo: quia ſcilicet cauſa proxima vitæ noſtræ eſſet motus materiæ, nec Deus imprimendo motum materiæ, directe, poſitive ac immediate ſibi propoſuiſſet vitam nobis largiri, ſed dumtaxat permiſiſſet rem ita fieri.

Nec eſt quod regerat Malebranchius, Deum prævidiſſe ex tali motu materiæ vitam nobis obventuram. Equidem ita eſt: at non ideo nobis obventura eſt, quia Deus id prævidit, ſed e contra prævidit quia revera ex motu materiæ ſecutura erat; adeo ut ſi ex motu materiæ ſecutura non fuiſſet, reipſa Deus vitam nobis non dediſſet. Vera ergo ratio, cur haberemus vitam in illa ſententia, eſſet motus materiæ, non ipſe Deus; ac proinde plus deberemus motui materiæ quam ipſi Deo: quemadmodum ſi Princeps id ſibi dumtaxat reſervaret, ut miniſtros præficeret ærariis ſuis & exercitibus, nec ſpeciali voluntate curaret ea quæ ab illis miniſtris fierent, ii qui ab illis miniſtris ſpeciali quodam affectu officia & munera ſuſciperent, plus deberent illis miniſtris quam Regi.

III. Abſurdum eſt & in fide periculoſum, aſſerere ea omnia quæ in rerum univerſitate accidunt, ſine ſpeciali Dei ordinatione contingere, ne iis quidem exceptis quæ cum perſeverantia finali ac ſalute neceſſario connexa ſunt, qualis eſt v.g. mors adultorum qui improviſo quodam caſu ex hac vita tunc opportune rapiuntur, cum juſti ſunt: ut enim ait S. Auguſtinus Lib. de utilitate credendi cap. 16. *ſi Dei providentia non præſidet rebus humanis, nihil eſt de Religione ſatagendum*. Et Lib. de dono perſeverantiæ c.7. *Prorſus*, inquit, *in hac re non operoſas diſputationes expectat Eccleſia: ſed attendat quotidianas orationes ſuas.... Orat, ut credentes perſeverent: Deus ergo donat perſeverantiam uſque in finem*. Porro ſi Deus, ut contendit Malebranchius, nihil velit voluntate ſingulari, ſed generali dumtaxat per cauſas occaſionales determinata, planum eſt ea omnia (exceptis miraculis) quæ in hoc viſibili mundo contingunt, Deo æquidem præſciente & exequente, ſed non ſpecialiter ordinante, contingere.

Id ipſum diſerte fatetur variis in locis Malebranchius Lib. de natura & gratia his verbis: *De tous les effets particulies, il n' y a que les miracles que Dieu veuille par une volonte particuliere*. Et rurſus ibidem: *Tous les effets miracleux ne ſont point voulus de Dieu poſitivement & directement, parce que Dieu ne les veut pas par des volontes particulieres, mais ſeulement par une volonte generale, qui ne ſe porte à un effet plutot qu' à un autre, qu' autant que ſon efficace generale eſt determinée par quelque coſe qui arrive dans la creature*. Et ſpeciatim de juſto qui improviſo lapidis caſu protinus opprimitur, ſic

habet

habet eodem in Libro: *Lorſqu'une pierre tombe ſur la tete d'un homme de bien, & le delivre de la vie, elle tombe en conſequence des loix des mouvemens: ce n'eſt point à cauſe que cet homme eſt juſte, & que Dieu par une volontè particuliere le veut actuellement recompenſer. Lorſqu'un accident pareil èçraſe un pècheur, ce n'eſt point parce que Dieu le veut actuellement punir.* Quam hæc aliena ſint a doctrina SS. Auguſtini & Thomæ, conſtat ex teſtimoniis horumce SS. Doctorum antea adductis.

IV. Siſtema Malebranchii nocet perfectiſſimæ Dei providentiæ. Scilicet, ut obſervat Doctor Angelicus 1. par. qu. 22. art. 3. duæ ſunt providentiæ partes, quarum altera in rerum futurarum ordine ſeu diſpoſitione; altera in certa ordinis illius ſeu diſpoſitionis executione poſita eſt. Hæc autem duo ita ſe habent ad ſeſe invicem, ut cum diverſæ ſunt perſonæ quarum una ordinat, altera exequitur, nobilior ſit & dignior ordinatio quam executio Sic v. g. Rex ordinat, miniſtri vero exequuntur; Dux imperat, milites perficiunt; architectus diſponit ædificium, artifices aptando lapides illud conficiunt. Porro ſi credimus Malebranchio, Deus res omnes immediate ac ſigillatim exequitur, & quidem ipſe ſolus; negat enim cauſas ſecundas eſſe activas (in quo certe, niſi ejus loquendi ratio benignius exponeretur, ut alibi diximus, ab errore excuſari non poſſet) at non ordinat niſi generatim dumtaxat, & quatenus per cauſas occaſionales certum quemdam effectum determinat; ac proinde id quod præſtantius eſt in ipſa providentia, imo in quo eſſentialiter repoſita eſt juxta S. Thomam loco mox citato, non Deo ſed creaturæ potiſſimum aſcribendum eſſet. Siſtema ergo illud divinam evertit providentiam, aut ſaltem illam maxima ex parte labefactat.

V. Concordia divinæ providentiæ quæ ad univerſa quæque ſummo imperio ſeſe extendit cum libertate creaturarum rationalium, ſemper viſa eſt ad explicandum perdifficilis; atque iſtud dogma firmiter credendum & adorandum, non curioſius ſcrutandum, conſtanter docent SS. Patres: at, quæſo, quis, quantumvis ſtupidus & hebes ſupponeretur, ſuſpicari poterit divinam providentiam ad ſenſum Malebranchii intellectam, libertatis humanæ jura vel tantillum lædere? Agnoſcendum ergo divinam providentiam ac voluntatem, non generali dumtaxat, ſed & ſpeciali voluntate decernere quidquid in rerum univerſitate contingit.

Septima denique & ultima ratio ex eo deſumitur, quod infirma omnino ſint ac nullius roboris fundamenta quibus innititur Malebranchius ad vindicandum recens quod excogitavit ſiſtema. Tria potiſſimum ſunt quæ perpetuo inculcat. Primum petitur ex idea ac notione cauſæ univerſalis, quæ, ut ipſe putat, exigit ut nihil velit niſi generali dumtaxat voluntate. Secundum, ex monſtris aliiſque vitiis naturalibus quæ in hac rerum univerſitate occurrunt, quæque non in Deum ſed in cauſas dumtaxat occaſionales refundi poſſunt. Tertium ex eo eruitur, in quo vim maximam facit, quod ſcilicet tanquam certiſſimum ſtatuat, omnem vim activam, quantumcumque exigua ſupponatur, aliquid infiniti ac divini includere: ſic loquitur Medit. 9. num. 7. *Hors de Dieu il n'y a point de puiſſance veritable; & toute efficace, quelque petite qu'on la ſuppoſe, eſt quelque choſe de divin & d'infini.* Porro tria hæc falſa eſſe ac gratis conficta, conſtat ex dictis antea, & amplius conſtabit ex dicendis mox in ſolutione Objectionum.

Sol-

Solvunsur Objectiones.

Variæ Malebranchii objectiones ex dictis passim isto & præcedenti Articulo præoccupatæ manent ac expeditæ, nonnullas specialiores quas nondum attigimus, hic referemus & solvemus.

Objic. 1. In idea & notione causæ universalissimæ clare & evidenter continetur quod agat voluntate non singulari, sed generali ad certos quosdam effectus per causas occasionales determinata: atqui Deus est causa omnium universalissima; ergo agit voluntate dumtaxat generali, neque ipsum aliter agere sinit summa & infinita ipsius sapientia. Argumentum istud sæpius proponit Malebranchius Lib. de natura & gratia serm. 1. art. 22. sic habet: *La cause genèrale ne doit point produire son ouvrage par des volontès particulieres.* Ibidem art. 42. *Sa sagesse que Dieu aime plus que son ouvrage l'ordre immuable & nècessaire qui est la regle de ses volontès, ne permet pas qu'il agisse par des volontès particulieres.* Addit Medit. 11. n. 13. istud principium alte menti infigendum, ex quo innumera eruuntur consectaria, *c'est un principe qu'on ne doit pas oublier, parce que de tous les principes c'est le plus fecond.*

Resp. neg. maj. Namque 1. fatetur Malebranchius Lib. 6. de inquisitione veritatis par. 2. cap. 4. possibilem esse Cartheſii hypothesim, juxta quam dicitur nonnisi motum fuisse materiæ a Deo impressum, & ex illo motu absque speciali Dei voluntate solem, lunam, stellas, aliaque eximia corpora ex quibus coalescit aspectabilis hic mundus, successu temporis nata fuisse; qua certe in hypothesi Deus generali dumtaxat usus fuisset voluntate: attamen auctoritate Scripturæ ductus fatetur ibidem, speciali voluntate mundum conditum fuisse; non ergo in idea ac notione Dei includitur quod necessario agere debeat voluntate dumtaxat generali per causas occasionales ad certos effectus determinata. Et vero non magis in idea Dei continetur quod agat voluntate generali in dirigendis & ordinandis rebus universi, quam in iis producendis: porro fatetur Malebranchius, speciali voluntate conditas fuisse res universi; ergo &c.

II. Idem est apud Malebranchium, Deum agere juxta leges generales, & ipsum agere voluntate generali per causas occasionales determinata; unde loco mox laudando & alibi sæpe opponit modum agendi generali voluntate, rationi agendi juxta leges particulares: porro agnoscit Malebranchius, non necessariam sed liberam dumtaxat intercedere connexionem Deum inter & modum agendi juxta leges generales; sic enim loquitur Libro de natura & gratia serm. 1. art. 11. *La communication des mouvemens est une loi arbitraire qui doit etre soumise à la loi de l'ordre.* Addit ibidem: *Il y a quelques occasions assez rares où ces loix genèrales des mouvemens doivent cesser de produire leur effet; mais c'est qu'il est à propos que les hommes sachent que Dieu est tellement maitre de la nature, que s'il se soument aux loix qu'il a èstablies, c'est plutot parce qu'il le veut bien, que par une necessitè absolue.* Ergo non necessaria etiam, sed libera dumtaxat intercedit connexio Deum inter & rationem agendi voluntate generali; ac proinde non continetur clare in idea Dei quod necessario agat generali dumtaxat voluntate quæ per causas occasionales ad certos quosdam effectus determinetur.

III. Possibilia sunt miracula, eaque in mente Malebranchii non fiunt

nisi quatenus Deus agit voluntate speciali; sic enim loquitur Lib. de natura & gratia serm. 1. num. 59. *Les miracles ne sont tels, que parce qu'ils n'arrivent point selon les loix genèrales .:.:. mais pour les effets ordinaires, ils demonstrent clairement & directement les lois & les volontès genèrales.* Et rursus: *De tous les effets particuliers, il n'y a que les miracles que Dieu veuille par une volontè particuliere.*

Porro si miracula possibilia sint, eaque nonnisi voluntate speciali fiant, non ergo in idea ac notione Dei includitur quod generali dumtaxat voluntate operetur: alias miracula, contra hypothesim, non forent possibilia; Deus etenim seipsum negare non potest, nec operari modo ipsius naturæ adversante.

IV. Non negat Malebranchius quin Deus singulas substantias spirituales speciali voluntate creaverit: cogitur etiam fateri Medit. 7. n. 6. plantas aliaque corpora organica animalium facta esse non juxta seriem legum generalium circa motum materiæ, sed speciali Dei voluntate: at qua ratione hæc starent, si in idea Dei contineretur quod ageret voluntate dumtaxat generali?

Atque ex his cæterisque inter probationes allatis patet, quam infirmum sit ac labile præcipuum & palmare principium quo innititur Malebranchii doctrina circa modum agendi, tam in ordine naturali, quam in ordine supernaturali.

Instabis: Si Deus vellet voluntate speciali aliquem effectum creatum, terminus actionis divinæ ipsamet Dei actione dignus non esset; ergo reipsa Deus nihil ex rebus creatis vult voluntate speciali. Ita Malebranchius sæpius citato serm. 1. Lib. de natura & gratia art. 42. *La sagesse de Dieu .:.:. ne permet pas qu'il agisse par des volontès particulieres: l'effet qui arriveroit de chacune de ses volontès, ne vaudroit pas l'action qui le produiroit.*

Resp. 1. retorquendo: Si enim effectus creati non sunt digni peculiari Dei voluntate, nec etiam digni censendi sunt generali Dei voluntate, quod tamen negat Malebranchius.

Resp. 2. supponere istud argumentum, Deum non agere nisi propter gloriam & utilitatem quamdam externam ex creaturis instar operæ pretii a se percipiendam, aut instar finis assequendam: utrumque autem falsissimum esse constat ex dictis supra Qu. 3. & Articulo præcedenti hujusce Quæstionis, ubi fuse ex Scriptura, Patribus & ratione demonstravimus, Deum extrinsecus non operari ut aliquid inde in se redundet honoris & boni, quod summa Dei majestate indignum; sed e contra ut ex immenso & inexhausto perfectionum ac bonorum, quibus affluit, pelago, aliquid rebus creatis pro sua benevolentia gratis communicet.

Resp. 3. dist. ant. effectus creati non sunt digni actione Dei, principiative spectata, concedo: terminative sumpta, nego. Equidem creaturæ non sunt dignæ actione Dei principiative spectata: actio enim Dei spectata ex parte principii, est ipsamet Dei essentia; creaturæ autem dignitatem & perfectionem essentiæ divinæ attingere non possunt: attamen non sunt indignæ ut a Deo pro sua infinita bonitate & omnipotentissima voluntate producantur; quemadmodum non sunt indignæ ut a Deo agnoscantur: non est enim potior ratio cur dignæ sint ut attingantur a Deo per actionem divinæ potentiæ, quam ut attingantur per actionem divini intellectus. Vide quæ diximus hanc in rem Articulo præcedenti in solutione Objectionum.

His adde quod fatetur Malebranchius, Deum speciali actu & voluntate attin-

attingere corpora organica animalium; ergo non ſunt indigna actione divinæ voluntatis etiam ſpecialis, ac divinæ omnipotentiæ; ergo idem dicendum de aliis effectis naturalibus, quia hæc non ſunt minus præſtantia corporibus organicis animalium: neque enim dici poteſt muſcam, v.g. eſſe opus nobilius ipſo ſole & luna ac ſtellis.

Objic. 2. Deus ſimpliciſſimus eſt, immutabilis ac perfectiſſimus; ergo non poteſt niſi vias maxime ſimplices, immutabiles, conſtantes & perfectas in operando ſequi; ergo non poteſt niſi ea opera facere quæ ſunt maxime ſimplicia, & generali dumtaxat non ſpeciali voluntate fieri poſſunt; ſic enim Deus ratione magis ſimplici, conſtanti ac perfecta operatur. In hunc fere modum variis in locis ratiocinatur Malebranchius. Meditat. 7. n. 13. ſic habet: *Dieu ètant ſage, il doit agir ſagement: ètant immuable, il doit agir conſtamment .·.·. Un ètre ſage fera-t-il par des voyes composèes, ce qu'il peut exècuter par des voyes ſimples? Agira-t-il par des volontès particulieres, lorſque quelques volontès genèrales ſuffiſent?* Ibidem n. 15. *Soit que tu conſidere l'idèe que tu as de Dieu, ſoit que tu examine ſa conduite, tu vois clairement qu'il .·.·. n'agit point par des volontès particulieres; parce qu'agir par des loix genèrales, eſt une marque certaine d'une ſageſſe enfinie qui prevoit tout, & qui eſt immuable & conſtante dans ſes deſſeins & dans ſa conduite.*

Reſp. 1. hic recurrere ea omnia quæ ſupra fuſe diximus in reſponſione ad primam & ſecundam Objectionem.

Reſp. 2. ſummam ſimplicitatem (idem dicendum de immutabilitate ac omnimoda perfectione) quærendam eſſe in Dei ſubſtantia, non in ipſius operibus. Ratio eſt, quia perfectio eſt ſubſtantiæ ut ſit ſimplex, ut nempe non componatur ex partibus a ſe invicem ſeparabilibus aut re diſtinctis: at operatio compoſita non ideo eſt imperfecta, imo perfectiſſima eſt, ſi opus habet perfectum, & operanti nullatenus noxia ſit. Et vero cum Deus liber ſit in agendo, expedit ut pro arbitrio eliciat operationes ſimplices aut compoſitas prout ipſi libuerit; & major ejus concipitur perfectio, ut non eligat ſolas operationes ſimpliciores, quam *ſi iis* ſolis natura ſua aſtrictus eſſet.

Reſp. 3. abſurdum eſſe ut Deus aliquod opus ſibi proponat & amet dumtaxat propter modum quo fit, cum e contra modus operandi ametur & eligatur propter opus.

Reſp. 4. falſum eſſe illas agendi rationes ſemper eſſe ſimpliciſſimas, quæ generali dumtaxat voluntate diriguntur: namque generali voluntate Deus potuiſſet cernere opera maxime compoſita. Et certe, ſtando Malebranchii principiis, mundus qualis nunc eſt, generali dumtaxat voluntate Dei conditus eſt & gubernatur: attamen negari non poteſt, hoc opus maxime compoſitum eſſe, & dari poſſe aliud multo ſimplicius.

Reſp. 5. quod etiamſi Deus generales leges ſibi præfixiſſet, quas ſequeretur in dirigenda ac gubernanda hacce rerum univerſitate, non inde inferendum eſſet, eum peculiarem voluntatem non adhibere circa ſingulos naturæ effectus: ſicuti enim Chriſtus ſibi generatim propoſuit agere quæcumque placita erant Patri, & nihilominus peculiari voluntate ſingula executus eſt, ſic etiam quamvis Deus generales leges ſibi præſtituiſſet in gubernando univerſo, exinde minime ſequeretur ipſum peculiari ac ſingulari voluntate univerſa quæ contingunt, ſpeciatim non exequi.

His adde, quod omnibus Malebranchii argutiis diſſolvendis aptiſſimum

eſt,

eſt, ſcilicet in principiis SS. Auguſtini & Thomæ Deum æterno conſilio & ſempiterna ac immutabili voluntate ſingula in tempore ſpeciatim operari: unde manifeſtum eſt ipſum levitatis, inconſtantiæ aut mutabilitatis non poſſe argui, licet in dirigendis rebus univerſi ſpeciali utatur voluntate; ubi enim æternum ac ſempiternum adeſt conſilium, ibi nulla certe reperitur inconſtantia aut mutatio. Idipſum eleganter & accurate explicat S. Auguſtinus Lib. 12. de civit. Dei cap. 12. his verbis: *Poteſt ad opus novum, non novum, ſed ſempiternum adhibere conſilium .·.·. Si prius ceſſavit, & poſtea operatus eſt .·.·. hoc procul dubio quod dicitur prius & poſterius, in rebus prius non exiſtentibus & poſterius exiſtentibus fuit. In illo autem non alteram præcedentem altera ſubſequens mutavit, aut abſtulit voluntatem; ſed una eademque ſempiterna & immutabili voluntate res quas condidit, & ut prius non eſſent, egit, quamdiu non fuerunt, & in poſterius eſſent, quando eſſe cæperunt: hinc eis qui talia videre poſſunt, mirabiliter fortaſſis oſtendens, quam eis non indiguerit, ſed eas gratuita bonitate condiderit, cum ſine illis ex æternitate initio carente in non minore beatitate permanſit.* Et Lib. 1. Confeſſ. cap. 4. *Nunquam*, inquit, *novus, nunquam vetus: innovat omnia .·.·.·. opera mutat, nec mutat conſilium.*

Eadem eſt Doctoris Angelici doctrina qu. 3. de potentia art. 17. ad 12. & 21. & 1. diſt. 8. q. 3. art. 1. ad 4. *In omnibus*, inquit, *in quibus differt operatio a ſubſtantia, oportet eſſe aliquem modum motus, ex hoc quod exit de novo in operationem, quia acquiritur in ipſo operatio quæ prius non erat: in Deo autem operatio eſt ſua ſubſtantia.* Clara ſunt iſta, quæ cum Malebranchii objectiones ex inconſtantia ac mutabilitate petitas penitus exhauriant, ab aliis SS. Doctorum teſtimoniis recenſendis hic ſuperſedemus.

Objic. 3. Manifeſti defectus occurrunt in rerum naturalium ordine. 1. multa monſtra quotidie accidunt in rerum natura & naſcuntur. 2. animalia quæ nata ſunt ut vivant, ab aliis comeduntur. 3. imbres uberrimi in mare cadunt, qui deſunt multis Africæ & Aſiæ regionibus, quibus tamen maxime utiles eſſent. 4. ex arboribus a grandine excutiuntur fructus immaturi proxime diſpoſiti ut ad maturitatem pervenirent. 5. varia naturæ opera ſeſe invicem deſtruunt: quæ quidem omnia vitioſa ſunt, aut inutilia, aut levitatis argui poſſunt. Porro ſi Deus ſpeciali voluntate univerſa quæ in rerum natura contingunt dirigeret & ordinaret, profecto nihil fieret vitioſe inutiliter, aut quod levitatis argui poſſet; ergo &c.

Ita variis in locis ratiocinatur Malebranchius. Sic Medit. 7. *Pour juger de l'ouvrier par l'ouvrage; il ne faut pas tant conſiderer l'ouvrage, que la maniere d'agir de l'ouvrier, Or comme les hommes groſſiers & ſtupides ne voyent que l'ouvrage de Dieu, & ne ſcavent point la maniere dont Dieu s'eſt ſervi pour le conſtruire, les defauts viſibles de l'ouvrage les frappent, & la ſageſſe incomprehenſible des voyes ne les porte point à en admirer l'auteur.* In Inquiſitione veritatis pag. 493. jam citata ſic habet: *On ne peut repondre ſans crainte de ſe tromper ſi certaines qualites conviennent ou ne conviennent pas à un ſujet, ſi on n'a point d'idee de ce ſujet. Or qui eſt l'homme qui oſe dire que Dieu n'agit point par les voyes les plus ſimples, qu'il eſt dereglé dans ſes deſſeins, qu'il fait des monſtres par une volonte poſitive, directe & particuliere, & non par une eſpece de neceſſite?* Lib. de natura & gratia ſerm. 1. *Dieu pouvoit ſans doute faire un monde plus parfait que celui que nous habitons. Il pouvoit par exemple, faire en ſorte que la pluie qui ſert a rendre la terre fe-*

conde, tombat plus regulierement ſur les terres labourèes que dans la mer ou elle n'eſt pas neceſſaire. Mais pour faire ce monde plus parfait, il auroit fallis qu'il eut change la ſimplicite de ſes voyes. Hoc argumento ex imbribus decidentibus in mare, flumina, vias publicas, ſuper domos & in urbibus, ſæpius utitur Malebranchius. Ibidem art. 23. *Dieu à donne à chaque ſemence un grain qui contient en petit la plante & le fruit .·.·. Ne marque-t-il pas aſſez par là qu'il veut en un ſens tres-veritable, que toutes ces ſemences produiſent leur ſemblable? .·.·. cependant tous ces grains ne profitent point; ou s'ils profitent, la grele ou quelqu' autre accident facheux, qui eſt une ſuite des loix generales de la nature, les empeche de nourrir leur epi. Ce qui n'arriveroit pas, ſi Dieu n'etoit la cauſe generale qui ne doit point agir par des volontes particulieres.* Denique in Inquiſitione veritatis pag. 600. ſic loquitur: *Il me paroit evident que ſi Dieu avoit comme nous des volontes particulieres pour chaque choſe qu'il produit, il n'arriveroit point qu'un de ſes ouvrages en detruiſit jamais un autre. Comme Dieu ne peut avoir des volontes contraires, il faudroit avoir recours à un principe du mal, pour geler par exemple les fruits que Dieu feroit naitre.*

Reſp. nego antecedens: falſum enim eſt ac temerarium aſſerere, manifeſtos defectus manifeſtaque vitia in Dei operibus reperiri. *Vidit Deus*, inquit ſacer contextus, *cuncta quæ fecerat, & erant valde bona*. Non ſatis nobis cognita eſt rerum natura, non ſatis perſpecti fines, ut in rerum naturalium univerſitate vitioſi quidquam & imperfecti arguamus. Id egregie docet S. Auguſt. Lib. 3. Confeſſ. cap. 40. cujus verba, quoniam Malebranchii & ſimilia ſentientium argutias penitus diſſolvant, libenter hic attexam. *Ita*, inquit, *ordinantur officiis & finibus ſuis in pulchritudinem univerſitatis, ut quod horremus in parte, ſi cum toto conſideremus, plurimum placeat: quia nec in ædificio judicando unum tantum angulum conſiderare debemus, nec in homine pulchro ſolos capillos, nec in bene pronuntiante ſolum digitorum motum, nec in lunæ curſu aliquas tridui tantum figuras. Ista enim, quæ propterea ſunt infirma, quia partibus imperfectis tota perfecta ſunt, .·.·. tota conſideranda ſunt ſi recte volumus judicare. Sed ſicut niger color in pictura cum toto fit pulcher; ſic totum iſtum agonem decenter edidit incommutabilis Dei providentia, aliud victis, aliud certantibus, aliud victoribus, aliud ſpectatoribus, aliud quietis & ſolum Deum contemplantibus tribuens: cum in his omnibus non ſit malum, niſi peccatum.* Quibus S. Doctoris verbis nihil certe ad propoſitum noſtrum dici poteſt expreſſius. Docet 1. omnia quæ in rerum univerſitate occurrunt, ita ordinari in pulchritudinem univerſi, ut quæ ſpectata *in parte*, hoc eſt, in ſe præciſe ac ab aliis ſeparata, vitioſa videntur, ſi cum toto conſiderentur, quemadmodum conſideranda ſunt, ſi recte volumus judicare, perfecta videri. Docet 2. quod ſicuti vocum diſſonantia in muſica, & umbræ ac nigri colores in pictura, ſi recte ac congrue ſint diſpoſita, plurimum placent; ſic totus iſte rerum contentus incommutabili Dei providentia decenter ordinatus ac diſpoſitus, ad Dei ſapientiam & mundi pulchritudinem manifeſtandam maxime conducit. Docet 3. diſertis verbis, in hacce rerum univerſitate nihil eſſe malum, ac vitioſum, niſi peccatum. Idem inculcat ac paſſim tanquam rem certiſſimam aſtruit S. Doctor Libris de civit. Dei.

Idipſum variis comparationibus illuſtrat Lib. 1. de ordine cap. 2. præſertim vero exemplo alicujus hominis imperiti qui ingreſſus officinam alicujus artificis, inutilia crederet inſtrumenta quæ ibi videret, eo quod

uſum

uſum eorum neſciret, aut alterius qui ita minutim cerneret, ut in vermiculato pavimento nihil aliud ultra unius teſſeræ modulum acies ejus valeret cernere & ambire, & tamen vituperaret artificem velut ordinationis & compoſitionis ignarum, eo quod varietatem lapillorum perturbatam putaret, a quo illa emblemata in unius pulchritudinis faciem congruentia ſimul cerni colluſtrarique non poſſent. *Nihil aliud*, inquit S. Doctor, *minus eruditis hominibus accidit, qui univerſam rerum coaptationem atque concentum imbecilla mente complecti & conſiderare non valentes, ſi quid eos offenderit, quia ſuæ cogitationi magnum eſt, magnam putant rebus inhærere fœditatem.* Vides ex S. Doctore, prætenſa vitia quæ in rerum univerſitate deprehendi videntur, in ſolam mentis humanæ imbecillitatem ac ignorantiam eſſe refundenda.

Ad primam probationem reſpondeo cum S. Auguſtino, defectus luminum, ſpecies inuſitatas ſiderum, terræ motus, monſtra & quæcumque his ſimilia quæ multi admodum ſtupent, ſpeciali, directæ & poſitivæ Dei voluntati eſſe tribuenda. Ita diſerte aſſerit S. Doctor Lib. 3. ſupra citato de Trinit. cap. 2. *Defectus luminarium*, inquit, *& raro exiſtentes quædam ſpecies ſiderum, & terræ motus, & monſtruoſi partus animantium, & quæcumque ſimilia, horum nihil fit niſi voluntate Dei, ſed pleriſque non apparet. Itaque licuit vanitati Philoſophorum, etiam cauſis aliis ea tribuere, vel veris, ſed proximis, cum omnino videre non poſſent ſuperiorem cæteris omnibus cauſam, id eſt voluntatem Dei; vel falſis &c.* Audis S. Auguſtinum aſſerentem, monſtra aliaque ſimilia divinæ voluntati tanquam primæ & ſummæ cauſæ eſſe aſcribenda, quamquam placuerit vanis quibuſdam Philoſophis ea aliis cauſis tribuere. Cap. 9. ejuſdem Libri idem repetit his verbis: *Species inuſitatæ ſiderum, defectus luminum, terræ motus, monſtra & ſimilia, horum quidem prima & ſumma cauſa non eſt niſi voluntas Dei: unde & in Pſalmo cum quædam hujus generis eſſent commemorata*, ignis, grando, nix, glacies, ſpiritus tempeſtatis: *ne quis ea fortuitu, vel cauſis tantummodo corporalibus, vel etiam ſpiritualibus, tamen præter voluntatem Dei exiſtentibus, agi crederet, continuo ſubjecit*, quæ faciunt verbum ejus. Non poterat S. Doctor clarioribus verbis affirmare, Deum ſingulari ac ſpeciali voluntate velle ut exoriantur inuſitatæ ſpecies ſiderum, naſcantur monſtra, eveniant terræ motus & ſimilia. Equidem dici poteſt, hanc ſpecialem Dei voluntatem niti concurſu legum generalium, quarum ordinem interturbare non vult Deus: at nihilominus verum eſt hanc Dei voluntatem ſpecialem eſſe, ſaltem permiſſivam.

Et vero id Deus vult ſpecialiter, directe ac poſitive, quod conducit in ordinem & pulchritudinem univerſi. *Forma*, inquit S. Thomas 1. p. qu. 40. art. 13. *quam principaliter Deus intendit in rebus creatis, eſt bonum ordinis univerſi:* porro, fatente Malebranchio, monſtra nonnihil ad pulchritudinem hujuſce univerſi conducunt: poſtquam enim aſſeruit Lib. de natura & gratia ſerm. 1. art. 22. *Si Dieu avoit pu par des voyes auſſi ſimples conſerver un monde plus parfait, il n'auroit point etabli des loix dont un ſi grand nombre de monſtres ſont des ſuites neceſſaires*; ſtatim ſubdit: *Mais il auroit ete indigne de ſa ſageſſe, de multiplier ſes volontes pour empecher certains deſordres particulieres, qui ſont meme dans l'univers une eſpece de beaute*: ergo &c.

Ad ſecundum, quod ſpectat animalia quorum alia ab aliis vorantur,

alia vero maturam ætatem non adipiſcuntur, reſpondet S. Auguſtinus Epiſt. 166. alias 28. iſta omnia ordinatiſſimæ Dei diſpoſitioni eſſe adſcribenda, qui ſingulis naturis naſcentibus & occidentibus temporum ſpatia, brevius vel productius largitur, prout univerſitatis moderamini ac pulchritudini melius expedire judicaverit: idque mire illuſtrat ibidem exemplo periti muſici qui apprime novit quas quibus moras vocibus tribuat, ut illud quod canitur, decedentibus ac ſuccedentibus ſonis pulcherrime currat ac tranſeat. En ſancti Doctoris verba: *Nam quod dicitur, Quare facit animas eis, quos novit cito morituros? .·.·. Poſſumus recte illius moderationi iſta relinquere, quem ſcimus omnibus temporaliter tranſeuntibus rebus, ubi ſunt etiam animalium ortus & obitus, curſum ornatiſſimum atque ordinatiſſimum dare; ſed nos iſta ſentire non poſſe, quæ ſi ſentiremus, delectatione ineffabili mulceremus. Non enim fruſtra per Prohetam .·.·.·. dictum eſt de Deo,* Qui profert numeroſe ſæculum. *Unde muſica, id eſt ſcientia bene modulandi, ad admonitionem magnæ rei, etiam mortalibus rationales habentibus animas Dei largitate conceſſa eſt. Unde ſi homo faciendi carminis artifex novit quas quibus moras vocibus tribuat, ut illud quod canitur, decedentibus ac ſuccedentibus ſonis pulcherrime currat ac tranſeat; quanto magis Deus, cujus ſapientia, per quam fecit omnia, longe omnibus artibus præferenda eſt, nulla in naturis naſcentibns & occidentibus temporum ſpatia, quæ tanquam ſyllabæ ac verba, ad particulas hujus ſæculi pertinent, in hoc labentium rerum tanquam mirabili cantico, vel brevius, vel productius, quam modulatio præcognita & præfinita depoſcit, præterire permittit? Hoc cum etiam de arboris folio dixerim, & de noſtrorum numero capillorum; quanto magis de hominis ortu & occaſu cujus temporalis vita brevius productiuſve non tenditur, quam Deus diſpoſitor temporum novit univerſitatis moderamini conſonare?* Egregium hoc, prolixius licet, ſancti Auguſtini teſtimonium excribendum fuit, ex quo manifeſte liquet, ordinatiſſimum rerum omnium temporaliter tranſeuntium curſum, ubi ſunt etiam viciſſitudines ortus & occaſus animalium, vigilantiſſimæ Dei ſapientiæ, atque adeo ſpeciali ipſius voluntati eſſe deputandum.

Itaque ex eo quod quædam animalia apta ad vitam diutius protrahendam, ab aliis animalibus devorentur, v. g. agni a lupis, lupi a leonibus &c. immerito infert Malebranchius Deum ſingula velle, non ſpeciali, ſed generali dumtaxat voluntate, ac quaſi coactus per generales naturæ leges quas ſibi ipſe impoſuit. Et certe agnoſcit in ea mutua animalium deſtructione nihil vitioſi eſſe ac inordinati, imo in eo elucere potentiam, ſapientiam ac bonitatem Dei. Sic habet elucidatione in caput tertium Libri ſexti de inquiſitione veritatis: *Ce n'eſt point un deſordre que les lions mangent les loups, & les loups les brebis, & les brebis l'herbe dont Dieu prende un ſi grand ſoin .·.·. mais c'eſt une marque certaine de la grandeur, de la ſageſſe & de la magnificence de Dieu. Car Dieu ne fait que des ouvrages d'une ſageſſe infinie, & il les fait avec une profuſion qui marque aſſez ſa puiſſance & ſa grandeur. Tout ce qui ſe detruit, ſe repare par la meme loi qui le detruit; tant eſt grande la ſageſſe, la puiſſance & la fecondite de cette loi.* Nihil ergo obſtat quin Deus ſingulari ac ſpeciali voluntate velit quædam animalia ab aliis comedi.

Atque ex his patet reſponſio ad tertium: quod enim de hominis aliorumque animantium ortu & occaſu affirmat S. Auguſtinus loco mox laudato,

tem-

temporalem ſcilicet uniuſcujuſque vitam *brevius productiuſve tendi*, *ſicut Deus diſpoſitor temporum novit univerſitatis moderamini conſonare*: id etiam de arboris folio dicendum ibidem aſſerit S. Doctor; ac proinde, quod ex fructibus alii matureſcant, alii vero ex arboribus a grandine excutiantur, priuſquam ad maturitatem pervenerint, id ſpeciali Dei providentiæ ac voluntati tribuendum eſt.

Ad quartum reſpondeo 1. quod licet minime cognoſcamus omnium quæ eveniunt in rerum natura effectorum fines & utilitates, exinde inferendum non eſt ea prorſus inutilia. 2. quando accurate expendimus rerum naturam, deprehendimus multa maxime utilia eſſe quæ vulgo inutilia videntur: v. g. imbres utiles ſunt viis publicis, ne nimio pulvere ſordeſcant; urbibus, ut ex aquis pluvialibus ciſternæ colligi poſſint; fluminibus, ne prorſus areſcant; mari, ne nimis ſalſæ ſint ejus aquæ, ita ut nutriendis piſcibus inutiles non fiant &c. 3. quod maxime obſervandum, vel ipſe S. Auguſtinus ſæpius ſibi proponit ac ex profeſſo refellit argumentum iſtud ex uberrimis imbribus qui in mare inutiliter cadere videntur, cum deſint multis Aſiæ aliarumque regionum locis in quibus maxime utiles eſſent: mirum certe id non advertiſſe Malebranchium, atque in eo ratiocinio tantam vim feciſſe.

Sic ſibi objicit S. Doctor in Pſalm. 148. *Si Deus plueret, numquid plueret in mare? Qualis, inquiunt, providentia? Getulia ſitit, & mare compluitur*. En ipſiſſimum Malebranchii argumentum, cui ita reſpondet S. Auguſtinus: *Et quare in mare pluit? quaſi non ſint in mari quæ alantur pluvia: quaſi non ibi fecit piſces, quaſi non ibi fecit animalia? Attendite quomodo currunt piſces ad aquam dulcem. Et quare, inquit, piſci pluit, & mihi aliquando non pluit? ut cogites te in regimine eſſe deſerti, & in peregrinatione vitæ; & amareſcat tibi vita præſens, ut futuram deſideres; aut ut flagelleris, & corripiaris & corrigaris.* Poſtea ſubdit: *Omnibus Deus locis, regionibus, temporibus ſua quæque diſtribuit ∴∴∴ non tibi ergo videantur caſibus moveri, quæ verbo Dei in omni motu ſuo deſerviunt. Quo vult Deus, illuc ignis, illuc fertur nubes, ſive pluviam, ſive nivem, ſive grandinem portet.* Et rurſus: *Quidquid ergo hic accidit, noveritis non accidere, niſi de voluntate Dei, de providentia ipſius, de ordine ipſius, de nutu ipſius, de legibus ipſius: & ſi nos non intelligimus quid quare fiat, demus hoc providentiæ ipſius, quia non fit ſine cauſa ∴∴∴.* Demum ſic concludit; *Ergo quemadmodum* ignis, grando, nix, glacies, ſpiritus tempeſtatis faciunt verbum ejus; *ſic omnia quæ vanis videntur in rerum natura temere fieri, non faciunt niſi verbum ejus, quia non fiunt niſi juſſu ejus.* Quid expreſſius ad aſtruendam ſpecialem, directam ac poſitivam Dei voluntatem quæ ad minima quæque ſeſe extendat?

Addit ibidem exemplum imperiti cujuſdam hominis qui ingreſſus officinam experientiſſimi artificis ipſum reprehenderet, & inutilia crederet inſtrumenta quæ ibi deprehenderet, eo quod uſum ipſorum neſciret: *Si intrares forte*, inquit, *in officinam fabri ferrarii, non auderes reprehendere folles, incudes, malleos; & da imperitum hominem neſcientem quid, quare ſit, & omnia reprehendit. Sed ſi non habeat peritiam artificis, & habeat ſaltem conſiderationem hominis, quid ſibi dicit? non ſine cauſa folles hoc loco poſiti ſunt, artifex novit quare, etſi ego non novi. In officina non audet vituperare fabrum, & audet in hoc mundo reprehendere Deum?*

Merito ergo exclamare poſſumus cum ſancto Doctore Lib. 7. Confeſſ.

cap. 14. *Non eſt ſanitas quibus diſplicet aliquid creaturæ tuæ, ſicut mihi non erat cum diſplicerent multa quæ feciſti ∴∴. ſed poſtquam clauſiſti oculos meos ne viderent iniquitatem, conſopita eſt inſania mea ∴∴. & vidi quia non ſolum locis ſua quæque ſuis conveniunt, ſed etiam temporibus.*

Ad ultimum reſpondeo 1. deſtructionem operis non eſſe ſemper & in omnibus circumſtantiis, etiam reſpectu hominum, certum levitatis & inconſtantiæ ſignum. Equidem levis ac inconſtans dicendus eſt ille qui temere & abſque conſilio diruit, ædificat, mutat quadrata rotundis &c. non vero qui ex præconcepto fine opus antea conſtructum, ceſſante eodem fine, poſtea deſtruit: viri enim ſapientes ac providi quandoque aliqua ædificia conſtruunt quæ deinde demoliuntur, videlicet quia ea deſtinant quibuſdam uſibus momentaneis & tenuioribus quæ diu duratura non ſunt. Sic arcus triumphales ad gloriam Principis tranſeuntis erecti, ſolemnibus ritibus abſolutis ſtatim dejiciuntur: ſtultus ſane eſſet qui neſciens cui fini eſſent illa opera deſtinata, irrideret eos qui ea conſtruxerunt. 2. multo minus deſtructio operis reſpectu Dei dici poteſt ſignum levitatis & inconſtantiæ: ad hoc enim ſatis eſt quod Deus una eademque ſempiterna voluntate velit res quas condidit tali determinato tempore exiſtere, & alio deinde non exiſtere, juſtis ſemper licet occultis quandoque de cauſis; in hac enim agendi ratione ne vel minima quidem occurrit viciſſitudinis obumbratio: atqui ex modo citatis SS. Auguſtini & Thomæ textibus conſtat, Deum una eademque ſempiterna & immutabili voluntate velle &c. ergo &c. 3. Malebranchius comment. 1. in tract. de natura & gratia fatetur Deum aliquando permittere procellas peculiari voluntate, quibus ſcilicet plectat homines, meſſes eorum devaſtando; ergo falſum eſt, Deum obſtante ſua immutabilitate non poſſe effecta quædam naturalia, quorum ipſe auctor eſt, peculiari voluntate deſtruere. Imo elucidat, in cap. 3. 2. p. Lib. 6. aſſerit in ea deſtructione quandoque elucere ſapientiam, potentiam, aliaque Dei attributa: ita ſibi objicit: *N'eſt ce pas une choſe extravagante que de dire, que Dieu combat contre lu-meme, & qu'il detruit ſes ouvrages?* Sic autem reſpondet: *Ce n'eſt point un deſordre ∴∴. mais c'eſt une marque certaine de la grandeur, de la ſageſſe & de la magnificence de Dieu ∴∴. Dount ce qui ſe detruit, ſe repare par la meme loi qui le detruit, tant eſt grande la ſageſſe, la puiſſance, & la fecondité de cette loi.*

His adde quod in ſiſtemate Malebranchii **ſolus Deus**, excepta voluntate creata, ſit cauſa activa & effectrix: ac proinde velit, nolit, fateatur neceſſe eſt, mutuam operum Dei deſtructionem in ſolam directam & poſitivam Dei voluntatem eſſe refundendam, non vero in cauſas occaſionales quæ minime activæ ſunt. Quid enim ad determinandam Dei voluntatem efficere poſſunt cauſæ illæ quæ ex ſeſe ſteriles ſunt ac otioſæ, nec agunt, ſed aguntur dumtaxat ac moventur a Deo?

Objic. 4. Si omnia in rerum natura evenirent directa, poſitiva & peculiari Dei voluntate, non liceret quidquam vitare ordine naturali contingens, etiamſi nobis noxium eſſet: v. gr. non liceret adverſus imbres & ventos ſe includere ac munire; non liceret declinare occurſum leonis, lupi, aut alicujus beſtiæ venenoſæ; alioquin directæ ac peculiari Dei voluntati reſiſteremus: atqui abſurdum eſt aſſerere licitum non eſſe vitare quæ ordine naturali contingunt, maxime ſi nobis noxia ſint; ergo &c. Ita Malebranchius in reſponſione ad tract. de veris & falſis ideis: *Suppoſe que Dieu agiſſe par des volontes particulieres; je dis, que s'il pleut ſur nous par exemple, c'eſt peche*

que

que de ſe mettre a couvert : car c' eſt peche que de reſiſter à la volonte de Dieu. Or dans cette ſuppoſition il n' y a point d'action particuliere ſans volonte particuliere : ainſi reſiſter a l'action de dieu, c'eſt reſiſter à ſa volonte connue : ce qui certainement eſt peche.

Reſp. 1. retorquendo adverſus generalem Dei voluntatem quam ultro agnoſcit Malebranchius: neque enim magis licet reſiſtere generali Dei voluntati quam ſpeciali; ac proinde admiſſa generali dumtaxat Dei voluntate circa effecta naturalia, idem poſſet objici.

Reſp. 2. neg. ſequelam. Cum Deus imbres immittit, ipſius voluntas non eſt ut his imbribus omnia corpora etiam animalium madefiant; licet ergo adverſus imbres tectis ſe includere ac munire: unde & cum ad preces Eliæ cœlum dediſſet pluviam, ſeſe ſubduxit Elias ac nuntium miſit Achabo qui proprio nomine ipſi diceret: *Junge currum tuum, & deſcende ne occupet te pluvia.* Similiter cum leones emittuntur a Deo ex ſpeluncis ſuis, ut quærant eſcam ſibi, non hæc eſt Dei voluntas ut quiſquis eis occurrerit, ſe iis vorandum offerat; imo Deus terrorem omnibus incuſſit de iis animalibus, non alia certe de cauſa quam ut fugiantur ne exitium inferant. Idem dicendum de aliis animalibus venenoſis.

Reſp. 3. cum Sylvio poſt S. Thomam 1. 2. qu. 19. art. 10. duobus modis poſſe voluntatem humanam conformari divinæ: ſcilicet, aut *in volito materiali*, quando nimirum vult idem objectum ſeu eamdem rem, quam vult Deus: aut *in volito formali*, cum vult ſub eadem ratione qua Deus vult. Equidem homo tenetur ſemper voluntatem ſuam conformare divinæ voluntati *in volito formali*, non vero *in volito materiali*, quaſi debeat actu poſitivo velle quidquid ſcit, etiam per rerum eventum, Deum directe & poſitive velle. *Voluntas humana*, inquit S. Doctor loco mox laudato, *tenetur conformari divinæ voluntati in volito formaliter .·.·. ſed non materialiter.* Et qu. 23. de verit. art. 8. poſtquam aſſeruit hominem teneri conformari divinæ voluntati in volito formali, ſubdit; *In volito autem* (materiali) *non niſi ſecundum quod illud volitum conſideratur ſub ordine ad finem : qui quidem ordo ſemper nobis debet placere, quamvis hoc idem volitum poſſit bonis merito diſplicere ſecundum aliquam aliam conſiderationem, utpote ſecundum quod in contrarium finem eſt ordinabile.* Porro ſi homo non ſemper teneatur voluntatem ſuam in volito materiali conformare divinæ voluntati per rerum eventum, aut alias cognitæ; profecto perſpicuum eſt, quod quamvis omnia in rerum natura contingant directa, poſitiva & ſpeciali Dei voluntate, exinde tamen non ſequitur non licere quidquam vitare ordine naturali contingens, etiamſi nobis noxium ſit occurſum, v. gr. leonis, lupi, aut alicujus beſtiæ venenoſæ; ac proinde unum ex altero immerito infert Malebranchius: imo ut obſervat S. Thomas in priori loco mox laudato: *Secundum quod voluntas humana non conformatur voluntati divinæ in volito materialiter, conformatur ei ſecundum rationem cauſæ efficientis : quia hanc propriam inclinationem conſequentem naturam vel apprehenſionem particularem hujus rei habet a Deo, ſicut a cauſa effectiva: unde conſuevit dici quod conformatur quantum ad hoc voluntas hominis voluntati divinæ, quia vult hoc quod Deus vult eum velle.* Scilicet, uti diximus in ſecunda reſponſione, ideo Deus terrorem incuſſit hominibus adverſus ferocia & venefica animalia, ut nimirum vitentur, ne exitium inferant.

Objic. 5. Si omnia quæ in rerum univerſitate contingunt peculiari Dei volun-

voluntate eveniret, nuſquam dici poſſet Deum ab hominibus tentari, contra illud Deuteron. 6. *Non tentabis Dominum Deum tuum*; licitum ergo erit unicuique ea quæ voluerit appetere & experiri: poterit, v.g. qui ſapiens ſperare, etiamſi ex præcelſo monte in præceps ruat, ſalvum nihilominus evaſurum: quia nempe in ea hypotheſi Deus nullis aſtringitur generalibus legibus quæ naturales dici poſſint. Ita Malebranchius cit. cap. 4. reſponſ. ad Lib. de veris & falſis ideis: *Si Dieu n'agiſſoit pas en conſequence des loix generales qu'il a etablies, on ne le tenteroit jamais. Au lieu de deſcendre, ce ſeroit bien plutot fait de ſe jetter par les fenetres en ſe confiant en Dieu. Apparemment on jugera que ce ſeroit etre fou. Et pour moi, je le crois par mes principes .·.·.·. mais je le nie ſelon les principes contraires aux miens.*

Reſp. nego ant. cujus falſitas variis exemplis demonſtratur. 1. abſque errore negari non poteſt Verbum divinum ſpecialiter rexiſſe humanitatem quam ſibi hypoſtatice unierat: attamen Chriſtus Dominus tentatorem ſibi dicentem, *Mitte te deorſum*, citatis mox Deuteron. verbis ejecit, *Non tentabis Dominum Deum tuum*; ergo falſum eſt, Deum non poſſe tentari, quando ſupponitur ipſum agere voluntate ſpeciali. 2. Ezechias, cui a Domino per vocem Iſaiæ dictum fuerat 4. Regum 20. *Addam diebus tuis quindecim annos*, certus profecto erat Deum velle ſpeciali voluntate ut per illud temporis ſpatium viveret: an exinde inferret Malebranchius potuiſſe Ezechiam, quin tentaret Deum, toto illo tempore nec cibo, nec potu, aliiſque mediis ad vitam ſuſtentandam neceſſariis uti? 3. cum Angelus Dei aſtitiſſet Paulo valida tempeſtate jactato, ipſique dixiſſet: *Ne timeas Paule, Cæſari te oportet aſſiſtere: & ecce donavit tibi Deus omnes qui navigant tecum*. Non dubitabat certe quin, Deo ſpecialiter ordinante, & ipſe & omnes qui cum eo erant, e periculo evaderent; unde & ibidem ait: *Bono animo eſtote viri: credo enim Deo, quia amiſſio nullius animæ erit ex vobis*. Nihilominus tamen cum nautæ quærerent fugere de navi, dixit Paulus Centurioni & militibus, *Niſi hi in navi manſerint, vos ſalvi fieri non poteſtis*. Quod aperto argumento eſt, quantumcumque certi ſimus de ſpeciali Dei voluntate, non poſſe, quin tentetur Deus, non adhiberi media quæ ad voluntatem illam adimplendam judicantur neceſſaria. Falſum eſt ergo & abſurdum quod tam confidenter aſſerit Malebranchius, ſi omnia quæ in rerum natura fiunt, ſpeciali Dei voluntate contingerent, inde futurum ut nuſquam Deus dici poſſit tentari.

Itaque illudit Malebranchius loco in objectione laudato, atque laborat, ut ajunt, *ignoratione elenchi*. Siquidem cum dicimus Deum ſpeciali voluntate decernere quæcumque fiunt, non diffitemur quin certas quaſdam generales regulas ſtatuerit in condendo mundo, quas ordinarie ſervari voluerit, imo id ultro aſſerimus. Qui ergo aliquid experitur adverſus illas regulas, ille revera Deum tentat: talis ille foret cujus affertur exemplum in objectione, qui ſcilicet ſperaret quod ſi ex prærupto monte in præceps rueret, nihilominus tamen ſalvus evaderet.

Audiendus eſt hac de re S. Aug. de opere Monac. cap. 27. ubi diſerte docet ac variis adductis exemplis eleganter explicat, qua ratione, ne Deum tentare videamur, utendum ſit induſtria ac mediis ad finem aſſequendum ordinariis, licet Deus univerſa ſpeciatim velit ac ſingulari voluntate moderetur. *Numquid*, ait, *quia dixit Deus*, Invoca me in die tribulationis, & exi-

& eximam te, & glorificabis me, *propterea non defuit fugere Apostolus, & per murum in sporta submitti, ut manus persequentis evaderet, sed expectaret potius ut comprehenderetur, & eum sicut tres pueros de mediis ignibus liberaret? An propter hoc nec Dominus dicere debuit*, Si vos persecuti fuerint in una civitate, fugite in aliam: *quia ipse dixit*, Si quid petieritis Patrem in nomine meo dabit vobis? *Sicut ergo quisquis persecutionem fugientibus discipulis Christi objiceret hujusmodi quæstionem, cur non stetissent potius, & invocato Deo per ejus mirabilia sic eruerentur, ut Daniel a leonibus, Petrus a vinculis: responderent non se oportuisse tentare Deum, sed tunc eum talia si vellet esse facturum, cum ipsi quid facerent, non haberent; cum vero eis fugam in potestatem dedisset, etiamsi per illam liberarentur, nonnisi ab ipso liberari. Sic etiam Dei servis vacantibus & valentibus exemplo & præcepto apostolico manibus suis victum transigere, si quis ex Evangelio moverit quæstionem de volatilibus cœli, quæ non seminant, neque metunt, neque congregant; & de liliis agri, quia non laborant, neque nent: facile responderent: Si & nos per aliquam infirmitatem vel occupationem non possimus operari; sic ille nos pascet & vestiet, quemadmodum aves & lilia, quæ nihil operantur hujuscemodi: cum autem possumus, non debemus tentare Deum nostrum; quia & hoc quod possumus ejus munere possumus, & cum hinc vivimus, illo largiente vivimus, qui largitus est ut possimus, & ideo de istis necessariis solliciti non sumus; quia cum hæc possumus agere, ille nos pascit & vestit, a quo pascuntur & vestiuntur homines: cum vero hæc non possumus agere, idem ipse nos pascit & vestit, a quo & aves pascuntur, & lilia vestiuntur; quoniam nos pluris sumus illis.* Hæc S. Doctor in cujus mente ac doctrina negari non potest, quæcumque in hacce rerum universitate eveniunt, speciali Dei voluntate contingere, quod clare evincunt testimonia ex eodem S. Doctore superius adducta. *Hoc itaque tenete, fratres mei*, inquit Enarrat. in Psalm. 148. *nemo vos de fide excutiat, & de sana doctrina..... quidquid hic accidit, noveritis non accidere nisi de voluntate Dei, de providentia ipsius, de ordine ipsius, de nutu ipsius, de legibus ipsius .... de jussu ipsius.*

Objicies 6. Perinde absurdum est asserere, aut impossibilia esse prorsus miracula, aut omnia effecta quæ hic contingunt esse miraculosa: porro unum ex his duobus necessario confitendum est ex hypothesi quod omnia quæ in rerum universitate accidunt, speciali Dei voluntate contingant. Namque miracula non alia de causa talia dicuntur, quam quod secundum leges ac voluntates particulares, non autem generales eveniant. Ita ferme ratiocinatur Malebranchius Lib. de natura & gratia serm. 1. art. 59. his verbis: *Rien ne se fait dans le monde qui ne prouve ce sentiment*, (que Dieu n'agit point par des volontès particulieres) *si l'on excepte seulement les miracles: lesquels nèanmoins ne seroient point des miracles differens des effets qu'on appelles naturels, s'il ètoit vrai que Dieu agit ordinairement par des volontès particulieres; puisque les miracles ne sont tels, que parce qu'ils n'arrivent point selon les loix genèrales: ainsi les miracles supposent ces loix, & prouvent le sentiment que j'ai ètabli.*

Resp. negando min. miraculum enim est opus divinum, supernaturales, omnes causarum naturalium vires excedens; vel ut alii volunt, illud est quod contingit contra rerum ordinem quem Deus in condendo mundo statuit ut passim ac ordinarie deinceps observaretur. *Miraculum voco*, inquit S. Augustinus Lib. de utilit. credendi cap. 16. *quidquid arduum aut insolitum supra facultatem mirantis apparet.* Et Lib. 27. contra Faustum cap. 3.

Quæ

Quæ contra cognitum nobis ſolitumque naturæ curſum Deus operatur, magnalia vel mirabilia nominantur. Porro etſi omnia ſpeciali Dei voluntate fiant, quandoque tamen contingunt effecta contra conſuetum ſolitumque naturę ordinem, quia Deus ſupremus naturæ auctor & arbiter, legibus quas naturæ impoſuit, obſtrictus non eſt: imo cum decrevit & ſancivit ordinem naturalem, ſimul etiam decrevit quandoque ſe facturum aliquid præter & contra hunc ordinem: v. g. in condendo mundo Deus hanc legem ſtatuit, ut ſcilicet ignis combureret; & tamen hanc legem non ita conſtanter obſervari voluit, quin aliquando aliter faceret, uti contigit tribus pueris in fornace babylonica detentis: cum ergo Deus aliquid operatur contra legem naturalem quam ordinarie ſervari voluit, miraculum operari dicitur.

Objicies 7. Deum in agendo ſequi leges generales, idem eſt ac ipſum agere voluntate generali: atqui Deus in producendis & regendis rebus univerſi ſemper ſequitur leges generales; idque unum directe & poſitive intendit: v.g. voluntas Dei non determinatur ad aliquid faciendum circa corpora, niſi ex concurſu eorum juxta ſeriem duarum legum generalium ſupra recenſitarum circa motum materiæ: non determinatur etiam ad aliquid faciendum circa rationales ſubſtantias, niſi ex earum votis quæ ſunt veluti preces quædam naturales; ergo &c. Hac ratione utitur Malebranchius in reſponſione ad Librum de veris & falſis ideis citato jam cap. 4. n. 6. *Dieu agit par des volontès gènerales, lorſqu' il agit en consèquènce des loix genèrales ... Or je prètends que Dieu ne fait rien dans le monde que par des loix gènerales; j'excepte les miracles ... en voici la preuve. Dieu ne meut jamais les corps, s'ils ne ſont choquès; & lorſqu' ils ſont choquès il les meut toujours ... Dieu ne remue jamais mon bras, que lorſque j'ai la volontè de le remuer; & Dieu ne manque jamais à le remuer, lorſque j'ai la volontè qu' il ſe remue ... en un mot ce que Dieu fait en nous, & dans ce qui nous environne, n'arrive jamais qu'en consèquènce des loix gènerales, que Dieu à etablies pour exècuter ſes deſſeins par des voyes qui portent le caractere de ſes attributs ... Dieu n'agit donc point comme nous par des volontès particulieres ..*

Reſp. negando maj. nihil enim obſtat quin Deus ſpeciali voluntate intendat aliquem effectum qui tamen fiat juxta generales naturæ leges: v. g. cum, uti refertur Judic. 9. lapis miſſus manu mulieris confregit caput Abimelec; filii Gedeonis, iſtud contigit juxta generales naturæ leges; & tamen ille effectus ſpeciali voluntate a Deo intentus fuit, ut ſcilicet plecteretur Abimelec qui contra fas omne fratres ſuos occiderat, quemadmodum ibidem expreſſe docet ſacer contextus. Sic etiam Chriſtus generalem hanc legem ſibi ſemper propoſuit, perficere ſcilicet quæcumque Pater decrevit: *ſicut mandatum dedit mihi Pater, ſic facio*. Nihilominus tamen negari non poteſt quin peculiari voluntate ſingula executus ſit, maxime vero ea quæ pertinent ad redemptionem humani generis & electorum ſalutem. Denique quilibet fidelis generale propoſitum concipere poteſt, ut v. gr. ſecundum regulas & præcepta chriſtianæ Religionis exacte vivat: iſtud autem propoſitum non impedit quin peculiari voluntate univerſa chriſtianæ Religionis præcepta ſpeciatim adimpleat & exequatur. Unde ex eo quod Deus in agendo ut plurimum ſequatur leges generales naturæ, perperam colligit Malebranchius ipſum ſemper agere voluntate generali.

Reſp. 2. negando etiam min. Equidem Deus in agendo ordinarie ſequitur generales naturæ leges: at non ſemper agit *dumtaxat* juxta illas leges, ſed quan-

quandoquè vias & leges particulares immiſcet viis & legibus generalibus, ut manifeſte demonſtrat mox adductum Abimelec exemplum: lapis enim manu fœminea e præcelſa turri in caput ipſius immiſſus, utique cecidit juxta generales leges motus, & juxta eaſdem generales communicationis motuum leges ejus cerebrum confregit; negari tamen non poteſt quin ibi interceſſerit ſpecialis Dei voluntas: unde poſtquam Scriptura factum iſtud commemoravit, ſtatim ſubdit: *Et reddidit Deus malum, quod fecerat Abimelec contra patrem ſuum, interfectis ſeptuaginta fratribus ſuis.*

Itaque tres iſtæ loquendi rationes, quas plerumque confundit Malebranchius, ſedulo hic ſunt diſtinguendæ. 1. Deus ordinarie agit juxta generales naturæ leges. 2. Deus ſemper agit *dumtaxat* juxta generales naturæ leges. 3. Deus nihil aliud directe & poſitive vult, quam agere juxta illas leges. Prima propoſitio vera eſt, a Theologis communiter admittitur, nec favet ſiſtemati Malebranchii, cum ea enim recte ſtat Deum directe, poſitive & ſpecialiter velle id quod ex legibus generalibus ſequitur, uti mox vidimus, & patet attendenti. Secunda & tertia, quæ excludunt voluntatem ſingularem & particularem (ex quibus proinde colligeretur Malebranchii ſiſtema) falſæ ſunt, Scripturæ, SS. Patribus, & conſtanti Theologorum doctrinæ omnino adverſæ, quod liquet ex fuſe dictis inter probationes.

Objicies 8. Certa ſunt in naturali rerum ordine quædam principia, ex quibus ſequi poſſunt omnes quas videmus rerum ſpecies, omnia quæ videmus effecta: v.g. ex motu ſemel impreſſo materiæ juxta ſupra recenſitas communicationis motus leges, naſci potuerunt res omnes hujuſce univerſi eo ordine, ea pulchritudine quam in iis demiramur; porro non poteſt dubitari, quin Deus prævideritex illis principiis, ex motu v.g. taliter impreſſo, ea omnia ſecutura eſſe; cum ergo Deus voluit principia illa rerum creare, & talem motum materiæ imprimere, eo ipſo voluit ea omnia quæ ex illis principiis & motu ſecutura erant effecta: inutilis eſt ergo peculiaris Dei voluntas circa hæc omnia ſigillatim ſumpta; ac proinde ſufficit generalis quædam & indeterminata voluntas quæ ad unumquemque ſingularem effectum per cauſas occaſionales determinetur.

Rationem hanc indicat Malebranchius. Lib. de nat. & grat. ſerm. 1. n. 16. his verbis: *Je ſuis perſuadè que les loix du mouvement nèceſſaire à la production & à la conſervation de la terre, & de tous les aſtres qui ſont dans les cieux, ſe reduiſet a ces deux-ci: la premiere, que les corps mus tendens à continuer leur mouvement en ligne droite: la ſeconde, que lorſque deux corps ſe rencontrent, leur mouvement ſe diſtribue dans l'un & dans l'autre à proportion de leur poſſeur, en ſorte qu'ils doivent ſe mouvoir enſuite avec une ègale viteſſe. Ces deux loix ſont cauſe de tous les mouvemens qui cauſent cette varietè de formes que nous admirons dans la nature... Or ces deux loix ſont ſi ſimples & ſi naturelles, & en meme tems ſi fecondes, que quand on n'auroit point d'autres raiſons pour juger que els ſont celles qui s'obſervent dans la nature, on auroit tout ſujet de croire, qu'elles ſont ètablies par celui.... qui opere une infinitè de merveilles par un tres-petit nombre de volontès.* Eodem ferme modo ratiocinantur nonnulli recentiores Malebranchii diſcipuli ac Cartheſii placitis hac in parte addicti. Supponunt ſcilicet initio creatam a Deo indefinitam molem materiæ extenſæ, impenetrabilis, quæ deinde in indefinitas partes quadratas ſecta a Deo fuerit; & poſtea ſingulis partibus inditum fuiſſe motum circa centrum, ex quo motu abſque ſpeciali Dei providen-

tia

tia & ductu cuncta eo ordine, constantia & pulchritudine quæ attoniti suspicimus, enata sunt.

Resp. 1. nonnullis impossibilem videri hypothesim in qua supponitur ex certo quodam motu semel impresso materiæ, absque speciali Dei voluntate, res omnes hujusce universi nasci potuisse eo ordine, varietate, constantia & pulchritudine quam satis mirari non possumus ; hæc enim omnia suprema quadam intelligentia, ac sapientissimo Dei consilio regi & ordinari postulant. Quis sibi persuadeat ex motu semel indito, corpus v.g. hominis productum fuisse tam infinita organorum multitudine instructum, quæ tam variis tamque mirabilibus operibus apta sint.

Resp. 2. gratis admissa possibilitate hujusce hypothesis, negari non potest quin præviderit Deus ex motu semel impresso materiæ ea necessario secutura esse quæ contigerunt: porro si prævidit, necessario confitendum est illa intendisse ac voluntate speciali decrevisse ; non ergo absque peculiari Dei voluntate ea acciderunt. Et vero in ea hypothesi agnoscenda specialis Dei voluntas quæ motum, & certam quamdam motus quantitatem ac determinationem materiæ impresserit.

Resp.3. argumentum in objectione propositum vel ipsi Malebranchio perinde ac nobis esse solvendum. Namque 1.fatetur Lib.de fide natura & gratia, singulas substantias spirituales speciali voluntate a Deo conditas fuisse. 2.fatetur etiam medit.8. corpora organica animalium facta esse, non juxta seriem duarum legum generalium circa motum materiæ, sed peculiari Dei voluntate, 3. Comment.1. in tract.de natura & gratia asserit procellas, aliaque hujusmodi quæ in rerum universitate occurrunt, speciali Dei voluntate ac consilio quandoque contingere : verba Malebranchii supra retulimus, falsum est ergo Deum in gubernando singulis rebus universi generali dumtaxat voluntate uti, eamque sufficere explicandis omnibus motibus qui contingunt circa corpora.

Resp.4. Malebranchium non ut existentem, sed ut possibilem dumtaxat admittere Cartheſii hypothesim, in qua ex motu materiæ *primitus* impresso cuncta dicuntur nata: imo observat idem Malebranchius inquisit. verit. Lib.6. part. 2. cap.4. prædictam hypothesim ut mere possibilem a Carthesio fuisse propugnatam. Sic loquitur loco mox laudato: *M. Descartes n' a jamais prètendu que les choses se soient faites peu à peu comme il les dècrit: Car dans le premier article de la quatrieme partie de sa Philosophie qui est*; que pour trouver les vraies causes de ce qui est sur la terre, il faut retenir l'hypothese deja prise, nonobstant qu'elle soit fausse, *il dit positivement le contraire en ces termes*: Bien que je ne veuille point qu'on se persuade que les corps, qui composent ce monde visible, ayent jamais ètè produits en la facon que j'ai dècrite, ainsi que j'ai ci-dessus averti; je suis nèanmoins obligè de retenir ici la meme hypothese pour expliquer ce qui est sur la terre, afin quæ.... nous ayons sujet de conclure que bien que le monde n'ait pas ètè fait au commencement en cette facon, & qu'il ait ètè immèdiatement crèè de Dieu; toutes les choses qu'il contient ne faissent pas d'ètre maintenant de meme nature que si elles avoient ètè ainsi produites. Porro, ut patet, non excluditur specialis Dei voluntas in formandis & dirigendis rebus universi, nisi admissa prædicta hypothesi, non solum ut possibili, sed etiam ut existenti: unde eam non ut mere possibilem, sed ut existentem proponit

obje-

objectio; immerito ergo ac vitiose arguit Malebranchius: ut enim fert tritum axioma, *a posse ad actum non valet consecutio*.

Imo ex adducto argumento quod nobis hic objicit Malebranchius, invictum adversus ipsum eruitur ratiocinium. Scilicet, via simpliciori & per pauciores voluntates conditus fuisset mundus admissa prædicta hypothesi, non ut mere possibili, sed etiam existenti, ut per se patet ac confitetur Malebranchius: atqui tamen Malebranchius & Cartheſius allatam hypothesim ut possibilem dumtaxat propugnant; ergo Deus non tenetur semper agere per vias simpliciores & generaliores voluntates.

Resp. denique 5. etsi omnia quæ in natura deprehendimus effecta, eo ordine, ea constantia, ea pulchritudine quam mirantes suspicimus, enasci absolute potuissent ex motu materiæ semel impresso juxta generales supra allatas motus leges, exinde tamen non liceret inferre, velut inutilem ac superfluam rejiciendam esse specialem Dei voluntatem quæ ad singula quæque speciatim sese extendat: siquidem hanc admittendam esse tradunt Scripturæ, docent SS. Patres, ac demonstrant invicta rationum momenta quæ inter probationes adduximus. Et vero concors est ac constans Theologorum doctrina post S. Thomam 1. par. q. 22. art. 2. agnoscendam esse perfectissimam in Deo providentiam quæ ad omnia non tantum in universali, sed etiam in singulari speciatim extendatur, ipsissima sunt Doctoris Angelici verba: porro ut ibidem art. 1. ad 3. docet idem S. Doctor, *Providentia est in intellectu, sed præsupponit voluntatem finis*; ergo &c.

Ad id autem quod objicitur ex nonnullis recentioribus Philosophis Cartheſianam hypothesim ut thesim propugnantibus; respondeo plura ex mox dictis hic recurrere: quibus adde 1. incertam imo potius falsam esse illam hypothesim: falsum enim videtur quantitatem materiæ esse indefinitam, seu carere terminis, quia certa est SS. Patrum sententia, quam supra quæst. 1. probavimus, mundum hunc esse finitum, ac plures posse esse mundos. 2. gratis videtur confictum ac experientiæ adversari, id quod tamquam certum supponunt, eamdem semper a Deo conservari motus quantitatem; nam plerumque apparet motum variis corporibus impressum, quandoque sic extingui, ut nullis aliis corporibus communicetur. 5. denique, quod certe gravius est, si nihil aliud in hacce rerum universitate accidit, nisi quod necessario consequitur ex motu semel impresso materiæ juxta certas quasdam leges; inde colligendum erit nullum superesse locum miraculis, nullum etiam liberis substantiarum rationalium actionibus circa movenda corpora: nihil tandem aliud fieri poterit in hocce visibili terrarum orbe, nisi quod ex illo motu semel impresso fatali quadam necessitate sequetur.

Objicies ultimo. Ea sententia præ cæteris seligenda est, quæ necessaria aut saltem aptior ac facilior videtur explicandis Dei operibus, tum ordinis naturalis, tum ordinis supernaturalis, atque diluendis Athæorum aliorumque impiorum objectionibus adversus divinam providentiam, aliaque Dei attributa: atqui sistema causarum occasionalium quibus excluditur specialis Dei voluntas circa rerum eventa, necessarium videtur, aut saltem aptius ac facilius explicandis Dei operibus, ac solvendis objectionibus desumptis ex his præsertim quæ deprehenduntur in rerum natura vitiis, & ex varia sorte hominum, sive bonorum sive malorum; ergo &c. Argumentum istud innuit Malebranchius citato sæpius c. 4. responsionis ad tract. de veris & fallis

ideis,

ideis, ubi asserit generalem esse totius Libri de natura & gratia scopum, scilicet occurrere Athæorum aliorumque erga Religionem minus bene affectorum hominum objectionibus. En verba Malebranchii: *J'y prètends*, (dans le traitè de la nature & de la grace) *faire taire les libertins & les impies qui attribuent à une nature aveugle les dereglemens de l'univers... mais les principes que j'ai ètablis, jont encore infiniment plus loin. Je n'en scai point dont les consequences soient plus avantageuses à la Religion.*

Resp. 1. non eam semper in rebus theologicis seligendam esse præ cæteris sententiam, quæ clarior facilior ac expeditior videtur, præsertim ubi agitur de divina providentia in regendis ac moderandis rebus universi, varia hominum proborum & impiorum sorte, & aliis hujusmodi: in hisce enim quæstionibus, quæ semper visa sunt SS. Patribus, ac maxime SS. Augustino & Thomæ ad solvendum perdifficiles, sententia, quæ apparet facilior, quandoque ipsa sua nimia facilitate in suspicionem falsi merito adducitur, atque tunc potissimum meminisse debet vir Theologus illius sententiæ sapientis Eccles. 3. *Altiora te ne quæsieris ... & in pluribus operibus ejus* (Dei scilicet) *non sis curiosus: plurima enim super sensum hominum ostensa sunt tibi.* Et Proverb. 23. *Scrutator majestatis opprimetur a gloria.*

Itaque non eo præcise nomine deligenda opinio, quod rebus divinis evolvendis ac explicandis clarior sit & expeditior; sed quod magis in Scriptura & Traditione fundata sit: porro sententia quæ asserit Deum in producendis ac dirigendis rebus universi, non generali dumtaxat sed & speciali voluntate uti, disertius ac expressius fundatur in Scripturis & SS. Patribus, quemadmodum abunde demonstravimus inter probationes. Idque vel ipse Malebranchius nolens & quasi invitus fatetur Lib. de natura & gratia serm. 1. n. 58. his verbis: *S. Paul parle de la sanctification & de la predestination des Saints, comme si Dieu agissoit sans cesse en eux par des volontès particulieres. Et meme J. C. parle de son l'ere, comme s'il s'appliquoit avec de semblables volontès à orner les lys, & à conserver jusqu'à un cheveu de la tète de ses disciples: parceque dans le fond la bontè de Dieu pour ses creatures ètant extreme, ces expressions en donnent une grande idèe, & rendent Dieu amable aux esprits meme les plus grossiers, & qui ont le plus d'amour propre.* Certe ea sententia præ cæteris admittenda est, quæ eximiam ac splendidam Dei ideam ac notionem nobis exhibet; quæ nimiam Dei erga hominem charitatem prodit, quæ ipsum omnibus etiam rudioribus summe amabilem efficit, quam denique Apostolus, imo & ipsemet Christus perpetuo exprimunt; atqui, fatente Malebranchio, talis est sententia quæ docet Deum non generali modo sed & speciali voluntate uti, tum in ordine naturali, tum in ordine supernaturali; ergo &c. Verum de ordine supernaturali alius aptior erit dicendi locus.

Resp. 2. falso, ne dicam temere, omnino supponere Malebranchium, manifestos defectus, manifesta vitia in rerum universitate occurrere. Pugnat directa fronte isthæc hypothesis cum constanti SS. Patrum, ac præcipue SS. Augustini & Thomæ doctrina, quod bene multis utriusque S. Doctoris testimoniis antea evicimus, quæ hic iterum commemorare superfluum foret. Satis erit eo loci adnotasse cum S. Augustino Lib. 1. de ord. cap. 1. imperitis dumtaxat ac minus eruditis hominibus contingere, vitia, defectus ac fœditates in rebus hujusce universi deprehendere, cujus rationem ibidem aperit S. Doctor his verbis: *Minus eruditis hominibus accidit* (vitia & de-

fectus in universo advertere) *quia universam rerum coaptationem atque concentum imbecilla mente complecti & considerare non valent.* His consimilia sunt quæ asserit Lib.7. Confess. cap.14. *Non est*, inquit, *sanitas eis quibus displicet aliquid creaturæ tuæ.* Unde idem sanctus Doctor Libris contra Manichæos totus est ut probet adversus ipsos, nullum esse in rerum natura malum præter illud quod ex libero naturæ intellectualis arbitrio originem ducit; peccatum scilicet & concupiscentiam, quæ peccati radix est & effectus. *Ecce ergo ex bono oritur malum*, inquit lib.2. de nuptiis & concupisc. c.28. *nec fuit omnino unde oriri posset, nisi ex bono; ipsam dico voluntatem malam, quam nullum præcessit malum.* Eadem rursus sæpius inculcat Libris adversus Pelagianos. Sic Lib.1. contra Julianum cap.8. *Quærunt*, inquit, *a nobis* (Manichæi) *unde sit malum. Respondemus..... ex bonis inferioribus atque mutabilibus orta sunt mala: quæ mala, licet intelligamus non esse naturas, sed vitia naturarum; tamen simul intelligimus ea, nisi ex aliquibus & in aliquibus naturis esse non posse; nec aliquid esse malum, nisi a bonitate defectum.* Et postea. *Nulla natura in quantum natura, malum est; sed eum deficit a natura quæ summum atque incommutabile bonum est.*

Non alia est Doctoris Angelici sententia variis in locis antea relatis, præsertim vero 1.parte quæst.22. art.2. Eo loci sanctus Doctor 1. in argumento *Sed contra*, docet cum Scriptura, divinam sapientiam *attingere a fine usque ad finem fortiter, & disponere omnia suaviter.* 2. ibidem in corp. asserit, *necesse esse dicere omnia divinæ providentiæ subjacere, non in universalitantum, sed etiam in singulari.* Porro si infinita Dei sapientia attingat a fine usque ad finem fortiter, & suaviter disponat quæcumque inquit in hacce rerum universitate occurrunt; quis dicere ausit in hocce terrarum orbe manifestos defectus, manifesta vitia deprehendi? 3. sibi objicit S. Doctor, *multa mala esse in rebus, quæ non occurrerent si omnia essent a Deo provisa*: respondet autem ibidem ad 2. corruptiones & defectus qui occurrunt in rebus universi, tales non esse, (id est, non esse defectus) nisi in ordine ad naturam particularem; at vero in ordine ad naturam universalem, Deum scilicet, non esse defectus, sed potius perfectiones, *in quantum defectus unius cedit in bonum alterius, vel etiam totius universi.* Nihil ergo alienum magis a mente & doctrina SS. Augustini & Thomæ, quam manifesta vitia, manifestos defectus in rerum natura agnoscere: unde cum systema Malebranchii circa causas occasionales quibus determinatur Dei voluntas, vitia & defectus hujusmodi supponat; atque ea præsertim de causa, teste ipsomet auctore, excogitatum fuerit, ad ea scilicet concilianda cum divina providentia, potentia, sapientia, aliisque Dei attributis, inde consequens est systema illud horumce SS. Doctorum sententiæ aperte adversarii.

Resp.3. negando min. Nedum Malebranchii systema circa causas occasionales, quibus excluditur specialis Dei voluntas circa rerum eventa, aptius ac facilius sit diluendis objectionibus Athæorum aliorumque veræ Religionis adversariorum; imo potius eo systemate, Malebranchius, licet nolens & invitus, Athæis, Manichæis, aliisque erga Religionem minus bene affectis plurimum favet, eorumque causam maxime adjuvat.

I. Systema causarum occasionalium necessarium non est refellendis Athæorum aliorumque impiorum objectionibus petitis ex his præcipue vitiis quæ videntur esse in rerum natura: ad hoc enim satis est, quod falso ac temere con-

contendant Athæi, nec minus incaute fateatur Malebranchius, esse hujusmodi vitia & defectus in naturali ordine ac dispositione rerum hujusce universi: porro manifestum est ex dictis inter probationes, & mox responsione 2. falso ac temere contendere Athæos; nec minus incaute fateri Malebranchium, aperta ac evidentia occurrere vitia in rerum universitate. Et vero sæpius observat S. Augustinus ac præsertim Lib. 1. de ord. cap. 1. jam citato, quæ videntur esse vitia in hocce universo reipsa in se talia non esse, *sed in mente imperitorum dumtaxat ac minus eruditorum hominum, qui universam rerum coaptationem atque concentum imbecilla mente considerare & complecti non valentes, si quid eos offenderit, quia suæ cogitationi magnum est, magnam putant rebus inhærere fœditatem.* Addit S. Doctor Lib. de vera Religione cap. 4. *ita ordinari omnia officiis & finibus suis in pulchritudinem universitatis, ut quod fœdum & vitiosum apparet in parte, si cum toto consideremus, plurimum placeat, & pulchrum ac perfectum recte judicetur.* Ex tenuitate igitur ac imbecillitate dumtaxat mentis, ordinatissimam rerum dispositionem & concentum comprehendere non valentis, contingit ex sancto Augustino, quod nonnulla in sistemate universi offendant, & fœda atque vitiosa appareant.

Id ipsum variis exemplis mire explicat sanctus Doctor. Primum petitur ex pictura, in qua nigri colores & umbræ artificiose aptatæ & dispositæ ad tabellæ ornamentum & pulchritudinem plurimum conferunt; adeo ut perfecta & exquisita peritis videantur, quæ rudibus ac imperitis apparent imperfecta & vitiosa. Ista comparatione utitur Lib. de vera Religione cap. 40. his verbis: *Sicut niger color in pictura cum toto fit pulcher: sic totum istum agonem decenter edit incommutabilis divina providentia, aliud victis, aliud certantibus, aliud victoribus, aliud spectatoribus, aliud quietis & solum Deum contemplantibus tribuens: cum in his omnibus non sit malum nisi peccatum.... hoc est defectus voluntarius a summa essentia.*

Alterum exemplum quod frequenter usurpat Sanctus Doctor, ducitur ex musica quæ decedentibus ac succedentibus sibi invicem sonis, & apparenti vocum discordia pulcherrime currit ac transit. *Musica*, inquit Epist. 166. alias 28. *id est, scientia fensusve bene modulandi, ad admonitionem magnæ rei, etiam mortalibus rationales habentibus animas Dei largitate concessa est. Unde si homo faciendi carminis artifex novit quas quibus moras vocibus tribuat, ut illud quod canitur decedentibus ac succedentibus sonis pulcherrime currat ac transeat; quanto magis Deus, cujus sapientia longe omnibus artibus præferenda est, nulla in naturis nascentibus & occidentibus temporum spatia, quæ tamquam syllabæ ac verba ad particulas hujus sæculi pertinent, in hoc labentium rerum tamquam mirabili cantico, vel brevius, vel productius.... præterire permittit... quam Deus dispositor temporum novit universitatis moderamini consonare.*

Tertium exemplum desumitur ex ædificio, cujus pulchritudo non ex una aut altera parte seorsim spectata: sed ex apta & ordinata omnium inter se partium dispositione exurgit. *Ita ordinantur omnia*, inquit S. Augustinus citato mox cap. 40. Libri de vera Religione, *officiis & finibus suis in pulchritudinem universitatis, ut quod horremus in parte, si cum toto consideremus, plurimum placeat: quia nec in ædificio judicando unum tantum angulum considerare debemus, nec in homine pulchro solos capillos, nec in bene pronunciante solum digitorum motum, nec in lunæ cursu aliquas tridui tantum figuras. Ista enim, quæ propterea sunt infima, quia partibus imperfectis tota perfecta sunt, sive*

in motu, sive in statu pulchra sentiantur, tota consideranda sunt, si recte volumus judicare. Audis S. Augustinum diserte asserentem, ita ordinari omnia in decus & ornamentum universi, ut quod horret in parte, & fœdum ac vitiosum apparet, si tamen cum toto consideretur, quemadmodum considerandum, est si recte volumus judicare, plurimum placere, & partibus licet imperfectis, totum tamen ex illis resultans perfectum esse & pulchrum.

Non mirum ergo si S. Doctor comparet eos qui vitiosi quidquam & imperfecti in rebus universi arguunt, rudiori cuidam ac imperito qui ingressus officinam alicujus artificis, inutilia crederet instrumenta quæ ibi deprehenderet, eo quòd usum eorum nesciret; dum alter qui artis peritiam habet, eorum copiam & utilitates miraretur. *Si intrares*, inquit Enarrat. in Psalm. 148. *forte in officinam fabriferrarii, non auderes reprehendere folles, incudes, malleos; & da imperitum nescientem quid quare sit, & omnia reprehendit. Sed si non habeat peritiam artificis, & habeat saltem considerationem hominis, quid sibi dicit? Non sine causa hoc loco folles positi sunt; artifex novit quare, etsi ego non novi. In officina non audet vituperare fabrum, & audet reprehendere in hoc mundo Deum.* Scilicet, cum satis nobis perspecta non sit rerum natura, nec satis cogniti fines quos Deus in operando sibi proposuit, temerarium maxime est affirmare manifestos defectus, manifestaque vitia occurrere in Dei operationibus.

Et rursus Lib. 1. de ordine cap. 1. comparat alteri qui ita parum oculis prospiceret, ut in vermiculato pavimento nihil aliud ultra unius tesseræ modulum acies ejus valeret cernere, & tamen temere vituperaret artificem, velut ordinationis & compositionis ignarum: *Sed hoc pacto*, inquit, *si quis tam minutum cerneret, ut in vermiculato pavimento nihil ultra unius tesseræ modulum acies ejus valeret ambire, vituperaret artificem velut ordinationis & compositionis ignarum; eo quod varietatem lapillorum perturbatam putaret, a quo illa emblemata in unius pulchritudinis faciem congruentia simul cerni collustrarique non possent. Nihil enim aliud minus eruditis hominibus accidit, qui universam rerum coaptationem atque concentum imbecilla mente complecti & considerare non valentes ..... magnam putant rebus inhærere fœditatem.* Insciticæ ergo ac temeritatis apertum est argumentum, teste S. Augustino, asserere manifestos defectus ac manifesta vitia in rebus universi reperiri; ac proinde immerito sistema causarum occasionalium quibus specialis Dei voluntas excluditur, excogitavit Malebranchius, ad ea scilicet prætensa vitia cum potentia, sapientia, aliisque Dei attributis concilianda.

Unum addo: quod etsi supponeretur in rerum universitate manifesta occurrere vitia (physica nempe, de quibus hic dumtaxat quæstio) non propterea excludenda esset voluntas Dei specialis; imo hujusmodi defectus nonnisi in specialem Dei voluntatem, saltem permissivam, refundi possent.

Id 1. diserte testatur S. Augustinus Lib. 3. de Trinit. cap. 2. his verbis: *Defectus luminarium ...'. & monstruosi partus animalium, & quæcumque similia quorum nihil fit nisi voluntate Dei, sed plerisque non apparet. Itaque licuit vanitati Philosophorum, etiam aliis causis ea tribuere; vel veris, sed proximis, cum omnino videre non possent superiorem omnibus causam, id est, voluntatem Dei; vel falsis &c.* Ibidem cap. 9. *Exceptis illis quæ .... in rerum naturæ ordine corporaliter fiunt, sicuti sunt ortus & occasus siderum, mortes & gene-*

rationes animalium, ſeminum & germinum innumerabiles diverſitates.... fulgura & tonitrua, fulmina & grandines, venti & ignes, & omnia talia: exceptis etiam illis quæ in eodem ordine rara ſunt, ſicut defectus luminum, & ſpecies inuſitatæ ſiderum, & monſtra, & terræ motus, & ſimilia..... quorum quidem prima & ſumma cauſa non eſt niſi voluntas Dei. Ergo, teſte S. Auguſtino, defectus luminum, mortes animalium, monſtra, aliaque hujuſmodi vitia phyſica, nonniſi voluntatem Dei tamquam primam & ſupremam cauſam agnoſcunt.

Deinde id clare ſequitur ex his quæ docet Malebranchius: ſiquidem monſtra ſunt vitia & defectus in ordine phyſico & naturali, nemine diffitente: porro monſtra conſtant corporibus organicis; hæc autem corpora nonniſi voluntate directa & ſpeciali formari poſſe contendit multoties prædictus auctor. Sic Medit.7. n.5. *Lorſqu'on conſidere les corps organiſés, c'eſt-à-dire les plantes & les animaux, on ne peut dire que le moindre inſecte ſoit l'ouvrage du hazard. Tout y eſt formè dans un deſſein determinè & par des volontès particulieres .... Tout y eſt formè par des volontès particulieres, car les corps organiſés ne peuvent ètre produits par les ſeules loix de la communication des mouvemens.... ces loix ne peuvent former une machine dont les reſſorts ſont infinis, & dont chacun a ſon uſage.*

Denique idem evincit idea defectus & vitii *phyſici*. Scilicet Deus id vult directe, poſitive & ſpecialiter quod in ſe bonum eſt, quod plurimum conducit in pulchritudinem univerſi; quod denique moderatrice infinita Dei ſapientia, & ordinatrice ſumma juſtitia diſponitur ac ordinatur; atqui defectus in ordine phyſico. 1. ſunt quid in ſe bonum, licet imperfectum: nihil enim aliud ſunt quam entia aliis minus perfecta: porro ens non deſinit eſſe quid bonum, licet ſit alio minus perfectum: unde in Libris adverſus Manichæos & Pelagianos totus eſt S. Auguſtinus ut probet in hocce univerſo non eſſe malum, niſi peccatum: *Cætera autem*, inquit, *non vituperantur, niſi in comparatione meliorum.* Et Enarrat. in Pſa.102. *Omnes creaturæ habent quoddam bonum ſuum integritatis ſuæ, & perfectionis naturæ ſuæ.* Rurſus Libro 7. Confeſſ. cap.7. *Quæcumque ſunt, bona ſunt.* 2.vitia phyſica ducunt in ordinem & pulchritudinem univerſi, ſicut umbræ & nigri colores in pictura, & concors vocum diſcordia in muſica. Hinc Sanctus Auguſtinus in Enchirid. cap.10. & 11. *Creata ſunt omnia*, inquit, *nec ſumme, nec æqualiter, nec immutabiliter bona, ſed tamen bona etiam ſingula; ſimul vero univerſa valde bona; quia ex omnibus conſtitit univerſitatis admirabilis pulchritudo; in qua etiam illud quod malum dicitur, bene ordinatum & loco ſuo poſitum, eminentius commendat bona, ut magis placeant & laudabiliora ſint dum comparantur malis.* Et Lib.1. de Geneſ. ad litt. cap.19. *Neque*, inquit, *defectus profectuſque creaturæ..... ſine ſupplemento ſunt decoris univerſi? Nox enim ordinatæ ſunt tenebræ.* 3. eoſdem defectus phyſicos moderatrice & ordinatrice ſumma Dei ſapientia ſuaviter diſponi, docet Sanctus Auguſtinus Libro contra Secundinum Manichæum cap. 15. *Aperi ergo*, inquit Sanctus Doctor, *jam cordis oculos, & intuere ſi potes, bonum aliquod eſſe quamlibet ſubſtantiam.... nec omnem defectum eſſe culpabilem, ſed ſolum voluntarium .·.· Cæteri autem defectus qui non ſunt voluntarii, vel pœnales ſunt, ut peccata puniantur moderatrice ſumma atque ordinatrice juſtitia; vel menſuris rerum infimarum intercedunt ut præcedentia ſuccedentibus cedant, atque ita omnis temporalis pulchritudo vicibus ſuis atque ſuo genere peragatur. Sicut enim ſermo pera-*

g'ur

gitur quasi morientibus & orientibus syllabis, quæ per morarum certa intervalla tenduntur, & spatiis suis impletis ordinata consequentium successione decedunt, donec ad finem suum tota perducatur oratio .... sic ortu & occasu, decessu atque successu rerum temporalium, certis ac definitis tractibus, donec recurrat ad terminum præstitutum temporalis pulchritudo contexitur.

Egregie paucis verbis totum istud complexus est Doctor Angelicus 1. 2. quæst. 22. art. 2. ad 2. *Dicendum*, inquit, *quod aliter de eo est qui habet curam alicujus particularis, & de provisore universali: quia provisor particularis excludit defectum ab eo quod ejus curæ subditur, quantum potest; sed provisor universalis permittit aliquem defectum in aliquo particulari accidere, ne impediatur bonum totius; unde corruptiones & defectus in rebus naturalibus dicuntur esse contra naturam particularem; sed tamen sunt de intentione naturæ universalis* (Dei scilicet) *in quantum defectus unius cedit in bonum alterius, vel etiam totius universi; nam corruptio unius est generatio alterius per quam species conservatur. Cum igitur Deus sit universalis provisor totius entis, ad ipsius providentiam pertinet, ut permittat quosdam defectus esse in aliquibus particularibus rebus, ne impediatur bonum universi perfectum: si enim omnia mala impedirentur, multa bona deessent universo: non enim esset vita leonis, si non esset occisio animalium; nec esset patientia Martyrum, si non esset persecutio tyrannorum. Unde dicit Augustinus in Enchirid. Deus omnipotens nullo modo sineret malum aliquod esse in operibus suis, nisi usque adeo esset omnipotens & bonus, ut bene faceret etiam de malo.* Hæc Doctor Angelicus, quibus asserit corruptiones, defectus, aliaque vitia physica quæ in rebus naturalibus dicuntur esse contra naturam particularem, *esse tamen de intentione naturæ universalis* (Dei scilicet) ac proinde a Deo directe, positive & specialiter esse volita.

Fundamentalis autem ratio talis assertionis hæc est, quia quæ dicuntur vitia in ordine physico, hoc nomine donantur, non ratione sui, quia bona sunt; nec ratione totius, quod ex illis resultans valde bonum est, ut mox ex S. Augustino vidimus; sed appellantur defectus physici, dum comparantur parti nobiliori a cujus perfectione deficiunt.

Quod autem pertinent ad vitia moralia, quorum Deus auctor esse nequit, non obscure ibidem indicat S. Thomas, hæc a speciali Dei voluntate dirigi in certos quosdam fines, justos semper & bonos, licet quandoque occultos, quod clare observat S. Augustinus Lib. 11. de civit. Dei cap. 17. dicens: *Deus sicut naturarum bonarum optimus creator est, ita malarum voluntatum justissimus ordinator; ut cum male illæ utuntur naturis bonis, ipse bene utatur etiam voluntatibus malis.* Et cap. 18. *Neque enim*, inquit, *Deus ullum, non dico Angelorum, sed vel hominum crearet, quem malum futurum esse præscisset, nisi pariter nosset quibus eos bonorum usibus commodaret: atque ita ordinem sæculorum tamquam pulcherrimum carmen ex quibusdam quasi antithetis honestaret .... sicut ergo contraria contrariis apposita sermonis pulchritudinem reddunt: ita quadam, non verborum, sed rerum eloquentia contrariorum oppositione, sæculi pulchritudo componitur.*

Sistema ergo causarum occasionalium quibus excluditur specialis Dei voluntas, necessarium non est solvendis Athæorum aliorumque impiorum objectionibus, petitis ex iis quæ deprehenduntur vitiis, sive physicis, sive moralibus: tum quia, ut vidimus, nulla sunt vitia physica in orbe terrarum: tum quia prætensa hujusmodi vitia, si darentur, nonnisi in specialem,

directam & positivam Dei voluntatem refundi possent: tum denique quia etiam vitia moralia supponunt specialem Dei voluntatem, saltem permissivam, vi cujus Deus sit horumce vitiorum non quidem auctor, sed justissimus ordinator. *Ut tum*, inquit S. Augustinus antea laudatus, *liberæ voluntates male utuntur bonis, ipse bene utatur etiam voluntatibus malis.*

Atque hinc sic concludit S. Doctor Lib. de vera Religione cap. 23. *Neque de peccatis pœnisque ejus animæ efficitur, ut universitas ulla deformitate turpetur: quia rationalis substantia quæ ab omni peccato munda est, Deo subjecta, subjectis sibi cæteris dominatur. Ea vero quæ peccavit, ibi ordinata est, ubi esse tales decet, ut Deo conditore atque rectore universitatis decora sint omnia; & est pulchritudo universæ creaturæ per hæc tria inculpabilis, damnationem peccatorum, exercitationem justorum, perfectionem Beatorum.*

Hinc etiam omnia quæ in mundo sunt, pulchra esse, & mundi pulchritudinem confiteri docet idem S. Doctor serm. 241. his verbis: *Interroga pulchritudinem terræ, interroga pulchritudinem maris, interroga pulchritudinem diffusi aeris, interroga pulchritudinem cæli, interroga ordinem siderum, interroga solem fulgore suo diem clarificantem, interroga lunam splendore subsequentis noctis tenebras temperantem, interroga animalia quæ moventur in aquis, quæ morantur in terris, quæ volitant in aere, latentes animas, perspicua corpora, visibilia regendi, invisibiles regentes, interroga ista. Respondent tibi omnia: Ecce vide, pulchra sumus. Pulchritudo eorum, confessio eorum.*

Hinc denique mundum frequenter appellat miraculum majus & excellentius cæteris omnibus miraculis. Sic Lib. 10. de civit. Dei cap. 12. *Quidquid igitur*, inquit, *mirabile fit in hoc mundo, profecto minus est quam totus hic mundus.* Et Lib. 21. c. 7. *Cum sit mundus innumerabilibus miraculis plenus, procul dubio majus est & excellentius etiam ipse mundus miraculum.* Ibidem c. 11. *Ipse est Deus, qui omnia in hoc mundo magna & parva miracula.... fecit, eademque ipso mundo uno atque omnium maximo miraculo includit.*

II. Idem Malebranchii sistema aptum non est, nec sufficiens dissolvendis Athæorum aliorumque adversariorum Religionis christianæ objectionibus petitis ex prætensis vitiis quæ supponuntur occurrere in rerum universitate: namque semper supereſt inquirendi locus, cur eam hypothesim selegerit, ex qua tot mala & vitia nascitura prævidebat. Scilicet qui libere vult aliquid, ex quo aliud necessario secuturum certo prævidet; id ipsum quod consequitur speciali voluntate velle censetur: cum ergo Deus certo prænoverit vitia quæ arguit Malebranchius, necessario consecutura ex sistemate præsentis mundi quod elegit, non potest negari quin Deus speciali voluntate ea vitia voluerit & decreverit.

Vanum porro est ac nullius roboris, quod respondet Malebranchius Lib. de natura & gratia serm. 1. art. 13. Deum astrictum fuisse ut sistema ex quo sequuntur illa vitia aliis sistematibus præponeret; quia nempe nullum est sistema quod Deus simplicioribus viis & legibus exequi potuerit: Deum autem pro sua infinita sapientia adigi ad ea opera præ cæteris seligenda, quæ simplicioribus legibus & maxime expedita ratione executioni demandari possunt. Ita expresse Malebranchius loco mox laudato, his verbis: *Dieu decouvrant dans les tresors infinis de sa sagesse une infinitè de mondes possibles, s' est determinè à crèer celui qui auroit pu se produire & se conserver par les loix les plus simples, ou qui devoit ètre le plus parfait par rapport*

à la

à la ſimplicitè des voyes neceſſaires à ſa production ou à ſa conſervation. Et numero ſequenti: *Dieu pouvoit ſans doute faire un monde plus parfait que celui que nous habitons.... mais pour faire ce monde plus parfait, il auroit fallu qu' il eut change la ſimplicitè de ſes voyes, & qu' il eut multiplie les loix de la communication des mouvemens par leſquels notre monde ſubſiſte.* Vanum, inquam, iſtud eſt, ac merum & inane commentum.

Namque inſignis temeritatis eſt infirmum mortalem ita confidenter affirmare, ſic conſtrictam & coarctatam eſſe Dei vim ac potentiam, ut ex hypotheſi quod mundum creare voluerit, neceſſario elegerit ſiſtema præſentis mundi, ex quo tot ac tam manifeſta vitia naſci ſupponuntur. Certe in eos qui ita ſentiunt, contorqueri poteſt quod in ſimili ferme caſu Semipelagianis opponit S. Auguſtinus Enchirid. cap. 96. *Hoc ſi credamus, periclitatur ipſum noſtræ confeſſionis initium, qua nos in Deum Patrem omnipotentem credere confitemur. Neque enim ob aliud veraciter appellatur omnipotens, niſi quoniam quidquid vult, poteſt.* Et rurſus: *Cui* (Deo) *procul dubio quam facile eſt quod vult facere, tam facile eſt quod non vult eſſe non ſinere.* Qui ſane prudens dixerit, in natura cujus Deus omnipotens auctor eſt, manifeſta occurrere vitia quæ ſapienter operando excludere non potuit?

Nec minoris temeritatis eſt, præter præſentem mundi hypotheſim, nullum aliud velle agnoſcere, tamquam poſſibile, ſiſtema quod ſimpliciori ratione fieri potuerit, & ex quo pauciora monſtra ſecuta fuiſſent: nam præterquam quod nemo novit quidquid poſſibile eſt, quod nonniſi ab intellectu infinito comprehendi poſſe, vel ipſe fatetur Malebranchius; certe ad mundi præſentis conformationem, & eorum quæ in ipſo ſunt conſervationem ſufficere non potuerunt duæ motus regulæ quas recenſet prædictus auctor; ſed præterea debuit materia certo quodam modo projici: porro ſi debuit certo modo projici, fieri potuit ut non eſſent tot quot nunc ſunt vitia, quia in projectione materiæ fieri potuerunt aliæ combinationes. At quæro a Malebranchio, unde ſciat impoſſibilem fuiſſe projectionem ex qua pauciora quam nunc ſunt, vitia ſecuta fuiſſent: profecto nonniſi temere id affirmari poteſt.

Quod autem addit Malebranchius, Deum teneri ad ea opera præ cæteris eligenda, quæ ſimpliciora ſunt, quæque ſimplicioribus legibus & maxime expedita ratione executioni dari poſſunt; id falſum eſſe, omni rationum momento ſupra evicimus. Et vero cum Deus ſit omnipotens, ea omnia poteſt operari quæ in ſe non repugnant: porro opera quæ nonniſi maxime compoſitis viis fieri poſſunt, ſunt poſſibilia; ergo &c. imo opera hujuſmodi ut plurimum perfectiora ſunt iis quæ ſimplicioribus viis fieri poſſunt; ideo quippe complexos magis in ſui productione modos poſtulant, quia pluribus dotibus prædita ſunt: unde aptiora ſunt commendandæ Dei potentiæ, ſapientiæ, aliiſque attributis, quam alia opera ſimpliciora: v. g. palatium variis columnis & ſtatuis exornatum multo magis manifeſtat architecti peritiam, quam ſimplex domus nullo cultu decorata; & tamen palatium longe magis compoſita ratione fit quam ſimplex domus.

Itaque ſapientia exigit quidem non facere per plura quod poteſt fieri per pauciora, quando agendi rationes minus ſimplices non ſunt neceſſariæ alicui fini quem ſibi proponit agens: ſecus vero ſi neceſſariæ ſint, porro quis certo novit fines quos in condendo mundo ſibi propoſuit Deus? Quam inveſtigabiles ſunt viæ ejus, & quis conſiliarius ejus fuit?

III. quod quidem gravius eſt, favet Athæis Malebranchius. Nam in ſuo ſiſtemate, uti antea vidimus, in diſpoſitione rerum univerſi, & in varia hominum ſorte, manifeſta occurrunt vitia quæ non potuit permittere Deus bonus & infinite ſapiens, ſi ſpeciali voluntate res dirigat; ergo Deus, inferet Athæus, ſpeciali providentia non curat res univerſi, ſed omnia caſu & fortuna fiunt.

Et vero, vel Deus non novit prætenſa vitia quæ in hocce orbe ſupponuntur occurrere; vel ſi novit, non poteſt ea amovere; vel denique non vult, tametſi poſſit: ſi primum, erit inſcius, ac proinde non ſumme ſapiens: ſi ſecundum, non erit ſumme potens: ſi tertium, non erit ſumme bonus, ſed invidus. Ita Malebranchium premet Athæus.

Vanum porro ac inane eſſet quod reſpondet Malebranchius ut ab illis difficultatibus ſeſe expediat, ſcilicet Deum a creaturis quibuſdam tamquam a cauſis occaſionalibus determinari ad ea omnia quæ in dirigendis rebus univerſi operatur; ac proinde vitia quæ in hacce rerum univerſitate deprehenduntur, non in ipſum Deum; ſed in cauſas occaſionales quibus obſequitur Deus, eſſe refundenda: vanum, inquam, iſtud eſſet ac infirmum.

Tum quia totius Malebranchii ſiſtematis baſis eſt ac fundamentum, Deo ſoli competere agendi facultatem, & creaturas eſſe mere paſſivas, nullaque vi agendi pollere: ita 2.p. Lib.6. de Inquiſitione verit. cap.3. & elucidat. in idem caput. Porro poſito tali principio, creaturæ ſolo Deo duce determinantur ad agendum: quomodo ergo citra manifeſtam contradictionem aſſerere potuit Malebranchius, Deum nonniſi a creaturis tamquam a cauſis occaſionalibus determinari; atque adeo vitia quæ occurrunt in ſiſtemate univerſi, cauſis occaſionalibus, non ipſi Deo eſſe aſcribenda?

Tum quia nonniſi ab ipſo Deo libere ordinante creaturæ conſtitutæ ſunt cauſæ occaſionales a quibus Deus ipſe determinari voluit; atque certo prævidit quæcumque ex illa diſpoſitione & ordinatione ſecutura erant: porro qui libere aliquid vult, ex quo aliud neceſſario ſecuturum certo prævidet, cenſetur ſpeciali voluntate velle non ſolum principium, ſed etiam quæ ſequuntur ex principiis; ergo cum Deus certo præviderit vitia ex ſiſtemate cauſarum occaſionalium quod elegit, ſecutura, velit nolit Malebranchius, fateri debet hæc vitia ſpeciali voluntate intenta fuiſſe ac decreta.

Tum denique, quia una ex præcipuis conditionibus ad cauſam occaſionalem requiſitis, eſt, ut Deus expectet, non vero præveniat haſce cauſas occaſionales; id eſt, ut Deus non eas determinet, ad eliciendam conditionem, qua poſita certo & ſtatim ponitur effectus, ſed ipſa potius Dei voluntas ad varios effectus ex ſeſe indifferens, ad hunc præ alio effectum hic & nunc certo & infallibiliter ab ipſa cauſa occaſionali determinetur. Ita Malebranchius Lib. de nat. & grat. ſerm. 2. art. 6. ubi aſſerit, conditionem hanc in cauſa occaſionali requiri; ne ſcilicet multiplicentur voluntates ſpeciales, quod ſane contingeret, ſi ſpecialis hæc voluntas neceſſaria foret ad determinandam ſingulis inſtantibus & in ſingulis actionibus cauſam occaſionalem: at iſta nulla ratione ſtare poſſunt cum his quæ, ut mox vidimus, aſſerit idem auctor circa inefficaciam cauſarum ſecundarum: quomodo enim Deus non prævenit, ſed expectat cauſam, cujus, Malebranchio docente, nulla eſt actio? Manifeſte ergo ſibi ipſi adverſatur prædictus auctor. Totum iſtud

illu-

illuſtrari poteſt familiari exemplo: artifex horologii varia lamina ferrea ſic diſponit, ut vis elaſtica præcipuo latenti organo innata, motum continuum, & certa menſura temperatum eliciat, quo ſtilus horologii dirigatur; nullus certe ſapiens diceret, motum ſtili, organi, aut laminorum ferreorum determinaſſe voluntatem artificis, cum hæc omnia motum non habeant niſi ab artifice: idem prorſus dicendum in ſiſtemate Malebranchii, in quo ſoli Deo competit agendi facultas, & creaturæ ſunt mere paſſivæ, ac proinde nonniſi ab ipſo Deo motum recipiunt. Iſtud exemplum videbitur attendenti omnino decretorium.

IV. Prædictum cauſarum occaſionalium ſiſtema favet etiam Manichæis; ſequitur ex dictis: ſiquidem illud ſiſtema favet Manichæis, in quo ex una parte ſupponitur in diſpoſitione hujuſce univerſi occurrere manifeſta vitia, quæ non potuit operari aut etiam permittere Deus ſumme bonus & infinite ſapiens, ſi ſpeciali voluntate res dirigat; ex altera vero parte ſtatuuntur principia, ex quibus conſequens eſt vitia hæc non poſſe refundi in creaturas: ſi enim defectus & vitia univerſi, nec in Deum ſumme bonum, nec in cauſas ſecundas referri poſſint, neceſſario inde eruitur ſupremo cuidam malo principio eſſe aſcribenda, in quo potiſſimum poſitus eſt Manichæorum error, ſicuti ſæpius obſervat S. Auguſtinus. Atqui Malebranchius primum ex his ſupponit & expreſſe docet Lib. de nat. & grat. alterum vero clare colligitur ex locis mox citatis Lib. 6. de Inquiſit. verit. parte 2. cap. 3. & Elucidat. in idem caput 3. ubi aſſerit & multis probat, creaturas eſſe inertes ac mere paſſivas: ſi enim ſint inertes, otioſæ ac mere paſſivæ, manifeſtum eſt illas non poſſe aſſignari tamquam veras cauſas defectuum qui in hocce orbe deprehenduntur; ergo &c.

Unde in ipſum Malebranchium contorqueri poſſunt verba S. Auguſtini Lib. 1. contra Julianum cap. 8. *Verbis iſtis tuis Manichæum ſic adjuvas, ut nihil magis optet audire*, quam manifeſta eſſe vitia in mundo. *Hoc enim accepto, infert & dicit tibi*, Si manifeſta ſint vitia in diſpoſitione univerſi, *unde erunt, niſi ex malo? Neque enim mala & vitia per ſeipſa repente auctore nullo exiſtere potuerunt ∴ Remanet ergo ut mali natura fuerit ſempiterna, quæ potuerit mala generare ∴ quod ſi eis te auctore conceſſerimus, nihil nobis penitus remanebit, unde illorum nefaria dogmata redarguere valeamus.*

V. non ſolum Athæis & Manichæis, ſed & aliis omnibus erga Religionem minus bene affectis ſuffragatur Malebranchii ſiſtema: palmare ſiquidem hujuſce ſiſtematis principium eſt, Deum aſtringi ad ea opera præ cæteris eligenda, quæ ſimplicioribus viis, generalioribus voluntatibus, & maxime expedita ratione fieri poſſunt: principium iſtud ſæpiſſime inculcat Malebranchius variis in locis. Lib. de nat. & grat. ſerm. 1. art. 43. ſic habet: *Dieu eſt obligè d'agir d'une maniere digne de lui, par des voyes ſimples, generales, conſtantes, & uniformes.* Ibidem art. 22. *La cauſe generale ne doit point produire ſon ouvrage par des volontès particulieres.* Medit. 11. n. 13. *N'eſt-il pas evident, que Dieu ne peut ſe dementir ſoi-meme, mepriſer ſa ſageſſe ∴ qu'etant ſage, il doit agir ſagement; etant immuable, il doit agir conſtamment; etant une cauſe univerſelle, agir par des loix generales? Un etre ſage fera-t-il par des voyes compoſée, ce qu'il peut executer par des voyes ſimples? Agira-t-il par des volontès particulieres, lorſque quelques volontès generales ſuffiſent? Et ſi une conduite uniforme, conſtante, reglèe peut former un ouvrage digne de lui, ſuivra-t-il une conduite bizarre, changeante, dereglèe, & qui marque de l'inconſtance & de l'igno-*

vance dans celui qui la suit? Certissimum est ergo in sistemate Malebranchii, Deum habita ratione infinitæ suæ sapientiæ, perfectissimæ immutabilitatis, aliorumque attributorum, viis simplicioribus, & generalioribus voluntatibus necessario operari.

Non minus certum est in eodem sistemate, ex solo motu materiæ impresso, absque ulla speciali Dei voluntate & providentia, solem, stellas, aera, aquas, aliaque corpora inanimata quæ conspicimus nasci potuisse, eumque inter se ordinem obtinere quem miramur; id non solum docet, sed & qua ratione fieri potuerit, explicare conatur Malebranchius toto cap. 4. 2. p. Lib. 6. de Inquisit. verit. Idem expresse asserit in Elucidat. pag. 579. his verbis: *Je suis persuade que les deux regles naturelles qui sont les plus simples de toute; scavoir que le mouvement se fasse ou tende à se faire en ligne droite, & que dans le choc les mouvemens se communiquent selon la proportion de la grandeur des corps qui se sont choques, suffisent pour produire le monde tel que nous le voyons; je veux dire le ciel, les etoiles, les planetes, les cometes, la terre, l'eau, l'air & le feu; en un mot les elemens & tous les corps qui ne sont pas organises ou vivans.* Audis ex Malebranchio, juxta duas simpliciissimas motus leges mox recensitas, mundum sicuti nunc est coalescere potuisse.

His tamquam certis in isto sistemate suppositis, quid reponeret Malebranchius audaci cuidam ac impio sic adversus ipsum ratiocinanti: Ex te, Lib. de natura & gratia, Deus tenetur ad ea opera præ cæteris seligenda quæ simpliciori via perfici possunt: aliunde vero in Inquisit. verit. veluti constans ac indubitatum supponis, ex motu materiæ impresso juxta duas simpliciissimas motus leges, absque ulla alia speciali voluntate, mundum sicuti nunc est, efformari potuisse; ergo velis, nolis, stando tuis principiis, teneris fateri, hacce ultima ratione, utpote longe simpliciori, mundum conditum fuisse: non vero uti refertur in Genesi, ubi creatio describitur a Deo facta non via simpliciori, sed per voluntates speciales, quod Deo indignum pronuntias.

An dicet Malebranchius, Deum in condendo mundo occultis de causis recessisse a communi & ordinaria agendi ratione? Verum regeret Religionis adversarius, ipsumque premet his quæ passim asserit in suis operibus. Lib. de natura & gratia, *Deum astringi ad ea opera quæ simplicioribus, generalioribus, constantibus, certis & æqualibus legibus perfici possunt.* Ibidem: *Deum non debere operari voluntatibus specialibus.* Medit. 11. *evidens esse, Deum,* cum sit fidelis, non posse seipsum negare; *cum sit summe sapiens, non posse sapienter non agere; cum sit immutabilis, non posse non agere via uniformi certa & constanti.* Rursus: *causam universalem necessario operari juxta leges generales, adeoque voluntate generali.* Denique Elucidat. 3. in Lib. de nat. & grat. *agendi rationem entis summe sapientis, boni, constantis & prorsus immutabilis, divino ita exigente ordine, necessario debere præ se ferre characteres sapientiæ, bonitatis, constantiæ ac immutabilitatis;* ac proinde operari via simpliciori ac voluntate generali: unde colliget irreligiosus, nec certe videtur quid ipsi respondere posset Malebranchius, Deum in creando mundo necessario uti debuisse voluntate generali, nec ullam, obsistente divina sapientia, immutabilitate, aliisque Dei attributis, dari aut fingi posse causam, qua ab hac lege eximi potuerit.

Atque ex his quæ dicta sunt in isto & superiori Articulo, ac speciatim in hacce

hacce ultima reſponſione, perſpicuum eſt, ſiſtema Malebranchii quo ſtatuit, Deum in regendis rebus univerſi, non ſpeciali uti voluntate, ſed generali dumtaxat, quæ per cauſas occaſionales ad certos quoſdam effectus determinetur; nec neceſſarium eſſe, imo nec ſufficiens diluendis Athæorum objectionibus adverſus divinam providentiam petitis ex his præſertim prætenſis quæ videntur eſſe in rerum natura vitiis, & ex varia ſorte hominum ſive proborum ſive improborum, quin inſuper Athæorum, Manichæorum, aliorumque erga Religionem minus bene affectorum cauſam plurimum adjuvare, iiſque novo ſuo ſiſtemate Malebranchium, licet inconſulto & incogitanter, maxime ſuffragari.

Incaute ergo ac temere diſceſſit Malebranchius a communi & conſtanti SS. Patrum ac Theologorum doctrina in explicanda divina providentia circa illos manifeſtos defectus, illa manifeſta vitia quæ in naturali rerum diſpoſitione, & in varia hominum ſive piorum ſive improborum ſorte, occurrere, immerito ſupponit. Sanius certe ac ſapientius Athæos, alioſque veræ Religionis adverſarios admonuiſſet, ne infirmæ ac imbecilli menti nimium confiderent, ſed potius demirarentur altitudinem ſapientiæ & ſcientiæ Dei; *Quam*, ut loquitur S. Auguſtinus Epiſt. 194. alias 105. *non aperit, ſed clauſam miratur Apoſtolus, clamans: O altitudo divitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei! Quam inſcrutabilia ſunt judicia ejus, & inveſtigabiles viæ ejus!* Et exclamarent cum eodem Apoſtolo ibidem: *Quis cognovit ſenſum Domini, aut quis conſiliarius ejus fuit?* Vel cum S. Auguſtino loco mox citato: *Inveſtigabiles ſunt miſericordia & veritas ejus* (Dei) *quæ tamen ita ſibi occurrunt, ut nec miſericordia impediat veritatem .·. nec veritas miſericordiam.* Et rurſus alio in loco: *Latere te æquitas poteſt, eſſe ibi iniquitas non poteſt.*

Ad plenam ac perfectam intelligentiam eorum quæ in præſenti quæſtione diximus, nonnulla hic ſuperſunt expendenda. 1. an ſoli Deo competat agendi facultas, creaturæ vero ſint mere paſſivæ. 2. an Deus in condendo mundo fecerit omnia quæ naturali ordine ex rebus conditis ſequi debebant. 3. an Deus creaverit rerum omnium ſpecies quas creandas ſibi propoſuit, ita ut nullæ de novo creentur rerum ſpecies, ſed eæ dumtaxat quæ ſunt conditæ, propagentur. Primum aſſerit Malebranchius, illud ſtatuit tanquam baſim & fundamentum ſui ſiſtematis. Secundum ex parte negat Carteſius. Circa tertium, ſpecialis quædam eſt recentiorum ſententia. Tria hæc totidem diſtinctis quæſitis, qua poterimur perſpicuitate ac brevitate evolvemus. Itaque

Quæres 1. an ſoli Deo competat agendi facultas, creaturæ vero ſint mere paſſivæ: ſeu, quod in idem recidit; an res creatæ vere aliquid efficiant.

Reſp. non unam eſſe hac de re, tum veterum, tum recentiorum ſententiam.

Prima ſententia, imo impius ac deteſtandus error, aut potius aperta inſania veterum Athæorum eſt, qui exiſtimarunt, nullum omnino ens vere ac proprie activum eſſe: ita Strato Lampſacenus, teſte Plutarco, adverſus Coloten; Marcus Cato apud Lucanum Lib. 9. Alexander Epicureus, quem refert Albertus Magnus Lib. 1. phyſic. tr. 3. cap. 13. Almaricus, cujus dogmata commemorat Prateolus in *elencho hæreſeon*; David de Dinando, de quo S. Thomas Lib. 1. contra Gentiles cap. 17. & alii: hoc ævo noſtro errorem hunc exſuſcitavit impius Spinoſa, præcipue in *æthicis ſuis*, inter opera ſua poſthuma, ubi addit, *omnia neceſſitate fatali atque ineluctabili regi, & ita neceſſario quam duo & duo eſſe quatuor, & tres angulos trian-*

trianguli, duobus rectis esse æquales, necessarium est. Hæc Spinosa; nomine quidem agnoscens Deum, re autem negans, dum præcellens istud nomen rerum universitati tribuit. Absurdam hanc monstruosamque opinionem retulisse refutasse est, ut tamen ejus amentia & impietas magis ac magis innotescant.

Refellitur 1. Deus est id quod nihil majus & perfectius aut esse aut etiam cogitari potest: quid autem vilius? quid contemptius ente quod necessario iners est, otiosum, ac mere passivum?

II. Fieri non potest ut aspectabilis hæc ac mira rerum universitas ex seipsa existentiam habeat; exigit ergo ens supremum a quo sit, cui proinde competat agendi facultas.

III. Sequeretur omnia quæque nefaria, horrenda, atque crimina, æque perfectas esse virtutes, ac insignia heroum facinora ab hominibus celebrata: siquidem juxta sententiam Spinosæ, hæc omnia æque necessario ab essentia rerum fluunt, ac proprietate circuli ex ipsius natura.

IV. Nihil amentius est quam admittere aliquam necessitatem, cujus nulla datur causa antecedens; hujusmodi enim necessitas nihil differt a casu & fortuna: porro in sententia Spinosæ nulla potest assignari antecedens causa necessitatis quam admittit.

V. Ex Scripturis, Patribus, ratione & sensu intimo unicuique evidens est, actiones bonas vel malas non ita necessario sequi ex natura agentis, quam proprietates circuli, v. g. ex ipsius natura fluunt: quis enim sui compos dixerit, tam necessarium fuisse ut Cainan fratrem suum Abelem interficeret, quam necesse est ut duo & duo sint quatuor? Certe sicuti qui perspexit duo & evidenter scit, horumce numerorum conjunctionem efficere quatuor; ita in principiis Spinosæ: qui Cainan cognoverat, is evidenter scire poterat ab ipso occidendum Abelem: imo in eadem sententia omnes uniuscujusque nominis actiones, sive virtutes, sive peccata etiam futura, tam necessario & evidenter cognosci possunt, ac cognoscitur duo & duo esse quatuor: quod quam sit absurdum, nemo non videt.

Secunda sententia, eaque pariter erronea & absurda quorumdam fuit dicentium, ita Deum operari omnia, in omnibus, ut solus ipse agat omnia, creaturæ vero etiam incorporeæ & pure spirituales nihil penitus agant: adeo ut juxta hanc sententiam, nec ignis calefaciat, nec aqua refrigeret, nec sol illuminet, nec intellectus perceptiones, aut voluntas volitiones vere & proprie operentur; sed Deus calorem producat ad præsentiam ignis, & frigus ad præsentiam aquæ, & sic de reliquis. Hanc opinionem referunt Albertus 2. physic. tr. 2. cap. 3. & S. Thomas 3. contra gentes cap. 69. & 1. p. q. 105. art. 5. & in 1. dist. 1. q. 1. art. 4.

Eumdem errorem renovavit auctor recentior Libri cui gallice titulus, *De l'action de Dieu sur les creatures*. Contendit enim præfatus auctor, perceptiones & volitiones esse gradus entis & substantiæ, ac proinde non posse produci per eductionem, sed dumtaxat per veram creationem; unde certo sequitur, non ab anima, sed a solo Deo immediate produci realitates perceptionis, volitionis, aliorumque actuum qui de novo animæ adveniunt: addit idem auctor, realitates illas seu novas actiones non contineri in anima antequam existant, neque eminenter, nec formaliter, aut virtualiter ac proinde ex illa educi non posse.

Juvat hic dicti auctoris mentem propriis ipsius verbis exprimere Sect. 1. cap. 3.

cap. 3. sic loquitur : *Ce premier point de determination, le mouvement le plus leger & le plus delicat, le plus petit acte, un souffle, pour ainsi dire, un rayon de volontè, c'est toujours un etre ajoutè à la puissance, dont Dieu, qui est l'etre des etres, doit etre l'auteur & la cause premiere.* Ibidem cap. 4. sic habet: *S'il s'eleve un nouveau degrè d'etre dans le monde, & que notre ame seule en soit la cause, il faut que notre ame ait le pouvoir de tirer un ètre du neant, ce que l'on ne peut soutenir.* Et paulo post: *Si l'ame produisoit ansi de nouveaux degrès d'etre, ce seroit une cause qui produiroit plus qu'elle ne contient; elle donnera plus qu'elle n'a; elle augmenteroit seule son etre: or c'est ce qui est absurde. Elle ne tire donc point des etres du neant. Tout etre qui s'eleve dans le monde, soit dans les corps, soit dans les esprits: nous devons les reconnoitre comme l'ouvrage de celui qui est le Createur des choses visibles & invisibles.*

Rursus Sectione 1. cap. 3. Lemmate 1. sic loquitur: *Une intelligence creèe qui selon la supposition, acquiert une modalitè de plus, acquiert un nouveau degrè d'etre; elle augmente en etre; elle en a plus depuis qu'elle a cette modalitè, que lorsqu'elle ne l'avoit pas. Dans le moment A, elle n'avoit simplement que le pouvoir d'aimer Dieu; dans le moment B, elle forme un acte de cet amour. Or il est certain que c'est quelque chose de plus d'aimer Dieu actuellement, que de pouvoir l'aimer simplement .·.·. Ce quelque chose n'est pas par consequent un neant, un rien, une chimere; mais un etre, une realitè; & par consequent cette intelligence a dans ce moment une realitè & un etre de plus qu'elle n'avoit le moment d'auparavant; elle est augmentèe en etre, elle en a plus. Il n'est pas neccssaire d'insister plus long-tems sur ce lemme, tout le chapitre precedent en fait la preuve.*

Sectione 1. cap. 2. n. 6. hæc habet: *C'est une veritè incontestable, que nos ames augmentent en degrès d'etre .·.·. nous sentons que nos pensèes varient, nos plaisirs, nos amours; .·.·. or ces nouvelles pensèes, ces nouveaux degrès d'amour etoient-ils auparavant dans l'ame, ou n'y etoient-ils pas? On ne dira pas qu'ils y etoient, puisqu'on suppose qu'on vient de les y metre. Tout ce qu'on pourroit dire, c'est qu'ils y etoient equivalemment: mais ce seroit une pensèe absurde & intolerable.* Cap. 4. Lemmat. 5. ejusdem Sect. *Si l'ame produisoit ainsi de nouveaux degrès d'etre, ce seroit une cause qui produiroit plus qu'elle ne contient; elle donnera plus qu'elle n'a; elle augmenteroit seule son etre. Or c'est ce qui est absurde.*

Denique Sect. 3. cap. 8. dilucide asserit productionem perceptionis, volitionis, aliarumque animæ modificationum, esse actionem omnino similem primordiali rerum visibilium & invisibilium creationi. En ipsius verba: *Les veritès etablies dans cette Section, nous offrent une preuve bien sensible de l'existence de Dieu & de la creation. Car qui peut douter que nos modifications, nos pensèes, nos amours, nos sensations changent, & se diversifient en mille manieres? Or notre ame ne peut changer sans perdre où acquerir quelque nouveau degrè d'etre; & elle ne se donne pas toute seule ces degrès qu'elle n'a pas, comme on l'a demontrè .·.·. Ces nouveaux degrès d'etre que l'ame acquiert, ne se forment point par un arrangement & par une combinaison de parties, ni par la composition de l'etre qu'elle avoit; il y faut du neuf. Or sur quel pied les impies pourront ils contester la creation primordiale de tous les etres du monde, si on leur montre des productions de degrès d'etre tout nouveaux?*

Prolixiora hæc prædicti auctoris verba consulto descripsimus, ne videremur minus sincere ipsius sensa exposuisse, adeo sane absona sunt & absurda. Ex his itaque liquet, ipsum tanquam basim ac palmare fundamentum totius sui sistematis statuisse, ea omnia quæ vulgo dici solent

mo-

modificationes animæ, perceptiones ſcilicet, volitiones, determinationes, alioſque actus tum intellectus tum voluntatis, eſſe non modos, ſed gradus entis & ſubſtantiæ, eſſe entia realia de novo producta, addita & ſuperaddita entitati animæ; quæ in ipſa, antequam exiſtant, nec formaliter nec æquivalenter continentur; quæque ideo non per eductionem, ſed dumtaxat per creationem produci poſſunt. En principium quod ſexcentis in locis inculcat præfatus auctor, ex quo velit, nolit, fateatur neceſſe eſt, Deum ſolum eſſe cauſam activam, ac quaſcumque volitiones, perceptiones, determinationes &c. ab anima nullatenus procedere.

Refellitur erronea hæc ſententia.

I. Abſurdum eſt quod inſtar palmaris principii aſtruit auctor quem hic impugnamus, ſcilicet perceptiones, volitiones, aliaſque animæ actiones, eſſe totidem *entia realia de novo producta*: ſiquidem exinde manifeſte ſequitur, prædictas animæ affectiones eſſe totidem veri nominis ſubſtantias; quidquid enim eſt, illud juxta recentiores Philoſophos, quorum placitis conſtanter adhæret auctor, vel eſt ens ſubſtantiæ, vel modus ſeu modificatio entis & ſubſtantiæ: porro apertum eſt, entia de novo animæ ſuperaddita, quæ ex ipſa educi non poſſunt, ſed per ſolam creationem a Deo produci, non eſſe meras animæ modificationes: ſupereſt ergo ut ſint veri nominis ſubſtantiæ, quo quid abſurdius vix fingi poteſt.

Certe axioma eſt ab omnibus Philoſophis receptum; & ex ipſis ſubſtantiæ viſceribus deductum; duas ſubſtantias eſſe a ſeſe invicem independentes; poſſe ſine ſeſe invicem concipi & exiſtere: quid autem ridiculum magis, quam fingere actionem mentis quæ eſſet ſubſtantia ab ipſa mente independens, realiter diſtincta, quæque ſine illa exiſtere poſſet: vel cognitionem & amorem unius & ejuſdem objecti, tanquam duas ſubſtantias a ſe invicem pariter independentes & realiter diſtinctas?

II. Non minus abſonum eſt quod ſubjungit prædictus auctor, perceptiones, volitiones &c. eſſe entia realia de novo *addita & ſuperaddita animæ*. Concipi enim nequi qua ratione ſubſtantia ſpiritualis per ſe ſimplex & omnis compoſitionis ac partium prorſus expers, poſſit uniri cum altera ſubſtantia pariter ſpirituali & ſimplici. Itaque in ſiſtemate quod hic impugnamus, anima & perceptiones, volitiones, aliæque animæ actiones debent ſpectari, ut verbis auctoris utar, tanquam variæ ſubſtantiæ *parallelæ* quæ ſimul non concurrunt, ac proinde ſibi invicem uniri nequeunt.

Et vero cum ſubſtantiæ per ſe habeant exiſtentiam, illi ſubſtantiæ gradus quos animæ ſuperaddit auctor, ſinguli ſua fruerentur exiſtentia, & animæ exiſteret diſtinctum ab illis novis gradibus & realitatibus: ac proinde illi gradus non animæ ſuperadduntur, nec ipſa ab illis augetur, præſertim cum ſubſtantia ſit realiter ſimplex, atque omnem excludat compoſitionem.

III. Id quod additur in prædicto ſiſtemate, nimirum perceptiones, volitiones, determinationes &c. nequidem virtualiter contineri in anima antequam exiſtant, ac proinde non poſſe ex ipſa educi, ſed immediate a Deo per creationem produci; illud, inquam, longe gravius eſt, ex quo plura præcipuis fidei capitibus e diametro adverſa, neceſsario fluxu conſequuntur.

Sequitur 1. animam eſse veluti ens inanimatum, iners, ac mere otioſum; ſi quæ enim vita aut vis activa animæ competat, in eo maxime

po-

posita est, quod possit producere volitiones, cognitiones, determinationes &c. jam vero si omnia quæ dicuntur animæ modificationes, sint gradus entis, vera entia, quæ in ipsa anima nullatenus continentur, sed per solam creationem produci possunt, apertum est non posse elicere hujusmodi actiones; cum certum sit animam virtute creandi non donari. Unde in prædicto sistemate comparanda foret substantia animæ in ordine ad perceptiones, volitiones &c. cum vetusta quadam arbore & arido trunco quibus exquisiti fructus appensi fuissent: nemo certe est qui arborem hanc horumce fructuum causam asserat, & fructus inani trunco non præferat: ita sane dicendum de anima in sententia adversarii.

Sequitur 2. actum omnino esse de humana libertate: res est per se certa, nec probatione indiget; libertas enim vim activam ad opposita essentialiter exigit, ut perpetuo docet Doctor Angelicus, præsertim vero in 2. dist. 25. q. 1. art. 1. ad 2. his verbis: *Ad libertatem arbitrii pertinet, ut actionem aliquam facere possit vel non facere;* ac proinde ubi nulla est vis activa, nulla facultas agendi, nulla ibi a fortiori reperitur libertas.

Sequitur 3. tolli rationem vitii & virtutis; meriti & demeriti; mercedis & supplicii: colligitur ex dictis. Ad meritum enim & demeritum requiritur necessario libertas: teste eodem Doctore Angelico qu. 6. de malo art. unic. ubi hæc habet: *Quidam posuerunt quod voluntas hominis ex necessitate moveretur ad aliquid eligendum, nec tamen ponebant quod voluntas cogeretur .·. Hæc autem opinio est hæretica, tollit enim rationem meriti & demeriti in humanis actibus: non enim videtur esse meritorium vel demeritorium, quod aliquis sic ex necessitate agit, quod vitare non possit. Est etiam annumeranda inter extraneas Philosophiæ opiniones: quia non solum contrariatur fidei, sed subvertit omnia principia Philosophiæ moralis: si enim non sit aliquid liberum in nobis .·. tollitur deliberatio, exhortatio, præceptum & punitio, & laus & vituperium, circa quæ moralis Philosophia consistit.*

Sequitur 4. omnia opera, sive bona sive mala, soli Deo esse ascribenda: ac proinde Deum esse auctorem peccati, quod in Luthero & Calvino tanquam hæreticum & impium proscripsit Synodus Tridentina.

Sequitur 5. ut alia plurima prætermittam, quæ vel leviter attendenti statim occurrent, sequitur, inquam, quod cogitare horret animus, Deum injustitiæ & crudelitatis incusandum esse, cum æternis supplicis addiceret creaturas intellectuales propter mala quædam opera quæ vitare non potuissent, imo quæ ab ipsis tanquam a causa & principio vitaliter non procederent.

IV. idem sistema refellitur iis omnibus momentis, quibus mox utemur ad impugnandum hypothesim Malebranchii circa naturam causarum occasionalium, & inefficaciam causæ creatæ.

V. tandem quæ in portentosæ suæ opinionis confirmationem adducit adversarius, nullius plane roboris sunt; ac in ipsum merito contorqueri potest tritum illud, *Incidit in Scyllam volens vitare Carybdim:* quod quidem manifeste patebit obiter percurrendo & expendendo præcipua momenta quibus suam sententiam fulcire conatur.

Asserit 1. quod si res creatæ pollerent aliqua efficacia, possent in seipsis & in aliis rebus creatis excitare aliquas modificationes seu entitatulas quæ appellantur motus qualitates, quibus entitatulis nihil absurdius fingi

poteſt. Ita præfatus auctor de actione Dei in creaturas Sect. 1. cap. 1.

Reſpondemus, auctorem hunc falſo iſto, quod paſſim obtrudit principio, deluſum, *Quidquid exiſtit, vel eſt ens, vel nihil*: incaute omnino ac temere affirmare, nihil eſſe abſurdius illis modificationibus, quæ dicuntur poſſe excitari a creaturis, vel in ſeipſis, vel in aliis.

Namque I. certiſſimum eſt, nemine Catholico reclamante, animam in ſeipſa excitare & ſupprimere multas affectiones, modificationes quæ non ſunt ſubſtantiæ, nec entia ſeparatim a ſubſtantia animæ exiſtentia: ſanę niſi hæc facultas animæ concederetur, plane actum eſſet de libertate.

II. doctrina eſt ab omnibus Philoſophis veteribus & Theologis recepta, quam proinde, loco mox citato & alibi paſſim, inſulſis irridet dicteriis, ex ſubſtantiis ſingularibus modos educi qui non ſint modi ſubſtantiæ, ſed accidentia phyſica realiter diſtincta a ſubſtantia: licet mira videatur & explicatu difficilis hæc doctrina; veriſſima tamen eſt ex qua multæ aliæ deducuntur veritates maximi momenti, circa naturam v. g. gratiæ, characteris, tranſubſtantiationis &c.

III. duce S. Auguſtino, contendunt iidem Philoſophi & Theologi, modum quemlibet v. g. motum ab uno corpore communicari alteri; non quidem quaſi idem numerice modus per communicationem tranſeat ab uno ſubjecto in aliud; ſed ajunt communicationem qualitatum fieri *per contagionem*, ut loquuntur, non *per tranſitionem*: ideſt, ex præſentia alicujus modificationis quæ eſt in aliqua ſubſtantia, putant juxta ordinem naturalem excitari ab alia ſimilem modificationem. Sic in ſimili caſu Juliano plerumque reſpondit S. Auguſt. Lib. 6. contra ipſum cap. 18. *Qualitas*, inquit S. Doctor, *non in ſubſtantiam de ſubſtantia tanquam de loco in locum migrat, ut deſerat ubi erat, & quæ fuit ibi, ipſa ſit alibi: ſed alia ejuſdem, quodam operante contagio, quod etiam de morbidis parentum corporibus ſolet evenire naſcentibus.* Et Lib. 4. adverſus eumdem cap. 14. *Nec ſane tibi dialectica illa mentitur, ſed tu non intelligis. Verum enim eſt quod ibi accepiſti ea, quæ in ſubjecto ſunt, ſicut ſunt qualitates, ſine ſubjecto in quo ſunt, eſſe non poſſe ∴∴∴∴ ſed afficiendo tranſeunt, non emigrando: quemadmodum Æthiopes quia nigri ſunt, nigros gignunt, non tamen in filios parentes colorem ſuum velut tunicam transferunt; ſed ſui corporis qualitate corpus quod de illis propagatur afficiunt.* Ibidem obſervat S. Doctor, *qualitates rerum corporalium quomodo de corpore ad ſpiritum, eo modo tranſire de ſpiritu ad corpus.* Demum concludit his verbis quæ rem noſtram plane conficiunt: *Neque enim Deus ita naturas creat, ut leges auferat quas dedit motibus uniuſcujuſque naturæ: ſic & vitia cum ſint in ſubjecto, ex parentibus tamen in filios, non quaſi tranſmigratione de ſuo ſubjecto in ſubjectum alterum, quod fieri non poſſe cathegoriæ illæ quas legiſti veriſſimæ oſtendunt; ſed quod non intelligis, affectione & contagione pertranſeunt.* Hæc S. Auguſtinus, quæ ſi legiſſet adverſarius, non profecto tot inepta ratiocinia adverſus doctrinam quam hic exponimus, effudiſſet.

Aſſerit 2. motum localem, idem dicendum de aliis modis poſſe explicari nulla admiſſa modalitate; ſi dicamus nempe illum fieri hac ratione: annihilari corpus ubi jam erat, & reproduci in vicino loco, & ſic deinceps uſque dum conſtitutum fuerit in loco ubi quieſcat: nulla ergo neceſſitas eſt admittendarum modalitatum intrinſecarum. Ita prædictus auctor Sect. 1. c. 1. jam cit.

Reſp.

Resp. ex mox dictis patere, creaturas posse modos & modificationes producere in seipsis & in aliis: sic potest intellectus producere suas intellectiones, & voluntas suas volitiones: sic etiam corpora corporibus figuras imprimunt suas aut alias, solo contactu: quare non poterunt etiam corpora semel mota corporibus imprimere motus suos? Certe corpora quæ per motum aliunde acceptum possunt physice & proprie impingere in alia corpora, possunt etiam per motum aliunde acceptum physice & proprie motum imprimere in aliis corporibus; neque enim possunt physice impingere in alia, quin faciant physice motum in illa: impetum autem & motum esse quid idem, non diffitetur auctor quem hic impugnamus.

Certe hæc ratio explicandi motus localis longe facilior est ac expeditior ea quam proponit objectio: impossibile enim videtur, eamdem substantiam primum annihilari, deinde reproduci; quia substantia quæ ex nihilo educta est, nullo nexu videtur esse conjuncta & eadem esse posse cum ulla ex substantiis quæ ante ejus ex nihilo eductionem extiterit.

Adde quod aliud sit reproducere corpus in diversis successive locis, & ipsum continuo movere de loco in locum: namque reproductio corporis præcise & unice tendit ad continuandam corporis existentiam, motus autem corporis nullatenus tendit ad continuandam existentiam, sed unice & præcise ad continuandam corporis jam aliunde existentis & conservati correspondentiam ad diversa successive loca. Hinc reproductio corporis intelligitur præcedere motum ejus. Hinc si (per impossibile) corpora intelligerentur non egere perpetua Dei conservatione & reproductione ad existendum, adhuc tamen intelligerentur moveri posse de loco in locum per successivam applicationem ad diversa loca. Longe itaque distant reproducere corpus in diversis locis, & movere corpus de loco in locum; ac proinde nullatenus explicari potest motus localis, uti contendit auctor, per continuam ac successivam reproductionem corporis usque dum constitutum fuerit in loco ubi quiescat.

Itaque unum corpus non movet aliud, aliquid ex se emittendo in corpus motum, sed solo suo contactu: quatenus nempe proprie & physice in ipsum impingendo, impetum, seu motum in ipso efficit & excitat, dum omnes illius partes concutit & commovet secundum determinationem qua fertur corpus illud impingens. Hoc ipsum est quod antea dicebamus ex S. Augustino, motum ab uno corpore communicari alteri per *contagionem*, id est, per contactum, non per *transitionem*, seu emissionem alicujus modi realis ab uno corpore in aliud.

Est & alia ratio quam nonnulli admittunt, explicandi motus localis facilis & expedita, longe diversa ab ea quam velut unicam ac necessario admittendam confidenter asserit auctor. Scilicet substantia aliqua non movet aliam, ut jam observavimus, aliquid ex se emittendo, sed quatenus ex præsentia substantiæ moventis quæ in motu actuali constituta est, si sit corpus; aut ex præsentia actualis ejus voluntatis, si sit spiritus, contingit, ut motus excitetur in substantia mota; idque fit juxta ordinem naturalem quo a Deo limitata est ac definita movendi facultas unicuique substantiæ singulari concessa. Atque hinc fit, inquiunt auctores hujus sententiæ, quod quælibet substantia, sive spiritualis sive corporea, non possit æque facile movere maxima corpora ac minima. Cæterum addunt iidem auctores, quod si Deus voluisset ut unaquæque substantia, vel corporea per

sui

ſui præſentiam, vel ſpiritualis per ſimplicem nutum voluntatis, maxima quæque corpora moveret, ita res fieret: quia, inquiunt, nexus qui eſt inter ſubſtantias creatas, eorumque affectus, ſola Dei voluntate definitur: hæc autem ratio explicandi motum localem, longe diverſa eſt a ſucceſſiva & continua reproductione corporis moti in diverſis loci partibus. Qui autem fieri poſſit ut prædicta ratio non obſtet activitati & efficaciæ cauſarum ſecundarum corporalium, exponemus ſolvendo objectiones adverſus quintam ſententiam poſtea ſtabiliendam.

Aſſerit 3. non poſſe excitari motum in aliqua ſubſtantia, niſi creetur entitas illius motus: porro facultas creandi non competit creaturis; ergo nec facultas agendi: omnis ſiquidem corporalis actio per diverſam partium diſpoſitionem, cujus motus cauſa eſt, commode explicatur. Ita auctor citato mox loco.

Reſp. 1. ex iſto auctoris ratiocinio non immerito colligi, ipſum prima veteris Philoſophiæ principia ne leviter quidem attigiſſe. Motus, juxta veteres Philoſophos, excitatur per eductionem, non per creationem. Creatio eſt productio rei independenter a ſubjecto; ſeu ex nihilo tum ſui tum ſubjecti: eductio fit cum educitur modus aliquis ex ſubjecto præjacente; & hujuſmodi effectus produci poteſt a creata potentia, cum ex fide certum ſit animam rationalem multas in ſeipſa elicere affectiones. 2. ex mox dictis patet, motum in aliquo corpore excitari, non per *tranſitionem* ſeu emiſſionem alicujus modi realis ab uno corpore in aliud, ſed per *contactum*, quatenus nempe unum corpus phyſice & proprie in aliud impingendo, impetum ſeu motum in ipſo efficit & excitat, dum omnes illius partes concutit ac commovet juxta determinationem qua fertur corpus illud movens; vel, ut alii volunt, ſubſtantia aliqua movet aliam, quatenus ex præſentia ſubſtantiæ moventis quæ in motu poſita eſt, ſi ſit corpus; aut ex præſentia actualis ejus voluntatis, ſi ſit ſpiritus, motus excitatur in ſubſtantia mota: idque contigit juxta ordinem naturalem quo a Deo limitata eſt ac definita vis motrix unicuique ſubſtantiæ ſingulari conceſſa. Porro apertum eſt, utramque hanc motus explicandi rationem neutiquam exigere facultatem creandi creaturis conceſſam. 3. aut nimium probat, aut non eſt ad rem, prædictum auctoris ratiocinium. Nimium probat, ſi ex eo velit evincere, ne quidem creaturas rationales penes voluntatem eſſe activas; cum eas eſſe liberas, ac proinde activas, fide conſtet. Non eſt autem ad rem, ſi ex eo hoc unum demonſtrare velit, creaturas corporales nihil quidquam efficere, ſed eſſe mere inertes & otioſas. Iſtud enim in præſentiarum non inquiritur, quod poſtmodum inveſtigabimus.

Aſſerit 4. novas actiones quæ adveniunt animæ, nullatenus contineri in illa antequam exiſtant: nam alias quævis anima poſſet intenſiſſimos charitatis Dei actus elicere; ſicque ex natura ſua poſſet acquirere viſionem intuitivam, quod erroneum eſt & abſurdum. Præterea, ſi realitates actionum & habituum virtutis ac ſcientiæ præexiſterent eminenter aut ſaltem virtualiter in unaquaque ſubſtantia ſpirituali, æque perfectæ eſſent omnes ſubſtantiæ rationales, nec vir juſtus præferendus eſſet viro impio; quod pariter erroneum eſt & abſurdum. Denique, ſi anima realitates ſive actionis, ſive habituum compararet, ſuam ſubſtantiam augeret: v. g. ſi quatuor tantum entis & ſubſtantiæ gradus habuiſſet, quintum gradum ſua agendi virtute ſibi compararet. Abſurdum conſequens; ergo &c. Argumenta hæc, ſeu potius paradoxa, congerit auctor Sect. 1. cap. 2. 3. & alibi ſæpe.

Reſp.

Resp. prædictis ratiociniis auctorem palam facere, sanioris Theologiæ principia ab ipso plane ignorari. Concors enim est ac constans omnium Theologorum doctrina, præeunte Doctore Angelico, in 2. dist.23. qu.1. art.1. in corp. & dist.24. quæst.1. art.1. ad 1. de verit. q.22. art.6. in corp. de malo q.16. art.5. in corp. rursus 1.parte 83.q. art.3.& 4. in corp. & aliis in locis. 1. animam esse activam. 2. actiones quæ adveniunt voluntati, in ipsa, antequam existant, virtualiter contineri. 3. non exinde tamen sequi, ipsam posse actus supernaturales propriis viribus elicere, aut propriam substantiam augere. Itaque nego antecedens.

Ad primum, dist. si actiones quæ de novo animæ adveniunt, in ipsa continerentur antequam existerent, posset acquirere visionem beatificam, per potentiam obedientialem, quæ postulat elevari auxilio quodam supernaturali, concedo: per potentiam naturalem, & secluso omni prorsus uberiori auxilio, nego.

Ad secundum, respondeo nihil esse insulsius hoc auctoris ratiocinio. Simile est illi quo quis contenderet nobilem quamdam statuam ab industrio artifice miro opere ex marmore elaboratam, non esse majoris pretii quam marmor brutum, quia ex marmore bruto confecta est aut confici potest eximia statua. Sic solent paradoxa proponere, quia trita, maxime in rebus theologicis, doctrina recedere amant.

Ad tertium, jam observavimus substantiam spiritualem, utpote simplicem, & omnis partium compositionis expertem, augeri non posse ratione substantiæ. Equidem substantia spiritualis ac libera potest acquirere novos modos intrinsecos ac positivos: libertas enim essentialiter consistit in vi activa & dominio in actus: verum, ut ibidem notavimus, volitiones, perceptiones, aliique actus tum intellectus, tum voluntatis, non sunt gradus entis aut substantiæ, sed meræ modificationes animæ. Certe si, ut contendit adversarius, actus qui adveniunt animæ sint totidem realitates, aliunde vero nullas de novo realitates acquirere possit anima, profecto necessario fluxu sequitur ipsam nullo sensu proprie dicto causam esse suarum actionum, quod alienum prorsus est a constanti Ecclesiæ catholicæ doctrina circa libertatem activam unicuique homini ad merendum & demerendum in præsenti statu naturæ lapsæ necessariam.

Asserit 5. si anima sese determinaret ad agendum hic & nunc, tali scilicet loco, tempore, aliisque circumstantiis; vel illa determinatio immediate ab anima procederet, vel ab ipsa proficisceretur mediante alia determinatione: si primum, ergo anima non magis posset ab illa determinatione separari, quam a seipsa; nec posset assignari legitima ratio cur anima eadem manens potius produceret his in circumstantiis talem determinationem, quam in aliis: si secundum, eadem rursus quæstio fieret de ista altera determinatione, sicque esset progressus in infinitum; ergo prorsus impossibile est ut anima seipsam determinet, seu eliciat & operetur in seipsa primam suam determinationem: necessum est ergo ut illa animæ determinatio ad agendum a Deo solo producatur. Ita ferme Anonymus citata sæpius Sect. 1. cap.3. 4. & alibi.

Resp.1. idem argumentum proponi posse adversus libertatem & determinationem Dei, Christi, Angelorum, Beatorum, & primi hominis in statu innocentiæ: qua scilicet ratione contingere possit, ut causa libera de non agente fiat agens, de non volente volens, de indeterminata & indiffe-

renti determinata, abſque ulla præcedente additione vel ſubtractione alicujus entitatis intrinſecæ. Id certe mirum, veriſſimum tamen, & ſenſu intimo notiſſimum.

Et reipſa Spinoſa hujuſmodi ductus argumento, negavit, Deum libere determinari ad agendum, aſſeruitque Deum in omnibus natura quadam & ineluctabili neceſſitate agi. Simili etiam objectione motus, imbecilliqueratione nimium confiſus, de medio ſuſtulit omnem cauſam effectricem & productivam ſubſtantiæ, nec niſi materialem admiſit, ex qua modificationes dumtaxat procedunt. Si ſubſtantia, inquit ille *in Ethicis ſuis* inter opera ſua poſthuma, produceret aliam ſubſtantiam, vel eam produceret immediate per ſe, vel per aliam ſubſtantiam. Si immediate per ſeipſam producit aliam ſubſtantiam, non poterit magis ſeparari ab illa ſubſtantia producta, quam a ſeipſa, nec erit ratio cur ab ipſa diſtinguatur. Si per aliam ſubſtantiam, rurſus quæritur quomodo illa producta fuerit, & ſic in infinitum. Verum & Spinoſæ & auctori opponitur doctrina vera ac catholica quam expoſuimus ubi de attributis, nimirum Deum libere ſeipſum determinare ad agendum & ad producendam hanc potius quam aliam ſubſtantiam abſque ullo in infinitum progreſſu.

Reſp. 2. Doctorem Angelicum jam pridem objeciſſe & ſolviſſe quod hic nobis opponit Anonymus, ſcilicet quæſt. 3. de potentia art. 7. Lib. 1. contra gentes cap. 68. 1. parte quæſt. 83. art. 1. &c. cujus reſponſiones ibidem legi poſſunt: interim ex doctrina quam iis in locis & alibi tradit S. Doctor, liquet apprime diſtinguendum eſſe inter duas iſtas propoſitiones. 1. voluntatem non eſſe primam cauſam ſuæ determinationis, nec poſſe ſeipſam movere independenter a Deo prævie aut ſaltem ſimultanee influente, quod ſane certiſſimum eſt, & ab omnibus cujuſcumque Scholæ Theologis conceſſum. 2. voluntatem nullatenus eſſe cauſam ſuæ determinationis, nec poſſe etiam ſub Deo influente ſeſe movere, quod certe falſiſſimum eſt, & ab omnibus Catholicis exploſum tamquam hæreticum, utpote activitati & libertati voluntatis creatæ directa fronte adverſum. Porro objectio quam proponit Anonymus, probat dumtaxat voluntatem non poſſe independenter a Deo & tamquam primam cauſam ſeſe ad agendum determinare.

Audiatur hanc in rem S. Doctor 1. parte q. 83. art. 1. ad 3. *Dicendum*, inquit, *quod liberum arbitrium eſt cauſa ſui motus, quia homo per liberum arbitrium ſeipſum movet ad agendum, non tamen hoc eſt de neceſſitate libertatis quod ſit prima cauſa ſui id quod liberum eſt; ſicut nec ad hoc quod aliquid ſit cauſa alterius requiritur quod ſit prima cauſa ejus. Deus igitur eſt prima cauſa movens & naturales cauſas & voluntarias; & ſicut naturalibus cauſis movendo eas non aufert, quin actus earum ſint naturales: ita movendo cauſas voluntarias non aufert quin actiones earum ſint voluntariæ, ſed potius hoc in eis facit.* Idem habet 1. 2. quæſtiunc. 21. artic. 4. ad 2. *Dicendum*, inquit, *quod homo ſic movetur a Deo ut inſtrumentum, quod tamen non excludit quin moveat ſeipſum per liberum arbitrium*. Idem repetit 1. p. q. 109. art 2. ad 1. & 1. contra gentes c. 68. jam citato. Ex quibus patet hæc duo ſimul recte conciliari poſſe juxta ſanctum Doctorem, primum, quod voluntas ſeſe moveat & determinet ad agendum: alterum, quod ad hanc determinationem indigeat auxilio & influentia cauſæ ſuperioris.

Reſp. 3. equidem non facile concipi qua ratione aliqua determinatio ab ani-

anima immediate fiat, non præcedente alia determinatione; ſed licet id facile concipi non poſſit, fatendum tamen eſt rem ita eſſe, de quo unuſquiſque ſenſu intimo ſibi certo conſcius eſt. Et vero multa paſſim occurrunt in natura quæ ſatis mirari non poſſumus & nulla ratione comprehendi valent, quæ tamen ſi quis negaret, plane deſiperet, ut eſt diviſibilitas continui, natura evidentiæ, lucis &c. *Multa Deus occultat*, inquit S. Auguſtinus, *quæ nobis prodi non prodeſt*.

Cæterum addo de ratione entis formaliter liberi eſſe, ut per ſuam entitatem eamdem, ac proinde ſeipſo immediate ſine ſui mutatione, & abſque ulla præcedente additione vel ſubtractione alicujus entitatis intrinſecæ, poſſit pro libertate ſua (cum auxilio Dei, vel prævio, vel ſimultaneo, pro diverſis Theologorum ſententiis) cum lubet, facere aut determinate hoc, aut determinate oppoſitum, aut neque hoc, nec oppoſitum, ſi poteſt habere ſe mere negative, ut poteſt libera voluntas creaturæ: qua reſponſione qui quærit aliam ulteriorem rationem phyſicam, ille ſane naturam libertatis, quæ eſt facultas activa & ſuiipſius determinatrix ad oppoſita, vel non ſatis intelligit, vel non conſiderat.

Tandem obſervant nonnulli varias cogitationes quæ in anima occurrunt, multum conducere ad determinandam voluntatem, ac proinde non requiri progreſſum in infinitum in illa animæ determinatione. Quod ſi quis plenam ex dictis cognitionem ſe habere non ſentiat difficultatis propoſitæ, meminerit illius ſententiæ Sapientis Eccleſiaſt. 3. de qua diximus ſupra: *In pluribus operibus ejus* (Dei) *non ſis curioſus: plurima enim ſuper ſenſum hominum oſtenſa ſunt tibi*. Meminerit inſuper multa occurrere quæ certo cognoſcimus eſſe, licet qua ratione fiant, nullo prorſus pacto concipere valeamus, ut ſunt concordia libertatis divinæ cum ipſius immutabilitate, compoſitio continui &c.

Qui plura volet circa erroneam hanc ſententiam, adeat auctores qui ſcripſerunt adverſus Anonymum, ac præ cæteris Malebranchium, qui auctorem hunc data opera egregie confutat in Libro cui gallice titulus, *Reflexions ſur la premotion phyſique*.

Tertia ſententia circa vim & efficaciam cauſarum ſecundarum, eſt Malebranchii, cujus hac in parte doctrina ad hæc capita commode revocari poteſt.

Docet 1. generatim Deum ſolum eſſe poſſe veram & propriam motus aut cujuslibet alterius effectus naturalis cauſam efficientem: ac proinde ita Deum omnia in omnibus operari, ut ſolus ipſe agat omnia; creaturæ vero nihil penitus vere & proprie agant. Ita Malebranchius de Inquiſit. verit. Lib. 6. parte 2. cap. 3. his verbis: *Il eſt neceſſaire d'etablir clairement les veritès qui ſont opposèes aux erreurs des anciens Philoſophes, & de prouver en peu de mots qu'il n'y a qu'une vraye cauſe, parce qu'il n'y a qu'un vrai Dieu, que la nature ou la force de chaque choſe n'eſt que la volontè de Dieu, que toutes les cauſes naturelles ne ſont point de véritables càuſes, mais ſeulement des cauſes occaſionalles*. Et paulo poſt: *Il n'y a donc qu'un ſeul vrai Dieu & qu'une ſeule cauſe qui ſoit vèritablement cauſe.... corps, eſprits, pure intelligence, tout cela ne peut rien. C'eſt celui qui a fait les eſprits, qui les éclaire & qui les agite*. Idem repetit elucidatione in præſens caput, & commen. 4. in tractatum *de natura & gratia:* atque in libello qui eſt ad calcem ejuſdem tractatus; ubi addit ſententiam quæ docet activitatem & efficaciam

cauſarum ſecundarum, eſſe vanam, inanem ac paganam Philoſophiam; ex qua facile eſt eruere plurima corollaria Religioni prorſus adverſa.

Docet 2. creaturas recte dici poſſe cauſas non quidem veras & proprias, ſed naturales, occaſionales, morales & proximas motuum, aut effectuum naturalium; quatenus nempe poſſunt aliis creaturis occaſionem præbere ut moveantur: v.g. cum materia ſubtilis incurrit in craſſa corpora, ut cum globus aliquis incurrit in alterum globum, incurſus iſte eſt occaſio cur auctor naturæ Deus corpora transferat de loco in locum juxta leges a ſe ſancitas. Ita loquitur citato mox c.3. Libri 6. de Inquiſit. verit. *Il eſt evident que tous les corps, grands & petits n'ont point la force de ſe remuer .·. Ainſi les corps n'ont aucune action, & lorſqu'une boule qui ſe remue, en rencontre & en meut une autre, elle ne lui communique rien qu'elle ait: car elle n'a pas elle méme l'impreſſion qu'elle lui communique. Cependant une boule eſt une cauſe naturelle du mouvement qu'elle communique. Une cauſe naturelle n'eſt donc pas une cauſe réelle & véritable, mais ſeulement une cauſe occaſionelle, & qui determine l'auteur de la nature à agir de telle & telle maniere, en telle & telle rencontre .·. Toutes les forces de la nature ne ſont que la volontè de Dieu; Dieu à crée le monde parce qu'il l'a voulu, & il remue toutes choſes, & produit ainſi tous les effets que nous voyons arriver, parce qu'il a voulu auſſi certaines loix ſelon leſquelles les mouvemens ſi communiquent à la recontre des corps; & parce que ces loix ſont efficaces, elles agiſſent, & les corps ne peuvent agir.* Et Elucidat. ultima in tract. de nat. & grat. *Dieu fait tout; & ainſi il ne communique ſa puiſſance aux creatures, qu'en les établiſſant cauſes occaſionelles pour produire certains effets.*

Docet 3. vim omnem ac efficaciam quantulacumque ſupponatur, eſſe quid divini ac proinde infiniti: addit eos qui talem vim ac efficaciam creaturis tribuunt, videri Paganos imitari qui plures agnoſcebant deos. Sic habet Medit.9. n.7. *Hors de Dieu il n'y a point de puiſſance véritable; & toute efficace, quelque petite qu'on la ſuppoſe, eſt quelque choſe de divin & d'infini.* Et Lib.6. de Inquiſit.verit.par.2.cap.3. *Que ſi l'on vient enſuite à conſiderer attentivement l'idée que l'on a de cauſe ou de puiſſance d'agir, on ne peut douter que cette idée ne repreſente quelque choſe de divin .·. On admet donc quelque choſe de divin dans tous les corps qui nous environnent, lorſqu'on admet des facultès capables de produire certains effets par la force de leur nature; & l'on entre ainſi inſenſiblement dans le ſentiment des Payens par le reſpect que l'on a pour leur Philoſophie. Il eſt vrai que la foi nous redreſſe, mais peut-être que l'on peut dire, que ſi le cœur eſt chrétien, le fond de l'eſprit eſt payen.*

Docet 4. ſpeciatim quod ſpectat Angelos, homines, aliaſque creaturas intellectuales, ipſas eſſe cauſas, non phyſicas & efficientes, ſed morales dumtaxat & occaſionales cujuſcumque modificationis corporeæ; adeo ut Angelus ne vel minimum corpus movere, aut alium effectum naturalem vere & proprie operari poſſit. Sic habet ſæpius citato c.3. de Inquiſit. verit. *Non-ſeulement les corps ne peuvent être la cauſe véritable de quoique ce ſoit, les eſprits les plus nobles ſont dans une ſemblable impuiſſance.* Et poſtea: *Il me paroit trés-certain que la volontè des eſprits n'eſt pas capable de mouvoir le plus petit corps qu'il y ait au monde: car il eſt évident qu'il n'y a point de liaiſon néceſſaire entre la volontè que nous avont, par exemple, de remuer notre bras, & le mouvement de notre bras.*

Docet 5. eaſdem ſubſtantias ſpirituales eſſe inertes, otioſas ac mere paſſi-

passivas respectu perceptionum, intellectionum, cognitionum, aliorumque actuum qui ad intellectum pertinent: unde in sententia Malebranchii, intellectus est facultas mere passiva, quæ nullam proinde vim activam includit; atque hinc, juxta ipsum, natura intellectus unice posita est in facultate recipiendi ideas: atque hinc etiam perpetuo comparat facultatem quam habet materia recipiendi diversas figuras, diversas configurationes, cum illa quæ competit animæ recipiendi diversas ideas variasque modificationes. Ita præsertim initio Lib. 1. de Inquisit. veritatis, ubi sic habet: *La premiere & la principale des convenances qui se trouvent entre la facultè qu'a la matiere de recevoir differentes figures & differentes configurations, & celle qu'a l'ame de recevoir differentes idèes & differentes modifications, c'est que de mème que la facultè de recevoir differentes figures & differentes configurations dans les corps, est entierement passive, & ne renferme aucune action; ainsi la facultè de recevoir differentes idèes & differentes modifications dans l'esprit, est entierement passive, & ne renferme aucune action.* Idem non minus clare exprimit Elucidat. 2. in cap. 1. Lib. 1. *Il ne faut pas croire que l'entendement obeisse à la volontè, en produisant en lui-meme les idèes des choses que l'ame desire; car l'entendement n'agit point, il ne fait que recevoir la lumiere ou les idèes de ces choses.*

Docet 6. Deum animæ & cuicumque substantiæ spirituali perpetuo imprimere motum quemdam naturalem, indeliberatum & invincibilem versus bonum generatim, bonum indeterminatum, Deum scilicet; in quo quidem motu essentiam voluntatis formaliter positam esse contendit Lib. de natura & gratia serm. 3. par. 1. n. 1. his verbis: *Or le meuvement naturel & continuel de l'ame vers le bien en genèral, vers le bien indeterminè, vers Dieu; c'est-ce que j'appellet ici volontè, parce que c'est ce mouvement qui rend la substance de l'ame capable d'aimer differens biens.* Porro, subdit idem auctor, licet motus ille versus bonum generatim necessarius sit & invincibilis, nec voluntas possit eum penitus sistere; attamen si consideretur in ordine ad bona particularia, nullatenus invincibilis est, sed voluntas potest pro nutu suo in quam voluerit partem, in hoc vel illud objectum, hunc motum flectere ac determinare: in ea potestate libertatem voluntatis consistere existimat; atque in eo præcipuum constituit discrimen, voluntatem inter & materiam, quæ, utpote iners, motum quem ab auctore naturæ recipit, nec sistere, nec in unam potius quam alteram partem flectere valet: ita citato mox capite 1. Libri 1. *Il y a une difference fort considerable entre l'impression ou le mouvement, que l'auteur de la nature produit dans la matiere, & l'impression ou le mouvement vers le bien en general que le meme auteur de la nature imprime sans cesse dans l'esprit: car la matiere est toute sans action: elle n'à aucune force pour arreter son mouvement, ni pour le determiner, & le detourner d'un cote plutot que d'une autre .·.·.·.·. mais il n'en est pas de meme de la volontè; on peut dire en un sens qu'elle est agissante, & qu'elle a en elle meme la force de determiner diversement l'inclination ou l'impression que Dieu lui donne. Car, quoqu'elle ne puisse pas arreter cette impression, elle peut en un sens la detourner du cotè qu'il lui plait, & causer ainsi tout le dereglement qui se rencontre dans ses inclinations.* Et Elucidatione in idem caput: *Si l'on pretend que vouloir differentes choses, c'est se donner differentes modifications: je demeure d'accord qu'en ce sens l'esprit peut se modifier diversement par l'action que Dieu met en lui.* Rursus lib. de natura & gratia

ſerm. 1. nu. 3. *Notre volontè eſt libre: c'eſt-à-dire, le mouvement naturel de l'ame vers le bien en genèral, n'eſt point invincible à l'ègard du bien en particulier.*

Denique Lib. 6. de Inquiſit. verit. p. 2. cap. 3. ſic habet: *Les eſprits peuvent determiner l'impreſſion que Dieu leur donne pour lui, vers d'autres objets que lui; je l'avoue, mais je ne ſcai ſi cela ſe peut appeller puiſſance .·.·.· Mais quand on ſuppoſeroit, ce qui eſt vrai en un ſens, que les eſprits ont en eux-memes la puiſſance de connoitre la vèritè & d'aimer le bien, ſi leurs penſees & leurs volontès ne produiſoient rien au dehors, on pourroit toujours dire qu'ils ne peuvent rien. Or il me paroit très-certain que la volontè des eſprits n'eſt pas capable de mouvoir le plus petit corps qu'il y ait au monde.*

Porro doctrinam quam mox expoſuimus, his potiſſimum momentis ſtabilire conatur præfatus auctor. 1. in Scripturis diſerte aſſeritur Deum omnia operari; ergo, inquit; vis activa creaturis non competit. 2. ſi creaturæ prædictæ eſſent vi activa, amor, timor, cultus, aliaque Religionis officia ipſis deberentur, quia per ſuam efficaciam proximæ eſſent cauſæ noſtræ beatitudinis. 3. Deus facultatem activam non poteſt creaturis communicare, quin eo ipſo omnipotentiam ſuam eis communicet: vis enim activa facultatem creandi, atque adeo aliquid divinum & infinitum importat. 4. in idea rei creatæ non continetur vis activa: imo quid ſit prætenſa illa vis mente concipi nequit; merito ergo negatur talem facultatem creaturis etiam liberis communicari poſſe. 5. denique nulla apparet connexio neceſſaria inter voluntatem mentium creatarum & motum corporis, aut alium effectum naturalem; imo evidenter apparet nullam eſſe nec eſſe poſſe talem connexionem: cum vero attendimus ad ideam Dei entis infinite perfecti & proinde omnipotentis, ſtatim concipimus tantam eſſe connexionem inter voluntatem ejus & motum corporis, ut impoſſibile ſit Deum velle moveri corpus aliquod, quin illud ſtatim moveatur: ex quo infert ſolam Dei voluntatem poſſe movere corpora.

Totum iſtud ſummatim complexus eſt Malebranchius Lib. 6. par. 2. cap. 3. his verbis: *Mais non ſeulement les hommes ne ſont point les vèritables cauſes des mouvements qu'ils produiſent dans leurs corps, il ſemble meme qu'il y ait contradiction qu'ils puiſſent l'etre. Cauſe veritable eſt une entre laquelle & ſon effet l'eſprit appercoit une liàiſon neceſſaire. Or il n'y a que l'etre infiniment parfait, entre la volontè duquel & les effets s'eſprit appercoit une liaiſon nèceſſaire, Il n'y a donc que Dieu qui ſoit vèritable cauſe, & qui ait veritablement le pouvoir de mouvoir les corps. Je dis de plus qu'il n'eſt pas concevable que Dieu puiſſe communiquer aus hommes ou aux Anges la puiſſance qu'il a de remuer les corps: & que ceux qui pretendent que le pouvoir que nous avons de remuer nos bras, eſt une vèritable puiſſance, doivent avouer que Dieu peut auſſi donner aux eſprits la puiſſance de creer, d'anèantir, de faire toutes les choſes poſſibles; en un mot, qu'il peut les rendre tout puiſſans.* Et paucis interjectis ſic proſequitur & concludit: *Il n'y a donc qu'un ſeul vrai Dieu & qu'une ſeule cauſe qui ſoit vèritablement cauſe: & l'on ne doit pas s'imaginer que ce qui precede un effet, en ſoit la vèritable cauſe. Dieu ne peut meme communiquer ſa puiſſance aux creatures, ſi nous ſuivons les lumieres de la raiſon: il n'en peut faire de vèritable cauſe, il n'en peut faire des dieux.* Hæc Malebranchius.

Verum quam hæc vana ſint & infirma, ſequentia demonſtrabunt, ex quibus patebit levioribus certe de cauſis hac in parte receſſiſſe a communi

& tri-

& trita, ut ipſe fatetur, Philoſophorum & Theologorum doctrina. Itaque

Refellitur primum caput expoſitæ mox Malebranchii doctrinæ, quia falſum eſt quod fundamenti loco generatim ſtatuit Malebranchius, Deum ſolum eſſe poſſe veram & propriam cauſam efficientem cujuſcumque, etiam modificationis: fide enim ſimul ac ratione conſtat dari creaturas liberas, ac proinde active indifferentes: porro activæ hujus virtutis terminus profecto eſt modificatio quædam ſpiritualis, volitio ſcilicet, determinatio &c. falſum eſt ergo Deum ſolum eſſe cauſam efficientem cujuſcumque etiam modificationis.

Refellitur quod ſecundo loco docet prædictus auctor, nempe creaturas eſſe poſſe cauſas occaſionales ſeu morales motuum, aliorumve effectuum naturalium: in tantum enim creaturæ intelligentes; v. g. poſſent eſſe cauſæ occaſionales, in quantum deſideriis ſuis ac votis Deum ad agendum determinarent: porro ſi Deus eſt auctor cujuſcumque modificationis, ex primo auctoris principio, quomodo poſſunt creaturæ intelligentes producere deſideria quibus Deus determinatur ad operandum? Certe deſiderium eſt modificatio; Deus ſolus eſt auctor cujuſcumque modificationis; ergo &c. Denique una ex præcipuis ad cauſam occaſionalem conditionibus, eſt, ut ipſa Deum determinet nec ab ipſo determinetur, ut ſupra audivimus ex auctore, Lib. de natura & gratia ſerm. 2. Deſideria ergo & vota creaturarum intelligentium non poſſunt eſſe cauſæ occaſionales, niſi ita determinent Deum ut ab ipſo non determinentur, neque enim admitti poteſt aut debet progreſſus in infinitum; ergo Deus ſolus non eſt vera ac propria cauſa cujuslibet motus ac modificationis; ergo prima duo adverſarii fundamenta inter ſe pugnant.

Refellitur quod tertio loco aſſerit Malebranchius, vim omnem activam quantumcumque exiguam aliquid divini ac infiniti importare, nec Deum poſſe talem vim creaturis communicare, quin eo ipſo omnipotentiam ſuam ipſis communicet: refellitur, inquam, iſtud invicte, quia libertatem ſeu activam creaturarum liberarum indifferentiam funditus evertit. Si enim valeret quod hic inſtar principii ſtatuit adverſarius, merito poſſet inferri nulli creaturæ competere vim activam, ac proinde nec libertatem, quæ in activa indifferentia eſſentialiter conſiſtit: porro fide certum eſt, nec diffitetur Malebranchius, dari creaturas liberas; ergo &c. Sicut itaque cum Deus voluit creaturas exiſtere, non ideo voluit ipſis communicare quam ipſe habet exiſtentiam, ſed dumtaxat exiſtentiam finitam ſuæ ſubordinatam: ita cum voluit creaturas modificationum ſuarum aliorumque motuum cauſas, non ideo voluit ipſis communicare ſuam omnipotentiam, ſed dumtaxat potentiam finitam ſuæ ſubordinatam; quæque a divina non minus eſt diverſa, quam eſſe creatum diverſum eſt ab eſſe Dei.

Refellitur quartum Malebranchii principium, quamlibet creaturam, ac proinde animas & Angelos eſſe cauſas occaſionales dumtaxat cujuſcumque modificationis corporeæ: cum enim Angeli & animæ rationales veræ & propriæ cauſæ ſint ſuarum modificationum liberarum, volitionum, ſcilicet, determinationum &c. nullum certe aſſignari poteſt motivum cur ipſis denegetur virtus ac efficacia producendi alias modificationes, præſertim corporeas, quæ ſunt longe ignobiliores.

Et vero virtus illa phyſica & efficiens denegari non poteſt naturis intelligentibus, niſi quia repugnaret aut naturæ modificationis generatim, aut naturæ

turæ modificationis corporeę, aut naturę ſpiritus: at nullum ex his dici poteſt.

Non primum: neque enim ea eſt generatim modificationis natura, ut non poſſit produci niſi a cauſa infinitæ virtutis: ſiquidem voluntas liberas ſuas modificationes producit, volitiones ſcilicet, determinationes &c.

Non ſecundum: Deus enim nequit eſſentias mutare, aut efficere quod repugnat: porro Deus motum & aliam quamlibet modificationem corpoream producit.

Non tertium: quia ſpiritus poteſt producere modificationem nobiliorem motu, ſcilicet modificationem ſpiritualem; ergo nihil obſtat quominus poſſit eſſe cauſa efficiens motus ac cujuslibet alterius modificationis corporeæ. Verum hæc fuſius proſecuti ſumus Qu. 5. de Angelis Art. 3. quæ conſuli poſſunt. Ibidem obſervavimus Scripturam. SS. Patres & Theologos unanimi conſenſu virtutem hanc phyſicam & efficientem producendi modificationes corporeas, mentibus, ac præcipue Angelis aſcribere.

Refellitur quod quinto tradit circa diſcrimen intellectum inter & voluntatem: illud quippe conſtituit in eo quod intellectus ſit mere paſſivus reſpectu ſuarum perceptionum, intellectionum &c. voluntas vero activa reſpectu ſuarum volitionum, determinationum &c. Nam præterquam quod ea voluntatis activitas ſtare nequit cum iis quæ generatim ſæpius ſtatuit, Deum ſolum poſſe eſſe veram & propriam cauſam.

I. Certum eſt nullum firmum hujuſce diſcriminis aſſignari poſſe momentum. Unde enim contingeret quod anima reſpectu perceptionum potius quam volitionum mere paſſive ſe haberet?

Non certe ratio creaturæ generatim id ipſum poſtulat, quaſi repugnaret actionem creaturæ competere: alias, cum anima non minus rationem creaturæ obtineat reſpectu volitionum, quam reſpectu perceptionum, inde conſequens foret vim ſeſe determinandi ad hanc vel illam actionem in particulari, voluntati minime competere; quod tamen fidei, rationi ac ſenſui intimo directe adverſari, expreſſe fatetur auctor Elucid. 1. in caput primum Lib. 1. de Inquiſit. verit. his verbis: *Je reponds que la foi, la raiſon & le ſentiment interieur que j'ai de moi-meme, m'ont obligè de quitter la comparaiſon de l'ame avec la matiere où je la quitte: car je ſuis convaincu en toutes manieres, que j'ai en moi-meme un principe de mes determinations; & j'ai des raiſons pour croire que la matiere n'a point de ſemblable principe.*

Non etiam ratio ac natura ſubſtantiæ ſpiritalis exigit ut ſit activa penes voluntatem, paſſiva vero penes intellectum: imo potius, cum enim ſubſtantia ſpiritalis ſimplex ſit & omnis prorſus partium compoſitionis expers, qui aſſerit eam eſſe activam reſpectu unius facultatis, nimirum voluntatis, fateatur neceſſum eſt, eam eſſe abſolute & ex natura ſua activam, ac proinde etiam in ordine ad intellectum: maxime cum intellectus & voluntas non ſint entia a ſe invicem re diſtincta; ſed una & eadem ſpiritualis ac ſimplex ſubſtantia diverſimode ſpectata.

Non denique allatum diſcrimen erui poteſt ex comparatione quam perpetuo inſtituit & urget auctor animam inter & materiam, quæ cum paſſiva ſit reſpectu diverſarum figurarum ac configurationum quas ſuſcipit, inde concludit Malebranchius, animam quoque debere paſſive ſe habere reſpectu idearum ac aliarum modificationum intellectus: verum cum prædicta comparatio falſa ſit reſpectu facultatis quæ competit materiæ ſuſcipiendi diverſos motus, collatæ cum facultate quæ competit animæ ſuſcipiendi diverſas

incli-

inclinationes & volitiones, ſiquidem prior facultas mere paſſiva eſt, altera vero, conſentiente ipſomet Malebranchio, activa, peſſime colligitur veram eſſe & admittendam hanc eamdem comparationem intellectum inter & materiam habita ratione facultatis recipiendi diverſas configurationes.

Et vero ideo materia iners eſt ac mere paſſiva reſpectu variarum figurarum quas ſuſcipit, quia iners eſt ac paſſiva reſpectu ſui motus: ſi enim ſeipſam movere poſſet, profecto poſſet etiam variis ſeſe donare configurationibus, ut per ſe clarum eſt: porro, ut fatetur auctor, inclinationes, determinationes, volitiones &c. ſe habent in ordine ad animam, quemadmodum motus; quantitas motus, & ipſius determinatio ſe habent in ordine ad materiam; ergo vis activa quæ competit animæ in ſeipſa producendi diverſas volitiones, inclinationes &c. non obſcure demonſtrat parem ipſi facultatem competere producendi diverſas perceptiones.

II. Explicari nequit qua ratione voluntas ſit libera, niſi intellectus ſit activus reſpectu cujuſdam perceptionis. Namque, juxta auctorem, anima ſpectata quatenus indeliberate & neceſſario mota verſus bonum in communi, non poteſt in hoc vel illud bonum particulare, motum hunc flectere ac inclinare (in quo eſſentiam libertatis conſtituit Malebranchius) niſi in quantum eadem anima ſpectata ut capax idearum & perceptionum efficere poteſt ut intellectus attendat ad hoc particulare bonum quod prius non cognoſcebat. Ita auctor Lib. 1. de Inquiſit. verit. cap. 1. his verbis: *L'eſprit, conſiderè comme pouſsè vers le bien en gèneral, ne peut determiner ſon mouvement vers un bien particulier, ſi le meme eſprit, conſiderè comme capable d'idèes, n'a la connoiſſance de ce bien particulier.* Porro mens non poteſt attendere ad objectum quod prius ignorabat; niſi beneficio cujuſdam perceptionis qua antea carebat; ergo, etiam in principiis auctoris, anima non poteſt eſſe libera, niſi penes ipſam ſit novas perceptiones perinde ac novas inclinationes in ſemetipſa efformare.

Deinde cum voluntas, juxta vulgare adagium, ſit potentia omnino cæca quæ ferri non poteſt niſi circa objecta quæ ipſi ab intellectu proponuntur, non certe concipitur qua ratione voluntas circa hoc vel illud objectum ferri poſſit, adeoque ſit libera, ſi mens ipſa omnino iners ſit & otioſa ac mere paſſiva reſpectu omnium ſuarum perceptionum.

Nec difficultatem elevat, imo potius auget, quod loco mox citato Elucidat. 1. aſſerit Malebranchius ut nodum hunc ſolvat: ſcilicet vota & deſideria voluntatis eſſe preces quaſdam naturales quæ ab auctore naturæ ſemper & ſtatim exaudiuntur, quæque conſequenter ad leges ab ipſo inſtitutas, cauſa ſunt præſentiæ & claritatis idearum quibus objecta repræſentantur. Sic habet Lib. 1. de Inquiſit. verit. cap. 1. & præſertim Elucidat. 1. in idem caput, ubi ſic loquitur: *Il ne faut pas s'imaginer que la volontè commande à l'entendement d'une autre maniere, que par ſes deſirs & par ſes mouvemens; ou que l'entendement obeiſſe à la volontè, en produiſant en lui-mème les idèes des choſes que l'ame deſire.* Sic immediate ſubdit: *Tout le myſtere eſt que le deſir qu'a mon ame de connoitre un objet, eſt une priere naturelle qui eſt toujours exaucèe: & ainſi ce deſir, en conſèquence des volontès efficaces de Dieu, eſt la cauſe de la prèſence & de la clartè de l'idèe qui repreſente l'objet.* Iſtud, inquam, difficultatem non diluit: ſic enim recurrit ex integro argumentum mox propoſitum.

Anima ſpectata quatenus voluntas, non poteſt appetere tale bonum in par-

particulari; bonum A, v.g. nisi eadem anima spectata quatenus intellectus, tale bonum cognoverit: *Ignoti enim nulla cupido*, & ut fert tritum axioma, atque asserit auctor citato cap. 1. Lib. 1. de Inquisit. verit. voluntas est potentia cæca quæ non fertur nisi circa objecta ab intellectu proposita; ergo anima quatenus voluntas non potest esse libera ad desiderandum & amplectendum tale vel tale objectum, tale vel tale bonum particulare, nisi eadem anima quatenus intellectus, hujus vel illius objecti ideam & perceptionem expresserit; sicque objectum prosequendum voluntati proposuerit.

Verbo dicam, volitio, inclinatio, desiderium, determinatio voluntatis versus aliquod particulare objectum, essentialiter includunt aut saltem supponunt ejusdem objecti cognitionem, & quidem ita claram & distinctam, ut vi illius unum præ alio, bonum A, v.g. potius quam bonum B, seligere possit; ergo anima quatenus voluntas non potest esse libera circa volitiones, inclinationes, desideria objectorum particularium, nisi possit quatenus intellectus, horumce objectorum aliqualem in semetipsa ideam efformare.

III. Vanum est ac nullius ponderis quod asserit Malebranchius ad novam suam opinionem circa inefficaciam intellectus stabiliendam, quæ quidem omnia, vel eo ipso solo quod fateri tenetur circa voluntatis activitatem, funditus evertuntur.

Ait 1. Lib. 3. parte 2. cap. 3. Ideæ entia sunt realia, cum ipsis reales proprietates competant: entia sunt spiritalia, ac proinde perfectiora corporibus quæ exhibent, cum recipiantur in mente quæ spiritalis est: unde concludit eos qui intellectui vim producendi ideas tribuunt, consequenter menti creatæ ascribere facultatem producendi nobiliora ac perfectiora entia iis omnibus quæ in hacce visibili rerum universitate Deus condidit.

Resp. 1. idem prorsus retorqueri posse adversus volitiones, determinationes &c. voluntatis; hi enim actus, ut pote spirituales, longe nobiliores sunt ac perfectiores objectis corporeis circa quæ versantur. 2. perceptiones, cognitiones, volitiones, determinationes, aliique tum intellectus, tum voluntatis actus, non sunt proprie entia, sed modi dumtaxat entis: *non sunt* substantiæ, sed ipsius modificationes: adeoque simpliciter & absolute dici non possunt perfectiores & nobiliores corporibus, quæ sunt vera entia & substantiæ; licet quatenus spirituales corporibus præstent.

Ait 2. Si menti competeret facultas producendi ideas semetipsam diversimode modificando, deberet scire diversos sese modificandi modos: at idipsum plane ignorat mens, cum illud explicare non valeat, nec de eo rationem reddere.

Resp. 1. retorquendo adversus voluntatem, quæ, fatente Malebranchio, diversa volendo, diversimode seipsam modificat, nec tamen modos illos explicare valet. 2. nego majorem. Ut intellectus sese varie modificet, necesse non est ut sciat modum modificandi, satis est si modificare se possit & velit. 3. nego etiam minorem: etsi enim mens creata forte nesciat explicite modum sese modificandi, scit tamen implicite & virtualiter per intimum & experimentalem sensum. Neque obstat quod modum hunc explicare non valeant: necesse enim non est ut explicare & rationem reddere possimus de iis quæ solo experimentali sensu novimus: talis cognitio non est reflexa, sed directa, necessitate naturali peragitur, & non libertate; non duce ratione, sed sola dirigente natura.

Ait 3. Vis producendi perceptiones, cognitiones &c. includit vim creandi:

di: perceptio enim & quælibet alia modificatio est entitas realis superaddita substantiæ, quæ quidem nonnisi per creationem produci potest.

Resp. ex dictis patere responsionem ad palmare istud Malebranchii argumentum quod centies repetit. 1. retorqueo adversus volitiones, inclinationes, determinationes &c. voluntatis: quidquid enim dicet ad ostendendum vim sese determinandi non importare vim creandi, pariter demonstrabit facultatem producendi perceptiones, vim creandi non includere: perceptiones, cognitiones &c. sunt modificationes intellectus, sicuti volitiones, determinationes &c. sunt modificationes voluntatis. 2. nego vim producendi perceptiones, includere vim creandi, siquidem creatio est productio substantiæ; atqui perceptiones intellectus, sicuti & volitiones, determinationes voluntatis, non sunt substantiæ, sed mere intellectus & voluntatis modificationes, ergo &c. Certe nemo dixerit exacte & philosophice loquendo meras modificationes creando produci. 3. respondeo perceptiones, volitiones, aliasque omnes modificationes tum spirituales, tum corporeas, produci non per creationem, sed per solam eductionem a substantia. Porro istud discriminis est, ut antea jam observavimus, creationem inter & eductionem, quod creatio sit productio substantiæ, eductio vero, productio modificationis: seu, ut alii volunt, creatio est productio rei independenter a nihilo tum sui tum subjecti, eductio vero, productio rei dependenter a subjecto, seu ex nihilo sui, sed non ex nihilo subjecti, ut cum modus aliquis elicitur ex substantia præjacente. Porro nisi anima prædita esset facultate producendi in seipsa varias affectiones, varias modificationes, plane omni activa libertate destituta esset.

Atque hæc sunt præcipua momenta quibus utitur Malebranchius adversus vim & efficaciam intellectus. Juvat nunc, ne quid præsenti controversiæ desit, paucis recensere ac refellere singula alia argumenta quibus probare conatur Deum solum esse veram & propriam causam efficientem, creaturas vero esse posse dumtaxat causas occasionales, adeo ut, ne quidem Angelus possit esse vera & propria, physica ac efficiens causa alicujus modificationis, etiam corporeæ.

Objicit 1. in Scripturis clare & constanter affirmari omnia a Deo fieri. Isai. 44. *Ego sum Deus faciens omnia, extendens cælos solus, stabiliens terram, & nullus mecum.* Psalmus 103. *Producens fœnum jumentis, & herbam servituti hominum.* Act. 17. *Cum Deus det omnibus vitam & inspirationem & omnia.* Ita Malebranchius Elucidat. in cap. 3. 2. partis Lib. 3. de Inquisit. verit. ex quibus concludit, omnia a Deo solo fieri, ac proinde negari vim activam creaturarum.

Resp. dist. ant. in Scriptura clare & constanter affirmatur omnia a Deo fieri, immediate vel per seipsum solum, vel cum creaturis per concursum aut prævium aut simultaneum, concedo: omnia a Deo fieri immediate & solo, nego. Cum Deus omnes creaturas produxerit & cum illis concurrat ad omnes actiones, hoc sensu potest dici causa omnium effectuum quæ a creaturis producuntur. Verum hic quæritur an immediate Deus & quidem solus omnia operetur? asserit Malebranchius, negant vero omnes veteres Philosophi & Theologi, præeunte Doctore Angelico, qui contrariam opinionem quæst. 3. de potentia art. 7. erroneam vocat; *Dicendum* inquit S. Doctor, *Deum operari in natura.... sed quidam hoc non intelligentes in errorem inciderunt, attribuentes Deo hoc modo omnem naturæ operationem, quod res penitus*

tus naturalis nihil ageret per virtutem propriam. Et 1.part.quæſt.105.art.5.eamdem opinionem aſſerit eſſe impoſſibilem his verbis: *Dicendum quod Deum operari in quolibet operante, aliqui ſic intellexerunt, quod nulla virtus creata operaretur in rebus, ſed ſolus Deus immediate omnia operaretur: puta quod ignis non calefaceret, ſed Deus in igne, & ſimiliter de omnibus aliis. Hoc autem eſt impoſſibile..... Sic igitur intelligendum eſt Deum operari in rebus, quod tamen ipſæ res propriam habeant operationem*. Porro Scripturæ teſtimonia quibus vis & efficacia cauſarum ſecundarum aſtruitur, proferemus poſtmodum referendo & ſtabiliendo quintam ſententiam.

Objicit 2. Mente concipi nequit quid ſit virtus illa activa quæ ſupponitur creaturis communicata; ergo merito negatur creaturis a Deo communicatam fuiſſe facultatem activam. Ita auctor citata mox Elucidat. 1.

Reſp. 1. argumentum iſtud Malebranchio eſſe ſolvendum: ſiquidem diſerte fatetur Lib. de natura & gratia & alibi ſæpe, vim activam eliciendi actus liberos voluntati a Deo fuiſſe communicatam: aliunde vero non minus clare aſſerit ad calcem hujuſce Libri, & fuſius Elucidat. in cap.7. 2.part.Lib.3 de Inquiſit. vim illam nobis eſſe prorſus incognitam. Sic habet citato mox Lib. de natur. & grat. *J'ai prouve ailleurs que ce qu'il y a en nous qui ſe laiſſe vaincre par des determinations qui ne ſont point invincibles, nous eſt entierement inconnu*. Ergo ex eo quod mente concipere non valeat Malebranchius, in quo ſita ſit facultas activa creaturis communicata, perperam inferret vim illam creaturis minime competere.

II. fatetur Malebranchius ſe nullam habere ideam animæ rationalis, & tamen non poteſt negare quin exiſtat anima rationalis; ergo a pari &c.

III. ſæpius aſſerit idem auctor, certo & abſque erroris formidine affirmari non poſſe, num determinata quædam facultas aut proprietas competat cuidam ſubjecto, necne, niſi talis ſubjecti propria habeatur idea. *On ne peut repondre ſans crainte de ſe tromper, ſi certaines qualitès conviennent ou ne conviennent pas à un ſujet, lorſqu'on n'a point d'idèe de ce ſujet*. Ex altera vero parte contendit nullam haberi ideam animæ aliorum veſpirituum; ſed animam ſeipſam cognoſcere *per ſenſum intimum*, alios autem ſpiritus *per conjecturam*, non vero *per ideam*; ergo certo & abſque erroris formidine aſſerere non potuit Malebranchius, ſtando ſuis principiis, nullam vim activam animæ in ordine ad perceptiones, aut Angelis in ordine ad movenda corpora fuiſſe conceſſam.

Eo validius premit Malebranchium iſta reſponſio, quod non ſolum fateatur nullam haberi ideam animæ aut aliorum ſpirituum; ſed etiam nec virtutis & efficaciæ. Ita præſertim Meditat. 9. in qua impium Spinoſæ ſiſtema confutat his verbis: *Que ces Philoſophes ſont ſtupides & ridicules? Ils s'imaginent que la creation eſt impoſſible, parce qu'ils ne concoivent pas que la puiſſance de Dieu ſoit aſſez grande pour faire de rien quelque choſe: mais concoivent-ils que la puiſſance de Dieu ſoit capable de remuer un fetu? S'ils y prennent garde ils ne concoivent pas plus clairement l'un que l'autre; puiſqu'ils n'ont point d'idèe claire, d'efficace ou de puiſſance*. Paulo antea increatam ſapientiam ſic loquentem induxerat. *Je ne donne point aux hommes d'idèe diſtincte qui reponde au mot de puiſſance ou d'efficace, parce que Dieu n'a point donne de puiſsance veritable aux creatures*. Hæc Malebranchius, quæ tamen in ejus ſiſtemate falſa ſunt. Nam juxta ipſum vis ac potentia vera, idem eſt ac potentia realis, quam perpetuo opponit cauſæ ac potentiæ quam

appel-

appellat occaſionalem: porro falſum eſt hujuſmodi potentiam creaturis non fuiſſe communicatam; cum, ut mox vidimus, fateatur, & doceat, naturis intelligentibus datam eſſe virtutem actus liberos in ſeipſis efformandi.

Verum quidquid ſit, ex eo certe quod fateatur Malebranchius, nullam haberi ideam claram & diſtinctam virtutis & efficaciæ, ſicuti nec ſpirituum, merito infertur adverſus ipſum, incaute omnino ac temere affirmare naturas ſpirituales omni prorſus vera ac reali facultate movendi etiam minima corpora eſſe deſtitutas.

IV. Ut ſupra obſervavimus, cauſæ occaſionales, juxta Malebranchium, quibus Deus determinatur ad agendum, ex ſe motum habeant neceſſum eſt, non a Deo communicatum; alioquin Deus ageret voluntate peculiari, nec a cauſis occaſionalibus primum determinaretur, quod conſtanter negat: jam vero ſi motum ex ſe habeant, neceſſe eſt ut vis quædam ac efficacia ipſis competat. Videat ergo qua ratione ſecum ipſe conciliari poſſit.

V. Tandem, nego ant. facultas activa in creaturis liberis, eſt vis ad varia ſeſe flectendi, præeunte rationis judicio: in creaturis autem non liberis, nihil aliud eſt, juxta nonnullos, quam certa quædam modificatio a Deo auctore naturæ corpori impreſſa, ex qua ſecundum ordinem naturalem ſequitur aliquis effectus; ſeu, quod in idem recidit, vis illa activa nihil aliud eſt, quam ordo ille quem Deus inſtituit ut ex præſentia alicujus modificationis quæ in aliqua ſubſtantia occurrit, producatur ſimilis vel diverſa modificatio, aut in ipſa ſubſtantia, cujus occaſione fit actio, vel in alia ſubſtantia: v. g. ex præſentia motus localis activi in aliquo corpore Deus ordinavit & ſtatuit ut produceretur ſimilis motus activus in alio corpore.

Subſtantiæ autem creatæ non liberæ quæ affectæ ſunt hujuſmodi modificatione; ſeu quibus Deus ſupremus omnium arbiter pro ſuo beneplacito diſtribuit certa quædam attributa, certas facultates, ex quibus ſecundum ordinem naturalem a Deo auctore naturæ libere inſtitutum, neceſſario oriuntur certi effectus certis in circumſtantiis: ſubſtantiæ, inquam, illæ dici non poſſunt, mere inertes & otioſæ; imo dici debent participes facultatis agendi, earumque eadem eſt ratio in ordine naturali, ac in ordine ſupernaturali Sacramentorum quæ vere producunt gratiam, licet eam nonniſi moraliter producant: unde quamvis hujuſmodi creaturarum actiones Deo potius quam creaturis tribuendæ ſint, non tamen ſoli Deo immediate, ut vult Malebranchius, aſcribi debent.

Objicit 3. nullam concipi aut eſſe poſſe connexionem ſpiritum inter & motum corporis: ut enim aliquid moveat corpus, neceſſe eſt ut ſit corporeum & impenetrabile; motus enim intelligitur produci per impetum phyſicum mutuamque moventis & moti impenetrabilitatem: unde ſi forte corpus impenetrabilitate deſtitueretur, non poſſet movere corpus alterum: atqui ſubſtantiæ ſpirituales non ſunt impenetrabiles; ergo movere non poſſunt corpora. Argumentum iſtud ſæpius urget auctor, & maxime Elucidat. in cap. 3. 2. partis L. 6.

Reſp. neg. maj. & ejus probat. Deus enim eſt ſpiritus cujuslibet corporis & impenetrabilitatis expers, & tamen omnes fatentur ipſum poſſe movere corpora; ergo ut aliquid moveat corpus neceſſe non eſt quod ſit corporeum & impenetrabile. Equidem unum corpus non poteſt movere alterum niſi per impetum phyſicum, ſeu impingendo in ipſum: impingere autem non poteſt niſi ſit ſolidum & impenetrabile; e contra vero mentes creatæ

tæ & generatim ſpiritus omnes ſua volitione, exequente potentia motrice, movent corpora. Itaque impetus phyſicus, mutuaque moventis & moti impenetrabilitas eſſentialiter non prærequiruntur motui.

Et vero ſubſtantiæ ſpirituales ſunt cauſa modificationis longe ſuperioris & perfectioris motu, nempe modificationis ſpiritualis; ergo a fortiori ſat virium habent ut movere poſſint corpora, nec ulla firma ratio occurrit, cur ipſis virtus hæc & efficacia denegetur.

Objicit 4. Movere corpus de loco in locum, eſt ipſum in diverſis locis continuata creatione conſervare: atqui Angeli & anima creare non poſſunt; ergo &c.

Reſp. neg. maj. toto cœlo diſtant, conſervare corpus in diverſis ſucceſſive locis, & movere corpus de loco in locum: ſiquidem corpus movere, eſt corpus conſtituere præſens diverſis ſucceſſive locis; motus enim eſt ſucceſſiva corporis præſentia variis locis: porro aliud eſt corpus conſtituere præſens variis ſucceſſive locis, & corpus conſervare in diverſis locis; ergo &c. Scilicet conſervatio corporis unice & præciſe tendit ad continuandam corporis exiſtentiam: motus autem corporis unice & præciſe tendit ad continuandam corporis jam aliunde exiſtentis & conſervati correſpondentiam ad diverſa ſucceſſive loca: hinc conſervatio corporis intelligitur præcedere motum ejus: hinc ſi per impoſſibile, corpora non intelligerentur egere perpetua Dei conſervatione ad exiſtendum, adhuc tamen intelligeretur poſſe moveri de loco in locum per ſucceſſivam applicationem ad diverſa loca. Vide quæ circa hanc & præcedentem objectionem diximus Tract. de Angelis Quæſt. 5. Art. 3.

Objicit 5. Vera boni & mali cauſa adoranda eſt, amanda & timenda: porro cultus, amor & timor ſoli Deo competunt: *Soli Deo honor & gloria*; ergo &c. Et vero cultus debetur proximæ noſtræ beatitudinis cauſæ: aſt ſi creaturæ præditæ ſint vi activa, proximæ ſunt noſtræ beatitudinis cauſæ per ſuam efficaciam: v. g. ſol innumera noſtris corporibus beneficia confert, ſi revera cauſa efficiens ſit eorum omnium effectuum qui a ſole *proficiſci* vulgo exiſtimantur. En validius Malebranchii, & ut putat achillæum, adverſus efficaciam cauſarum ſecundarum argumentum, quod quidem fuſe proponit Elucidat. in cap. 3. 2. partis Lib. 3. dilucidius vero & contractius in ſcripto cui titulus, *Defenſio adverſus criminationem Domini* de La ville, his verbis: *C'eſt une notion commune ſelon laquelle tous les hommes ſe conduiſent, qu'on doit aimer ou craindre ce qui a la puiſſance de nous faire du bien ou du mal, de nous faire ſentir du plaiſir ou de la douleur, & de nous rendre heureux ou malheureux; & qu'on doit aimer ou craindre cette cauſe, à proportion du pouvoir qu'elle a d'agir en nous. Or le feu, le ſoleil, les objets de nos ſens peuvent véritablement agir en nous, & nous rendre en quelque maniere heureux ou malheureux: c'eſt le principe ſuppoſé; nous pouvons donc les aimer & les craindre. Voilà un raiſonnement que tout le monde fait naturellement, & qui eſt le principe general de la corruption des mœurs.*

Reſp. 1. argumentum iſtud nimium probare: ſiquidem ex eo ſequeretur, nec parentes a liberis, nec Reges a ſubditis amari debere aut timeri; quod quam ſit abſurdum, nemo non videt.

Reſp. 2. prædictum argumentum poſſe ſic contorqueri adverſus Malebranchium: amanda eſt & timenda non ſolum vera & realis boni & mali cauſa, ſed etiam cauſa occaſionalis quæ certo determinat cauſam realem, nec

ab

ab ipſa determinatur; maxime ſi cauſa illa occaſionalis, intellectualis ſit, atque ſpeciali erga nos benevolentia cauſam realem determinet ut bonum nobis conferat: ſi quidem paradoxum eſſet intolerandum, aſſerere nullum huicce cauſæ occaſionali deberi amorem, nullam gratitudinem, ea præciſe de cauſa quod bonum reipſa & immediate nobis non conferret, quod tamen certo nobis acquireret. Imo nemo eſt qui in prædicta hypotheſi non judicet ampliores rependendas eſſe gratias cauſæ occaſionali certo determinanti cauſam realem, quam cauſæ reali erga nos prorſus indifferenti & indeterminatæ: porro in ſiſtemate Malebranchii, voluntas divina quæ ſupponitur unica vera & realis bonorum omnium quæ nobis obveniunt, cauſa prorſus indifferens eſt, & nonniſi per cauſas occaſionales, quarum pleræque intellectuales ſunt, certo determinatur; ergo &c. Sic ſupremus ærarii præfectus qui certam quamdam pecuniæ ſummam alicui numerandam præſcribit, cauſa eſt dumtaxat occaſionalis hujuſce numeratæ pecuniæ, quæſtor vero qui eam actu ad juſſa præfecti erogat, cauſa realis; nemo tamen eſt qui non magis ſe obſtrictum exiſtimet præfecto quam quæſtori: ita omnino judicandum in ſiſtemate quod impugnamus. Hac & variis aliis comparationibus mox allatam reſponſionem illuſtrat auctor Reflexionum theologicarum Lib. 1. cap. 18. 19. 20.

Reſp. 3. diſt. maj. vera & realis boni & mali cauſa amanda eſt amore ſubordinato, & timenda timore congruo, concedo: amanda eſt & timenda amore & timore ſummo qui ſoli Deo debetur, nego. Et vero cum creaturæ ſint inſtrumenta Dei, in Deum tanquam in principalem cauſam referenda ſunt bona quæ per creaturas nobis conferuntur; maxime cum Deus, utpote agens voluntate ſpeciali, bona hæc aut mala plerumque nobis advocet aut avertat. Certe Scriptura & Patres cum facultatem activam creaturarum diſerte aſſerunt, nullatenus timent, ne inde argumenta elici poſſint quibus idololatria confirmetur. Hac triplici brevi reſponſione ruit auctoris ratiocinium pene immenſum.

Cætera quæ objicit Malebranchius levia ſunt ac nullius pene roboris, quæ ex dictis paſſim hic & contra auctorem Libri, *De actione Dei in creaturas*, aut ex mox dicendis nullo negotio dilui poſſunt. Qui plura voluerit, conſulat Doctorem Angelicum Lib. 3. contra gentes cap. 69. qu. 3. de potent. art. 7. & 1. par. qu. 105. art. 5. Suarez de Metaphyſ. diſp. 18. ſect. 1. Sylvium 1. par. qu. 105. art. 5. Arnaldum in opere cui titulus, *Reflexions philoſophiques & theologiques*, & Lib. de veris & falſis ideis cap. 27. & rurſus in diſſert. circa miracula antiquæ Legis, & recentiorem auctorem Libri gallice inſcripti, *Refutation d'un nouveau ſiſteme de Metaphyſique proposè par le Pere M.*..... Hi duo poſteriores auctores Malebranchii ſiſtema ex profeſſo impugnant.

Quarta ſententia circa efficaciam cauſarum ſecundarum diſtinguit creaturas ſpirituales inter & corporeas: negat creaturas corporeas poſſe quicquam efficere, ſed de ſpiritualibus id concedit. Sententiam hanc mox citatis locis & in 2. diſt. 1. qu. 1. art. 4. refert S. Thom. ex Avicembron. in Lib. *Fontis vitæ*. Aſſerebat auctor ille nullum corpus eſſe activum, ſed quamdam ſpiritualis ſubſtantiæ virtutem intime exiſtentem in corporibus, efficere omnes actiones quæ per corpora fieri videntur. Utebatur auctoritate S. Auguſt. Lib. 5. de civ. Dei cap. 9. ubi expreſſe aſſerit S. Doctor, *corporales cauſas non eſſe inter cauſas efficientes numerandas*.

Refel-

Refellitur prædicta ſententia, qua parte negat vim activam creaturis corporalibus competere, iis omnibus Scripturæ, SS. Patrum & rationum momentis quibus quintam ſententiam aſtruemus. Neque obſtat mox adductum S. Auguſtini teſtimonium; citatis enim verbis hoc unum vult S. Doctor, ſcilicet creaturas corporeas non eſſe cauſas efficientes principales, quæ ſe aliquo modo agunt, id eſt, quæ dominium habent ſuarum actionum, & ſeſe poſſunt applicare ad agendum; ſed non negat eas eſſe cauſas efficientes inſtrumentales, quæ motum ex ſe non effundunt, ſed ipſum aliunde æcceptum communicant: ſic enim ait, *Corporales cauſæ quæ magis fiunt quam faciunt, non ſunt inter cauſas efficientes numerandæ, quoniam hoc poſſunt, quod ex ipſis faciunt ſpirituum voluntates.* Et Lib. 9. cap. 3. *Omnia quæ creavit Deus ſic adminiſtrat, ut etiam proprios exercere & agere motus ſinat.*

Quinta denique ſententia, cui ſubſcribimus,

Docet 1. cuilibet ſubſtantiæ creatæ competere ut ſit activa, ſeu, ut ſit cauſa efficax & efficiens, vel principalis, vel inſtrumentalis.

Cauſa efficiens principalis ea eſt, quæ eſt principium ſui motus, ſeu, quæ a ſeipſa habet motum & efficaciam, modo tamen cauſæ omnium primæ, Deo ſcilicet, ſubordinato: ſic voluntas creata reſpectu actuum liberorum ad quos dependenter a Deo ſeſe movere & applicare poteſt.

Cauſa efficiens inſtrumentalis ea eſt, quæ motum habet ab alia cauſa impreſſum: ſic cum ab aliquo malleus impellitur in clavum, ille qui movet malleum eſt cauſa principalis activa, quæ habet a ſe vim agendi; malleus autem eſt cauſa inſtrumentalis, quia ab alio habet efficientiam & actionem.

Cum autem aſſeritur cauſam efficientem principalem, eam eſſe, quæ habet a ſeipſa motum, motus nomine generatim intelliguntur eæ modificationes quas ſubſtantiæ creatæ in ſeipſis, Deo permittente, elicere poſſunt, aut in aliis ſubſtantiis excitare: v. g. in homine anima movet ſeipſam, movet brachium, pedes &c. hæc movet per inſitam ſibi *facultatem*, quæ vis motrix ſolet appellari.

Docet 2. ſubſtantias liberas, ut Angelos, homines, cauſas eſſe efficientes ac principales perceptionum, volitionum, variarumque modificationum corporearum, mediante intellectu, voluntate, ac potentia motrice.

Docet 3. ſubſtantias non liberas cauſas eſſe efficientes, non quidem principales, ſed inſtrumentales dumtaxat quæ motum ex ſe non effundunt, ſed a Deo vel ab alia cauſa impreſſum communicant; unde ſubſtantiæ hujuſmodi non poſſunt dici mere inertes & otioſæ, imo dici debent participes facultatis agendi a Deo creatore inditæ, aut ab alio agente impreſſæ.

Poſtrema hæc ſententia, quod ſpectat activitatem ſubſtantiarum liberarum reſpectu actuum voluntatis, de fide eſt; atque ex profeſſo demonſtrabitur in Tract. de actibus humanis, ubi de libertate. Quid autem ſit ſentiendum circa activitatem & efficaciam earumdem ſubſtantiarum reſpectu perceptionum & modificationum corporearum, ſatis patet ex dictis contra Malebranchium, & adverſus auctorem Libri *De actione Dei in creaturas*, & etiam ex iis quæ diximus Qu. 5. de Angelis Art. 3. ubi de potentia motrice Angelorum. Reſtat ergo ut hic efficaciam & activitatem ſubſtantiarum etiam non liberarum paucis aſtruamus. Itaque

Probatur 1. ex Scripturis, quæ cauſalitatem ipſis creaturis corporeis adſcri-

ſcribunt. Marci 4. v.28. *Ultro enim terra fructificat, primum herbam, deinde ſpicam, deinde plenum frumentum in ſpica: & cum ex ſe produxerit fructus, ſtatim mittit falcem.* Lucæ 21. *Videte ficulneam & omnes arbores, cum producunt jam ex ſe fructum, ſcitis quia prope eſt æſtas.* In his duobus teſtimoniis clare exprimitur vis activa inſtrumentalis rerum etiam inanimatarum. Idem non minus diſerte aſſeritur, Geneſ. 1. v. 11. *Germinet terra herbam virentem & facientem ſemen &c.* Verſ.20. *Dixit Deus: Producant aquæ reptile animæ viventis, & volatile ſuper terram.* Verſu 24. *Producat terra herbam virentem in genere ſuo, jumenta & reptilia, & beſtias terræ ſecundum ſpecies ſuas: & factum eſt ita.* Verum non eſt prætermittendus locus Sapientiæ 16. ubi refertur divina operante potentia, factum eſſe ut ignis tempore Moſis virtutis ſuæ combuſtivæ oblitus fuerit: *Nix autem & glacies,* inquit ſacer Textus, *ſuſtinebant vim ignis .... hic autem ut nutrirentur juſti, etiam ſuæ virtutis oblitus eſt.* Plane in hoc textu ſupponitur vim combuſtivam ab auctore naturæ igni eſſe inſitam.

Probatur 2. ex SS. Patribus: inſtar omnium ſint SS. Auguſtinus & Thomas.

S. Auguſtinus vim ac efficaciam cauſarum ſecundarum variis in locis aſtruit. Lib.3. de Trinit. cap.7. 8. & 9. ait, *indidiſſe Deum elementis, & aliis cauſis creatis ſeminales rerum rationes;* quæ nihil aliud ſunt, ut exponit Doctor Angelicus 1.p. quæſt.115. art.2. & in 2. diſt.18. quæſt.1. art.2. quam principia motuum naturalium, quæ Deus poſuit in rebus creatis. L. 7. de civit. Dei cap.30. de Deo loquens, hæc habet: *Sic omnia quæ creavit, adminiſtrat, ut etiam ipſe proprios exercere & agere motus ſinat.* Idem repetit Lib.9. cap.3.

S: Thomas quæſt.3. de potent. art.8. ſententiam quæ negat *res naturales agere per virtutem propriam*, aſſerit eſſe *abſurdam & erroneam* opinionem, quam ex profeſſo ibidem refellit: verba ſancti Doctoris antea retulimus. Eamdem opinionem in 2. diſt.1. quæſt.1. art.4. *ſtultam* poſitionem appellat. Et 1.p. q.105. art.5. obſervat, *quoſdam intellexiſſe ita Deum immediate operari in omnibus, ut res creatæ non operarentur: puta quod ignis non calefaceret, ſed Deus in igne; & ſimiliter de omnibus aliis.* Subdit autem S. Doctor: *Hoc autem eſt impoſſibile.* Quod quidem variis argumentis demonſtrat, quibus poſtmodum utemur.

Probatur 3. ex conſtanti Theologorum doctrina, qui, præeunte Doctore Angelico, tamquam certiſſimam propugnant ſententiam quæ tradit cauſas ſecundas, etiam non liberas, eſſe activas: ita Hervæus, Scotus, Salmanticenſes, Sylvius, Eſtius, & alii quamplures quos refert Suarez in Metaphyſ. diſp. 18. Sect. 1. unde Sylvius 1.p. q.105. art. 5. contrariam opinionem vocat *errorem manifeſtum contra quem pugnat Scriptura ſacra.*

Probatur 4. variis abſurdis & incommodis quæ ex adverſa opinione ſequuntur, quæque citatis mox locis proponit & urget Doctor Angelicus. Primum, quia virtutes operativæ, quæ in rebus inveniuntur, fruſtra eſſent rebus attributæ, ſi per eas nihil operarentur. Secundum: cum omnes res ſint propter ſuam operationem, ſequeretur etiam ipſas res creatas fruſtra eſſe, ſi propria operatione deſtituerentur. Tertium: in ſententia quam hic impugnamus, non minus verum eſſet, hominem generantem creare animam rationalem, quam ignem generare ignem: quia ſicut Deus ad præſentiam ignis producit ignem, & actio ea dumtaxat de cauſa tribuitur igni, quia eſt

conditio ſine qua non, & qua poſita Deus infallibiliter facit: ita Deus ad præſentiam humani ſeminis creat animam infallibiliter, & non ſine illa conditione: porro conſequens iſtud eſt erroneum; ergo &c.

Probatur 5. rationibus theologicis. Prima: vis activa creaturis non repugnat; certum enim eſt, tum fide, tum ratione, dari creaturas liberas, ac proinde active indifferentes; jam vero ſi vis illa activa creaturis non repugnet, nulla firma occurrit ratio virtutem hanc creaturis etiam corporeis denegandi: imo cum Deus unamquamque rem condiderit in natura ſua perfectam, conſentaneum omnino eſt aſſerere, connaturalem vim agendi cuilibet rei a Deo eſſe inſitam. Secunda: omnis actio corporea poſita eſt in motu locali, juxta recentiores Philoſophos; porro corpora, utpote ſolida & impenetrabilia, per motum aliunde acceptum, poſſunt phyſice & proprie impingere in alia corpora; ac proinde proprie & phyſice impetum ſeu motum in ipſa producere. Tertia: a trita & conſtanti Theologorum & omnium veterum Philoſophorum doctrina, aliunde experientia ſenſuque notiſſima, nonniſi gravi admodum urgente ratione recedendum eſt; aſt nullum, quod ſit alicujus ponderis, ratiocinium proponit Malebranchius ad ſtabiliendam novam ſuam, circa inefficaciam cauſarum ſecundarum ſententiam: quod quidem jam patet ex dictis, & adhuc magis patebit ex dicendis; ergo &c.

Ait 1. non eſſe urgenda Scripturæ & SS. Patrum teſtimonia quæ videntur favere efficaciæ creaturarum, quia Scriptura & Patres iis in locis accommodant ſe vulgaribus opinionibus. Ita Malebranchius citata Elucidat. in cap. 3. Lib. 3.

Reſp. non ſatis firma eſſe momenta quibus Malebranchius evincere conatur nullam ſubſtantiis creatis competere actionem & efficientiam, ut inde liceat concludere Scripturam & Patres, cum tam conſtanter commendant vim activam creaturarum, appoſite dumtaxat ad vulgares opiniones loqui, non propriam ſtatuere ſententiam. Et vero Malebranchius confidenter aſſerit opinionem qua vindicatur vix activa creaturarum, *manifeſte* favere idololatriæ: qua ergo ratione credere & affirmare *poteſt tali* doctrinæ Scripturam & Patres ſeſe accommodaſſe?

Ait 2. omnem vim activam ſecum importare vim creandi, atque adeo aliquid divini ac infiniti, quod proinde creaturis communicari nequit.

Verum huic argumento ſæpius ac multipliciter reſpondimus: atque obſervavimus, vanum eſſe ratiocinium, quod vel ipſo ſolo animæ rationalis exemplo, quam fide & ratione conſtat eſſe activam, invicte refellitur.

Ait 3. creaturas eſſe inſtrumenta Dei: atqui inſtrumentum, præcipue inanimatum, eſt quid mere paſſivum & omni actione deſtitutum; ergo creaturæ præſertim inanimatæ ac non liberæ omni efficacia deſtitutæ ſunt.

Reſp. diſt. min. inſtrumentum inanimatum eſt mere paſſivum, eo ſenſu quod ab ipſo tamquam a cauſa principe non oriatur actio, concedo: quaſi nequidem ab alio impreſſam habeat efficientiam & actionem, nec ſit via & canalis, ut ita loquar, quo actio cauſæ principalis pertingat ad effectum, nego. Certe cum malleus ab aliquo impellitur in clavum ut in parietem trudatur, malleus ille non poteſt dici mere paſſivus, ſiquidem eſt motu vehementiſſimo agitatus. Volunt adverſarii non magis ad effecta concurrere cauſas quæ dicuntur inſtrumentales, præſertim inanimatas non liberas, quam exemplar quod ſibi proponit pictor, ad tabellam efformandam conducat; quia nempe, inquiunt, quemadmodum ad ſolam præſentiam exem-

plaris

plaris pictor se determinat ad conficiendam tabellam; sic etiam ad meram & inertem præsentiam rei creatæ Deus operatur effecta quæ vulgo existimantur proficisci a causis secundis: e contra contendimus Deum ad pleraque effecta uti creaturis etiam inanimatis non liberis, eo ferme modo quo faber ferrarius utitur malleo ad fingendum ferrum: aut sicuti horologii artifex qui dicitur causa motus quo dirigitur stylus horologii, quatenus scilicet illum motum per varia ferrea lamina tamquam per instrumenta operatur; cum tamen nequeat dici sola immediata causa talis motus.

Quæres 2. an Deus creando mundum omnia fecerit quæ naturaliter ex rebus conditis sequi debebant.

Resp. vocem illam *naturaliter* multiplici sensu accipi posse. 1. quidem illud naturale dicitur, quod constituit primariam rei essentiam, aut ex illa necessario fluit. 2. naturale appellatur, quod sequitur ex legibus a Deo initio mundi libere statutis, quasque Omnipotens voluit deinceps observari; talis ordo rerum naturalis dicitur & physicus. 3. naturale appellari potest, quod rei maxime congruere videtur, etsi sine illo res & concipi & existere possit. His positis

Certum est, Deum feciſſe omnia quæ naturaliter ex rebus conditis sequi debebant, si vox ista, *naturaliter*, primo sensu accipiatur, quidquid in contrarium asserat Cartheſius; siquidem essentiæ rerum a Deo sunt independentes, neque Omnipotens producere potest triangulum, ver. gr. sine tribus angulis, aut efficere ut illi tres anguli non sint æquales duobus rectis. Quod si vocabulum istud, *naturale*, secundo sensu usurpetur, nemini dubium esse potest quin Deus omnia fecerit quæ naturaliter ex rebus conditis sequi debebant, cum ipse auctor sit ordinis illius physici & naturalis: porro sicut ordinem illum libere constituit, ita libere eum interturbare potest & evertere, hæc autem eversio miraculum exhibet. Tandem si vox, *naturaliter*, tertio sensu sumatur, videtur sane Deum omnia feciſſe quæ rebus maxime congruunt: sic combustio igni, lapsus lapidi projecto, humiditas aquæ optime conveniunt. Jam vero utrum hæc congruentia vel ex rei natura, vel ex præjudicata opinione ex iis quæ naturaliter fiunt juxta leges physicas a Deo statutas, repetenda sit, cæteri definiant, mihi hoc sufficiat, talem congruentiam a Deo dependere, atque Omnipotentem posse ad nutum hunc congruentiarum ordinem immutare; non quod præstare possit ignem, exempli causa, non consistere in motu vehementissimo & perturbato partium insensibilium, supposita vulgata Physicorum de natura ignis opinione: sed quia posito tali motu, quæ ipsi videtur maxime congrua, combustio, Deo jubente, non sequatur ex igne.

Quæres 3. utrum initio mundi Deus omnes creaverit animalium species quæ nunc existunt.

Resp. non improbabilem esse sententiam S. Augustini L. 3. de Genes. ad litt. c. 14. Asserit autem eo loci S. Doctor, Deum initio mundi creasse omnes animalium species quæ per conjunctionem utriusque sexus vulgo propagantur. Quæ autem animalia oriri solent vel ex corruptione corporum, vel ex illegitima viventium unione; hæc nonnisi in semine & causaliter primum creata fuere. Certe Genes. 36. juxta arabicam Versionem & Paraphrasim chaldaicam, mulorum ortus tribuitur homini nomine Ana.

QUÆSTIO QUINTA.

Utrum ſex dierum ſpatio creatus fuerit mundus.

MUndum ſex diebus creatum teſtatur Moſes: an autem ſex illi dies fuerint reales vel allegorici, inquiremus primum; poſt hæc ſingula Dei opera in illis ſex diebus expenſuri.

ARTICULUS PRIMUS.

An reales fuerint ſex creationis mundi dies.

SAnctus Auguſtinus in Libris de Geneſi ad litteram videtur aſſerere mundum unico temporis puncto fuiſſe creatum: unde allegorice exponit quæ narrantur Geneſeos 1. de variis Dei opificiis. Scilicet dividit creaturas in ſex genera totidem diebus correſpondentia, ita ut nomen diei non lapſum temporis exprimat, ſed unum creaturæ genus ſignificet: deinde pro veſpere & mane uniuſcujuſque diei, de quibus ſacer auctor, duplicem intelligit angelicam cognitionem de opere quod dicitur hac die productum: cognitio quæ mane reſpondet, ea eſt quam habuerunt Angeli de creaturis, in eſſentia divina, Dei Verbo, & ideis divinis creaturarum prototypis: cognitio vero veſpere correſpondens, ea eſt, quam acquiſierunt Angeli creaturas intuentes: primam cognitionem matutinam appellat S. Doctor, quia clarior & lucidior eſt cognitione ſecunda, quæ veſpertina dicitur, cum hæc in comparatione alterius tenebroſa ſit & minus perfecta.

Hinc, juxta mentem S. Auguſtini, mundus primo inſtanti unoque verbo creatus fuit integro ſuo ornatu perfectus & pulcher; verum illum nonniſi per partes cognoverunt Angeli: unde prima dies *Geneſeos* primo dicitur cognitio angelica de cœlo, terra, aquis, tenebris & luce. Hæc cognitio duplex fuit: prima cognitione viderunt Angeli cœlum, terram, aquas &c. in Deo, hæc eſt matutina cognitio; ſecunda vero cognitione apprehenderunt has eaſdem creaturas in ſemetipſis, & hæc cognitio veſpertina appellatur; idem dicendum de cæteris diebus, eodem modo ſecundum hanc opinionem explicandis.

Hæc ſane S. Auguſtini videretur ſententia, niſi in Libris Retractationum aſſereret, ſe potius inquirendo quam affirmando multa pertractaſſe in Libris de Geneſi ad litteram; & Lib. de catechizandis rudibus in eam clare deſcenderet ſententiam quæ ſex dies operationis divinæ defendit velut reales. Sic enim loquitur cap. 17. *De qua requie ſignificat Scriptura, & non tacet, quod ab initio mundi ex quo fecit Deus cœlum & terram & omnia quæ in eis ſunt, ſex diebus operatus eſt, & ſeptimo die requievit. Poterat enim Omnipotens & uno momento temporis omnia facere. Non autem laboraverat, ut requieſceret, quando dixit, & facta ſunt; mandavit, & creata ſunt: ſed ut ſignificaret, quia poſt ſex ætates mundi hujus, ſeptima ætate tamquam ſeptimo die requieturus eſt in Sanctis ſuis &c.* Hic ſane Sanctus Doctor manifeſte ſupponit ſex dies creationis univerſi fuiſſe reales. His prænotatis, ſit

CON-

CONCLUSIO.

Mundus fuit creatus reali ſex dierum ſpatio.

Probatur 1. ex ſimplici contextu narrationis quæ habetur Geneſeos 1. Hic enim auctor ſacer ſingula Dei opera ſingulis aſſignat diebus: porro ſicut nominibus cœli, terræ, ſolis, plantarum, animalium & hominis, recte intelliguntur cœlum, terra, ſol &c. ut etiam nomine diei, dies verus intelligi debet; præſertim cum nihil expoſtulet ſenſum allegoricum naturali derelicto.

Prob. 2. ex lege de ſabbato obſervando, cujus hanc reddit rationem legislator Dominus Exodi 2. *Sex enim diebus fecit Dominus cœlum & terram, & mare, & omnia quæ in iis ſunt, & requievit in die ſeptimo; idcirco benedixit Dominus diei ſabbati & ſanctificavit eum.* Cujus autem momenti talis eſſet ratio, ſi mundus eodem temporis puncto creatus ornatuſque fuiſset?

Prob. 3. ex incommodis contrariam noſtræ opinionem ſubſequentibus: ſi enim omnia eodem inſtanti creata fuere; ergo lux & tenebræ ſimul fuerunt, aquæ ſimul confuſæ & diviſæ interpoſito firmamento, terra ſimul aquis cooperta & diſcooperta, veſpere & mane ſimul exiſtebant; & alia multa quæ neque cum narratione Moyſis, nec inter ſe ſtare queunt.

Prob. 4. ex tota Traditione quæ pro noſtra militat ſententia: videantur in primis qui mundi Geneſim ex profeſſo tractarunt. Hos inter eminent SS. Baſilius & Ambroſius in Hexameron.

Objicies quædam Scripturæ loca, primum Eccleſiaſtici 18. *Qui vivit in æternum creavit omnia ſimul.*

Secundum, Geneſeos 2. *Iſtæ ſunt generationes cœli & terræ quando creata ſunt in die quo fecit Deus cœlum & terram.* Ergo in die & ſimul omnia a Deo creata ſunt.

Tertium, Exodi 31. *Sex diebus creavit Deus cœlum & terram*, ſed cœlum & terra prima die condita dicuntur; ergo ſecundum Moyſen ſex dies ſunt unus dies.

Quartum, Job 40. *Ecce Behemoth quem feci tecum*, Hic nomine Behemoth diabolus intelligitur, præſertim cum addatur quod *ipſe eſt principium viarum Dei*. Porro Angeli prima die creati fuerunt; ergo etiam & homo, qui factus aſſeritur ſimul cum illo tenebrarum principe.

Reſp. ad primum: omnia dici a Deo creata ſimul, id eſt æque, quo ſenſu Pſalmiſta ait: *Omnes declinaverunt, ſimul inutiles facti ſunt.* Unde nihil eruitur ex Eccleſiaſt. 18. præter illud quod dicit S. Joannes, *Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil.* Poteſt etiam adhuc dici omnia a Deo facta fuiſſe ſimul, quia ſex dierum ſpatium habita ratione rerum peractarum pro uno ferme temporis puncto accipiendum eſt. Vel tandem cum S. Gregorio Lib. 32. Moralium, omnia ſimul facta ſunt in ſemine ſcilicet & ſubſtantia, cum Deus prima die creavit cœlum & terram: omnis quippe tunc ſubſtantia viſibilis & corporea creata fuit, & ſubſequentibus diebus in aſtra, plantas, animaliumque corpora deinceps transformata.

Ad ſecundum, ex Geneſeos 2. dico diem hic uſurpari pro tempore, quaſi diceret Auctor ſacer, quando creata ſunt in tempore quo creavit Deus cœlum & terram: quod ſi de die naturali verba hæc intelligantur, occurrit

rit S. Gregorii reſponſio mox allata, & ab illo S. Doctore huic loco applicata.

Ad tertium, certum eſt verbis Exodi 31. adjungenda eſſe ea quæ retulimus ex cap. 20. *Et mare & omnia quæ in eis ſunt*: neque enim omnia occurrunt ſemper numeranda.

Ad quartum, ex Job 40. reſpondeo, Septuaginta, *Behemoth* vertere, *beſtias*; ita ut hic ſit loci ſenſus, juxta illos, *Ecce beſtias apud te*. Quibuſdam *Behemoth* ſignificat elephantem, qui hoc nomine donatur ob corporis proceritatem; unde & principium viarum Domini appellatur, id eſt, præcipuum inter animalia ab Omnipotente creata: quod ſi de diabolo verba hæc exponantur, dicetur factus cum homine, quia æque ac homo & ferme eodem tempore creatus eſt.

ARTICULUS SECUNDUS.

De opere primæ diei.

INitium operum diei viſibilium, creatio cœli & terræ, atque lucis productio: ſicque primum efformata & illuſtrata materia, ex qua cæteræ deinceps educendæ erant creaturæ. Hanc materiam non fuiſſe informem docet auctor ſæcer, dum eam cœli & terræ nominibus donat; aſt varia hac qua nunc pollet pulchritudine, eamdem non fuiſſe præditam, teſtantur poſteriora huic creationi opera.

Cœli igitur nomine intelligitur hæc mobilior materia a terra ad uſque ſuperiores mundi limites protenſa; terra autem dicitur partium craſſiorum conglomeratio, ſive liquidarum, ex quibus aquæ; ſive ſolidarum, quæ terræ nomen retinent.

Ergo concipiatur terra aquis valido vento exagitatis, involuta & circumfuſa, tenebris plane cooperta, adhuc vacua & inanis, ſine herbis, abſque fructu, plane deſerta hoc conceptu primus habebitur mundi viſibilis ſitus, quem Græci dixere chaos; ſicque ab imperfectis ad perfectiora procedebat Omnipotens: de illius autem primæ diei opificio nonnulla veniunt ſingulis breviſſimiſque titulis expedienda.

Quid nomine ſpiritus Dei aquis incubantis intelligatur, Geneſeos 1.

Triplex eſt Patrum ſententia: prima, ventum validum aquas exagitantem, nomine ſpiritus Dei intelligit. Hanc ſententiam defendunt Tertullianus contra Hermogenem, Severinus Gabalitanus & Theodoretus.

Secunda ſententia eſt SS. Auguſtini & Chryſoſtomi, aſſerentium nomine ſpiritus donari vim quamdam vitalem, qua omnia producerentur ſenſibilia.

Tertia tandem plerorumque eſt Patrum, qui Spiritum ſanctum nomine ſpiritus Dei de quo Geneſ. 1. intelligunt.

Haud ſane ſpernenda eſt hæcce poſtrema ſententia tanta auctoritate fundata; verum nec præcedentibus opponitur: ferebatur nempe Spiritus Dei ſuper alas ventorum, ſicque incubans aquis eas exagitabat, talique motu eas dividens, calefaciens, immiſcens partibus terræ fœcundabat: unde nihil obſtat quominus hæ tres ſententiæ conjunctim admittantur.

Qua

Quæ fuerit Dei locutio.

Dixit Deus, ait Moyſes, *Fiat lux*; quid hac Dei locutione intelligendum ſit? quæritur. Nonnulli cum Theodoro Mopſueſteno volunt, illam locutionem fuiſſe ſonum articulatum: S. Gregorius Niſſenus eam exponit de ſapientia Dei rebus creatis impreſſa, in quibus mire elucet: quidam cenſent locutionem Dei idem ſignificare ac nutum ſupremæ voluntatis. S. Auguſtinus ſic exponit verba Geneſeos, quaſi diceret auctor ſacer. In Verbo Dei Filio facta eſt lux: huncce ſenſum potius eſſe myſticum quam litteralem, docet Eſtius.

Certum eſt; hanc locutionem Dei prolatam fuiſſe pro creatione cœli & terræ, teſte Pſalmiſta: *Ipſe dixit & facta ſunt, mandavit & creata ſunt.* Porro talem locutionem fuiſſe ſonum articulatum, nihil evincit & prorſus inutile eſſet aſſerere. Verior ergo nobis videtur hæc ſententia, quæ locutionem Dei aſſumit pro nutu & juſſu voluntatis divinæ: Deo quippe volente lux cæteraque creata ſunt.

Quid nomine lucis prima die creatæ intelligatur.

Pleriſque Græcis lux hæc accidens erat ſine ſubjecto exiſtens, in ſole poſtea formato affixum, Deo jubente; ita imprimis S. Baſilius. Verum nihil cogit tam cito everſionem legum phyſicarum agnoſcere & miracula admittere.

Cum ergo lux in corpore lucido ſit materia ſubtilior citatiſſimo turbinis motu donata; nomine lucis de qua Moyſes in operatione primæ diei, recte intelligitur materia ſubtilis in varios aggeres diſtributa & citiſſime mota. Scilicet terra, aere & aqua creatis, hæc ſeſe ad libellam componebant, quæ ſubtilior materia, ubi facilior patebat aditus, effluebat: hinc varii aggeres juxta venti impetum ab aere detruſi, unde potuit utrumque hemiſpherium ſimul illuminari.

Nox autem dicitur ſucceſſiſſe diei; quia ex his ſubtilis materiæ aggeribus, nonnulli prorſus diſſipati motu vehementiſſimo, plures minori materiæ quantitate donati ferme nullum effundebant lumen, ſicut & ſtellæ media nocte; ac proinde non obſtabant quominus nox reipſa haberetur, ipſa enim ſenſibilis eſt privatio luminis.

ARTICULUS TERTIUS.

De opere ſecundæ diei.

HAc die firmamentum operatus eſt Deus, & aquas diviſit in ſuperiores & inferiores. Hinc duplex quæſtio: prima, quid ſit firmamentum: ſecunda, quæ ſint aquæ ſuperiores, & quis earum locus.

Quid ſit firmamentum.

Ex eo deſumitur quæſtio, ex quo forſan reſolvi deberet: cum enim Moyſes aſſerat, Deum prima die creaſſe cœlum, quæritur hic num ab illo cœlo diſtinguatur firmamentum?

Verum, cum firmamentum nomine cœli donetur his verbis, *Vocavitque Deus firmamentum, cœlum*; cumque aliunde communis hic fit Scripturæ mos, nomine cœli appellare materiam fluidam a terra ad ſuperiores uſque mundi limites protenſam, unde volatilia cœli, & aquæ ſuper cœlos dicuntur; nomine firmamenti recte intelligitur hæc eadem materia.

Hinc non dixit Deus ſimpliciter, *Fiat firmamentum*, ſed adjecit ſtatim, *in medio aquarum, ut dividat aquas ab aquis*; quaſi diceret: Deprimatur materia hæc fluida, aquas elevet, eas ſuſtentet atque libret: non fuit ergo ſecunda die creatum firmamentum, ſed dumtaxat ordinatum ad aliquas ſuſpendendas.

Philoſophandi modus plerorumque SS. Patrum eos huc adduxit, ut firmamentum velut corpus ſolidum admitterent: ipſis favebat firmamenti nomen, quod quid ſolidi & ſtabilis ſonare videtur; aſt vox hæc hæbraice ſolum ſignificat corpus longe lateque expanſum; græce vero ſtabilimentum, nempe ex eo quod intranſgreſſibile eſt aquarum interſtitium: igitur nemo miretur ſi recentiori Phyſicæ hac in parte adhærentes, firmamentum ex materia tenui, levi atque fluidiſſima admittimus compoſitum.

Quæ ſint aquæ ſuperiores.

Inter Veteres plurimi contendunt aquarum ſuperiorum nomine intelligendas eſſe aquas nuſquam in terram decidentes, ſupra mediam aeris regionem longe elevatas, ad temperandum ſolis ardorem, ne germiterræ comburat, potiſſimum deſtinatas. Recentioribus pleriſque aquæ ſuperiores nubes ſunt, ex vaporibus, ſolis ardore, e ſinu terræ elevatis, efformatæ, mediæ regionis frigore condenſatæ, ad irrigandam humum aptæ; eo ſenſu ab aquis inferioribus ſeparatæ, quod aquoſæ regionis aeris nulla fiat permiſtio cum aquis terræ, nec medium tollatur interſtitium quod reperitur inter utraſque aquas, ſuperiores nempe & inferiores: *neque* enim dum aquæ in pluviam decidunt, exhauſta eſt media regio, ſemper manent obſeratæ ex aliqua parte catharactæ cœlorum, & aquas in theſauris ſuis ſemper ſervat Omnipotens.

Quæ autem ex his duabus ſententiis alteri ſit præferenda, definire non audemus, cum prima in ſe non impoſſibilis, veneranda Patrum auctoritate innitatur; ſecunda vero phyſica magis multiplici fulta videatur Scripturæ loco: leguntur enim nubes cœli, pluvia dicitur aqua fluens de ſuperioribus cœli quod tegit & operit &c. Hoc unum igitur hic animadvertere liceat, temere damnari atque notari ſecundam opinionem, cui videtur favere ſacer textus, quamque non improbabilem judicant SS. Auguſtinus, & Epiphanius, defenduntque plurimi, quos inter, judice Eſtio, non immerito recenſentur SS. Thomas & Bonaventura. Ardore ergo nimio ductus fuit Fevardentius, dum in appendice Operis Alphonſi de Caſtro de hæreſibus, verbo, *aqua*, inter hæreſes numerat ſententiam, quæ negat aquas ſupra ſidera elevatas, quæque Scripturam interpretatur de aquis in media aeris regione conſiſtentibus, id eſt, de nubibus.

ARTICULUS QUARTUS.

De opere tertiæ diei.

TErtio diei duo a Moſe aſcribuntur opera : primum , congregatio aquarum; ſecundum, productio plantarum atque arborum.

De aquarum congregatione.

S. Baſilius duplicem aperit viam explicandi, quomodo aquæ fuerint congregatæ, & cur ex prima ipſamet die non occupaverint ingentes terræ alveos. Prima eſt, aquas die primo non fuiſſe fluidas: hinc die tertia facile intelliguntur congregatæ, dum illis fluiditatem concedit creator; ſic quippe ad ima terræ decurrunt.

Secunda eſt, terram primo quidem plane rotundam & ſphæricam fuiſſe creatam; tertia vero die, jubente Deo, hiatibus ſciſſam, unde ex una parte montes & colles, ex altera vero cavitates in quas aquæ defluxerunt.

Tertia tandem eſt quorumdam ſententia, exiſtimantium duobus primis diebus aquas rarefactas inſtar nebulæ ſuper faciem terræ fuiſſe diffuſas, tertia vero die condenſatas cavitates terræ repleviſſe.

Fatendum quod res eſt, vix quidquam certi, ſilente Scriptura, haberi poteſt circa præſentem materiam : hæc tamen opinio nobis non videretur improbabilis in qua hæc aſſererentur. 1. montes & colles a prima die fuiſſe exiſtentes; illorum quippe efformationem ſilet Moſes, ni ſub nomine terræ includantur. 2. aquas ſuperiores ex omni parte terræ fuiſſe elevatas ſupra firmamentum ; ſiquidem aggeres materiæ ſubtilis, de quibus diximus Articulo primo, terræ propinquiores, jam ad mutuam conjunctionem tendentes, motuque circulari donari, ardore proprio vapores undequaque attrahebant.

His poſitis, intelliguntur imminutæ aquæ, & dum ad libellam ſeſe componunt, neceſſario cavitates locaque terræ demiſſiora petunt, atque naturali fluiditate congregatæ reperiuntur.

De productione plantarum & arborum.

S. Auguſtinus Lib.5. de Geneſi ad litteram c.4. exiſtimat, arbores, plantas, fructus & virgulta non fuiſſe tertio die creata, niſi in ſemine & cauſaliter tantum.

Fundamentum talis aſſertionis petitur ex his Geneſeos 2. *Fecit Dominus Deus cœlum & terram, & omne virgultum agri antequam oriretur in terra, omnemque herbam regionis priuſquam germinaret.* Si enim virgultum factum eſt antequam oriretur, ſi herba creata priuſquam germinaret ; ergo tertio die in quo facta ſunt, nonniſi cauſaliter & in ſemine tantum creata ſunt.

Confirmari adhuc poteſt hæc opinio ratione quam immediate ſubdit Moſes: ait quippe: *Non enim pluerit Dominus Deus ſuper terram, & homo non erat qui operaretur terram*: Expectabant ſcilicet hæc ſemina ut germinarent, & cœli pluviam, & labores hominum.

Verum communis eſt ſententia, non ſolum in ſemine, ſed & ſupra terram

ram elevatas, tertio die fuiſſe productas plantas & arbores; aperte huic favet ſententiæ ſacer textus dum relato Dei juſſu, addit: *Et factum eſt ita, & protulit terra herbam virentem &c.*

Senſus autem verborum ex Geneſ. 2. eſt, Deum creaſſe herbam & virgulta, cum nondum germinaſſent; & licet eorum ſemina a primo die in terræ viſceribus includerentur, nihilominus tamen hæc a Deo fuiſſe producta: neque enim ſponte oriri poterant, aut ab homine nondum plaſmato curari.

ARTICULUS QUINTUS.

De opere quartæ diei.

QUarta die creata fuere ſol, luna, cæterique planetæ & ſtellæ; quomodo autem Deus ea creaverit non liquido conſtat. Luna cæterique planetæ, utpote corpora opaca, ex materia craſſa probabilius ad primum Dei nutum efformata ſunt, neque enim congruit ad vacillantes mechanicæ Cartheſianæ leges recurrere; ſol autem & ſtellæ forſitan reſultant ex illis materiæ ſubtilis aggeribus quos primo die admiſimus: ſcilicet, Deo jubente, congregata fuit hæc materia ſubtilis, in diverſos cumulos diſtributa, motuque citiſſimo & vorticoſo donata ſolem & ſtellas exhibuit.

Quomodo autem moveantur ſol & ſtellæ prorſus certum non eſt: Scripturæ magis conſonat terræ immobilitas, circulariſque aſtrorum motus; aſt minus aſtronomiæ convenire videntur. Quidquid ſit, hæc duo certa ſunt: primum, Deum potuiſſe alterutro modo ſolis & terræ motum aut immobilitatem ordinare: ſecundum, ſiſtema Copernicanum optimæ phyſices legibus vix eſſe conſonum; nam, ut cætera omittam, quomodo poteſt eadem terræ pars in ſignis diametraliter oppoſitis, eamdem ſervare ſtellam verticalem? Verum hæc ad Phyſicos.

Quærunt hic plurimi Theologi, quid ſit ſentiendum de pſeudovaticiniis Aſtrologorum. Nobis hoc certo tenendum eſt, docentibus Scriptura & Patribus, prorſus vanam, falſam, damnabiliterque ſuperſtitioſam eſſe fidem hiſce prædictionibus adhibitam. Ita docent imprimis Tertullianus, SS. Auguſtinus, Ambroſius & Chryſoſtomus: nec mirum, cum Aſtrologia hæc vaticinans tollat & Dei providentiam & hominis libertatem.

Nec juvant vanæ illius ſcientiæ defenſores verba ex Geneſeos 1. deſumpta: *Dixit autem Deus: Fiant luminaria in firmamento cæli, & dividant diem ac noctem, & ſint in ſigna, & tempora, & dies & annos.* Aſtra quippe ſunt in ſigna, non actionum humanarum a libera voluntate dependentium, ſed dierum, menſium, annorum, temporis metendi, plantandi, ſerendi, navigandi, tandem ſerenitatis, tempeſtatis, pluviæ, venti &c. hæc enim ex aſtrorum intuitu quadamtenus prænuntiari poſſunt, teſte Chriſto Domino Matth. 16. *Facto veſpere, dicitis, Serenum erit: rubicundum eſt enim cœlum. Et mane: Hodie tempeſtas, rutilat enim triſte cœlum &c.* Fatendum tamen eſt hæc non tam ex intuitu aſtrorum conjici, quam ex diſpoſitione aeris interpoſiti Lunam aut Solem inter & oculos; ſed cum vulgus pluviam ex pallida Luna, ex rubicunda vero ventum conjiciat, ſicut ex Sole mane rutilante, pluviam; recte Moyſes aſſerit, aſtra fuiſſe data in ſignum ſerenitatis & tempeſtatis.

ARTICULUS SEXTUS.

De opere quintæ diei.

HAC die ex aquis producti fuere piſces, nemine diffitente, illos enim intelligi nomine reptilium animæ viventis certum eſt; cum apud Hæbræos, quidquid aut pedibus caret, aut adeo breves habet, ut reptandi potius quam gradiendi facultatem præbeant, reptile dicatur: porro cujuſcumque magnitudinis piſces hoc die creati fuerunt, etiam & cete grandia.

Eadem die formatæ fuerunt aves, teſte Scriptura: at qua ex materia creatæ fuerint, non conſentiunt Interpretes; Cajetano & Eſtio, ex terra; cæteris tum veteribus tum recentioribus, ex aquis productæ videntur. Porro momenta quibus nituntur Cajetanus & Eſtius, ſatis gravia nobis non videntur, ut a communi ſententia, quæ docet, aves ex aquis productas fuiſſe, recedamus: maxime cum prædicta ſententia a SS. Baſilio, Ambroſio, Auguſtino & aliis propugnata fuerit, verſionibuſque 70. Chaldaicæ atque Vulgatæ ſit conſona.

ARTICULUS SEPTIMUS.

De opere ſextæ diei.

DUO ſexta die operatus eſt Dominus, beſtias terræ & hominem: de iis ſeorſim agendum.

De terræ beſtiis.

Bruta animantia ut homini famularentur, a Deo creata fuere; nullum ergo, ante Adæ peccatum, homini infenſum erat brutum, ne quidem ipſe ſerpens, cujus inſidiæ pœna ſunt infelicis illius culpæ: hæc eſt SS. Patrum doctrina. Igitur poſt lapſum Adami in quorumdam animalium famulatu agnoſcere debet quilibet homo, quale ſibi conceſſum fuerat in beſtias dominium: in cæterorum vero brutorum feritate agnoſcat neceſſum eſt filius Adæ, protoparentis & culpam & ſupplicium.

Utrum autem in ſeſe invicem inſurrexiſſent bruta, Adamo non peccante, quæſtio eſt parvi momenti: certe herba in pabulum fuerat illis conceſſa, idque indiſcriminatim, quæ quidem conceſſio e ſtatu adeo felici crudelitatem removere videtur; aſt beſtiarum domino in Deum peccante, & ſubverſa rejecti juſtique lege, ſicut homo in Creatorem, ita creaturæ in ſe invicem inſurrexerunt.

Alteram hic movent nonnulli Theologi quæſtionem circa brutorum animam, an ſcilicet detur in illis talis anima, aut utrum ſint puræ machinæ. Talem quæſtionem ad Philoſophos ſatius eſſet remittere; ſed ut methodo hodiernæ obſequium præſtemus; quædam paucis veniunt adnotanda, ex quibus forſan ſoluta manebit quæ multis videtur intricata quæſtio.

Notandum igitur 1. quæſtionem hanc duplici modo ex utraque parte agitari poſſe, neque enim a non exiſtentia impoſſibilitas, aut a poſſibilitate concludi debet exiſtentia. Quæſtio ergo moveri poteſt, utrum poſſibiles

ſint

ſint machinæ beſtiis ſimiles; & utrum bruta ſint de facto tales machinæ. Viciſſim ex altera parte quæri poteſt; utrum anima ſentiens belluarum ſit poſſibilis; deinde, num bruta ſint realiter tali anima prædita.

Notandum eſt 2. ſolutionem quæſtionis, ſi de mera poſſibilitate agitetur, ex utraque parte videri facillimam.

Aſſeri enim poteſt Deum poſſe producere machinam belluis ſimillimam: imo addam non videri Omnipotenti impoſſibilem machinam, quoad corporis ſtructuram, homini ſimilem, quæ articula os edat ſonos, pedes moveat, cæteraſque mechanice præſtet exteriores actiones, quas homo verus ex principio vitali, atque duce ratione operatur. Potuit ſiquidem Deus circumſtantias, occaſiones, in quibus hæc machina reperiri poſſet, prævidere, ſicut & varia quæſita ab hominibus ad ipſam directa: porro hac poſita prævisione concipitur certa quadam organorum corporeorum multiplicitate, ac apta diſpoſitione Deum poſſe præſtare, ut mechanice exterius ſe gerat hæc vana hominis imago, quomodo verus homo vitaliter extrinſecus ſe gereret & ageret.

Dici adhuc poteſt (ut varias antiquorum Philoſophorum omittam ſententias) non videri impoſſibilem ſubſtantiam ſimplicem, partibus expertem, quæ ſolius ſenſationis & directæ ſenſibilium cognitionis ſit ſubjectum. Hanc ſubſtantiam donare nomine ſpiritus non liceret, utpote irrationalem: eam dicere materiam repugnaret, cum eſſet partium expers; medium ergo inter materiam & ſpiritum teneret talis ſubſtantia, quæ ad ſolam corporis conſervationem ordinata legitime forma ſubſtantialis materialis appellari poſſet & deberet. Hæc ſententia non ſolum non nocet animæ rationalis ſpiritualitati, quin ei maxime favet, & impiorum inſulſam doctrinam funditus evertit: qui enim agnoſcere renuit quamlibet materiam pro ſubjecto cujuslibet ſenſationis & directæ ſenſibilium cognitionis; hic ſane eamdem materiam non admitteret ſubjectum rationalitatis & cognitionum pure ſpiritualium.

Igitur nullam poteſt movere difficultatem quæſtio de mera poſſibilitate agitata; cum & anima brutorum poſſibilis ſit, nec repugnet machina belluæ ſimilis: licet enim omnes talis machinæ motus juxta leges phyſicas exponere non ita facile poſſimus, concipimus tamen eam non repugnare, nec Omnipotenti eſſe impoſſibilem.

Notandum eſt 3. quod ſi quæſtio moveatur de exiſtentia machinæ aut animæ ſentientis, non ita facilis occurrit ſolutio; hæc quippe alterutrius exiſtentia nullo adhuc invicto videtur probata argumento: verum ſi uni ſententiæ præ altera ſit adhærendum, fateor, arrideret magis exiſtentia animæ ſentientis; etenim hæc duo mihi videntur tenenda.

Primum, virum Theologum in eam propendere debere ſententiam, quæ evidenti rationi non repugnans, litterali Scripturæ ſenſui magis conſonat. Namque licet ſacri Auctores quandoque juxta imperiti vulgi opinionem loquantur, non tamen, nulla cogente ratione, ad hanc ſolutionem recurrendum eſt, ſenſu litterali derelicto: porro multis in locis Scriptura loquitur de belluis, quaſi anima ſentiente eſſent præditæ: ſic Geneſ. 1. vocantur anima vivens: ſic ibidem belluis ſicut & hominibus donantur herba & arborum fructus ad veſcendum: *Dedi vobis*, inquit Deus, *omnem herbam & omnia ligna ut ſint vobis in eſcam, & cunctis animantibus terræ, omnique volucri cæli, & univerſis quæ moventur in terra, in quibus eſt anima vivens,*

vens. Sic cap. 9. ejuſdem Libri, pepegit Deus fœdus cum belluis. *Statuam pactum meum vobiſcum, & cum ſemine veſtro poſt vos, & ad omnem animam viventem quæ eſt vobiſcum, tam in volucribus quam in jumentis & pecudibus terræ, cunctis quæ egreſſa ſunt de arca, & univerſis beſtiis terræ, ſtatuam pactum meum vobiſcum, ut nequaquam ultra interficiatur omnis caro aquis diluvii ∴∴. Dixitque Deus: Hoc erit ſignum fœderis quod do inter me & vos, & ad omnem animam viventem quæ eſt vobiſcum ∴∴. recordabor fœderis mei vobiſcum & cum omni anima vivente quæ carnem vegetat &c.* Hæc ſane ad puram machinam convenire nequeunt. Non mirum ergo ſi SS. Patres in eam deſcendant ſententiam, quæ belluis tribuit animam ſentientem.

Secundum eſt, quod ſecluſa auctoritate, ſicut ex ſignis conſtantibus & non æquivocis rationalitatis in hominibus a nobis diſtinctis, certo concludimus iis ineſſe animam rationalem, quia hæc ſigna in nobis cum anima rationali conjunguntur; ita etiam ex ſignis conſtantibus & non æquivocis ſenſationum quæ videmus in belluis, debemus concludere iis ineſſe veram ſentiendi capacitatem: idem quippe ſenſus intimus qui movet ad agnoſcendam animam rationalem in hominibus a nobis diſtinctis, debet & movere ut fateamur animam ſentientem in brutis; aut ratio quæ ex poſſibilitate machinæ ſimilis belluis concludit illius exiſtentiam, debet quoque (quod prorſus abſurdum eſt) arguere homines a nobis diſtinctos, puras eſſe machinas, quia potuit Omnipotens eos tales efformare.

De homine.

Homo ſexta die creatus fuit, ab Omnipotente plaſmatus, prius adhibita velut quadam deliberatione, ut excellentia operis demonſtraretur. Uno creata fuere verbo quæque irrationalia, aſt ubi de homine quæſtio fuit, *Faciamus*, inquit Deus, *hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram*. Quid autem ſignificent hæc verba, *ad imaginem & ſimilitudinem*, primum explorabimus; deinde agemus de anima, corpore, & individuo humano ex his duabus ſubſtantiis tanquam ex partibus reſultante.

De ſenſu verborum iſtorum, ad imaginem & ſimilitudinem.

Communior ſententia eſt, hæc verba, *ad imaginem & ſimilitudinem*, Geneſ. 1. idem ſignificare. Ita tradit S. Auguſtinus qu. 4. in Deuteron. Et certe cum ſacer auctor dixerit: *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram*; ſubdit: *Et creavit Deus hominem ad imaginem ſuam, ad imaginem Dei creavit illum*, omiſſa ſcilicet voce, *ſimilitudinem*, quæ & adhuc omittitur Geneſ. 9.

Duo hic quæruntur. Primum, quo ſenſu homo dicatur factus ad imaginem & ſimilitudinem Dei. Secundum, an & mulier etiam ad imaginem Dei facta ſit.

PRIMA CONCLUSIO.

Imago Dei qua donatus est homo, in collectione dotum spiritualium potissimum consistit.

Probatur recensendo varias SS. Patrum opiniones.

Prima est eorum qui constituunt hanc imaginem in arbitrii libertate. Ita Tertull. L. 2. contra Marcionem, S. Ambrosius L. 6. in Hexameron, S. Bernardus, S. Damascenus, S. Hieronymus qui Epist. 146. ait: *Cæterum homo fuit liberi arbitrii juxta quod ad imaginem Dei factus est.*

Secunda est Clementis Alexandrini, Theodoreti, Origenis, S. Chrysostomi, qui hanc imaginis rationem repetunt ex ratiocinandi facultate: *Homo ad similitudinem Dei*, inquit Clemens Alexand. Lib. 5. Stromatum, *factus est, non propter suæ structuræ figuram, sed quoniam ut Deus ratione metitur omnia, sic homo qui perfecta cognitione præditus est, ex rationali facultate bonas & honestas actiones exequitur.*

Tertia hanc imaginem constituit in virtute, pietate & justitia: hujus sententiæ defensores sunt Clemens Alexand. Chrysostomus, Basilius, Hieronymus &c.

Has omnes ferme sententias recenset & fuse prosequitur S. Augustinus in Libris de Genesi contra Manichæos.

Et certe Apostolus Ephes. 4. Coloss. 3. Fideles adhortatur ut renovent imaginem Dei in semetipsis, secundum mentem, per expoliationem veteris hominis, viscera misericordiæ &c. ergo hæc imago Dei potissimum consistit in collectione dotum spiritualium quibus præditus est homo.

Dixi potissimum; quia & quodam modo corpus humanum Dei imago dici potest, in quantum aptum est organum ad functiones animæ obeundas.

Dices; S. Epiphanius Hæresi 70. contendit animam non posse *dici imaginem Dei*, cum Deus infinitis polleat perfectionibus, ipsa vero *sit* maxime limitata: unde & ille S. Doctor non audet definire hanc imaginis Dei rationem, imo nec eam esse inquirendam asserit; ergo &c.

Resp. conc. ant. nego cons. Fateor S. Epiphanium non ausum fuisse hanc definire quæstionem; verum non ita timidi fuerunt cæteri SS. Patres qui & ratiocinationem S. Epiphanii solvunt, duplicem distinguendo imaginem, perfectam unam, quæ Deum perfecte exhibeat; imperfectam alteram, quæ rudibus saltem delineamentis utcumque divinam exprimat majestatem, hancque posteriorem imaginis rationem solam homini tribuunt.

SECUNDA CONCLUSIO.

Mulier sicut & vir ad imaginem Dei formata est.

Probatur: Genes. 1. & 5. postquam dixit Moyses hominem creatum fuisse ad imaginem Dei, statim subdit: *Masculum & fœminam creavit eos*. Et c. 9. cum dictum est, *Quicumque effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius*, quæ lex æque pro muliere ac viro lata fuit; statim additur hæc ratio quod, *ad imaginem Dei factus* sit *homo*; ergo &c.

Et

Et vero dotes animi ex quibus repetenda est hæc Dei imago, mulieri quoque competunt; unde eam quoque ad imaginem Dei factam asserunt una voce sancti Patres.

De anima humana.

Anima hominis varia sortitur nomina pro variis quibus fungitur officiis: mens dicitur, dum verum percipit eique assentitur voluntas ex boni prosecutione & fuga mali; appetitus appellatur, cum invigilat corporis conservationi, sive dolorem vitando, sive bonum sensibile prosequendo; neque enim pro multiplicitate functionum multiplex agnoscenda anima.

De illa autem plura quæri possunt. 1. an sit spiritualis. 2. an immortalis. 3. de facultate cognoscitiva. 4. de voluntate. Verum cum hic redeant ferme omnia quæ diximus de Angelis, circa præsentes quæstiones, ad ea remittimus: paucis dumtaxat delibatis circa primam & secundam quæstionem; deinde sermonem habebimus de origine animæ.

PRIMA CONCLUSIO.

Anima hominis est spiritualis.

Probatur 1. ex Scriptura, in qua anima humana constanter dicitur spiritus: sic Psalm. 30. & 145. Luc. 3. & 24. Act. 28. &c. Spiritus autem dicitur per oppositionem ad carnem, & comparationem ad Deum: ita 1. Cor. 3. *Quis hominum scit quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis qui in ipso est? ita quæ Dei sunt nemo novit, nisi spiritus Dei.* Ergo licet Scriptura quandoque corpora subtiliora & animam brutorum donet nomine spiritus, nihilominus tamen animam hominis velut proprie dictum spiritum debemus accipere, innuente Apostolo, tradentibus Conciliis & SS. Patribus mox recensendis.

Probatur 2. ex Concilio Lateranensi sub Innocentio III. in quo decretum fuit, *Deum ex nihilo utramque condidisse creaturam, spiritualem & corporalem, angelicam scilicet & mundanam; ac deinde humanam quasi communem ex corpore & spiritu constantem.*

Probatur 3. ex SS. Patribus qui toti sunt ut præbent contra Paganos, Epicuræos & impios, animam hominis verum & proprie dictum esse spiritum. Sufficiat S. Augustinus qui hæresi 80. arguit Tertullianum quod animam corpoream asseruerit; & Lib. contra Epistolam fundamenti illius spiritalitatem ratione probat: hanc esse suam sententiam docet Epist. ad Hieron. & ad Evodium scribens: *Nullo modo arbitror*, inquit, *animam de corpore exire cum corpore.*

Probatur 4. ratione: anima exercet operationes cujus incapax est materia, quocumque modo supponatur modificata: recordatur præteritorum, meminit absentium, præscindit a materia, abstrahit a singularitate, percipit modificationem sine subjecto, cogitat de spiritualibus, attingit virtutem, justitiam, pietatem; in semetipsam suasque modificationes reflectit, rationes universales sibi exhibet, ultra quaslibet extensionis & durationis metas sese extendit &c. Sed materia horum omnium incapax est, neque hæc possunt intelligi a materia procedere quacumque figura, quocumque

gradu

gradu motus donata: de se enim iners est & passiva, nequit suam mutare determinationem aut figuram, semper eadem procedit quantitate motus, semper finita, limitata, unius figuræ &c. ergo &c.

Dices 1. Multi SS. Patres asserunt animam esse corpus. Ita Tertullianus, Irenæus, Lactantius, Cassianus, Gennadius & Joannes Thessalonicensis in Synodo VII. ergo &c.

Resp. 1. his Patribus plures opponuntur qui stant pro tuenda animæ spiritalitate. 2. non sunt sibi constantes nonnulli ex his SS. Patribus, modo enim corpus, modo spiritum appellant animam hominis. 3. ut annotat S. Augustinus scribens ad S. Hieronymum, nomine corporis non semper intelligitur substantia extensa, divisibilis, figurata &c. sed quidquid existit, aut saltem quidquid est & Deus non est.

Dices 2. Quod dispositionibus corporis respondet, quod illius affectiones & impressiones sequitur, illud corpus est: atqui talis est anima hominis; ergo &c.

Resp. animam hominis dependere quidem in plerisque operationibus a motibus, impressionibus, affectionibus corporis cui unitur; ast non in omnibus: multa siquidem sunt officia animæ, ut constat ex probatione quarta, quæ prorsus sunt independentia ab affectionibus corporis; imo & eæ functiones animæ quæ impressionibus corporeis magis subordinantur, eo exercentur modo qui materiæ competere nequit, cum materia semper necessario agat juxta physicas motus leges, nec possit augere vel minuere quantitatem motus aut eum sibi tribuere, nec illius mutare determinationem; anima verò libera est, activa, domina aversionis aut prosecutionis objectorum, modo plus, modo minus attendens ac reflectens, prout ipsi libuerit. Dependentia ergo animæ a corpore probat equidem utriusque unionem, minime vero substantiæ identitatem.

SECUNDA CONCLUSIO.

Anima hominis immortalis est ab intrinseco; ab extrinseco vero immortalitatem habet ex justo Dei nutu ac jussu.

Probatur prima pars: Ex mox dictis, anima humana spiritualis est: sed spiritus utpote substantia simplex, nullum habet in se principium destructionis & corruptionis; quodnam enim illud esset? ergo &c.

Probatur secunda pars, quæ fide certa tenenda est: animam superstitem corpori docet Scriptura multis in locis: *Nolite timere vos*, inquit Christus, *qui ... animam non possunt occidere; sed potius timete eum qui corpus & animam potest mittere in gehennam*. Hanc autem gehennam esse æternam & ignis inextinguibilis, docuimus supra ubi de inferno tractabamus; unde omnes SS. Patres asserunt animæ immortalitatem æterna impiorum supplicia, perpetuamque justorum felicitatem.

Et vero omnia præsenti in vita quandoque præpostero habentur ordine; peccatores exaltantur, justi gemunt oppressi: debet ergo justus Judex tribuere aliquando unicuique secundum ea quæ gessit; ac proinde est altera vita in qua Deo ordinante, virtuti præmium, flagitio supplicium redditur. Hanc porro vitam esse perpetuam fatebitur quisquis attendit ad munificentiam remunerantis, & justitiam punientis: hic enim summus Deus est æternum munificus & justus.

Nec

Nec eſt quod teſtimonium conſcientiæ ſoletur juſtum & vexet impium: nam & hoc generatim verum non eſt; juſti quandoque ſcrupulis torquentur, & quo homo fit pejor eo minus ſtimulis angitur. Adde quod in tantum conſcientia ſolatium affert juſto & torquet peccatorem, in quantum ſupremi Judicis memoriam revocat; tunc enim juſtus meminit illius cui ſe credidit, & peccator timet viventem illum in cujus manus horrendum eſt incidere.

TERTIA CONCLUSIO.

Animæ non extiterunt ante corpora, nec ex traduce naſcuntur; ſed dum creantur a Deo, corporibus infunduntur.

Duplex eſt pars hujuſce Concluſionis. Prima contra Origeniſtas & Priſcillianiſtas aſſerentes poſt Platonem, animas in prima mundi geneſi creatas, & ob delicta præcedentis vitæ in corpora detruſas.

Secunda pars quæ eſt de traduce animarum, eſt contra Tertullianum, Apollinarem & quoſdam Latinorum præſumptores, ut loquitur Gennadius, quos tamen S. Hieronymus appellat maximam partem Occidentalium. Dubii circa hanc quæſtionem fuere, duce S. Auguſtino, Gregorius, Eucherius, Salvian. Caſſiodor. & Rabanus Maurus: anima autem ex traduce dicitur, cum in materiam diſpoſitam recipitur per virtutem aliquam ex anima parentis remanente integra, profectam atque in ſemine relictam. His obſervatis.

Probatur prima pars. 1. ex Scriptura Rom. 9. *Cum nondum nati eſſent, aut aliquid boni egiſſent aut mali*. Non ergo ante hominis nativitatem animæ peccaverunt, imo nec fuerunt, neque enim otioſæ fuiſſent. Adde quod Scriptura jugiter hominibus exprobat peccata præſentis vitæ, non vero vitæ anteactæ. Unde autem tale ſilentium? niſi quod nulla fuit vita præcedens. Tandem per peccatum primi hominis in corpore utique perpetratum intravit mors in mundum, Rom. 5. nec ſuppoſita adverſariorum ſententia, uſquam extitiſſet innocentiæ ſtatus, qualis a Scriptura deſcribitur & ab Eccleſia defenditur.

II. ex SS. Patribus qui conſtanter adverſus Origeniſtas & Priſcillianiſtas inſurrexerunt. Videantur imprimis SS. Hieronymus Epiſt. ad Auguſtinum & Pammachium, Chryſoſtomus, Cyrillus, Leo & Bernardus: quod autem Magiſter affert ex S. Auguſtino Lib. 7. de Geneſi ad litter. iſtud inquirendo affertur, ſicut & alia multa in iiſdem Libris; vera autem illius habetur ſententia Lib. 12. de Trinitate, Lib. 1. Retractationum & alibi. Eodem ferme modo loquendum de ſancto Hieronymo Comment. in Epiſt. ad Epheſios: ut enim ipſe admonet, in his Commentariis alienas ſæpe affert ſententias, ſuam autem ipſe declarat locis ſupra citatis.

Cæterum negandum non eſt, in præſenti hypotheſi peccati primi parentis, corpus quale nunc eſt, corruptioni obnoxium & concupiſcentia depravatum, quodammodo verti in carcerem; unde hæc Pſalmiſtæ verba. *Educ de cuſtodia animam meam*.

Probatur ſecunda pars. Ab argumentis ex Scriptura petitis eo libentius abſtinebimus, quo S. Auguſtinus ſcribens ad ſanctum Hieronymum, clarius oſtendit invicta non eſſe teſtimonia ab aſſertoribus noſtrę Cõcluſionis allata.

Verum auctoritate SS. Patrum evincitur hæcce doctrina: S. Hieronymus totus est ut eam astruat Epist. ad Augustinum contra Ruffinum & alibi. S. Hilarius in Psalm. 63. & Lib. 10. de Trinit. dicit, *animam esse ex Deo, carnem vero ex carne;* quæ antithesis stare nequit cum sententia approbante traducem animarum. S. Ambrosius Lib. de Paradiso asserit animam non fuisse sumptam ex anima cum formata fuit Eva, sed os ex osse; & Lib. de Noe & arca testatur modum quo anima in primo homine fuit, communem esse omnibus hominibus, nec posse hominem animam generare. Videantur adhuc S. Cyrillus Alex. Athanasius, Gregorius Nyss. Chrysostomus, Bernardus &c.

Et vero prorsus intelligibilis est hic modus productionis animarum. Quid enim erit hæc virtus immissa ab anima parentis sine propria diminutione? Quomodo hæc eadem virtus iners & otiosa remanebit usque dum efformatum atque dispositum corpus? & unde posthac extinctum resumet vigorem? Quam hæc sint absurda nemo non novit; ergo &c.

Quomodo autem nostra præsens hæc doctrina stare possit cum dogmate de peccato originali, dicemus in Tractatu de peccatis: duo hic dumtaxat animadvertere liceat. Primum, damnatam fuisse a Zozimo Epist. ad orbis Episcopos hanc Pelagianorum illationem: animæ creantur singulis in corporibus; ergo non traducitur peccatum originale. Secundum, dogma de peccato originali tanquam de fide admitti ab omnibus Theologis, cum tamen omnes stent pro creatione animarum; est ergo modus certus conciliandi utramque sententiam.

Notandum est adhuc cum S. Augustino qq. in Genesim & Leviticum, multoties in Scriptura vocem hanc; *anima*, sumi pro vita animali, ut Levit. 17. *Anima omnis carnis in sanguine est;* aut etiam pro animali ipso: quo sensu Genes. 12. Abraham & Loth dicuntur tulisse secum omnes animas quas fecerant in Haram: & Jeremiæ 40. anima percuti dicitur dum homo occiditur.

De corpore humano.

Dari corpora non solum fides docet, sed & ratio demonstrat adversus Malebranchium: nec enim aliter sentire liceat ei qui Dei summe juste & veracis existentiam fatetur, & sensationes vividas, perpetuas & uniformes expetitur. Quidquid enim vivido constanti, perpetuo & uniformi sensuum testimonio refertur, illud, supposita Dei bonitate & veracitate, tenendum est; maxime cum nullum est erroris detegendi medium: hæc autem reperiri constat, ubi de corporum existentia agitur; ergo &c.

De corpore autem Adami plura fingunt Thalmudici cæterique Rabbini: verum his omnibus omissis, spectet unusquisque corpus humanum inter sensibilia Dei opera eminens: machina est supremam artificis sapientiam arguens, & ex solo contuitu athæos impiosque refellens. Tali in opificio mirabilis est contextura nervorum, conjunctio ossium, varia musculorum functio; organa distincta & instrumenta animæ nutui obsequentia; talis tandem partium situs, ut ex illo conjicere possit homo quale concessum sibi dominium in bestias, atque quale sibi præparatum fuerit domicilium; ut enim canit Poeta:

Pronaque cum ſpectent animalia cætera terram,
Os homini ſublime dedit, cælumque tueri
Juſſit, & erectos ad ſidera attollere vultus.

De individuo humano.

Ex anima & corpore humanum reſultare individuum nemo diffitetur; aſt quomodo hæ duæ ſubſtantiæ inter ſe conjungantur, quo vinculo ſibi invicem adhæreant, non minima difficultas. Hæc autem ut ſolvatur, iſtud velut certum habendum eſt, animam eſſe formam hominis ſubſtantialem, ut loquitur Concilium Viennenſe, & ex illius conjunctione cum corpore reſultare totum ſubſtantiale.

Deinde triplex eſt diſtinguenda unio, localis ſcilicet, affectiva, & intentionalis. Unio localis præſentia eſt duorum in eodem loco ſeu contiguorum: affectiva, eſt amor propendens unum in alium, & viciſſim: intentionalis, actio eſt facultatis cognoſcentis attingens objectum cognitum.

Nonnulli exiſtimarunt ad unionem corporis & animæ non ſolum requiri præſentiam localem, ſed & actionem phyſicam mutuam, ita ut anima phyſice agat in corpus & viciſſim: quidam excludunt mutuam hanc phyſicam actionem, imo & unionem localem quam non exigunt ut eſſentialem humano individuo. Volunt hi, Deo jubente, occaſione motuum corporis excitari ſenſationes in anima, & vice verſa occaſione impreſſionum animæ exurgere motus in corpore, ac proinde etſi diſtans ſit anima, nihilominus tamen corpus regere poteſt. Jam vero certum eſt ad unionem ſubſtantialem non ſufficere unam ſolam ex his tribus unionibus ſupra diſtinctis; nec enim præſentia eidem loco: mutua cognitio, aut amor mutuus poſſunt conſtituere quoddam totum ſubſtantiale; aliunde vero unionis affecti væ & intentionalis corpus minime capax eſt, illud autem vinculum quo conjunguntur anima & corpus, mutuum eſſe debet; hinc fit ut etiamſi anima poſſet phyſice agere in corpus, attamen hæc unio in actione phyſica conſiſtere non poſſet, quia corpus non poteſt vice verſa agere in animam.

Certum adhuc videtur unionem localem, etſi non ſufficiat, tamen requiri; neque enim intelligitur totum quoddam ſubſtantiale & unum coaleſcere ex duabus ſubſtantiis a ſe invicem diſtantibus. His prænotatis ſit

CONCLUSIO.

Suppoſita præſentia locali animæ & corporis, in eo conſiſtit unio utriuſque illius ſubſtantiæ, quod juxta legem à Deo conſtitutam, occaſione motuum in partibus organicis corporis ſint ſenſationes in anima, quas ſequuntur propenſiones, odia &c. & occaſione illarum impreſſionum in anima, excitentur motus in corpore, aut illorum mutentur determinationes, aut eorum quantitas augeatur vel minuatur.

Probatur: quia hac poſita ſententia recte intelligitur quomodo ex anima & corpore exurgat una ſubſtantia compoſita; tunc enim ex illa unione fluunt omnes hominis perfectiones, corpus ſuis gaudet proprietatibus, ſicut & anima: porro ut intelligatur una ſubſtantia, requiritur & ſufficit ut omnes ſuas intelligatur habere perfectiones, nec plures; ergo &c.

Dices: Dantur motus in corpore qui ſenſationes non excitant in anima, ergo &c.

Reſp. hos motus corporeos ſuas plerumque excitare ſenſationes, quæ ideo nullæ videntur, quia ad eas nullatenus anima attendit; ſic Sacerdos ille Africanus de quo S. Auguſtinus Lib. 14. de civit. Dei cap. 24. qui nullo dolore tangebatur dum corpus igne urebatur, quia non attendebat ad illos motus. Dixi, plerumque: poteſt enim aliquando fieri ut adeo vehemens ſit certus quidam motus in corpore, ut alius ſuam non excitet ſenſationem in anima motu vehementiori occupata: ita miles in prælio totus ad vulnera infligenda, proprium non ſentit vulnus ira ferveſcente.

Dices 2. Si motus corporis dependent ab arbitrio animæ, pigmæus poſſet opprimere gigantem; nulli eſſent motus in corpore neceſſarii; ergo &c.

Reſp. Equidem motus corporis dependent ab anima, ſed habita ratione machinæ corporeæ: hinc anima non poteſt augere ad libitum gradus motus propter infirmitatem organorum, nec aliquando mutare determinationem motus, aut illum deſtruere propter pravam rudemque organorum diſpoſitionem; proindeque dum plures corporis motus ſubjiciuntur nutui animæ, illius dominium agnoſcimus; cum nonnulli in corpore motus involuntarie excitantur: fateri cogimur ſicut & experiri miſeram illam ſervitutem quam in genus humanum induxit infelix noſtri protoparentis culpa.

Atque hæc de opere ſex dierum dicta ſufficiant. Quaſdam Quæſtiones conſulto omiſimus, pleraſque breviori attigimus ſtylo, quia levioris momenti videbantur, aut alibi de iis differendi opportunior locus aderit: nonnullas quidem fuſe proſecuti ſumus, ſicut exigebant materiæ gravitas, adverſariorumque dignitas vel numerus. In his autem ſicut & cæteris ſi quid nobis incautis excidit, hoc pro non dicto habemus atque haberi cupimus & exoptamus.

Finis Tractatus de opere ſex dierum.

TRA-

TRACTATUS DE LOCIS THEOLOGICIS.

ANimus erat varias quæstiones ad Loca theologica pertinentes uberius ac copiosius disputare: verum cum premat voluminis moles, ad opportunum tempus propositi executionem sic differre licebit, ut sacræ Facultatis Candidatis deesse non videamur. Igitur servata ad integrum volumen fusiori plurium, haud sanè ingratarum quæstionum expositione, ita hic paucis agemus, ut ad Baccalaureatus gradum anhelantes, & ad sacros Ordines sese disponentes, ea reperiant, quibus in prævíis examinibus tenentur facere satis.

Pertractatis ergo quæ ad Scripturam & Concilia in genere pertinent; triplex erit hujus præsentis Tractatus pars.

Prima erit de Libris Scripturæ in particulari.

Secunda, de Conciliis etiam in particulari.

Tertia denique de censuris & notis theologicis.

Horum omnium cognitio quam sit Viro Theologo necessaria nemo non videt.

De Libris Scripturæ in particulari.

Primum de veteris Testamenti, posthac de novi Testamenti Libris agemus, eoque ordine quo in Canone recensentur, & ea methodo ut breviter exponamus 1. argumentum Libri. 2. qua lingua exaratus fuerit. 3. quis sit illius auctor.

ARTICULUS PRIMUS.

De Libris veteris Testamenti.

QUæres 1. quid sit *Pentateuchus?*

Resp. *Pentateuchum* volumen esse ex quinque prioribus Scripturæ Libris hebraicè exaratis, constans, nempe ex *Genesi*, *Exodo*, *Levitico*, *Numeris* & *Deuteronomio*.

Genesis exordium mundi, diluvii, turrisque Babelicæ historiam, vocationem Abrahami, illius & filiorum peregrinationem narrat ad mortem usque Joseph.

Exodus a morte Joseph ad erectum tabernaculum extenditur, comple-

&iturque duram Iſraelitarum ſervitutem, miram illorum per manum Moyſis liberationem, & primam Legis promulgationem.

Leviticus ſic dictus fuit, quia de cæremoniis, ritibus, victimis, cæteriſque ad functiones leviticas pertinentibus, fusè tractat.

Numerorum initio Moyſes & Aaron populum recenſent: continentur inſuper in eodem Libro Judæorum geſta in deſerto per 39. annos, & 42. in eo Iſraelitarum manſiones.

Deuteronomium, ideſt ſecunda Lex, brevi præteritorum narratione incipit, Legis promulgationem coram filiis in deſerto defunctorum addit; tandem peracta anno quadrageſimo manſionis in deſerto refert, ſubditur mors Moyſis.

Pentateuchi auctorem eſſe Moyſen certiſſimum eſt, idque contra Hobbeſium, Spinoſam, eorumque ſequaces invictè demonſtratur.

I. ex Scripturis. Deuter. 24. aſſeritur Moyſen ſcripſiſſe omnes ſermones Domini: *Scripſit autem Moyſes*, inquit textus ſacer *universos ſermones Domini.... aſſumenſque volumen fœderis, legit audiente populo*. Et Exodi 34. v. 17. *Dixitque Dominus ad Moyſen: Scribe tibi verba hæc, quibus & tecum & cum Iſrael pepigi fœdus*. Rurſus Deuteronomii 32. reperitur canticum Deo jubente, à Moyſe exaratum. Hinc paſſim in Libris utriuſque Teſtamenti mentio habetur de Lege & Libro Moyſis; ſic Actor. 15. &c.

II. idem probatur ex conſtanti Judæorum, Samaritanorum & Chriſtianorum Traditione, qui licet communione & doctrina plurimùm inter ſe diverſi, conſtanter tamen Pentateuchum Moyſi tribuunt. Sanè Homeri, Virgilii, Ariſtotelis, Ciceronis, eſſe quæ eorum dicuntur opera, nemo ſanæ mentis in dubium revocat; ob perpetuam ac unanimem hac de re Græcorum & Latinorum conſenſionem: quantò magis Pentateuchus Moyſis eſſe credendus eſt, cui non Judæi modò, ſed & Chriſtiani ſummo conſenſu teſtimonium perhibent?

III. denique, quotquot ab Eccleſiæ exordio Canones Librorum ſacrorum conditi ſunt, Pentateuchum Moyſi adjudicant. Ita S. Auguſtinus L. 15. de civit. Dei c. 15. S. Hieronymus Eſt. ad Paulinum; Innocentius I. in Epiſtola ad Exuperium; Laodicena Synodus Can. 8. Romana ſub Gelaſio. I. & Trid. Seſſ. 4.

His adde Porphyrii & Juliani infenſiſſimorum Chriſtianæ Religionis hoſtium teſtimonia, qui Pentateuchum à Moyſe conſcriptum fuiſſe agnoverunt.

Levia porro ſunt ac nullius planè roboris, quæ in contrarium opponunt adverſarii: hæc quippe evaneſcunt, ſi meminerit lector, Prophetam fungi munere hiſtorico; aut quædam fuiſſe ad clariorem locorum & urbium intelligentiam, Deo inſpirante, ab Eſdra immutata.

Quæres 2. qui ſunt Libri *Joſue*, *Judicum* & *Ruth*.

De Libris Joſue, Judicum, & Ruth.

Reſp. bella Joſue cæteraque fortis illius Judæorum Ducis geſta contineri in Libro Joſue. Hic videtur populus, vadato Jordane, prælians prælia Domini, Cananæos deſtruens, urbes illorum occupans, promiſſionisque terram dividens per tribus & familias. Hic Liber Hebræa lingua à Joſue ipſo creditur exaratus, nec immeritò; ipſum enim ſcripſiſſe conſtat ex capite ultimo præſentis Libri, & Eccl. 26.

Liber *Judicum* ſic appellatur, quia geſta continet Ducum illorum qui Iſraeliticæ Reipublicæ curam ſuſceperunt: hiſtoriam exhibet à morte Joſue uſque ad Sampſonis obitum.

Liber *Ruth* mulieris alienigenæ erga ſocrum pietatem narrat & Dei liberalitatem: ex Moabitide proava Davidis Chriſtus Jeſus naſciturus prænuntiatur, qui in unum tugurium gentes & Judæos congregaturus erat.

Judicum & *Ruth* auctores incerti, Samuelem libenter crediderim utriuſque ſcriptorem lingua itidem hebræa.

Quæres 3. qui ſint Libri *Regum* & *Paralipomenon*.

De Libris Regum & Paralipomenon.

Reſp. Libros *Regum* ſic dictos, quia Regum Juda & Iſrael facta recenſent, quatuor numerantur. In primo legitur Heli & Samuelis adminiſtratio, Saulis unctio in Regem, illiuſque a Deo facta reprobatio. Secundus, ſolius Davidis geſta exponit. Tertius, ſapientiam & majeſtatem Salomonis exhibet, ſicut & ſciſſionem Regni ſub Roboamo, ac tandem quatuor Regum Juda & octo Regum Iſrael actiones deſcribit. Quartus demum Liber hiſtoriam proſequitur uſque ad extinctionem utriuſque Regni: Iſrael quidem ſub Salmanazaro Rege, qui decem Tribus in Aſſyrios tranſtulit; Juda vero per Nabuchodonoſor, qui Sedeciam vinctum una cum populo Babylonem deportavit.

Horum Librorum auctores incerti: duo primi uno volumine in Canone Judæorum contenti, Samueli aſcribuntur; quo titulo creditur ipſum incepiſſe hujus hiſtoriæ narrationem, quam deinde proſecuti ſunt Prophetæ conſtanter tunc ſibi ſuccedentes, & cui finem fortaſſis impoſuit Jeremias, captivitatis Judaicæ & deſolationis Jeroſolymitanæ teſtis: hinc patet hos Libros hebraice fuiſſe exaratos.

Paralipomenon Libri duo ſic appellantur, quod prætermiſſa in aliis Scripturæ Libris compendioſe referant. Apud Judæos unico volumine conſtant, quod ab ipſis Liber dierum dicitur, quia inſtar diarii & velut chronicon ab Adami creatione uſque ad captivitatis ſolutionem per Cyrum geſta recenſent. Tantæ ſunt utilitatis, juxta S. Hieronymum Epiſt. ad Paulinum cap. 7. ut ſine illis Scripturæ ſcientia haberi non poteſt. Horum Librorum auctor creditur Eſdras, ſive eos ex integro compoſuerit, ſive ex iis quæ litteris mandata fuerant, illos collegerit. Lingua ergo hebræochaldaica ſcripti fuerunt; hæc enim poſt captivitatem ſola viguit.

Quæres 4. qui ſint *Eſdræ* Libri,

De Libris Eſdræ.

Reſp. quatuor haberi *Eſdræ* Libros: duo primi canonici, poſteriores vero ſunt apocryphi. In duobus primis habentur quæ ſoluta captivitate acta ſunt, tum ſub Eſdra, tum ſub Nehemia: primi auctor Eſdras, ſecundi Nehemias qui ſemper in prima perſona loquitur in hoc Libro; ita communiter interpretes. Unum eſt quod aliquam videtur faceſſere difficultatem; ſcilicet primi *Eſdræ*. 2. Nehemias anno Artaxerxis 7. venit Jeroſolymam; & Joſephi Lib. 11. cap. 8. obviam venit Alexandro hanc urbem ingredienti facta Tyri obſidione; quæ quidem ſtare nequeunt, niſi pervenerit ad annum ferme ducenteſimum. Verum ad iſtud duplex occurrit reſponſio.

Prima eſt, Joſephum hiſtoricis deficientibus monumentis conjunxiſſe tempora Nehemiæ & Alexandri; ſilet ſiquidem Scriptura de iis quæ per illud temporis ſpatium geſta ſunt.

Secunda erit, Nehemiam de quo 1. Eſdræ 2. non eſſe illum qui Pincerna Artaxerxis illius regni anno 20. Jeroſolymam aſcendit; unde illi datis viginti ſupra centum annis potuit Alexandrum videre, quod incredibile non eſt, ut conſtat exemplo Jojadæ Sacerdotis, qui paucis ante ſæculis 2. Paralip. 24. legitur vixiſſe centum triginta annis.

De Libro Tobiæ. Quæres 5. quis ſit Liber *Tobiæ*.

Reſp. Librum *Tobiæ* ſic nuncupari, quia utriuſque Tobiæ patris ſcilicet & filii geſta continet. Ad mores inſtruendos illum eſſe perutilem nemo diffitebitur, cum exempla pietatis in Deum, charitatis in proximum, tolerantiæ in adverſis proponat, & quantis compenſentur muneribus, edoceat. Uterque Tobias ex juſſu Angeli auctor eſt illius Libri, adjectis dumtaxat ab auctore incerto Tobiæ junioris obitus circumſtantiis. Ipſum in latinum ſermonem tranſtulit S. Hieronymus ex chaldaico ſtylo, quo primum exaratus videtur.

Inter canonicos recenſetur Tobiæ Liber, de cujus auctoritate, ſi quando dubitatum fuit, hoc evenit quod in Judæorum Canone ab Eſdra compilato non reperiretur: verum ab Eccleſia ſemper agnitus ut divinus, in Conciliis Hipponenſi & Carthaginenſi, in Canone Gelaſii &c. inter canonicos recenſetur. Quæ autem ibi mendacia Angelo affinguntur, ea rite exponuntur, ut conſtat ex dictis Tractatu de Angelis.

Quæres 6. quis ſit *Judith* Liber.

Reſp. hunc Librum hiſtoriam Judith illuſtris fœminæ continere, & ex illius lectione patet Deum quandoque infirma mundi eligere ut quæque fortia confundat. Libri hujus auctor incertus eum chaldaico ſtylo exaravit.

De Libro Judith. Librum *Judith* a canonicis expungunt Lutherus, Grotius, cæterique Heterodoxi; imo & de veritate narrationis dubitantes, hiſtoriam in fabulam, parabolam & tragædiam mutare non verentur.

Verum Librum Judith in primævis ſacræ Scripturæ Canonibus, Hipponenſi anno 393. Carthaginenſi anno 397. in Epiſt. Innoc. I. ad Exuperium, & in Synodo Romana ſub Gelaſio I. legi certum eſt: præterea verba ex illo Libro deprompta, velut a Spiritu ſancto afflata, jugiter inculcant SS. Patres. De illius ergo canonicitate dubitandi nulla occurrit ratio; nec enim Eſdrinus Canon omnes Scripturæ Libros recenſet.

Quod de canonicitate Libri dictum eſt, aſſeri quoque debet de veritate hiſtoriæ in illo contentæ, cum nullatenus fabulæ ſpeciem præferat, eamque hiſtoriam velut realiter peractam ſemper habuerint SS. Patres. Peracta autem eſt, vel ante captivitatem Babylonicam, Manaſſe in vinculis gemente; vel ſoluta Judæorum captivitate, quo tempore Xerxes cum Cyro II. pro Imperio Perſico dimicabat: tunc enim vincula Medorum & Chaldæorum ſolvere conati ſunt utriuſque populi Principes Arphaxad & Nabuchodonoſor pro more dicti.

De Libro Eſtheris. Quæres 7. quis ſit *Eſtheris* Liber.

Reſp. hoc in Libro miram Judæorum liberationem per Eſtherem factam contineri. Novem prima hujus Libri capita hebræo-chaldaice creduntur ſcripta: poſteriora vero linguam græcam redolent. Auctor Libri Eſtheris incertus, aliis Eſdras, nonnullis Joakimus Sacerdos, cæteris eſt Mardochæus, quæ poſtrema opinio valde videtur probabilis.

Canonicus eſt iſte Liber quoad novem priora capita, tum apud Judæos, cum apud Chriſtianos: hiſtoriam veram continet, quidquid in contrarium clamitent Anabaptiſtæ; ſancti etenim Patres ſummo conſenſu Eſtherem ut veram perſonam laudibus celebrant: aſt ſub quo Perſarum Rege peracta fuerit, incertum prorſus eſt; alii Darium, alii Artaxerxem Ochum, nonnulli Artaxerxem Longimanum, quidam tandem Ciaxarem Aſtyagis filium aſſignant, ipſe eſt & Danielis Darius Medus.

De ſe-

E. De ſeptem poſterioribus capitibus quæ in hebræo deſunt, quædam fortaſſis moveri poſſet diſceptatio: aſt cum in antiqua Vulgata qua utebatur Eccleſia & græco textu reperiantur, certum videtur ea a Patribus antiquis & Conciliis Canonem efformantibus, inter divinas recenſeri Scripturas; unde Origenes, SS. Chryſoſt. Auguſt. &c. imo & Joſephus quædam ex his ſeptem capitibus excerpta velut divina depromunt. Hiſce momentis ducta ſacroſancta Synodus Tridentina, de Libro Eſtheris cum omnibus ſuis partibus pronuntiat eum eſſe divino afflante Spiritu exaratum.

De Libro Job.

Quæres 8. quis ſit *Job* Liber.

Reſp. Librum *Job* eximium pietatis ac patientiæ exemplar in ſanctiſſimo exhibere viro. Auctor Libri *Job* incertus: non incongrue tamen Moyſi adſcribitur, qui probabilius illum exaravit in deſerto, ut populum a Deo probatum ſolaretur, illiuſque animos erigeret.

Veram eſſe Job hiſtoriam adverſus quoſdam Neotericos tenet Eccleſia; nec immerito, cum Scriptura & Patres de ſanctiſſimo illius viro, tanquam de perſona quæ aliquando extiterit, jugiter loquantur. Accedit conſenſus utriuſque Eccleſiæ Græcæ & Latinæ quæ Job ut ſanctum colit, cujus feſtum ſexto Idus Maii in Martyrologio Romano recenſetur. Allegorica ſunt perſonarum nomina hoc in Libro, Deo ſic providente, ut vel ſolum perſonæ nomen indicaret quid futurum ipſi erat.

Quæres 9. quis ſit *Pſalmorum* Liber.

Reſp. Pſalmorum Librum compendioſam eſſe totius Legis narrationem. Metrice exarati ſunt Pſalmi, & pulſato pſalterio decantati, hinc illorum nomen. De Pſalmorum auctore duplex ſententia: prima eos ſoli Davidi tribuit, ſecunda præter Davidem Aſaph & alios nonnullos agnoſcit, quorum nomina titulis Pſalmorum præfiguntur: utraque ſententia gravi Patrum inter ſe diſcrepantium auctoritate innititur, neutra improbabilis; aſt quæ certior ſit, diſſonantibus Patribus, variante S. Auguſtino, definire non audemus.

Quæres 10. qui ſint Libri Sapientiales.

Reſp. quinque diſtingui Libros Sapientiales, ſic dictos, quia præcepta exhibent ad mores inſtruendos idonea, hominesque ad ſapientiam manuducunt.

Primus eſt Proverbiorum Liber, ſeu Parabolarum, qui ſub verbis uſitatis altiſſimum tegit ſenſum. Illius auctor Salomon, etiam poſteriorum capitum, ut conſtat ex S. Hieronymo, proœmio in Librum Proverbiorum.

Secundus eſt Eccleſiaſtæ Liber, qui auctorem ſuum Salomonem non obſcure deſignat. Hoc in Libro creaturæ vanitatem, quidquid in contrarium jactent impii, demonſtrat Sapiens; hinc concludit timorem Dei & mandatis illius obſequium fidele totum conſtituere hominem, illorum quippe adminiculo pacem in terris, in cœlis vero gloriam quiſque adipiſci poteſt.

Tertius Sapientialis Liber eſt Canticum Canticorum, ſic dictum quod præ omnibus canticis excellat: Salomoni quoque adſcribitur, nec immerito, atque ſpirituale eſt epithalamium unionis Eccleſiæ cum Chriſto, B. Virginis cum Deo, animæ juſtæ cum Spiritu ſancto.

Quartus eſt Sapientiæ Liber a Judæo quodam Helleniſta græce, ut innuit S. Hieronymus, forſan exaratus, & ex ſententiis a Salomone quondam prolatis confectus: ad amorem ſapientiæ vehementer excitat; hinc illius nomen.

Quin-

Quintus tandem Liber est Ecclesiasticus, qui in eumdem ac cæteri scopum collimat. Ejus auctor est Jesus filius Sirach, qui eum hebræa lingua exaravit, & illius nepos in græcam transtulit.

De hisce duobus postremis Sapientialibus Libris mota est olim difficultas, num sint divinæ auctoritatis. Negarunt quidam, præsertim cùm Canon Esdrinus de iis sileat: at majores Ecclesiæ in suis Canonibus, præcipue Patres in suis Libris eos inter Libros divino afflante Spiritu exaratos recensent; unde canonici sunt, sed secundi ordinis, cum de illorum auctoritate à quibusdam olim dubitatum sit: quæ quidem sententia, teste Concilio Tridentino, etiam ad prologum Ecclesiastici extendi debet.

Quæres 11. qui sint majores Prophetæ.

Resp. quatuor Prophetas majores appellari, quod plura vaticinarunt. Primus est Isaias, filius Amos Josiæ Regis ut putatur fatris: hic non tam Propheta, quam Evangelista dicendus respectu Christi & Ecclesiæ.

Secundus est Jeremias in utero matris sanctificatus, per 45. annos sub postremis Judæ Regibus Propheta. Vastationem urbis populique desolationem threnis seu lamentationibus metricè digestis deflevit, ad captivum populum Epistolam direxit a Baruch in sua Prophetia conservatam: porro threni, Baruch Prophetia, & Epistola Jeremiæ divinæ sunt auctoritatis. Horum expresse meminerunt plerique Patres, silent cæteri sub nomine Prophetiarum Jeremiæ hæc omnia includentes, aut omnes excerpta de illis depromunt velut e divinis Litteris loca.

Tertius est Ezechiel ex nobili Sacerdotum genere oriundus, qui anno quinto transmigrationis suæ cum Jechonia prophetare cæpit. Hic oceanus est & mysteriorum Dei labyrinthus, teste S. Hieronymo, mystico sensu involutus: plura prænuntiavit de Christo, de Ecclesia, deque populo Judaico ac cæteris.

Quartus est Daniel, puer translatus in Chaldæam, in aula enutritus, vir desideriorum, clare novit tempus adventus Messiæ, clare illud prænuntiavit; de diversis imperiis superaddit multa chaldaice scripta. De puerorum cantico, de Susanna, de Belo & dracone quæritur utrum quæ narrat divinæ sint auctoritatis; non leguntur enim in hebræo Canone: legit tamen quondam Theodotion, cui accedit Ecclesiæ auctoritas, quæ narrata a Daniele ut divina suscipit & ad tremendum recitat altare: accedit & Patrum consensus, qui loca ex his narrationibus velut divinæ auctoritatis congerunt. Hinc patet quam a veritate aberrent qui has Danielis partes negant divino dictante Spiritu exaratas.

Quæres 12. qui sint minores Prophetæ.

Resp. duodecim numerari Prophetas minores, id est, qui pauciora prænuntiarunt. Primus Osee Synagogæ reprobationem Gentiumque vocationem annuntiat. Secundus Joel terræ suæ vastitatem prædicit, pœnitentiæ planctum & luctum postulat: Messiam pollicetur & Spiritum sanctum, locum postremi Judicii designat.

Amos Pastor ovium de Thecua, decem Tribuum & Regni Judeæ vastationem vaticinatus est; id ipsum annuntiat Idumæis Abdias; minatur Ninivitis Jonas, a ceto absorptus & post tres dies evomitus Christi sepulturam & Resurrectionem præfigurans.

Michæas universis Abrahæ filiis supplicium idololatriæ pollicetur; locumque nativitatis Christi ostendit. Nahum superbis Ninivitis: Habacuc po-

pulo

pulo ſuo per Chaldæos; Sophonias Judæis cæteriſq; Orientalibus populis deſtructionem portendunt, nec de felici Eccleſiæ ſtatu poſt Chriſtum ſilent.

Aggæus & Zacharias populum e captivitate reducem hortantur ad ædificationem urbis & Templi, quod ille prænuntiat ex præſentia Meſſiæ decorandum: hic triumphalem vaticinatur Chriſti ingreſſum ſuper pullum aſinæ.

Malachias Prophetarum ultimus, ad obſervanda Legis præcepta & ritus adhortatur, incruentique ſacrificii Deo digni mentionem habet.

Quæres ultimo qui ſint Machabæorum Libri.

Reſp. duos Machabæorum Libros ſtatum gentis Judaicæ ſub dominatione Græcorum exhibere; ſic appellantur a Machabæis viris illuſtribus qui jugum gentile excuſſerunt. Primi auctor creditur Joannes Hircanus; ſecundi, Judas Eſſæus, ſicut & Epiſtolæ huic Libro præfixæ, uterque coetaneus, & teſte Joſepho divino afflatu inſpiratus. Liber primus hebræochaldaicè exaratus eſt; ſecundus græce. Cum uterque Liber in veteribus pleriſque Canonibus inter divinos habeatur, cum Patres eos divina inſpiratione ſcriptos aſſerant, immerito inter apocryphos rejiciuntur ab Heterodoxis; nec moveat chronologiæ diverſitas. Primus enim a verno tempore juxta æram Judaicam; ſecundus ab autumno ſecundum æram Alexandrinam annos computat.

ARTICULUS SECUNDUS.

De Libris novi Teſtamenti.

QUæres 1. quæ ſint quatuor Evangelia, & quis Actuum Apoſtolorum Liber.

Reſp. Evangelium idem ſonare ac bonum nuntium; unde meritò hoc nomine donatur hiſtoria Chriſti, qui gloriam Deo, viam errantibus, vitam mortuis, pacem juſtis attulit.

Quadruplex autem eſt illius vitæ Hiſtoricus, nec plures nec pauciores agnovit uſquam Eccleſia, quæ inter apocrypha ſemper rejecit Hæreticorum quorumdam pſeudoevangelia.

Primus Evangeliſta S. Matthæus ante Apoſtolorum diſperſionem hebræochaldaicè ſcribens Chriſti hiſtoriam, eo potiſſimùm fine ut oſtenderet adimpletas in Verbo Dei de Meſſia Prophetias.

Secundus S. Marcus ſancti Petri diſcipulus & interpres, qui latinè, ſecundùm Baronium & quoſdam recentiores; græcè, juxta S. Hieronymum, ſuam exaravit hiſtoriam.

Græco adhuc idiomate, ex iis quæ audierat & acceperat à B. Virgine & Apoſtolis, ſuam delineavit narrationem S. Lucas.

Quartus tandem Evangeliſta S. Joannes Apoſtolus, ſub Nerva Principe, rogantibus Aſiæ Epiſcopis, ad aſſerendam præcipuè Chriſti divinitatem, ſuum græcè ſcripſit Evangelium.

De duodecim ultimis verſibus S. Marci, de hiſtoriis, de ſudore Chriſti ſanguineo apud S. Lucam, & mulieris adulteræ apud S. Joannem, mota quondam fuit quæſtio, an hæc loca ſint genuina: verùm hæc legente Eccleſia, tradente Concilio Tridentino, velut canonica, omni remota ſuſpicione, recipienda ſunt.

Quatuor Evangelia excipit Actuum Apoſtolorum Liber à S. Luca individuo

duo S. Pauli comite & fido discipulo græce exaratus, semper agnitus ut canonicus. Narrat iste Liber gesta Apostolorum a Christi Ascensione usque ad illorum dispersionem; addit & S. Pauli peregrinationes ab ejus conversione usque ad tempus quo captivus Romam ductus est.

Quæres 2. quæ & quot sint S. Pauli Epistolæ.

Resp. quatuordecim assignari S. Pauli Epistolas, ad Romanos scilicet, duas ad Corinthios, ad Galatas, ad Ephesios, ad Philippenses, ad Colossenses, duas ad Thessalonicenses, ad Timotheum duas, ad Titum, ad Philemonem, ad Hebræos.

Hoc ordine recensentur, non ratione temporis, sed ratione dignitatis, ut primum quæ ad Ecclesias, secundo quæ ad personas particulares directæ sunt, legantur; si tamen ad Hebræos Epistolam excipias, de qua dubitatum a nonnullis aliquando fuit: hæc juxta plerosque hebræo chaldaice scripta, cæteræ vero græce: de 13. primis nulla movetur difficultas, semper habitæ ut canonicæ.

Epistolam ad Hebræos canonicam esse constat; tum quia in omnibus, quotquot editi sunt Canonibus, refertur: tum quia omnes Græci ipsam recipiunt, teste S. Hieronymo Epist. 126. tum denique quia insigniores Patres Latini ex ipsa velut sacra & per Apostolum scripta passim testimonia depromunt.

Auctor illius Epistolæ S. Paulus, quidquid in contrarium asserant nonnulli. Ita cum insignioribus Patribus tenent Concilia Laodicenum, Carthaginense III. Romanum sub Gelasio, Florentinum, & Tridentinum in suis Canonibus. Nomen tamen non præfixit Apostolus qui Librum potius quam Epistolam exarabat, unde perpaucis se scripsisse asserit: ast propriam adhibet subscriptionem, *Gratia cum omnibus vobis, amen;* stylo sublimi loquitur, excelsa tractans, figuris utens, ad eruditos in Lege loquens.

Quæres 3. quæ & quot Epistolæ sunt catholicæ.

Resp. septem esse Epistolas quæ catholicæ appellantur, quia pleræque ex ipsis, utpote circulares, non privatis Ecclesiis & personis, sed omnibus per varias mundi partes Fidelibus scriptæ sunt: dicuntur etiam canonicæ, quia Canonem, sicut & Paulinæ, ingrediantur.

Quæ prima ordine recensetur canonica Epistola, est S. Jacobi Apostoli Alphæi filii, cognomento minoris & fratris Domini: ad patientiam Fideles instruit, & antidotum exhibet contra Simonis Magi discipulos.

Hanc excipiunt duæ S. Petri Epistolæ: prima ad Fideles Asiæ directa, nomine S. Petri inscripta, semper ut canonica fuit habita. De secunda olim dubitatio exorta: verum præeuntibus Patribus, tradentibus antiquis Canonibus eam suscipit Ecclesia, & ut canonicam, & ut genuinum S. Petri scriptum, cujus characteres non obscuros continet: nec movere debet styli diversitas; quæ teste S. Hieronymo, ab interpretibus & scribis diversis repetenda est.

Tres sunt S. Joannis Epistolæ, quarum duæ posteriores Joanni cuidam Presbytero a nonnullis veteribus adscriptæ sunt, sed immerito, ut docet constans Patrum & Ecclesiarum consensus. In iis autem Epistolis Apostolus jam grandævus & ætate ferme decrepitus se seniorem vocat: de prima autem nulla videtur usquam mota dubitatio.

Postrema ex Epistolis catholicis quam inter canonicas habent Patres, scripta fuit a S. Juda Thadæo S. Jacobi minoris fratre, quæ autem

narrat

narrāt de altercatione Michaelis cum diabolo pro Moysis corpore, & de apocrypha Enoch prophetia veriſſima ſunt; & conſtanti Judæorum Traditione conſtantiſſima.

Quæres ultimo quæ ſit Apocalypſis.

Reſp. Apocalypſim ſeu revelationem mira & arcana continere myſteria, quorum certam enucleationem tribuere ſolus ille poteſt, qui ea revelavit.

Apocalypſim divinas inter numerare Scripturas renuerunt nonnulli; aſt illos redarguunt inſigniores utriuſque Eccleſiæ Patres & antiqui Scripturarum Canones.

Hanc Apocalypſim opus eſſe S. Joannis Evangeliſtæ negant adhuc quidam, ſed immerito, cum eam antiqui huic tribuant Apoſtolo, quem Græci Theologum appellant ob aſſertam Chriſti divinitatem.

Atque huc uſque de Libris Scripturæ in particulari, ex quibus conſtat Libros veteris Teſtamenti 46. numerari, dum Pentateuchus in quinque, Jeremias, Threni & Baruch in tres, & duodecim Prophetæ minores in totidem Libros diſtribuuntur: novi autem Teſtamenti 27. recenſentur, unde tota Scripturæ collectio de qua hactenus, ex Libris 73. coaleſcit.

DE CONCILIIS.

In particulari.

AGemus 1. de Conciliis Apoſtolicis.
II. De Oecumenicis poſt Apoſtolos in Eccleſia celebratis.
III. De particularibus Conciliis in cauſa præcipuarum hæreſum habitis.

ARTICULUS PRIMUS.

De Conciliis Apoſtolicis.

QUinque potiſſimum ſunt coacta ab Apoſtolis Concilia: quid in unoquoque geſtum ſit, paucis hoc in Articulo inquirendum.

Primum Concilium Apoſtolorum habitum eſt Jeroſolymis anno circiter 34. Cauſa habiti Concilii fuit, ut in locum Judæ proditoris alius ſufficeretur, aliuſque Epiſcopatum ejus acciperet. Duobus igitur diſcipulis Domini, Joſepho & Matthia conſtitutis, per ſortem Matthias electus eſt. De prima hac Apoſtolorum Synodo vide quæ habentur Actuum 1. v. 15.

Circa hanc ſancti Matthiæ electionem ſorte celebratam, varia qnærunt Theologi, quæ ſingula expendere non eſt hujus loci. Satis ſit hic advertere, ſpeciali iſto exemplo minime colligi poſſe in electionibus ſacris licitas eſſe ſortes: earum enim uſum diſerte improbavit Eccleſia, ut colligitur ex Decretali Honorii III. ad Lucani Capituli conſultationem reſcribentis, Lib. 5. Decretalium tit. 21. *De ſortilegiis.* cap. *Eccleſia.* Eumdem uſum improbat S. Hieronymus in cap. 1. Jonæ.

Secundum Apoſtolorum Concilium eodem pariter anno 34. Jeroſolymis celebratum fuit. Cauſa habiti Concilii ita refertur Auctorum 6. *In diebus illis creſcente numero diſcipulorum, factum eſt murmur Græcorum adverſus Hebræos, eo quod deſpicerentur in miniſterio quotidiano viduæ eorum. Convocantes autem duodecim multitudinem diſcipulorum* (ac cæterorum credentium

quæ

quæ jam ad multa millia excreverat) *dixerunt: Non eſt æquum nos derelinquere verbum Dei, & miniſtrare menſis. Conſiderate ergo, fratres, ex vobis viros boni teſtimonii ſeptem plenos Spiritu ſancto ∴∴∴. Et placuit ſermo coram omni multitudine. Et elegerunt Stephanum ∴∴ Philippum & Prochorum ∴∴ hos* (a multitudine, ex gratia & conceſſione apoſtolica dumtaxat, non ex jure, electos) *conſtituerunt ante conſpectum Apoſtolorum, & orantes impoſuerunt eis manus. Et verbum Domini creſcebat, & multiplicabatur numerus diſcipulorum in Jeruſalem valde.* Ex quo liquet ſecundum iſtud Concilium coactum fuiſſe pro ſeptem eligendis Diaconis ad ſedandum Græcorum murmur. Porro ſeptem primos illos Diaconos vere fuiſſe conſecratos, nedum ut forent vulgari & profanæ menſæ præfecti, ſed præſertim ut eſſent ſacræ menſæ miniſtri, clare teſtantur SS. Ignatius Martyr Epiſt. ad Heronem Diaconum, Juſtinus Apolog. 2. Cyprianus ſerm. de lapſis, Ambroſius, Hieronymus &c. Vide quæ diximus ubi de Ordine.

Tertium Apoſtolorum Concilium iterum Jeroſolymis congregatum fuit verſus annum 51. pro definienda quæſtione de Circumciſione, aliiſque Legalibus ſervandis. Eo in Concilio ex Apoſtolicis omnium celeberrimo, & cæterorum ſubſequentium forma ac exemplari, magna conquiſitione facta, communi ſuffragio, præſidente S. Petro, & dirigente Spiritu ſancto reſoluta quæſtio, & definitum Gentes ad Chriſtum converſas, ſeu Chriſtianos nec ad Circumciſionem, nec ad alias ceremoniales Moſaicæ Legis obſervantias aſtringi, nihilque ultra eis imponendum eſſe oneris, quam ut abſtineant ab immolatis ſimulacrorum, a ſanguine, a ſuffocato & fornicatione. Quod ut Fidelibus omnibus, præſertim Antiochiæ degentibus, ubi exorta erat quæſtio, innoteſceret; ad Antiochenos legatio decernitur, & ad eoſdem per Judam & Silam tranſmittitur ſynodica Epiſtola quæ refertur Act. 15. his verbis: *Apoſtoli & ſeniores fratres, bis qui ſunt Antiochiæ, & Syriæ, & Ciliciæ fratribus ſalutem ∴∴∴. Viſum eſt Spiritui ſancto & nobis, nihil ultra vobis imponere oneris quam hæc neceſſaria: ut abſtineatis vos ab immolatis ſimulacrorum, & ſanguine, & ſuffocato & fornicatione; a quibus cuſtodientes vos bene agetis. Valete.*

Quarta Apoſtolorum Synodus Jeroſolymis habita eſt anno Chriſti 58. vel, ut alii volunt, anno 56. pro tollenda Judaiſmi ſuſpicione, de Paulo a Judæis concepta. In ea definitum fuit 1. rata ac firma ea eſſe debere, quæ de Gentibus ad fidem converſis, citata mox ſuperiore Synodo ſtatuta fuerant. 2. Judæis credentibus uſus Legalium ad tempus permittitur, dummodo ſpem ſalutis ſuæ in illis non collocarent. 3. Cum S. Paulus ab æmulis ſuis velut deſtructor & damnator Legis, eſſet vehementer & falſo apud Jeroſolymam infamatus, hanc, ut a ſe repelleret calumniam, probaretque ſe Legis Moſaicæ obſervantiſſimum, communi Apoſtolorum & ſeniorum conſilio, Judæorum more ſeſe purificavit ſive ſanctificavit, ſeu Nazareatus votum, adhibitis ritibus Numerorum 6. cap. requiſitis, exolvit. Tria hæc conſtant ex Act. cap. 21. v. 18. 19. & ſequentibus.

Hic notandum venit, Apoſtolos Judæis recens converſis Legalium uſum ad tempus dumtaxat permiſiſſe; donec ſcilicet, ut obſervat S. Auguſt. Epiſt. ad S. Hieronymum, mater Synagoga paulatim cum honore ſepeliretur, & non ſtatim velut impia & mortifera, inſtar idolorum cultus damnaretur: verum poſthac deſtructo Templo, ſepulta Synagoga, & divulgato ſufficienter Evangelio, nequaquam licitum fuit Legalia obſervare.

Turria-

Turrianus Lib. 1. pro Canonibus apoſtolicis cap. 25. poſt Baronium & Binium, refert & aliud Antiochiæ celebratum ab Apoſtolis Concilium an. 57. ad ſedandas controverſias eo in loco ſubortas; additque ibi novem editos Canones, in Origenis Bibliotheca poſtea repertos a Pamphilo Martyre. Verum Concilium iſtud cum ſuis Canonibus, ut ſuppoſitum & apocryphum ejiciunt eruditi non pauci. 1. quia nullum eſt illius in Actis Apoſtolorum veſtigium. 2. quia nulla illius Concilii illorumve Canonum occurrit memoria in veteribus Hiſtoriæ eccleſiaſticæ monumentis, uſque ad Baronium; nulla in Patribus: nulla denique in Conciliis aut Codicibus Canonum, uſque ad Binium. 3. quia Hincmarus Rhemenſis Apoſtolorum Synodos recenſens, iſtius Antiochenæ nullam mentionem habet. Hinc novem ſupradictos Canones ſpurios eſſe cenſet P. Pagi ad annum 46. Canonem vero octavum nominatim ſuppoſitium vocat doctiſſimus Petavius L. 15. de Incarnat. cap. 14. n. 5. & 6.

ARTICULUS SECUNDUS.

De Conciliis Oecumenicis poſt Apoſtolos in Eccleſia celebratis.

DE Conciliorum Oecumenicorum numero non una eſt eruditorum omnium ſententia, alii plura alii pauciora eſſe contendunt: quæ ab alterutra parte ut talia habentur, hic attingemus: apud nos autem communiter novemdecim recenſentur, octo Orientalia, undecim Occidentalia.

Orientalia ſunt, Nicænum I. Conſtantinopolitanum I. Epheſinum, Chalcedonenſe, Conſtantinopolitanum II. Conſtantinopolitanum III. Nicænum II. Conſtantinopolitanum IV.

Occidentalia vero ſunt, Lateranenſe I. Lateranenſe II. Lateranenſe III. Lateranenſe IV. Lugdunenſe I. Lugdunenſe II. Viennenſe, Conſtantienſe, Baſileenſe quoad priores Seſſiones, Florentinum, Tridentinum. Circa unumquodque ex iſtis Conciliis ſummatim ac quam poterimus compendioſe expendemus. 1. quo Chriſti anno celebratum fuerit. 2. ſub quibus Pontificibus & Imperatoribus. 3. qua de cauſa. 4. quid in eo geſtum ac definitum fuerit. 5. tandem, quot editi Canones. Quam autem circa hæc capita amplectemur ſententiam, ex Actis Concilii, ex auctoribus coætaneis, & ex probatioribus Criticis eruere conabimur.

Concilium Nicænum I.

Concilium Nicænum ex Oecumenicis primum, Nicææ, non in Thracia, ſed in Bythinia celebratum eſt anno Chriſti 325. imperante Conſtantino Magno, & Romæ ſedente Silveſtro primo ſummo Pontifice; Nicæno Concilio præfuerunt Oſius Cordubenſis Epiſcopus, Vitus & Vincentius Presbyteri, Silveſtri Romani pontificis, cujus Legati erant, nomine. Ita Euſebius L. 3. cap. 6. Socrates L. 1. cap. 5. & 9. Theodor. L. 1. cap. 7. Gelaſius Cyzicenus L. 2. cap. 5. Photius Lib. *De ſeptem Synodis* &c.

Nicænum I. Oecumenicum

Locus.

Tempus

Imperatores & Pontifices.

Præſes.

Cauſa.

Tribus potiſſimum de cauſis convocata eſt Nicæna Synodus. 1. ad adſtruendam contra Arium Verbi divinitatem. 2. ad determinandum feſti Paſchatis diem contra Quatuordecimanos. 3. ad Meletii ſchiſma extinguendum.

Quid definitum.

Quod ſpectat primum caput, definivit Synodus, Verbum eſſe Deum, & ejuſdem

ejuſdem eſſentiæ cum Patre. Ut autem Verbi divinitas exprimeretur vocabulo, quod Arianorum effugiis non pateret, appoſite & prudenter inſeruit Symbolo vocem ὁμοούσιον, hoc eſt, *conſubſtantialem*.

Quod ſpectat ſecundum caput, decrevit contra Quartodecimanos, feſtum Paſchatis eodem die ab omnibus Eccleſiis eſſe celebrandum, ſcilicet Dominica proxime ſequente lunam decimam quartam Martii.

Quod ſpectat tertium caput, Meletii & miniſtrorum ab eo conſecratorum cauſa dijudicata eſt. Scilicet ſtatutum, ut Meletius nudo Epiſcopi nomine retento in ſua Licopolitana civitate maneret: qui autem ab eo ſacris fuerant initiati, Alexandrino Epiſcopo ſubjacerent, aliis Eccleſiarum miniſtris poſtpoſiti. Conſtant iſthæc omnia ex S. Athanaſio, Socrate, Sozom. & Theod. a Labbæo in 2. Tom. Conciliorum citatis.

Numerus Canonũ. De numero autem Canonum Concilii Nicæni, gravis & adhuc ſub judice pendens extat controverſia.

Turrianus, Bellarminus, & alii nonnulli contendunt 80. Canones a Nicænis Patribus conditos fuiſſe, eo quod Arabica lingua tot conſcripti reperiantur.

Alii vero, quorum probabilior videtur ſententia, viginti tantum Nicænos Canones agnoſcunt. 1. quia in græco textu viginti dumtaxat reperiuntur. 2. in Codice Eccleſiæ univerſalis pariter viginti ſolum extant. 3. in Codice Canonum qui erat in uſu tempore Concilii Chalcedonenſis, viginti tantum erant. 4. in Africana Eccleſia, Alexandrina & Conſtantinopolitana viginti dumtaxat habebantur ſub Zozimo ſummo Pontifice circa annum 417. id eſt, nondum evoluto poſt Nicænam Synodum ſæculo. Id conſtat ex celebri controverſia de Appellationibus, quæ Romanam inter & Africanam Eccleſiam exorta eſt in cauſa Apiarii. Scilicet, Africani Antiſtites tunc temporis ad Patriarchas Alexandrinum & Conſtantinopolitanum Legatos ſupplicibus cum Epiſtolis miſerunt, quibus rogarentur illi, ut auctentica Nicæni Concilii exemplaria ex Eccleſiarum ſuarum ſcriniis dirigerent: annuerunt petitioni Patriarchæ; in illis autem exemplaribus viginti dumtaxat Canones legebantur. An vero probabile eſt Orientales, Ægyptios, Africanos eo tempore quo Concilium Nicænum ſumma veneratione apud eos habebatur, genuina illius exemplaria non habuiſſe? 5. denique nuſquam a Vetetibus laudati leguntur 80. Canones Nicæni. Arabici ergo Canones, ſic appellati, quod ex græco in linguam Arabicam verſi ſint, non ſunt Nicænæ Synodi; ſed probabile eſt fuiſſe Canones Conciliorum Ægypti, quæ identidem congregata ſunt, qui quidem Canones in eodem Codice Nicænis Canonibus adjecti ſunt.

Concil. Sardicenſe Niceni append. Locus, Tempus, Imperatores & Põtifices. Præſes. Cauſa. Quid geſtum. Concilii Nicæni veluti appendix cenſetur Synodus Sardicenſis, non Sardenſis, ut quidam imperite vocant. Congregata eſt anno 347. temporibus Conſtantii & Conſtantis Imperatorum, & Julii Romani Pontificis. Concilio Sardicenſi præfuerunt Julii Romani Pontificis nomine, Oſius Cordubenſis, Archidamus & Philoxenus Presbyteri. Ita S. Athanaſius Apolog. 2. Theodoretus Lib. 2. Hiſt. cap. 15. Hadrianus I. in Epitome Canonum &c. Vide doctiſſimum de Marca L. 5. De concord. c. 4. Cauſa convocationis Concilii fuerunt. 1. calumniæ Euſebianorum in S. Athanaſium, Marcellum Ancyranum & Aſclepam Gazenſem. 2. lata in ipſos ab Euſebianis judicia. 3. querimoniæ adverſus eorum abſolutionem & reſtitutionem a Julio Pontifice maximo factam. In ea porro Synodo S. Athanaſius, Marcel-

lus

lus Ancyranus, Aſclepas Gazenſis, & alii ab Euſebianis inique damnati abſoluti ſunt: Euſebiani vero proſcripti & ſedibus ejecti.

Non ſolum vindicandæ innocentiæ S. Athanaſii, aliorumque Epiſcoporum injuſte ab Arianis depoſitorum incubuerunt Patres Sardicenſes; verum inſuper paſſim labefactatam ab iiſdem Hæreticis diſciplinam, editis Canonibus reſtituere conati ſunt: 20. Græci numerant, 21. Latini. Jus appellationum in Epiſcoporum cauſis Romano Pontifici aſſerunt tertius, quartus & ſeptimus Canon. Hos expendemus in Tractatu de Eccleſia, ubi de jure Appellationum epiſcopalium ad Sedem Romanam. De numero Canonum.

Quod ſpectat auctoritatem Concilii Sardicenſis; Baronius, Perronius, Natalis Alexander, & alii, quorum ſententiæ ſubſcribimus, adverſus illuſtriſſimum de Marca docent, ipſum eſſe vere Oecumenicum, quod quidem demonſtratur. 1. quia certum eſt ex ſancto Athanaſio, Socrate, Severo Sulpitio &c. omnes Patriarchas, uno excepto Patriarcha Antiocheno Ariano, per ſe aut per Legatos Synodo Sardicenſi adfuiſſe. 2. Conſtat ex iiſdem, prædictam Synodum ex Galliæ, Hiſpaniæ, Macedoniæ, Theſſaliæ, Achajæ, Ægypti, Africæ, Palæſtinæ, & omnium Imperii Romani Provinciarum Epiſcopis coaluiſſe. 3. S. Athanaſius Apolog. 2. Sardicenſem Synodum appellat *magnam Synodum*: Socrates Lib. 2. cap. 2. *Concilium Oecumenicum*. Theodoretus, Severus Sulpitius, Vigilius Tapſenſis, teſtantur Epiſcopos *ex omnibus Provinciis, ex toto orbe terrarum Sardicam convenisse*. 4. Juſtinianus Imperator in Edicto de tribus Capitulis ipſum etiam *Oecumenicum* appellat. 5. denique, quod opponit illuſtriſſimus de Marca, Synodum Sardicenſem convocatione quidem fuiſſe Oecumenicam, non tamen celebratione & exitu, quia divortium ante contigit inter utriuſque Imperii Epiſcopos, quam Concilium foret ex ipſis conſtitutum: iſtud, inquam, nullius eſt roboris. Namque, ut obſervat Card. Perronius, pauci illi Epiſcopi qui divortio facto Philopopolim ſeceſſerunt, vel erant Hæretici, vel Hæreticorum partibus addicti: porro quis dixerit ſeceſſionem paucorum Epiſcoporum Hæreticis manifeſte faventium impedire poſſe, quin Concilium ex orbe univerſo chriſtiano convocatum, ſit Oecumenicum? Vide Perronium inter Miſcellanea pagin. 263. & in Reſp. ad Regem Angliæ pagin. 105. & 134. Baron. ad annum 347. & Natalem Alexandr. ſæculo IV. diſſertat. 27. artic. 3. Concil. Sardicenſe vere Oecumenicum.

Cæterum Synodus Sardicenſis ſpectata non fuit ut Synodus Oecumenica a Nicæna vere & proprie diſtincta, ſed veluti ipſius appendix ac complementum: atque ob eam rationem Canones Sardicenſes laudati fuerunt a ſummis Pontificibus Zozimo, Bonifacio, Cæleſtino & Leone, ſub nomine Nicænorum Canonum.

De Concilio Conſtantinopolitano I.

Concil. Conſtantin. I. ex Oecumenicis II.

Concilium Conſtantinopolitanum I. quod eſt ſecundum Oecumenicum, habitum fuit anno 381. Damaſi Papæ temporibus, Imperatore Theodoſio ſeniore. De Præſide hujuſce Concilii vix quidnam certi ex antiquis Eccleſiæ monumentis colligi poteſt: præfuiſſe Timotheum Alexandrinum probabilius eſt ex Socrate Lib. 5. Hiſt. cap. 8. & Sozom. Lib. 7. cap. 9. Eo in Concilio aſſerta Spiritus ſancti divinitas adverſus Macedonium

Tempus. Imperatores & Pontifices, Præſes. Cauſa habiti Concilii.

Quid gestum.

Constantinopolitanum, qui eam aperte impugnaverat. 2. conditum Symbolum illud quod intra Missarum solemnia decantatur, quo Nicæna fides magis expositа fuit & confirmata; addito scilicet integro articulo de Spiritu sancto, de quo nihil statuerat Nicæna Synodus, utpote tota adversus Arium celebrata. 3. Canones Ecclesiarum administrationem

De numero Canonum.

spectantes, editi. Septem græci Collectores recensent: tres dumtaxat conditos fuisse videtur probabilius, siquidem Socrates, Sozoz. Nicephorus, Dionysius exiguus, & alii tres tantum exhibent.

Porro Concilium Constantinopolitanum jussu & Litteris Imperatoris Theodosii, ex solis Orientis Episcopis convocatum fuit: atque ita vi convocationis suæ, solius Orientis erat Synodus; quæ tamen postea Oecumenica evasit, accedente scilicet Occidentalis Ecclesiæ consensu; a qua tamen dogma dumtaxat a Concilio definitum, non autem editi Canones probati sunt, usque ad tempora Concilii Lateranensis IV. sub Innocentio III.

De Concilio Ephesino.

Concil. Ephes. III ex Oecumenicis. Tempus. Imperatores & Pōtifices. Præses.

Concilium Ephesinum, quod est tertium ex Oecumenicis, anno 431. celebratum fuit, imperante Theodosio juniore, & Romæ sedente Cælestino I. Pontifice maximo. Ephesino Concilio nomine sancti Cælestini præfuerunt S. Cyrillus Alexandrinus, Arcadius, & Projectus Episcopi, & Philippus Presbyter, quod quidem non obscure colligitur ex Liberato, Evagaio, Photio, & ex Relatione Concilii ad Imperat. post Actionem tertiam. Ea in Synodo Nestorius Episcopus Constantinopol. cum suis impiis erroribus proscriptus est. Hujus palmares errores duo. Primus, duas esse in Christo hypostases ac personas. Alter ejus error erat, quod Beatissimam Virginem Mariam Θεοτοκον, *deiparam* esse negaret, & χριστοτοκον, *christotocon* dicendam potius assereret. Definitum fuit adversus nefarium hæresiarcham, unam tantum esse, Verbi nimirum, in Christo personam; ac proinde Beatissimam Virginem vere dici ac esse *deiparam*: probati præterea anathematismi 12. in Nestorii blasphemias jam antea a S. Cyrillo *lati*; demum editi octo Canones quibus septem prioribus traditur modus procedendi contra Nestorii sectatores, & in octavo prohibetur Episcopis, ne in aliena Diœcesi Ordinationes celebrent.

Causa.

Quid definitum.

Quot Canones.

Oecumenicum fuisse istud Concilium nemini dubium esse potest, cum adfuerint Orientales maximo numero, & Legati Cœlestini, ac per eos Occidentales Ecclesiæ ei subscripserunt; denique confirmatum fuerit a Xisto summo Pontifice, & utraque Ecclesia. Equidem Concilio non adfuerunt Episcopi Patriarchatus Antiocheni; imo non satis intellecto anathematismorum S. Cyrilli, quos Synodus Ephesina approbaverat, legitimo sensu, ei pertinaciter cum Joanne Antiocheno, obluctati sunt: verum postmodum resipuerunt, sicque illud Concilium ab omnibus ubique Fidelibus pro legitimo & Oecumenico habitum fuit.

De Concilio Chalcedonensi.

Concil. Chalced. IV. Oecumenic.

Concilium Chalcedonense, quod est quartum ex Oecumenicis, celebratum fuit an. 451. imperante apud Orientales Marciano, & Romæ sedente Leone Magno. Synodo præfuit S. Pontifex per suos Legatos Pascasium & Lucen-

centium Episcopos & Bonifacium Presbyterum, uti constat ex tribus primis Actionibus Concilii Chalcedonensis, ex Relatione ejusdem Concilii ad S. Leonem, & ex Facundo Hermianensi Lib. 5. cap. 5. Convocata fuit Synodus Chalcedonensis adversus Eutychem, monasterii, quod Constantinopoli celeberrimum erat Archimandritam. In eo versabatur ipsius error, teste sancto Flaviano Epist. ad S. Leonem, quod asereret, *ante inhumanationem quidem Salvatoris nostri Jesu Christi duas esse naturas, divinitatis & humanitatis; post unionem vero unam naturam factam .·. corpus vero Domini quod ex Maria Virgine factum est, non esse nostræ substantiæ .·. non esse nobis consubstantiale, neque genitrici ejus secundum carnem.* Quo vero sensu intelligeret Hæresiarcha ille, unam supereſſe in Christo naturam post unionem: an nempe admitteret unam quamdam naturam ex duabus conflatam; an sentiret humanam in divinam, aut divinam contra in humanam conversam esse, non omnino liquet.

Tempus. Imperatores, & Pōtifices. Præses. Causa.

Ea in Synodo varia acta sunt. 1. lecta celebri S. Leonis de Verbi Incarnatione ad Flavianum Epistola, in qua asseritur, duas esse in Christo naturas, ab omnibus acclamatum est: *Hæc est Patrum fides, hæc Apostolorum fides: omnes ita credimus, orthodoxi ita credimus: anathema qui non ita credit, Petrus per Leonem ita locutus est.* 2. irrita ac impia declarata est contraria definitio quæ in Latrocinio Ephesino lata fuerat. 3. Dioscorus Patriarcha Alexandrinus, qui pseudosynodo Ephesinæ adversus Flavianum Episcopum Constantinopolitanum pro Eutychetis errore inique præfuerat, ex Episcopatu dejicitur. 4. Theodoretus & Ibas Edesseni a Dioscoro in Conciliabulo Ephesino inique depositi, jussu Synodi in Nestorium dixere anathema, quo peracto inter Patres sederunt. 5. tandem editi sunt 28. Canones ad disciplinam spectantes; quos & probavit postea Ecclesia Romana, uno excepto vigesimo octavo, quem improbavit S. Leo, ea præcipue de causa, quod Nicænæ Synodi Canonibus repugnaret; scilicet Episcopo Constantinopolitano primum post Episcopum Romanum locum, contra quod decreverat Concilium Nicænum I. asserebat.

Quid gestum.

Quot Canones editi.

De Concilio Constantinopolitano II.

Concilium Constantinopolitanum II. quintum est Oecumenicum: convocatum fuit anno 553. temporibus Justiniani Imperatoris & Vigilii summi Pontificis: præfuit, non Mennas, sed Mennæ successor Eutychius, consentiente Vigilio, ut constat ex Vigilii ad Eutychium Epistola. Præcipua convocationis Concilii causa fuere tria Capitula, de quibus est frequens & celebris in Historia ecclesiastica mentio. Primum ex his; erant Theodori Mopsuesteni Opuscula adversus Apollinarem. Secundum, Theodoreti Cyrensis Episcopi Opus, in quo duodecim Ephesinæ fidei capitibus a S. Cyrillo conscriptis, totidem anathematismos appositerat. Tertium, Ibæ Edesseni ad Marium Persam Epistola, in qua Ibas S. Cyrilli capitula a Concilio Ephesino probata insectatur, & arguit Rabulam decessorem suum quod Theodorum Mopsuestenum damnasset. Tria hæc Capitula probabantur a multis: ut impia viciſſim Nestorioque faventia rejiciebantur ab aliis; quæ quidem controversia, ut sedaretur, coacta fuit Synodus Constantinopolitana II. in qua varia acta sunt ac definita.

V. Conc. Oecumenic. II. Constan. Tempus. Imperatores, & Pōtifices, Præses. Causa.

Quid gestū, ac definitum.

I. In tertia Collatione profitentur Patres, se *per omnia & in omnibus*

ſequi ſuſcipere ſanctas quatuor priores Synodus, Nicænam, Conſtantinopol. Epheſinam & Chalcedonenſem: adduntque ſe *omnes condemnatos a prædictis ſanctis quatuor Conciliis, tamquam condemnatos & anathematizatos habere una cum aliis Hæreticis.*

II. Collatione quarta actum eſt de Theodoro Mopſueſteno, & in medium productis hinc ejus Libris, illinc Cyrilli, Procli, Rabulæ adverſus eum diſputationibus, anathema Theodoro Mopſueſteno ejuſque Libris conclamatum eſt.

III. Collatione quinta & ſexta intactis Theodoreti & Ibæ perſonis, quæ dicto in Neſtorium anathemate, a Concilio Chalcedonenſi ad communionem admiſſæ fuerant, damnata ſunt earum in S. Cyrillum & Epheſinam Synodum ſcripta, Theodoreti nimirum anathematiſmi 12. adverſus S. Cyrillum, & Ibæ ad Marium Perſam Epiſtola, qua lecta conclamarunt omnes Concilii Patres: *Epiſtola hæretica eſt, Epiſtolam quæ dicitur Ibæ, omnes condemnamus, iſtam omnes anathematizamus &c.*

Definitum ibidem, quod tunc inter plurimos erat controverſum, ſcilicet Hæreticos etiam poſt obitum ab Eccleſia poſſe damnari; idque validiſſimis argumentis a Patribus Concilii demonſtratum. 1. ex Codice Africanæ Eccleſiæ. 2. diſertiſſimis SS. Auguſtini, Cyrilli, aliorumque SS. Patrum teſtimoniis: denique variis exemplis ex Hiſtoria eccleſiaſtica petitis.

IV. In octava & ultima Collatione, recenſitis obiter omnibus hactenus hoc in Concilio geſtis, poſt ſuſceptas iterum quatuor priores Synodos, poſt ſuſcepta omnia quæ ipſæ definierunt, & damnata itidem omnia quæ damnarunt, ſive errores, ſive ſcripta, ſive perſonas, lata tandem eſt ſynodica definitivæ damnationis ſententia in tria mox dicta Capitula, his verbis: *Prædicta tria Capitula anathematizamus, id eſt, Theodorum impium Mopſueſtenum cum nefandis ejus conſcriptis, & quæ impie Theodoretus conſcripſit, & impiam Epiſtolam, quæ dicitur Ibæ, & defenſores eorum, & qui .·.·. vel recta ea dicere præſumunt, vel omnino impietatem eorum nomine ſanctorum Patrum, aut ſancti Chalcedonenſis Conſilii defendere conantur.*

V. Denique, his peractis editi ſunt 14. Canones in quibus, 1. vindicatur fides Catholica in quatuor primis Conciliis ſtabilita, ſcilicet divinitas Verbi & Spiritus ſancti; mirabilis naturæ humanæ a Verbo divino in unitatem ſuppoſiti aſſumptio &c. 2. anathematizantur Arius, Macedonius, Apollinarius, Neſtorius; Eutyches, & alii cum ſuis impiis ſcriptis in quatuor primis Conciliis Oecumenicis a Catholica & Apoſtolica Eccleſia damnati. 3. tribus poſtremis Canonibus rurſus feriuntur tria Capitula. Duodecimus non ſolum impia Theodori ſcripta, ſed etiam ejus nomen ac perſonam configit; decimus tertius vero & decimus quartus percellunt quidem Theodoreti ſcripta & Ibæ epiſtolam, eorumque defenſores (non ſolum Neſtorianos, ſed etiam Catholicos qui tria Capitula ſenſu catholico interpretabantur, ut conſtat ex Vigilio Epiſt. ad Eutychium, Edicto Juſtiniani, Facundo Hermianenſi L. 2. cap. 3. nec non ex contextu Canonum 12. 13. 14. in quibus diſtinguitur condemnatio Hæreticorum, & eorum qui tria Capitula defenderent vel defendunt.) Theodoretum autem ipſum & Ibam, quorum perſonæ, uti mox obſervavimus, poſt dictum in Neſtorium anathema, a Patribus Chalcedonenſibus ſuſceptæ fuerant, nullatenus perſtringunt.

Hic queri ſolet, an Synodus quinta inter Oecumenicas merito annumeretur.

Reſpon-

Reſpondeo affirmative. 1. quia approbata fuit a Vigilio Romano Pontifice & ejus ſucceſſoribus Pelagio II. Leone II. Martino I. ac præſertim Gregorio Magno, ut patet ex ejus ad Joannem Conſtantinopol. Epiſt. 24. Lib. 1. in qua ſic loquitur: *Sicut Evangelii quatuor Libros, ſic quatuor Concilia ſuſcipere & venerari me fateor ∴∴. quintum quoque Concilium pariter veneror ∴∴. cunctas quas præfata veneranda Concilia perſonas reſpuunt. reſpuo: quas venerantur, amplector; quia dum univerſali ſunt conſenſu conſtituta, ſe & non illa deſtruit, quiſquis aut præſumit ſolvere quos ligant, aut religare quos ſolvant: quiſquis ergo aliter ſapit, anathema ſit.* 2. omnes Synodi Oecumenicæ poſt hanc quintam celebratæ, eamdem quintam pro Oecumenica agnoverunt & approbarunt. 3. etſi nonnulli per aliquod tempus detrectarint illam ut Oecumenicam habere; quatenus ſcilicet Concilio Chalcedonenſi oppoſitam eſſe falſo putabant, verum tandem errore depoſito ad communem univerſalis Eccleſiæ ſenſum acceſſerunt. Ita Illirici, Hiſpani & quidam ex Italis &c.

Dices: Tria Capitula fuere in Concilio Chalcedonenſi recepta & probata; ergo erravit quinta Synodus dum hæc tria Capitula proſcripſit; ac proinde non eſt Oecumenica. Et vero Ibas Edeſſenus nedum ſuſceptus eſt a Concilio Chalcedonenſi Act. 10. ſed etiam relecta ejus Epiſtola, agnitus eſt ut orthodoxus a Sedis Apoſtolicæ Legatis; ergo &c.

Reſp. tria Capitula nec probata nec improbata fuiſſe a Concilio Chalcedonenſi, ſed ſuum de iis ſuſpendiſſe judicium, & ſolummodo Theodoretum & Ibam, dicto anathemate Neſtorio, in communionem admiſiſſe.

Et quidem 1. quod ſpectat Theodorum Mopſueſtenum, ipſius cauſa nec expenſa nec judicata fuit in Concilio Chalcedonenſi, nec ipſius perſona aut ſcripta, probata aut improbata fuere.

II. Quoad Theodoretum, equidem ſuſceptus eſt a Patribus Chalcedonenſibus, poſtquam dixit anathema Neſtorio, & ejus erroribus: verum, uti obſervat Pelagius II. in Epiſtola ad Epiſcopos Iſtriæ, illos anathemate ſua pro Neſtorio & contra S. Cyrillum ſcripta conſequenter damnavit.

III. Denique quoad Ibam Edeſſenum, reſpondeo 1. Synodum Chalcedonenſem Epiſtolam Ibæ non approbaſſe ut catholicam, ſed relecta ejus Epiſtola ipſum orthodoxum fuiſſe declaratum, quæ duo valde diverſa ſunt & diſtinguenda: impia quidem eſt & hæretica judicio quinti Concilii Epiſtola; ſed Ibas declaratus eſt orthodoxus, tum quia Epiſtolæ S. Leonis ad Flavianum ſubſcripſit; tum quia, teſte Vigilio in ſuo Conſtituto, Ibas negavit ſæpius ſe unquam hanc ſcripſiſſe Epiſtolam ad Marium Perſam; tum denique quia Neſtorio Neſtoriique doctrinæ dixit anathema his verbis: *Anathema Neſtorio, ∴∴. & omnem eum qui non ſapit ſicut hæc ſancta Synodus, anathematizo*: quo quidem anathemate viſus eſt ſuam ad Marium Epiſtolam Neſtorio faventem conſequenter reprobare & anathematizare. 2. ab uno tantum Epiſcopo Epiſtola Ibæ in Concilio Chalcedonenſi judicata eſt catholica, ſcilicet a Maximo Antiocheno, qui ſic in ejus gratiam ſententiam dixit: *Orthodoxa eſt ejus declarata dictatio*. Porro, ut quatuor Archiepiſcopi obſervarunt Collatione ſexta Synodi quintæ, non quod unus aut pauci. ſed quod omnes aut major pars judicaverit, Concilii judicium dicendum eſt. Unde Collatione octava iidem Patres negant Epiſtolam Ibæ judicio totius Concilii approbatam fuiſſe; & qui contrarium volunt, ajunt illi, *non favore ſancti Concilii hoc faciunt, ſed ut per ejus nomen ſuam impietatem confirment.*

firment. 3. Synodus Chalcedonenſis, teſte Pelagio II. in Epiſtola ad Epiſcopos Iſtriæ, quod ſex dumtaxat priores Actiones, & conditos Canones eidem Actioni ſubnexos a S. Leone confirmata fuit: unde in pleriſque græcis antiquioribus Codicibus, ſed dumtaxat laudatæ Actiones Synodi cum adjunctis Canonibus continentur. Quidquid ergo, inquit ibidem Pelagius, Actionibus 9. & 10. in cauſa Ibæ factitatum fuit, potuit iterum ad examen revocari: quia illud judicium nec totius Eccleſiæ fuit, nec Romani Pontificis conſenſu confirmatum.

His addo, quod in primam reſponſionem coincidit, Epiſtolam Ibæ (idem dicendum de ſcriptis Theodoreti) approbatam fuiſſe a Synodo Chalcedonenſi, habita ratione conſilii & perſonalis ſeu interioris ſenſus Ibæ, quem tunc, dicto in Neſtorium ejuſque errores anathemate, orthodoxum eſſe ſatis demonſtrabat: non autem habita ratione verborum quibus concepta erat, ad quæ certe ſola ſi attendiſſent, eam profecto damnaſſent, quemadmodum a Patribus Concilii quinti poſtmodum damnata fuit. Eo ferme modo exponi poſſunt Sirmundus & Petavius, dum Theodoretum ab errore purgare videntur. Scilicet de uno dumtaxat facto mere perſonali loquuntur: nempe volunt illi perſonalem & internum Theodoreti ſenſum alienum fuiſſe ab errore Neſtorii; idque ex anathemate quod dixit in Neſtorium in Concilio Chalcedonenſi, & ex aliis ejuſdem auctoris teſtimoniis evincere conantur.

De Concilio Conſtantinopolitano III.

Tempus. Concilium III. Conſtantinopolitanum, quod ſextum eſt Oecumenicum, celebratum eſt anno 680. ſub Agathone Romano Pontifice & Conſtantino Pogonato Imperatore. Huic præfuit Agatho per Legatos Theodorum & Georgium Presbyteros & Joannem Diaconum, quod quidem conſtat ex Actis Concilii, ex Diurno Romano & ex Græcis auctoribus Zonara, Cedreno &c. Hæreſis Monothelitarum cauſa fuit cogendæ hujuſce Synodi: in ea definitum fuit adverſus Monothelitas, *duas eſſe* in Chriſto voluntates & duas operationes, humanæ nimirum naturæ unam, & alteram divinæ. Decem & octo Actionibus feliciter concluſum eſt: Actione 18. fidei definitionem edidit his verbis: *Duas naturales voluntates in Chriſto, & duas naturales operationes indiviſe, inconvertibiliter, inſeparabiliter, inconfuſe, ſecundum Patrum doctrinam .·.·. prædicamus.* Quæ quidem definitio omnium Patrum ſubſcriptionibus munita eſt.

Imperatores & Pōtifices. Præſes.

Cauſa.

Quid definitum.

Quot Seſſiones.

Monothelitarum primus parens fuit Theodorus Pharitanus Epiſcopus, teſte Stephano Dorenſi in Secretario ſecundo Concilii Lateranenſis ſub Martino Papa, his verbis: *Hanc* (Eccleſiam) *per ſuam hæreſim turbaverunt, prius quidem Theodorus Pharitanæ Eccleſiæ quondam Epiſcopus.*

Auctores Monotheliſmi.

A Theodoro manavit iſtud venenum, teſte eodem Stephano Dorenſi ibidem uſque ad Cyrum Alexandrinum Antiſtitem, item Sergium Conſtantinopolitanum nec non ſucceſſores ejus Pyrrhum & Paulum; & Macharium Patriarcham Antiochenum: hi omnes auſi fuerunt aſſerere, quod *ſicut in Chriſto unus eſt operator & unus volens, ita unam eſſe voluntatem operationemque unam.*

Fauctores.

Monothelitis favit Heraclius publico quod, ſuadente Sergio, vulgavit Edicto anno 639. quod *Ecthefim*, hoc eſt, fidei expoſitionem nominarunt, in qua aſſerit duarum operationum vocem multos ſcandalizare; imo diſerte con-

confitetur unam in Christum voluntatem; & in hoc sanctos Patres sequi se effutit. Iisdem quoque Monothelitis favit Constans Heraclii nepos Typo seu Edito quo annos 48. vetuit ne quis aut unius, aut duarum operationum vocibus uteretur.

Præcipui Monothelitarum impugnatores fuere 1. S. Joannes Eleemosinarius Alexandrinus Patriarcha, de quo S. Maximus in Dialogo cum Pyrrho. 2. Sophronius Patriarcha Jerosolymitanus: is ubi primum inauguratus est Jerosolymorum Antistes, Concilium Episcoporum Palestinæ coegit, ex quo encyclicam misit ad Patriarchas, qua disertissimis SS. Patrum testimoniis duplicem in Christo voluntatem & operationem invicte astruebat: verba sunt Stephani Dorensis in Concilio Lateranensi, Secretario secundo. 3. nascenti etiam Monotheliſmo fortiter obstitit Arcadius Cypri Episcopus: is ejusque in Metropolitana Cypriorum Ecclesia successor Sergius, & alii Cypri Antistites, Heraclii *Ecthesim* exploserunt, ut iidem testantur in Epistola ad Theodorum data, quæ lecta est in Synodo Lateranensi, Secretario secundo. 4. Severinus Papa qui Honorio proxime successerat; Joannes IV. Severini successor coacta Synodo, Theodorus, denique Martinus I. in Concilio Lateranesi Monothelitarum hæresim & Heraclianam Ecthesim confixerunt. 5. impiis Monothelitarum conatibus egregie obstitit S. Maximus Martyr: Pyrrhum confutavit in celebri disputatione cum ipso habita, eumque ad ejurandum errorem compulit. Tandem ultimo ictu confixa est Monothelitarum hæresis in sexta Synodo Oecumenica, de qua nunc agimus. Impugnatores.

Tria hic solent quæri. 1. an Honorius revera fuit in sexta Synodo damnatus. 2. an jucte fuerit damnatus. 3. an fuerit Monothelita, quas quidem quæstiones commodius suo loco, ubi nimirum de Incarnatione, ex professo expendemus.

De Concilio Nicæno II.

Concilium Nicænum II. ex Oecumenicis septimum celebratum est anno 787. Romæ sedente Hadriano I. imperantibus in Oriente Irene cum filio Constantino. Synodo septimæ præfuit Hadrianus per suos Legatos, Petrum scilicet Archipresbyterum Ecclesiæ S. Petri, & Petrum Abbatem S. Sabæ: Isti enim Actione 1. recensentur ante Tarasium Patriarcham Constantinopolitanum, & Actione 7. definitioni synodicæ primi omnium subscribunt. Coacta est Synodus pro restituendo sacrarum imaginum cultu & usu contra Iconomachos, hoc est, imaginum effractores. Concil. VII. Oecumenic. Nicænum II. Tempus. Imperatores & Pōtifices. Præses. Causa.

Quid autem hoc in Concilio contra Iconomachos pro sacris imaginibus definitum fuerit, patebit ex brevi singularum Actionum historia. Actione 1. recitata est sacra Epistola Constantini & Irenes ad Concilium. Actione 2. lectæ sunt Hadriani ad Constantium & ad Tarasium Epistolæ. Actione 3. Episcopi lapsi quos pęniteret hęresis Iconomachorū, in Sedes suas restituti sunt. Actione 4. pluribus in medium adductis tam Scripturæ quam Patrum testimoniis, varia in Iconomachos prolata sunt anathemata: *Christianorum accusatoribus*, inquiunt Patres Concilii, *videlicet Iconoclastis*, *anathema*. Actione 5. & 6. lecta est & refutata per singula capita definitio pseudosynodi septimę, seu Conciliabuli Constantinopolitani sub Constantino Copronymo ab Iconomachis habiti, & Concilii Oecumenici septimi falso dicti. Actione 7. 1. definitum fuit, retineri debere tum Christi, tum Deiparæ, tum Angelorum, tum Quid gestū, ac definitum.

Sanctorum imagines. 2. imaginibus deberi honorariam adorationem: eam autem adorationem non esse latriam quæ soli Deo debetur; non esse cultum qui ad figuras terminetur, sed qui referatur ad eorum prototypa, innuunt verba ibidem immediate subjuncta: *Ad honorariam his adorationem tribuendam, non tamen ad veram latriam, quæ secundum fidem est, quæque solam naturam divinam decet impertiendam, ∴ imaginis honor in prototypum resultat; & qui adorat imaginem, in ea adorat quoque descriptum argumentum.* 3. litteras dedit Tarasius ad Romanum Pontificem Hadrianum, qui Synodum quidem suscepit; sed ritu solemni non confirmavit, data scilicet, juxta usum tunc temporis consuetum, ad Ecclesias omnes aut ad Imperatores Epistola. Septima Synodus viginti duos edidit Canones pro ecclesiastica disciplina, quæ grassante hæresi collapsa fuerat, ubique restauranda. Qua editi sint Actione prorsus incertum.

Quot Canones.

Dices: In Concilio Francofordiensi an. 794. plane improbata fuit ista septima Synodus seu Nicæna secunda; ergo inter Oecumenicas recenseri non potest.

Resp. Patres Francofordienses tunc temporis ignorasse, an vere Oecumenica foret & a Romano Pontifice Hadriano probata septima Synodus: nec mirum, uti enim mox observavimus, Hadrianus equidem Synodum susceperat, sed ritu solemni minime confirmaverat, data scilicet ad Ecclesias aut ad Imperatores Epistola.

Resp. 2. Synodum Francofordiensem Oecumenicam non fuisse, sed particularem dumtaxat. Porro errore facti, ut loquuntur, laboravit ista Synodus, cum definitionem septimæ Synodi circa imagines damnavit. Nimirum existimavit a Patribus Nicænis assertum fuisse sacris imaginibus cultum absolutum latriæ, qualis defertur sanctissimæ Trinitati; cum tamen solum cultum religiosum & quidem relativum Patres illi decreverint, sicuti constat ex verbis Concilii mox adductis, & demonstrabimus in Tract. de Incarnat. ubi de cultu imaginum.

Quæres, qui præcipui fuerint auctores, defensores & impugnatores impiæ Iconomachorum hæresis.

Auctores hæresis Iconomachorum.

Resp. 1. Constantinum Nacoliæ in Phrygia Episcopum hæresis Iconoclastarum auctorem esse, teste Tarasio Patriarcha Constantinopolitano, Actione 4. septimæ Synodi.

Defensores.

Resp. 2. Leonem Isaurum inter Imperatores primum indixisse bellum sacris imaginibus, lato adversus ipsas Edicto anno 726. Leoni Isauro successit Constantinus Copronymus, impietatis patris non minus quam imperii hæres. Is, ut sacras imagines auctoritate & decreto Ecclesiæ abolevisse videretur, impium trecentorum triginta & octo Episcoporum qui a fide defecerant, Concilium Constantinopoli congregavit anno 754. Hi nemine catholicis a Sedibus vocato, absentibus & nequidem invitatis, Romano, Alexandrino, Antiocheno & Jerosolymitano Patriarchis, omnium imaginum usum ac cultum publico decreto proscripserunt. Hujus Conciliabuli, pseudoseptimi dicti, definitio refertur ac confutatur Actione 6. hujusce Nicænæ secundæ Synodi. Mortuo Constantino Copronymo, successit Leo IV. ejus filius, qui etiam imagines eorumque cultum infectatus est: verum morte præoccupatus, Ecclesiam diu vexare non potuit. Sæviente Copronymi persecutione exulavit ex majori parte Patriarchatus Constantinopolitani usus & cultus imaginum; at eum

at eum integrum religioſe obſervaverunt tres alii Patriarchæ, Alexandrinus, Antiochenus & Jeroſolymitanus, cum Epiſcopis ſibi ſubjectis: atque hinc inde eſt quod Copronymus nullum ex his Patriarchatibus Epiſcopum ad ſuum pſeudoconcilium convocaverit.

Reſp. 3. impiis Iconomachorum conatibus quamplures ſtrenue obſtitiſſe. 1. S. Germanus Patriarcha Conſtantinopolitanus dogmaticis Litteris ad Joannem & Thomam Epiſcopos alioſque datis: unde ſanctiſſimus Præſul vi manifeſta e ſolio dejectus, atque in exilium deportatus fuit juſſu ſacrilegi Imperatoris Leonis Iſauri. 2. adverſus naſcentem hæreſim fortiter decertavit Sanctus Joannes Damaſcenus, miſſis in Provincias Imperii Epiſtolis & orationibus luculentiſſimis de uſu & cultu ſacrarum imaginum: huic dextera manu amputata, eo ipſo quo abſciſſa eſt, die, illi coram Deiparæ Virginis imagine proſtrato & oranti, divinitus reſtituta eſt. 3. eamdem impietatem conſtanter impugnarunt Gregorius II. Gregorius III. Zacharias, Stephanus, Paulus, aliique Romani Pontifices, variis ea de cauſa habitis Romæ Conciliis. Denique decretorie confixa eſt in hacce ſeptima Synodo Oecumenica Nicæna ſecunda. Impugnatores.

De Concilio Conſtantinopolitano IV.

Concilium Conſtantinopolitanum IV. quod eſt ex Oecumenicis octavum, habitum eſt anno 869. tempore Hadriani Papæ II. & Baſilii Imperatoris. Synodo præfuit Hadrianus per Legatos, Donatum ſcilicet & Stephanum Epiſcopos, & Marinum S. Romanæ Eccleſiæ Diaconum. Iſta conſtat ex Actis Concilii. 1. Actione 1. Legati primi omnium loquuntur, ut mos eſt Præſidum. 2. Actione 8. & 9. nominantur primi, ut Præſides nominari ſolent. 3. Actione 10. ante omnes Orientis Epiſcopos & Patriarchas Concilio ſubſcripſerunt: ita etiam refertur in vita Hadriani II. Cauſa cogendæ Synodi fuit tum abdicatio Photii; qui Sedem Conſtantinopolitanam fraudulenter invaſerat, tum reſtitutio S. Ignatii qui ab ea injuſte fuerat detruſus. Quid autem in toto Concilii decurſu geſtum fuerit compendioſa ſingularium Actionum ſeu Seſſionum narratione patebit. Conc. IV. Conſtantin. VIII. Oecum. Tempus. Pōtifices & Imperatores. Præſes. Cauſa.

Actione 1. I. lecta eſt Hadriani ad Baſilium Imperatorem Epiſtola. II. lectus eſt & approbatus libellus cui omnes Epiſcopi, Sacerdotes, Clerici & Monachi ſubſcribere tenebantur, in quo extabat Romanæ Synodi ſub Nicolao I. celebratæ definitio, qua omnes hæreſes ſimul cum Iconomachis & Photio, eique adhærentibus, anathemate percellebantur. III. lecta eſt definitio ab Orientalibus Epiſcopis ante Legatorum adventum edita: ea in definitione teſtantur Præſules, ſe in omnibus Articulis Nicolai & Hadriani decreta ſuper depoſitione Photii & S. Ignatii reſtitutione amplecti. Definitione perlecta exclamarunt Concilii Patres: *Ecce audivimus ſententiam Orientalium, ſequentem & faventem judicio ſanctiſſimi Papæ Nicolai, & convenimus in eam.* Quid geſtum.

Actione 2. 3. & 4. actum eſt de Clericis aut Epiſcopis qui a S. Methodio aut Ignatio ordinati, ad Photii partes, vel vi, vel dolo, vel ſponte defecerant. Actione 5. a Synodo per Laicos citatus eſt Photius. Actione 6. auditi ſunt qui pro Photii Ordinatione ſtabant Epiſcopi. Tandem Actione 7.

a Ste-

a Stephano Diacono, Conciliique Notario proclamata ſunt in Photium ejuſque ſequaces anathemata, his verbis: *Photio invaſori, anathema.*∴. *Photio ſchiſmatico anathema. Photio* ∴. *novo Dioſcoro anathema. Novo Judæ anathema. Omnibus ſequentibus & fautoribus ejus anathema.*

Actione 8. iteratum eſt anathema præcedenti Actione latum. Actione 9. Joſeph Michaelis Alexandrini Patriarchæ Legatus in Synodo admiſſus eſt, & cognitis quæ in octo præcedentibus Actionibus geſta erant, Patriarchæ ſui Michaelis nomine iiſdem ſubſcripſit.

Tandem Actione 10. 1. lecta eſt definitio Synodi, in qua confixis omnibus hæreſibus quæ hucuſque emerſerant, & a ſeptem prioribus Oecumenicis Conciliis fuerant proſcriptæ, Photii damnatio rurſus confirmata eſt, nec non eorum, qui ipſi contumaciter adhærebant. 2. a ſancta Synodo directa eſt encyclica ad univerſos orbis Epiſcopos Epiſtola: conſcripta etiam eſt ad Hadrianum ſynodica, qua ab ipſo Patres confirmationem Concilii rogant. 3. hoc in Concilio editi ſunt 27. Canones.

Quotedi. ii Canones.

Quæres 1. circa Canones iſtos, quid octava Synodus intellexerit Can. 4. dum Photium nuſquam fuiſſe Epiſcopum declarat, & Ordinationes & conſecrationes ab eo factas, irritas eſſe decernit?

Reſp. 1. Synodum octavam pronuntiaſſe Photium nuſquam fuiſſe Epiſcopum, quantum ad Juriſdictionem & legitimam Epiſcopalis poteſtatis executionem: ſed non negat vere fuiſſe Epiſcopum quoad dignitatem & characterem Epiſcopalem. Inde eſt quod Joannes VIII. Photium reſtituit abſque nova conſecratione, quia ſcilicet validam etſi non legitimam agnoſcebat ipſius Ordinationem.

Reſp. 2. eoſdem Canones irritas declarari Ordinationes ac conſecrationes a Photio factas, non quidem abſolute, &, ut ita loquar, quoad ſubſtantiam & characterem; ſed dumtaxat quoad jus & uſum ac exercitium legitimæ poteſtatis; quod quidem ex Epiſtolis Nicolai I. ad Michaelem Imperatorem & Hadriani II. ad Baſilium, nec non ex reſtitutione Photii a Joanne VIII. facta, aperte colligitur. Verum de his in Tract. de Ordine, ubi de effectu Ordinis.

Quæres 2. an Canon 12. quo reprobantur promotiones & conſecrationes Epiſcoporum potentia & mandatis Principum factæ, repugnet regiæ Epiſcoporum nominationi in Galliis fieri ſolitæ.

Reſp. negative. Ratio eſt, quia dictus Canon, occaſione intruſionis Photii latus, ſolas promotiones verſutia, malis artibus, vel tyrannide Principum factas (qualis erat intruſio Photii, qui Michaelis Imperatoris tyrannide ſubſtitutus fuerat ſancto Ignatio viventi) damnat ac reprobat: non autem damnat alias promotiones a Principibus factas jure Patrocinii & tuitionis Eccleſiæ, eadem Eccleſia permittente, ob Eccleſiæ ipſius bonum; vel ex Eccleſiæ conceſſione, & ſolemni ritu promulgato privilegio & contractu, ſeu concordatis: porro tales ſunt promotiones Epiſcoporum, quos ſummo Pontifici in Gallia nominant Chriſtianiſſimi Reges; non ergo adverſantur octavæ Synodo.

Quæres 3. quis eſſet Photius; qua arte Sedem Conſtantinopolitanam invaſerit; quis tandem fuerit infauſtæ illius intruſionis exitus?

Reſp. ad primum, Photium fuiſſe virum nobilitate inſignem, Taraſii quondam Patriarchæ nepotem; pro Michaele Imperatore in Perſidem legatione functus fuerat, tunc vero eidem erat primus a ſecretis: divitiis potens,

præ-

præstantia ingenii & sæculari litteratura nulli secundus ; cæterum honorum cupiditate ad quodlibet audendum paratissimus.

Resp. ad secundum, Photium ut sanctum Ignatium dejiceret, & Sedem Constantinopolitanam occuparet, 1. Gregorio Syracusano Episcopo aliisque nonnullis Clericis qui Ignatii promotionem improbaverant, sese adjunxisse: Gregorius ille Syracusanus paucis abhinc annis, seditionis, schismatis & aliorum criminum convictus, congregata Synodo ab Ignatio Patriarcha depositus fuerat. 2. Gregorius, Barda Imperatoris avunculo patrocinante, irregulari facto conventu, depositum declaravit Ignatium, & Photium Patriarcham renuntiavit inauguravitque, sex dierum spatio ad omnes Ordinum gradus ipsum promovens. Ob censuram æquissimam sancto Patriarchæ infensus erat Bardas ; scilicet cum sæpius admonitus, incestam cum nuru stupri consuetudinem deserere nollet ; ipsum communione privavit sanctissimus Patiarcha. 3. Photius, quo facilius Clerum & populum cum eo communicare detrectantes, ad suas partes adduceret, Barda & Michaele Imperatore faventibús, Episcoporum Imperatoris voluntati ignaviter servientium Concilium congregavit, in quo lata est in Ignatium depositionis sententia, assertaque est Photio Sedes Constantinopolitana. 4. Nicolao I. Pontifici maximo obrepere, atque ab ipso Ordinationis suæ confirmationem impetrare conatus est Photius; datis ad Pontificem litteris in quibus contestabatur Ignatium senio & morbo confectum se Patriarchatu abdicasse : addebat se vero, secedente Ignatio, totius populi, Cleri ac omnium Metropolitanorum suffragiis canonice electum, vimque ab Imperatore sibi factam, ut Sedis Constantinopolitanæ regimen susciperet : iisdem litteris fidei suæ professionem inseruit. 5. lectis Photii litteris, Nicolaus Pontifex prudentissimus legationem in Orientem decrevit ad inquirendum de Ignatii abdicatione, quam causabatur Photius, & de ejusdem Photii restitutione : Legatos minis & pœnarum formidine terret, & suas in partes trahit Photius, ita ut coacta Synodo, ipsum Ignatium præsentem exauctorarint, ac Photii Ordinationem confirmaverint. Ut primum istud rescivit Nicolaus, convocatis omnibus qui tunc Romæ aderant Episcopis & Clero, causa mature discussa, Legatos ut prævaricatores damnat; Photianam Synodum in irritum mittit; Photium deponit ; restituit Ignatium.

Resp. ad tertium, iratum in Nicolaum Papam Photium, 1. congregata Synodo, ausu temerario ipsum Nicolaum Romanum Pontificem excommunicasse. 2. encyclicas ad Patriarchas & Orientis Episcopos dedisse litteras, calumniis in Ecclesiam Romanam plenas. Quinque potissimum his in litteris continebantur Photianæ accusationis capita : quintum ac præcipuum, processionem Spiritus sancti a Patre & Filio. & additionem particulæ *Filioque* Symbolo Constantinopolitano spectabat. *Sanctum & sacrum Symbolum*, inquit, *quod ab omnibus Oecumenicorum Conciliorum calculis confirmatur, .·. sensibus spuriis, verbis adscititiis conati sunt adulterare* (Latini) *Spiritum sanctum novo errore commenti, non de solo Patre, sed etiam Filio procedere*. 3. Photius altera schismatica Synodo convocata, & exauctorationis atque anathematis sententia in Romanum Pontificem iterum lata, schisma confirmat. 4. interfecto Michaeli Imperatori successit Basilius : is a Nicolao Papa Concilium petiit, quod jam Romæ latam in Photium pro Ignatio sententiam executioni demandaret. Annuit Hadrianus II. qui mortuo Nicolao successerat : coacta Romæ Synodo Photii depositionem confirmavit, omniaque ab ipso con-

contra Nicolaum I. & S. Ignatium ſcripta actaque decrevit aboleri. 5. idem Pontifex Hadrianus octavam Synodum Oecumenicam, de qua jam agimus, celebrari juſſit: in ea iterum confirmata eſt & lata in Photium depoſitionis ſententia. Quæ in hac triplici reſponſione dicta ſunt, conſtat ex præfatione Anaſtaſii Bibliothecarii ad Sextam Synodum, ex ejuſdem Synodi Actis, ex Niceta in vita S. Ignatii, denique ex Cedreno in Comp. Hiſtor. & Zonara Lib. 3. Annalium.

Nec quievit depoſitus ab octava Synodo Oecumenica Photius, donec in Sedem Conſtantinopolitanam rurſus irrepſerit. Scilicet variis artibus & dolis a Joanne VIII. in Patriarchale ſolium reſtitui curavit: ubi primum reſtitutus fuit, pſeudoſynodum adverſus octavam Oecumenicam convocavit. Photianam Synodum Photiumque ipſum damnavit Joannes VIII. quod & ejus ſucceſſores Marinus, Hadrianus III. Stephanus VI. &c. conſtanter fecere. Cum Photio viſum fuit extinctum ſchiſma; verum majores vires reſumpſit undecimo ſæculo opera præſertim Michaelis Cærularii Conſtantinopolitani itidem Patriarchæ, & favente Conſtantino Monomacho Imperatore; atque dolendum iſtud ſchiſma ad noſtra uſque tempora perdurat. En infelix Photianæ in Sedem Conſtantinopolitanam intruſionis initium, progreſſus & exitus.

Certa eſt & indubitata Synodi octavæ œcumenicitas. Huic nomen ac dignitatem Oecumenicæ vindicant 1. profeſſio fidei in Libro diurno Romanorum Pontificum tit. 19. 2. auctor Libelli Synodici. 3. Anaſtaſius Bibliothec. in præfat. octavæ Synodi; denique conſenſus Catholicorum tum Græcorum, tum Latinorum. Soli Græci ſchiſmatici octavam Synodum reſpuunt, falſo ac temere exiſtimantes, illam a Photiano Conciliabulo ſub Joanne VIII. anno circiter 883. celebrato, abrogatam fuiſſe.

De Concilio Lateranenſi I.

Concil. Lateran. I nonum inter Oecumenic. Tempus. Pōtifices, & Impe-ratores. Præſes. Cauſa.

Concilium Lateranenſe I. nonum inter Oecumenica numeratur. *Juxa* Baronium & Binium anno 1122. vel ut aliis placet an. 1123. Romæ ſedente Calliſto II. Papa, imperante vero in Germania Henrico IV. celebratum fuit. Ipſi præfuit Calliſtus ipſe ſummus Pontifex, ut conſtat ex Concilii Actis. Triplex fuit celebrandi Concilii Lateranenſis I. cauſa. Prima & quidem præcipua fuit, ut inveſtiturarum abrogatio, juxta pacta ſive concordata Calliſtum inter & Henricum in Cønventu Vormatienſi decreta, confirmaretur. Secunda, ut Palæſtina & Hiſpania ab Infidelium tyrannide, qua tunc premebantur, liberari poſſent. Tertia tandem, ut Schiſmaticorum factionibus labefactata ac pœne collapſa variis in Eccleſiis diſciplina reſtauraretur. Hunc in finem varii editi ſunt Canones: de eorum numero non una eſt ſententia, duos ſupra viginti vulgatæ

Canones. Conciliorum editiones exhibent. Conciliorum Oecumenicorum in Occidente celebratorum primum iſtud fuit: appellatur Lateranenſe a loco in quo celebratum fuit; ſcilicet a Baſilica Lateranenſi. Cum autem prima ac præcipua celebrandi Concilii Lateranenſis primi cauſa fuerit inveſtiturarum abrogatio, juvat hic de iis nonnulla inquirere.

Quæres itaque 1. quid ſit inveſtitura. 2. quæ ejus origo. 3. qui abuſus irrepſerint. 4. quinam præcipue ſummi Pontifices adverſus Imperatores pro inveſtiturarum abrogatione certaverint. 5. qua tandem ratione con-

controverſia de inveſtituris compoſita ſit in Concilio Lateranenſi primo Oecumenico.

Reſp. ad primum: inveſtitura eſt conſenſus a ſæculari Principe datus factæ alicujus ad Epiſcopatum vel Abbatiam electioni, nec non poſſeſſionis bonorum eccleſiaſticorum conceſſio ſolemni quodam ritu demonſtrata.

Ad ſecundum: inveſtiturarum origo fuit munificentia Principum ſæcularium erga Eccleſias: cum enim non ſolum prædia & latifundia, ſed etiam Regalia ſeu feuda Majeſtati ſuæ obnoxia Eccleſiis conceſſerint; inde factum eſt, ut feuda hujuſcemodi aliorum feudorum conditionem ſortirentur, nec eorum poſſeſſionem adire poſſent electi Epiſcopi aut Abbates, niſi exhibito Principibus dominio, & præſtito fidelitatis juramento.

Ad tertium; inveſtiturarum hi præcipui erant abuſus. 1. quod Principes ſæculares inveſtituram conferrent per baculum & annulum, quæ cenſebantur inſignia ſpiritalis poteſtatis. 2. inveſtiturarum prætextu ſacrarum electionum libertas opprimebatur. 3. venales fiebant Epiſcopatus & Abbatiæ, & ad ſacras hujuſmodi præfecturas indigni plerumque promovebantur. Hos inveſtiturarum abuſus refert ac multis confutat S. Anſelmus Lucenſis Epiſcopus; potiſſimum vero ex Canonibus 19. & 23. Concilii Antiocheni, ex Can. 3. Synodi VII. Oecumenicæ, tandem ex octava Synodo Oecumenica Can. 12.

Ad quartum: adverſus hos abuſus graviter inſurrexere ſummi Pontifices, & præcipue Gregorius VII. Is in frequentibus Synodis ea de re habitis inveſtituras quæ a Principibus ſæcularibus per baculum & annulum fiebant, damnavit. Gregorii VII. decreta adverſus inveſtituras innovarunt ac confirmarunt ipſius ſucceſſores, Victor III. Urbanus II. Felix II. Paſchalis II. Gelaſius II. Calliſtus II.

Ad quintum tandem reſpondeo, controverſiam de inveſtituris quæ tot annis Eccleſiam afflixerat, in Concilio Lateranenſi I. his conditionibus compoſitam fuiſſe. 1. Imperator inveſtituras Epiſcopatuum & Abbatiarum per baculum & annulum dimiſit. 2. promiſit ſe omnino liberas relicturum canonicas electiones & conſecrationes. Viciſſim Calliſtus ſummus Pontifex conceſſit Imperatori, 1. ut ſiſteret ſe præſentem electionibus quæ in illius Imperio fierent, 2. ut electus intra limites Imperii Regalia, hoc eſt fructus percipiendorum poteſtatem, ab ejus Majeſtate per ſceptrum acciperet. Hæ pacis conditiones jam apud Vormatiam propoſitæ, in Concilio Lateranenſi I. fuere utrimque receptæ, & utrimque mutua ſubſcriptione firmatæ. Extat de his paucis conditionibus authenticum inſtrumentum Tom. 10. Conciliorum edit. Labb. pag. 901.

De Concilio Lateranenſi II.

Concil. Lateran. II. X. ex Oecumenicis. Tempus. Pontifices, & Imperatores. Præſes. Cauſa. Quid geſtum.

Concilium Lateranenſe quod inter Oecumenica decimum numeratur, anno 1139. ſummo Pontifice Innocentio II. & Imperatore Lothario celebratum fuit. Præfuit ipſe ſummus Pontifex; adfuere mille circiter Epiſcopi. Iſta conſtant ex Abbate Uſpergenſi & Ottone Friſingenſi Lib. 7. cap. 33.

Triplex fuit Concilii celebrandi cauſa. Prima, ſchiſma Petri Leonis. Altera, Petrobruſianorum & Arnaldiſtarum errores. Tertia, diſciplinæ eccleſiaſticæ reſtauratio. In ea Synodo tria potiſſimum acta ſunt. 1. reſciſſa fuere acta Petri Leonis pſeudopontificis, dicti a ſchiſmaticis Anacletus II. 2. pro-

proſcripti ſunt cum ſuis hæreſibus ac ſequacibus Petrus de Bruis, Arnalduſque de Brixia. 3. triginta editi Canones; viginti octo pro reſtauranQuot Canones. da diuturno ſchiſmate labefactata Eccleſiæ diſciplina: alii duo: vigeſimus tertius ſcilicet & trigeſimus contra Hæreticos vel Schiſmaticos.

Petrus autem de Bruis a quo Petrobruſiani dicti, in his quinque inter alia erravit, teſte Petro Venerabili in Epiſtola ad Archiepiſcopos Arelatenſem & Ebredunenſem. 1. aſſerebat baptiſma nihil prodeſſe parvulis. 2. Templa eſſe deſtruenda. 3. confringendas cruces. 4. Euchariſtiam non continere vere & realiter verum Chriſti corpus. 5. defunctos nec Presbyterorum ſacrificiis nec Fidelium precibus juvari. Arnaldus a quo nomen ſortiti ſunt Arnaldiſtæ, in eoſdem ferme errores lapſus eſt: *De Sacramento Altaris*, inquit Otho Friſingenſis Lib. 2. de rebus geſtis Friderici Imperatoris cap. 20. *de Baptiſmo parvulorum, non ſane dicitur ſenſiſſe*. Addit ibidem eumdem cenſuiſſe, *nec Clericos proprietatem, nec Epiſcopos regalia, nec Monachos poſſeſſiones habentes, aliqua ratione poſſe ſalvari*.

De Concilio Lateranenſi III.

Concilii Laten. III. XI. Oecum. Tempus Imperatores & Pontifices. Præſes. Cauſa.

Concilium Lateranenſe III. inter Oecumenica undecimum, celebratum fuit anno 1170. Romæ ſedente Alexandro III. & imperante in Germania Frederico I. Concilio præfuit ipſe Alexander III. adfuerunt trecenti Epiſcopi, Vvillelmo Tyrio ex illis uno teſtante Lib. 21. de bello ſacro cap. 25.

Concilium celebrandum indixit ſummus Pontifex tribus de cauſis. 1. ut eligerentur media vitandi impoſterum ſchiſmatis: eumque in finem ſtatutum eſt Canone 1. legitimam deinceps non fore Papæ electionem, niſi duæ partes Cardinalium ad eamdem conſpirent. 2. ut Catharorum, Albigenſium & Vvaldenſium damnarentur errores: 3. ad tollendos varios circa diſciplinam abuſus. Viginti ſeptem Canones edidere Patres Lateranenſes.

Porro ſchiſma Octaviani in cauſa fuit, cur in Concilio Lateranenſi III. de mediis vitandi impoſterum ſchiſmatis actum fuerit. Scilicet mortuo Hadriano IV. ſummo Pontifice, anno Chriſti 1159. Rolandus *Senenſis* a viginti tribus Cardinalibus electus eſt, dictuſque Alexander III. Octavianus vero Romanus licet a tribus dumtaxat deſignatus, Pontificiæ dignitatis inſignia auſus eſt aſſumere, Sedemque ſancti Petri invadere impoſito ſibi nomine Victoris IV. Duos habuit ſucceſſores Octavianus, quorum primus Paſchalis III. alter Calliſti III. nomen uſurparunt. Stabat pro Octaviano Fredericus Imperator; pro Alexandro III. è contra ſtabant Galli, Hiſpani, Britanni, aliique fere omnes Catholici. Denique cum viginti duobus annis ſchiſma foviſſet Fredericus, tandem ejurato ſchiſmate ſupplex ad ejuſdem Alexandri pedes provolutus acceſſit, ut Alexandri Acta ex vaticano CoQuot Canones. dice a Baronio ſæpius laudata teſtantur. Pacem hanc, ut firmius ſtabiliret Pontifex, Lateranenſem tertiam Synodum Oecumenicam indixit.

Multi Vvaldenſes & Albigenſes promiſcue ſumunt: hos varioſque eorum errores exacta diſcernit critica Illuſtriſs. Boſſuetius Lib. 11. Variationum, ubi oſtendit Albigenſes veros fuiſſe Manichæos: Vvaldenſes vero ad Donatiſtarum hæreſim acceſſiſſe circa validitatem Sacramentorum & Eccleſiam Romanam: hanc enim teſte Reynerio, exiſtimabant defeciſſe propter poſſeſſiones temporales quibus fruebatur.

Vvaldenſes ſic appellati ſunt ab auctore Petro Vvaldo; dicti ſunt etiam

Pau-

Pauperes de Lugduno, ab urbe ex qua eruperunt. Albigenſes vero dicti ſunt Cathari, quod ſe præ cæteris puros gloriarentur; Albigenſes & Bulgari, quia in his regionibus frequentes verſabantur. De Vvaldenſium & Albigenſium erroribus præter Illuſtriſſ. Boſſuetium loco mox citato, conſuli poſſunt Reynnerius Opuſculo de Hæreticis, Sycellus Archiepiſcopus Taurinenſis, Ebrardus & alii.

De Concilio Lateranenſi IV.

Concilium Lateranenſe IV. quod duodecimum eſt inter Oecumenica, anno 1215. ſub Innocentio Papa III. habitum fuit. Præfuit Innocentius III. adfuere Epiſcopi 412. Patriarchæ duo, Conſtantinopolitanus & Jeroſolymitanus; Antiochenus vero & Alexandrinus Patriarchæ Legatos miſere. Primates & Metropolitani ſeptuaginta ſeptem numerabantur, Abbates & abſentium Prælatorum Procuratores ultra octingentos: aderant etiam omnium Principum Chriſtianorum Legati, unde magnum Concilium Lateranenſe vulgo appellatur. Tres præcipuæ fuere celebrandi Concilii cauſæ. 1. pro recuperanda Terra ſancta. 2. pro damnandis variis qui tunc graſſabantur erroribus, Albigenſium præſertim, Almarici, & Joachimi Abbatis. 3. pro reſtauranda Eccleſiæ diſciplina. Hæc conſtat ex convocationis diplomate quod incipit his verbis, *Vineam Domini*, Et ex Actis Concilii.

Concil. Laterac. IV. XII. Oecum. Tempus. Pontifices, Præſes. Cauſa. Acta Cõcilii.

Hac in Synodo 1. Albigenſium hæreſis proſcripta eſt. Contra hunc errorem, quo cum Manichæis duo ſuprema rerum principia admittebant, aſſeritur *unum ſolum eſſe verum Deum .·. creatorem omnium inviſibilium & viſibilium, ſpiritualium & corporalium*. 2. damnatus Joachimi Abbatis *De unitate ſeu eſſentia Trinitatis* Libellus contra Petrum Lombardum; ſed non damnata ejus perſona, quia non pertinax, ſed Eccleſiæ judicio ſubmiſſa. Palmaris Joachimi error in eo poſitus erat, tres perſonas divinas ſola collectione unum Deum eſſe, ſicut populus unus eſt; ac proinde naturam unam tribus perſonis communem, atque Patrem ſeorſim ſumptum Deum eſſe inficiabatur. 3. damnata etiam impia Almarici doctrina inter alios errores effutiebat, teſte Heiſterbacenſi Lib. 5. Dialogi cap. 22. *non aliter eſſe Corpus Chriſti in Sacramento Euchariſtiæ, quam in qualibet alia re*. Eumdem errorem Almarico adjudicat Genebrardus Lib. 4. Chronologiæ, 4. decreta eſt in Terram ſanctam expeditio; cruce ſignatis indulgentiæ variaque privilegia liberaliter conceſſa. 5. tandem, 69. Canonibus ſancita eſt Eccleſiæ diſciplina, quibus ſi caput *Firmiter de ſumma Trinitate*. addideris, Canones ſunt omnino 70.

Quot Canones.

De Concilio Lugdunenſi I.

Concilium Lugdunenſe I. inter Oecumenica decimum tertium, habitum fuit anno Chriſti 1245. Romæ ſedente Innocentio IV. in Germania imperante Frederico II. regnante in Galliis Chriſtianiſſimo & ſanctiſſimo Rege Ludovico IX. Præfuit Innocentius IV. Pontifex Maximus: adfuere plurimi Cardinales, Patriarchæ tres, Conſtantinopolitanus, Antiochenus & Aquilejenſis; Epiſcopi centum circiter & quadraginta: interfuere etiam Balduinus Conſtantinopolitanus Imperator, Thadæus Frederici Imperatoris Procurator, Chriſtianiſſimi Regis Ludovici IX. Regis Angliæ alio-

Lugdun. I. ex Oecumenicis XIII. Tempus. Imperatores, & Pontifices. Præſes.

aliorumque Principum Oratores. Ita referunt Matthæus Pariſ. Hiſt. Angl. Albertus Stadenſis in Chronico &c.

Tribus dumtaxat Actionibus abſolutum fuit hoc primum Lugdunenſe Concilium. In prima Actione Innocentius IV. ſummus Pontifex gravem ad Patres Concilii orationem habuit, in qua ipſis aperuit quinque Concilii celebrandi cauſas. Prima, ſtatus eccleſiaſtici varii exceſſus. Secunda, Græcæ Eccleſiæ ſchiſma quod in dies augebatur. Tertia, clades Jeroſolymitana a Saracenis illata. Quarta, Tartarorum in Chriſtianorum terras irruptio. Quinta demum, Friderici Imperatoris crimina & hoſtilia in Eccleſiam acta.

Cauſa.

In ſecunda Actione, alteram ad Patres Concilii orationem habuit Innocentius Pontifex maximus, in qua ſacrilegia, perjuria, vim ac tyrannidem, aliaque Frederici Imperatoris ſcelera palam expoſuit: quæ quidem omnia pro viribus diluere conatus eſt Thadæus Imperatoris Procurator: verum cum futiles viderentur Patribus hæ Thadæi rationes, decreverunt in eumdem Fredericum juridice animadvertendum eſſe.

Denique Actione tertia lata eſt in Fredericum excommunicationis & depoſitionis ſententia: quam quidem exauctorationis ſententiam non Synodo Oecumenicæ, ſed Innocentio ſoli eſſe aſcribendam, varia demonſtrant, 1. inſcriptio Decreti quæ talis eſt, *Sacro præſente Concilio*. 2. in aliis autem Decretis legitur, *Sacro approbante Concilio*. 2. tenor decreti: in eo quippe cum agitur de depoſitione Frederici, ſuo ſemper nomine loquitur ſummus Pontifex: *cum Jeſu Chriſti*, inquit, *vicem licet immeriti teneamus in terris.... ipſum* (Fredericum) *omni honore ac dignitate ſententiando privavimus*. 3. ratio qua latum eſt decretum: ſcilicet de Frederici ſceleribus, cenſuriſque in eum ferendis quam diligentiſſime quæſitum eſt ac deliberatum a Patribus: an autem deponendus eſſet, ne inquiſitum quidem videmus. 4. auctores qui hujus depoſitionis hiſtoriam referunt, eam ſoli Innocentio, non Concilio aſcribunt. Ita Trithemius Abbas, Albertus Stadenſis, Guillelmus de Podio, Nicolaus Trivetus in Chronic. ad annum 1245. Matth. Pariſ. p. 451. 454. 5. Fredericus in litteris ad Reges Franciæ & Angliæ nunquam de Concilio conqueſtus eſt, ſed de ſolo *Pontifice*.

Hic tria addimus in præſenti materia accurate obſervanda. Primum eſt, quod notat Illuſtriſſimus Boſſuetius defenſ. Declarat. Cleri Gallic. parte 2. Lib. 8. cap. 11. (hic deinceps dictum Illuſtriſſimi Boſſuetii opus laudabimus juxta fidem authentici exemplaris Mſſ. quod in Bibliotheca regia aſſervatur) ante & poſt tempora Concilii Lugdunenſis, non tantum Romanos Pontifices, ſed etiam alios multos in eam conſenſiſſe ſententiam, Imperium Occidentis feudatarium eſſe Eccleſiæ Romanæ: ita paſſim fuiſſe creditum, teſtatur oratio habita in Concilio Turonenſi ab Arnulpho Lexovienſi an. 1163. Idem etiam teſtantur Paſchalis II. Adrianus IV. Innocentius III. Gregorius IX. &c. Porro hac ſemel poſita ſententia, inquit Illuſtriſſimus Præſul, nihil mirum ſi crediderint Patres Lugdunenſes, Imperatores a ſummis Pontificibus poſſe deponi, cum nempe erga ipſos, quibus auctoribus regnabant, debito ac jurato officio defuiſſent. Neque tamen, ſubdit ibidem doctiſſimus auctor, exinde quidquam concludi poteſt adverſus ſupremam aliorum Regum ac Principum auctoritatem. Secundum, quod hic venit obſervandum, iſtud eſt, legibus Palatinis ſtatutum fuiſſe, teſte Lamberto Scafnaburgenſi ad annum 1077. illum imperatorio honore indignum eſſe, qui per annum integrum fuiſſet

excom-

excommunicatus: jam vero per plures annos in excommunicatione insorduerat Imperator. Tertium, Fredericus, uti teſtatur Gregorius IX. Epiſt. 2. ad Stephanum Cantuarienſem Archiepiſcopum, ſe primum ſubjecerat Innocentii judicio: unde Oratorem miſit qui ſuo nomine crimina ſibi objecta dilueret. Exiſtimare ergo poterant Patres, cum conſenſu illo Imperatorem depoſitionis pœna plecti poſſe.

Præter celebrem Frederici cauſæ diſcuſſionem eadem in Actione. 1. renovatum eſt decretum de ſacra in Saracenos expeditione; pro Terra ſancta recuperanda: hujus ſanctæ expeditionis Dux deſignatus eſt S. Ludovicus Galliæ Rex. 2. Cardinalibus ab Innocentio IV. dicitur conceſſa facultas pileo utendi rubro, in ſignum conſtantiæ pro fidei defenſione. 3. editi 17. Canones relati in ſexto Decretalium ſub nomine Innocentii IV. in Concilio Lugdunenſi. Quot Canones.

De Concilio Lugdunenſi II.

Concilium Lugdunenſe II. ex Oecumenicis decimum quartum, habitum fuit anno 1474. Romæ ſedente Gregorio X. imperante in Occidente Rodulpho. Concilio præfuit ſummus ipſe Pontifex Gregorius: adfuere Cardinales quindecim, Patriarchæ duo, Conſtantinopolitanus & Antiochenus; Epiſcopi plus quam quingenti; Abbates, aliique inferiores Prælati non pauci: adfuerunt pariter Jacobus Aragoniæ Rex, Michaelis Palæologi Græcorum Imperatoris, Regum Franciæ, Germaniæ, Angliæ & Siciliæ Oratores. Ad Concilium hoc inſuper vocati ſunt plures alii viri doctrina & ſanctitate inſignes, inter quos celeberrimi fuere S. Thomas Aquinas & S. Bonaventura; quorum prior dum ad Concilium pergeret, lethali ægritudine correptus, ad vitam migravit immortalem: S. vero Bonaventura in ipſo Concilio Cardinalis & Epiſcopus Albanenſis creatus eſt. Conſtat iſta ex Ptolomæo Lucenſi auctore coævo Hiſt. Eccleſiaſt. Lib. 23. cap. 3 Concil. Lugdun. II. ex Oecumenicis XIV. Tempus. Pontifices & Imperatores. Præſes.

His potiſſimum de cauſis Concilium Lugdunenſe II. celebrandum indixit ſummus Pontifex. 1. ut Græci ad Romanæ Eccleſiæ fidem communionemque revocarentur, firmaque uniretur pax & unio Græcos inter & Latinos. 2. ut provideretur de auxilio Chriſtianis adverſus Saracenos pugnantibus procurando. 3. pro reformanda tum in Clero, tum in populo morum diſciplina, præſcribendoque modo ad celerem Sede vacante R. Pontificis electionem; plurima ſiquidem evenerant mala ex diuturna ante Gregorium X. Eccleſiæ Romanæ vacatione. Scilicet mortuo Clemente IV. per biennium & menſes novem Romana vacavit Eccleſia, donec per compromiſſum a ſex Cardinalibus electus eſt Viterbii Thibaldus Leodienſis Archidiaconus, qui aſſumpto Gregorii nomine, dictus eſt Gregorius X. Cauſa.

Concilium Lugdunenſe ſex Seſſionibus feliciter abſolutum fuit. In prima Seſſione prædictas mox convocandi Concilii rationes exponit Gregorius X. In ſecunda, ſummus Pontifex de conſenſu Epiſcoporum decimas bonorum eccleſiaſticorum ad ſubſidium belli Jeroſolymitani in ſexcennium imperavit. Peracta tertia Seſſione ad Concilium advenere Imperatoris Græcorum Oratores. In ſolemni Miſſa quam celebravit ſummus Pontifex, Symbolum græce & latine decantatum eſt, illaque verba ter a Græcis repetita, *Qui ex Patre Filioque procedit*. In quarta, lectis Imperatoris & Græcorum Acta Concilii.

rum Litteris, in quibus Catholicam fidem profitebantur, atque inter alia proceſſionem Spiritus ſancti ex Patre Filioque, Purgatorii pœnas, & divinitus conceſſum Romani Pontificis primatum, facta eſt Græcorum cum Latinis unio. In quinta, Petrus Oſtienſis Epiſcopus Ordinis Prædicatorum & poſt Gregorium X. ſummus Pontifex Innocentius hujus nominis quintus, funebre pronuntiavit elogium S. Bonaventuræ, qui inter quartam & quintam Seſſionem e vivis exceſſerat. In ſexta denique Seſſione Concilium Papali benedictione ſolutum eſt. Ea in Synodo editi ſunt 30. Canones ſive Conſtitutiones Eccleſiæ diſciplinam morumque reformationem ſpectantes.

Quot Canones.

Canone 12. excommunicatione ipſo facto incurrenda plectuntur ii qui contra jus Regalia de novo uſurpare conantur, vel qui hoc fieri procurant. Circa hunc Canonem obſerva 1. *Jus Regaliæ*, in ſententia illuſtriſs. de Marca Lib. 8. de concord. cap. 17. num. 4. *diverſum non eſſe ab inveſtituris; quinimo ipſas eſſe inveſtituras; prout cum conſenſu Regum noſtrorum modificatæ fuerunt in Conciliis Claromontano & Rhemenſi, & a Caliſto II. Papa anno 1622. & prout uſu ipſo explicatæ ſunt poſt tempora ejuſdem Pontificis.* Vide quæ ſupra diximus de inveſtituris, ubi de Concilio Lateranenſi I. Ab aliis *Regalia* definitur, Jus Regium fruendi reditibus Eccleſiæ vacantis, & conferendi beneficia curam animarum non habentia, quæ ab Epiſcopo conferri ſolent, donec novus Epiſcopus juramentum fidelitatis Regi præſtiterit, ac Regias Litteras ſacramenti ſui teſtes in Cameræ computorum Regeſto conſcribi curaverit, & mandatum ab ipſa impetraverit, quo manum Regiam temporalibus bonis injectam auferri jubeat.

Obſerva 2. prædicto Canone non damnari Regaliam in jure fundatam, ſed dumtaxat eam quæ contra jus uſurpata fuerit: id aperte indicant poſteriora hæc Canonis verba, *Qui ab ipſarum Eccleſiarum cæterorumque locorum fundatione, vel ex antiqua conſuetudine jura ſibi hujuſmodi vindicant, ab illorum abuſu ſic prudenter abſtineant, & ſuos miniſtros ſollicite faciant abſtinere, ut ea quæ non pertinent ad fructus, ſive reditus provenientes vacationis tempore non uſurpent, nec bona cætera, quorum ſe aſſerunt habere cuſtodiam delabi permittant.*

Obſerva 3. in Galliis Regalia hoc ritu claudi. 1. novus Epiſcopus ſacramentum fidelitatis Regi præſtat. 2. Regiæ Litteræ præſtiti ſacramenti teſtes in Cameræ computorum Regeſto conſcribuntur. 3. ab ipſa Camera impetratur mandatum quo manum Regiam temporalibus bonis injectam auferri jubetur.

De Concilio Viennenſi.

Concil. Viennenſe ex Oecumenicis XV. Tempus Imperatores & Pontifices. Præſes. Cauſa.

Concilium Viennenſe, quod inter Oecumenica decimum quintum numerari ſolet, anno 1311. Viennæ in Galliis celebratum fuit, Romæ ſedente Clemente V. imperante vero in Occidente Henrico Luxemburgenſi, hujus nominis ſeptimo. Præfuit Clemens ſummus Pontifex: adfuere præter Cardinales, Patriarchæ duo, Alexandrinus & Antiochenus; trecenti circiter Epiſcopi, teſtibus ſancto Antonino & Villano: inferiorum Prælatorum ingens numerus, pluresque Reges, videlicet Philippus Pulcher cum tribus filiis ſuis, Eduardus II. Angliæ Rex, Jacobus II. Aragoniæ Rex, aliorumque Principum Oratores non pauci. Quadruplici de cauſa habitum fuit Concilium Viennenſe. 1. ob negotium Templariorum, quo-

rum

rum Ordo publica nefandorum criminum infamia laborabat. 2. ad proſcribendos varios errores temporibus illis graſſantes, videlicet Petri Joannis, Fraticellorum, Dulciniſtarum, Beguardorum & Beguinarum. 3. ob ſubſidium Terræ ſanctæ. 4. ad reformandos mores. Conſtant hæc ex diplomate convocationis Concilii quod incipit his verbis, *Regnans in cœlis* &c. Tribus omnino Seſſionibus abſolutum eſt Concilium.

Acta Cōcilii.

Hoc in Concilio. 1. Templariorum Militaris Ordo qui annis fuere ducentis ſteterat per univerſum orbem, audita duorum ferme millium adverſus eos teſtium depoſitione, a Clemente V. ſacro approbante Concilio extinctus eſt; eorumque bona Equitibus ſancti Joannis Jeroſolymitani tradita ſunt. 2. promulgata fuit Clementina de ſumma Trinitate & fide catholica, ubi inſana & erronea Petri Joannis Olivi Minoritæ Commenta proſcribuntur. Inter alios errores contendebat, duplicem Eccleſiam eſſe, carnalem unam & divitem, cui præeſſet ſummus Pontifex; ſpiritualem alteram & pauperem, quam conſtituebant qui ſtrictiorem Fratrum Minorum paupertatem profitebantur. 3. promulgata eſt altera Clementina *Ad noſtrum*, qua damnantur errores Fraticellorum, Dulciniſtarum, Beguardorum & Beguinarum: hi omnes idem ferme docebant ac Petrus Olivi quem ut Patriarcham ſuum venerabantur. Addebant Beguardi & Beguinæ, animam non indigere lumine gloriæ ad Deum intuitive videndum. 4. decreta eſt nova pro recuperanda Terra ſancta. belli ſacra expeditio. 5. diffidium Bonifacium VIII. inter & Philippum Pulchrum feliciter hoc in Concilio concluſum eſt; atque communi Pontificis & Concilii Decreto firmatum fuit, ejus Majeſtati filiiſq; aut hæredibus nullum detrimentum inferri poſſe ob geſta contra Bonifacium. Ita refert S. Antoninus 3. parte Hiſtoriæ. Denique variæ editæ ſunt a Clemente V. Conſtitutiones, quas una cum aliis tum ante tum poſt Concilium editis, Joannes XXII. Clementis ſucceſſor in unum volumen congeſſit, & Clementinas appellavit. Vide S. Antoninum loco mox laudato.

De Concilio Conſtantienſi.

Celebrandi Concilii Conſtantienſis cauſa & occaſio fuit magnum ac luctuoſum Occidentis ſchiſma: hujus exordium, progreſſum & exitum hic paucis aperiemus.

Origo.

I. Poſt obitum Benedicti XI. qui Bonifacio VIII. ſucceſſerat, cum Sedes Apoſtolica menſibus undecim vacaſſet, Cardinalibus duas in partes diviſis, tandem in ſummum Pontificem electus eſt anno 1305. Bertrandus de Agutis, alias Gothus ſeu de Gotho Archiepiſcopus Burdigalenſis, ſumpto ſibi nomine Clementis V. Is Sedem Apoſtolicam in Gallias tranſtulit, ibique tum ipſe tum illius ſucceſſores amplius 70. annis manſere, donec Gregorius XI. licet natione Gallus, relictis Galliis, Romam repetiit, ubi Sedem ſuam fixit. Mortuo Gregorio an. 1378. Conclave Cardinales ingrediuntur, populus Romanus ingreſſos adit, petitque ne Gallum in Pontificem eligant: itaque creant Archiepiſcopum Barenſem Neapolitanum, qui Urbani VI. nomen aſſumpſit. Verum cum illius ſeveritatem ferre non poſſent Cardinales, Anagniam primum, deinde Fundos ſeceſſerunt, ubi cauſati de violentia ſibi illata in electione Urbani VI. ejus electionem nullam & irritam eſſe declararunt, communique ſuffragiorum conſenſu, uno dumtaxat excepto, degerunt Robertum Gebenenſis Comitis fratrem, qui Clemens VII. appellari

lari voluit, moxque cum Cardinalium Collegio ſeceſſit in Galliam, & Avenione Pontificatus Sedem collocavit.

II. Interim moritur Urbanus VI. cui ſuffectus eſt a Cardinalibus quatuordecim illius obedientiæ qui tum Romæ verſabantur, Bonifacius IX. Bonifacio, Innocentius VII. Innocentio, Gregorius XII. in locum vero Clementis VII. Avenione ex apoplexia extincti electus eſt Petrus de Luna, qui ſibi nomen aſſumpſit Benedicti XIII. Cum autem Benedictus & Gregorius diutius inter ſe de ſupremo Pontificatu contenderent, neuterque pro pacis Eccleſiæ bono cedere vellet, licet uterque id in ſua electione promittendo juraſſet, nec alia ſupereſſet extinguendi ſchiſmatis via, utriuſque obedientiæ Cardinales Piſas convenere an. 1409. ibique ſimul uniti, pro ſuo his in circumſtantiis jure & officio, Generale Concilium Piſis indixere. Huic Piſano Concilio præfuit Cardinalis Pictavienſis utriuſque obedientiæ Decanus: adfuere 22. Cardinales, quatuor Patriarchæ, ſcilicet Alexandrinus, Antiochenus, Jeroſolymitanus & Gradenſis; Archiepiſcopi duodecim per ſeipſos, & totidem per Procuratores; Epiſcopi trecenti, octoginta per ſeipſos, & duo ſupra centum per Procuratores; interfuere etiam Abbates & inferiores Prælati quamplures, nec non celebriorum Univerſitatum Legati, & Regum Franciæ, Angliæ, Poloniæ, & omnium pene Germaniæ Principum Oratores. Hoc in Concilio poſt triplicem Gregorii & Benedicti citationem, utroque e Pontificatu dejecto, in utriusque locum Seſſione 18. ſuffectus eſt Alexander V. qui reliquo præfuit Concilio, omniaque ejus geſta & decreta confirmavit.

Hujus Piſani Concilii œcumenicitas evincitur, tum quia a Cardinalibus tempore ſchiſmatis, ad procurandam Eccleſiæ pacem legitime convocatum fuit: tum quia ipſi adfuit ingens Cardinalium, Patriarcharum & Epiſcoporum numerus: tum denique quia confirmatum fuit a Martino V. qui ſemper ab univerſa Eccleſia pro vero ac legitimo Pontifice habitus fuit. Nec obſtat infelix hujus Concilii eventus; ſiquidem Conciliorum œcumenitas ex fauſto eorum vel infauſto dijudicari non debet eventu: & ſicut Concilium ad damnandas & extinguendas hæreſes convocatum, non definit Oecumenicum eſſe ac legitimum, quamvis illo peracto, damnatæ perſeverent & graſſentur hæreſes; ita nec Concilium iſtud Piſanum pro tollendo ſchiſmate convocatum, deſinit eſſe Oecumenicum, etſi eo abſoluto, adhuc perſeveraverit ſchiſma, obſtinata contendentium contumacia. Atque hic ſedulo diſtinguenda ſunt tria (quæ nonnulli immerito promiſcue ſumunt) Piſana Concilia. Unum videlicet anno 1134. ab Innocentio II. contra Petrum Leonis Antipapam, Anacletum II. dictum: alterum anno 1409. ad tollendum Gregorii XII. & Benedicti XIII. de ſummo Pontificatu contendentium ſchiſma: tertium denique anno 1511. a quibuſdam pariter Cardinalibus indictum contra Julium verum ac legitimum Pontificem. Hic nec de primo, nec de tertio, ſed de ſecundo dumtaxat Piſano Concilio nobis eſt ſermo.

III. Depoſitis per Concilium Piſanum de Pontificatu contendentibus Benedicto XIII. & Gregorio XII. non ſtatim extinctum eſt ſchiſma, imo quaſi auctum viſum fuit: ſiquidem cum Gregorius & Benedictus Synodi Piſanæ auctoritati parere renuerent, jam non duo, ſed tres nomine Pontifices viſi ſunt in Eccleſia. Gregorium nonnullæ civitates Italiæ, Benedictum Hiſpaniæ magna pars ut Pontifices legitimos colebant, errore facti,

quod

quod ipsis persuasum non esset Pisanam Synodum Oecumenicam esse; cæteri vero per orbem sparsi Fideles, juxta Synodi decretum, Alexandrum V. & qui Alexandro successerat Joannem XXIII. tamquam unicum ac verum Pontificem venerabantur. Ut primum Sedem Apostolicam ascendit Joannes XXIII. ad tollendum præfatum schisma, agentibus Sigismundo Imperatore, cæterisque piis Principibus, Concilium Constantiæ coegit; in quo depositi sunt tres de Pontificatu contendentes, & electus Martinus V. sicque infausto & diuturno schismati finis tandem impositus. De hocce Constantiensi Concilio nunc agendum.

Concil. Constan. ex Oecumenicis XVI. Tempus. Imperatores, & Pontifices, Præses.

Concilium Constantiense ex Oecumenicis decimum sextum, Constantiæ quæ Germaniæ urbs est prope Helvetios, celebratum est anno 1414. Romano Pontifice Joanne XXIII. & Imperatore Sigismundo. Duabus prioribus Sessionibus præfuit Joannes ipse XXIII. legitimus Pontifex. Post ejus e Concilio discessum, tertiæ Sessionis præfuit Petrus de Alliaco Cardinalis Cameracensis: quartæ, Jordanus Albanensis Episcopus, Cardinalis de Ursinis; cæteris usque ad 41. inclusive præfuit Joannes Episcopus Ostiensis, Cardinalis Vivariensis; quatuor postremis præfuit recens electus Martinus V. Adfuere Concilio plerique Cardinales, quatuor Patriarchæ, trecenti circiter Episcopi, Abbates, aliique inferiores Prælati fere sexcenti: ei etiam interfuit Sigismundus Augustus cum plerisque Germanis Principibus.

Causa

Triplex fuit celebrandi Concilii causa. Prima, ad extirpationem schismatis quo jam diu laborabat Ecclesia. Secunda, ad firmandam fidem adversus Vviclefum, Joannem Hus & Hieronymum de Praga. Tertia, ad Ecclesiæ tam in capite quam in membris reformationem. Quadraginta quinque Sessionibus absoluta est Synodus Constantiensis: annis quatuor & sex mensibus duravit, scilicet ab ineunte Novembri 1414. ad finem usque Aprilis an. 1418. Patent ea omnia quæ huc usque diximus, ex Actis Concilii. Vide Binium, Labbe &c.

Acta Concilii.

Ista sunt celebriora hujusce Concilii Acta.

Primum quidem quod spectat schisma. 1. Sessione quarta declarat, *Generale Concilium a Christo immediate potestatem habere, cui quilibet cujuslibet status vel conditionis, etiamsi Papalis existat, obedire tenetur in his quæ pertinent ad fidem & extirpationem schismatis, & ad generalem Ecclesiæ Dei reformationem in capite & in membris.* Istud Decretum sequenti Sess. 5. confirmatum fuit. 2. Sessione 12. lata est depositionis sententia in Joannem XXIII. eam autem sententiam idem Joannes postea ratam habuit ac scripto confirmavit. 3. Sessione 14. unanimi consensu admissa est Gregorii XII. a Pontificatu cessio. 4. Sessione 37. in Petrum de Luna, Benedictum XIII. in sua obedientia nuncupatum, tamquam in contumacem & schismatis fautorem lata est depositionis sententia, ac ab Ecclesia catholica tamquam membrum aridum præcisus est. 5. Sessione 41. Otho Columna Cardinalis Diaconus in summum Pontificem electus est sub nomine Martini V.

Secundum quod spectat ad dogma & disciplinam. 1. Sessione 8. quadraginta quinque articuli Vviclefi damnati sunt respective, tamquam hæretici, erronei, scandalosi; piarum aurium offensivi, temerarii &c. 2. Sessione 15. damnati sunt pariter alii 30. Joannis Hus articuli. 3. Sessione 21. Hieronymus de Praga in ejuratam (Sessione 19.) Vviclefi & Joannis Hus hæresim relapsus, excommunicatus est, ac traditus sæculari judicio, cujus jussu vivus exustus est. 4. in eodem Concilio probata fuit communio

ſub una tantum ſpecie, ac præcepta non celebrantibus, contra Bohemos, Huſſitas. 5. denique a Martino V. quatuor ultimis Seſſionibus, ſacro approbante Concilio, variæ Conſtitutiones promulgatæ fuerunt, de exemptionibus, annatis, de loco Concilii proxime celebrandi &c.

Quæres 1. qui fuerint, & quibus erroribus impliciti, Vvicleſus, Joannes Hus, & Hieronymus de Praga, in Concilio Conſtantienſi damnati.

Reſpondeo Vviclefum fuiſſe natione Anglum, Doctorem Theologum, & cujuſdam Parochialis Eccleſiæ Lincolnienſis Rectorem. Varias in Deum, Chriſtum, Eccleſiam, Sacramenta, aliaque Religionis capita evomuit blaſphemias. Inter multa aſſeruit. 1. omnia fatali neceſſitate evenire. 2. Eccleſiam ex ſolis prædeſtinatis conſtare. 3. nullum eſſe dominum civilem, aut Prælatum, aut Epiſcopum, dum eſt in peccato mortali. 4. bonorum temporalium poſſeſſionem Eccleſiaſticis eſſe illicitam &c.

Joannes Hus fuit Presbyter Bohemus & in Academia Pragenſi Profeſſor, Is Vviclefum jam mortuum ſummopere laudabat, ipſiuſque errores ardenter propugnabat, additis nonnullis aliis, qui in Conſtantienſi Concilio proſcripti ſunt; a quo ſæculari poteſtati traditus, igne periit.

Hieronymus de Praga fuit etiam Bohemus, vir laicus Magiſter artium, Joannis Hus diſcipulus, ſed ipſo longe facundior. Is cum publice doceret populum Vviclefi & Joannis Hus errores, ab Archiepiſcopo & Academia Pragenſi in jus vocatus eſt; ac tandem vivus exuſtus.

Quæres 2. an Concilium Conſtantienſe vere ſit Oecumenicum.

Antequam reſpondeam, obſerva, Catholicos omnes ultro fateri Concilium Conſtantienſe Oecumenicum eſſe, ſaltem quoad aliquas Seſſiones: ita teſtatur Bellarmin. Lib. 1. de Conciliis cap. 7. his verbis: *Hoc Concilium*, (Conſtantienſe) *quantum ad ultimas Seſſiones, & ea omnia quæ probavit Martinus V. ab omnibus Catholicis recipitur*. Quæſtio itaque in eo dumtaxat verſatur, an ſimpliciter & quoad omnes Seſſiones Oecumenicum ſit: negant Ultramontani; contendunt ex adverſo cæteri, maxime *Galli*, cum quibus.

Reſpondeo Concilium Conſtantienſe ſimpliciter & abſolute *quoad* omnes Seſſiones eſſe Oecumenicum, quod probatur. 1. quia omnino legitime fuit convocatum, a Joanne nimirum XXIII. vero & legitimo Pontifice, Alexandri V. in Piſana Synodo canonice electi, legitimo ſucceſſore. 2. Concilio Conſtantienſi quamplures adfuere Cardinales, Patriarchæ, Epiſcopi, aliique inferiores Prælati. Equidem prioribus Concilii Seſſionibus præſentes non fuerunt Cardinales qui ſtabant a partibus Gregorii XII. & Benedicti XIII. verum poſtmodum adhæſere Concilio: ſcilicet tota obedientia Gregorii XII. Seſſione 14. ad finem uſque adfuit, adhæſitque Concilio, ac ſuo conſenſu confirmavit, quæ in prioribus Concilii Seſſionibus decreta fuerant: idem poſtmodum præſtitit obedientia Benedicti XIII. Seſſione 37. 3. Concilium Conſtantienſe in ſingulis ferme Seſſionibus declarat, *ſe Concilium generale facere in Spiritu ſancto legitime congregatum, univerſam Eccleſiam repræſentans*. 4. Martinus V. in Bulla data in Concilio Conſtantienſi circa errores Vviclefi & Joannis Hus idem diſerte teſtatur: ſiquidem inter articulos de quibus interrogandus eſt de his hæreſibus ſuſpectus, cum ad Eccleſiam redit, tres iſtos præſcribit: *Utrum credat quod quodlibet Concilium generale, & etiam Conſtantienſe univerſam repræſentet Eccleſiam. ∴. Item utrum credat, quod illud, quod ſacrum Concilium Conſtantienſe, univerſam Eccleſiam repræſentans*,

tans, approbavit .·.·. hoc eſt univerſis Chriſti fidelibus approbandum .·.·. Item utrum credat quod condemnationes Joannis Vvicleſi, Joannis Hus, & Hieronymi de Praga, factæ de perſonis eorum, libris & documentis, per ſacrum generale Conſtantienſe Concilium, fuerint rite & juſte factæ, & a quolibet Catholico pro talibus tenendæ, & firmiter aſſerendæ. 5. idem ſummus Pontifex Maximus V. Seſſione 45. quæ poſtrema fuit, rata habuit & probavit quæ in Concilio Conſtantienſe facta fuerant ac definita, ac diſerte profitetur, *omnia & ſingula determinata, concluſa & decreta in materiis fidei per præſens Concilium conciliariter, tenere, & inviolabiliter obſervare velle, & nunquam contrarie quoquomodo: ipſaque ſic conciliariter facta approbare & ratificare, & non aliter nec alio modo.* Denique in Romana Conciliorum generalium collectione juſſu Pauli V. Reverendæ Cameræ Apoſtolicæ typis cuſa an. 1608. 1609. 1612. Concilium Conſtantienſe inter generalia Eccleſiæ Concilia Catholicis proponitur eo ordine quem hic ſequimur; atque Oecumenicum ſimpliciter inſcribitur & appellatur: ita etiam inſcribitur in regia Conciliorum collectione, in collectione Labbe &c.

De Concilio Baſileenſi.

Concilium Conſtantienſe Seſſione 39. ſolemni decreto *Frequens*, quod Seſſ. 44. confirmatum fuit, ſtatuerat, quinquennio poſt Concilii Conſtantienſis abſolutionem aliud Oecumenicum celebrandum eſſe, & poſt illud finito ſeptennio alterum, ac ſic perpetuo deinceps de decennio in decennium.

In executionem hujuſce decreti Martinus V. qui poſtremis Concilii Conſtantienſis Seſſionibus præfuit, citata mox 44. Seſſione de conſenſu omnium Patrum proxime futurum Papiæ Concilium indixit, præfixoque tempore, hoc eſt, anno 1423. Archiepiſcopum Cretenſem, Epiſcopum Spoletanum, alioſque nonnullos, qui illud inchoarent, miſit Apoſtolicæ Sedis Legatos. Verum cum peſtifera lues non longe ab urbe Papienſi graſſaretur, mutari locum placuit, Synodumque Senas transferri. Eo in Concilio 1. damnatio hæreſum Vviclefitarum & Huſſitarum Conſtantiæ facta, confirmata eſt. 2. tentata Latinorum cum Græcis unio; miſſis ea de re Conſtantinopolim ad Imperatorem & Patriarcham a Martino V. nuntiis. 3. actum de reformandis Fidelium moribus. Tandem ob paucitatem Prælatorum, & ingruentes undique bellorum tempeſtates, Senenſe Concilium, conſentientibus Patribus, diſſolvit Martinus, atque civitatem Baſileenſem ad Concilii Oecumenici ſeptennio poſt celebrandi, juxta Conſtantienſis Concilii decretum, deſignavit.

Cõc Papienſe.

Conc Papienſe Senas tranſlatum.

Acta Cõcil. Senenſis.

Indictio Cõc. Baſileenſis.

Elapſo ſeptennio idem Romanus Pontifex Martinus V. Julianum Cardinalem Diaconum S. Angeli, Legatum a latere miſit anno 1431. & Baſileenſis Concilii proxime futuri Præſidem inſtituit, mortuoque inter hæc Martino, ſucceſſor ipſius Eugenius IV. Juliani Cardinalis legationem, ipſique commiſſam præſidendi poteſtatem confirmavit. Iſta conſtant ex Actis Concilii Baſileenſis, Seſſ. 1. ejuſdem Concilii parag. 4. & 9.

Tempus. Præſes.

Triplex fuit celebrandi Concilii Baſileenſis cauſa. Prima, ad tentandam Bohemorum cum Eccleſia catholica unionem: vigebant enim adhuc in Bohemia impia Joannis Vvicleſi & Joannis Hus dogmata in Concilio Conſtantienſi ſolemniter proſcripta. Secunda, ad pacem componen-

Cauſa.

dam inter Principes Christianos qui tunc mutuis bellis Rempublicam christianam vexabant. Tertia, ad Cleri reformationem; hæc enim tentata quidem fuerat, sed ad exitum minime perducta in Concilio Constantiensi. Tres prædictas causas recensetAMartinus V. in diplomate quo Concilii indictionem confirmat.

Acta Concilii. Gesta Concilii Basileensis in tres Epochas commode distribuuntur pro duplici quod exarsit Synodum inter & Eugenium dissidio. Prima, primum complectens dissidium ad Sess. usque 16. inclusive protenditur. Secunda, facta reconciliatione, tempore pacis acta comprehendit, & Sess. 25. concluditur. Tertia, secundum narrat dissidium, quod nonnisi anno 1442. finem accepit, cum Frederici Imperatoris hortatu Felix se Nicolao V. Eugenii successori subjecit Sess. 45. & suum paulo post redit in Ripalliæ secessum. Hunc Epocharum ordinem claritatis causa sectabimur singulas percurrendo Sessiones, ad calcem rejectis quæ fusiorem postulare videntur expositionem.

Prima Epocha. Prima Epocha. Sessione 1. an. 1431. die 14. Decembris habita, Juliano Præside, lecta sunt ea decreta, quibus Synodus iniretur; imprimis caput *Frequens*. Concilii Constantiensis. 2. Senensis Concilii decretum de Concilio Basileensi celebrando. 3. Martini V. diplomata & litteræ legationis Juliani Cardinalis. 4. litteræ Eugenii IV. eamdem legationem confirmantis. His lectis a Synodo tot tantisque firmata præsidiis, decretum est sacrum generale Concilium Basileæ indictum canonice esse congregatum, quo Prælati omnes accedere tenentur. Tandem Concilii Officiales & Ministri electi sunt, hoc est, electi sunt Concilii Notarii, Notariorum, inspectores, Promotores, & Sedium ordinatores.

Sessione 2.25. Februarii an. 1432. decretum est 1. *sacram Basileensem Synodum, sacris Constantiensi & Senensi Conciliis decernentibus, & auctoritate Apostolica interveniente, fuisse debite, legitimeque & rite initiatam*. 2. Concilii Constantiensis decreta de suprema Conciliorum generalium auctoritate, confirmata fuere. 3. eadem Synodus Basileensis ibidem decernit & declarat, Patres aut alia Concilii supposita, *quavis auctoritate, etiam Papali, compelli non posse ut a Concilio recedant, sine deliberatione & consensu ipsius sanctæ Synodi; vel impediri ne ad eam Synodum accedant*.

Sessione 3. anno 1432. 29. Aprilis, lectum fuit dissolutionis Concilii decretum, quo nempe Eugenius Concilium prorogabat, Basileense dissolvebat, novam Synodum Bononiam, elapso anno integro cum dimidio, atque iterum post decennium, ex ordinatione Concilii Constantiensis Avenionem convocabat. Istud autem decretum non statim perlatum est ad Synodum; & qui temporum notas Pontificis decreto & Concilii Sessionibus adhibitas diligenter inspexerit, & inter se contulerit, facile animadvertet, vix inchoatam Basileensem Synodum, ab Eugenio fuisse dissolutam: Juliani Cardinalis opera forsan factum, ut decreti promulgatio aliquantulum differretur.

Causam porro hujus dissolutionis & revocationis hanc præcipuam attulit Pontifex. Expedire admodum Ecclesiæ Græcorum cum Latinis unionem: illos, ex tribus Italiæ civitatibus ad tentandam hanc unionem oblatis, Roma, Bononia, & Ancona, Bononiam elegisse: tam faustam occasionem prætermittendam non esse, nec negligendam tot animarum salutem.

Audi-

Audita talis decreti lectione, Basileenses Patres Concilii dissolutionem ab Eugenio attentatam, irritam declarant, Constantiensibus decretis Sess. 4. & 5. nixi: iis enim niti se profitentur, eaque decreta iterum repetunt, suoque decreto inserunt.

Sessione 4. die 22. Junii ejusdem anni, Synodus Cardinales vocat, definitque quod si forte vacaret Sedes Apostolica hoc sacro generali durante Concilio, electio Pontificis in loco Concilii, non alibi celebraretur; atque in contrarium attentata, quavis auctoritate, etiam Papali, nullius roboris ipso jure esse decernit.

Exinde contra Eugenium proceditur. Sessionibus 5. 6. 7. 8. eodem anno habitis, & Sess. 9. 10. 11. sequenti anno 1433. celebratis, accusatur, citatur Eugenius, ac demum Sessione 12. capite quod incipit *Sancta Catholica*. Synodus tertio repetitis ac confirmatis Concilii Constantiensis decretis de suprema, & a Christo immediate accepta Conciliorum auctoritate, Eugenium, nisi intra sexaginta dies Bulla edita resipiscat, *ab omni administratione Papatus in spiritualibus & temporalibus ipso facto suspendit, & suspensum declarat*. In eadem Sessione jus sacrarum electionum confirmatum est ac roboratum.

Sessione 13. anno eodem 11. Septembris rursus accusata fuit Eugenii contumacia, quod exacto 60. dierum spatio sibi peremptorie definito, Concilio non paruisset, nec dissolutionem Synodi a se tentatam revocasset: illi nihilominus adhuc indultum est 30. dierum spatium rogante Bavariæ Duce, tam suo quam Imperatoris nomine.

Sessione 14. septimo Idus Novembris ejusdem anni 1433. habita, varia acta sunt, inter quæ istud diligentius considerare oportet: scilicet, in ipsa Synodo confecta Bulla, quam Eugenius suo nomine promulgare, & ad Synodum mittere debebat: hujus initium, *Dudum sacrum*. Hac autem Constitutione declarat Eugenius.

1. Concilium a die inchoationis legitime continuatum fuisse & esse.

2. Dissolutionem a semetipso promulgatam, irritam esse & inanem.

3. Tres Bullas ejusdem Eugenii adversus Concilium editas, nullas & irritas fuisse & esse. 1. *Inscrutabilis*. *In arcano*. 3. *Deus novit*. Hanc tertiam suppositititiam asserit Eugenius.

4. Quæcumque a se contra Concilium ejusque membra, atque etiam in Cardinales Concilio adhærentes, edita essent, æque nulla.

5. An suppositorum Concilii ab Eugenio facta citatio legitima fuerit, sicut & defensio, stare se ipsius Concilii judicio.

Hæc si faceret Eugenius; promittit Synodus, futurum ut omnes Eugenium ut legitimum Petri successorem venerentur & audiant. Ista omnia sane demonstrant, formulam adhæsionis Eugenio ab ipsa Synodo fuisse præscriptam: atque adeo Patres sese Eugenio superiores existimasse.

Tandem allaborantibus per Legatos Sigismundo Imperatore, Carolo VII. Francorum Rege, aliisque, juxta propositam adhæsionis formulam Concilio se adjunxit Eugenius Sess. 15. anno eodem 1435. sexto Kalend. Septembris. In eadem Sessione decrevit Concilium, ut singulis annis semel saltem Diœcesana Synodus ab Episcopo celebretur: Provincialia vero Concilia intra biennium a fine Conciliigeneralis, & deinceps quolibet saltem triennio.

Sequent Sessione 18. nonis Februarii celebrata an. 1334. allata fuit per

Ta-

Tarentinum Archipræſulem, & Cervienſem Epiſcopum Eugenii Oratores; Bulla *Dudum ſacrum* his ipſis concepta verbis quæ Synodus præſcripſerat: ea in Bulla Synodi diſſolutionem revocat Eugenius, aſſerit Concilium a die inchoationis legitime continuatum fuiſſe & eſſe, demum declarat nullas & irritas fuiſſe Bullas adverſus Concilium editas: 1. *Ineffabilis*: 2. *In arcano*: 3. *Deus novit*.

Perlecta in Synodo hacce Bulla publicatur, approbatur, & geſtis inſeritur, inſuper Patres hanc pronuntiant ſententiam: *Sancta Synodus decernit & declarat præfatum Dominum Eugenium per prædictas litteras ſatisfeciſſe plenarie monitioni, citationi & requiſitioni hujus ſacri Concilii, prout in decreto in decima quarta Seſſione promulgato, & in ſchedula in eodem decreto inſerta continetur: ipſaſque litteras approbat, acceptat & admittit, ratasque habet & gratas*. Sicque feliciter compoſitum eſt primum illud quod duobus & amplius annis, Eugenium inter & Baſileenſes Patres exarſit diſſidium.

Epocha ſecunda. Epocha ſecunda. Seſſione 17. quæ habita fuit 24. Aprilis ejuſdem anni 1433. præſentibus Sigiſmundo Imperatore, Ducibus quam plurimis, centumque Prælatis, Eugenii Legati *ut Concilii præſidentes admiſſi ſunt, nomine, vice, & loco Eugenii Papæ IV.*

Sequenti ſeſſione 18. eodem anno celebrata 6. Kalend. Junii, renovata ſunt duo ſeſſionum 4. & 5. Concilii Conſtantienſis decreta: hæc autem Synodi Conſtantienſis decreta in quinque ſeſſionibus huc uſque repetita ſunt, inculcata, & confirmata, ſcilicet ſeſſione ſecunda, tertia, duodecima, decima ſexta, & decima octava.

Seſſione 19. de loco Concilii pro ineunda Græcorum cum Latinis unione actum eſt. Poſt varias collationes Græcorum Legatos inter & Concilii deputatos, tamdem conventum eſt, ut in Occidente Synodus congregaretur; & quod ſi Baſileam adduci non poſſent Græci, aliquis alius ab iis maritimis oris vicinus eligeretur locus, ad quem poſt menſem unum a Græcorum adventu, tenerentur ſe conferre Baſileenſis Concilii Patres. Singula conventionis capita probavit Synodus, rogavitque Eugenium, ut huicce conventioni aſſenſum præberet; petitioni Concilii annuit ſummus Pontifex, teſte Auguſtino Patricio cap. 42. Celebrata fuit præſens ſeſſio 19. 7. Idus Septembris ejuſdem anni 1434.

In Hiſtoria Concilior. Baſileen. Florent. &c.

Seſſione 20. 1435. 11. Kalend. Februarii celebrata, multa, eaque egregia circa diſciplinam edita ſunt decreta, 1. de Clericis notorie concubinariis. 2. de excommunicatis aliquo modo non evitandis: decretum eſt ſcilicet, eos tantum excommunicatos vitandos eſſe, qui nominatim denuntiati eſſent, aut qui ita notorie in ſententiam excommunicationis incurriſſent, ut nulla tergiverſatione celari, aut juris ſuffragio excuſari ullatenus poſſent. 3. de certis quibuſdam obſervandis conditionibus in ferendis decretis. 4. ad lites citius terminandas ſtatutum eſt, *ut ſuper eodem gravamine, aut ſuper eadem interlocutoria vim definitivæ non habente, nullatenus liceat appellare*.

Ea autem decreta poſtea ſub Carolo VII. inſerta ſunt Pragmaticæ Sanctioni in Bituricenſi Gallicanorum Præſulum conventu anno 1438. & ex Pragmatica Sanctione in Concordata, Leonem X. inter & Franciſcum I. Bononiæ inita an. 1516. Verum (quod obſerva) decretum de vitandis excommunicatis nullibi obſervatur ad formam Baſileenſis Concilii, ſed Conſtitutionis dumtaxat Martini V. *Ad evitanda ſcandala*: quæ in Concilio Conſtan-

ſtantienſis lata fuit teſte S.Antonino. 3. parte ſummæ Theologicæ tit.25.cap. 3. hac autem declaratur neminem teneri, ante expreſſam judicis denuntiationem vitare excommunicatos, etiamſi aliunde factum notorie conſtiterit. Excipitur in Bulla Martini V. notorius Clerici percuſſor, aſt hæc exceptio in Galliis locum non habet.

Seſſione 21. anno eodem 9. Junii, continuatur diſciplinæ reformatio. 1. vetitæ ſunt annatæ pro electionum confirmatione, poſtulationum admiſſione, præſentationum proviſione, Beneficiorum collatione datæ. 2. pacificam per triennium Beneficii poſſeſſionem turbari non poſſe decernitur. 3. decreta etiam edita ſunt de modeſtia, gravitate, devotione, in celebrando & recitando, tam in Miſſa quam in Horis canonicis.

Seſſ. 22. ejuſdem anni 1435. Idibus Octobris, damnatus eſt libellus Auguſtini de Roma Nazareni Archipræſulis, in quo præter cætera continebatur ſcandaloſa hæc & erronea in fide propoſitio, *Chriſtus quotidie peccat, & ex quo fuit Chriſtus quotidie peccavit*.

Anno 1436. Martii Seſſione 23. Conſtitutiones Conciliorum generalium & ſummorum Pontificum, de modo & forma electionis Romani Pontificis & Conclavis innovantur: numerus Cardinalium ad viginti quatuor reſtringitur, qui de omnibus Chriſtiani orbis nationibus aſſumerentur.

Sequente menſe Aprili die 5. Seſſione 24. pacta conventa cum Græcorum Imperatore & Patriarcha Conſtantinopolitano, de Concilio Oecumenico in Occidente, & in uno ex locis maritimis Eccleſiæ celebrando, deque ſumptibus & triremibus Græcis ſuppeditandis, quemadmodum jam Seſſione 19. conventum & a Patribus probatum fuerat, iterum a Synodo confirmata ſunt: ſalvus conductus Imperatori, Patriarchæ, aliiſque Græcis, ſacri Concilii nomine eſt datus. Conceſſæ etiam a Synodo pleniſſimæ indulgentiæ, in favorem ſubſidii pro Græcis reducendis.

Sic a Seſſione 16. qua Eugenius prima diſſolutione revocata Synodo conjunctus eſt, cum ſumma conſenſione continuatæ ſunt per biennium publicæ Seſſiones. Verum Seſſione 25. novum exortum eſt diſſidium, quod ad finem uſque Synodi perduravit, ad annum uſque 1442. cum ſcilicet Seſſione 45. Felix ſe ſubjecit Nicolao V. ſucceſſori Eugenii IV.

Epocha tertia. Seſſione 25. nonis Maji celebrata anno 1437. orta inter Patres diſſenſione de loco futuri Concilii, pro ineunda Græcorum cum Latinis unione, duas in partes ſciſſa eſt Synodus, duoque oppoſita decreta a Patribus edita ſunt. Pars una, ducibus Sedis Apoſtolicæ Legatis, Concilii Præſidibus, & pleriſque Præſulibus illis adhærentibus, decretum tulit quo Florentiam vel Utinum pro futuri Concilii loco ſelegit, loca Græcis commoda, ſecundum pacta cum ipſis Seſſ. 19. conventa. Pars Synodi reliqua, numero quidem major, ſed ex ſecundi ordinis ſacerdotibus fere conflata, duce Ludovico Cardinali Arelatenſi, decretum edidit alterum, quo ſtatuit futurum Oecumenicum pro Græcorum unione Concilium Baſileæ, Avenione, aut in Sabaudia celebratum iri. Decretum prioris partis de electione Florentiæ vel Utini a Sedis Apoſtolicæ Legatis, & ſaniori parte Concilii Baſileenſis latum, approbavit Eugenius IV. quod alia ab aliis nominata loca Græcis eſſent incommoda, & contra pacta cum illis conventa. Bulla qua Eugenius confirmat decretum electionis Florentinæ pro futuri Concilii celebratione, edita fuit 29. Maji 1437. & incipit, *Salvatoris*. Iſta conſtant ex Auguſtino Patricio cap. 42. 54. & 55. Epocha tertia.

Exinde

Exinde Synodus in duas partes ſciſſa, quarum ſanior Eugenio adhærebat, deſiit eſſe Oecumenica; eam tamen Ludovicus Arelatenſis Cardinalis ad Seſſionem uſque 45. produxit. Quid præcipui his in Seſſionibus actum ſit, breviter indicabimus.

Seſſionibus 26. 27. 28. 29. anno eodem 1437. Baſileæ congregatis, citatur, accuſatur Eugenius, & reſcinduntur quæ pro transferendo Concilio promulgaverat.

Anno 1438. tres habitæ fuerunt Seſſiones a Synodo Baſileenſi. Scilicet 30. 31. & 32. in 30. quæ celebrata eſt Kalend. Januarii declaratum eſt Laicos, Clericoſque non Sacerdotes, ad communionem ſub utraque ſpecie non aſtringi. In altera celebrata Kalend. Februarii, varia edita ſunt decreta ad diſciplinam ſpectantia. In tertia denique anno eodem Kalend. Aprilis, Concilium Ferrarienſe damnatur, cum ipſo Eugenio Concilii Præſide.

Anno 1439. habitæ ſunt Seſſiones 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39.

Seſſione 33. decimo ſeptimo Kalend. Junii, tres iſtas propoſitiones, veluti totidem fidei veritates definitæ ſunt.

Prima. *Veritas eſt fidei catholicæ, ſacrum generale Concilium ſupra Papam, & alium quemvis poteſtatem habere.*

Secunda. *Generale Concilium legitime congregatum, ſine ipſius conſenſu nec diſſolvere, nec transferre, nec prorogare ad tempus ex auctoritate ſua poteſt Romanus Pontifex: idque veritatis ejuſdem eſt.*

Tertia, *Qui pertinaciter his veritatibus ſe opponit, hæreticus eſt cenſendus.*

Seſſione 34. anno eodem Kalend. Julii habita, quod Eugenius prædictas propoſitiones negaret, hæreticus declaratur, ac lata in ipſum depoſitionis ſententia.

Seſſ. 35. ſexto Idus Julii, aſſignatur novi Pontificis electio, poſt ſexageſimum depoſitionis Eugenii diem.

Seſſ. 36. 15. Kalend. Octobris, doctrinam de Immaculata Conceptione Beatæ Mariæ Virginis, *tamquam piam & conſonam cultui Eccleſiaſtico, fidei Catholicæ, rectæ rationi, & ſacræ Scripturæ, ab omnibus Catholicis approbandam fore, tenendam, & amplectendam*, Synodus declaravit ac definivit.

Seſſ. 37. & 38. nonnulla edita ſunt decreta ad proxime futuram novi Pontificis electionem ſpectantia. Ac tandem Seſſione 39. Felicis V. antea Amedei Sabaudiæ Ducis, in ſeceſſu Ripallenſi ſolitarie degentis, electio a Cardinale Arelatenſi & triginta duobus deputatis facta, promulgata fuit & a Concilii Patribus confirmata.

Poſt Felicis electionem variæ Seſſiones celebratæ ſunt Baſileæ annis 1440. 1441. 1442. & protractæ uſque ad 45. quæ Synodi Baſileenſis poſtrema nominatur: in ea inter cætera ſtatutum fuit, ut ſi Concilium Baſileæ continuare quid obſtaret, Lauſannæ abſolveretur, & reipſa deinceps nonnullæ ibidem habitæ ſunt Seſſiones, in quibus hoc unum memorandum contigit, quod ſcilicet Felix V. præcipua Caroli VII. Francorum Regis opera, obſecundantibus Angliæ & Siciliæ Regibus, ac Electoribus aliiſque Principibus, veritate tandem aliquando agnita Pontificatu ſe abdicavit, ſeque Nicolao V. Eugenii ſucceſſori ſubjecit, nonis Aprilis an. 1449. Abdicationis diploma quod incipit his verbis, *Summopere deſiderantes*. legere eſt Tom. 13. editionis Conciliorum P. Labbe pag. 1345.

Circa hujus Concilii œcumenicitatem gravis eſt inter Theologos controverſia. Alii aſſerunt Oecumenicum eſſe quoad primam dumtaxat Seſſionem:

nem: alii non ſolum quoad primam, ſed etiam quoad ſecundam: alii extendunt hujus œcumenicitatem uſque ad decimam ſextam Seſſionem inclusive: alii uſque ad vigeſimam quartam itidem inclusive: alii aliter adhuc opinantur. Bellarminus Lib. 1. de Concil. c. 7. recenſet Concilium Baſileenſe inter Concilia partim confirmata, partim reprobata, Lib. 2. cap. 19. & Lib. 3. cap. 16. aſſerit, *initio quidem illud fuiſſe legitimum .·.·. at quo tempore Eugenium depoſuit, & Felicem elegit, nullius prorſus fuiſſe auctoritatis.* Rurſus citato cap. 7. Lib. 1. addit, *hujus Concilii nihil eſſe ratum & probatum, niſi quaſdam diſpoſitiones circa Beneficia eccleſiaſtica, quæ a Concilio factæ fuerant, quas pacis & unitatis gratia, Nicolaus V. approbavit.* Quid in præſenti negotio ſentiamus, ſequentia demonſtrabunt.

Dico itaque 1. Concilium Baſileenſe fuiſſe Oecumenicum uſque ad vigeſimam quartam Seſſionem inclusive.

Probatur 1. Concilium Baſileenſe legitime convocatum fuit, 1. auctoritate Concilii Conſtantienſis Seſſione 39. decreto *Frequens*. & Seſſ. 44. decreto *Cupientes*. 2. auctoritate Concilii Senenſis itidem Oecumenici. 3. publicis ac ſolemnibus tum Martini Papæ V. tum Eugenii Papæ IV. diplomatibus, quæ prima ejuſdem Concilii Seſsione legere eſt. Ergo &c.

2. Martinus in Bulla convocationis idem Concilium vocat Oecumenicum, his verbis: *Nuper ſiquidem cupientes generale Concilium celebrari .·.·. civitatem Baſileenſem &c.* Eugenius quoque illud Oecumenicum ſæpius prædicat, ac præſertim in celebri Bulla promulgata Seſsione 16. cujus hæc ſunt verba: *Dudum ſacrum generale Baſileenſe Concilium, per generalium Conſtantienſis & Senenſis Conciliorum ſtatuta .·.·. inchoatum &c.* Eidem Bullæ hic præfixus eſt titulus: *Eugenius .·.·. venerabilibus fratribus & dilectis filiis in ſacro generali Baſileenſi Concilio congregatis, ſalutem.*

3. Synodus ipſa Baſileenſis ſe Oecumenicam inſcripſit in ſingulis ferme Seſsionibus, præſentibus imo & probantibus Sedis Apoſtolicæ Legatis.

4. Eugenius celebri Conſtitutione quæ incipit *Salvatoris*. 29. Maii 1437. approbat decretum, *Hæc ſacroſancta Synodus*. Seſsionis 25. Baſileenſis, quo Legati cum pleriſque Præſulibus illis adhærentibus, Florentiam vel Utinum deſignant pro loco futuri Concilii in gratiam Græcorum proxime habendi; approbat, inquam, ac firmat Eugenius illud decretum ut legitimi Concilii verum ac legitimum decretum, atque Florentinum vel Utinum ex eodem decreto futuræ Synodo habendæ nominat: ergo Baſileenſibus geſtis ad vigeſimam quintam uſque Seſsionem innititur, nedum ea improbarit.

5. In prima Seſsione Concilii Florentini quæ habita fuit Ferrariæ an. 1438. ante adventum Græcorum, emiſſum fuit decretum quo ſtatutum eſt, Synodum Ferrarienſem Baſileenſis continuationem eſſe ac proſecutionem: ergo Baſileenſe Concilium ad vigeſimam quintam uſque Seſsionem in qua Florentiam translatum eſt, legitima fuit ac Oecumenica Synodus.

6. Eugenius in Synodo Ferrarienſi, ſolemne decretum, ſacro approbante Concilio, emiſit, quod incipit his verbis, *Exſcit debitum*. In eo autem decreto ſignanter declarat, geſta Concilii a die translationis nullius eſſe roboris: ergo ſupponit Pontifex anteriora geſta rata eſſe ac valida.

7. Levia omnino videtur ac infirma quæ opponunt adverſarii ad hujuſce Synodi impugnandam œcumenicitatem.

Ajunt 1. Eugenius ſtatim poſt primam Seſsionem Synodum Baſileenſem diſſolvit, Bononiam tranſtulit, ac commiſſam Juliano Cardinali vice

ſua Synodi præſidendi facultatem revocavit. Conſtant iſta ex variis monumentis, ac præſertim ex Bulla revocationis promulgata Romæ 15. Kalend. Januarii 1431. ergo &c.

Reſpondeo Eugenium in Bulla promulgata Romæ 18. Kalend. Januarii an. 1433. quæ incipit *Dudum ſacrum*. quæque in Seſſ. 16. publicata fuit, approbata, ac geſtis inſerta, expreſse revocaſſe Bullas, ac litteras quaſcumque pro diſſolutione Concilii ac ipſius translatione conſcriptas: *Quidquid per nos*, inquit Eugenius, *aut noſtro nomine in præjudicium aut derogationem prædicti ſacri Concilii Baſileenſis, ſeu contra ejus auctoritatem factum & attentatum, ſeu aſſertum eſt, caſſamus, revocamus, irritamus & annullamus, nullas & irritas fuiſſe declaramus*. Conſule quæ ſupra diximus recenſendo Acta Seſſionis 16.

Ajunt 2. Ad Concilium Baſileenſe pauci admodum, ſaltem primis Seſſionibus ex toto orbe Chriſtiano confluxerunt Epiſcopi: Oecumenicum igitur non fuit.

Reſpondeo, ad Concilium Baſileenſe omnes Epiſcopos legitime fuiſſe convocatos: aliunde vero, etſi pauci adfuerint Epiſcopi prioribus Concilii Seſſionibus, ingens tamen poſtea, tum Cardinalium, tum Epiſcoporum numerus Baſileam confluxit, ſive cum in eo promulgata eſt Eugenii adhæſio Seſſione 16. ſive toto quod deinceps effluxit triennio uſque ad ſecundum Baſileenſe diſſidium: ii autem tum Cardinales, tum Epiſcopi cum ipſomet Eugenio ſæpius conteſtati ſunt Synodum Baſileenſem a die inchoationis fuiſſe Oecumenicam & legitime continuatam: quibus quidem declarationibus abunde ſuppletum fuit, quod Synodo deeſſe poterat ob paucitatem Præſulum qui primis Seſſionibus interfuerant. Neque vero ad Concilii œcumenicitatem requiritur, ut in ſingulis Seſſionibus plures omnium nationum Epiſcopi de facto convenerint: alias nutarent decreta in prioribus Concilii Tridentini Seſſionibus edita; pauci enim admodum ex Gallia, Germania & Polonia Præſules aderant Concilio dum hæ celebrarentur Seſſiones.

Ajunt 3. quindecim primis Concilii Baſileenſis Seſſionibus, *fervente diſſidio* Eugenium inter & Synodum, omnia tumultuoſe, non *conciliariter* fuere peracta; ergo Conſilium Baſileenſe, quoad illas ſaltem Seſſiones Eugenii adhæſionem præcedentes, Oecumenicis annumerandum non eſt.

Reſp. nego ant. quod quam a vero alienum ſit, manifeſte patebit, vel leviter attendenti ad modum & ordinem quo res in Synodo expenſæ fuerunt ac pertractatæ. Is autem ordo in Synodo conſtitutus fuit & obſervatus. 1. quatuor Nationes, Italica, Gallicana, Germanica & Hiſpanica in quatuor cœtus diſtribuebantur, quos ſacras deputationes appellabant, quibus pro diverſitate negotiorum varia indita nomina, nimirum fidei, pacis, reformationis & communium: æquali numero, ex omni ordine conſtabant, ita ut quiſque cœtus Cardinales, Patriarchas, Archiepiſcopos, Epiſcopos, Abbates, Doctores & inferioris ordinis viros contineret. Proprios etiam habebant Magiſtratus ac Miniſtros, Præſides, Promotores, Notarios, Apparitores ſive nuntios. Ter in hebdomada iiſdem horis conveniebant, propriis in prætoriis, ubi peracto Miſsæ ſacrificio, negotiis operam dabant. 2. ex quatuor cœtibus duodecim viri ſeligebantur, terni ex ſingulis doctrina & rerum gerendarum experientia inſigniores; horum Magiſtratus menſe concludebatur: elapſo menſe, quatuor ex antiquis remanebant quio&o recens electos dirigerent. Duodecim illi viri ter in hebdomada conveniebant;

bant; ad hoſque primum omnia negotia referebantur; eaque prius diſcuſſa vel rejiciebant, vel ad quempiam ex cœtibus remittebant, pro merito & qualitate negotii. 3. quæ a decem viris ad quempiam ex cœtibus referebantur, ab illius cœtus Præſide ad quem res delata fuerat, proponebantur: non licebat autem de propoſitis quidquam prima die decernere, ſed ad aliam Congregationem res erat differenda, ut de ea ſinguli deliberare conſultius poſſent. 4. quæ communi conſilio in aliquo ex tribus cœtibus decreta fuerat, ad alios tres cœtus referebantur, adductis ſimul rationibus cur ita ſtatutum fuiſſet. Si vero duas in ſententias ſcinderetur Congregatio, quamvis altera numero ſuperior eſſet, res ad generalem cœtum deferebatur a duobus ex utraque opinione, cum momentis quibus utraque pars nitebatur, ut omnium cognitis & expenſis judiciis, quod magis expediret, decerni poſſet. 5. pridie quam generalis haberetur cœtus, quatuor Præfecti deputationibus Concilii Præſidem adibant, eique exponebant quæ in ſuis cœtibus deliberata fuerant; in quibus ſi omnes communi conſenſu, aut ſaltem tres cœtus conſentirent, res ad ipſum Concilium referebatur. Tandem quod approbatum erat in cœtu ſeu congregatione generali, id in formam decreti redigebatur, atque in publica univerſi Concilii Seſſione ritu ſolemni ſtatuebatur & promulgabatur. Iſta conſtant ex Auguſtino Patritio in Hiſtoria Concilii Baſileenſis cap. 19. quæ conſulto retulimus, ut aperte liqueat, decreta Concilii Baſileenſis, ſaltem ante illius translationem Ferrariam, præhabito maturo examine, expenſis Patrum ſententiis, collatis eorumdem ſuffragiis, atque adeo non tumultuoſe ſed ordinatiſſime fuiſſe edita.

His adde, omnia certe conciliariter & ordinate peracta fuiſſe Seſſione 16. in qua promulgata fuit & approbata Eugenii adhæſio, & toto poſtmodum triennio quo Eugenium inter & Synodum pax & concordia ad Seſſionem uſque 24. perdurarunt. Porro in variis illis Seſſionibus confirmata fuere quæ ab initio Synodi decreta fuerant: fruſtra ergo & immerito opponunt adverſarii, in Seſſionibus Eugenii adhæſionem præcedentibus, Synodi decreta inordinate nec conciliariter fuiſſe condita, Matura & prudens agendi ratio Synodi Seſſ. 16. & ſequentibus, abunde ſuppleviſſet, quod prioribus Seſſionibus deeſſe potuiſſet.

Eſt ergo Synodus Baſileenſis Oecumenica ad Seſſionem uſque 24. incluſive: atque hinc non mirum ſi in Conciliorum Generalium collectionibus, Regia, Binii, Labbæi, Oecumenicum inſcribatur.

Dico 2. a vigeſima quinta Seſſione Synodum Baſileenſem duas in partes ſciſſam, ſufficienter Eccleſiam univerſalem non repræſentaſſe, atque adeo deſiiſſe tunc Oecumenicam eſſe.

Probatur primo. Sedis Apoſtolicæ Legati, Concilii Præſides, Seſſioni 25. & ſequentibus non adfuere, aut contra eas interceſſere.

Secundo; ſanior Synodi pars cum Legatis reſtitit alteri in iis quæ a Seſſione 25. incluſive decreta ſunt: eadem Seſsione 25. Patrum ſanior pars cum Legatis decretum edidit Synodi nomine, de ipſa Synodo Florentiam vel Utinum transferenda, ſive in alium locum tutum, ſummo Pontifici & Græcis accommodum, ſecundum pacta cum Græcis ipſis conventa Seſsione 19. Hoc decretum incipit, *Hæc ſacroſancta Synodus*.

Tertio, decretum electionis Florentiæ vel Utini pro futuri Concilii celebratione approbavit Eugenius ſolemni diplomate, *Doctoris gentium*. 1. Octobris 1437.

Tran-

Translatio itaque Synodi Florentiam vel Utinum, ex decreto tum ſanioris partis, tum Eugenii, legitima facta fuerat auctoritate, aderat etiam juſta ac legitima translationis cauſa, nempe quod aliorum locorum nominatio Græcis eſſet ingrata & contra pacta cum illis conventa; unde Græcorum Legati graviter conquerebantur, ac palam Baſileæ ſolemni conteſtatione edita declarant non adventuros Græcos, totamque ſchiſmatis culpam in Latinos Latinamque Eccleſiam refundebant: in iis certe circumſtantiis æquum omnino fuit, ut Eugenius iis adhæreret Baſileenſis Synodi Patribus, qui promulgaverant decretum, quo Synodum Florentiam aut in alia loca Græcis ac ſummo Pontifici magis accommoda tranſtulerant. Juſta itaque omni ex parte fuit Synodi Baſileenſis Ferrariam translatio facta ab Eugenio; ac proinde ab illa translatione Concilium Baſileenſe deſiit eſſe Oecumenicum.

Quarto, Eugenius ſolemni decreto, ſacro approbante Concilio Ferrarienſi, edito anno 1437. declarat, *a die translationis irritum eſſe ac inane quidquid a Patribus Baſileenſibus .... attentatum fuerat, vel impoſterum quomodolibet contingeret attentari.* Ergo tunc non fuit Oecumenica Synodus Baſileenſis.

Quinto, Concilium Ferrarienſe publico ac ſolemni decreto lato Seſſione 1. habita Ferrariæ an. 1438. ante adventum Græcorum, decernit ac declarat 1. *translationem Concilii Baſileenſis fuiſſe ex juſtis & neceſſariis cauſis legitime & canonice factam per ſummum Pontificem Eugenium.* Declarat 2. *Synodum Ferrarienſem Baſileenſis continuationem ac proſecutionem eſſe.* Decernit 3. *omnia & ſingula quæ ab ipſo translationis tempore in ipſa Baſileenſi civitate ſub nomine Generalis Concilii acta ſunt, aut ibi... in futurum forſitan attentari contigerit, irrita, caſſa, nulla, nullaſque roboris vel momenti.* Ergo &c.

Sexto, non poſſunt ſimul haberi duo Concilia Oecumenica: porro paulo poſt translationem Synodi Baſileenſis, habitum fuit Concilium Florentinum, quod Oecumenicum fuiſſe modo oſtendemus: huic per ſe præſidebat ſummus Pontifex, aderant Græci & Latini Epiſcopi *ingenti* numero &c. ergo &c.

Septimo, Synodus duas in partes ſciſſa, legitimis de cauſis a ſummo Pontifice alium in locum translata, Patrum ſaniori parte ac longe majori numero Epiſcoporum translationi adhærentibus, non ſufficienter univerſalem repræſentat Eccleſiam, ac proinde deſinit eſſe Oecumenica: porro talis profecto fuit Synodus Baſileenſis a 25. Seſſione inclusive, ut patet ex mox dictis; ergo &c.

Atque hinc Chriſtiani plerique Principes, edita deinceps a Synodo Baſileenſi decreta improbarunt, & inter alios Sigiſmundus Auguſtus qui huc uſque Synodi patrocinium ardenter ſuſceperat, Hiſpaniæ Rex aliique Principes per Oratores ſuos expreſſe reclamarunt adverſus ea quæ Seſſionibus 26. 27. & ſequentibus decreta ſunt. Ita refert Auguſtinus Patritius in Hiſt. Baſileenſ. cap. 10. ubi narrat Sigiſmundum Synodi litteris certiorem factum, quod Eugenius in Jus vocatus fuiſſet, conſilium iſtud vehementer improbaſſe, atque Patribus Baſileenſibus reſcripſiſſe: *Moleſtiſſimo animo ſe audire has novas ſeditiones inter Pontificem & Concilium exoriri: hortari ut maturius in re tanta ſe gerant.... conſuluiſſe ſe ſuper hac re Imperii Principes: omnium eſſe ſententiam ſuperſederi oportere ſupra proceſſu contra Pontificem... Sin minus, ſecum Regnis & Principibus ſuis Romano Pontifici non defuturum,*

turum, ejusque dignitatem adversus perperam impugnantes tutaturum. Subdit idem auctor, *Legatos Principum Electorum, paulo post hæc eadem Concilio iteraſſe.* Et cap. 61. scribit: *Basileenses spretis Cæsaris & Principum consiliis, ela-pso termino, Eugenium contumacem declarant. Secedunt Hispaniarum Regis Legati, aperteque asserunt, se Regis sui, Prælatorum ac Principum suæ nationis nomine ei declarationi non consentire, protestarique, si proinde schisma aliquod oriatur, Hispanicæ nationi adscribendum non esse.*

Hinc etiam Rex Christianissimus Carolus VII. adversus Eugenii citationem, depositionem & Felicis electionem, aliaque posteriora Basileensia, protestatus est: atque Eugenius IV. a Synodo depositus, pro vero Pontifice a Gallis semper est habitus. Id ipsum observat illustriss. Bossuet. in defens. Declarat. Cleri Gallic. p. 2. Lib. 10. cap. 12. idque inter alia probat ex vetustissimo Codice Victorino quo hujus ævi acta referuntur.

Merito ergo illustrissimus auctor loco mox citato cap. 7. loquens de Decretis Basileensibus a 25. Sessione sic habet: *Secuta deinde illa* (Basileensia Decreta) *omnibus nota, nihil ad nos spectant; neque enim posteriora illa Basileensia Clerus Gallicanus tutanda, sed Constantiensia Basileensibus prioribus gestis, consentiente Pontifice, toties repetita.*

Dices 1. Synodus Basileensis Sessionibus 2. 8. & 11. statuerat neminem posse Concilium Oecumenicum aut dissolvere, aut prorogare aut transferre; ergo si in prioribus 24. Sessionibus Oecumenicum fuit Concilium Basileense, necessario fatendum est, illegitimam fuisse & invalidam Synodi translationem.

Resp. 1. ex mox dictis, Synodus Basileensis Sessione 24. in duas partes scissa, desiit esse Oecumenica; ergo &c.

Resp. 2. Decreta mox laudata Concilii Basileensis Sess. 2. 8. 11. &c. minime spectare casus in quibus justa ac legitima occurrit transferendi Concilii causa: porro cum Eugenius Synodum Basileensem Ferrariam transtulit, tunc justa aderat ac legitima illius transferendæ causa; nempe 1. pacta cum ipsis Græcis conventa Sess. 19. 2. unio Græcorum quæ vix aliter perfici poterat, siquidem Græcorum Legati palam Basileæ solemni edita contestatione declararant, non adventuros Græcos, eorumque Imperatorem atque Patriarcham nolle eo convenire. 3. Sedis Apostolicæ Legati cum saniori ac majori Episcoporum parte Florentiam elegerant pro futuri Concilii celebratione. Solutio hæc colligitur ex decreto Sessionis 1. habitæ Ferrariæ 1438. in quo sic loquuntur Patres: *Declarat insuper hæc sancta Synodus, quod cum notoria necessitas & evidens utilitas, sanctissimum Dominum Eugenium ad translationem Synodi* (Basileensis) *exegerit & impulerit, sub Decreto octavæ & undecimæ vel cujuscumque alterius Sessionis dicti olim Basileensis Concilii, ullatenus non includi, decernit congregationem illam Basileæ ∴ conventiculum esse censendam.*

Dices 2. Synodus Basileensis Sess. 40. declaravit *Laicos, Clericosque non Sacerdotes, ad communionem sub utraque specie non astringi*: porro articulus ille trigesima tantum Sessione finitus ac declaratus, vim habet ac auctoritatem decreti a Concilio Oecumenico lati; ergo &c.

Resp. 1. id antea fuisse definitum in Concilio Constantiensi Sessione 13.

Resp. 2. (quod observa) Patres Ferrarienses loco mox laudato postquam asseruerunt, nullius roboris esse, quæcumque acta sunt a Synodo Basi-

leenſi, a die translationis factæ per Eugenium, ſtatim excipere nonnulla peracta in cauſa Bohemorum, his verbis: *Si quid tamen in materia Bohemorum poſt translationem prædictam per dictos Baſileæ congregatos utiliter actum fuiſſe Synodus cognoverit, id etiam cum ſuppletione defectuum approbare intendit.* Idem etiam colligitur ex diplomate Eugenii dato Bononiæ, quod incipit his verbis, *Doctoris gentium.*

Dices 3. Ludovicus Cardinalis Arelatenſis ad finem uſque Concilio Baſileenſi tamquam Oecumenico adhæſit; iſque præcipuus fuit auctor decreti an. 1449. 13. Kal. Maji, quo Patres Baſileenſes ad Nicolai obedientiam accedentes, ipſum in Pontificem eligunt, quaſi Sede vacante. Porro obiit Cardinalis ille anno ſequenti 1450. die 10. Septembris cujus ſanctitas multis comprobata fuit miraculis: imo Clemens VII. Medicæus Pontifex maximus, ipſum Beatorum Catalogo adſcripſit diplomate dato die 9. Aprilis ann. 1527. Obiit eodem anno Amedeus olim Felix V. in ſua obedientia nuncupatus, pari ſanctitatis & miraculorum gloria conſpicuus: ita teſtantur Philippus Bergommenſis & alii. Is autem perpetuo etiam adhæſit Baſileenſi Synodo tamquam Oecumenicæ; ergo &c.

Reſp. quidquid fuerit de Patribus Baſileenſibus cum Eugenii depoſitionem attentarunt, Amedeus in ſua obedientia Felix dictus ceſſit tandem Nicolao V. Eugenii ſucceſſori, ut conſtat ex ipſo ceſſionis Felicis diplomate dato Lauſanæ die 7. Aprilis anno 1449. Eidem Nicolao tamquam legitimo Pontifici ſeſe quoque cum cæteris Baſileenſibus Patribus ſubjecit Cardinalis Arelatenſis: itaque utrumque iſtud exemplum adverſarios non juvat.

Ex iis quæ huc uſque dicta ſunt colligit, nullius eſſe auctoritatis Seſſiones (exceptis tamen forte nonnullis contra Bohemos ſtatutis, qualis eſt articulus de communione ſub unica ſpecie, Seſſione 30. definitus) quæ Baſileæ a 25. ad finem uſque Concilii habitæ ſunt: maxime vero quæ ſpectant citationem & depoſitionem Eugenii, & Amedei ſub nomine Felicis electionem.

Quær. 1. quid ſit Pragmatica Sanctio.

Reſp. Pragmaticam Sanctionem, quæ alio nomine appellatur Carolina Conſtitutio, eſſe celebrem illam Conſtitutionem, quæ edita fuit Rege Chriſtianiſſimo Carolo VII. præſente, in Congregatione Eccleſiæ Gallicanæ apud Bituriges 7. Julii an. 1438.

Scilicet, ut obſervat illuſtriſſimus de Marca de concord. Lib. 6. cap. 35. cum Synodus Baſileenſis plurima decreta ſtatuiſſet pro reformatione diſciplinæ eccleſiaſticæ, præſertim quoad proviſionem Beneficiorum & judicia cauſarum, Legatos ſuos ad Regem & Eccleſiam Gallicanam miſit, effecturos ut ea decreta ſuſciperentur, promulgarentur & obſervarentur in Galliis, Rege cum Eccleſia Regni ſui conſpirante. Rex vero ex ſententia magni ſui Conſilii Archiepiſcopos, Epiſcopos, inſignia Capitula, Abbates, Decanos, Præpoſitos, & alios Prælatos eccleſiaſticos, Doctoreſque in Jure divino & humano, aliaſque inſignes perſonas Regni & Delphinatus Avarici Biturigum in Capitulo ſanctæ Capellæ Bituricenſis congregavit anno 1438. In ea celebri Congregatione auditis tum Eugenii IV. tum Synodi Baſileenſis Legatis, Præſules, aliique viri eccleſiaſtici, conſiderantes ingentem perturbationem & confuſionem in politiam eccleſiaſticam introductam fuiſſe, cui, ut ipſi exiſtimabant, abunde providerant Concilii Baſileenſis decreta; cenſuerunt hujuſmodi decreta acceptanda eſſe & promulganda: alia quidem prout

con-

concepta erant, nonnulla vero cum modificationibus a se additis. Porro iidem Præsules aliique viri ecclesiastici, Regi humiliter supplicarunt, ut res in Congregatione decretas regio firmaret assensu. Cleri supplicationem gratam & acceptam habuit Carolus, atque iis quæ in Congregatione deliberata fuerant & decreta, consensum & auctoritatem suam adjunxit, præcipiens ut in toto Regno & Delfinatu custodiantur & observentur, & Regias inter Constitutiones describantur. Hinc dicta Pragmatica Sanctio.

Constat Pragmatica Sanctio titulis 23. quorum præcipui eo collimant,

I. Ut priora Concilii Basileensis decreta Sessionibus 2. 3. 12. 16. 18. de Concilii Generalis auctoritate lata, acceptentur. Ita titulo 1.

II. Ut restituantur electiones, id est, ut Cathedrali Sede vacante, a Clero sive Capitulo, ut antea moris erat, eligerentur Episcopi. Ita titulo 2. qui inscribitur *De electionibus*.

III. Ut reservationes & gratiæ expectativæ abolerentur, & ut Collatoribus ordinariis Beneficiorum Regni sua relinquerentur conferendi jura. Ita titul. 3. & 4.

IV. Ut tertia Beneficiorum pars, juxta Basileensis Concilii decreta, conferretur Graduatis, sicut & præbenda Theologalis, & Parochiales Ecclesiæ in villis muratis sitæ. Ita mox citato titulo 4.

V. Ut nemo teneatur abstinere a communicatione cum excommunicatis, nisi notorii sint notorietate juris aut notorietate facti, ita quod nulla possit tergiversatione celari aut juris suffragio excusari. Ita titulo 20.

Hæc ut aboleretur Pragmatica Sanctio diu ac vehementer institere summi Pontifices, sed frustra: hinc graves exortæ dissensiones Reges Christianissimos Carolum VII. Ludovicum XI. Carolum VIII. Ludovicum XII. inter & summos Pontifices, maxime vero Julium inter & Ludovicum XII. verum hæc tandem composita feliciter dissidia per Concordata Leonem X. Romanum Pontificem inter & Franciscum I. Galliarum Regem Bononiæ inita ann. 1516. de quibus dicemus postmodum. Pragmatica Sanctio notis eruditis a Guimerio illustrata est: ejus sicut & Concordatorum Historiam conscripsit Pinsonius. Videri potest illustrissimus de Marca de Concordia loco mox citato & alibi; Doujat in specim. Juris eccles. &c.

Quæres 2. circa Annatas de quibus mentio habetur Sessionibus 12. & 21. Concilii Basileensis, 1. quid sint Annatæ. 2. Quæ sit Annatarum origo. 3. de motibus contra Annatas in Concilio Constantiensi excitatis. 4. an simoniacum sit aut injustum Annatas solvere, vel exigere. 5. denique, quid Concilii Constantiensis & Pragmaticæ Sanctionis decretis circa Annatas statutum fuerit.

Circa primum respondeo, Annatas sic vulgariter dictas, quia per annum emolumenta Beneficiorum percipiuntur, recte definiri, Reditus primo anno ex Beneficio perceptus, qui confertur Romano Pontifici in confirmatione Beneficiarii. Ista definitio colligitur ex Gloss. in Pragmat. Sanction. *De Annatis*. Eamdem definitionem indicant Panormitanus cap. 1. de simonia, Lotherius de re beneficiaria Lib. 3. cap. 20. Fevret Lib. 1. cap. 1. n. 14.

Circa secundum respondeo cum auctoribus mox laudatis, arduum omnino esse ac difficile Annatarum originem exponere: alii eam referunt ad Bonifacium IX. alii ad Joannem XXII. alii ad Clementem V. Verum ætate horum Pontificum antiquiores esse Annatas censet illustriss. de Marca Lib. 6. de concordia cap. 10. & 11. idque ex eo colligit, quod scilicet jam olim tem-

pore Alexandri Papæ IV. graves circa Annatas exortæ fuerant controversiæ. Nihil ergo certi circa Annatarum originem definiri potest.

Circa tertium respondeo, in Synodo Constantiensi diu multumque de Annatis disceptatum fuisse, urgente Natione Gallicana. Cardinales Cameracensis, Florentinus & Pisanus a Concilio delegati una cum Deputatis quinque Nationum, ut in commune consulerent, quid agendum esset circa reformationem disciplinæ, Annatas & minuta servitia velut jure legitimo debita conati sunt vindicare; & licet major pars Delegatorum illas abolendas esse censeret, Cardinales tamen obstiterunt ne sententia concluderetur. Congregatione soluta, Deputati Nationis Gallicanæ seorsim convenere, & habita Consultatione judicarunt penitus esse tollendas. Joannes de Scribanis Procurator Fiscalis Cameræ Apostolicæ ab hac Gallorum deliberatione appellavit ad futurum summum Pontificem: cui appellationi nomine sacri Collegii Cardinalium adhæsit Joannes Poncetus. Contentio autem illa effecit ut Synodus Constantiensis ab hac quæstione dirimenda abstinuerit.

Porro rationes quibus nitebantur Galli hæ in primis fuere. I. Annatas a Joanne XXII. ad certum tempus introductas quoad Præbendas, Ecclesias Parochiales & Capellas, & ab ejus successoribus certis de causis continuatas, exigi potuisse quamdiu eas Clerus, Principes & populus toleravere: at postquam causæ tolerandi defierant, veluti peregrinatio transmarina, aut alia quæpiam occasio pietatis, solutionem earum juste negari posse. Nam quomodo opponi posset præscriptio aut consuetudo, cum & frequentes ob hoc motæ fuerunt querelæ & factæ oppositiones? Præterea superiorem non facile præscribere adversus inferiorem.

II. Quod Episcopatuum & Abbatiarum Annatæ, nullum aliud initium habeant, quam spontaneam & gratuitam oblationem eorum, qui mota contra suam electionem lite, & appellatione ad summi Pontificis tribunal delata, victoriam obtinuerant & electionis confirmationem. Honorarium hujusmodi vocatum fuisse, servitia communia, quia oblatæ pecuniæ inter eos qui publico aderant consistorio, communiter dividebantur; rem deinde ad secretum consistorium deductam, & oblationem illam continuatam fuisse: apostolica tamen & canonica Traditione cautum esse ne pecunia detur ante vel post promotionem: quo fit, inquiunt, ut nullum sit statutum. privilegium, consuetudo, præscriptio, aliusve titulus qui vim addere possit huic praxi.

III. Addunt, Regem Christianissimum Carolum VI. adversus hujusmodi Annatarum exactionem, Constitutionem edidisse, quam cum optatum effectum non consequi animadverteret, ipsum Legatis instanter præcepisse ut negotium istud in Concilio Constantiensi urgerent.

Et Concilium quidem Sessione 40. aut, ut aliis placet 43. prohibuit ne decimæ aliave onera ecclesiastica imponerentur generaliter super totum Clerum, nisi ex magna & ardua causa & utilitate. De Annatis vero statuitur, ut pro sustentatione summi Pontificis & sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium, de Ecclesiis & Monasteriis dumtaxat vacantibus & vacaturis, solvantur pro fructibus primi anni a die vacationis, summæ pecuniarum in Libris Cameræ Apostolicæ taxatæ, quæ communia servitia nuncupantur: unde Annatæ Episcopatuum & Monasteriorum duravere. Non arrisit istud decretum Nationis Gallicanæ Deputatis, & ipsi post celebratum Concilium novas hac de re excitavere controversias, super quibus pronuntiarunt

Con-

Concilium Basileense Sessionibus 12. & 21. atque Pragmatica Sanctio, de quibus infra dicemus.

Circa quartum an simoniacæ sint aut injustæ Annatæ, respondeo cum illustrissimo de Marca Lib. 6. de concord. cap. 12. n. 6. Natali Alexandro dissert. 9. in Hist. sæculi XV. Fagnano Pontificii juris peritissimo, Fevret loco mox laudato, & aliis, Annatas solvere pium esse; exigere, nec simoniacum nec injustum. Responsio hæc est contra Molinæum ad Edictum *De parvis datis*, ubi scribit exactionem Annatarum esse simoniacam, etiam post Concordata; Launoyum Lib. de veneranda Romanæ Ecclesiæ Traditione circa simoniam &c.

Probatur autem 1. auctoritate Conciliorum Oecumenicorum Viennensis & Constantiensis. In Concilio Viennensi licet actum fuerit de servitiis ipsis tollendis, attamen prævaluit sententia ut remanerent, teste Joanne Andrea in caput *Inter cætera.* tit. *De Officio Ordinarii*. In Concilio autem Constantiensi circa Annatas & minuta servitia nihil novi statutum est, imo potius voluit, ut mox vidimus, ut in pristino statu remanerent.

II. Idem probatur ex Constitutionibus ea de re editis summorum Pontificum Joannis XXII. Bonifacii IX. Pii II. Pauli II. Clementis VII. Julii III. Pii V. & aliorum.

III. Omnibus curam animarum habentibus pie solvuntur decimæ: porro Romanus Pontifex jure divino constitutus est Pastor omnium Fidelium, & omnium Ecclesiarum curam gerere debet; ergo Annatas absque ullo vitio recipere potest, easque pie & rationabiliter conferunt Præsules designati.

IV. Pensiones ecclesiasticas, servatis conditionibus a Jure præscriptis, licitas esse nemo diffitetur: quidni pariter honestæ dicerentur ac licitæ Annatæ; præsertim cum Pensiones singulis annis, Annatæ primo dumtaxat anno quo quis Beneficium obtinet, solvantur?

V. Idem clare evincitur ex *jure* quod vocant *depertus*, quo Archidiaconis fructus unius anni ex Beneficiis parochialibus, dum vacant, in plurimis Ecclesiis quæsiti sunt, ut constat tum ex Joannis XXII. Extravaganti, *Suscepti. De electione*, tum ex consuetudine diuturno ac legitimo usu confirmata, & multis Senatusconsultis hoc in Regno vindicata; cum ergo Romano Pontifici multo plura & graviora sustinenda sint onera pro universalis Ecclesiæ bono, quam Archidiaconis pro bono illius partis Diœceseos, cui sub Episcopis invigilant, non est profecto simoniacum vel injustum, quod fructus unius anni ex Episcopatibus & Abbatiis vacantibus percipiat.

VI. Accedit alia ratio efficacissima, *ob quam sane*, inquit doctissimus de Marca loco mox citato, *necesse est ut omnes pedibus eant in illam sententiam*, quæ Annatas ab omni simoniæ aut injustitiæ labe eximit. *Immanis quippe*, subjungit illustrissimus Archipræsul, *& horrenda confusio turbaret Ecclesiam, si omnes istæ promotiones essent simoniacæ: Papa quippe esset irregularis, & Episcopis omnibus interdictum esset functionibus sui ministerii. Neque opponi posset Papam conferendo Beneficium, dispensare ab hoc vitio: quia simonia hæc, si ulla in eo esset, juri divino, super quo dispensari non potest, repugnaret; & præterea non posset dispensare super crimine quod ipse committeret.*

VII. Denique Annatarum a simoniæ aut injustitiæ labe immunes probatur ex perpetua ac constanti Ecclesiæ consuetudine, quæ longe majoris est auctoritatis quam Doctoris cujuscumque sententia, quemadmodum post S. Augustinum docet S. Thomas 2. 2. qu. 10. art. 12.

Cæterum quæ opponunt Molinæus, Launojus, & alii ut probent Annatarum exationem ſimoniacam eſſe, nullo negotio dilui poſſunt; ſi cum Fagnano antea citato, tria hæc ſedulo obſerventur.

I. Annatas eſſe onus impoſitum non ipſis promotis, ſed Beneficiis aut fructibus Beneficiorum, ut colligitur ex cap. *Si propter.* tit. *de Reſcript.* Lib. 6. & cap. *Si tibi. De Præbendis.* Porro ex eo principio ſequitur Annatas nec eſſe ſimoniacas nec injuſtas. Et vero vel ipſe Guymierius in Gloſſa de Annatis quærens an conſuetudo generalis in omnibus Eccleſiis Collegiatis, ſecundum quam Canonici dant aliquid in ſua receptione, reprobanda ſit tamquam ſimoniaca, reſolvit quæſtionem hanc negative, *Dummodo conſuetudo*, inquit, *imponat hoc onus Præbendæ, & valeat in favorem cultus divini.* Jam vero Annatæ, uti mox diximus, ſunt onus impoſitum Beneficio, non ipſis Beneficiatis; ergo &c.

II. Quod Jura frequenter ac clare approbant, illud nec ſimoniacum nec injuſtum dici poteſt aut debet: porro Jura frequenter & clare Annatas approbant; ergo &c. Et certe idem Guymierius loco mox citato propoſita ſibi quæſtione, an ſimoniaca ſit conſuetudo quæ viget in Normannia in Diœceſi Pariſienſi & aliis pluribus locis, ubi Epiſcopi & Archidiaconi percipiunt fructus primi anni Beneficiorum vacantium pro *deportu*, reſpondet his verbis: *Videtur quod non, quia talem conſuetudinem Jura approbant.* Atqui Jura longe frequentius & expreſſius Annatas approbant, uti conſtat ex ſupra citatis Conciliorum & ſummorum Pontificum decretis; ergo &c.

III. Quod quidem præſenti quæſtioni elucidandæ plurimum conducit, diligenter ſecernendum eſt inter iſta duo. 1. ſolvere Annatas pro collatione aut proviſione Beneficii. 2. ſolvere Annatas in ipſa dumtaxat, & non pro ipſa Beneficii collatione. Solvitur Annata pro proviſione, dum ſolutio cauſa eſt quodammodo & ratio motiva proviſionis: ſolvitur vero in collatione dumtaxat, dum ſolutio alio de titulo, ſcilicet reſervationis aut ſubventionis &c. debetur; exigitur tamen ante collationem, vel in ipſa collatione, ne ſubtrahatur ſolutio juſte debita. Primum ſimoniacum ſane & injuſtum: ſecundum, innoxium plane & licitum; quod *quidem* variis exemplis demonſtrari poteſt, ac præſertim ex Inthronoſticorum & Emphaniſticorum Jure, quod Juſtinianus Imperator Novella 123. confirmavit, de quo illuſtriſs. de Marca cap. 10. Libri mox citati de concordia.

Scilicet olim invaluerat conſuetudo ut Epiſcopi, poſtquam conſecrati fuerant, certam pecuniæ ſummam pro intronizatione ſua Archipresbytero & Archidiacono Ordinatoris conferrent, cujus pars una Epiſcopis qui ad Conſecrationem ex diverſis Provinciæ locis convenerant, honorarii congiariique nomine traderetur; altera vero pars, Clericis & Notariis qui in Ordinatione miniſtraverant. Clerici quoque inferiores ordinati & in Eccleſia intitulati, ſalaria quædam ſolvere conſueverant iis qui in hujuſmodi Ordinationibus miniſtrabant, quæ emphanaſtica & inſinuativa vocabantur, quaſi pro inſinuatione & deſcriptione Clerici in Libris & matricula Eccleſiæ conferri ſolita. Jura autem hujuſmodi a ſimoniæ labe exempta judicabantur, quia pecuniam ut pretium Ordinationis minime conferri exploratum erat, ſed ut honorarium ſubſidiumque ad levandos ſumptus, qui Epiſcopis tum in itinere, tum in mora facienda incumbebant, & in ſalarium laboris miniſtrorum, quibus certi reditus aſſignati non erant: nec ulla interveniente conventione, ſed ſola ſuffragante conſuetudine, ſolvebatur illa pecuniæ ſumma;

non

non erat exactio, sed spontanea contributio, quæ Superiorum lege firmata erat & ad honestam mediocritatem redacta.

Porro Annatas non conferri pro provisione aut collatione Episcopatus, Abbatiæ aut cujuslibet alterius Beneficii certum est & exploratum: idque triplici ratione ex Romanæ Cancellariæ praxi deducta, evidenter ostendit Fagnanus.

Prima ratio hæc est: Collatio & provisio Beneficii gratis fiunt, antequam solvatur aut promittatur Annata, nec ob solutionis defectum impeditur supplicationis expeditio; & tunc dumtaxat Prælati Annatas ex usu persolvere tenentur, cum Pontificium diploma obtinent, quod eorum confirmationem & provisionem testatur & probat. Quod si nunquam diploma sibi conscribi & dari curent, ut contingit illis qui ante Bullarum concessionem in aliorum favorem cedunt, nihil solvunt, quamvis Beneficium ipsis collatum fuerit. Id sexcentis in decisionibus fuisse a Rota declaratum observat Fagnanus: non ergo solvuntur Annatæ pro ipsa Beneficii collatione aut provisione.

Secunda ejusdem auctoris ratio est, quod si unum & idem Beneficium, sive illud sit de majoribus & consistorialibus, qualia sunt Episcopatus & Abbatiæ; sive de minoribus, qualia sunt reliqua omnia, in uno eodemque anno bis vel pluries vacare contigerit, & illud successive duobus conferri, Annata & servitia consueta non exiguntur nisi semel, ut pro Regno Francorum Constitutione Gregorii XII. statutum est, & Romana Curia observat: at id non fieret si Annatæ & servitia exigerentur pro collatione & provisione Beneficii.

Tertia denique Fagnani ratio est: Ex distributionibus quotidianis non solvitur Annata, uti Extravag. Joannis XXII. *cum nonnullæ*, sancitum est: hujus autem praxis non alia ratio assignari potest, nisi quod nomine fructuum distributiones hujusmodi non intelliguntur; Annatæ autem solvantur tantummodo ratione fructuum, qui Sedi Apostolicæ ex consuetudine Ecclesiarum & consensu Principum firmata solvi debent, non autem pro Beneficii provisione aut collatione.

Annatæ ergo non solvuntur pro collatione aut provisione Beneficii, sed dumtaxat pro parte fructuum qui Sedi Apostolicæ titulo subventionis ex consuetudine Prælatorum & Principum consensu firmata (aut ex titulo præambulo reservationis, uti, referentibus Oldrado & Fagnano, volunt Ultramontani) debentur; ac proinde simoniacæ nullatenus dici possunt. Et vero, quemadmodum ratiocinatur Fagnanus loco sæpius citato, *nunquam datio mutua spiritualium & temporalium simoniam inducit, quoties una non causatur ab alia.* Atqui ex dictis manifestum est Annatas solvi Romano Pontifici, non pro collatione seu provisione Beneficii, sed pro ea fructuum Beneficii parte quæ Sedi Apostolicæ jure subventionis aut reservationis, modo supra exposito, debita est; ergo &c.

Circa quintum, quid tandem circa Annatas statutum fuerit a Concilio Basileensi, Pragmatica Sanctione & Concordatis.

Resp. 1. duo de Annatis decreta a Concilio Basileensi fuisse edita: unum Sessione 12. alterum Sessione 21. His in decretis Concilium Basileense neutiquam Annatas ipsas ut illicitas aut injustas, multo minus ut simoniacas improbat; sed modum dumtaxat illas exigendi, in quo nonnullos irrepsisse abusus quærebantur Patres Basileenses. Id unum a Concilio circa Annatas

fuiſſe ſtatutum clare evincitur ex Reſponſione ſynodali a Juliano Cardinali Sedis Apoſtolicæ Legato, ejuſdemque Baſileenſis Concilii Præſide, facta ad Eugenii IV. Oratores, qua eorum querimonias contra decreta de Annatis diluit his verbis: *Cum nemo inficietur multos in exactione harum Annatarum ſolitos fieri abuſus ... ac modus ipſe exigendi oneroſus eſſet Eccleſiæ... nos his omnibus hoc decreto providimus... Per illud tamen non interdicitur, quin pro vitæ ſuſtentatione aliiſque vitæ neceſſitatibus, ſummus Pontifex aliarumque Eccleſiarum Epiſcopi, caritativum ſubſidium indicere, decimam imponere, fructuſque aliorum Beneficiorum ad tempus reſervare, vel alias ſubventionum ſpecies petere poſſint.* Extat hæc ſynodalis Reſponſio Tom. 12. Conciliorum edit. Labbeanæ pag. 704. Ex his liquido conſtat. Patres Baſileenſes Annatas ipſas titulo ſubventionis & in ſeipſa ſpectatas approbaſſe atque confirmaſſe, etſi earum exigendi rationem, in qua, ut ipſi querebantur, irrepſerant abuſus, minime probarent.

Reſp. 2. Eccleſiam Gallicanam Avarici Biturigum congregatam, decretum Seſſionis 21. Concilii Baſileenſis circa Annatas ſuſcepiſſe: illud autem decretum de ejuſdem Congregationis conſilio Pragmaticæ Sanctionis ſuæ inſeruit Carolus VIII. Refertur decretum Baſileenſe titulo 11. Pragmat. Sanctionis.

Reſp. 3. octavo & ſeptuageſimo poſt Pragmaticam Sanctionem editam anno, inita fuiſſe Concordata. *Iis vero*, inquit illuſtriſs. de Marca Lib. 6. de concord. cap. 11. numer. 12. *cum conſenſu Franciſci primi Regis abolentur omnes deliberationes Eccleſiæ Gallicanæ, & per conſequentiam neceſſariam abolita quoque eſt prohibitio ſolvendi Annatas pro Bullis Epiſcopatuum & Monaſteriorum.*

De Concilio Florentino.

Diſſoluto Baſileenſi Concilio & in duas partes ſciſſo Seſſione 25. deſiit eſſe Oecumenicum, ut antea diximus, Ex eo tempore, tum Eugenii, *tum* ſanioris Præſulum partis decreto, alia ad unionem Orientalis *Eccleſiæ cum*
Tempus. Occidentali Ferrariæ cæpit haberi Synodus die 9. Aprilis an. 1438.

Huic Concilio præfuit Eugenius Papa IV. adfuere Conſtantinopolitanus
Præſes. Patriarcha, & Alexandrini, Antiocheni Jeroſolymitani Patriarcharum Vicarii, Græci Latinique perplures Epiſcopi: interfuit etiam Paleologus Græcorum Imperator. Eo in Concilio Ferrariæ ſic congregato ſexdecim ſolemnes habitæ ſunt Seſſiones; ſed cum dira lues Ferrariam devaſtaret, rurſus Eugenius, ſacro approbante Concilio, Ferraria Florentiam tranſtulit Concilium, ubi poſt novem alias Seſſiones celebratas, feliciter abſolutum eſt: atque hac de cauſa vulgo Florentinum dici ſolet, etſi Synodica tum Ferrariæ tum Florentiæ geſta complectatur.

Acta
Concilii. Circa iſtud Concilium quæritur 1. quid Ferrariæ factum fuerit antequam ritu ſolemni inchoaretur Synodus.

Reſp. cum Paleologus Græcorum Imperator, Joſephus Patriarcha Conſtantinopolitanus, aliique Præſules Græci Ferrariam acceſſiſſent, eos Eugenius una cum Cardinalibus debito cum honore excepit: interim vero donec Synodus ritu ſolemni inchoaretur, petentibus & ſuffragantibus Græcis, de igne Purgatorio & de Sanctorum beatitudine multiplex habita eſt privata collatio. Ex utraque parte, Latinorum ſcilicet & Græcorum, duodecim de-

lecti

lecti sunt qui de hisce capitibus aliisque ecclesiasticis quæstionibus disceptarent. Græci auditis Latinis dixerunt: *Quæcumque dixistis... Græcorum Ecclesia recipit & legit, parumque inter nos hac in re differt.* Verum grassante Ferrariæ pestilentia, solemnes ibidem haberi cæperunt & accelerari Sessiones.

Quæritur 2. quid præcipui actum fuerit Ferrariæ sexdecim solemnibus Sessionibus quæ ibi habitæ fuerunt.

Resp. Bessarion Nicænus Archipræsul doctrina & sermone nulli inter Græcos secundus, Sessione 1. elegantem orationem habuit in qua Pontificis, Imperatoris, Patriarchæ ac Synodi laudes celebravit. Bessarionem imitatus est Sessione 2. Andreas Rhodi Archiepiscopus. In sequentibus Sessionibus disputationes agitatæ sunt Græcos inter & Latinos, de quinque potissimum capitibus inter utramque Ecclesiam controversis: nimirum 1. de processione Spiritus sancti a Patre & Filio. 2. de additione particulæ, *Filioque*, ad Symbolum. 3. de azymi vel fermentati panis usu pro materia sacrificii. 4. de Purgatorio. 5. de primatu Romani Pontificis. Tandem Sessione 16. editum est ac promulgatum quarto Idus Januari an. 1439. decretum de transferenda Florentiam Synodo ob ingravescentem Ferrariæ pestilentiam.

Quæritur 3. quid definitum fuerit novem reliquis sessionibus quæ Florentiæ habitæ sunt.

Resp. translato Florentiam Concilio, post multas collationes & disputationes Græcos inter & Latinos habitas, tandem facta est utriusque Ecclesiæ unio die 6. Julii anno 1439. & post solemne Sacrum ab Eugenio IV. præsentibus Græcis celebratum, in publica Sessione decretum unionis Græcorum cum Latinis, sacro approbante Concilio, promulgatum fuit latine quidem a Juliano Cardinali; græce vero a Bessarione Nicæno Archiepiscopo: talique decreto Pontifex, Cardinales, Imperator, & Ecclesiæ utriusque Episcopi & Abbates, uno excepto Marco Ephesino, subscripsere. Hoc porro unionis decretum, Litteræ unionis utriusque Ecclesiæ vulgo dictum, sive definitio Oecumenicæ Florentinæ Synodi pro Græcorum unione, incipit his verbis, *Lætentur cæli*. In eo varia doctrinæ capita sancita ac definita fuere.

Primum spectat processionem Spiritus sancti a Patre & Filio: *In nomine sanctæ Trinitatis*, inquit Eugenius Papa, *hoc sacro universali approbante Florentino Concilio deferimus ut hæc fidei veritas ab omnibus Christianis credatur & suscipiatur ..... quod Spiritus sanctus ex Patre & Filio æternaliter ..... tamquam ab uno principio & unica spiratione procedat.*

Secundum spectat particulam, *Filioque*, merito additam Symbolo: *Definimus insuper*, inquit idem Eugenius, *particulam*, Filioque, *veritatis declarandæ gratia & imminente tunc necessitate, licite ac rationaliter Symbolo fuisse appositam.*

Tertio spectat consecrationem, quæ declaratur valida, sive in azymo fiat, sive in fermentato pane: *Item in azymo sive fermentato pane triticeo corpus Christi veraciter confici.* Additur ibidem: *Sacerdotes debere in alterutro ipsum Domini corpus conficere, unumquemque scilicet juxta Ecclesiæ suæ sive Occidentalis sive Orientalis consuetudinem.*

Quartum varia complectitur: primum respicit Purgatorii pœnas, sic habetur: *Vere pœnitentes in Dei charitate decedentes, antequam dignis pœnitentiæ fructibus de commissis satisfecerint .... eorum animas pœnis Purgatorii post*

mor-

mortem purgari. Secundum, preces oblatas pro mortuis. *Et ut a pœnis hujuſmodi releventur, prodeſſe eis Fidelium vivorum ſuffragia, Miſsarum ſcilicet ſacrificia, orationes & eleemoſynas, & alia pietatis officia, quæ a Fidelibus pro aliis Fidelibus fieri conſueverunt, ſecundum Eccleſiæ inſtituta*. Tertium eſt de viſione intuitiva ſtatim a morte concedenda animabus juſtorum quibus nihil luendum ſupereſt: *illorumque animas qui poſt Baptiſma ſuſceptum, nullam omnino peccati maculam incurrerunt; illas etiam quæ poſt contractam peccati maculam..... ſunt purgatæ, in cœlum mox recipi, & intueri clare ipſum Deum trinum & unum ſicuti eſt, pro meritorum tamen diverſitate alium alio perfectius*. Definitur ibidem circa damnatorum pœnas, *illorum animas qui in actuali mortali peccato, vel ſolo originali decedunt mox in infernum deſcendere, pœnis tamen diſparibus puniendas*.

Quintum caput Sedis Apoſtolicæ & Romani Pontificis in univerſa Chriſti Eccleſia jure divino primatum ſpectat: *Item definimus ſanctam Apoſtolicam Sedem, & Romanum Pontificem univerſum orbem teneret primatum, & ipſum ſucceſſorem eſse Beati Petri Principis Apoſtolorum, & verum Chriſti Vicarium totiuſque Eccleſiæ caput, & omnium Chriſtianorum patrem ac doctorem exiſtere: & ipſi in Beato Petro paſcendi, regendi ac gubernandi univerſalem Eccleſiam a Domino noſtro Jeſu Chriſto plenam poteſtatem traditam eſſe, quemadmodum etiam in geſtis Oecumenicorum Conciliorum, & in ſacris Canonibus continetur*.

Renovant tandem Patres Florentini ordinem cæterorum Patriarcharum: *Renovantes inſuper*, inquiunt, *ordinem traditum in Canonibus cæterorum venerabilium Patriarcharum: ut Patriarcha Conſtantinopolitanus ſecundus ſit poſt ſanctiſſimum Romanum Pontificem, tertius vero Alexandrinus, quartus autem Antiochenus, & quintus Jeroſolymitanus, ſalvis videlicet privilegiis omnibus & juribus eorum*.

Circa poſtrema mox laudata Florentinæ definitionis verba, *Definimus ..... ipſi ....* (Romano Pontifici) *a Domino noſtro Jeſu Chriſto plenam poteſtatem traditam eſse, quemadmodum etiam in geſtis Oecumenicorum Conciliorum & in ſacris Canonibus continetur*, movetur quæſtio tum circa lectionem, tum circa ſenſum horumce verborum.

Quod ſpectat lectionem; alii putant ea eſſe legenda ſicuti illa deſcripſimus: *quemadmodum etiam in geſtis &c.* Alii paulo aliter: *ſecundum quod & in geſtis &c.* Alii denique ſimpliciter legunt: *quemadmodum & in geſtis &c.*

Quod ſpectat ejuſdem textus ſenſum: Ultramontani per *plenam poteſtatem* Romano Pontifici conceſſam, intelligunt poteſtatem ita plenam & ſupremam, quod ſit ſuper omnes *conjunctum* & *collective*, ut ajunt, Eccleſias; ita ut earum conjunctam vim & conceſſionem vincat. Galli vero contendunt, plenam illam & ſupremam ſummi Pontificis poteſtatem, eſſe quidem ex ordinatione divina ſuper omnes Eccleſias particulares, *ſeparatim* ac *diſtributive* ſumptas, non vero ſuper omnes *collective* & *conjunctim* Eccleſiam: unde hæc Gallorum vox eſt apud Bellarminum Lib.2. de Conciliis cap.14. *Comparare Papam cum cæteris Eccleſiis ſeorſim ſumptis, eſt comparare membrum nobiliſſimum cum minus nobili: at comparare Papam cum Concilio, eſt comparare partem cum ſuo toto, & proinde minus cum majore*.

Non eſt hujus loci has omnes quæſtiones fuſius hic excutere. Satis ſit impræſentiarum cum Illuſt. Boſſuet. in defenſ. declarat. Cleri Gallic. parte 2. Lib.10. cap.10. obſervare.

I. certum eſſe, græca æque ac latina Concilii Florentini Acta, ſacro

appro-

approbante Concilio, Eugenii nomine esse edita: porro in Actis latine exaratis, sic legitur: *Quemadmodum etiam &c.* Id vero ita esse constat ex Concilii Florentini Codicibus, qui in nobili Bibliotheca Colbertina Eugenii ac Michaelis Imperatoris signis muniti asservantur.

II. est illud certum, græco textui de verbo ad verbum congruere interpretationem, juxta quam in textu laudato sic legitur: *Secundum quod & in gestis Conciliorum Oecumenicorum & in sacris Canonibus continetur.*

III. Quidquid sit de variis illis interpretationibus, certum videtur, plenam & supremam, ad sensum Ultramontanorum, Romani Pontificis potestatem super omnem *conjunctim & collective* Ecclesiam, decreto Florentino non definiri; sed ejus primatum dumtaxat & auctoritatem jure divino super omnes Ecclesias particulares *seorsim* ac *distributive* sumptas. Id ipsum probat illustrissimus auctor mox citatus variis momentis, quæ abs re non erit eo loci paucis recensere.

Primum momentum sic est: Eo sensu Florentiæ definitum fuit, Romano Pontifici plenam potestatem regendi Ecclesiam a Christo esse concessam, quo sensu a Concilio Constantiensi Sessione 8. & a Martino V. in decretali *Inter cunctas*, sacro approbante Concilio, decretum legimus, *Ecclesiam Romanam esse supremam inter alias Ecclesias*. Porro planum est & apertum, Martinum V. & Patres Constantienses non alio sensu pontificiam potestatem in Ecclesia primam & supremam appellare, quam quod sit super omnes Ecclesias particulares *distributive* sumptas: citatis enim in locis Concilium & Pontifex sese exponunt, atque asserunt errorem esse, asserere Ecclesiam Romanam non esse supremam inter alias Ecclesias, *pro quanto negaret primatum summi Pontificis super alias Ecclesias particulares*; ergo &c.

Secundum: Synodus Tridentina & ipse Pius IV. tum in Synodi decretis, tum in fidei professione consulto omissa voluere ea verba quæ supremam, absolutam & omnino independentem Romani Pontificis auctoritatem denotant; iis vero utuntur de quibus nulla inter Catholicos controversia esse possit, quæque ipsius jure divino primatum dumtaxat designant. Hinc Pius IV. post Concilium Tridentinum in solemni fidei professione, ab iis omnibus qui ad Episcopatum promoventur, subscribenda, de Sede Apostolica hæc habet: *Sanctam Catholicam & Apostolicam Ecclesiam Romanam, omnium Ecclesiarum matrem ac magistram agnosco, Romanoque Pontifici Beati Petri Apostolorum Principis successori, ac Jesu Christi Vicario veram obedientiam spondeo ac juro.* Porro si suprema Romani Pontificis auctoritas in universas *collective* Ecclesias, Florentinæ Synodi Oecumenicæ decreto fuisset definita, profecto in fidei professione nonnulla inseruisset Pius IV. quæ plenam illam & supremam Romani Pontificis auctoritatem ab omnibus agnoscendam exprimerent.

Tertium momentum deducitur ex serie & contextu verborum decreti unionis: nempe laudata decreti verba sic inter utramque Gallorum & Ultramontanorum sententiam librata sunt ac ponderata, ut quod caput est fidei, nempe auctoritatem Pontificiam in universa Ecclesia, clare definiant; quæstionem vero circa superioritatem pontificiam inter Theologos agitatam, intactam illæsamque relinquant. Et vero *plenam a Domino Ecclesiam regendi potestatem Romano Pontifici esse concessam*, expresse docet Synodus, hocque judice Bossuetio omnes confitentur: verum an illa potestas ita plena sit, ut adunatæ quoque Ecclesiæ consensum & auctoritatem vin-

vincat unius Romani Pontificis auctoritas, nec ne; istud est de quo movebatur & etiam num movetur quæstio, & quod neutiquam definitum fuit in Concilio Florentino.

Et certe decreti verba Gallorum doctrinæ non adversantur; imo in sensum eorum sententiæ congruum facile adduci posse, ex eo colligitur, quod Synodus asserat Romano Pontifici datam a Christo potestatem regendi universalem Ecclesiam, non sane simpliciter & absolute, ita ut Ecclesiam pro arbitrio regat, prout quidam Ultramontani interpretantur; *sed quemadmodum etiam in gestis Oecumenicorum Conciliorum & in sacris Canonibus continetur*: sive ut in græco habetur, *secundum quod in gestis Oecumenicorum Conciliorum & in sacris Canonibus continetur*, ut observant Galli.

Quartum, ea definita sunt in decreto unionis, de quibus constabat inter Latinos, non vero quæ erant apud ipsos controversa, & in utramque partem disputata: alias procul dubio conquesti fuissent Græci, male profecto & inique cum ipsis tractari, a quibus graviora & difficiliora de primatu Pontificis, quam a Latinis quoque exigerentur credenda: porro de suprema potestate pontificia super omnes particulares Ecclesias *distributive* sumptas, seu quod idem est, de primatu constabat apud omnes. De isto Romani Pontificis primatu ita magnifice locuti fuerant Patres Basileenses in Responsione synodali adversus primum attentatam ab Eugenio Synodi translationem: *Quod Romanus Pontifex caput sit & primus Ecclesiæ, Vicarius Christi, & a Christo non ab hominibus vel Synodis aliis prælatus & Pastor Christianorum; & ei datæ sint a Domino claves, & uni dictum sit*: Tu es Petrus, *& solus in plenitudinem potestatis vocatus sit, alii in partem sollicitudinis & multa hujusmodi quæ vulgatissima sunt .... ista plane fatemur & credimus, operamque in hoc sacro Concilio dare intendimus, ut omnes eamdem sententiam teneant.* Et paulo post: *Omnes singulares homines, particularesque Ecclesiæ ipsi Pontifici obedire debent, nisi in his quæ huic sacræ Synodo & cuilibet alteri legitime congregatæ, præjudicium generarent.* Refertur ista Responsio synodalis Tom. 12. Concil. edit. Labb. pag. 673. 674. & sequentibus. At vero de pontificia superioritate super omnes *collective* Ecclesias, jam olim & etiam tunc graves movebantur quæstiones. Erant in omnium manibus Alliacensis, Gersonis, aliorumque Libri qui Romano Pontifici Synodum anteferrent: nemo eos Orthodoxos esse negabat; imo doctissimi plerique & Academiæ sententiam hanc propugnabant. Non ergo ista pontificia superioritas inter Theologos disputata, sed Romani Pontificis jure divino primatus ab omnibus agnitus, in decreto unionis expressus fuit ac definitus.

Et vero Florentinum decretum ab Eugenio latum est, sacro approbante Concilio, sive, ut in græco textu habetur, *consentientibus in Synodo reverendissimis Fratribus*. Jam vero Græci supremam, independentem & illimitatam Romani Pontificis auctoritatem non agnoscebant, ut constat tum ex Bessarione Græcorum doctissimo, Sessione 9. ubi sic loquitur: *Scimus quidem quæ sunt jura & prærogativæ Romanæ Ecclesiæ: nihilominus scimus prærogativæ ejus quos terminos habeant .... Quantacumque facultate polleat Romana Ecclesia, minus tamen Synodo Oecumenica & universali &c.* tum ex variis collationibus Græcos inter & Latinos habitis ad libranda & temperanda circa pontificiam auctoritatem verba decreti. Aliunde vero Concilio præsentes aderant plerique Præsules, qui interfuerant, adhærebantque prioribus decretis Basileensibus, iis scilicet quæ ante translationem Sess. 25. statuta fue-

fuerant; ut patet ex Synodi Florentinæ decreto quod incipit his verbis, *Ad laudem.* quo quidem decreto ſtatuitur, *juſtam fuiſſe ac legitimam Concilii Baſileenſis translationem ab Eugenio factam* (Bulla *Salvatoris.* an.1437.) *nec ſub decreto octavæ & undecimæ, vel cujuſcumque alterius Seſſionis dicti olim Baſileenſis Concilii, ullatenus includi.* Porro tum Græci tum Latini Baſileenſes procul dubio reclamaſſent audito hocce decreto, ſi de plenaria, ad ſenſum Ultramontanorum poteſtate, intelligendum eſſet; ergo &c.

Quintum denique momentum petitur ex judicio interpretis haud ſane ſuſpecti, Andreæ Duvallii: is enim Tractatu de ſuprema R. Pontificis auctoritate parte 4. quæſt.7. adductis Synodi Florentinæ verbis quibus in decreto unionis definitur, *Romano Pontifici ut Chriſti Vicario, Petri ſucceſſori, totius Eccleſiæ capiti, omnium Chriſtianorum patri ac doctori, paſcendi, regendi, gubernandi univerſalem Eccleſiam, plenam poteſtatem a Chriſto eſſe traditam*: ſic prædicta verba interpretatur: *Satis*, inquit, *conſtat Concilium Florentinum auctoritatem Papæ ſupra Concilium non definiviſſe. Nam etſi definiat eum eſſe Chriſti Vicarium, totius Eccleſiæ caput, & a Chriſto illi traditam poteſtatem regendi univerſalem Eccleſiam, hoc tamen nullus eorum qui contra ſentiunt, negat: illum enim habere in Eccleſiam poteſtatem univerſalem ubique locorum diffuſam admittunt, & omnium Chriſtianorum patrem atque doctorem eum agnoſcunt; ſed contendunt Concilium non propterea definiviſſe eum in Eccleſiam univerſalem, quatenus eſt legitime congregata, & eſt in Concilio aliquo generaliter per ſuos Prælatos unita & conſentiens, poteſtatem habere: tunc enim, inquiunt, Eccleſia univerſalis eſt totum quoddam, in quamlibet ſui partem etiam præcipuam, qualis eſt Romana Eccleſia, auctoritatem habens; ideoque cum nomen hoc* (univerſalis Eccleſia) *dupliciter ſumatur, diſtributive quidem pro omnibus Eccleſiis per orbem diffuſis, & collective, id eſt pro Concilio generali; priori modo ajunt Concilium Florentinum definiviſſe ſummum Pontificem in Eccleſiam univerſalem habere auctoritatem, non tamen poſteriori.* Hæc Duvallius, quibus aperte patet, vel ipſo judice doctiſſimo illo Theologo, Concilium Florentinum auctoritatem Papæ ſupra Concilium non definiiſſe.

Ex dictis in præſenti quæſito liquet, viginti quinque Seſſionibus a 9. Aprilis 1438. ad 6. Julii an.1439. tum Ferrariæ tum Florentiæ habitis, ad exitum perductum fuiſſe celeberrimæ unionis negotium.

Quæritur 4. quæ Florentinam Synodum ſubſecuta fuerint.

Reſp.1. lecta & omnium ſubſcriptionibus munita fidei definitione, ſeu decreto unionis, ſicque ſoluta Synodo, Latini Græcis varias propoſuere quæſtiones, quarum præcipuæ iſtæ ſunt.

Pima, *Cur inclinant capita, cum de minori altari ad majus nondum conſecrata deferuntur ſacra munera?*

Secunda, *Quare Epiſcopi non inungunt ſacro chriſmate, ſed Sacerdotes, cum hoc Pontificibus ſit datum?*

Tertia. *Quare contenti non eſtis Domini verbis*, Accipite & comedite: *ſed poſtea dicitis*, Et fac quidem panem hunc pretioſum corpus Chriſti tui, & tranſmutans ea Spiritu ſancto tuo, amen, amen, amen?

Quarta, *Quare conjugia dirimitis, dicente Domino*: Quos Deus conjunxit homo non ſeparet?

Quinta, *Cur Florentiæ Patriarcham non eligitis, ſed abire vultis ſine capite?*

Græ-

Græcorum ad eas quæstiones resposa non referunt Acta Concilii, sed generatim pronuntiant: *Hæc a Latinis objecta Mitylenensem Archipræsulem canonice omnia legitimeque dissolvisse, præterquam duo de quibus Papa significavit Imperatori, cur scilicet matrimonia dirimantur, & Patriarcha non eligatur.* Hinc patet Græcorum doctrinam circa dissolubilitatem Matrimonii in casu adulterii a Latinis quidem improbatam fuisse, non tamen habitam tunc velut manifestam ac formalem hæresim: alias inita certe non fuisset unio ac societas cum Græcis hæresim hanc aperte profitentibus.

Resp. 2. feliciter inita Græcorum cum Latinis unione, paulo post Florentiam accessere Legati Patriarchæ Armenorum, quærentes & ipsi unionem cum Ecclesia Romana, fideique rectitudinem. Sæpe cum ipsis contulit summus Pontifex Eugenius, virosque omnium Ordinum doctissimos deputavit, qui ab eis diligenter inquirerent de eorum fide circa Trinitatem, Incarnationem, Sacramenta, aliaque ad fidem orthodoxam spectantia: tandem decreta eorum cum Latinis unio. Hæc autem ut firmius perduraret, opportunum judicavit Eugenius, Armenis compendio tradere orthodoxæ fidei veritatem quam Romana profitetur Ecclesia: quod præstitit solemni decreto quatuor circiter post Græcorum discessum mensibus promulgato, nimirum decimo Kalend. Decembris 1439. Incipit istud decretum his verbis, *Exultate Deo adjutori nostro.* Eo in decreto, quod vulgo dici solet, Decretum pro instructione Armenorum, instruuntur Armeni summatim & obiter de fide orthodoxa quam sequi debent, & quam Romana sequitur Ecclesia.

I. Cum Armeni Nicænum I. Constantinopolitanum I. Ephesinum dumtaxat Concilia admitterent, Eugenius decrevit ut non solum tria prædicta Concilia, sed & Chalcedonense, aliaque Oecumenica Romani Pontificis auctoritate legitime celebrata, susciperent, ac cum cæteris Fidelibus venerarentur.

II. Ecclesiæ Romanæ praxim ac doctrinam circa septem novæ Legis Sacramenta ipsis tradit & explicat Eugenius.

Docet inter cætera, circa Sacramentum Confirmationis, *hujus Sacramenti materiam esse chrisma confectum ex oleo & balsamo... formam autem esse, Signo te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis.* Additur ibidem, *aliquando per Apostolicæ Sedis dispensationem, ex rationabili & urgente admodum causa, simplicem Sacerdotem.... hoc administrasse Sacramentum.*

Docet circa Eucharistiæ Sacramentum, *hujus materiam esse panem triticeum, & vinum de vite, cui ante consecrationem aqua modicissima admisceri debet.* Subditur, *formam hujus Sacramenti esse verba Salvatoris, quibus.... Sacerdos in persona Christi loquens hoc conficit Sacramentum.*

Docet circa Ordinis Sacramentum, traditionem instrumentorum esse materiam hujus Sacramenti; formam vero, verba traditioni respondentia.

III. In eodem decreto proponitur Armenis compendiosa illa fidei regula quæ incipit his verbis, *Quicumque vult salvus esse.* quæque S. Athanasio communiter adjudicatur.

IV. traditur eisdem decretum unionis cum Græcis paulo antea in Concilio Florentino sancitæ, die sexta Julii an. 1439. quod incipit, *Lætentur cæli.*

V. Ex usu Ecclesiæ Romanæ præscribitur quibus diebus celebrari debeant festivitates Annuntiationis Beatæ Mariæ Virginis; Nativitatis, Circumcisionis & Præsentationis Domini nostri Jesu Christi.

Hæc & alia fidei & disciplinæ capita, nec non quidquid tenet & docet san-

ſancta Sedes Apoſtolica & Romana Eccleſia, cum omni devotione & obedientia acceptare, ſuſcipere & amplecti nomine ſuo & ſui Patriarchæ, totiuſque ſuæ Eccleſiæ profeſſi ſunt Armenorum Oratores; ſicque feliciter etiam ſancita eſt Armenorum cum Eccleſia Romana unio & ſocietas.

Circa mox laudatum Eugenii decretum pro Armenorum unione, varia ſunt obſervanda.

Primum, decretum illud vim ac auctoritatem definitionis ſeu decreti totius Concilii Florentini non habere. Namque editum fuit decretum illud Florentiæ, jam diſſoluta Synodo, quæ pro unione Latinorum & Græcorum celebrata fuerat: Armeni quippe, quos Eugenius de fide ac doctrina Latinorum inſtruit. Florentiam non advenere, niſi aliquot diebus poſt abſolutam & ſubſcriptam Synodum; ac decretum Eugenii poſt diſceſſum Græcorum anno nimirum 1439. decimo Kalend. Decembris latum & promulgatum fuit. 2. idem colligitur ex inſcriptione & exordio decreti unionis Græcorum cum titulo & initio decreti pro Armenis comparato. Primum ſic inſcribitur. *Definitio ſanctæ Oecumenicæ Florentinæ Synodi*. Alterum vero pro Armenis. *Decretum Eugenii Papæ quarti*. Illud ſic incipit: *Eugenius Epiſcopus .... ad perpetuam rei memoriam, conſentiente.... & loca tenentibus venerabilium fratrum noſtrorum Patriarcharum & cæteris Orientalem Eccleſiam repræſentantibus*. Iſtud vero ita incipit: *Eugenius Epiſcopus... ad perpetuam rei memoriam*: nullam de Eccleſia Orientali mentionem habet. 3. exeunte decimoſexto ſæculo prodiit, teſte Salmerone. Tom. 9. tractat. 13. pag. 87. Concilium Florentinum græce editum in urbe Roma, in quo nihil refertur de adventu Armenorum & de doctrina fidei illis tradita, *quod certe factum non fuiſſet*, inquit ibidem doctiſſimus Salmeron, *ſi illorum adventus & doctrina illis tradita, ad ipſam Synodum ſpectaſſet, tamquam ejus pars*.

Quapropter cum ſub finem hujuſce Concilii, decretum pro unione Armenorum datum dicitur *Florentiæ in publica Seſſione ſynodali ſolemniter in Eccleſia majori celebrata*; de ſolis dumtaxat Occidentalibus Epiſcopis intelligi iſtud debet, qui Florentiæ Præſide ſummo Pontifice Eugenio congregati, tribus fere annis remanſerunt, uſque videlicet ad annum Domini 1442. quo anno ſexto Kal. Maji celebrata Seſſione, Romam translata fuit Synodus, uti refert Horatius Juſtinianus 3. parte Actorum Concilii Florentini. Quæ quidem non eo animo dicimus. ut quidquam detractum velimus hujus decreti auctoritati, abſit: ſed ut intelligatur quæcumque in eo continentur, a toto Concilio, tamquam ad fidem pertinentia, definita non fuiſſe.

Secundum, non conſtare apud Theologos, an Sacramentorum Confirmationis & Ordinis eſſentiales ſint an accidentales dumtaxat materiæ & formæ quæ in illo decreto recenſentur: chriſmatio ſcilicet, & porrectio inſtrumentorum, atque verba utrique reſpondentia.

Contendunt aliqui Eugenium in illo decreto non loqui niſi de materia accidentali: neque enim, inquiunt, probabile eſt ſummum Pontificem voluiſſe id ſtatuere, ex quo ſequeretur nullas eſſe & irritas Græcorum Ordinationes, cum quibus, ſacro approbante Concilio, mox ſancita fuerat unio: porro ex antiquis Græcorum auctoribus, eorum Euchologiis: nec non ex Arcudio, Morino, aliiſque compertum eſt, porrectionem inſtrumentorum apud Græcos nec eſſe in uſu, neque unquam fuiſſe; ergo &c.

Alii vero, quibus veriſimile non videtur, Eugenium, cum de Sacramentorum

torum materia ex instituto tractaret, data opera omisisse essentialem materiam, & in sola accidentali hærere voluisse, contendunt summum Pontificem de essentiali Ordinis materia loqui, atque reipsa ex recepta in Scholis sententia porrectionem instrumentorum velut essentialem Sacramenti Ordinis materiam proposuisse: cæterum nihil hac de re definiisse. Et vero, inquiunt, decretum illud non dirigitur ad universalem Ecclesiam, sed ad Armenos dumtaxat instruendos; nullum præceptum illius promulgandi in singulis Ecclesiis præscribitur.

Alii denique existimant mentem ac consilium Eugenii non fuisse omnem & solam Ordinationis materiam essentialem referre, sed eam dumtaxat quæ Armenis erat ignota, quæque erat in usu in Ecclesia Romana, cui uniri postulabant: porro, teste Menardo in notis ad Librum Sacramentorum S. Gregorii, Armeni manuum impositione utebantur. Addit Morinus, de Pœnitentia Lib. 8. cap. 18. *Florentinos Patres Armenis solum proponere quæ specialia erant in Sacramentariis Latinis, ut eos ad ea amplectenda invitarent; ut autem ea amplecterentur non jussisse.* Verum de his fusius ubi de materia & forma Sacramentorum Ordinis & Confirmationis.

Tertium, quod circa idem decretum observant nonnulli, istud est: nempe in Concilio Florentino non fuisse confixam eorum Theologorum sententiam, qui docent consecrationem non tantum verbis Christi, *Hoc est corpus meum*, perfici: sed etiam precibus, quæ antecedunt apud Latinos, & sequuntur apud Græcos prædicta Christi verba, idque variis momentis probare conantur. 1. quia in decreto unionis Græcorum, seu in solemni fidei definitione promulgata & omnium tum Græcorum tum Latinorum subscriptionibus munita, ne verbum quidem de forma consecrationis Eucharistiæ per sola Christi verba. 2. post graves & diuturnas hac de re Græcos inter & Latinos concertationes, nulla legitur facta mutatio in eorum Liturgiis, in quibus post sacra Christi verba Sacerdos Deum rogat *ut mittat Spiritum sanctum suum super proposita dona.... & panem faciat corpus Christi, vinum vero sanguinem ejus, immutans ea Spiritu sancto suo.* Ita Sancti Chrysostomi Liturgia, quæ Romæ anno 1526. auctoritate Clementis VII. græce & latine typis edita est. 3. in solemni exequiarum celebratione Patriarchæ Constantinopolitani, qui Florentiæ circa finem Concilii e vivis excesserat, propria Liturgia usi sunt Græci, nihil prorsus immutato circa ritum & formam ab ipsis inter consecrandum usurpari solita: eumdem usum postea constanter retinuere, nec de eo lis ipsa mota est a Legato quem Eugenius paulo post Constantinopolim misit. 4. equidem in decreto pro Armenis legitur, verba Christi, *Hoc est corpus meum*, esse formam Sacramenti Eucharistiæ: verum præterquam quod decretum istud, inquiunt, non est pars Synodi Oecumenicæ Florentinæ, ut mox ex Salmerone dictum est, verba decreti commode exponi possunt de forma partiali & inadæquata; quemadmodum cum in eodem decreto asseritur traditionem instrumentorum esse materiam Sacramenti Ordinis, id intelligi debet de materia accidentali aut essentiali inadæquata, non vero de materia essentiali & adæquata: cum ex usu perpetuo ac constanti utriusque Ecclesiæ compertum sit, manuum impositionem in Ordinatione semper fuisse adhibitam, adeoque hujusce Sacramenti materiam esse saltem accidentalem. Idem confirmatur ex eo quod Archipræsul Rossiæ, referente Justin. pag. 308. differens de forma consecrationis coram summo Pontifice, asserit quatuor ad Eucharistiam requiri, panem,

vinum,

vinum, Sacerdotem, ac *præcipue* verba Salvatoris: attendendum est verbum istud, *præcipue*, quo indicat Archipræsul, verba dominica formam esse Eucharistiæ præcipuam, atque adeo non totalem & adæquatam. 5. in celebri Romana Synodo sexta habita sub Gregorio VII. anno 1079. in qua edita est formula fidei cui subscripsit Berengarius, quæque incipit his verbis: *Ego Berengarius;* sic legitur, *panem & vinum per sacræ orationis verba & Sacerdotis consecrationem, Spiritu sancto invisibiliter operante, converti substantialiter in corpus & sanguinem dominicum.* Et rursus, *panem & vinum per mysterium sacræ orationis & verba nostri Redemptoris substantialiter converti in veram & propriam ac vivificatricem carnem & sanguinem Jesu Christi Domini nostri;* ergo, inquiunt ex verbis Christi & precibus exurgit forma totalis & adæquata Eucharistiæ. 6. istius opinionis defensores addunt auctoritatem Concilii Tridentini quod Sess. 13. cap. 1. Can. 3. & 4. ejusdem Sessionis aliisque in locis ubi de Eucharistia loquitur, nusquam asserit Eucharistiam confici per sola Christi verba, sed perpetuo asserit confici per benedictionem & consecrationem: porro si Synodus Florentina definiisset solis verbis dominicis, *Hoc est corpus meum*, perfici Eucharistiæ Sacramentum, profecto expressius locuti fuissent Patres Tridentini, nec ita caute adhibuissent eas loquendi rationes quæ neutri opinioni præjudicium afferrent.

VII. Iidem observant, Græcos post Synodum Florentinam, quemadmodum & antea, constanter asseruisse, nonnisi absolutis ex integro orationis precibus, quæ recitationem verborum Christi consequuntur, consecrationem perfici. Id inter cætera probant ex orthodoxa Ecclesiarum Orientalium fidei professione, quæ primum pro Russis condita fuit, postmodum vero ab omnibus Ecclesiis Patriarchalibus cum Ecclesia Romana communionem habentibus, acceptata & confirmata.

Denique allegant Ambrosium Catharinum eruditum ex Ordine Prædicatorum Theologum, Episcopum primum Minorensem a Paulo III. tum a Julio III. Archiepiscopum Compsæ creatum. Is opinionem quæ docet consecrationem perfici non tantum verbis, *Hoc est corpus meum*, sed etiam precibus quæ antecedunt apud Latinos, & sequuntur apud Græcos verba Christi, ex professo defendit, duobus ea de re scriptis opusculis, & ad Concilium, cui per septem priores Sessiones interfuerat, transmissis. Quamplures in hisce opusculis hujusce sententiæ patronos ac defensores laudat, sicut & ipse Salmeron Tom. 9. Tractatu 13. nempe Franciscum Mayronis, Gabrielem Biel, Godefridnm Pictaviensem, Telmannum, & ante istos Rupertum, Anselmum, Odonem Cameracensem, ad quos ætate Berengarii acceffit Abbaudus Lib. de fractione corporis Christi Tom. 3. Analectorum Mabillonii. Eamdem opinionem amplexus est Christophorus a Capite fontium, primo quidem Ordinis Minorum Generalis Minister, deinde Archiepiscopus Cæsariensis, tum Tractatu *De necessaria correctione Theologiæ scholasticæ*, ubi auctores mox citatos appellat; tum Epistola ad Sixtum summum Pontificem cui opus suum nuncupavit.

Cæterum quæ huc usque retulimus, non eo sane animo dicta sunt ad firmandam & astruendam veritatem opinionis quæ asserit, formam Eucharistiæ non tantum verbis Christi perfici, sed etiam precibus quæ præcedunt apud Latinos; & sequuntur apud Græcos solemnia Christi verba, ita ut ex duplici illa forma partiali & inadæquata, verbis scilicet & precibus moraliter conjunctis coalescat forma totalis & adæquata Eucharistiæ: hæc

enim ſententia perpetuæ ac conſtanti omnium ferme Theologorum doctrinæ adverſatur; aliunde levia omnino ac infirma nobis videntur quæ ad eam firmandam proponunt ipſius patroni: *Ita odioſa eſt a multis ſæculis iſta opinio*, inquit recentior eruditus Theologus, *ut vix ac ne vix toleretur*. Verum ea omnia adduximus ut inde efficeremus, ſententiam hanc, etſi falſam, non tamen nobis videri a Synodo Florentina diſerte proſcriptam.

In hanc ſententiam eo lubentius deſcendimus, quod ipſiſſima ſit illuſtriſſimi Boſſuetii doctrina, qui in Libro cui titulus, *Explication de quelques difficultés ſur le prieres de la Meſſe*, hæc duo expreſſe docet. 1. ex conſtanti SS. Patrum tum Græcorum tum Latinorum auctoritate, nec non invictis rationum momentis conſtare, in ſolis verbis Chriſti, *Hoc eſt corpus meum*, eſſentialiter conſiſtere formam Euchariſtiæ. 2. nihil hanc in rem a Patribus Florentinis aut Tridentinis fuiſſe definitum. Sic habet doctiſſimus Præſul loco mox citato pag. 323. *Que ſi aprés toutes ces raiſons & l'autorité de tant de Peres Grecs & Latins, qui mettent préciſement la conſecration dans les paroles divines, comme étant ſorties de la bouche du Fils de Dieu, & les ſeules toutes-puiſſantes, les Grecs perſiſtent encore dans le ſentiment de quelques-uns de leurs Docteurs, & ne veulent reconnoitre la conſecration conſommée qu'aprés la priere dont nous parlons; en ce cas que feronſnous, ſi ce n'eſt ce qu'on a fait à Florence, de n'inquieter perſonne pour cette doctrine, & ce qu'on a fait à Trente, où ſans determiner en particulier en quoi conſiſte la conſecration, on a ſeulement determinè ce qui arrivoit quand elle étoit faite.* Docet ibidem eruditus auctor, hanc ſolam ſententiam eſſe theologice veram, atque in catecheſibus & ſermonibus ad populum proponendam, quæ aſſerit conſecrationem in ſacris dumtaxat Chriſti verbis reponi: *Pour moi*, inquit eruditus auctor, *dans les catechiſmes & dans les ſermons je propoſerai toujours la doctrine qui établit la conſecration préciſement dans les paroles celeſtes, comme théologiquement tres-véritable, ainſi qu'on a fait dans le catechiſme du Concile.* Hactenus illuſtriſſimus auctor. Præſentem controverſiam jamdiu fere ſopitam nuper excitavit celebris Theologus in Opere cui titulus: *Explication litterale, hiſtorique & dogmatique des prieres & des ceremonies de la Meſſe*, Tom. 3. pag. 212. & ſequentibus. Hanc docte ac ſolide publico ſcripto impugnavit eruditus e Societate Jeſu Theologus. Aſt de iis ex profeſſo ubi de Euchariſtia.

Reſp. 3. peracta Græcorum & Armenorum cum Latinis unione, Florentiam ad Eugenium acceſſere Orientalium Jacobitarum Legati, enixe poſtulantes & ipſi cum Eccleſia Romana unionem, quæ quidem feliciter conſummata fuit ab Eugenio IV. anno 1441. pridie Nonas Februarii, edito ea de cauſa ac promulgato ſolemni decreto quod incipit his verbis, *Cantate Domino quoniam magnifice fecit &c.* Eo in decreto ſummatim refert ſummus Pontifex quæ ab initio Synodi, Deo favente, fauſte abſoluta fuerant: *Ecce enim*, inquit, *nondum exacto triennio in hac ſancta Oecumenica Synodo ſaluberrimam trium magnarum Nationum unionem Dominus noſter Jeſus Chriſtus pro ſua infatigabili pietate, ad commune perenneque totius Chriſtianitatis gaudium tam copioſe effecit; unde actum eſt ut pene totus Oriens, qui glorioſum Chriſti nomen adorat, ac non parva Septentrionis portio, poſt longa diſſidia cum Sancta Romana Eccleſia in eodem fidei & charitatis vinculo convenerint. Primum etenim Græci, & hi qui ſubſunt quatuor Patriarchalibus Sedibus, multas gentes nationeſque & idiomata continentibus: deinde Armeni multorum populorum gens; hodie vero Jacobini*

bini, magni etiam per Ægyptum populi, ſanctæ Sedi Apoſtolicæ uniti ſunt.

Huicce decreto pro Jacobitarum unione ac inſtructione inſerta ſunt mox relata pro Græcis & Armenis decreta; atque contra quorumdam quartas nuptias damnantium errorem declaratur, *non ſolum ſecundas, ſed tertias & quartas ac ulteriores, ſi aliquod canonicum impedimentum non obſtet, licite contrahi poſſe*. Illud autem decretum pro Jacobitis vulgo dicitur *Decretum Eugenii*, ſicut & decretum pro Armenis: quod ſcilicet utrumque poſt diſſolutam Synodum ac Græcorum diſceſſum, ab Eugenio latum fuit non a tota Florentina Synodo.

Nec obſtat quod Eugenius tradens hoc unionis decretum pro Jacobitis anno 1441. pridie Nonas Februarii, expreſſe aſſerat ſe illud tradere *in ſolemni Seſſione, ſacro approbante Oecumenico Concilio Florentino*. Idem ferme dixerat de decreto pro Armenis. Hæc, inquam, non obſtant; eo etenim ſenſu iſta decreta Oecumenicæ Synodo tribuit Eugenius, quod Patres Græci ante quorum diſceſſum Armeni advenerant, eorum de unione cum Eccleſia Romana voluntatem approbaſſent, ſanctique hujus operis curam & conſummationem ſummo Pontifici & Latinis Patribus cum eo Florentiæ in Synodo remanentibus reliquiſſent: Unde huic pro unione Armenorum decreto (idem dicendum de decreto pro Jacobitis) ſpiritu interfuiſſe dici poſſunt, & in eodem ſenſu aſſerere potuit Eugenius, ſe illud tradere decretum, *ſacro approbante Concilio Oecumenico Florentino*. Aſt inde non ſequitur, Oecumenicum fuiſſe Concilium Florentiæ poſt diſceſſum Græcorum celebratum: tunc enim Synodus Florentina non magis dici poteſt Oecumenica, quam cum poſtea eadem Synodus Florentina Romam translata, in Laterano continuata fuit ac Lateranenſis dicta: atqui Synodus Florentia Romam translata & in Laterano celebrata eo temporis puncto Oecumenica certe non erat; ergo &c.

Reſp. 4. conſummata Græcorum, Armenorum, & Jacobitarum cum Latinis unione, & Florentia Romam translata Synodo 6. Kalend. Maji an. 1441. Legati Zaræ potentiſſimi Æthiopum Imperatoris, Presbyteri Joannis vulgo dicti, ad Eugenium acceſſere anno 1442. poſtulantes ſuo omniumque Æthiopum nomine cum Eccleſia Romana unionem: hi abjuratis Jacobitarum erroribus, quibus erant impliciti, ac fidem catholicam profeſſi, ſolemni unionis ac fidei decreto recepti ſunt. Decretum autem illud quod Eugenius tradidit Æthiopibus, non aliud fuiſſe exiſtimat Horatius Juſtinian. quam decretum Jacobitarum, quorum erroribus erant addicti.

Paulo poſt, anno ſcilicet 1444. Abdala Archiepiſcopus Edeſſæ Romam venit, tum ſuo, tum Ignatii Patriarchæ Syriorum atque totius Nationis ſuæ nomine, *humiliter & devote ab Eugenio ſummo Pontifice poſtulans, ut ea fidei regula quam Eccleſia ſacroſancta Romana profitetur, eis* (Syriis) *traderetur*. Selegit ſummus Pontifex quoſdam ex ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalibus alioſque peritiſſimos, qui cum prædicto Archiepiſcopo de difficultatibus, dubiis & erroribus illius Nationis conferrent; multiſque adhibitis diſputationibus & collocutionibus compertum fuit, Syrios in his tribus capitibus errare. 1. circa proceſſionem Spiritus ſancti. 2. circa duas in Chriſto naturas. 3. circa duas in Chriſto voluntates & operationes. Verum certis Scripturarum & ſanctorum Patrum teſtimoniis convictus præfatus Archiepiſcopus, abjuratis erroribus, fidemque catholicam Patriarchæ totiuſque

Nationis Syriorum nomine profeſſus, ſpeciali unionis decreto recepti ſunt Syrii. Decretum illud promulgatum fuit pridie Kalend. Octobris an. 1444. incipit his verbis: *Multa & admirabilia diebus noſtris &c.* Extat Tom. 13, Concil. Labb. pag. 1222. 1223. & ſeq.

Tandem poſt illos omnes advenere Chaldæi & Maronitæ in inſula Cypri habitantes populi, qui ſuos pariter poſt ejuratos errores (Neſtorium ſequebantur Chaldæi, Macario vero Monothelitarum ſtrenuo defenſori adhærebant Maronitæ) atque fidem catholicam humiliter amplexi, a ſummo Pontifice Eugenio in communionem ſimiliter admiſſi ſunt, dato ea de re decreto ſeptimo Nonas Auguſti an. 1445. quod ita incipit : *Benedictus Deus &c.*

Atque ita patet; opera & ſtudio Concilii quod primum Ferrariæ, deinde Florentiæ celebratum fuit, ac demum Romam translatum, Græcos, Armenos, Jacobitas, Æthiopes, Syrios, Chaldæos & Maronitas ad unitatem & communionem Eccleſiæ Romanæ feliciter adductos fuiſſe.

Reſp. 5. Græcos inter & Latinos ſancitam pacem diu non ſtetiſſe, idque variis de cauſis. Prima cauſa fuit, Joannis Paleologi, quo præſente celebratum fuerat Concilium Florentinum, & Conſtantini qui Joanni proxime ſucceſſerat, nimium erga res civiles ſtudium, quo factum eſt ut tenue ac tepide proceſſerint in urgendo unitatis negotio, ut ad optatum finem perduceretur. Ita Eugenius in Litteris quas ad Conſtantinum Imperatorem Joannis Paleologi fratrem direxit, quæ referuntur Tomo 13. Concil. Labbe pag. 1213. & ſequentibus: ita etiam Nicolaus V. in Epiſtolis quas ad eumdem ſcripſit. Altera iterati Græcorum ſchiſmatis cauſa fuit, Marci Epheſini in ſchiſmate pertinaciſſimi contumacia: is cum obſtinate noluiſſet Synodi definitioni ſubſcribere, redux in patriam ſcriptis adverſus ſacram Synodum variis Epiſtolis, Græcos ab unione & pactis in Concilio revocavit. Hinc exceptis Patribus Græcis qui Synodo Florentinæ adfuerunt, perpauci Græci Generale hoc Concilium receperunt. Tandem unionis firmitatis obſtaculo fuere Turcæ, qui paucis poſt Synodum Florentinam annis, Græcos in ſchiſma relapſos, juſta Dei ultione, & Imperio & libertate ſpoliarunt.

Quæritur ultimo, an Oecumenica cenſenda ſit Florentina Synodus.

Reſp. Florentinam Synodum Oecumenicam eſſe congregatione, convocatione & exitu (utque uno verbo omnia complectar) auctoritate.

Probatur 1. legitima auctoritate convocata fuit Synodus, nimirum Eugenii ſummi Pontificis decreto quod incipit: *Salvatoris*. 29. Maji 1437. Hocce decreto appellat Eugenius aliud decretum ab Apoſtolicæ Sedis Legatis, & majori ac ſaniori Præſulum Baſileenſium parte Seſſione 25. editum, quo Florentiam pro futuri Concilii celebratione eligebant.

II. Omnium orbis chriſtiani Provinciarum Epiſcopi, & quotquot de jure vel conſuetudine Conciliis Generalibus adeſſe poterant, per Litteras encyclicas ſummi Pontificis convocati ſunt, nullus excluſus.

III. Synodo præfuit Eugenius ſummus Pontifex, adfuere Conſtantinopolitanus Patriarcha, & Alexandrini, Antiocheni, Jeroſolymitani, Patriarcharum Vicarii: ad eam ex omnibus chriſtiani orbis partibus quamplures Antiſtites atque Theologi, tum Orientales tum Occidentales concurrere: ei etiam interfuit Joannes Paleologus Græcorum Imperator: in ea quinque capita ad fidem pertinentia, ac præcipue illud de proceſſione Spiritus ſancti ex Filio, ſtudio curaque diligentiſſima ex Scripturæ ſacræ & ſanctorum

ctorum Patrum auctoritatibus expensa sunt; eique tandem præter unum Marcum Ephesinum omnes subscripsere. Ex his facile colligitur, Florentinam Synodum Oecumenicam esse ac dici debere.

Enim vero Synodus ad quam Orientalis & Occidentalis Ecclesiæ Episcopi concurrunt; adsunt omnes Patriarchæ, Romanus Pontifex vel per se vel per Legatos præsidet, semper Oecumenica habita est. Ita Synodum Oecumenicam quam in causa suæ hæreseos congregari postulabant Pelagiani, S. Augustinus delineat Lib. 3. contra duas Epistolas Pelagianorum cap. 12. *Istorum*, inquit, *superbia hanc etiam gloriam captare intelligitur, ut propter illos Orientis & Occidentis Synodus congregetur*. Ita etiam S. Leo Epist. 49. ad Marcianum, & Ephesina Synodus Actione 3. ubi latam in Nestorium sententiam ea de causa pro universalis Ecclesiæ judicio habendam esse asserit. Porro talis fuit Florentina Synodus: huic adfuere Græci Latinique Antistites, Eugenio Romano Pontifice per se præsidente; omnes convocati Præsules, nullus excluſus; ergo &c.

IV. Quæ in Concilio Florentino definita sunt, œcumenicæ sunt ac catholicæ fidei, seu dogmata sunt quæ Ecclesia Catholica quovis sæculo professa est, ac nunc etiam ubique profitetur. Hinc Natalis Alexander Hist. Eccles. Tom. 8. dissert. 10. art. 1. *Florentina Synodus*, inquit, *ratione dogmatum ab ea definitorum, Oecumenica totius Ecclesiæ catholicæ consensu prædicatur*. Et rursus paulo post: *Quin hoc sensu, ratione scilicet dogmatum, Florentina Synodus sit universalis, nemini Catholicorum dubium est ∴ Enim vero cur Oecumenica & legitima non censeretur, cum ipsi conveniant characteres omnes quibus legitimam seu bene gestam Synodum Gelasios I. delineat &c.*

V. Eugenius celeberrima decretali, *Moyses vir Dei*. sacro approbante Florentino Concilio edita, Bulla *Pridem ex justis*. 1. Januarii 1438. solemni unionis decreto cui omnes Græci & Latini Præsules subscripsere, & alibi sæpe, Florentinam Synodum veluti Oecumenicam prædicat. Ita etiam appellatur in solemni diplomate a Nicolao V. ad universos Christi Fideles directo, anno 1449. quarto decimo Kalend. Julii, post pacem ac communionem cum Felice & Lausannensibus initam.

Quin & Eugenius speciali Constitutione hanc in rem unice edita quinto Idus Aprilis an. 1438. expresse declarat, consentientibus Imperatore, Patriarchis, totaque Synodo, Concilium Florentinum vere esse & reputari debere Oecumenicum, *Decernimus & declaramus*, inquit, *accedente consensu dictorum Imperatoris & Patriarchæ, omniumque in præsenti existentium Synodo, sacram esse universalem seu Oecumenicam Synodum ∴ sicque ab omnibus reputari debere*.

VI. Synodus ipsa Florentina se passim Oecumenicam inscripsit: asserit se sacram esse ac universalem Synodum, non minus quam Concilium Basileense ante translationem: denique definit ac declarat id ex quo tota pendet Synodi Florentinæ auctoritas & œcumenicitas, nempe translationem Concilii Basileensis Florentiam, legitimam esse, justam ac rationabilem. *Omnibus*, inquiunt Patres Florentini in decreto quod incipit, *Ad laudem omnipotentis Dei*. quarto Idus Januarii an. 1438. *omnibus pensatis ac mature discussis ∴ videlicet decimæ nonæ Sessionis olim dicti Concilii Basileensis quod incipit*, Sicut pia mater. *cui sanctissimus ipse Eugenius assensum per suas Litteras præbuit. Item quamdam cedulam conventionalem super electione loci pro Concilii Basileensis translatione faciendi inter Patres, communi omnium assensu*

firmatam ac concordatam, cujus vigore ad decretum vigesimæ quintæ Sessionis olim dicti Concilii processum est, quod ita exorditur. Hæc sancta Synodus &c. *& quod constanter a Græcorum Oratoribus requisitus sanctissimus ipse Pontifex, per suas Litteras in generali Consistorio Bononiæ datas, Oratoribus præsentibus, publicatas, confirmavit pariter & recepit. Item Litteras ejusdem beatissimi Eugenii decimo quarto Kalendas Octobris proxime præteriti in generali Consistorio Bononiæ publicatas, in exordioque hujus continuatæ Synodi solemniter lectas, quibus Basileense Concilium de consilio & assensu Reverendissimorum Ecclesiæ Romanæ Cardinalium, Prælatis etiam tunc in Curia existentibus & laudantibus ad civitatem Ferrariensem transtulit. Item Litteras declarationis ejusdem tertio Kalend. Januarii translationem prædictam proxime subsecutas, quæ omnia hæc sancta Synodus in Actis ejusdem ad perpetuam rei memoriam de verbo ad verbum registrari mandavit, prout in eisdem Actibus continetur ∴∴ His omnibus mature discussis declarat Synodus, translationem & declarationem prædictam fuisse & esse legitimas, justas & rationabiles, ac urgentissima necessitate ad tollendum impedimentum sanctissimæ unionis Occidentalis & Orientalis Ecclesiæ, atque etiam ad evitandum scissuram in Ecclesia Dei jam imminentem, pro evidentique utilitate totius Reipublicæ christianæ fuisse & esse factas: & consequenter hanc ipsam sanctam Synodum ad ea omnia pro quibus dictum olim Basileense Concilium ab initio fuerat institutum, præsertim pro futuro Oecumenico Concilio pro ipsa sanctissima unione prædicta, in præsenti civitate in Spiritu sancto esse legitime congregatam & stabilitam, continuationemque deinceps ac prosecutionem ad prædicta omnia debere habere, translationem ipsam cum declaratione, ut præmittitur, subsecuta, laudat, suscipit & approbat.*

Prolixiorem hunc Concilii Florentini textum describendum operæ pretium duximus, ex quo patet Patres Florentinos non solum declarasse, sed & invicte demonstrasse translationem Basileensis Concilii, majoris, & sanioris Præsulum partis auctoritatem factam Sess. 25. (conformiter ad ea quæ communi omnium assensu firmata & concordata fuerant Sess. 19.) & a summo Pontifice sæpius approbatam, justam esse ac legitimam. Porro certum est, nec diffiteri possunt adversarii, quod si *justa fuerit* Concilii Basileensis Florentiam translatio, Oecumenica vere sit ac dici debeat Florentina Synodus; siquidem ante translationem Basileensis erat Oecumenica: aliunde vero Florentiæ insuper accesserunt Patriarchæ Constantinopolitanus, Alexandrinus, Antiochenus, Jerosolymitanus, ingensque Præsulum Græcorum multitudo.

VII. In omnibus Conciliorum Generalium Collectionibus Concilium Florentinum suum locum obtinet, atque Oecumenicum simpliciter inscribitur & appellatur. Ita in Collect. Romana, Regia, Colonienſi an. 1551. Binii, Labbe, Harduini &c. Porro si Oecumenica non esset Florentina Synodus, non ita constanter in omnibus Conciliorum Generalium Collectionibus simpliciter & absolute universalis ac Oecumenica nuncuparetur.

VIII. Ex communi uniuscujusque Nationis ac Scholæ Theologorum consensu. De Italis, Hispanis, Germanis, Belgis, res est per se certa: quod autem Gallos spectat, *Equidem*, inquit Natalis Alexand. loco supra laudato, *sicut Nicæna secunda Synodus olim a Gallis inter Oecumenicas numerata non fuit, Caroli Magni, Ludovici Pii, & Caroli Calvi temporibus, ob eam maxime rationem quod cultum soli Deo debitum sacris imaginibus illam tribuisse puta-*

putarent : sed his tenebris discussis, cum nempe constitit ipsam cultum dumtaxat religiosum latria inferiorem decrevisse, Gallicana Ecclesia in Conciliorum Oecumenicorum numerum ipsam adscribere non dubitavit : ita olim Galli ∴. cum illa Concilii Florentini verba, quibus summus Pontifex, potestatem regendi, pascendi ac gubernandi universalem Ecclesiam *a Christo accepisse dicitur, ab Ultramontanis Theologis eo detorqueri viderent, ut auctoritas pontificia supra universalem Ecclesiam, & Generale Concilium ipsam repræsentans extolleretur, hunc loquendi modum improbarunt ; etsi de capite fidei, scilicet de primatu Romani Pontificis, non honoris tantum, sed potestatis, & jurisdictionis a Christo immediate instituto convenirent. Ideo litterariæ contentionis fervore quandoque sunt abrepti, ut Synodum Florentinam nec legitimam esse nec Oecumenicam dicerent; quod Lothæringo Cardinali accidit ∴. Verum*, pergit idem auctor, *postquam attenta magis consideratione innotuit, Florentinum Concilium Synodorum Constantiensis & Basileensis sacrosanctis decretis de suprema Conciliorum Generalium auctoritate non repugnare, ipsum & Galli plerique omnes Theologi, excusso scrupulo, Oecumenicum absque hæsitatione appellarunt*. Hactenus insignis ille Theologus. In eumdem ferme sensum loquitur illustriss. Bossuet. defens. declarat. Cleri Gallic. Lib. 1. parte 1. cap. 2. & 3. quibus omnibus liquet, omnes passim Theologos etiam Gallos in eo jam consentire ut asserant vere Oecumenicam esse Florentinam Synodum ; etsi olim nonnulli e Gallis longe abfuerint ab agnoscenda hujusce Concilii œcumenicitate, ut mox notabat Natalis Alexander.

Nec mirum certe concordes esse Latinos Theologos in astruenda auctoritate & œcumenicitate Concilii Florentini, cum in eo etiam insigniores e Græcis, ante iteratum schisma, operam & studium strenue collocarint. Ita præ cæteris Cardinalis Bessario Archipræsul Nicænus in Epistola generali, Josephus Methonensis in responsione ad Marci, Ephesini Libellum, Joannes Plusiadenus in Dialogo de Synodo Florentina & plerique alii.

IX. Idem evincitur ex variis momentis theologicis, qnæ ex antedictis facile eruuntur.

Primum sic est: Synodus legitima auctoritate convocata, cui præfuit Romanus Pontifex, adfuere Cardinales, omnes Patriarchæ, quamplures Orientis ac Occidentis Antistites, in qua summo studio curaque diligentissima expensa sunt ac definita varia fidei capita, cujus denique definitiones Romanæ Sedis ac totius Ecclesiæ consensu & auctoritate confirmatæ sunt & acceptatæ; illa, inquam, Synodus vere est ac dici debet Oecumenica : si enim talis Concilii œcumenicitas in dubium adduceretur, jam actum esset de auctoritate & œcumenicitate omnium prorsus Conciliorum Generalium : atqui talem quoad singula puncta fuisse Synodum Florentinam, ex Actis Concilii huc usque demonstravimus; ergo &c.

Secundum sic proponitur : Concilii Oecumenici translatio justa de causa nihil illius œcumenicitati detrahit: sed Concilium Basileense erat Oecumenicum ; istud evicimus ubi de illa Synodo, legitima auctoritate, justa de causa facta fuit illius translatio, constat ex mox dictis, & ex dicendis amplius constabit; ergo &c.

Tertium ex eo deducitur, quod vana omnino sint & infirma quæ objiciuntur ad elevandam Synodi Florentinæ auctoritatem & œcumenicitatem: quod quidem clare patebit adversariorum objectiones sigillatim proponendo & refellendo.

Objicitur 1. Non potuit Eugenius Basileense Concilium dissolvere vel transferre: namque Sess. 8. & 11. ab ipso Eugenio approbatis & confirmatis statutum fuerat, a nemine, etiamsi papalis esset dignitatis, aliam Synodum Oecumenicam convocari posse stante Basileensi, atque Basileense Concilium non posse dissolvi aut alio transferri. Sic habet decretum Sessionis 8. *Hæc sancta Synodus omnes Christi Fideles, cujuscumque status aut dignitatis, etiamsi papalis, imperialis, vel regalis existant, sub obtestatione divini judicii &c. & sub pœnis contra Schismaticos a jure inflictis districte præcipit atque mandat, ne hoc sacro durante Concilio, aliam Congregationem sub nomine Generalis Concilii, quæ revera non esset Concilium, facere aut congregare &c. præsumant.* Sessione vero 11. sic legitur: *Sancta Synodus statuit ex certis rationabilibus causis, ut præsens Basileense Concilium per neminem, etiamsi papalis fuerit dignitatis, dissolvi, aut de loco ad locum mutari possit.* Duo illa decreta ab Eugenio approbata & confirmata fuere solemni Constitutione, *Dudum sacrum*. qua primam Concilii dissolutionem a se factam revocavit; quæ Constitutio Sessione 16. approbata fuit, promulgata & gestis inserta. Ex his colligunt adversarii, Synodum Basileensem ab Eugenio dissolvi, ac Ferrariam transferri non potuisse, proindeque Ferrariensem ac postmodum Florentinam Synodum Oecumenicam non esse.

Ad illud argumentum quod achillæum est adversariorum, multiplex occurrit responsio. Itaque

Resp. 1. a vigesima quinta Sessione, Synodum Basileensem duas in partes sciissam, sufficienter Ecclesiam non repræsentasse, ideoque tunc temporis Synodus Basileæ remanens, desiit esse Oecumenica. Unde Christiani plerique Principes edita deinceps ab ipsa adversus Eugenium decreta improbarunt, & inter alios Rex Christianissimus Carolus VII. & Sigismundus Augustus, ut refert Augustinus Patricius: vide quæ supra diximus ubi de Concilio Basileensi. Juxta hanc responsionem, Synodum Oecumenicam Basileensem non dissolvit Eugenius; sed ipsam propria sua in duas partes sciissione ac divisione dissolutam, Ferrariam transtulit.

Resp. 2. Concilium Basileense ab Eugenio Ferrariam translatum *fuisse* de consensu majoris & sanioris partis Præsulum Basileensium. Scilicet Sess. 25. exorta inter Patres dissentione de loco futuri Concilii pro Græcorum unione procuranda, duo contraria decreta edita sunt: unum a Cardinalibus sanctæ Sabinæ & sancti Petri ad vincula, Sedis Apostolicæ Legatis, Concilii Præsidibus, & quamplurimis aliis Præsulibus illis adhærentibus, quo Florentia & Utinum nominata sunt, loca Græcis & Romano Pontifici commoda, secundum pacta cum ipsis Græcis conventa & a tota Synodo Sessione 19. approbata. Pars altera Synodi, quæ numero Sacerdotum secundi ordinis prævalebat, at longe inferior numero Episcoporum, Avenionem, Basileam vel Sabaudiam elegit ac statuit. In hac sententiarum discordia decretum electionis Florentiæ vel Utini, juxta pacta conventa, auctoribus Legatis apostolicis, & sanioti & multo majori Antistitum parte editum, pro suo jure merito ratum habuit ac confirmavit Eugenius summus Pontifex diplomate quod incipit. *Salvatoris*. dato Bononiæ quarto Kalend. Junii an. 1437.

Resp. 3. Concilium Basileense non generaliter & absolute quamcumque Synodi translationem prohibuisse, sed eam dumtaxat quæ absque gravi necessitate & sine justis ac legitimis causis fieret. Ista constant ex Sess. 19. in

qua

qua sic loquuntur Patres: *Sancta Synodus... omnia supposita hujus sacri Concilii obtestatur, ut ante completam reformationem in capite & in membris, quantum rationabilius fieri poterit, nullatenus dissolutioni consensum præstent, nec loci permutationem fieri permittant, nisi ex justis causis & manifestis*. Porro quam justæ essent ac manifestæ hujus translationis causæ, quam evidens illarum æquitas ac necessitas, liquet ex his quæ dicta sunt, & ex Eugenii diplomate quod incipit, *Doctoris gentium*, quo universis Christi Fidelibus causas illas aperit ac proponit. *Cum*, inquit, *Legati ac Præsidentes prædicti* (Cardinales sanctæ Sabinæ & sancti Petri ad vincula) *aliique ex Prælatis plurimi, & omnes ferme Regum Principumque Oratores, Procuratores Prælatorum, Theologique ac Doctores habendam esse rationem honoris ac dignitatis Occidentalis Ecclesiæ, ea studiose servando quæ Græcis fuerant promissa censentes, ecclesiasticæque pacis ac unitatis cupientissimi, & saniorem ipsius Concilii partem facientes, ad quos etiam jus eligendi devolutum; cum partem nihilominus ante sæpe requisissent ut ad alterius loci electionem intenderet: alioquin protestantes se ista amplius sine gravi offensa Dei & ipsius Ecclesiæ insigni nota dissimulare non posse; postquam minime exauditi erant, ad electionem loci, Florentiæ scilicet aut Utini.... canonice legitimeque processerunt.... Nos autem hæc omnia attentius considerantes, conspicientesque rem eo devenisse, ut prædictos Oratores necessario exaudire cogeremur, nec supersesse modum alium prosequendi operis tam pii, & servandi Ecclesiæ Latinæ honoris, de prædicto venerabilium Fratrum nostrorum consilio & assensu, ipsorum petitis annuimus, nominationemque factam de Florentia aut Utino.... admisimus & confirmavimus*. Potuit itaque Eugenius IV. ob tantum bonum, unionem scilicet utriusque Ecclesiæ Orientalis & Occidentalis, cujus tam certa spes affulgebat, Concilium Ferrariam vel Florentiam transferre, civitates Græcis sibique commodas.

Eamdem responsionem nobis suppeditat Concilium Ferrariense decreto quod incipit, *Ad laudem*. dato in solemni Sessione ann. 438. quarto Idus Januarii ubi post recitatas mox translationis causas, sic loquitur Synodus: *Declarat hæc sancta Synodus, quod cum notoria necessitas & evidens utilitas supradictarum causarum ipsum sanctissimum Dominum ad translationem ipsam exegerit & impulerit, sub decreto octavæ & undecimæ vel cujuscumque alterius Sessionis dicti olim Basileensis Concilii, ullatenus non includi, decernitque Congregationem illam Basileæ, & omnem aliam quæ ibi vel alibi sub nomine Generalis Concilii forsitan convenerit, illegitimam potius & reprobam cumulationem & conventiculum esse censendam & censeri deberi, nullaque auctoritate Generalis Concilii posse subsistere*.

Ex dictis liquet justam ac legitimam fuisse Concilii Basileensis translationem. Ad hoc enim duo tantum requiruntur, potestas legitima, & causa gravis; atqui utraque hic intervenit. Ac primo quidem potestas legitima, nempe decretum a majori & saniori Præsulum Basileensium parte editum conformiter ad pacta Sessionis decimæ nonæ unanimiter conventa: quod quidem decretum approbavit & confirmavit Eugenius Quartus solemni diplomate, *Salvatoris*. Secundo, gravis & urgens necessitas, nimirum optatissima Græcorum unio quæ aliter perfici ac consummari non poterat: hi enim nullum alium pro Concilio celebrando locum admittebant, præter Florentiam, Utinum, aliaque in pactis conventis designata, & quo Papa conferre se posset & vellet, ut testantur mox laudati Patres Ferrarienses, Eugenius Quartus Augustinus

Pa-

Patricius in Hiſt. cap. 54. & 55. & ipſemet etiam Sguropolus in Hiſtor. Concilii Florentini Sect. 2. cap. 23. & 25. Ergo &c.

Atque hinc patet reſponſio ad illud aliud argumentum quod hinc nonnulli opponunt ad elevandam Synodi Florentinæ œcumenicitatem. Nempe, inquiunt, habitum eſt Concilium Florentinum repugnante Concilio Oecumenico, ſcilicet Baſileenſi quod tunc habebatur: non ergo Oecumenica eſt Synodus Florentina; duo enim Concilia Oecumenica ſimul diverſis in locis celebrari non poſſunt: ſiquidem, ut ajunt Patres Baſileenſes, *ſicut unica eſt ſancta catholica Eccleſia, ſic eſſe non poteſt niſi unicum Generale Concilium*. Facile, inquam, patet reſponſio: etenim ex quo cæpit celebrari Synodus Ferrarienſis, Concilium Baſileenſe duas in partes ſciſſum deſiit eſſe Oecumenicum: & vero juſta fuit ac legitima, ut mox dictum fuit ac probatum, Concilii Baſileenſis Florentiam translatio: ergo &c.

Objicitur 2. Ex toto Occidente nulli præter Italos, exceptis Oratoribus Ducis Burgundiæ, adfuerunt Synodo Florentinæ; ergo &c.

Reſpondeo Synodum Florentinam ex Epiſcopis Orientis & Occidentis congregatam fuiſſe a Romano Pontifice Eugenio IV. qui ipſi præfuit: adfuere quatuor Orientis Patriarchæ per ſe vel per alios; plerique Cardinales, Græci Latinique Antiſtites non pauci: omnium orbis chriſtiani Provinciarum Præſules, per encyclicas ſummi Pontificis Litteras convocati, nullus excluſus, merito ergo Synodus Florentina Oecumenica dici poteſt ac debet. Neque ut Synodus aliqua Oecumenicis accenſeatur, neceſſe eſt ut omnes adſint omnium chriſtiani orbis Provinciarum Epiſcopi, ſed ſufficit ut vocati fuerint, & eo ſint numero qui univerſalem Eccleſiam repræſentet: porro ita res ſe habet in Concilio Florentino; ergo &c.

Et vero in pleriſque Conciliis in Oriente celebratis, quæ totius Eccleſiæ conſenſu & approbatione veluti Oecumenica prædicantur, certum eſt duos aut tres dumtaxat Epiſcopos Occidentalis Eccleſiæ adfuiſſe; ergo cum multo plures adfuerint Epiſcopi Synodo Florentinæ, non eſt profecto cur hac parte e numero Conciliorum Oecumenicorum excludatur.

His adde, aliquos Eccleſiæ Gallicanæ Præſules Synodo Florentinæ *adfuiſſe*: eſto ex Provinciis ad Chriſtianiſſimi Regis ditionem nondum redactis, ipſi tamen ut Domino principali jure feudi obnoxiis; Joannes Epiſcopus Morinenſis & Joannes Epiſcopus Nivernenſis; Petrus Epiſcopus Dienenſis; Andreas Conferanenſis; Zanonus Epiſcopus Bajocenſis, & alii quorum ſubſcriptiones Acta exhibent.

Objicitur 3. Germani Concilium Baſileenſe ut Oecumenicum habebant: neutralitatem obſervabant inter Eugenium & Felicem: tandem Eugenio obſequium præſtiterunt, ſed ab ipſis, ſicut nec a Patribus Lauſannenſibus, cum poſtmodum ad obedientiam rediere, petita eſt Concilii Florentini receptio; ergo Synodus Florentina tunc temporis non habebatur ut Oecumenica.

Reſp. 1. quæ hic objiciuntur ſibi invicem adverſari, ſiquidem nemo non videt Germanos Concilium Baſileenſe non perpetuo agnoviſſe ut Oecumenicum, ſi neutralitatem obſervarent Eugenium inter & Felicem. Cum enim a Patribus Baſileenſibus lata fuerit Seſſ. 24. depoſitionis ſententia in Eugenium IV. tamquam *notorium & manifeſtum contumacem; mandatis univerſalis Eccleſiæ inobedientem, pacis & unitatis Eccleſiæ perturbatorem, ſchiſmaticum, hæreticum*. Seſſione vero 35. electus ſit in ſummum Pontifiem Amedeus

deus

deus ſub nomine Felicis V. & Seſſ. 40. juſſum *Chriſti Fidelibus univerſis, ut ipſi obedientiam præſtarent*; quomodo ergo dici poteſt Synodum Baſileenſem veluti Oecumenicam ab iis habitam fuiſſe, qui ipſi in re adeo gravi reluctabantur, obedientiam Felici detrectando, quales erant Germani neutralitati adhærentes?

Reſp. 2. ſedulo varias hic diſtinguendas eſſe Synodi Baſileenſis epochas. Prima, ab initio Synodi ad 25. uſque Seſſionem celebratam Nonis Maji 1437. Altera, a 25. ad 45. habitam decimo ſeptimo Kalend. Junii ann. 1443. quo tempore Lauſanam Provinciæ Biſuntinæ urbem Concilium Baſileenſe translatum fuit, Tertia demum ab illa translatione ad pacem uſque initam anno 1449. cum ſcilicet Felix & Lauſanenſes Patres Nicolaum V. Eugenii ſucceſſorem velut legitimum Romanum Pontificem veneratī ſunt, ipſiſque obedientiam promiſerunt, decretis menſe Aprili an. 1449. editis, *Summopere deſiderante*. &, *Multis ab annis*.

Equidem Germani Synodum Baſileenſem pro Oecumenica habuere ad 25. uſque Seſſionem, non autem ſubſequentibus, in quibus Baſileenſes Eugenium in jus vocare ipſumque deponere attentarunt: ſiquidem refert Auguſtinus Patricius Hiſt. Baſil. cap. 60. & 61. Sigiſmundum Auguſtum, qui huc uſque Concilio impenſe faverat, Electos alioſque Imperii Principes, Seſſionum 26. 27. 28. &c. decreta adverſus Eugenium edita, vehementer improbaſſe: porro Synodus Ferrarienſis nonniſi poſt Seſſ. 25. celebrata eſt: ergo &c.

Reſp. 3. quod ſpectat Germanorum neutralitatem, de ea ſic loquitur citatus mox Patricius cap. 73. *Convenerunt Francofordiæ Electores Imperii poſt mortem Sigiſmundi Cæſaris ad novum Cæſarem ſubrogandum: qui cum varia in dies Edicta Romam Pontificis & Baſileenſium cernerent, communi conſenſu 15. Kalend. Aprilis ejuſdem anni 1438. ſtatuunt ſe, provincialeſque omnia decreta alterius partis contra alteram partem non ſuſcipere, venerarique & Eugenium ſummum Pontificem, & Concilium Baſileenſe, velleque uſque ad ſextum menſem deliberare cujus parti ſit adhærendum. Interea tamen proteſtari ſe non diſcedere ab obedientia & reverentia Sedis Apoſtolicæ, Prælatos autem Eccleſiarum populos ſibi commiſſos jure ordinario gubernaturos. Hoc principium fuit neutralitatis Germanicæ, quæ prætextu concordiæ per ſex menſes inſtituta, ſupra ſex annos perduravit, ab Eugenio & Baſileenſius reprobata. Nemini enim parebant cum cenſuræ imponebantur.* Ex his patet Germanorum neutralitatem a Baſileenſibus & Eugenio IV. perinde fuiſſe reprobatam: atque adeo ex illa neutralitate ſic ab omnibus explosa perperam omnino conantur evincere adverſarii, Ferrarienſem ac poſtmodum Florentinam Synodum non fuiſſe Oecumenicam. Certe neutralitas illa Germanica non magis poteſt nocere œcumenicitati Concilii Florentini, quam œcumenicitati Synodi Baſileenſis: atque nonnulli ex adverſariis, non obſtante prædicta neutralitate, contendunt Synodum Baſileenſem, etiam poſt translationem Seſſione 25. factam, fuiſſe Oecumenicam; ergo &c.

Ad id quod ſubjungitur, nec a Germanis aut Patribus Lauſannenſibus, cum ſubinde ad obedientiam Eugenii IV. ipſiuſque ſucceſſoris Nicolai V. rediere, poſtulatam fuiſſe Synodi Florentiæ receptionem: reſpondeo, exinde nullatenus ſequi Synodum Florentinam non fuiſſe Oecumenicam; ſed dumtaxat ipſius œcumenicitatem non fuiſſe adeo certam & exploratam, ut ab omnibus neceſſario agnoſcenda eſſet & profitenda, ut

quis

quis in communionem Ecclesiæ reciperetur: quæ duo sane valde diversa sunt: nec unum ex altero legitime inferri potest.

Et vero aliquamdiu a Gallis dubitatum est de œcumenicitate Nicænæ II. Synodi, quod scilicet cultum soli Deo proprium sacris imaginibus ipsam tribuisse putarent: an exinde liceret inferre œcumenicam non esse Synodum illam? minime profecto. Imo tenebris discussis, cum nempe constitit prædicta Synodo, nonnisi cultum religiosum latria inferiorem imaginibus decretum fuisse, ipsam Ecclesia Gallicana Conciliis Oecumenicis annumerare non dubitavit: ita dicendum impræsentiarum de Synodo Florentina, cujus œcumenicitatem olim Germani, Lausannenses, & nonnulli ex Gallis in dubium revocarunt.

Adde quod cum certum fuisset ac exploratum, Germanos, Lausannenses &c. universa fidei capita a Concilio Florentino definita, agnoscere ac profiteri; non mirum si ab ipsis postulatum non fuerit, ut hujusce Concilii, cujus fidem constanter tenebant, œcumenicitatem agnoscerent.

Objicitur 4. Cardinalis a Lotharingia ann. 1563. mense Januario in Commonitorio ad Bertonem Secretarium suum, rebusque suis in Romana Curia gerendis præpositum dato, ut cum summo Pontifice communicaretur, disertis verbis asserit, *totam Galliam in Concilii Constantiensis, ut Oecumenici, decreta omnia consentire, Basileensem sequi, Florentinam neque Oecumenicam, neque legitimam habere; certumque Gallos mortem pati potius quam se ab ea sententia dimoveri sinant*. Ergo Florentina Synodus olim a Gallis inter Oecumenicas numerata non fuit.

Resp. cum Natali Alexandro loco antea citato: *Hæc de Florentina Synodo magni Cardinalis verba, Gallicanis Theologis necessitatem non imponere eam pariter ex Conciliorum Generalium numero expungendi, cum revera Gallicana Ecclesia Florentinæ Synodo nusquam interceserit, nec Græcorum unioni, & definitioni fidei in ea editæ adversata sit, imo eam definitionem sit perpetuo venerata*. Affert ibidem præfatus auctor exemplum quo mox usi sumus, Nicænæ scilicet secundæ Synodi, cujus œcumenicitatem Ecclesia Gallicana jam agnoscit, licet de ea olim dubitaverit. *Equidem*, inquit, *sicut Nicena II. Synodus olim a Gallis inter Oecumenicas numerata non fuit, Caroli Magni, Ludovici Pii & Caroli Calvi temporibus, quod scilicet cultum soli Deo debitum sacris imaginibus illam tribuisse putarent: sed his tenebris discussis .·.·. ipsam Gallicana Ecclesia in Conciliorum Oecumenicorum numerum adscribere non dubitavit: ita olim Galli .·.·. litterariæ contentionis fervore quandoque sunt abrepti, ut Synodum Florentinam nec legitimam esse nec Oecumenicam dicerent .·.·. Verum postquam attenta magis consideratione innotuit, Florentinum Concilium Synodorum Constantiensis & Basileensis sacrosanctis decretis de suprema Conciliorum Generalium auctoritate non repugnare, ipsum & Galli plerique omnes Theologi, excusso scrupulo, Oecumenicum absque hæsitatione appellarunt*. Hactenus Natalis Alexander.

Ex quibus liquet, Cardinalem Lotharingum aliosque nonnullos e Gallis Synodum Florentinam inter Oecumenica Concilia non numerasse, eo falso imbuti præjudicio, quod scilicet decreto Florentino quo statuitur, *Romano Pontifici regendi universalem Ecclesiam potestatem a Christo esse traditam*, convelli Constantiensis Concilii decreta, ac pontificiam supra Concilium superioritatem definiri perperam existimarent: verum cum jam constet ea in Synodo, uti antea probavimus, quæstionem hanc intactam indecisamque relictam fuisse, nec decreta Florentina Constantiensibus repugnent,

non

non eſt certe cur Synodus illa, etiam a Gallis, inter Concilia Oecumenica non recenſeretur. Reſponſionem hanc innuit Illuſtriſſ. Boſſuet. in defenſ. declarat. Cleri Gallic. parte 1. Lib. 1. cap. 2. ubi advertit, eumdem Cardinalem Lotharingum obſtitiſſe, ne in decretis Concilii Tridentini apponeretur, *ineſſe poteſtatem ſummo Pontifici regendi Eccleſiam univerſalem*, cum illa verba viderentur officere ſententiæ neganti eum eſſe ſuperiorem Concilio; ac proinde loco, *Eccleſiam univerſalem*, ponendum eſſe, *omnes Fideles & omnes Eccleſias*, quæ ſententia prævaluit. *Neque tamen*, ſubdit ibid. doctiſſimus Præſul, *noſtri ignorabant ea verba a Concilio Florentino, Græcis quoque approbantibus, in decreto unionis eſſe edita, atque optimo ſenſu, neque ipſis repugnante intelligi poſſe. Sed cum in diverſam ſententiam ab adverſariis ea verba traherentur, noſtri Epiſcopi & Theologi ſummo conſenſu vehementiſſime refugiebant, adeo verebantur ne vel ambiguis verbis ab antiqua atque animis penitus infixa doctrina recedere viderentur.*

Unum addo ex commonitorio illo, ſeu potius privata prædicti Cardinalis ad ſuum Secretarium Epiſtola, neutiquam colligi poſſe quænam fuerit ea de re Eccleſiæ Gallicanæ ſententia; tum quia acri admodum ſtylo exarata fuit, illius tituli occaſione quem Apoſtolici Legati & Itali Præſules in Seſſionis 23. Tridentinæ Canone de Romani Pontificis auctoritate octavum meditabantur, ut *Rector univerſalis Eccleſiæ diceretur:* ut ſcilicet prædicta Epiſtola occulte communicaretur Apoſtolicis Legatis & Italis Præſulibus, atque ita detererentur a ſuo propoſito circa titulum de quo mox; tum quia ea in Epiſtola plura ſunt duriora certe, quæque a mente & doctrina Cleri Gallicani longe abſunt, ut eſt inter cætera illud quod ibidem legitur, *tamquam Hæreticos notari, qui ſentiunt Concilii auctoritatem pontificia ſuperiorem non eſſe.* At iſta hæreſeos nota neganti ſententiæ impacta, Gallicanæ doctrinæ adverſatur, ut ex ipſamet Cleri Gallicani Declaratione an. 1682. manifeſte colligitur; idque variis in locis citati mox operis diſerte affirmat Illuſtriſſ. Boſſuetius, præſertim vero parte 2. Lib. 10. cap. 19. his verbis: *At Clerus Gallicanus huic ſententiæ* (de ſuprema etiam in ſummum Pontificem Concilii auctoritate) *adverſantes, neque perduelles, neque contumaces reputat, priſcamque ſententiam retinere & declarare contentus, ab omni non modo anathemate, verum etiam cenſura temperavit, tantamque rem Eccleſiæ catholicæ judicio reſervavit.* Et rurſus parte 1. Lib. 1. cap. 3. refert ex Palavicino, Epiſcopos Gallicanos in Concilio Tridentino nihil quidquam amplius flagitaſſe, quam ut utraque ſententia, ſive affirmans ſive negans ſuperioritatem Concilii ſupra Pontificem, intacta illæſaque relinqueretur, *ut quemadmodum veritas, ita etiam pax & charitas in Eccleſia catholica coleretur.* Poſtea autem ſubdit: *Quæ quidem ſecuti eorum ſucceſſores in hac poſtrema declaratione, ſimul & avitam ſententiam Eccleſiæ catholicæ, ac ut quid jam dicamus amplius, utilem defenderunt, & ab omni prorſus cenſura temperarunt.*

Objicitur 5. Carolus VII. in Conventu Bituricenſi negat, ſe Congregationem Ferrarienſem pro Concilio habuiſſe aut habere; prohibuitque ne quis e ſuis Prælatis eo ſe conferret; ergo &c.

Reſp. ex dictis patere ſolutionem: ſcilicet exinde hoc unum inferri poteſt, olim Gallos Florentinam Synodum inter Oecumenica Concilia non numeraſſe: verum poſtmodum diſcuſſis tenebris agnitaque veritate, ipſam ſummo conſenſu Conciliis Oecumenicis recenſere non dubitarunt. *Gallicanis equidem Præſulibus*, inquit mox laudatus Alexander, *a Chriſtianiſſimo*

Rege

Rege prohibitis, Ferrariam ac Florentiam proficiſci non licuit, ſicut nec ad ſecundam Synodum Nicænam proficiſci ipſis permiſerat Carolus Magnus: ſed illis capitibus fidei definiendis ac declarandis, & utriuſque Eccleſiæ unioni ſanciendæ, ſpiritu & conſenſione adfuerunt.

De Synodo Lateranenſi V.

Tempus. Præſes. Synodus Lateranenſis V. habita fuit die 10. Maji ann. 1512. Romæ ſedente Julio II. & in Germania imperante Maximiliano. Quatuor primis Seſſionibus præfuit Julius Romanus Pontifex; quintæ Raphael Cardinalis Oſtienſis, Julio lethali ægritudine decumbente; cæteris Seſſionibus ſeptem ſequentibus præfuit Leo X. recenter electus. Adfuerunt centum & quatuordecim Epiſcopi ex variis orbis chriſtiani Provinciis; Cardinales 18. Patriarchæ Orientales duo Alexandrinus videlicet & Antiochenus, aliique quamplures Prælati, Abbates, Doctores, Principum Oratores & Ordinum Generales, inter quos eminet Thomas de Vio, Cajetanus Ordinis Prædicatorum Generalis, poſtea ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalis.

Cauſa. Varias convocandæ Synodi cauſas aperit Julius II. in Bulla indictionis Concilii quæ prima Seſſione lecta fuit.

Prima ac potiſſima cauſa fuit imminentis ſchiſmatis extinctio. Scilicet infauſto diſſidio fervente, belloque Julium II. inter & Chriſtianiſſimum Regem Ludovicum XII. flagrante, tres Cardinales Bernardinus Carvaial, titulo ſanctæ Crucis, Hiſpanus; Franciſcus Borgia, titulo ſanctæ Cæciliæ, Archiepiſcopus Conſentinus, pariter Hiſpanus; Renatus de Pria, titulo ſanctæ Sabinæ, Epiſcopus Bajocenſis cum ſex aliis quos tres illi nominant in Litteris convocationis, Maximiliani Imperatoris & Ludovici XII. Galliarum Regis auctoritate freti, Concilium Oecumenicum (ut ajebant) Piſis celebrandum indixerunt Kal. Sept. 1511. Jus convocandi Concilii ad ſe devolutum contendebant prædicti Cardinales, ob negligentiam Julii ſummi Pontificis; cum ipſe promiſiſſet, voviſſet ac juraſſet inter alia capitula, *Generale Concilium intra bienninm a creatione ſua indicere* &c. quod niſi faceret, ex tunc concedebat *facultatem & poteſtatem duabus partibus ſacri Collegii congregandi Concilium Generale*. Hæc dolens, cum cerneret Julius, ut naſcentis ſchiſmatis malo citius mederetur, Concilium in Laterano celebrandum indixit eodem anno 1511.

Altera convocationis Concilii cauſa fuit morum reformatio; pax inter Chriſtianos Principes ineunda, & ſacra expeditio in Turcas promovenda.

Duodecim omnino Seſſionibus abſoluta fuit Synodus Lateranenſis, & integris ferme quinque annis perduravit; ſcilicet a die 10. Maji an. 1512. ad diem uſque 13. Martii an. 1517.

Prima Seſſione die 10. Maji celebrata, poſt Julii II. ſermonem ad Patres habitum, lectum eſt diploma indictionis Concilii ad ſchiſmatis extinctionem, Eccleſiæ reformationem, Chriſtianorum Principum pacem & concordiam, expeditionem contra Turcas promovendam.

Secunda & tertia Seſſione Piſana Synodus omniaque ejus Acta pontificio diplomate in irritum miſsa ſunt, *ſacro approbante Lateranenſi Concilio*.

Quarta Seſſione lecta fuit Bulla, qua fertur abrogatio Pragmaticæ Sanctionis, omniaque in Concilio Piſano ejus occaſione geſta reſcinduntur.

Quin-

Quinta Seſſione die 16. Februarii an. 1513. celebrata, promulgatūm fuit & approbatum pontificium diploma Julii II. quo ſimoniaca pravitas in Romani Pontificis electione damnatur; electio quæ ſimoniace fieret, irrita & nulla declaratur: Cardinales ſic eligentes, & quicumque conſilio vel auxilio electionem illam promoviſſent, pœnis canonicis ſubjiciuntur.

Huic Seſſioni, Julio II. graviter decumbente, præfuit Cardinalis Epiſcopus Oſtienſis: quatriduo poſt obiit Julius II. & 11. Martii ejuſdem anni ei canonice ſubrogatus eſt Cardinalis de Medicis, qui Leonis nomine aſſumpto, dictus eſt Leo X. & Concilii continuationem ad 27. Aprilis diem promulgari mandavit.

Sexta Seſſione, Præſide ipſo recens electo Leone X. deputati ſunt 24. Prælati cum ſelectis Cardinalibus tres in claſſes diſtributi, quarum una de pace univerſali inter Reges & Principes Chriſtianos componenda: altera, de generali reformatione, etiam Curiæ Romanæ: tertia, de diſcuſſione & abrogatione Pragmaticæ Sanctionis, & rebus orthodoxam fidem ſpectantibus ſpecialiter ageret.

Septima Seſſione, Bernardinus Carvaial & Fredericus de ſancto Severino olim ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinales, ſupplices libellos obtulerunt, quibus de ſuſcitato ſchiſmate veniam ſibi indulgeri miſericorditer poſtulabant: atque paulo poſt ſimplici clericali habitu induti & ad pedes ſummi Pontificis provoluti, ejurato prius ſolemniter ſchiſmate ſub formula ſibi a Leone X. præſcripta, in priſtinam reſtituti ſunt dignitatem.

Seſſione octava cui interfuerunt Oratores Regis Galliæ, lecta fuit per Archiepiſcopum Gneſnenſem Polonum, Conſtitutio de fide animæ humanæ ſub hac forma: *Cum diebus noſtris nonnulli auſi ſint dicere de natura animæ rationalis, quod mortalis ſit, aut unica in cunctis hominibus .·.·. ſacro approbante Concilio damnamus & reprobamus omnes aſſerentes animam intellectivam mortalem eſſe, aut unicam in cunctis hominibus.*

Seſſione nona celebrata die 5. Maji anno 1514. lecta fuit & confirmata Concilii Lateranenſis IV. Conſtitutio de reformatione Curiæ Romanæ. In eadem Seſſione circa Beneficiatos officium non recitantes ſtatuerunt Patres, *Ut quilibet habens Beneficium cum cura vel ſine cura, ſi poſt ſex menſes ab Obtento Beneficio divinum officium non dixerit, legitimo impedimento ceſſante, Beneficiorum ſuorum fructus ſuos non faciat, pro rata omiſſionis recitationis officii & temporis, ſed eos tamquam injuſte perceptos, in fabricas hujuſmodi Beneficiorum vel pauperum eleemoſynas erogare teneatur. Si vero ultra dictum tempus in ſimili negligentia contumaciter permanſerit, legitima monitione præcedente, Beneficio ipſo privetur, cum propter officium detur Beneficium.*

Seſſione 10. die 4. Maji an. 1415. celebrata, triplex promulgata fuit Leonis X. Conſtitutio. Prima quæ incipit, *Inter multiplices*. declaratur ac definitur, ſacro approbante Concilio, *Montes pietatis*, per Reſpublicas inſtitutos & auctoritate Sedis Apoſtolicæ hactenus probatos & confirmatos, *in quibus pro eorum impenſis & indemnitate aliquid moderatum ad ſolas miniſtrorum impenſas & aliarum rerum ad illorum conſervationem pertinentium, pro eorum indemnitate dumtaxat, ultra ſortem, abſque lucro eorumdem Montium accipitur, neque ſpeciem mali præferre .·.·. neque ullo pacto improbari; quinimo meritorium eſſe, & laudari ac probari debere tale mutuum, & minime uſurarium putari.* Altera Conſtitutione quæ incipit, *Inter ſollicitudines*. item ſacro approbante Concilio, ſub anathemate prohibetur ne ullus typis mandetur liber,

niſi

nisi ab Ordinario & hæreticæ pravitatis Inquisitore examinatus & approbatus fuerit. Tertia tandem, cujus initium: *Cum inter*. pro ultimo & peremptorio termino monentur Pragmaticæ Sanctionis defensores, ut ante Kalendas Octobris proxime futuri, coram sacro Concilio præsentes se sistant.

Sessione 11. celebrata die 19. Decembris ann. 1516. promulgata sunt pacta Bononiæ anno præcedenti concordata Leonem X. Romanum Pontificem inter & Franciscum I. Regem Christianissimum; atque substituta sunt in locum Pragmaticæ Sanctionis, cujus eadem Sessione abrogatio quoque promulgata fuit. De Pragmatica Sanctione egimus ubi de Concilio Basileensi; de Concordatis vero mox dicemus.

Sessione 12. habita die 16. Martii ann. 1517. lata est & approbata Constitutio Leonis X. quæ incipit, *Temerariorum*. contra infectatores Cardinalium & qui eorum domos diripiunt & bona invadunt. In eadem Sessione promulgatum est, sacro approbante Concilio, alterum speciale Leonis diploma, quo omnia & singula in Sessionibus undecim hujus Synodi statuta confirmantur; ac prohibetur sub pœna excommunicationis latæ sententiæ omnibus & singulis Christi Fidelibus, ne ea sine Sedis Apostolicæ licentia speciali interpretari præsumant. His peractis absolutum est Concilium.

Occasione Concilii Lateranensis V. varia hic quæri possunt. 1. an Pisanus Conventus, qui Synodo Lateranensi celebrandæ occasionem dedit, Generalis vel legitimi Concili nomen obtinere possit. 2. an Synodus Lateranensis Oecumenica dici possit, nec ne. 3. an decreto Sessionis 11. quo abrogatur Pragmatica Sanctio, definita fuerit superioritas pontificia supra omnia Concilia, ac reprobata Conciliorum Constantiensis & Basileensis decreta ea de re edita. 4. quæ sint hæc Concordata Leonem X. inter & Franciscum I. Bononiæ edita. 5. tandem quid sit Concordatum Germanicum.

Circa primum respondet Natalis Alexander in Hist. Eccles. XV. & XVI. sæculi dissert. 11. art. 3. *multis rationibus confici, Conventum Pisanum Generalis vel legitimi Concilii nomen & auctoritatem obtinere non posse. Præcipua momenta quibus ad id demonstrandum utitur præfatus auctor, hic indicasse satis est.*

Primum momentum sic est: Ad Romanum Pontificem regulariter pertinet congregatio, præsidentia & moderatio Conciliorum Generalium, ut Gersonius ipse docet: porro Conventus Pisanus coactus est a pauciſſimis Cardinalibus, repugnante Julio II. legitimo Pontifice; nec negligentiæ aut contumaciæ convinci poterat Julius, cum arduis his temporibus ipsi Synodum Oecumenicam convocare minime licuisset, neque recusasset præstito ea de re juramento satisfacere, sed dumtaxat distulisset, ut ipse testatur in solemni diplomate quo Synodum Lateranensem V. indicit; ergo &c. Extat diploma illud convocationis, quod incipit: *Sacrosanctæ*. Sessione 1. ejusdem Concilii Lateranensis V.

Secundum: Facultas congregandi Concilii duabus dumtaxat partibus sacri Collegii vi pactorum in Conclavi concordatorum & a Julio II. juratorum concessa erat, posito quod absque evidentissimo periculo illius Concilii indictionem neglexisset: at non duæ sacri Collegii partes, sed duo dumtaxat Ecclesiæ Romanæ Cardinales, Bernardinus Carvaial Hispanus & Fredericus de sancto Severino Mediolanensis, quibus pauci alii sese ad-

jun-

junxerunt, Conventum Pisanum indixerant. Aliunde vero evidens celebrandi Concilii Oecumenici adesse impedimentum demonstrabat Julius II. Constitutione mox laudata, temporum scilicet infelicitatem, bella variis in locis flagrantia, & urgentem necessitatem recuperandi terras & jura Romanæ Ecclesiæ; ergo &c.

Tertium: Pisanus Conventus Ecclesiam universalem repræsentare non poterat. Nam nulli huic aderant ex Italia Episcopi, nulli ex Hispania, nulli pariter ex Germania: imo Maximilianus Cæsar permisit Conventum Præsulum Germanorum Augustæ haberi, quo Pisanum Concilium tamquam schismaticum proscriptum fuit; ex Gallis duo dumtaxat Archiepiscopi, quatuordecim vero Episcopi Pisis convenerant: porro tam exiguo Episcoporum numero a legitimo Capite avulso, universalem Ecclesiam repræsentari quis dixerit?

Quartum: Christiani Principes, etiam illi qui Pisano Conventui prius adhæserant, illum quasi Conciliabulum postea ejurarunt: ita Maximilianus Imperator in mandatis quæ habentur Sess. 3. Concilii Lateranensis, in quibus sic loquitur: *Revoco quodcumque mandatum qualitercumque concessum Conciliabulo Pisano.... Declaro etiam Majestatem Cæsaream nusquam dedisse mandatum ad præfatum Conciliabulum.* Ludovicus XII. Rex Christianissimus per Oratores suos. *a prætenso Pisano Concilio penitus discessit, illique plenarie renuntiavit, ac pure, libere & simpliciter sacrosancto Lateranensi Concilio, tamquam vero, unico ac legitimo adhæsit.* Id colligitur ex Regiis mandatis Sessioni 8. Lateranensis Concilii insertis. Sic etiam Ferdinandus Rex Aragonum & Siciliæ, Sigismundus Rex Poloniæ, Emmanuel Rex Lusitaniæ &c. Instrumenta publica quibus ista constant, reperire est in Actis Synodi Lateranensis.

Quintum: Cardinales Julio II. contumaces qui Pisanam Synodum convocaverant, præfatam Synodum uti illegitimam solemniter detestati sunt, seque reos confessi, pristinæ Cardinalatus dignitati, qua a Julio fuerant exuti, restituti sunt.

Circa secundum, quid nempe sit sentiendum de œcumenicitate Lateranensis Concilii: respondet Illust. Bossuet. in defens. declarat. Cleri Gallic. p. 1. Lib. 2. cap. 8. his verbis: *Neque nunc cujusquam interest, an Lateranense Concilium sit Oecumenicum: sed tamen pro certo Oecumenico haberi, Bellarmini cunctatio & fluctuatio non sinit.* Observat ibidem Illustrissimus auctor, quidquid sit de œcumenicitate Concilii Lateranensis, exinde minime sequi hujusce Synodi doctrinam circa pontificiam superioritatem & infallibilitatem, ad fidem pertinere: *Quippe quæ hæc omnia*, inquit, *in transcursu, non in ipsa definitione dicta sint.* Quod quidem ex professo demonstrat parte 2. Lib. 10. cap. 18. de quo paulo post dicemus. Juvat interim paucis hic referre momenta utriusque sententiæ, sive negantis sive affirmantis Synodi Lateranensis V. œcumenicitatem.

Qui negant esse Oecumenicam, his potissimum nituntur momentis.

I. Pauci Episcopi ex paucis Provinciis Concilio Lateranensi adfuerunt.

II. Galli apertissime repugnarunt.

III. Equidem Episcopi Gallicani Romam vocati; sed a Julio II. infensissimo, flagrantibus non modo simultatibus, sed etiam bellis, ac postea a Leone X. rebus nedum bene compositis.

IV. Ea in Synodo, inquiunt, 1. definitum fuit, Romanum Pontificem tam-

quam auctoritatem ſuper omnia Concilia habentem, tam indicendorum, quam transferendorum ac diſſolvendorum plenum jus & poteſtatem habere. 2. Concilium Baſileenſe vocatur Conciliabulum. 3. abrogatur Pragmatica Sanctio in Concilio Baſileenſi conſtituta. Denique in celebri Conſtitutione Leonis X. *Paſtor æternus*. Seſſ. 11. ſacro approbante Concilio promulgata, decreta Baſileenſia; atque adeo, ſaltem indirecte, Conſtantienſia, reprobantur.

5. In editione Romana in ipſo Tom. 4. capite quo cætera Concilia Generalia recenſentur, hoc Lateranenſe Concilium extra lineam ac reliquorum ordinem, alio charactere reponitur.

Qui vero ſtant pro hujuſce Lateranenſis Concilii œcumenicitate.

Ajunt 1. ex toto orbe chriſtiano vocatos fuiſſe Epiſcopos, nullumque excluſum.

II. Synodo præfuiſſe Julium II. Romanum Pontificem, ipſiuſque ſucceſſorem Leonem X. adfuiſſe Cardinales 18. duos Patriarchas, Epiſcopos 114. alioſque perplures inferiores Prælatos, Abbates, generales Ordinum Miniſtros &c. ipſi denique Conventus Piſani auctores, eo derelicto, Lateranenſi Synodo adhæſerunt.

IV. Eidem Synodo veluti legitimæ adhæſere, eique per ſuos Oratores interfuere ii omnes Chriſtiani Principes, qui, ut mox vidimus, Conventum Piſanum quaſi Conciliabulum ejurarunt. Adfuere imprimis Legati Maximiliani Imperatoris, Regum Galliæ, Hiſpaniæ, Poloniæ, Luſitaniæ; Ducum & Marchionum Venetiæ, Mediolani, Mantuæ, Brandeburgenſis, Montisferrati &c. Lucenſium & Florentinorum Reſpublicæ, Sabaudiæ Dux, aliique Principes conſenſum ſuum adjunxerunt: unde concludunt illius ſententiæ aſſertores, nihil Synodo Lateranenſi deeſſe ex iis quæ ad rationem Concilii Oecumenici pertinent. Horum omnium Regum, Principum, aliorumque mandata, hujuſce Concilii Seſſionibus 2. 3. 4. & 8. inſerta ſunt,

V. Quod ſpectat Galliam, de qua ſpecialis eſt difficultas, citant quod Seſſione 8. lectum fuit mandatum Ludovici XII. datum Corbejæ 28. Octobris an. 1513. in quo approbat publicum inſtrumentum quo Fredericus Cardinalis de ſancto Severino cum duobus aliis Legatis ejus nomine, *a prætenſo Concilio Piſano penitus diſceſſerunt, illique plenarie renuntiaverunt, ac pure, libere & ſimpliciter ſacroſancto Lateranenſi Concilio, tamquam unico, vero ac legitimo adhæſerunt.*

Per eoſdem Legatos promiſit Rex Chriſtianiſſimus, effecturum ſe ut aliqui Prælati & inſignes viri nomine totius Eccleſiæ Gallicanæ Romam mitterentur cum ſufficienti mandato, qui dicto Concilio Lateranenſi adhærerent, quemadmodum cæteræ Nationes.

Et revera Seſſione 9. ejuſdem Lateranenſis Synodi refertur inſtrumentum publicum quo Joannes Lexovienſis, Antonius Engoliſmenſis, Franciſcus Ambianenſis, Joannes Cabilonenſis, Symphorianus Laudunenſis, Epiſcopi, *tam nomine ſuo, quam aliorum reverendorum Patrum Archiepiſcoporum, Epiſcoporum & omnium & ſingulorum cujuſcunque ſtatus, gradus & dignitatis exiſtentium, qui in Congregatione Piſana interfuerunt ..... renuntiant Congregationi Piſanæ jam diſſolutæ, & adhærent Concilio Lateranenſi.* Inſtrumentum illud inſcribitur. *Excuſatio Prælatorum Gallicorum*, datum fuit die 17. menſis Martii an. 1514. Ex his defenſores œcumenicitatis Concilii Lateranenſis V. colligunt, Eccleſiam Gallicanam tandem adhæſiſſe

Syno-

Synodo Lateranenſi, etſi primum ei adverſata fuiſſet, Piſano Conventui adhærendo: qua quidem poſteriori adhæſione, pergunt iidem, omnis quæ præceſſerat oppoſitio, ſublata fuit.

VI. Apparet, inquiunt, ex his quæ dicta ſunt cum ageretur de ſuſceptione Concordatorum, Regem & ejus vicem tenentes exiſtimaſſe Synodum Lateranenſem Oecumenicam eſſe: nam Antonius a Pratis Cancellarius miſſus ea de cauſa ad Senatum Pariſienſem dixiſſe refertur a Puteano in Hiſtoria abrogationis Pragmaticæ Sanctionis pag. 140. *Pour le Concile de Latran, le Roi Louis XII. & François I. l'ont approuvè.* Pag. 134. *Le Roi ſe diviſera de l'Egliſe univerſelle, ne voulant tenir le Concile de Latran.* Pag. 132. *Les Cardinaux qui tenoient le Concile de Piſe l'abandonerent & reconnurent le Concile de Latran. Louis XII. en fit autant, ainſi le dit Concile eut le conſentement de tous les Princes Chrétiens.* Ergo &c.

VII. Denique ſic ratiocinantur: Si quid obeſſet hujuſce Concilii auctoritati apud Gallos, maxime quia in eo abrogata fuit Pragmatica Sanctio; vel quia tanquam de fide definita pontificia ſuperioritas; vel denique quia decreta Conſtantienſia; aut priora Baſileenſia in eo abolita ac reſciſſa fuere: at nullum ex his dici poteſt.

Non primum: Nam Pragmatica Sanctio abrogata non fuit Seſſ. 11. die 19. Decembris an. 1516. niſi de conſenſu Regis, qui cum ſummo Pontifice de Concordatis convenerat Bononiæ circa finem ann. 1515. quæ quidem Concordata in eadem Seſſione fuere confirmata.

Non ſecundum: mox enim cum illuſt. Boſſuet. demonſtrabimus ſuperioritatem pontificiam in Concilio Lateranenſi neutiquam definitam fuiſſe, multo minus tamquam de fide.

Non tertium: Synodus Lateranenſis nequidem appellat decreta Conſtantienſia; non ergo ea reſcidit: imo *Lateranenſibus decretis firmari potius Conſtantienſia quam reſcindi*, expreſſe docet illuſt. Boſſuet. parte 2. Operis cui titulus, *Defenſio declarat. Cleri Gallic.* Lib. 10. cap. 18. Equidem, ut ibidem obſervat illuſtriſs. auctor, Synodus Lateranenſis, vel potius Leo, *Eugenii, Pii, aliorumque anteceſſorum inſiſtens veſtigiis, Baſileenſia damnat, ſed ea quæ poſt translationem geſta ſunt.* Verum, ut antea dixerat idem doctiſſimus Præſul, *poſteriora Baſileenſia nihil ad nos ſpectant: neque illa Clerus Gallicanus tutanda ſuſcipit.*

Utriuſque ſententiæ, tum negantis, tum affirmantis Concilii Lateranenſis V. œcumenicitatem huc uſque adduximus momenta: jam hic tria obſerva.

Primus, non omnino conſtare apud Ultramontanos de auctoritate & œcumenicitate Synodi Lateranenſis V. *Ipſi ſiquidem, etiam Bellarmino*, ut notat illuſtriſs. Boſſuet. loco mox citato, *Lateranenſis Concilii auctoritas viſa eſt, non admodum ſtabilis; quippe qui .·.·. de Lateranenſi Synodo hæc trepide ſcripſerit*, Lib. 2. de Concil. auctorit. cap. 17. *Concilium Lateranenſe non fuiſſe Generale vix dici poteſt*. Et rurſus eodem Libro cap. 13. *De Concilio Lateranenſi nonnulli dubitant an fuerit Generale; ideo uſque ad hanc diem quæſtio ſupereſt etiam inter Catholicos*. Unde & Duvallius 4. parte quæſt. 7. Libri de ſuprema Papæ poteſtate ſic loquitur: *Ad Concilium Lateranenſe*, inquit, *quidam ajunt non fuiſſe vere & proprie Generale, cum ei vix centum Epiſcopi interfuerint.*

II. Gallos communiter hujuſce Concilii œcumenicitatem aut in dubium

adducere, aut rejicere. In dubium adducere videntur illuſtriſs. Boſſuet. in defenſ. declarat. Cleri Gallic. parte 1. Lib. 2. cap. 8. *Lateranenſem Synodum pro certo Oecnmenico haberi, Bellarmini cunctatio & fluctuatio non ſinit.* Dupin, de antiqua Eccleſiæ diſciplina diſſert. 6. parag. 8. *cum Lateranenſi Concilio vix octoginta Patres adfuerint, e quibus ſexaginta tantum aut circiter Epiſcopi .·.·. ideo a non paucis haud immerito in dubium revocatur utrum revera ſit Generale Concilium.* Launojus autem Epiſt. ad Claudium Ameſinam Pariſienſem Archidiaconum illud expreſſe rejicit, dum aſſerit, *apud Gallos Lateranenſe V. Concilium pro Generali non haberi;* apud Italos vero & alios in univerſalium Conciliorum numerum reponi.

III. Quidquid ſit de Oecumenicitate Lateranenſis Concilii, de quo, *neque nunc*, inquit mox citatus illuſtriſſ. Boſſuet. *cujuſquam intereſt an illud ſit Oecumenicum*, nihil exinde colligitur adverſus ſupremam Conciliorum Generalium auctoritatem, aliaque Gallicanæ doctrinæ capita, quod quidem ex jam dicendis aperte patebit. Itaque

Circa tertium ſuperius propoſitum caput, ſcilicet an decretis Lateranenſibus reſciſſa fuerint decreta Conſtantienſia aut priora Baſileenſia, atque tamquam de fide definita ſuperioritas pontificia ſupra Concilia, reſpondeo negative cum ſæpius citato illuſtriſſimo Boſſuet. Iſtud autem cum ſit majoris momenti, paulo fuſius demonſtrandum videtur, variis auctorum præcipue Gallicanæ Eccleſiæ placitis addictorum teſtimoniis.

I. Idipſum ſæpius docet ac multis probat illuſt. Boſſuet. in defenſ. declarat. Cleri Gallic. parte 1. Lib. 2. cap. 8. *Sed nos*, inquit, *de Concilio iſto Lateranenſi ſuo loco diſſeremus plenius; docebimuſque hæc omnia neque ad fidem pertinere, quippe quæ in traſcurſu, non ipſa definitione dicta ſint; ac nequidem ad quæſtionem, cum Papam ſuperiorem faciant non omnimodis, ſed iis in rebus de quibus non agitur.*

Et parte 2. Lib. 12. cap. 18. *Jam quod in Lateranenſi Synodo dicitur, Romanum Pontificem ſupra omnia Concilia poteſtatem habere. Primum quidem vidimus non definiendo, ſed narrando eſſe poſitum, quod Conſtantienſibus de ea re definitionibus prævalere non poſſit.* Audis doctiſſimum Præſulem expreſſe aſſerentem, pontificiam ſuperioritatem in Synodo Lateranenſi *non definiendo, ſed narrando* dumtaxat & *in tranſcurſu fuiſſe propoſitam.*

Rurſus ibidem ſubjungit: *Ex tenore verborum conſtat eo referendum eſſe* (quod dicitur in Synodo Lateranenſi de ſuperioritate pontificia) *ut Pontifex Concilia indicere, transferre, ac diſſolvere valeat, quod nec ad quæſtionem noſtram, nec ad ea quæ tuemur Conſtantienſia decreta pertinere ſæpe oſtendimus.* Scilicet, ut alibi obſervat doctiſſimus auctor, ad ſummum Pontificem pertinet, etiam juxta Gallos, convocare Concilia, eaque certis in circumſtantiis diſſolvere aut alio transferre; nec tamen ex eo ſequitur ipſum eſſe ſimpliciter & abſolute ſupra Concilia.

Pergit doctiſſimus Præſul: *Huc accedit quod Leo, Eugenii, Pii, aliorumque anteceſſorum inſiſtens veſtigiis, Baſileenſia non damnet, ſed ea quæ poſt translationem geſta ſunt, quo etiam refertur illud, quod de ſuperiori Papæ poteſtate dicit.*

II. Idem ex profeſſo docet Launojus integra ad Mareſium Pariſienſem Theologum Epiſtola quæ refertur p. 1. Epiſtolarum pag. 359. *Nam ſi ſemel agnoſcatur*, inquit, *Conſtitutionis argumentum, liquido patebit, hinc Leonem X. aut Lateranenſem Concilium non docere ex profeſſo*, (ſuperioritatem pon-

pontificiam) *quod ab illo doceri Bellarminus asserit .... Hoc unum spectant Leo & Lateranense Concilium, ut editam a Bituricensi & Basileensi Conciliis Sanctionem Pragmaticam rescindant; & quod Bellarminus editum ex professo a Leone & Lateránensi Concilio decretum affirmat, Leonis & Concilii decretum non est, sed ratio, qui Pragmaticæ Sanctionis abrogationem a se factam sustentare conantur ..... inter Concilii decretum & Concilii rationem plerique Theologi discrimen latum constituunt.* Disertius certe asserere non potuit Launojus, Leonem X. aut Synodum Lateranensem non definiisse Papam esse supra Concilium: quodque *in transcursu* aut *narrando* a Leone X. aut Synodo Lateranensi dictum fuisse observat doctissimus Bossuet. id Leonis & Concilii rationem fuisse, non decretum affirmat Launojus.

Subinde subjungit Launojus: *Leo & Lateranense Concilium ea tantum reprobant, quæ Basileense Concilium post illius translationem ab Eugenio IV. factam, sibi sumpsit ac decrevit ..... nisi quis nodum in scirpo quærat, id umquam diffitebitur.*

III. Launojo hanc in rem præivit Richerius in Histor. Conciliorum Generalium Lib.4. part.2. pag.25. & 26. *Bulla Leonis* X. inquit, *narrationem historicam continet, non fidei aut Concilii decretum.* Quod evincere conatur egregio Duvallii testimonio mox referendo.

IV. Launojo & Richerio suffragatur Dupin jam citata dissert. 6. de antiqua Eccl. disciplina. Loquens enim de celebri Leonis X. Constitutione, *Pastor æternus*, promulgata Sess.11. qua Pragmatica Sanctio abrogata fuit, sic habet: *Perspicuum est definitionem illam non esse a Concilio universo, sed a Romano Pontifice solo editam; & quamvis initio Bullæ præfigatur, sacro approbante Concilio, patet tamen rem non fuisse in Concilio discussam, sed tantum perlectum in Concilio Pontificis decretum, quod quidem non erat conditum de hoc negotio, sed de abrogatione Pragmaticæ. Hoc vero decretum inseritur Bullæ, tamquam ratio definitionis, non tamquam definitio.... Hæc omnia ad Concilii Lateranensis decretum responderi posse notaverunt Duvallius & Bellarminus.*

V. Rem de qua agimus accuratissime evolvit Duvallius Tractatu de suprema Pontificis potestate part.4. his verbis: *Ad Concilium Lateranense quod multo expressius loquitur quam Florentinum, variæ sunt responsiones. Quidam enim ajunt non fuisse vere & proprie Generale, cum ei vix centum Episcopi interfuerint. Alii dicunt .... etiamsi Concilium absolute fuisset Generale (quod adhuc propter Episcoporum paucitatem relinquitur incertum) tamen rem ipsam ut decretum fidei catholicæ non definivit. Nulla enim in verbis Concilii nota apparet, ex qua fidei definitionem colligamus; nam nec anathema pronuntiat in eos qui contra sentient, nec dicit se hoc expresse aut proprie definire, aut esse de necessitate salutis ita credere, vel quid simile, ex quo expressa definitio colligatur. Alii denique respondent Concilium eatenus auctoritatem Papæ supra Concilia definire, quatenus id ex Scripturis, Patribus & antiquis canonibus manifeste constare censetur: ad hæc enim, si omnia verba attente expendantur, vim suæ definitionis, si quæ sit, Concilium revocat: atqui quod res illa de fide sit, ex nullo Scripturæ, Patrum & antiquorum canonum testimonio constat. Igitur non potest illud dici a Concilio Lateranensi tamquam de fide definitum.* Huc usque Duvallius in tuenda & explicanda Leonis X. Bulla. Subdit postea, neutram harum opinionum, sive quæ affirmat, sive quæ negat pontificiam superioritatem, esse de fide, neutram harum opinionum hære-

hæreticam esse, neutram erroneam & temerariam, saltem temeritate opinionis. *Cæterum*, inquit, *non tantum neutra harum opinionum hæretica est, sed etiam neutra est erronea & temeraria, saltem temeritate opinionis.* Judice ergo ipsomet Duvallio, pontificia superioritas non est de fide, nec a Leone X. aut Synodo Lateranensi definita.

VI. Non alia est, uti observat Illust. Bossuet. quoad præcipuum præsentis controversiæ caput, Bellarmini mens atque doctrina: siquidem lib. 2. de Conciliorum auctoritate cap. 17. ubi Lateranense decretum perhibet, sic loquitur: *Quamvis postea in Concilio Florentino & Lateranensi quæstio de superioritate Papæ definita videatur, tamen quia Florentinum Concilium non ita expresse hoc definivit, & de Concilio Lateranensi, nonnulli dubitant, an fuerit vere Generale, ideo usque ad hanc diem quæstio supersit etiam inter Catholicos.* Et cap. 13. ejusdem Libri 2. jam dixerat: *Quod vero Concilium Lateranense rem istam non definierit proprie ut decretum fide catholica tenendum, dubium est, & ideo non sunt proprie Hæretici qui contrarium sentiunt.* Ex his Bellarmini responsionibus non obscure colligitur, hoc Leonis decreto pontificiam superioritatem tamquam de fide ab omnibus credendam non proponi.

VII. Laudatam mox Duvallii expositionem decreti Leonis X. aut Concilii Lateranensis refert & approbat Natalis Alexander in Hist. XV. sæculi dissert. 8. art. 4. num. 16. atque ibidem observat, Constitutione Lateranensi concussa non fuisse Constantiensis & Basileensis decreta de suprema Conciliorum Generalium auctoritate, his verbis: *Frustra Lateranensis Concilii verba superius laudata ex* 11. *Sessione, objiciunt Ultramontani Theologi contra sacrosancta Conciliorum Constantiensis & Basileensis decreta de Concilii Generalis auctoritate supra Romanum Pontificem; hujusmodi enim objectio firmissimis responsionibus dissipatur, quas Magister Andreas Duvallius Doctor & Professor Sorbonicus 4. parte Libri de suprema Papæ potestate q. 7. strictim exponit.* Deinde laudatum mox Duvallii textum adducit; ac postea subdit: *Recensitæ a Magistro Duvallio responsiones, quibus conficitur Leonis X. & Lateranensis Concilii laudatum ex undecima Sessione locum non astruere propositionem de auctoritate Romani Pontificis supra Concilia, tamquam dogma fidei, pariter ostendunt isto adversariorum Achille nullatenus concuti Conciliorum Constantiensis & Basileensis decreta de Concilii Generalis auctoritate supra Papam.* Annotat ibidem, Magistro Duvallio præiviisse Cardinalem Bellarminum citato jam c. 13. Lib. 2. de Conciliorum auctoritate.

Rursus paulo post sic habet: *Quæstio illa de Concilii Oecumenici & Romani Pontificis cum illo comparati auctoritate in Synodo Lateranensi expensa non fuit: non disquisitum quid secundum Scripturas & Traditionem de illa dicendum esset; non recensita & examinata Synodi Constantiensis decreta, non rogatæ sententiæ Patrum Cavallicensis Episcopus, nullo ea de re habito tractatu Leonis X. jussu pontificium ejus diploma de Pragmaticæ Sanctionis abrogatione legit; qua quidem in diplomate sententia illa habetur*, Romanum Pontificem tamquam auctoritatem super omnia Concilia habentem, Conciliorum indicendorum, transferendorum ac dissolvendorum jus & potestatem habere. *Inserta, inquam, hæc sententia Apostolicis Litteris est ut propositio incidens, non principalis: non ut decretum, sed ut decreti ratio. Probare scilicet volens Pontifex non esse inconcussam Pragmaticæ Sanctionis auctoritatem, licet a Concilio Basileensi confirmata sit, ait Conventum Basileensem tunc a ratione Concilii Oecumenici excidisse, post translationem Synodi Ferrariam Eugenii IV. decreto; adeoque nullius esse robo-*

roboris quæ in eo gesta sunt. Hactenus Natalis Alexander, quibus manifeste liquet, auctorem hunc nedum asserere, sed & adductis rationibus demonstrare supremam Romani Pontificis etiam in Concilia Oecumenica auctoritatem, decretis Lateranensibus neutiquam esse definitam.

Non possumus hic non subjungere testimonium celeberrimi Historiæ Ecclesiasticæ auctoris D. Fleury Tom. 19. n. 18. ubi loquens de Bonifacii Constitutione, *Unam sanctam*. quæ Sessione 11. in Bulla Leonis X. *Pastor æternus*. laudata fuit sic loquitur: *En cette constitution il faut soigneusement distinguer l'exposè & la décision: tout l'exposè tend à prouver que la puissance temporelle est soumise à la spirituelle, & que le Pape à droit d'instituer, de corriger & de deposer les Souverains: cependant Boniface, tout entreprennant qu'il étoit, n'osa tirer cette conséquence qui suivoit naturellement de ses principes, ou plutot Dieu ne le permit pas; & Boniface se contenta de décider en général que tout homme est soumis au Pape, vérité dont aucun Catholique ne doute, pourvu qu'on restraigne la proposition à la puissance spirituelle*. Id unum itaque, teste citato mox celeberrimo auctore, in Bulla Bonifacii, *Unam sanctam*. (ac proinde in Constitutione, *Pastor æternus*. Leonis X. aut Synodi Lateranensis quæ præfatam Bonifacii Bullam innovat & approbat) decisum ac definitum fuit; scilicet Romano Pontifici debitam ab omnibus Christianis obedientiam, idque ex ipsomet Bullæ tenore aperte constat. *Porro*, inquit Bonifacius citata Bulla, *subesse Romano Pontifici omnem humanam creaturam declaramus, dicimus, definimus & pronunciamus omnino esse de necessitate salutis*, Extrav. *Unam sanctam*. de major. & obedient. Jam vero Romano Pontifici debitam esse ab omnibus Christianis obedientiam; veritas est fidei apud omnes Catholicos indubitata; atque ut docet Illustriss. Bossuet. cap. 1. Lib. 1. defens. declarat. Cleri Gallic. *Hæc fidei tessera est ab Episcopis & Ecclesiis omnibus Gallicanis tradita, Regia quoque auctoritate, atque omnium Ordinum consensu excepta, divulgata & custodita*. Et rursus ibidem, *Hæc vero sunt de quibus nulla inter Catholicos controversia esse possit..... Hae fide qui intra Ecclesiam sunt, ad Ecclesiæ dignitates ipsasque adeo Episcopales Cathedras promoventur*.

Non solum docent, sed & invicte probant Illust. Bossuet. Joannes Launojus, Natalis Alexander, aliique doctrinæ Gallicanæ defensores, debitam Romano Pontifici ab omnibus Christianis obedientiam decretis Lateranensibus dumtaxat fuisse definitam; non autem superioritatem pontificiam supra Concilia Oecumenica, neque decreta Constantiensia aut priora gesta Basileensia concussa fuisse ac rescissa. Præcipua horum ce auctorum momenta hic recensebimus.

Primum: Hoc unum definitum fuit in celebri Constitutione Lateranensi, *Pastor æternus*. quod jam antea in Bulla Bonifacii, *Unam sanctam*. definitum fuerat: siquidem tota vis ac summa decisionis Lateranensis fundatur in prædicta Bonifacii Bulla, quam innovat, approbat ac confirmat Synodus. En tenor decreti Lateranensis. *Et cum de necessitate salutis existat omnes Christi Fideles Romano Pontifici subesse, prout divinæ Scripturæ & sanctorum Patrum testimonio edocemur, ac Constitutione felicis memoriæ Bonifacii Papæ VIII. similiter prædecessoris nostri, quæ incipit*. Unam sanctam. *declaratur; pro eorumdem Fidelium animarum salute ac Romani Pontificis, & hujus sanctæ Sedis suprema auctoritate, & Ecclesiæ sponsæ suæ unitate & potestate. Constitutionem ipsam, sacro præsente Concilio approbante, innovamus & approbamus*,

bamus, sine tamen præjudicio declarationis sanctæ memoriæ Clementis V. quæ incipit, Meruit.

Porro in Bulla Bonifacii, *Unam sanctam.* unice definita fuit, ut mox vidimus, tum ex contextu Bullæ, tum ex celeberrimo Historiæ Ecclesiasticæ auctore, debita Romano Pontifici ab omnibus Christianis obedientia: idque insuper conceptis verbis asserit ac docet Illust. Bossuet. in defens. declarat. Cleri Gallicani parte 2. Lib. 7. cap. 24. *Duo*, inquit, *a nobis diligentissime ac subtilissime secerni oportet in Extravag.* Unam sanctam. *Primum, id quod exponit Pontifex: alterum, id quod definit ac decernit: hæc enim non ejusdem virtutis esse, & sæpe diximus & omnes confitentur. Expositionis autem hæc summa est; unam Ecclesiam esse, vivum ejus caput Christum, Christique Vicarium Petrum ac Petri successorem: duos esse gladios, spiritualem scilicet & materialem; hunc etiam Petri esse ..... & temporalem auctoritatem spirituali subjici potestati..... His ergo expositis, eo viam sibi parasse videbatur, ut Romano Pontifici omnem potestatem esse subditam etiam in temporalibus pro certo fidei dogmate definiret: at profecto non eo usque processit, hoc enim habet tantum definitio,* Porro subesse Romano Pontifici omnem humanam creaturam declaramus, definimus & pronuntiamus omnino esse de necessitate salutis: *Quod quidem est verissimum & apud Catholicos certum, si de spirituali potestate intelligatur.*

Quæ autem speciatim ibi asserit Meldensis Præsul de Bulla Bonifacii, *Unam sanctam.* ea non minus expresse affirmat eodem in Libro, de Constitutione Lateranensi, Julii II. Pii II. aliorumque Pontificum qui circa supremam & a Conciliis universalibus independentem Pontificis auctoritatem pronuntiasse videntur. *Illud etiam asserimus,* inquit cap. 5. Lib. 7. *ad placandos Catholicos, & Hæreticos retundendos, de deponendis Regibus nunquam Canonem aut professionem ab Ecclesia fuisse editam, neque a quoquam, aut Concilio, aut etiam Papa pronunciatum esse, ne quis negaret Principes a Pontificibus posse deponi.* Et rursus: *Bonifacius VIII. qui primus aggressus est temporalia, Regum ac deponendorum Principum potestatem Sedi Apostolicæ edito canone in Bulla,* Unam sanctam. *vindicare, rei novitate deterritus in nuda rei expositione stetit, neque ad rem definiendam prosiliit.... Quæ a sacris Conciliis circa temporalia decreta sunt, nunquam auctoritate Clavium facta sunt.* Ibidem subjungit Illustrissimus auctor, *Aliud profecto est factum Gregorii VII..... aliud decretum seu dogma quod universæ Ecclesiæ probandum refutandumve proponeretur.* Nihil certe in rem nostram expressius dici potest disertis hisce doctissimis Præsulis verbis.

Alterum momentum colligitur ex Natali Alexandro citata dissert. 8. in Eccles. sæculi XV. & XVI. Illa quæstio non fuit decretis Lateranensibus tamquam de fide definita, quæ in prædicta Synodo nec proposita fuit, nec expensa: aft ut mox vidimus ex Illustriss. Bossuet. & Natali Alexandro, utque colligitur ex Actis Conciliorum, quæstio de Romani Pontificis supra Concilium Oecumenicum auctoritate in Synodo Lateranensi expensa non fuit: non quæsitum quid secundum Scripturas & Traditionem de illa dicendum esset, non recensita aut discussa Conciliorum Constantiensis & Basileensis decreta, non rogatæ ea de re sententiæ Patrum; ergo &c. *Romani Pontifices*, inquit sæpius citato Lib. 7. eruditus Præsul, *in deponendis Regibus Gregorium VII. imitati, de facto non de jure processere, neque unquam quæsitum, neque canone aut professione edita constitutum, utrum & quid Ecclesiæ*

circa

circa temporalia ordinanda Chriſtus conceſſerit. Jam vero quod ibi aſſeritur de Eccleſiæ poteſtate in temporalia; id ſane de ſuperioritate, infallibilitate pontificia, aliiſque doctrinæ Gallicanæ capitibus, pariter dicendum.

Tertium momentum variis in locis ſic proponit idem illuſt. Boſſuet. Eccleſia Gallicana in Tridentina Synodo antiquam de Conciliorum poteſtate profeſſa eſt ſententiam: teſtis eſt ea de re locupletiſſimus Cardinalis Palavicinus in Hiſt. Concilii Tridentini Lib. 19. cap. 11. & 13. idem conſtat ex Epiſt. Cardinalis a Lotharingia ad Bertonem ſuum Secretarium tum Romæ agentem, & ex Claudio Sancheſio poſtea Ebroicenſi Epiſcopo ad Claudium Eſpencæum Doctorem Pariſienſem. Porro nec Pontifex, nec Synodus ab Epiſcopis & Theologis Gallicanis poſtularunt ut ab illa doctrina propugnanda deſiſterent, imo tota Synodus Tridentina & ipſe Pius IV. tum in Synodi decretis, tum in fidei profeſſione ſedulo omiſſa voluere verba quæ utrique ſententiæ ſive affirmanti ſive neganti ſuperioritatem pontificiam vel minimum officere viderentur: ex his, concludit eximius declarationis gallicanæ defenſor, perſpicue demonſtratur, nec anteriores Synodos, nec anteriores Pontifices, ac proinde nec Synodum Lateranenſem Gallicanam doctrinam proſcripſiſſe, ſed eam intactam illæſamque reliquiſſe.

Totum iſtud mire illuſtratur ac confirmatur diſerto ejuſdem illuſtriſſ. Boſſuet. teſtimonio, quod hic ex integro excribendum duximus. Sic loquitur Lib. 15. Variat. num. 165. *Selon cette regle, comme on eut proposè à Trente une formule pour expliquer l'autoritè du Pape tournée d'une maniere d'où l'on pouvoit inferer en quelque façon la ſuperioritè ſur le Concile Général, le Cardinal de Lorraine & les Evéques de France s'y étant opposés, le Cardinal Palavicin raconte lui-méme dans ſon Hiſtoire, que la formule fut ſupprimè, & que le Pape répondit*, Qu'il ne falloit definir que ce qui plairoit unanimement aux Peres. *Regle admirable pour ſeparer le certain d'avec le douteux*, pergit doctiſſimus Præſul: *D'où il eſt auſſi arrivè que le Cardinal du Perron, quoique zelè défenſeur des interets de la Cour de Rome, a declarè au Roi d'Anghelterre*, (Replique pag. 858.) que le differend de l'autoritè du Pape, ſoit par le regard ſpirituel au reſpect des Conciles Oecumeniques, ſoit par le regard temporel a l'endroit des Juriſdictions ſéculieres, n'eſt point un differend de choſes qui ſoient tenues pour articles de foi, ni qui ſoit inſerée & exigée en la confeſſion de foi, ni qui puiſſe empécher Sa Majeſtè d'entrer dans l'Egliſe lorſqu'elle ſera d'accord des autres points. *Et encore le célebre Andrè Duval Docteur de Sorbonne, à qui les Ultramontains s'étoient remis de la défenſe de leur cauſe, à décidè que la doctrine qui nie le Pape infaillible n'eſt pas abſolument contre la foi, & que celle qui met le Concille au-deſſus du Pape ne peut étre notée d'aucune cenſure, ni d'bérésie, ni d'erreur, ni meme de temeritè.*

Certum eſt ergo ac conſtans ex hactenus dictis, non ſolum ex Duvallio, Bellarmino &c. ſed etiam ex illuſtriſſimo Boſſuet. Launojo, Dupin, Natali Alexandro, aliiſque doctrinæ Gallicanæ aſſertoribus, decretis Lateranenſibus nec pontificiam ſuperioritatem definitam fuiſſe, nec Conſtantienſia decreta aut priora Baſileenſia antiquata aut reſciſſa: unde mirum certe, nonnullos e recentioribus contrarium tamquam quid indubitatum tam confidenter aſſerere. Nullus quippe eſt ex doctrinæ Gallicanæ defenſoribus, qui non accurate diſcernant definitionem inter & rationem ſeu motivum definitionis; atque docent unanimi conſenſu, decreto Lateranenſi definitum

tum dumtaxat fuisse, deberi Romano Pontifici ab omnibus Christianis obedientiam, quod quidem apud Catholicos omnes certum est ac exploratum.

Circa quartum, quo quæritur quid sint Concordata Sessione 11. Concilii Lateranensis confirmata.

Resp. 1. Hinc nomine Concordatorum, vulgo Concordati Gallici, nihil aliud intelligi quam pacta Leonem X. Pontificem maximum inter & Franciscum I. Regem Christianissimum, Bononiæ conventa anno 1516. & in Concilio Lateranensi confirmata, pro componendis altercationibus & diffidiis, occasione Sanctionis Pragmaticæ excitatis. Scilicet ut revocaretur Pragmatica Sanctio, diu enixeque rogarunt Romani Pontifices: verum frustra: siquidem perpetuo ac constanter restitere Reges Christianissimi. Hinc enatæ rixæ ac dissensiones, quas ut sedarent Leo X. & Franciscus I. Bononiæ tandem convenere de abroganda illa Sanctione Pragmatica, certis quibusdam pactis, seu conventis in ejus locum subrogatis: pacta hæc conventa, *Concordata* seu *Concordatum* vulgo nuncupantur, in quibus nonnulla Sanctionis Pragmaticæ retinentur capita, alia vero abrogantur vel immutantur ac temperantur.

Resp. 2. Concordata constare viginti tribus titulis. Edita sunt Concordata a Rebuffo cum eruditis notis: continentur Tom. 2. Commentariorum in Libertates Ecclesiæ Gallicanæ & alibi; horum sicut & Pragmaticæ Sanctionis historiam adornavit Pinsonius. Concordatorum tituli, prout referuntur a Pinsonio, ad decem omnino revocantur.

Primus spectat electiones eoque abrogatur antiquus Prælatos eligendi mos, & ejus in locum Regia subrogatur ad Prælaturas nominatio. Scilicet statuitur 1. quod in posterum Capitula Ecclesiarum Cathedralium Galliæ, vacante Sede, non amplius ad electionem Prælatorum procedent, sed quod vacatione occurrente Rex nominabit summo Pontifici infra sex menses a die vacationis Ecclesiarum earumdem computandos, *Doctorem vel Licentiatum in Theologia, aut in utroque seu altero Jurium Doctorem, aut Licentiatum in Universitate famosa*, & in vigesimo septimo ætatis suæ anno ad minus constitutum; de quo sic qualificato per Regem nominato & *aliunde* idoneo, summus Pontifex vacanti Ecclesiæ providere teneatur.

II. Statuitur, quod si Rex minus capacem nominaverit, postquam admonitus fuerit, intra tres menses alium nominabit: alioquin, ut Ecclesiarum hujusmodi vacationi celeriter consulatur, Papa libere providere poterit non expectata Regis nominatione. Idem statuitur de Episcopatibus eorum qui in Curia Romana decesserint.

III. Decernitur ac declaratur, quascumque electiones quæ habebuntur in præjudicium hujusce conventionis, nullas fore ac invalidas.

IV. Excipiuntur tamen, nec in decreto comprehenduntur, *Consanguinei Regis ac personæ sublimes ex causa rationabili & legitima in nominatione & Apostolicis Litteris exprimenda, nec non Religiosi Mendicantes reformati eminentis scientiæ, & excellentis doctrinæ, qui juxta sui Ordinis regularia instituta ad gradus hujusmodi assumi non possunt.*

V. Tandem quoad Abbatias & Prioratus conventuales vere electivos eodem ferme modo utendum decernitur, quo circa Episcopatus, excepto ætatis termino qui reducitur ad viginti tres annos.

Secundus Concordatorum titulus spectat reservationes, eoque prohibetur ne deinceps ullæ dentur gratiæ expectativæ, nullæque fiant reservationes,

nes, sive generales, sive speciales ad vacatura Beneficia ; Canonicos tamen creare permittitur ad effectum dumtaxat obtinendi dignitatem, personatum vel officium, sed non Præbendam primo vacaturam.

Tertius est de Collationibus & Præbenda Theologali, nec non de Graduatis tum simplicibus, tum nominatis. Circa Graduatos idem statuitur quod Basileense Concilium & Pragmatica Sanctio antea decreverant, videlicet ut Graduatis, præter Theologales Præbendas & Parochiales Ecclesias in villis muratis constitutas, conferatur insuper aliorum Beneficiorum per obitum vacantium tertia pars, non quidem per turnum, ut Pragmatica Sanctio ordinaverat ; sed ita, ut ea ipsis determinate conferantur Beneficia quæcumque vacatura, intra quatuor anni menses, scilicet Januarium, Aprilem, Julium & Octobrem: iis tamen exceptis Beneficiis quæ ex nominatione Regia pendent, vel sunt de Jure Regaliæ, vel de laicali patronatu, vel quæ sunt electiva, aut Capitulorum dignitates. Agitur præterea eodem in titulo. 1. de tempore studii. 2. de insinuatione & exhibitione Litterarum. 3. de Beneficiis exprimendis. 4. de repletione. 5. de regula, *Regularia Regularibus* &c.

Quartus titulus est de Mandatis Apostolicis a summis Pontificibus olim dari consuetis, sed postea per Tridentinum abrogatis Sess. 24. cap. 19. de reformatione.

Quintus est de causis & appellationibus ; & statuitur ut omnes & singulæ causæ, exceptis majoribus in jure expresse denominatis, in partibus finiantur ac terminentur apud illos Judices, qui de jure vel consuetudine præscripta aut privilegio, earum cognitionem habere debent. Idem sancitum fuerat in Pragmatica.

Quoad appellationes vero, ibidem præscribitur ut fiant ad Superiorem immediatum, & non ad alium, licet summum Pontificem, omisso medio. Insuper decernitur non licere a tertia definitiva sententia provocare: seu quod idem est, *tertiam definitivam sententiam etiam conformem, omni mora cessante executioni debite demandari debere, quacumque appellatione interposita non obstante*.

Sextus articulus est de pacificis possessoribus.

Septimus de concubinariis.

Octavus, de excommunicatis non vitandis. Circa hunc articulum vide quæ diximus ubi de Pragmatica Sanctione, & Sess. 20. Concilii Basileensis.

Nonus, de interdictis non leviter ferendis.

Decimus, de sublatione Clementinæ, *Litteris*. quæ est in tit. *De probat.* Quinque hi posteriores articuli similes omnino sunt in Pragmatica.

Quoad Annatas, ne verbum quidem habitum in Concordatis, de quibus consule Rebuff. in Concord. Doujat in specimine Juris, Pinson. in Hist. Concord. &c.

Resp. 3. cum doctissimo Archipræsule de Marca L. 6. de Concord. cap. 9. & Natali Alexandro dissert. 11. in Hist. Eccles. XVI. sæculi art. 6. quæ per Concordata in Ecclesia Gallicana facta est mutatio, electionum scilicet & Pragmaticæ Sanctionis abrogatione, utilitate Ecclesiæ postulante facta est, pace nimirum & concordata Sacerdotium inter & Imperium eam exigente; atque multiplici Concordatorum commodo longe compensatur.

Id ipsum variis in locis docet ac probat laudatus mox illustrissimus de Marca, præsertim vero Lib. 6. Concord. cap. 9. ubi varia quæ ex Concor-

cordatis enata ſunt commoda recenſendo, ſic loquitur: *Conſtat, Pragmaticam Sanctionem, quæ pravam reſervationum conſuetudinem tollebat invitis iis quorum intererat, Gallos tamen in pari confuſione reliquiſſe quoad ſtatum hierarchicum Eccleſiæ; eo quod ſummi Pontifices recuſarent confirmationem electionum Metropolitanorum, & in aliis præterea articulis acquieſcere nollent. Quo fiebat ut cum in ſpeciem bono reformationis frueremur, ſchiſmatis malo laboraremus, licet nulla noſtra culpa eſſet. Animorum concordiam revocavere Concordata, quæ reſervationum abuſum prorſus ſuſtulerunt. Electiones ſane Capitulorum ambitu fiebant, eiſque perſæpe vim inferebant Regum preces a Pragmatica Sanctione approbatæ, adeo ut Guillelmus Benedicti celeberrimus illa ætate Juriſconſultus, affirmet preces illas habuiſſe & habere debuiſſe vim imperii apud Canonicos electores. Concordata igitur abolent electiones, & in earum locum ſubſtituunt jus nominationis, quod Regi tribuunt, exemplo petito a Regibus primæ ſtirpis, qui jure illo utebatur cum conſenſu Cleri: quod jus viam præcludit ambitioni & ſimoniæ quæ exercebatur ad emenda ſuffragia Canonicorum. Attamen nominationis jus ſic conceditur Principi, ut ad ſummum Pontificem pertineat confirmatio electionum, qua potiebatur abſque ulla controverſia ante Pragmaticam Sanctionem. Verum incommodum hoc compenſatur ingenti commodo, cum hoc pacto finis impoſitus ſit litibus quas in Romana Curia conteſtari receptum erat ſumptibus immenſis, ut electionum nullitas diſcuteretur. Quo fiebat ut partes contendentes ad inopiam redigerentur. Regno incommoda importarentur, & Eccleſiæ ob id diu vacarent.* Hactenus eruditus Præſul, quibus Concordatorum utilitates & commoda nedum exponit ac probat; ſed & ſolide confutat quæ ad ea impugnanda ſolent objici.

Non alia eſt mens Natalis Alexandri loco mox citato, ubi præſentem controverſiam fuſe proſequitur; atque ex profeſſo multis probat, quod impræſentiarum contendimus, electionum & Pragmaticæ Sanctionis abrogationem, variis Concordatorum commodis abunde compenſari.

Objicit ſibi ibidem Natalis Alexander 1. ſupremum Senatum Pariſienſem diu ac fortiter promulgationi Concordatorum obſtitiſſe, nec ea in Acta retuliſſe, niſi ex ordinatione & mandato Regis iteratis vicibus facto die 22. Martii 1517. imo de Pragmaticæ antiquatione a Concilio Lateranenſi facta ad futurum Concilium appellaſſe die 19. Martii ejuſdem an. 1517. quam quidem appellationem denuo iteravit die 24. ejuſdem menſis & anni; 2. eorumdem Concordatorum promulgationi Academiam Pariſienſem interceſſiſſe & ad futurum Concilium appellaſſe eodem menſe & anno: hujus appellationis inſtrumentum extat apud Bochellum Lib. 8. Decretorum Eccleſiæ Gallicanæ tit. 25. cap. 8. 3. tandem Clerum quoque Gallicanum Regibus Chriſtianiſſimis ſæpe ſupplicaſſe, ut Concordatis abrogatis, electiones reſtituerentur: ſcilicet Henrico III. perorante illuſtriſſ. d'Eſpinac Archiepiſcopo Lugdunenſi die 30. Auguſti anno 1579. Henrico IV. perorante illuſtriſs. de Villars Archiepiſcopo & Comiti Viennenſi &c.

Ad hanc objectionem reſpondet eruditus auctor Clerum Gallicanum, ampliſſimum Senatum, Academiam, ſtudio Pragmaticæ Sanctionis cui erant addictiſſimi, novo Concordatorum juri non ita facile acquieviſſe; nec ſtatim amplecti potuiſſe de novo introductam Eccleſiæ mutationem: *quæ tametſi*, inquit, *Eccleſiæ Gallicanæ Regnoque utilis & commoda, novitate tamen ſua perturbavit animos Gallorum; adeo ut in hac maxime cauſa locum habuerit aurea illa S. Auguſtini ſententia Epiſt. 119.* Ipſa mutatio conſuetudinis,

etiam

etiam quæ adjuvat utilitate, novitate perturbat. *Verum*, pergit idem auctor, *ſacer Ordo, Senatus, Virique Academici, Concordatorum commoda experti, tandem acquieverunt, & a multis annis nullum murmur adverſus jus illud auditum eſt, ſecundum quod & Gallicanæ Eccleſiæ politia diſponitur & regitur, ac lites de ſacerdotiis excitatæ in magno Concilio & Senatu judicantur & Viri Academici Beneficia poſtulant, menſibuſque deſignatis conſequuntur. Ideo vero,* ſubdit, *Clerus Gallicanus Henrico III. Henrico IV. chriſtianiſſimis Regibus electionum reſtitutionem ſuggeſſit, ut eorum Majeſtatem excitaret ad providendum Eccleſiis vacantibus; & ad deſignandum Epiſcopos dignos tanto munere, & idoneos ferendo oneri quod angelicis humeris formidandum eſt.*

Reſp. 4. Concordata Gallicana veri contractus ſummos Pontifices Sedemque Apoſtolicam inter & Chriſtianiſſimos Reges, Regnumque Francorum vim habere. Ita habetur in ipſiſmet Concordatis. Scilicet titulo 23. refertur Leonis X. Conſtitutio 17. Kalend. Julii ann. 1518. qua idipſum diſertis verbis declaratur; *Et quia*, inquit ſummus Pontifex, *ad ſupradictam concordiam cum præfato Franciſco Rege, ob illius ſinceram devotionem quam erga nos & Sedem prædictam exhibuit, cum ad præſtandam nobis reverentiam & filialem obedientiam ad civitatem noſtram Bononiæ perſonaliter venire dignatus eſt, conſentimus, illamque inviolabiliter obſervari deſideramus: illam veri contractus & obligationis inter nos & Sedem Apoſtolicam prædictam ex una, & præfatum Regem & Regnum ſuum ex altera partibus legitime initi vim & robur obtinere ∴. Nec non irritum & inane quidquid ſecus ſuper his vel eorum aliquo a quoquam quavis auctoritate, etiam per nos & ſucceſſores noſtros ſcienter vel ignoranter contigerit attentari, decernimus.*

Reſp. denique 5. Reges Chriſtianiſſimos ipſorum Concordatorum protectores, defenſores & conſervatores fuiſſe conſtitutos. Id evidens eſt ex Leonis X. diplomate dato Romæ 17. Kalend. Julii ann. 1518. cujus tenor talis eſt: *Nos ea quæ tanta maturitate, conſilio, & ſacri tunc vigentis Lateranenſis Concilii approbatione diſcuſſa, ſtatuta, ordinata, facta & conceſſa ſunt, ut inviolabiliter & inconcuſſe, prout par eſt, obſerventur, pro noſtri paſtoralis officii debito providere volentes∴ motu proprio & ex noſtra certa ſcientia, ac de Apoſtolicæ poteſtatis plenitudine, cum deceat ſæcularem poteſtatem, præſertim magnam, eccleſiaſticam juvare poteſtatem, in his præſertim quæ animarum ſalutem concernunt, Majeſtatem tuam, & pro tempore exiſtentem Francorum Regem, Litterarum prædictarum ac per eas editarum Conſtitutionum, ac omnium & ſingulorum in eis contentorum, legitimos protectores, defenſores & conſervatores; nec non quorumvis adverſus illas & in eis contenta venire tentantium, cujuſcumque dignitatis, ſtatus, gradus, ordinis, conditionis vel nobilitatis exiſtentium, ac quacumque mundana dignitate fulgentium, invictiſſimos oppugnatores auctoritate Apoſtolica tenore præſentium conſtituimus & deputamus.* Porro prædictum Leonis X. diploma Regiis munitum Litteris datis Baugiaci die 25. Octobris ejuſdem anni 1518. promulgatum fuit, & Concordatis inſertum.

Atque hinc Rebuff. ubi de Concordatis, in hanc Leonis Conſtitutionem, ſic habet: *Hic conſtituitur Rex protector Concordatorum, & defenſor per Papam, contra quoſcumque etiam Clericos.*

Circa quintum, quo quæritur quid ſint Concordata Germanica.

Reſp. 1. Concordata Germanica eſſe pacta quædam conventa inter Ro-

Romanum Pontificem Nicolaum V. & Imperatorem Fredericum III. quibus Germania regitur in materia beneficiali. Concordate hæc Sanctione Pragmatica posteriora sunt, antiquiora vero Concordatis Gallicis. Scilicet an. 1447. cum de reservationibus pontificiis aliisque Curiæ Romanæ, ut vocant, gravaminibus Germanica Natio conquesta esset, iis temperandis, hæc inter Joannem Romanæ Ecclesiæ Cardinalem Nicolai V. a latere Legatum, & Fredericum III. Imperatorem alioque Germaniæ Principes inita sunt conventa sive Concordata, quibus loco quatuor mensium per quos vacantium Beneficiorum collatio, secundum Romanæ Curiæ stylum in sua cuique Diœcesi relinquebatur, sex iisdem menses conceduntur, quibus ejusdem Curiæ stylus mitigatur. De his consuli potest Brand. Canonicus Augustanus in Collectaneis ad ea Concordata, in quibus varias quæstiones huc pertinentes proponit ac resolvit.

Resp. 2. his in Concordatis Germanicis circa Beneficia ista quinque præsertim præscribi.

I. Pro electivis Beneficiis, jus suos Prælatos eligendi, Metropolitanis, Cathedralibus & Monasteriis servatur: summo autem Pontifici obligatio confirmandi, nisi forte de consilio Cathedralium, alius utilior aut capacior videatur eligendus.

II. Pro collativis statuitur, ut alternatim a Papa & a Collatoribus ordinariis omnia sive sæcularia, sive regularia Beneficia conferantur: ita ut a Papa conferantur mense Januario vacantia, ab Ordinariis vero mense Februario, & sic deinceps alternis mensibus; exceptis tamen Cathedralium atque Collegiatarum dignitatibus, quæ semper a suis Collatoribus ordinariis conferenda remanent. Sex porro menses in quibus Papa Beneficia confert, dicuntur *Menses papales*.

III. Collationes Beneficiorum omnium in Curia, vel intra duas dietas ab urbe quomodocumque vacantium, summo Pontifici reservantur.

IV. Pro quibuscumque Beneficiis a sancta Sede collatis statuitur, ut primi anni reditus ad instar Annatæ solvantur.

V. Excipiuntur ab hac lege ea Beneficia quæ vi expectativæ *gratiæ*, vel permutationis causa fuerint collocata, aut quæ valorem 24. florenorum auri de Camera non excedunt. Vide Pinsonium.

Resp. 3. hoc Germanicum Concordatum Maximiliani Imperatoris jussu promulgatum fuisse ac receptum anno 1518. & Caroli V. Imperatoris Edicto in Ecclesia Cameracensi executioni mandari jussum anno 1554.

Resp. 4. quod cum post Lutheri successionem, spretis per Germaniam Apostolicis reservationibus, Prælati ac Principes reservatorum Beneficiorum Collationes contra Concordatorum formam sibi arrogarent, Clemens VII. ab his attentatas collationes omnino irritas esse declaravit Constitutione sua anni 1534. Gregorius vero XIII. alia Bulla ann. 1576. quod Nicolai V. Concordatis permissum Ordinariis fuit, Beneficia mensibus pontificiis vacantia conferre, si nullus appareat provisus a Papa intra tres menses a die vacationis in loco Beneficii notæ, id sic esse accipiendum declaravit, ut ad excludendam Ordinarii collationem sufficiat intra illud tempus alicui concessum fuisse Beneficium, licet is post trimestre jus suum in loco Beneficii ostendat & exequatur.

Resp. 5. Concordata Germanica in nonnullis hodie Regis Christianissimi

ditio-

ditioni ſubjectis Regionibus lociſque vigere, Lotharingiæ puta Epiſcopatibus, & Alſatia. Ita Doujat celeberrimus ſacrorum Canonum Profeſſor Regius, in Specim. Jur. Eccleſ. At indultum Ludovico XIV. Regi Chriſtianiſſimo conceſſum eſt ab Alexandro VII. an. 1664. & a Clemente IX. confirmatum 1668. pro nominatione ad illas Cathedrales, Metenſem, Tullenſem & Virdunenſem, & ad alia in his Diœceſibus ſita Conſiſtoralia Beneficia.

De Concilio Tridentino.

Geſtorum Concilii Tridentini, brevem ut ſcopus poſtulat, utilem ut decet, narrationem hic contexere conabimur: hanc autem ex Hiſtoria Concilii Palavicini, nec non ex Collectionibus Conciliorum Binii, Labbæi & Harduini depromemus. Interim monitum volumus ſacræ Theologiæ ſtudioſum, nihil ſatius fieri poſſe, quam ſi ad ipſa Concilii Acta & ad fidam Eminentiſſimi Palavicini Hiſtoriam reccurrat, ut plenius detegat, quæ obiter dumtaxat ac curſim hic indicabimus; materiarum quippe in Concilio exagitatarum diverſitas, numerus, gravitas, fuſiorem nimis efflagitarent expoſitionem.

Sacroſancta Synodus Tridentina ex Oecumenicis poſtrema, a Paulo III. ſummo Pontifice Mantuæ primum fuit indicta; deinde rebus mutatis, Vicentiæ: poſtremo Tridentum eſt convocata, urbem Germaniæ contermi-nam, a Germanis in Conventu Spirenſi acceptatam, cæteriſque Nationibus chriſtianis opportunam. Id conſtat ex indictionis diplomate quod incipit, *Initio*. Romæ dato decimo Kalendas Junii an. 1542. & ſolemni Principis Apoſtolorum die promulgato.

Tres potiſſimum convocationis Concilii cauſas eo in diplomate exprimit ſummus Pontifex. 1. fidem vindicandam adverſus Lutheri, Zuinglii, ac aliorum Hæreticorum qui tunc graſſabantur errores. 2. firmandam pacem & concordiam inter Principes Chriſtianos. 3. reſtituendam Eccleſiæ diſciplinam, quam hæreſes & bella plurimum labefactaverant.

Cœpta Synodus eſt ſub Paulo III. Pontifice maximo die 13. Decembris an. 1545. continuata ſub Julio III. abſoluta tandem, licet pluries variis temporum injuriis intermiſſa, ſub Pio IV. die 4. Decembris 1563. Perduravit ergo a die inchoationis decem & octo circiter annis. Viginti quinque omnino Seſſionibus conſtat, in quibus viginti ſex ſupra centum conditi ſunt Canones. Sub Paulo III. decem priores Seſſiones habitæ ſunt: ſub Julio III. ſex ſequentes aliæ; & ſub Pio IV. novem celebratæ poſteriores. Quid autem in unaquaque ex his Seſſionibus notabile geſtum fuerit, aperiet hic annexa compendioſa ſingularum Seſſionum hiſtoria ſumma.

Seſſione 1. habita die 13. Decembris an. 1545. declaratur inchoatum Concilium. 2. Seſſione die 7. Januarii anni ſequentis celebrata, præſcribitur exemplaris & pius vivendi intra Concilium agendi modus die 4. menſis Februarii in 3. Seſſione recitatum eſt fidei Symbolum: ipſum eſt quod a Patribus Nicænis & Conſtantinopolitanis velut fidei teſſeram accepimus.

Seſſione 4. 8. Aprilis die an. 1546. declarat Synodus, qui Scripturarum Libri ſanctum ingrediantur Canonem; eos ſigillatim recenſet illo ordine quo eos & nos recenſuimus ubi de Libris Scripturæ in particulari. Docet inſuper Concilium, veterem atque vulgatam editionem tot ſæculorum uſu in Eccleſia probatam, inter editiones latinas ſolam habendam eſſe ut authen-

thenticam: deinde prohibet ne quis ſacram interpretetur Scripturam contra ſenſum quem tenuit & tenet ſancta mater Eccleſia, & unanimem Patrum conſenſum. Inſurgunt tandem Patres Tridentini in nefandos ſacræ Scripturæ corruptores aut deriſores, atque in impreſſores qui prelo verſiones mandant ſine auctoris nomine, ſine Superiorum eccleſiaſticorum licentia.

Seſſione 5. die 17. Junii eodem anno decretum promulgatur de peccato originali. Quinque includit Canones, quibus anathemate ſubjiciuntur quicumque negant illius peccati exiſtentiam in Adamo, tranſmiſſionem in Adæ poſteros, unicum illius remedium per Chriſti Baptiſmum; & etiam quicumque contenderent parvulos non debere baptizari, aut per gratiam in hoc Sacramento collatam radi tantum & non imputari, non vero penitus tolli tale peccatum. *Declarat tamen hæc ipſa Sancta Synodus, non eſſe ſuæ intentionis comprehendere in hoc decreto, ubi de peccato originali agitur; Beatam & immaculatam Virginem Mariam Dei Genitricem.*

Seſſ. 6. anno 1547. die 13. Januarii celebrata, excellens latum fuit decretum quo juſtificationis initium, progreſſus, incrementum & conſummatio eximie deſcribuntur. Hoc decreto exufflatur vana Hæreticorum fiducia, aſtruitur gratiæ, liberi arbitrii, meritorum, bonorum operum ac magni perſeverantiæ doni neceſſitas: poſthac 33. Canonibus anathemate percelluntur totidem Hæreticorum tum veterum tum recentiorum propoſitiones.

Seſſ. 7. die 3. Martii ejuſdem anni, catholica exponitur circa Sacramenta in genere, atque Baptiſmum & Confirmationem doctrina: exponitur autem, dum 30. Canonibus damnantur heterodoxæ propoſitiones, quibus aut cæremoniarum uſus improbatur, aut Sacramentorum negabatur efficacia, aut miniſtrorum concutiebatur auctoritas, aut Baptiſmi ſugillabatur neceſſitas, vel Confirmationis exiſtentia.

Celebrata hac Seſſione 7. directæ ſunt a Paulo III. ad Legatos Litteræ, quibus ipſis concedit poteſtatem Concilium transferendi in urbem aliam tutiorem: tunc enim Tridentinam devaſtabat civitatem peſtilentialis morbus, cujus occaſione e Concilio multi ſecedebant Patres.

Hinc Seſſ. 8. die 11. Martii promulgatum fuit decretum quo Synodus Bononiam transfertur. Reſtiterunt huic decreto Epiſcopi Carolo V. Imperatori Germanorum ſubditi; ſicque in duas partes ſciſſum fuit Concilium: qui Bononiam ſecuti fuerant Legatos, nonam & decimam habuerunt Seſſiones, in quibus nihil aliud decretum eſt præter prorogationem Seſſionis; & die 14. Septembris 1547. in generali Patrum Congregatione tandem prorogata fuit hæc Seſſio, non ad terminum præfixum ſed ad beneplacitum ſacri Concilii.

Ab hac die 14. Septembris anni 1547. ſuſpenſum manſit Concilium uſque ad Kalendas Decembris anni ſequentis; tunc enim Julius III. Romanus Pontifex Bullam edixit reſumptionis Concilii Tridentini.

Anno 1551. Kalendis Maji celebrata fuit undecima Seſſio, latumque decretum de reſumendo Concilio: Seſſione ſequenti de ſola Seſſionis prorogatione actum eſt.

Eodem anno die 11. Octobris lata fuit definitio circa Sacramentum Euchariſtiæ in Seſſione 13. Hac definitione tranſubſtantiatio prædicatur: exploduntur conſubſtantiatio, impanatio, ſola per fidem præſentia, ubiquitas, cæteraque portenta Hæreticorum; atque eorum doctrinam undecim

Ca-

Canonibus rejicit Synodus, quæ in eadem Seſſione Proteſtantibus Sălvumconductum offert.

Decretum Seſſionis 14. die 25. Novembris celebratæ, docet quid credendum ſit de Sacramentis Pœnitentiæ & Extremæ unctionis. Pœnitentiæ neceſſitas, illius a Baptiſmo diſcrepantia, contritionis diviſio, timoris gehennæ utilitas, confeſſionis ſanctitas, ſatisfactionis meritum, abſolutionis virtus, miniſtri poteſtas, illius ſententiæ tum ad ligandum cum ad ſolvendum efficacia, multiplici capite & 15. Canonibus eximie probantur. Quoad Extremam unctionem, tradit Synodus eam eſſe verum novæ legis Sacramentum, cujus miniſter eſt Sacerdos: docet quo tempore conferri debeat, & mirabiles ejus exponit effectus: ac tandem quadruplici Canone Neotericorum protervam coercet pruriginem.

Duplici Seſſione ſequente, Germania tumultu armorum conturbata, primum prorogatur Seſſio, novuſque conceditur Proteſtantibus Salvuſconductus, deinde ſuſpenditur Concilium, anni 1552. die 28. Aprilis.

Secunda vice interruptum Concilium, reſumitur Seſſione 17. an. 1562. vi Bullæ celebrationis Concilii latæ a Pio IV. Cathedram Petri occupante. Seſſione 18. fertur decretum de Librorum delectu, & omnibus ad Concilium fide publica invitandis, atque datur Salvuſconductus nationi Germanicæ & aliis nationibus.

Ut eventum invitationis quem fauſtum ſperabant, expectarent Patres, Seſſionibus 19. & 20. futuram in ſolemni Seſſione definitionem prorogarunt.

Seſſione 21. die 16. Julii an. 1562. celebrata, propoſuit Synodus doctrinam de communione ſub utraque ſpecie, & parvulorum. Docent autem Chriſtum totum ſub alterutra ſpecie contineri, tradit Laicis & Clericis non conficientibus non eſſe ex jure divino neceſſariam communionem ſub utraque ſpecie, ac penes Eccleſiæ poteſtatem eſſe hanc utramque ſpeciem illis concedere vel denegare; denique quod ad parvulos pertinet, eos non obligari ad communionem ſacramentalem tenet Concilium, quod quatuor anathematibus proſcribit quatuor errantium propoſitiones.

Eodem anno die 17. Septembris habita fuit Seſſio 22. in qua exponitur doctrina de Sacrificio Miſſæ. Diſſerunt Patres de inſtitutione tanti Sacrificii, de mirabili illius virtute, de Canone, de cæremoniis, de oblatione tremendi Sacrificii in honorem Sanctorum, de obſervandis & evitandis in celebratione Miſſæ, ac tandem novem Canonibus expoſitum jam dogma a Proteſtantium calumniis vindicant.

Die 15. Julii anni 1563. in Seſſione 23. de Sacerdotio, de Ordinis Sacramento, de eccleſiaſtica Hierarchia, de Ordinationis ritibus fides Eccleſiæ traditur, & octo Canonibus aſtruitur.

Seſſione 24. die 11. Novembris ejuſdem anni, duodecim Canones ferunt Patres Tridentini, & quid ſit de Matrimonii Sacramento tenendum docent.

Tandem diebus 4. & 5. Decembris anni 1563. habita fuit ultima Seſſio, lataque fuerunt decreta, de purgatorio, de invocatione, veneratione & reliquiis Sanctorum, de ſacris imaginibus, & de indulgentiis, abſolutumque fuit decretum de reformatione & diſciplina eccleſiaſtica, ſicque Concilio finis impoſitus eſt.

Sacrum Concilium Tridentinum velut legitimum & œcumenicum ab omnibus Catholicis habendum, colendum, & ſuſcipiendum eſſe, ſummo conſenſu docent atque luculenter demonſtrant Orthodoxi Theologi contra Lutherum, Calvinum, eorumque ſequaces, nec non adverſus P. Suavem Polanum, Carolum Molinæum, & Innocentium Gentiletum. Præcipua Catholicorum ad hujuſce Concilii œcumenicam auctoritatem vindicandam argumenta, hic ſubjiciemus; ac poſtmodum futiles ad eam impugnandam Heterodoxorum vitiligationes paucis diluemus.

Probatur itaque hujuſce Concilii œcumenicitas, ex eo quod nihil deſit huic Concilio ex iis, quæ deſiderari poſſunt ad legitimam œcumenicam Synodum conſtituendam.

I. legitima eſt ac canonica ipſius convocatio: ſiquidem a Romano Pontifice convocatum fuit; ad quem, utpote ſupremum Jeſum Chriſti Vicarium, beati Petri Apoſtolorum Principis ſucceſſorem, ac jure divino Paſtorum omnium Paſtorem, pertinet auctoritas ordinaria convocandi Concilia generalia: & vero a Romano Pontifice plurima ex Orientalibus, & omnia quæ in Occidente celebrata ſunt Concilia Oecumenica, reipſa fuere convocata.

II. debitum habuit Præſidem, Romanum videlicet Pontificem qui per Legatos huic Concilio præfuit. Nimirum ſub Paulo III. ejuſdem Pontificis nomine præfuerunt Joanns Maria de Monte, Prænestinus Epiſcopus, Marcellus Cervinus, & Reginaldus Polus S. R. E. Cardinales, & Sedis Apoſtolicæ Legati. Sub Julio III. vice ejuſdem Julii Romani Pontificis præfuerunt Marcellus Cardinalis, Sebaſtianus Pighnius Archiepiſcopus Sipontinus, & Aloyſius Lipomanus Veronenſis Epiſcopus. Tandem novem poſteriores Seſſiones celebratæ ſunt ſub Pio IV. præſidentibus ipſius nomine Hercule de Mantua, Hieronymo Seripando, Stanislao Varmienſi, & Ludovico Simoneta S. R. E. Presbyteris Cardinalibus. Porro jus ordinarium Conciliis Oecumenicis præſidendi per ſe vel per Legatos ſuos, ſoli Romano Pontifici jure divino competere, unanimi conſenſu docent Theologi; idque ſequitur ex mox dictis, quod ſcilicet omnium *Eccleſiarum* particularium ex ordinatione Chriſti caput ſit, paſtor & rector. Et certe omnibus Conciliis generalibus, tum in Oriente, tum in Occidente celebratis, per ſe vel per Legatos ſuos præfuit Romanus Pontifex; una tamen excepta Synodo Conſtantinopolitana I. quæ quidem non fuit Oecumenica niſi poſt Occidentalium conſenſum.

III. adfuere huic Concilio ac decretis ab eo latis ſubſcripſere ex præcipuis orbis chriſtiani Provinciis, ad numerum uſque 255. Epiſcopi. Nempe conſtat ex actis Concilii, ſubſcripſiſſe quatuor Sedis Apoſtolicæ Legatos Præſides, duos alios Cardinales, tres Patriarchas, viginti quinque Archiepiſcopos, centum ſexaginta octo Epiſcopos, triginta novem Procuratores Præſulum abſentium, Abbates ſeptem ac totidem Religioſorum Ordinum ſummos Moderatores.

Equidem prioribus Concilii Seſſionibus pauci adfuerunt Epiſcopi: verum id non obſtat, cum poſtremis Seſſionibus ingens adfuerit Epiſcoporum numerus, qui ſuo judicio priores Seſſiones comprobarunt, ut conſtat ex his verbis quæ leguntur in ultima Concilii Seſſione; *Quomodo diverſis temporibus, tam ſub felicis recordationis Paulo III. quam Julio III. multa in hoc ſacro Concilio quoad dogmata ac morum reformationem ſtatuta & definita*

ſunt,

sunt, vult sancta Synodus, ut illa nunc recitentur & legantur. Porro consequens illud Episcoporum judicium & approbatio prioribus Sessionibus, sufficit ad robur & auctoritatem decretorum : alias omnium ferme Oecumenicorum Conciliorum nutaret auctoritas, cum nullum vix sit, ubi in certis quibusdam Sessionibus pauci interfuerint Episcopi.

IV. Episcopi summam habuerunt in ferendis suffragiis libertatem : ut enim observat Cardinalis Palavicinus Lib.8. Hist. Concil. Trid. cap. 12. etsi Legati de præcipuis capitibus definiendis summum Pontificem consulerent, ipseque Pontifex ad Legatos rescribens suam deiis mentem aperiret, *Nusquam tamen id factum est per modum imperii, sed admonitionis & consilii ; ut scilicet complurium judicio perspecto, Synodus posset statuere id quod optimum esset*.

Atque Hinc notat illustr. Bossuet L. 1. defens. declar. Cleri Gallic. c.2. ex citato mox Palavicino L.15. cap.14. & 15. quod exorta controversia circa pontificiam superioritatem, Legatos inter & Episcopos Gallicanos quorum dux erat Cardinalis Lotharingus ; ea de re monitus Pontifex Pius IV. in hæc verba rescripserit : *Satis futurum Pontifici, si nec de sua „ nec dè Episcoporum potestate quicquam exprimeretur, illis tantum editis definitionibus in quas Patres unanimi consensu conspirent*. Quibus certe verbis nihil dissertius afferri potest ad demonstrandum Patres Tridentinos summa in ferendis suffragiis potitos fuisse libertate.

V. nonnisi prævio, maturo ac diligenti examine Synodi decreta fuisse edita, non solum ex Palavicino, sed & ex aliorum testium oculatorum relationibus, manifestum est ac apertum. Unus omnium instar sit Didacus Payva Theologus Lusitanus L. 1. defensionis Tridentinæ fidei, ubi Kemnitium his verbis compellat : *Testari certe ipse possum, nihil fuisse a Patribus magis exoptatum, a Legatisve vigilantius procuratum, quam ut nihil in eo non libere, non pacate atque legitime fieri, certissimis argumentis constaret ..... Ne vero quicquam in Concilio temere aut parum considerate factum fuisse putes, rem ut jam gesta est ausculta. Cum nihil fuerit Patribus antiquius, quam ut apud universum terrarum orbem testatum relinquerent, facta omnia in Concilio integerrime & incorruptissime esse ..... diligentissime procurarunt ut eorum libri, qui se nuper ab Ecclesia Romana totos abalienarunt, & Lutheri, aliorumque similium perfidiæ adjunxerant, Tridentum ubique asportarentur (quos qui aderamus certatim & comparavimus, & perlegimus) ut causam a vobis callide & veteratorie desertam, scriptis saltem, coram tanto consessu defenderitis & tueremini. Neque enim puto plura a vobis coram dici potuisse, quam vestris sint scriptis comprehensa. Atque fuisse nos sæpius ab integerrimis Legatis familiariter admonitos, omni asseveratione affirmare possum, ne minori diligentia vestras quam SS. Patrum lucubrationes evolveremus. Eo enim dicebant veritatem a Patribus facilius reperiri & enucleatius definiri, quo magis vestra illis argumenta cognita essent atque perspecta.*

Pergit idem auctor : *Age dum videamus quid fuerit a Patribus Tridentinis prætermissum, ut non temere, sed summa fide & æquitate causam ab illa vestram judicatam atque damnatam fuisse declararent. Vestrum adventum vehementer exoptarunt, diligentissimeque procurarunt : cum Cæsare non modo ipsi, sed Romanus etiam Pontifex, & per Legatos sæpe & per Litteras frequenter egit, ut vos ad veniendum induceret : adventum mendaciis & cavillationibus differentes, diutissime expectarunt ; ex vestris clam aut averte adventantes benigne*

ac liberalitèr exceperunt, humaniſſimeque tractarunt: illos ut cauſam ſuam palam & confidenter tuerentur, valde enixe rogarunt, tuas ac tuorum lucubrationes venales exponi curarunt, legendaſque illis tradiderunt qui de veſtra fide aut diſceptare aut judicare debuiſſent: & ne veſtræ ſententiæ damnari prius quam expendi viderentur, non minori diligentia veſtra argumenta illuminari a nobis quam refelli, explicari quam dilui curarunt, ut quod a vobis impetrare precibus nunquam potuerunt, a nobis ſtudio ac diligentia præſtaretur. Prolixius iſtud teſtimonium deſcribendum duximus, ex quo patet controverſa ac definita in Synodo dogmata, a Patribus Tridentinis accuratiſſime fuiſſe diſcuſſa: atque ſimul præoccupantur ac diluuntur quamplures calumniæ quibus Heterodoxi auctoritatem Concilii Tridentini deprimere, ac elevare conantur.

Idem conſtat ex ordine in Concilio conſtituto, & agendi ratione a Patribus Tridentinis obſervari ſolita, ubi agebatur de decretis ſive fidei ſive diſciplinæ ferendis. 1. aut motu proprio, aut poſtulantibus Regum ac Principum Oratoribus, aut ad vota Patrum, Theologos doctrina & rerum gerendarum peritia clariores ſeligebant, qui controverſias de quibus in ſequenti Seſſione tractandum erat, in ordinem redigerent. 2. quæſtionibus ab illis Theologis ſic in ordinem diſpoſitis, eædem quæſtiones rurſus expendendæ ac diſcutiendæ proponebantur in privata Theologorum congregatione: huic congregationi præerat Epiſcopus, ad eamque pro libito accedere poterant alii omnes Epiſcopi. 3. quæ in privata illa Theologorum congregatione ſtatuta fuerant, deferebantur ad congregationem generalem, in qua, omnibus ferme præſentibus Epiſcopis, iterato examine diſcutiebantur: atque ſi in præcedenti congregatione in duas itum fuiſſet ſententias, utriuſque partis argumenta proponebantur, ut omnium judiciis cognitis, quod optimum erat, decerni poſſet. 4. quæ in Congregatione generali decreta fuerant referebantur ad publicam Concilii Seſſionem, in qua Epiſcopi aliique quibus ex privilegio vel conceſſione jus erat ferendi *ſuffragii* deciſivi, ſuum de rebus propoſitis ferebant judicium per verbum *Placet*, ſi nihil in decreto mutandum eſſe cenſerent. 5. demum, quod in Congregatione generali approbatum fuerat, id in formam decreti redactum, in publica univerſi Concilii Seſſione ritu ſolemni promulgabatur. Iſta conſtant ex Palavicino aliiſque ſacri Concilii Hiſtoricis: ex quibus iterum liquet non inconſiderate & tumultuoſe, ut calumniantur Novatores, ſed prudenter & ordinate, ut volunt Catholici, condita fuiſſe Concil. Trid. decreta.

VI. Tridentina Synodus a primariis Regnorum Catholicorum Eccleſiis in Conciliis Provincialibus ſuſcepta eſt. Hanc ſuſcepere Catholicæ Germaniæ Regiones, & Provinciæ Auſtriacæ Familiæ hæreditariæ in Synodo Auguſtana, Præſide Othone Cardinali Truxeſio celebrata an. 1567. & in Salisburgenſi 1569. Hanc etiam ſuſcepere Eccleſia Mediolanenſis in Concilio I. Provinciali, Præſide S. Carolo Cardinali Borromæo Archiepiſcopo, ann. 1565. Eccleſia Toletana in Concilio Provinciali ann. 1565. Eccleſia Mechlinienſis in Synodo Provinciali ann. 1570. Eccleſia Aquilejenſis in Synodo Provinciali anni 1596. Eccleſia Mexicana in Synodo Provinciali ann. 1585.

His adde Eccleſiam Rhemenſem ann. 1564. Præſide Carolo Cardinali a Lotha-

a Lotaringia ejuſdem Eccleſiæ Archiepiſcopo; Eccleſiam Camèracenſem in Synodo Provinciali celebrata an. 1565. Præſide Maximiliano a Bergis Archiepiſcopo & Duce Cameracenſi, Eccleſiam Rothomagenſem in Concilio Provinciali 1581. Præſide Cardinali Borbonio Sedis Apoſtolicæ Legato, & ejuſdem Sedis Archiepiſcopo, Eccleſiam Bituricenſem in Synodo Provinciali an. 1584. Eccleſiam Turonenſem in Synodo partim Turonis, partim Andegavi eodem an. 1583. celebrata, Eccleſiam Burdigalenſem in Synodo Provinciali an. 1563. &c.

Ejuſdem Concilii decreta ſuſcepere Hiſpania, Sicilia, cæteræque Catholici Regis ditiones, Philippo Rege id per Edictum imperante datum 2. Julii an. 1564. Excepit Luſitania, ut probant Sebaſtiani religioſiſſimi Regis Litteræ directæ ad Pium IV. die 2. Octobris 1564. quas ex Archiviis Vaticanis refert Palavicinus Lib. 24. cap. 9. Excepit quoque Polonia in Regni Comitiis ejuſdem anni 1564. ut narratur in vita & Litteris Cardinalis Commendoni qui tunc Nuntium Apoſtolicum apud Sigiſmundum Regem agebat. Cætera brevitatis cauſa omitto, quæ vide apud Palavicinum locis citatis.

VII. Quod ſpectat ſpeciatim Eccleſiam Gallicanam, certum eſt ea omnia quæ in Concilio Tridentino de fide & moribus definita ac ſtatuta fuerunt, ab Eccleſia Gallicana ſuſcepta ac admiſſa fuiſſe. Ita expreſſe docet illuſtriſs. de Marca Lib. 2. de Concord. capit. 17. num. 6. his verbis: *Concilii Tridentini definitiones fidei admiſſa ſunt Edicto publico, quod ea de re latum eſt anno* 1579. Id inſuper conſtat ex citatis mox Rhemenſi, Turonenſi, Rothomagenſi, Burdigalenſi, Toloſana, aliiſque Eccleſiæ Gallicanæ Synodis. Id denique diſerte aſſeritur Tom. 1. Commentariorum novæ editionis pag. 762. ubi ſic legitur: *Neuf Conciles Povinciaux tenus en France depuis le Concile de Trente, ont recu les decrets qui concernent la foi; ils ont tous donne pour modele de profeſſion de foi, la formule preſcrite dans la Bulle du Pape Pie IV. du mois de Novembre* 1564. *qui continent un article expres de la reception des dogmes decides par le Concile.*

Quod autem attinet Synodi Tridentinæ decreta ad diſciplinam ſpectantia, ſic ſubjungit loco mox citato doctiſſimus Archipræſul: *Sed decreta* (Concilii Tridentini) *quæ diſciplinam reſpiciunt, non ſervantur in Gallia, quia leges Principis deſtituuntur: quamvis præcipua capita quæ Gallicanæ Eccleſiæ receptos mores & jura antiqua non infringunt, comprehenſa ſint Conſtitutionibus Regis, quæ hac de re variis temporibus editæ ſunt. Quod gratum & acceptum fuiſſe ſummo Pontifici Clementis VIII. teſtatur Henricus Magnus felicis memoriæ Princeps, ann.* 1606.

VIII. Clerus Gallicanus in Comitiis Generalibus frequentiſſime Chriſtianiſſimis Regibus ſupplicavit pro Concilii Tridentini promulgatione; non quoad fidem, ut jam ubique promulgatum fuerat, ſed quoad ea diſciplinæ capita quæ regni juribus & conſuetudinibus ex antiquorum Canonum præſcripto obſervari ſolitis non repugnant. Preces pro iſta promulgatione Henrico III. obtulit Clerus in Comitiis Bleſenſibus. Eamdem ſupplicationem iteravit in Generali Conventu habito Mediolani an. 1579. Idem legere eſt in Actis Comitiorum Pariſienſium ann. 1585. 1586. 1595. &c. Hæ porro ſupplicationes editæ ſunt Tom. 1. Commentar. Cleri Gallicani. Harum meminit illuſtr. de Marca loco mox citato. *Frequentiſſime,*

inquit, *totius Cleri Gallicani Conventus Concilii Tridentini promulgationem a Regibus noſtris ſupplicibus Libellis poſtulavit; ea lege, ut imperio ſuo ea capita exciperent quæ moribus Regni, id eſt Libertatibus Eccleſiæ Gallicanæ adverſarentur. Quorum deſideriis*, ſubdit doctiſſimus Præſul, *Principes, toto hoc negotio ſæpe in conſilium prudentiſſimorum virorum relato, ſe accommodare non potuerunt. Quod non ita interpretari oportet, ac ſi contumaci animo ejus Concilii communionem reſpuerent, quam in negotio fidei ſanctiſſime colunt: quia potius eam ſententiam amplexi ſunt ſtudio tuendæ Libertatis Eccleſiæ Gallicanæ, quæ in plurimis capitibus hujus Concilii decretis peſſumdatur.* Et paulo poſt: *Itaque Concilii Tridentini publicatio dilata eſt ad concordiam alendam: quæ ſi alia ætate alios mores poſtulet, integrum erit Regibus noſtris ea de re quæ uſui futura erunt decernere.*

IX. denique, quam ad Synodum Oecumenicam conditionem poſtulat Gelaſius I. in Epiſtola ad Dardaniæ Epiſcopos, nempe *ut ſit a Sede Apoſtolica confirmata*, Synodo Tridentinæ competit; eam ſiquidem Pius IV. Pontifex maximus confirmavit diplomate dato ſeptimo Kalendas Februarii ann. 1564. quod incipit, *Benedictus Deus.*

Nunc Suavis Polani, Molinæi, Gentileti aliorumque Novatorum objectionibus uno aut altero verbo hic occurrendum.

Objiciunt 1. Synodum Tridentinam non ab Imperatore, ut moris erat antiquitus, ſed a Romano Pontifice indictam fuiſſe. 2. Papam non potuiſſe præeſſe Concilio, cum ipſe pars eſſet in quam Proteſtantes movebant litem. 3. Concilium in aliqua Germaniæ civitate & non in Tridentina celebrari debuiſſe, cum præcipiant Canones, *ut illic lites judicentur, ubi exortæ ſunt.* 4. inauditi Lutherani & Calviniſtæ fuere proſcripti, quod omnia jura vetant. 5. in Concilio Tridentino multa ſunt quæ Regnorum & præſertim Regni Gallicani juribus adverſantur. Ergo nullum eſt nec pro Oecumenico habendum Concilium Tridentinum.

Reſp. ex jam dictis inter probationes, hæc omnia præoccupata fuiſſe ac ſoluta. Itaque paucis.

Ad primum reſpondeo, non Imperatori ſed ſoli Romano Pontifici, ut viſibili omnium Eccleſiarum particularium capiti & Paſtori generali & ſupremo, competere jus ordinarium convocandi Concilia Generalia, ut expreſſe docet ipſe Gerſonius.

Ad ſecundum: non agebatur privata Romani Pontificis, ſed fidei, Religionis & Eccleſiæ cauſa communis, cujus defenſor & cuſtos eſſe debet Romanus Pontifex, utpote viſibile Eccleſiæ caput, cui omnes Chriſtiani jure divino parere tenentur. Certe ſi valeret hæc objectio nec S. Cyrillus de Neſtorio, nec S. Leo de Eutychete, nec Agatho de Monothelitis judicium ferre potuiſſent.

Ad tertium dico adductum Canonem, de cauſis fidei exponendum non eſſe: cum enim cauſæ hujuſmodi ad omnes ſpectent, ubique poſſunt expendi ac definiri. Hinc Ariana hæreſis, licet in Ægypto exorta, Niceæ in Bithinia damnata eſt: Neſtorianus error Conſtantinopoli primum exortus, Epheſi proſcriptus eſt, & ita de multis aliis.

Ad quartum reſpondeo, ad Tridentinum Concilium rite vocatos fuiſſe ac invitatos Proteſtantes: ſi ergo ad illud non venerint, ſibi, non Concilio imputare debent. Idipſum Kemnitio exprobrat Didacus Paiva Luſitanus antea laudatus. Adde quod cauſæ in quibus agitur de dogma-

te,

te, qualis erat Proteſtantium, inauditis partibus expendi ac dirimi poſſunt.

Ad quintum, jam vidimus ex Illuſtriſſ. de Marca, Concilii Tridentini decreta quæ fidem ſpectant fuiſſe recepta Edicto publico lato anno 1579. pariter decreta *quæ diſciplinam reſpiciunt, quæque Gallicanæ Eccleſiæ receptos mores & jura antiqua non infringunt, comprehenſa fuiſſe Conſtitutionibus Regiis, quæ variis temporibus ea de re editæ ſunt. Cætera vero diſciplinæ decreta*, pergit loco antea citato doctiſſimus Archipræſul, *quæ moribus regni, ideſt, Libertatibus Eccleſiæ Gallicanæ adverſantur .... non ſervantur in Gallia.*

Cætera quæ ad hujuſce Concilii œcumenicitatem vellicandam objiciunt Proteſtantes aliique Heterodoxi, levia omnino ſunt ac nullius plane roboris, quæ ex dictis abunde confutata manent ac ſoluta.

Qui fuerint Lutherus, Calvinus &c. quinam eorum errores, opportunius data opera exponemus ſingulis tractatibus, ac præſertim mox cum agemus de gratia: interim exquiſitiſſimum conſule opus Illuſtriſſimi Boſſuetii de Variationibus Proteſtantium.

ARTICULUS TERTIUS.

De particularibus Conciliis in cauſa præcipuarum Hæreſum habitis.

NOn cuncta Provincialia contra hæreſes habita hic recenſebimus Concilia, ſed de his quæ celebriora videntur, diverſis quæſitis mentionem faciemus.

Quæres 1. Quæ fuere in cauſa Paſchatis celebrata Concilia?

Reſp. a primo Eccleſiæ exordio diverſam fuiſſe praxim circa celebrationem Paſchatis. Aſiæ minoris Eccleſiæ, quarum fundator S. Joannes Evangeliſta, diem Paſchæ luna decima quarta Martii celebrabant, cæteræ vero die Dominica hanc lunam decimam quartam & vernale æquinoctium immediate ſequente. Ut in hoc agendo die feſto ſervaretur unitas diſciplinæ, an. 158. Romam venit S. Polycarpus Smyrnæus Epiſcopus, ad Anicetum ſummum Pontificem: uterque ſuam Traditionem Apoſtolicam defendit, & pro illius reverentia neuter a ſua dimoveri potuit praxi, unde mutuo dato oſculo, pace ſervata, ſervata quoque fuit diſciplinæ diverſitas.

Aſt verſus annum 198. imperante Severo, Victore Romano Pontifice, Polycrate Epheſinorum Præſule, & Aſianarum Eccleſiarum rectore, denuo diſſidium exortum eſt. Habita fuere Concilia, Palæſtinum ſeu Cæſarienſe, Ponticum, Gallicum & Romanum, in quibus definitum eſt ſanctum Paſchæ diem celebrandum eſſe die Dominica poſt lunam decimam quartam: congregati in Synodum Aſiani Epiſcopi ſuæ Traditioni ſtare decreverunt.

Tali decreto commotus fuit Victoris zelus pro ſervanda diſciplinæ unitate, & pro illa qua pollebat auctoritate excommunicationis minas intentavit: verum inſtante Irenæo Lugdunenſi, ultra minas non proceſſit; & Aſiani ſaltem paulo poſt relicta ſua Traditione, univerſam Eccleſiæ praxim ſecuti ſunt: ſteterunt tamen nonnulli obſcuri nominis, pro die Paſchæ celebrando luna ipſa decima quarta, & ii Quartodecimi dicti, in Concilio Nicæno damnati ſunt.

Scio equidem nonnullos exiſtimare, Polycratem & Aſianos a Victore

de facto fuiſſe excommunicatos; verum huic acquieſcere non poſſumus ſententiæ. 1. quia Firmilianus his temporibus proximus, Aſianus Epiſcopus, nec Romanorum Præſulum adulator, docet Epiſtol. 75. inter Cyprianas, nuſquam hac de cauſa pacem fuiſſe interruptam. 2. quia S. Irenæus admonuit Victorem, ne Aſianos a communione præſcinderet; fruſtranea autem fuiſſet, lata ſententia, admonitio.

Exiſtimant ergo alii fuiſſe dumtaxat parumper interruptam communionem, non quidam catholicam, ſed ſolum ſpecialem & eccleſiaſticam, nec mutuas datas fuiſſe, ut notant S. Epiphanius hæreſi 70. pacificas Litteras, quæ enim ſuper hoc negotio ſcriptæ fuerunt acerbiores erant: addunt iidem inſtante Irenæo cum pluribus aliis, fulmen excommunicationis jam oſtenſum non vibraſſe Victorem, zelo quidem diſciplinæ ſuccenſum, ſed & pacis amore ardentiorem.

Communio autem eccleſiaſtica, uti obſervat Van Eſpem part. 3. tit. 11. de cenſ. eccleſiaſt. cap. 3. duplici potiſſimum ſigno manifeſtabatur. Primum erant mutua Epiſcoporum viſitationis officia: ſecundum, licentia ſolemniter celebrandi in aliena Diœceſi: tertium, mutuum Litterarum formatarum commercium: quartum, jus aſſiſtendi Synodis, in iiſque ſententiam dicendi. Igitur quibus hæc erat interdicta communio eccleſiaſtica, nec viſitationis officia a collegis, nec collegæ ab iis recipiebant, ſacra ſolemniter obire in aliena non ſinebantur Diœceſi, mutuo commendatitiarum Epiſtolarum commercio non fruebantur, ad eccleſiaſticos tandem conceſſus non conveniebant, & omni in illis auctoritate atque ſuffragiorum jure ſpoliabantur. Ipſos tamen fuiſſe ſummo anathematis gladio percuſſos cave ne dixeris: ab unitate enim præciſi non erant, ſed ſuarum Eccleſiarum communione contenti intra ſepta ſuæ Diœceſeos recludebantur. Id conſtat ex Synodis Carthaginenſi V. Can. 10. Arelatenſi Canon. 19. Tarraconenſi cap. 6. &c. Plura qui voluerit adeat Morinum Exercitat. Eccleſiaſt. Lib. 2. exercitat. 17. 18. & 19. Vide etiam S. Auguſtinum Epiſt. 26. & S. Leonem Epiſtol. 60.

Quæres 2. quæ fuerunt habita in cauſa Rebaptizantium Concilia?

Reſp. Rebaptizantes illos dici, qui a quibuſcumque Hæreticis baptizatos & ad gremium Eccleſiæ catholicæ redeuntes, ſacris denuo immergebant fontibus. Initio tertii ſæculi in Africa ſub Agrippino Carthaginenſi Præſule, Synodo coacta, hic error diſſeminatus eſt: hunc ab anno 258. Cyprianus Agrippini ſucceſſor multis in Conciliis Carthaginenſibus & Africanis ſtabilivit; Firmilianus Aſianus Epiſcopus circa idem tempus, in Synodis Iconienſi & Synadenſi hanc eamdem propugnavit ſententiam. Actis Conciliorum tum Orientalium tum Africanorum agnitis, pro Apoſtolica Traditione ſtetit Stephanus Romanus Pontifex: utrum autem congregata Synodo ſuam promulgaverit Epiſtolam, nulli docent annales, inquit ipſemet Launojus, nulla tradit hiſtoria: jubet autem Stephanus ne quidquam innovetur, excommunicationemque præceptum illud ſpernentibus minatur. Verum ultra minas non progreſſus eſt; ut enim notat S. Auguſtinus Lib. 5. de Baptiſmo cap. 25. *Etſi commotius, fraterne tamen, indignati ſunt* (Stephanus nempe & Cyprianus) *vixitque pax Chriſti in cordibus eorum, ut nullum inter eos ſchiſmatis malum oriretur*. Imo S. Cyprianum ſuam reliquiſſe ſententiam, non incongrue exiſtimari docet S.

Doctor

Doctor. Nulla ergo hoc in præsenti negotio fides Firmiliano adhibenda, qui animo exulcerato in Stephanum invehitur; aut saltem illius verba quibus Stephani gesta recenset, ad corticem litteræ non sunt premenda, & de sola ecclesiasticæ communionis interruptione exponi debent. Vide quæ hanc in rem diximus ubi de Sacramentis in genere Quæst. 7. Articul. 4.

Diffidium istud circa Baptisma Hæreticorum a morte Cypriani sedatum videretur, nisi Donatistæ Cæciliani Carthaginensi Præsulis occasione Schismatici in eumdem impegissent errorem; quem quidem confixit an. 314. Concilium Arelatense I. quod & multis plenaria videtur Synodus toties a S. Augustino laudata: cæteris tamen ipsa est Synodus Nicæna, quæ, saltem ex interpretatione Ecclesiæ, ut constat ex S. Hieronymo & aliis, litem totam prorsus finivit.

Quæres 3. quæ Synodi coactæ fuere in causa Arianorum & Semi-Arianorum?

Respondeo, hæresi Ariana nullam fuisse in Ecclesia Christi quæ pluribus convocandis Synodis ansam præbuerit: has omnes referre nec vacat nec expedit, celebriores dumtaxat attingemus.

Primum Concilium Alexandrinum fuit e centum circiter Episcopis resultans anno 315. in eo damnatur perfida Arii lues, ipseque a communione catholica rejicitur.

Secundum, Tyrium est Conciliabulum, in quo S. Athanasius exsufflatis licet Arianorum calumniis, turpiter & illegitime deponitur.

Tertium, Romanum est sub Julio Pontifice versus annum 341. habitum: in eo sedi suæ restituitur S. Athanasius innocens probatus atque declaratus.

Quartum, Biterrense in Galliis, agente Saturnino Arelatensi Episcopo Ariano congregatum, anno 357. Huic libellum Hæreticorum fraudes detegentem obtulit legendum Hilarius Pictaviensis, unde & in Phrygiam relegatus fuit.

Quintum, Ariminense est ex Occidentalibus Episcopis, Seleucienſe vero ex Orientalibus Præsulibus coactum anno 359. Seleucienses Patres erant fere omnes Semi-Ariani, cæteri vero Ariani, si Hilarium tunc exulantem, & perpaucos Ægyptios excipias; dissolutaque tumultuose fuit Synodus.

Ariminenses Episcopi quadrigenti vulgo assignantur: hos inter 50. aut ad summum 80 numerabantur Ariani, cæteri erant Catholici. Primum quidem strenue propugnata fuit fides; sed instigante Imperatore, in urbe velut in carcere detenti Patres, atque tædio victi tertiæ subscripserunt Sirmiensi formulæ: Servatius tamen Tungrensis cum pluribus aliis hanc respuit formulam.

Interior Ariminensium Patrum fides inconcussa mansit; sed eam non profitendo integre, gemitus atque singultus orbis suscitarunt. Eorum numerum non exhibuisse corpus Episcopale, docent Concilia statim post eorum lapsum Alexandriæ, Parisiis & aliis in regionibus coacta, in quibus statutum est de illorum receptione, & rescissa fuit minus cauta eorum subscriptio. Docet & sanctus Augustinus, tum millia recenset Episcoporum, tum in Libris contra Cresconium, tum Epistola ad Glorium & Eleusium; dumque refert gesta collationis cum Donatistis habitæ, ex

qui-

quibus constat vel in sola Africa 466. fuisse Sedes Episcopales, etiam prætermissis iis quas soli Donatistæ occupabant. Verum ista hic indicasse satis sit, de quibus ex professo erit dicendi locus, ubi de Ecclesia.

Sextum, Aquilejense est Concilium anno 381. sub Damaso Papa celebratum, ex quo Palladius & Secundianus Ariani Præsules, a S. Ambrosio victi, depositionis & damnationis sententiam reportarunt.

Quæres 4. quæ fuere Concilia in causa Pelagianorum & Semipelagianorum coacta?

Resp. Pelagii errorem de gratia ad Synodum Diospolitanam anno 415. fuisse denuntiatum: at versipellis hæreticus ore simulato damnans suas assertiones, delusit Patres & ab iis absolutus exivit; unde hanc Synodum non approbavit Innocentius I. eamque *miserabilem Synodum* appellat S. Hieronymus Epist. 79.

A Patribus Diospolitanis absolutus Pelagius damnationis pœnam non evasit: anno quippe 416. in Conciliis Carthaginensi & Milevitano, agente S. Augustino, versutia Pelagii & Cælestii detecta, eorum error perfossus est; hanc sententiam confirmavit plenaria totius Africæ Synodus Carthaginensis, Aurelio Præside, anno 428. Tot iteratis in Africa judiciis, a Romanis Pontificibus approbatis, ab Ecclesia susceptis, causa videbatur & erat finita: nihilominus tamen novum contra Pelagianos anathema latum fuit anno 431. in Ephesina Synodo, eodemque telo confossi Nestorii & Pelagii errores, prorsus diffamati sunt.

Reliquiæ Pelagianorum Semipelagiani, sic dicti quasi a partito & dimidiato, quem propugnabant, Pelagii errore: horum doctrina, intactis personis, damnata est ac profligata in Synodo Arausicana secunda anno 529. Præside Cæsario Arelatensi, Hoc Concilium à Bonifacio II. approbatum & in tota Ecclesia receptum, hæresim pelagianam & semipelagianam penitus profligavit.

Quæres 5. quæ fuerint celebrata Concilia in causa Monothelitarum?

Respondeo, hæresim Monothelitarum, quæ unicam in Christo agnoscebat voluntatem, fuisse primum definitam in Conciliabulo Alexandrino sub Cyro Patriarcha anno 633. Hanc definitionem approbavit Sergius Constantinopolitanus, qui & ad Honorium Romanum Pontificem ita artificiose scripsit, ut ex prima litterarum inspectione non nova videretur tradi doctrina, sed fide in tuto remanente, solus inspiceretur unionis Acephalorum cum Ecclesia zelus & amor. Tali deceptus fraude Honorius, Sergii, uti putabat, zelum laudavit: ast veram fidem tenuit, licet duplicem voluntatem siluerit, silendamque pacis amore docuerit; insuper Sophronium tunc Monachum postea Jerosolymitanum Patriarcham acriter reprehendit, quod duplicem prædicando voluntatem, id ipsum non confitentes a gremio Ecclesiæ vellet excludere. Ista constant ex S. Maximo, Joanne IV. Anastas. Bibliothec. &c. & ex ipsomet Sophronio.

Verum non diu remansit inultus error quavis fraude tectus: anno quippe 640. dolum agnovit Joannes IV. Honorii successor, Monotheliticamque damnavit doctrinam cum impia Heraclii Imperatoris Ecthesi. Decreto Romani Concilii accessere decreta Synodorum trium Africanarum;

rum; acceſſit & anno 648. ſub Theodoro Papa in altera Synodo Romana damnatio Pauli Conſtantinopolitani & Pyrrhi.

Anno ſequenti ſcilicet 649. ſub Martino I. habitum fuit Lateranenſe Concilium, in quo Typus Conſtantis rejicitur, & anathemati ſubjiciuntur Cyrus Alexandrinus, Sergius, Paulus & Pyrrhus Conſtantinopolitani. Celeberrimum iſtud inter particularia Concilium, ſecutæ ſunt Anglicana, Mediolanenſis anno 679. & Romana Synodus ſub Agathone anno 680. quæ præivit Concilio ſexto Oecumenico.

Patet autem ex mox dictis, Honorium ab omni hæreſeos labe fuiſſe immunem; aſt imprudenter errori favit, dum ſilentium de duplici exegit voluntate: hoc ſenſu a Concilio ſexto fuit damnatus; non ut proprie hæreticus, cum ex ſola Litterarum inſpectione conſtet eum ſemper fidem ſervaſſe intactam. Sed de his alias.

Quæres 6. quæ Concilia habita ſunt in cauſa Iconoclaſtarum?

Reſpondeo, Iconomachi ſeu imaginum fractores verſus annum 730. floruere, favente Leone Iſaurico Imperatore. Ipſius auctoritate celebratum fuit Conſtantinopolitanum Conciliabulum; cui oppoſuit Gregorius II. Synodum Romanam in qua damnata eſt Iconomachorum hæreſis, & excommunicati fuerunt Leo Iſauricus & Anaſtaſius Pſeudo-Patriarcha Conſtantinopolitanus in locum S. Germani plane intruſus: habita fuit adhuc duplex Synodus Romana annis 732. & 769.

In Galliis autem celebratum fuit Concilium Gentiliacenſe anno 766. juſſu Pipini Regis. Præceſſit hæc Synodus Nicænam ſecundam Oecumenicam ſeptimam: ſubſecuta eſt Francofordienſis, quæ Nicænam errore facti reprobavit ſicut & Collatio Pariſienſis; utraque enim decepta infida verſione geſtorum apud Nicæam, ſupponit Patres Oecumenici illius Concilii latriam aut cultum abſolutum imaginibus aſſeruiſſe: verum agentibus Romanis Pontificibus, quæſtione dilucidata, diſſipatus fuit error, & iterum confoſſus in Conſtantinopolitano Concilio tempore Gregorii IV. anno 842. ſub Theodora & Michaele illius filio.

Quæres 7. quæ celebrata fuere Concilia in cauſa Berengarii?

Reſpondeo, Berengarium undecimo ſæculo Archidiaconum Andegavenſem realem Chriſti præſentiam in Euchariſtia negaſſe. Hoc errore audito infremuere omnes, multaque fuere celebrata Concilia ab anno 1050. uſque ad annum 1079. nempe Romæ quatuor, duo alia in partibus Italiæ, Vercellis & Florentiæ: in Galliis vero habitæ ſunt Synodi Parienſis, Turonenſis, Rothomagenſis & Pictavienſis. Pluribus illorum Conciliorum adfuit Berengarius ipſe, & convictus errorem multotius ejuravit. An bona fide? dubia res eſt, cum toties ad vomitum redierit: anno tamen 1079. ſub Gregorio VII. ex animo confeſſus eſt errorem & ſincero corde reſpuit; Romaque diſcedens Turones venit, ibique pœnitens & Catholicus in gremio Eccleſiæ obiit.

Sunt & particularia alia Concilia pene innumerabilia: hæc ſelegimus, quorum notio haud ingrata non erit, cætera brevitati conſulentes conſulto omittimus.

DE CENSURIS

seu notis Theologicis.

VIrum Theologum minime decet ignorare varia dogmaticarum propositionum venena; vulnus siquidem a vulnere secernere debet, ne minus cauta morborum cognitio remedia confundat, & imperitus medicus, dum animum curare voluerit, ipsum de facto exulceret. Non abs re itaque erit hic agere de Censuris seu notis theologicis, circa quas quæremus 1. de natura notæ seu censuræ theologicæ. 2. de divisione notæ theologicæ. 3. de ipsius objecto. 4. de modo ferendi censuras theologicas. 5. denique de auctoritate necessaria ad ferendas hujusmodi censuras.

ARTICULUS PRIMUS.

De natura notæ seu censuræ theologicæ.

UT clara & accurata habeatur notæ seu censuræ theologicæ notio, tria hic veniunt expendenda. 1. quæ sit legitima censuræ theologicæ definitio. 2. qui dogmatici Ecclesiæ judicii, quo ipsa fertur censura, genuini characteres. 3. quodnam sit discrimen judicium illud dogmaticum inter & legem disciplinæ, ac meram propositionum aut librorum prohibitionem ad tempus.

Quæ sit legitima censuræ theologicæ definitio.

Censura theologica recte definiri potest, *Judicium seu sententia, qua nota prava & maligna cuidam inuritur doctrinæ, tamquam fidei aliquo modo nocivæ.* Ita Cardinalis Cajetanus, Melchior Canus, & post ipsos Antonius de Panormo in erudito Opere cui titulus, *Scrutinium doctrinarum. capit. 1.* art. 2. num. 6.

Dicitur, *Judicium seu sententia*, quia censura tradit quid sit sentiendum de doctrina circa quam versatur.

Additur, *qua nota prava & maligna*: semper enim in malam partem usurpatur censura, & exponit quale nocumentum inferat fidei perversa hæcce doctrina.

Subjungitur, *cuidam inuritur doctrinæ*: etenim non unice verba & propositionis terminos attingit censura, sed potissimum eorum sensum atque doctrinam iis enuntiatam.

Tandem dicitur, *tamquam fidei aliquo modo nocivæ*. Scilicet non fertur censura nisi in ordine ad depositum fidei custodiendum, unde opiniones mere philosophicæ, quæque fidei nec mediate nec indirecte adversantur, quantumvis falsæ, censuræ theologicæ non subjiciuntur.

Accuratam esse hanc definitionem constat 1. ex auctoribus mox citatis. 2. ex dicendis Articulo sequenti, ubi singulas sigillatim notas seu censuras theologicas expendendo, patebit nullam ex iis esse, cui non competat præfata theologicæ notæ definitio. 3. ex genuinis dogmaticis Ecclesiæ judiciis, quo doctrinæ nota inuritur, jam recensendis characteribus.

Dogmatici Ecclesiæ judicii, quo theologica fertur censura, genuini characteres.

Dogmaticum Ecclesiæ judicium generatim definitur: *Judicium de rebus credendis*, vel aliter, *Judicium veritates credendas & errores proscribendos proponens*: vel paulo fusius, *Judicium de rebus a* Deo *revelatis, vel cum iis certo & indivulse connexis:* vel denique: *Judicium internos Fidelium sensus & fidem ordinans ac dirigens circa ea omnia quæ ab Ecclesia aut credenda aut proscribenda Fidelibus proponuntur.*

Ex his judicii dogmatici definitionibus quas Laurea, Panormo, Suarez, Natalis Alex. aliique passim Theologi tradunt, patet 1. dogmaticum Ecclesiæ judicium non modo circa veritates immediate revelatas versari, sed etiam ad veritates mediate dumtaxat revelatas, necnon ad ea omnia quæ cum iis connexa sunt, extendi. 2. judicia hujusmodi internum & absolutum exigere mentis assensum. 3. non nihil discriminis esse judicium dogmaticum inter & regulam fidei stricte sumptam: omnis siquidem regula fidei stricte sumpta judicium est dogmaticum, sed non vice versa: illa enim necessario versatur circa veritates immediate revelatas, vel eas in seipsis credendas proponendo, uti in symbolis, aut proscribendo errores ipsis oppositos, sicuti in Canonibus & Anathematismis; judicium vero dogmaticum extenditur insuper ad veritates aut errores, fide vel hæresi inferiores: est enim judicium dogmaticum veluti genus respectu regulæ fidei stricte sumptæ, quæ se habet quasi illius species.

Igitur cum Ecclesia quasdam propositiones, uti hæreticas, aut etiam erroneas, vel temerarias, scandalosas &c. sive speciatim, sive generatim & *in globo* damnat; judicia hujusmodi vere sunt dogmatica, & tenetur unusquisque persuasum habere, nullam esse ex iis notam quæ in proscriptas propositiones merito non cadat; & insuper si agatur de censura generali & *in globo*, nullam esse ex damnatis propositionibus quę aliquam ex enumeratis notis non mereatur.

I. Illud manifeste demonstrant Bullæ Leonis X. adversus Lutherum; Pii V. adversus Bajum; Innocentii XI. adversus Molinos; Innocentii XII. in propositiones 23. excerptas e Libro cui titulus, *Les maximes des Saints &c.* in his omnibus decretis damnantur propositiones, non solum sub nota hæreseos aut erroris, sed etiam tamquam scandalosæ, temerariæ &c. Quis autem dixerit Fideles non teneri prædictas propositiones intus & ex animo proscribere sub iis notis quibus diffamatæ sunt, cum diserte testentur Præsules Gallicani, quorum declaratio refertur ad calcem Comitiorum anni 1705. prædictis Constitutionibus nullam ex requisitis ad astringendam universam Ecclesiam conditionibus desiderari?

Idem colligitur ex formula a Martino V. sacro approbante Concilio Constantiensi lata, in qua propositis Vviclefi, Joannis Hus & Hieronymi de Praga articulis, quorum aliqui non ut hæretici, sed ut erronei dumtaxat, aut scandalosi, temerarii &c. proscripti fuerant, jubet summus Pontifex quoslibet Fideles de his articulis suspectos interrogandos esse, *utrum credant quod condemnationes horumce articulorum .·.·. per sacrum generale Constantiense Concilium fuerint rite & juste factæ, & a quolibet Catholico pro talibus tenendæ ac firmiter asserendæ.* Quod autem spectat Litteratos, præcipit summus Pontifex ut sub hac forma interrogentur: *Utrum credant sententiam sacri Concilii Constantiensis*

super

ſuper 45. Joannis Vviclef & Joannis Hus 30. articuli ſuperius deſcriptis latam, fore veram & catholicam: ſcilicet quod ſupradicti articuli 45. Joannis Vviclef, & Joannis Hus 30. non ſunt catholici, ſed quidam ex eis ſunt notorie hæretici, quidam erronei, alii temerarii & ſeditioſi, alii piarum aurium offenſivi. Propoſitiones ergo damnatæ, etiam ſub aliis notis, quam erroris aut hæreſeos, docente Concilio Conſtantienſi non ſunt catholicæ, & judicia quibus illæ configuntur vere ſunt dogmatica, atque ad aſſenſum internum aſtringunt Fideles.

Et vero eadem Seſſ. 45. declarat S. P. Martinus V. quæ a Concilio contra Vviclefi articulos ſtatuta fuerant, totidem fuiſſe *determinationes, concluſiones*, & *decreta in materia fidei*. Ipſum etiam Conc. Seſſ. 7. & 8. damnationem articulorum Vviclefi, quorum aliqui tamen dumtaxat notantur ut ſcandaloſi, temerarii &c. non autem ut erronei aut hæretici, appellat *determinationes in materia fidei*. Teſte ergo Concilio Conſtantienſi, judicia quibus propoſitiones perſtringuntur alia ratione quam ut erroneæ aut hæreticæ, vere ſunt ac dici debent judicia dogmatica.

II. Id etiam evincitur ex communi ac conſtanti Theologorum doctrina: nonnullos ex inſignioribus hic recenſere ſatis ſit.

Doctiſſimus Meldenſium Epiſcopus in ſecundo Scripto adverſus illuſtriſſ. Archipræſulem Cameracenſem, aperte ſupponit judicia quibus Eccleſia ſub quibuſcumque notis doctrinam proſcribit, vere eſſe dogmatica, cum aſſerit hujuſmodi judiciis naſcentes hæreſes plerumque lethali telo transfodi. Sic habet pag. 45. laudati mox Scripti: *Les condamnations générales ſont utilement pratiquées dans l'Egliſe pour donner comme un premier coup aux erreurs nàiſſantes, & ſouvent méme le dernier, ſuivant l'exigence du cas, & le degrè d'obſtination qu'on trouve dans les eſprits.*

Non alia eſt Palavicini doctrina Lib. 1. Hiſtor. Conc. Trid. cap. 21. ubi diluens Suavis argumenta adverſus Leonis X. pontificium diploma, quo erronea Lutheri dogmata percelluntur, ſic loquitur: *Ut aliquis articulus tamquam fidei dogma ſtatuatur, & ſumma neceſſitas urgeat oportet, & exactiſſima trutina examinetur; cum hujuſmodi declaratio imperet hominum mentibus, rem maxime omnium quam chriſtiana lex habet arduam, id eſt, ut res obſcuras citra omnem dubitationem credamus: quapropter Eccleſia, quantum licuit, ab eo ſemper abſtinuit. Jam vero quia multæ doctrinæ homines inclinant in hæreſim, aliaque infligunt incommoda, par eſt eas e linguis ac paginis relegare: atque ad id neceſſe non eſt ut illa certo Dei verbis repugnent; ſatis eſt ſi aut gravia extent hujus repugnantiæ indicia, eo quod adverſentur, ſeu communi Scholæ conſenſui, ſeu veteribus Eccleſiæ uſibus, ſeu ſanctorum Patrum auctoritati; aut deprehendantur ut ſemina operum quæ officiant chriſtianæ Reipublicæ, ac proinde mereantur aliquam ex ſupra memoratis cenſuris* (temerariam ſcilicet, ſcandaloſam &c.) *quæcumque tandem ea ſit.* Id familiari exemplo ibidem illuſtrat Eminentiſſimus auctor his verbis: *Ut ab aliquo oppido exeludatur advena, non ſemper eſt neceſſe, ut peſte correptus aut perduellis in aperto ſit; ſufficit peſtilentiæ aut perduellionis ſuſpicio. Non igitur Pontifex* (Leo X.) *habuit in animo, per hujuſmodi diploma* (adverſus Lutherum) *dubitationem omnem tollere* (nimirum circa ſpecialem malitiæ ac notæ theologicæ gradum unicuique Lutheri articulo inurendum, ut paulo poſt obſervat Pallavicinus) *quibus dubitationibus libitum eſt Deo oppletam eſſe pene omnem hujus vitæ ſcientiam, ac potiſſime Theologiam, quippe cui obſcuriora obverſentur themata, altiuſque noſtram intelligentiam ſupergreſſa; illi ſolum conſilium fuit ut certi habe-*

remus

remus quantum ſatis erat: nimirum declaravit eas omnes propoſitiones pernicioſas eſſe, ſi tradantur; periculoſas ſi credantur. Cæterum innumeræ ſententiæ ſunt quæ communi conſenſione a Theologis rejectæ adhuc in incerto ſunt, & ignoratur quanam ſpeciali nota ſint configendæ; cum alii hæreticas exiſtiment, alii erroneas, alii ſolum temerarias ſeu improbabiles. Integrum hunc Eminentiſſimi juxta ac doctiſſimi auctoris textum excripſimus, ex quo manifeſte patet, Eccleſiæ decreta quibus propoſitiones velut ſcandaloſæ, temerariæ, ſuſpectæ &c. configuntur, vera eſſe dogmatica judicia, quæ ad internum & firmum animi aſſenſum ſingulos Fideles aſtringunt; quamquam, cum hujuſmodi judicia varias in globo propoſitiones ſub variis reſpective notis configunt, in incerto relinquant, quænam ſigillatim nota cuilibet ſpeciatim propoſitioni ſit aſſignanda.

Eamdem doctrinam ſæpius inculcat celeberrimus Ekius adverſus Lutherum diſputans, præſertim vero diſput. ſexta Julii, ubi ait omnes articulos a Concilio Conſtantienſi proſcriptos pro heterodoxis ac legitime damnatis habendos eſſe a quolibet Fideli. *Sacroſancta Synodus Conſtantienſis*, inquit Ekius, *articulos illos* (Joannis Vviclef) *damnavit & reprobavit; ideoque a quolibet bono Chriſtiano pro condemnatis & reprobatis habendi ſunt.* Rurſus notat ibidem tamquam quid horrendum, *Lutherum auſum fuiſſe aſſerere, aliquos articulos Joannis Vviclef, per ſacrum Concilium Conſtantienſe reprobatos, eſſe chriſtianiſſimos & evangelicos.*

Idem paſſim docent ac probant celebriores Theologi, de Lugo diſp.20. ſect.3. Malderus 2.2. qu.11. membro 5. Suarez de fide diſp.19. ſect.2. Turrianus diſp.55. dub.5. Laurea, Antonius de Panormo in Scrutinio doctrinarum & alii. Inſtar omnium hic ſufficiat referre Banneſium 2.2. qu.11. art.2. *Sine dubio*, inquit, *gravius eſt aſſerere quod Eccleſia poteſt errare in ejuſmodi rebus definiendis* (nimirum aliquam propoſitionem eſſe male ſonantem, aut ſcandaloſam &c.) *quam aſſerere ipſaſmet propoſitiones male ſonantes & offenſivas. Ratio eſt, quia talis aſſertio magis accedit ad contumaciam, quam aſſertio ipſarum propoſitionum.* Et paulo poſt, *Error eſt aſſerere quod Eccleſia in ejuſmodi cenſuris poſſit errare. Probatur, quia cum Eccleſia ſit regula infallibilis proponendi veritates fidei, neceſſario ſequitur ut non poſſit falli in confeſſione fidei ∴ Ex quo rurſus ſequitur, quod non poſſit falli in dijudicando verba contraria & minus legitima ac diſſonantia veritatibus catholicis ſignificandis.* Atque hinc concludit: *Quod ſi quis condemnaretur ut revocaret aliquam propoſitionem male ſonantem aut ſapientem hæreſim, & ille nollet retractare, puniretur ut Hæreticus.*

III. Denique ea omnia Scripturæ, Patrum ac rationum momenta quibus demonſtratur decreta Eccleſiæ propoſitiones quaſdam velut hæreticas diffamantis, vera eſſe judicia dogmatica, infallibilia, quæque internum ac firmum Fidelium aſſenſum exigunt; idem proportione ſervata evincunt de aliis omnibus decretis quibus propoſitiones tamquam *male ſonantes*, *ſcandaloſæ*, aliiſque hujuſmodi cenſuris proſcribuntur. Et vero, ut ſæpius obſervat illuſt. Boſſuet. in utroque ſuo Documento Paſtorali circa Eccleſiam, ea Scripturæ teſtimonia, *Ecce ego vobiſcum ſum uſque ad conſummationem ſæculi. Portæ inferi non prævalebunt adverſus eam*, & alia hujuſmodi univerſalia ſunt, abſoluta & independentia; ac proinde ad ea etiam Eccleſiæ decreta extendi debent, quibus doctrina Fidelibus reprobanda proponitur ſub aliis notis quam erroris aut hæreſeos.

Atque hinc non mirum ſi doctiſſimus Præſul mox citatus, in Relatione damna-

damnationis Libri cui titulus, *Explication des maximes de Saints*. loquens de decreto Innocentii XII. quo plures propoſitiones ex prædicto Libro extractæ configuntur ſub variis reſpective notis, inter quas non reperitur nota hæreſeos, non mirum, inquam, ſi de eo decreto loquens, aſſerat, approbantibus Comitiis, uti refertur in Actis verbalibus Cleri Gallic. an. 1700. pag. 271. 272. 285. 288. decretum illud latum fuiſſe *circa materiam ad fidem ſpectantem, cum revelatione connexam; in eo ferendo ſpectandam fuiſſe Scripturam & Traditionem &c.* Et rurſus illud appellat cenſuram *accuratam, ſummæ auctoritatis, Scripturæ & ſanctorum Patrum Traditioni conformem &c.* Quæ quidem omnia totidem ſunt judicii dogmatici ad aſſenſum internum aſtringentis genuini characteres.

Idem clare tradunt Præſules Gallicani in ſua percelebri ad Regem Epiſtola an. 1728. his verbis: *Ces ſortes de jugemens* (in globo) *nous reglent dans l'ordre de la foi, parcè que c'eſt pour la conſervation de la puretè de la foi que l'Egliſe les prononce, & parce qu'ils ſervent à garentir la foi des Fideles, en les mettant en garde contre des propoſitions qui enſeignent, qui favoriſent ou qui inſinuent l'erreur.* Et paulo poſt, ut iſtud confirment, ſubdunt iidem Præſules: *Il n'y a qu'à lire les profeſſions que Martin V. dreſſa à la fin du Concile de Conſtance .·. on y verra clairement que ce Pape regardoit des cenſures portés ſous des qualifications reſpectives comme appartenantes au dogme, & comme ſervant à diriger les Fideles dans l'ordre de la foi.* Judicia ergo quibus etiam reſpective & *in globo* damnantur propoſitiones, etſi infra hæreſim, vere ſunt dogmatica, ac proinde ad aſſenſum internum ſingulos Fideles obligant.

Quinque ſunt dogmatici Eccleſiæ judicii præcipui ac eſſentiales characteres.

I. Regula eſt aſſenſus interni, veritates intus & ex animo credendas, aut errores proſcribendos proponens. Is eſt primus & eximius dogmatici Eccleſiæ judicii character, aliorum omnium fons, radix & origo; & quo eſſentialiter diſcrepat a lege diſciplinæ, quæ per ſe exteriores dumtaxat actiones vel certos quoſdam uſus præſcribit aut prohibet.

II. irreformabile eſt nec mutationi obnoxium: ſicuti enim teſte *Apoſtolo* Epheſ. 4. *una fides* & immutabilis; ita &, fatentibus omnibus, judicium dogmaticum quod verſatur circa veritates revelatas, aut cum iis certo & indivulſe connexas, irreformabile eſſe debet & prorſus immutabile.

III. univerſale eſt. Scilicet, ubi ſemel latum eſt dogmaticum Eccleſiæ judicium, omnia perinde reſpicit loca, tempora, omnes obligat ubique ſparſos Fideles: hinc celebre illud Vincentii Lyrinenſis pronuntiatum, *Quod ab omnibus, quod ſemper, quod ubique.*

IV. dogmaticum Eccleſiæ judicium habet pro objecto, non meras voces meroſque terminos quibus exprimitur propoſitio, ſed ipſammet dogmatis ſubſtantiam, eamque ſi perverſa ſit, ſub debita nota & qualificatione perſtringit; quæ quidem nota per ſe & immediate cadit, non in ipſam perſonam (quemadmodum in judicio diſciplinæ, uti mox videbimus) ſed in malum ſenſum & perverſam doctrinam propoſitione enuntiatam.

V. tandem dogmaticum Eccleſiæ judicium propugnari nequit aut impugnari, niſi ad Scripturam, Traditionem, aut ad ea quæ cum iis connexa ſunt, recurrendo, atque oſtendendo prædictis regulis illud adverſari aut non conſentire: atque in eo differt a lege diſciplinæ, cujus æquitas aliunde vindicatur, ut mox expendemus.

Quod-

Quodnam sit discrimen judicium dogmaticum inter & legem disciplinæ.

Accurata hæc est legis disciplinæ notio : Decretum quod fertur de rebus agendis, nec intrinsece bonis, nec intrinsece malis : unde res illæ pro variis locis, temporibus, & Ecclesiarum consuetudinibus aliquam subire possunt mutationem ; immutantur quippe pro libitu Ecclesiæ, ubi opportunum dijudicatur; aut penitus obliterantur,

Disciplina porro generatim duplex distinguitur : Apostolica, quæ originem ducit ab Apostolis ; & Ecclesiastica, quæ initium sumit a successoribus Apostolorum.

Rursus Ecclesiastica alia est universalis, quæ nimirum ubique viget; & particularis, certis quibusdam determinate locis affixa.

Iterum universalis, alia est quæ jam ab antiquo ubique viget; alia, quæ de novo introducitur.

Denique disciplina tribus modis spectari potest. 1. stricte, & est simpliciter de rebus agendis; dicitur mera disciplina: talis erat quæstio de celebratione Paschatis, agitata Polycratem inter & Victorem summum Pontificem. 2. late, & respicit itidem agenda, sed alicui dogmati connexa; hujusmodi erat juxta nonnullos SS. Cypriani & Stephani de Baptismate controversia. 3. tandem latissime & valde improprio sensu res ea dicitur disciplinæ, quæ licet in se ad dogma pertineat, nondum tamen expresse ab Ecclesia definita fuit: unde in alterutram sententiam abire possunt Theologi. De his omnibus disciplinæ speciebus alius erit dicendi locus.

Meræ autem disciplinæ, de qua hic potissimum quæstio, tres sunt præcipuæ proprietates. Prima, varietas in praxi. Secunda, libertas sentiendi. Tertia, inter dissentientes communionis vinculum. Id patet discurrendo sigillatim circa singula meræ disciplinæ capita.

His præsuppositis, judicii dogmatici a disciplinæ lege discrimen ex quinque potissimum capitibus repetitur.

I. Lex disciplinæ *per se* exteriores dumtaxat actiones præcipit aut prohibet: quod si feratur de propositionibus in controversiam adductis, unice silentium imperat, meras voces merosque terminos removet disputationi locum præbentes ; sed doctrinam ipsam ipsumque dogma minime perstringit: e contra vero judicium dogmaticum, uti antea diximus.

II. Mutatur pro mutatis circumstantiis ; e contra judicium dogmaticum immutabile est ac irreformabile.

III. Non omnes æque obligat, sed eas solum Regiones quarum usibus congruit, & in quibus illius viget acceptatio: e contra vero cum judicium dogmaticum feratur ad dirigendos Fideles in ordine fidei ; quemadmodum una est omnium fides, ita & judicium dogmaticum omnes indiscriminatim Fideles respicit, atque ad omnia loca & tempora extenditur.

IV. Lex disciplinæ pœnam transgressoribus infligit, dum eorum doctrinam non infamat: e contra in judicio dogmatico proscribitur doctrina sub aliqua e notis in damnandis propositionibus ab Ecclesia adhiberi solitis. Discrimen istud aperte patebit conferendo ex una parte Statuta synodalia quæ versantur circa disciplinam, cum Pastoralibus Episcoporum Mandatis quibus libros aut propositiones e libris extractas dogmatice perstringunt.

V. Demum legis disciplinæ de novo introducendæ, vindicatur aut impugnatur æquitas, non quidem recurrendo ad immotas fidei nostræ regulas, Scripturam & Traditionem; sed unice demonstrando novum illud Statutum consentire aut adversari antiquis ac receptis usibus, moribus ac consuetudinibus Regionum: at ubi agitur de judicio dogmatico res omnino aliter se habet, ut supra videre est.

Ex dictis in duobus præcedentibus Paragraphis inferes multum esse discriminis, inter censuram seu damnationem absolutam propositionum, & meram iisdem utendi prohibitionem.

Absoluta propositionum damnatio verum est judicium dogmaticum, cui proinde citati antea characteres competunt: scilicet perversam habet pro directo & immediato objecto propositionis sensum ac doctrinam, internum animi assensum exigit; & si ab Ecclesia lata fuerit hæc damnatio, infallibilis est, omnes æque Fideles obligans, perpetua & invariabilis, quamdiu scilicet immutatus manebit propositionis sensus.

Nuda autem certis quibusdam propositionibus utendi prohibitio, mera est disciplinæ lex quæ non perversam propositionis doctrinam respicit, sed illius dumtaxat usum quem prohibet: innoxias perinde ac vitiosas propositiones spectare potest, cum utriusque quis abuti possit. Ita, sicuti suo loco variis adductis exemplis evincemus, Sabelliani, Ariani, Pelagiani, Nestoriani, Eutychiani, Scripturæ & Patrum propositionibus in suorum errorum patrocinium usi sunt: Eutychiani v.g. ista S. Cyrilli propositione, *Una natura Verbi Dei incarnata.*

Præterea, mera usus propositionum prohibitio (nisi ex circumstantiis temporis auctorisve conjiciatur, simul prohiberi doctrinam propositione expressam) nullatenus *per se* ad credendum astringit, sed solum importat silentium, atque interdictæ propositionis non usum.

Denique, mera vocis aut propositionis interdictio propter imminentes abusus, aut ne motus & dissensiones excitentur, nuda est politiæ œconomiæ & cautionis lex ad tempus, quæ cessante abusu & sedatis motibus animisque pacatis desinit obligare: ac proinde tunc eamdem propositionem defendere licet eaque uti.

ARTICULUS SECUNDUS.

De divisione notæ seu censuræ theologicæ.

VAriæ passim recensentur damnabilium propositionum censuræ. Alia nimirum est propositio hæretica, alia erronea, alia hæresi proxima, sapiens hæresim, hæreseos suspecta; alia proxima errori, sapiens errorem, suspecta erroris; alia impia, alia blasphema, alia periculosa in fide & moribus; alia scandalosa, male sonans, piarum aurium offensiva; alia captiosa, temeraria; alia denique schismatica, seditiosa, ecclesiasticæ hierarchiæ eversiva, falsa, improbabilis &c. Præcipuas ex recensitis mox censurarum speciebus reperire est in Concilio Constantiensi Sess. 8. & 11. ubi enumeratis Vviclefi articulis, de his sic pronuntiat Synodus: *Quibus articulis examinatis fuit repertum (prout in veritate est) aliquos & plures ex istis fuisse & esse notorios hæreticos, & a pluribus sanctis Patribus reprobatos; alios non catholicos, sed erroneos; alios scandalosos & blasphemos; quosdam piarum aurium offen-*

offensivos, nonnullos eorum temerarios & seditiosos, & propterea in nomine Domini nostri Jesu Christi hæc sancta Synodus prædictos articulos & eorum quemlibet hoc perpetuo decreto reprobat & condemnat, inhibens omnibus & singulis Catholicis sub anathematis interminatione, ne de cætero dictos articulos, aut ipsorum aliquem audeat prædicare, dogmatizare, offerre vel tenere. Synodum Constantiensem secuti sunt posteriores summi Pontifices Leo X. Pius V. Gregorius XIII. Innocentius X. Alexander VII. Clemens X. Innocentius XI. Alexander VIII. Innocentius XII. &c. nec non & Comitia Cleri Gallicani plerumque ac sacra Facultas Parisiensis.

De variis illis propositionum censuris ex professo differunt S. Antoninus 2. parte Summæ Theol. titulo 12. cap. 5. Turrecremata in Summa de Ecclesia Lib. 4. parte 2. cap. 8. & sequent. Castro Lib. 1. de Hæret. punitione cap. 3. & seq. Sylvester verbo hæresis quæst. 1. Canus Lib. 12. de Locis theologicis a cap. 8. Gerson. Lib. cui titulus, *Declaratio veritatum quæ credi debent*. Cajetanus 2. 2. quæst. 11. art. 1. & 2. Bannes ibidem, Lorca disput. 40. Suar. de fide disput. 19. sect. 2. Ripalda Tom. 3. de ente supernatur. disput. 1. sect. 7. & 8. &c. & e recentioribus Eminentissimus de Laurea disp. 9. de fide, Antonius de Panormo integro volumine cui titulus, *Scrutinium doctrinarum*. De his etiam paucis quidem sed docte, ut assolet, disseruit illustris. Bossuet. cap. 15. Libri 2. & c. 13. Libri 3. defensionis declarat Cleri Gallicani. Hos omnes auctores indicasse non abs re erit, qui consuli poterunt si vacat, aut necessitas urgeat. Interim supra recensitas censurarum species sigillatim & obiter referemus ac exponemus.

De propositione hæretica.

Dissentiunt inter se Theologi in assignanda legitima notione propositionis hæreticæ.

I. Nonnulli arbitrantur propositionem hæreticam eam esse quæ opponitur fidei cum pertinacia; adeo ut eadem propositio si cum pertinacia & animo hæretico proferatur, erit hæretica, non vero si ex ignorantia aut bona fide. Ita sensit Cajetanus citata mox quæst. 11. art. 1. huncque sequitur Canus citato etiam mox loco.

Refellitur hæc opinio. 1. quia unanimi aliorum Theologorum doctrinæ adversatur. 2. propositio potest esse hæretica absque pertinacia: siquidem pertinacia non pertinet ad qualitatem propositionis secundum se, sed ad qualitatem proferentis; censura autem hæreseos directe afficit ipsam propositionem atque doctrinam propositione enuntiatam. 3. propositio secundum se seorsim a pertinacia continet gratum oppositionis cum fide supremum & proprium a cæteris distinctum, quem sibi vindicat, ut mox constabit; ergo &c.

II. Alii existimant propositionem hæreticam eam esse quæ repugnat objecto fidei, seu doctrinæ revelatæ.

Refelluntur. Nam propositio potest repugnare objecto fidei & doctrinæ revelatæ, quin jure censeatur hæretica: talis est propositio erronea, quæ, uti postea dicemus, constituitur in ratione erroneæ per oppositionem mediatam cum doctrina divinitus revelata.

III. Alii addunt propositionem hæreticam eam esse quæ contradicit objecto immediate revelato.

Refelluntur adducto mox argumento. Etenim potest propositio repugnare objecto immediate revelato, quin jure censeatur hæretica: nimirum cum aliquis dissentit doctrinæ in Scripturis immediate contentæ, quæ tamen non est ab Ecclesia declarata, ut dari virtutes infusas, antequam Ecclesia eam veritatem declarasset. Item si quis dissentiat objecto privatim alicui personæ immediate revelato, is certe dissensus hæreticus non est.

IV. Alii propositionem hæreticam eam esse definiunt, quæ adversatur aut expresso Dei verbo, aut expressæ definitioni Ecclesiæ.

Refelluntur. Ut aliquid sit de fide divina catholica, nec expressum Dei verbum sine expressa Ecclesiæ definitione; nec vicissim expressa Ecclesiæ definitio, sine expresso Dei verbo sufficiunt, sed utrumque requiritur, ut mox dicemus, idque variis exemplis illustrari potest; ergo a pari, ut propositio vere dici possit hæretica necessum est, ut revelationi accesserit expressa Ecclesiæ definitio.

V. Denique alii, quibus subscribimus, asserunt propositionem hæreticam eam esse, *quæ directe & immediate opponitur veritati catholicæ*. Veritas autem catholica ea dicitur, quæ cum sit revelata, ab Ecclesia quoque proponitur de fide tenenda. Vel aliter, Propositio hæretica ea est, *quæ directe & immediate adversatur doctrinæ a Deo revelatæ & per Ecclesiam propositæ*. Ista propositionis hæreticæ notio, inquit sæpius citatus auctor *Scrutinii doctrinarum*, cap. 2. art. 1. n. 6. *communis est apud Theologos & Canonistas, cum Scoto in 3. dist. 73. quæst. unica, & Suario de fide disp. 19. sect. 1. & colligitur ex cap.* Ad abolendam &c. *& passim ex toto titulo*, De Hæreticis.

Dicitur 1. propositio hæretica quæ *directe* opponitur veritati fidei, seu veritati a Deo revelatæ, seu veritati catholicæ: nam propositiones quæ indirecte tantum & per consequens veritatibus fidei catholicæ repugnant (cujusmodi sunt propositiones conclusionibus theologicis contrariæ) non hæreseos nota, sed alterius speciei censura, de qua paulo post, afficiuntur.

Dicitur 2. quæ *immediate* opponitur: propositio enim hæretica in suo esse essentialiter constituitur, atque a propositione erronea formaliter distinguitur per illam immediatam oppositionem cum veritate revelata: ut enim ait auctor *Scrutinii* Antonius de Panormo loco mox laudato, *Sicut non omnis propositio vera, etiam in materia Religionis spectat ad fidem catholicam; ita non omnis falsa est hæretica, etiamsi fuerit in materia Religionis & morum: hinc ista propositio*, Christus non est risibilis, *est omnino falsa & in materia Religionis; & tamen hæretica non est, sed erronea, quia quamvis aliquam mediatam & indirectam habeat oppositionem cum materia fidei catholicæ, quia tamen non est immediata atque directa, non est hæretica. Innumera alia possent adduci exempla propositionum falsarum in materia Religionis & morum, quæ quidem falsæ sunt ac censurabiles aliis speciebus censurarum; nihilominus quia directe ac immediate non habent oppositionem cum materia fidei catholicæ, hæreticæ non possunt dici: sicut e contra propositio vera in materia Religionis, non semper est de fide immediate ac directe, ut patet in omni propositione theologica deducta ex una de fide, & altera naturali lumine nota, qualis est sequens*, Christus est risibilis, *quæ est conclusio theologica; ergo*, concludit præfatus auctor, *sola oppositio directa & immediata cum materia fidei divinæ constituit propositionem hæreticam.*

Atque hinc idem auctor cap. 3. art. 5. expresse asserit, *propositionem oppositam alteri contentæ in sacra Scriptura in terminis illative æquipollentibus*,

non esse proprie hæreticam. Verum de his mox ubi de propositione erronea.

Dicitur 3. *quæ ut talis ab Ecclesia proponitur*; quia ad propositionem hæreticam requiritur ut revelatio divina, non quocumque modo, sed infallibili Ecclesiæ auctoritate proposita sit, quo scilicet certo constare possit veritatem propositam in verbo Dei, sive scripto sive tradito esse contentam.

Sic exposita circa notionem propositionis hæreticæ hac ultima sententia, illius veritas isto argumento demonstratur: Ea propositio merito dicitur hæretica, quæ contradictoria est veritati catholicæ; siquidem ideo hæc propositio, *Verbum divinum non est consubstantiale Patri*, est hæretica, quod isti catholicæ veritati, *Verbum divinum est Patri consubstantiale*, sic contradictoria: atqui propositio quæ directe adversatur veritati a Deo immediate revelatæ & per Ecclesiam propositæ, manifeste est contradictoria catholicæ veritati: veritas enim catholica definitur, ea quæ a Deo directe & immediate revelata est, quæque ab Ecclesia Fidelibus credenda proponitur; ergo &c.

Tres ergo ad propositionem hæreticam requiruntur conditiones.

Prima, ut directe ac immediate adversetur veritati revelatæ: ut enim jam advertimus, propositiones quæ indirecte dumtaxat & per consequentiam veritatibus a Deo revelatis opponuntur, non hæreseos, sed alterius speciei censuræ nota inuruntur.

Secunda, ut veritas cui directe & immediate adversatur propositio hæretica, ipsa sit in se directe ac immediate revelata; alias non hæretica, sed erronea dumtaxat dicenda foret propositio: per hanc enim oppositionem directam & immediatam veritati a Deo immediate revelatæ, propositio hæretica essentialiter differt a propositione erronea quæ per se & immediate adversatur veritati a Deo mediate dumtaxat revelatæ, id est, conclusioni theologicæ. Ita auctor *Scrutinii Doctrinarum*, qui cap. 3. art. 5. n. 11. pro hac sententia citat Alphonsum a Castro, Valdensem, Canum, Molinam, Valentiam, Hurtadum, Tannerum, Ouviedum, Lorcan, & Thomistas communiter. *Et vero*, inquit ibidem, *propositionem hæreticam constitui per oppositionem immediatam propositionibus immediate revelatis, inde constat, quod cum Ecclesia non habeat auctoritatem condendi novos fidei articulos novaque dogmata, ea solum posse ut talia declarare, & consequenter proscribere tamquam hæretica ipsis opposita, de quibus revelatio divina immediate est habita: nam si id faceret per novam revelationem, jam de novo conderet dogmata .·. & eatenus Angelicus docens definita ab Ecclesia ad habitum fidei pertinere, notat Ecclesiam in suis definitionibus procedere immediate ex veritate prima.*

Et numero sequenti subjungit: *Quod quamvis in definitionibus Ecclesiæ præcedant theologici discursus & disputationes diligentissimæ, quæ per consequentias & illationes fiunt, sicut Apostoli Act. 16. ad definiendum legalia non esse observanda, magnam conquisitionem fecerunt; cum tamen venitur ad definiendum, discursus ipse & disputatio more humano habita, non sunt ratio definiendi & credendi, nec ponuntur in decreto definitionis, sed quia visum est Spiritui sancto, qui illam veritatem primo dixit, & postea aperuit immediate contineri in Scriptura vel Traditione, non per novam revelationem, sed per novam manifestationem immediatæ revelationis antea factæ, & dein Ecclesiæ ipsi, ne toti dominico gregi infallibiliter proponeret, communicatæ.* Hactenus insignis ille Congregationum Indicis Consultor, nec non Romanæ Inquisitionis Qualificator.

Tertia tandem conditio ad propoſitionem proprie hæreticam requiſita, eſt, ut veritas cui adverſatur, Fidelibus ab Eccleſia propoſita ſit, tamquam de fide divina credenda. Unde S. Auguſtinus Lib. 4. de Baptiſmo contra Donatiſtas cap. 4. ſic habet: *Iſtum nondum Hæreticum dico, niſi manifeſtata ſibi doctrina catholicæ fidei reſiſtere maluerit, & illud quod tenebat elegerit.* Et Lib. contra Epiſt. fundamenti cap. 5. expreſſe aſſerit S. Doctor, *Evangelio non crederem, niſi me Eccleſiæ commoveret auctoritas.*

Dices 1. Ad hoc ut quid ſit de fide divina, ſatis eſt ut ſit in verbo Dei ſcripto vel tradito revelatum: ergo neceſſum non eſt ut ſit per Eccleſiam propoſitum; ac per conſequens ad propoſitionem hæreticam non requiritur, ut ſit contradictoria veritati revelatæ *per Eccleſiam propoſitæ.*

Reſp. 1. cum Sylvio 2. 2. qu. 1. art. 1. quæſito 1. diſtinguendo antecedens: ut ſit de fide divina *quoad ſe* ſimpliciter & abſolute, concedo: ut ſit de fide divina *quoad nos* & catholica, omnes ſub pœna hæreſeos ad credendum obligante, nego. Ratio eſt, quia ut quid ſit de fide catholica omnes ſub pœna hæreſeos ad credendum obligante, debet omnibus certo & infallibiliter conſtare, quod ſit in verbo Dei ſcripto vel tradito revelatum. *Porro*, inquit ibidem Sylvius, *Eccleſiæ propoſitio vel declaratio medium eſt ordinarium a Deo inſtitutum ut certo ſciamus, quænam ipſe revelaverit & a Fidelibus credenda voluerit.*

Huic doctrinæ conſentiunt Patres. S. Irenæus Lib. 3. cap. 4. *Non oportet*, inquit, *quærere apud alios veritatem, quam facile eſt ab Eccleſia ſumere, cum Apoſtoli, quaſi in depoſitorium dives, pleniſſime in eam contulerint omnia, quæ ſint veritatis.* Tertullianus Lib. de Præſcriptionibus cap. 1. *quid autem prædicaverint* (Apoſtoli) *id eſt quid illis Chriſtus revelaverit, non aliter probari debere, niſi per eaſdem Eccleſias quas ipſi Apoſtoli condiderunt.* Sanctus Ambroſius Lib. 6. in Lucam: *Fides Eccleſiæ imprimis quærenda mandatur.* Atque hinc Doctor Angelicus 2. 2. quæſt. 5. art. 3. loquens de objecto formali fidei diſerte aſſerit, *quod formale objectum fidei eſt veritas prima ſecundum quod manifeſtatur in Scripturis ſacris & doctrina Eccleſiæ.* Quod quidem non ita intelligendum eſt, inquit Sylvius loco laudato, *quaſi* fide divina credi non poſſint quæ Deus revelat, etſi Eccleſia non ea proponat credenda: ſed quia veritates quæ revelantur quidem a Deo, & non manifeſtantur in Scripturis, neque in doctrina Eccleſiæ, non pertinent ad fidem catholicam, tamquam ſcilicet articuli ab omnibus credendi: pertinent tamen ut veritates ab aliquibus credendæ.

Reſp. 2. cum Suarez de fide diſput. 3. ſect. 10. paulo aliter diſtinguendo antecedens: ut quid ſit de fide divina *theologica*, ſatis eſt quod ſit in verbo Dei ſcripto vel tradito, concedo: ut ſit de fide *catholica*, nego. *Auctores ſolent diſtinguere*, inquit Suarez ibidem, *inter fidem catholicam, & fidem theologicam ſeu infuſam. ∴ Fides catholica dicitur doctrina illa quæ toti Eccleſiæ univerſali credenda proponitur: idem enim eſt doctrina catholica, quod doctrina univerſalis. ∴ fides autem theologica continet quidquid a Deo revelatum fuerit, etiamſi ad communem Eccleſiæ doctrinam non pertineat.* Equidem ut aliquid ſit de fide divina *theologica*, ſatis eſt quod ſit in verbo Dei ſcripto vel tradito: aſt ut aliquid ſit de fide divina *catholica*, inſuper requiritur publica Eccleſiæ propoſitio. Hinc S. Thomas loco mox laudato & qu. 2. de verit. art. 13. ad 6. docet, *objectum formale fidei* (catholicæ) *eſſe primam veritatem, ut manifeſtatur in ſacra Scriptura & doctrina Eccleſiæ.* Et Magiſter

Sen-

Sentent. in 3. dist. 23. asserit, *fidem catholicam esse de his quæ ab omnibus Fidelibus communiter creduntur*.

Observat autem citato mox loco Suaresius, fidem catholicam & theologicam non essentialiter sed accidentaliter dumtaxat distingui. Scilicet, inquit, fides supernaturalis infusa una tantum est secundum habitum: hæc autem dicitur fides *catholica*, quatenus versatur circa ea quæ ab Ecclesia Fidelibus credenda proponuntur; dicitur vero *theologica*, quatenus respicit ea omnia quæ a Deo revelata sunt, etiamsi ad communem Ecclesiæ doctrinam non pertineant; seu, ut loquitur idem Suarez, *Fides theologica significat credulitatem propter auctoritatem Dei testificantis in quacumque materia & in quocumque modo.*

Rem paulo aliter videtur explicare Sylvius loco antea laudato, quod tamen in idem reipsa coincidit: *Fides nobis infusa*, inquit, *ideo vocatur catholica, quia per eam assentimur illi quod tota per orbem terrarum confitetur Ecclesia, quod semper, quod ab omnibus creditum est: hoc est enim vere proprieque esse catholicum, ait Vincentius Lirinensis cap. 3. Lib. contra hæreses. Cum quo non pugnat nos per eamdem fidem assentiri aliquibus veritatibus a Deo particulariter revelatis* (& sic spectata fides appellatur *theologica*) *Nam fides*, pergit Sylvius, *catholica non dicitur ab aliquo quod pertineat ad rationem sui objecti formalis, sed a qualitate sui principalis & ordinarii objecti materialis*.

Dices 2. Qui veritatem aliquam negat in Scripturis vel Traditione contentam, eo ipso Hæreticus est; ergo ut aliquid sit de fide catholica, sub pœna hæreseos omnes ad credendum obligante, necessaria non est publica Ecclesiæ propositio, sed satis est ut illud sit in verbo Dei scripto vel tradito revelatum.

Resp. distinguendo ant. si talis veritas clare & evidenter sit expressa in Scripturis vel Traditione, & insuper ex parte negantis adsit pertinacia, concedo: si obscure dumtaxat & implicite jaceat in Scripturis vel Traditione, nego. Equidem Hæreticus est qui veritatem clare & aperte in Scriptura aut Traditione revelatam negat cum pertinacia, id est, postquam sufficienter illi est ostensum prædictam veritatem in his fidei nostræ regulis contineri: *Talis enim*, inquit Sylvius 2.2. quæst. 11. art. 1. *sciens & volens vult repugnare illi quod Ecclesia proponit; quæ est Hæreticorum malitia*. Verum tunc adest sufficiens Ecclesiæ propositio: namque cum Scripturam & Traditionem nobis proponat Ecclesia, censetur etiam sufficienter nobis proponere quæ in iisdem clare & manifeste continentur. Ita docet Cardinalis de Lugo disput. 20. de virtute fidei sect. 2. his verbis: *Si constat sufficienter de revelatione Dei in Scriptura contenta, constat etiam sufficienter de propositione Ecclesiæ, atque adeo non potest excusari dissensus ab hæresi ex defectu solum propositionis, seu applicationis ab Ecclesia faciendæ .·.·. nam Ecclesia clare & manifeste proponit credendam Scripturam, & omnia & singula in ea contenta: si ergo manifeste constat aliquid in Scriptura contineri, æque manifeste constare debet id ab Ecclesia nobis credendum proponi.*

At vero si negata veritas non sit clare expressa in Scriptura vel Traditione, sed in iis obscure dumtaxat & implicite jaceat; tunc non certo constat veritatem hanc esse revelatam, nec consequenter est de fide catholica omnes ad credendum obligante; ac proinde nondum Hæreticus esset, qui bona fide illam negaret, quia non resisteret Ecclesiæ judicio, nec esset pertinax,

qua in pertinacia ac contumaci reſiſtentia, potiſſimum ſita eſt hæreſis ratio ac malitia, juxta illud antea laudatum S. Auguſtini Lib. 4. contra Donatum cap. 16. ubi loquens de errante circa veritatem chriſtianam, ſic habet: *Iſtum nodum Hæreticum dico, niſi manifeſtata ſibi doctrina catholicæ fidei reſiſtere maluerit, & illud quod tenebat elegerit.* Et Lib. 5. de anima cap. ultimo: *Iſta ſi pertinaciter ſingula defendantur, tot hæreſes facere poſſunt, quot opiniones numerantur.* Vide Doctorem Angelicum locis antea laudatis, & qu. 8. de malo art. 1. ad 7.

Obſervat autem citato mox loco Cardinalis de Lugo, *poſſe contingere quod aliquibus ſit de fide aliquid in Scriptura contentum, quibus manifeſtum eſt id in Scriptura contineri, quod tamen non omnibus ſit de fide, quia non ita clare Scriptura loquitur, ut id poſſit ab omnibus animadverti.* Unde ibidem ſubjungit, *eos quibus Scripturæ ſenſus manifeſtus eſt, ita ut non poſſint prudenter de eo dubitare vel formidare, eſto alii Catholici dubitent, quibus non ita manifeſtus eſt, non ſolum peccare graviter contra fidem, ſi diſſentiant, ſed etiam committere peccatum hæreſis, & eſſe vere & proprie Hæreticos, ſi communiter Fideles eum Scripturæ ſenſum manifeſte percipiant & indubitanter credant, licet aliqui rudiores eum non percipiant. Si autem*, pergit eminentiſſimus auctor, *communiter in Eccleſia dubitetur, vel ſaltem non habeatur pro certo & indubitato, licet aliqui eum manifeſte percipiant, ita ut prudenter formidare non poſſint, & ideo diſſentiendo peccent graviter contra fidem, non tamen credo eos eſſe proprie & ſtricte Hæreticos*: hoc eſt, ut paulo poſt explicat, *non incurrere pœnas ſpecialiter ab Eccleſia ſtatutas contra Hæreticos, id eſt contra eos qui contra communem Eccleſiæ ſenſum aliter credunt ac a Deo revelatum ſit.* Ratio autem quam eo loci affert, hæc eſt: hæreſis eſt diviſio, & Hæreticus dicitur quia dividit unitatem Eccleſiæ; porro in caſu propoſito non dividitur Eccleſiæ unitas, nec judicatur contra communem & indubitatum Eccleſiæ ſenſum; ergo &c.

Quod dictum eſt de re in Scriptura contenta, idem proportione ſervata dicendum eſſe de veritate aliqua quæ conſervatur in Eccleſia per ſufficientem Traditionem, aſſerit ibidem eminentiſſimus Cardinalis. Et vero ſicut Eccleſia proponit nobis univerſam Scripturam & omnia in ea contenta, tamquam objecta fidei: ita proponit nobis Traditiones, tamquam ſufficientes ad dogmata fidei credenda, ut conſtat ex Apoſtolo 1. ad Corinth. 11. dicente: *Ego enim accepi a Domino, quod & tradidi vobis.* Et 2. ad Theſſal. 2. *Tenete traditionem quas didiciſtis, ſive per ſermonem, ſive per Epiſtolam noſtram.* Idem colligitur ex Concilio Tridentino Seſſ. 4. in decreto de canonicis Scripturis promulgato: unde S. Baſilius Lib. de Spiritu ſancto cap. 7. loquens de Scriptura & Traditione, *Utraque*, inquit, *parem vim habent ad pietatem.*

Dices 3. Juxta communem Theologorum ſententiam, revelatio confuſa per quam plura ſimul in uno obſcure revelantur, v. g. *In omni hoſtia rite conſecrata adeſt Chriſtus*, ſufficit ad aſſenſum fidei circa objectum ſingulare: qui enim certo ſcit *hanc numero hoſtiam rite eſſe conſecratam*, poteſt elicere actum fidei circa realem Chriſti præſentiam in tali hoſtia: atqui revelatio illa confuſa nonniſi virtualis dici poteſt ac mediata circa objecta ſingularia; ergo ad fidem ſufficit mediata revelatio, ac proinde ad propoſitionem hæreticam non requiritur directa oppoſitio cum veritate immediate revelata.

Reſp. cum Suareſio diſput. 3. de fide ſect. 11. Cardinali de Lugo de virtute

tute fidei divinæ disput. 1. sect. 13. paragr. 1. & 3. Gregor. Major. Cajet. & aliis, negando antecedens: multum siquidem discriminis intercedit revelationem virtualem inter & revelationem confusam. Revelatio virtualis seu mediata est de iis, *quæ non continentur ullo modo formaliter in re revelata, sed tantum in radice, quemadmodum proprietates in essentia; risibilitas v.g. in rationalitate, & similibus*. Revelatio vero confusa est de iis, *quæ formaliter, licet confuse, continentur in re revelata*, ut patet in exemplo mox allato; unde confusa revelatio merito dici potest formalis & immediata, manifestat enim, licet confuse, omnia formaliter contenta in re revelata. Verum de his iterum in responsione ad objectionem 5. & 6.

Dices 4. Revelatio implicita sufficit ad fidem; unde propositio opposita alteri implicite revelatæ ac positæ in sacra Scriptura, merito dicitur hæretica: atqui revelatio implicita eadem omnino est ac revelatio mediata; ergo &c. Hinc S. Thomas q. 14. de verit. art. 11. in corp. explicans quid sit *implicite* vel *explicite* credere, sic habet: *Quando aliqua multa, virtute continentur in aliquo uno, dicuntur esse in illo implicite, sicut conclusiones in principiis; explicite autem in aliquo continetur, quod in eo actu existit; unde ille qui cognoscit aliqua principia universalia, habet implicitam cognitionem de omnibus conclusionibus particularibus: qui autem conclusiones actu considerat, dicitur ea explicite cognoscere; unde & explicite dicimus aliqua credere quando eis actu cogitatis adhæremus; implicite vero, quando adhæremus quibusdam, in quibus sicut in principiis universalibus ista continentur; sicut qui credit fidem Ecclesiæ esse veram, in hoc quasi implicite credit singula quæ sub fide Ecclesiæ continentur.*

Resp. cum Cardinali de Laurea disputat. 9. de fide art. 5. & Antonio in *Scrutinio* cap. 3. art. 7. & cap. 5. art. 2. variis modis propositionem aliquam dici posse revelatam, seu in Scripturis & Traditione contentam. 1. implicite *quoad se*, quatenus nempe in alia propositione in se immediate revelata continetur, tamquam conclusio in principiis aut proprietas in essentia. 2. dici potest propositio implicite revelata *quoad nos* dumtaxat, in quantum scilicet immediate quidem in se sed obscure admodum delitescit ac latitat in Scripturis; unde nonnisi accedente Ecclesiæ declaratione certo cognosci potest eam fuisse revelatam. Melius diceretur propositio hujusmodi explicite revelata *quoad se*, implicite vero *quoad nos*. 3. tandem dici potest propositio explicite revelata tum *quoad se*, tum *quoad nos*, cum nempe ita fuit a Deo revelata, ut insuper vel per ipsius in sacris Litteris designationem, aut decursu temporis per publicum Ecclesiæ decretum nobis credenda aperte proponitur.

Propositio implicite revelata primo sensu non est proprie de fide, inquit Panormo, defectu revelationis immediate ad fidem essentialiter requisitæ, sed est mera conclusio theologica: adeoque propositio ipsi contradictoria non hæretica, sed erronea est dumtaxat. Propositiones autem explicite revelatæ *quoad se*, implicite vero *quoad nos*, de fide sunt, subjungit idem auctor; *quoad se* dumtaxat, non autem respectu nostri, defectu nimirum propositionis Ecclesiæ: atque propositiones his contradictoriæ hæreticæ sunt mere materialiter, non formaliter. *Quoad se* vero & *quoad nos* de fide sunt omnes illæ veritates quæ fuerunt a Deo revelatæ & ab Ecclesia ad credendum propositæ: atque propositiones his veritatibus oppositæ tum materialiter tum formaliter sunt hæreticæ.

Ex

Ex his patet revelationem implicitam quæ coincidit cum virtuali, per quam unum in alio, tamquam concluſio in principiis, aut proprietas in eſſentia revelatur, non ſufficere ad aſſenſum fidei: adeoque propoſitionem revelationi virtuali directe adverſam, proprie hæreticam non eſſe, ſed erroneam.

Obſervat autem loco mox laudato idem Antonius de Panormo, inter veritates a Deo revelatas & per Eccleſiam propoſitas, quæque ideo ſunt de fide, tum *quoad ſe*, tum *quoad nos*; obſervat, inquam, ex his veritatibus quaſdam eſſe de fide *quoad omnes*, alias autem *quoad aliquos*, ſeu *quoad ſapientes*: quia quandoque ſive ipſa revelatio, per quam ad fidem ea pertinent, ſive ipſa Eccleſiæ definitio, ſunt ita expreſſe, ut ab omnibus credendæ explicite veniant, cujuſmodi ſunt myſteria SS. Trinitatis & Incarnationis, quandoque vero, etſi revelatio clara ſit aut aperta Eccleſiæ definitio, hæc tamen nota non eſt omnibus & ſingulis, ſed majoribus & ſapientioribus, reſpectu quorum proinde dicuntur eſſe de fide *explicita*, cum reſpectu aliorum non ſint niſi de fide *implicita*.

Quod autem ſpectat adductum Doctoris Angelici teſtimonium q. 14. de verit. art. 11. ne vel minimum ſententiam noſtram de neceſſitate immediatæ revelationis ad fidem impetit: loquitur enim S. Doctor, de fide ex parte actus ſeu ex parte credentis ſpectata, atque aſſerit, quod ultro fatemur, *nos dici explicite aliqua credere, quando eis actu cogitatis adhæremus: implicite vero, quando adhæremus quibuſdam, in quibus ſicut in principiis univerſalibus iſta continentur*. At non loquitur de fide ex parte objecti conſiderata, nec ullatenus affirmat revelationem virtualem ſeu mediatam ſufficere ut res aliqua fide divina credatur. Imo contrarium non obſcure innuit exemplum quod ibidem ſubjungit de eo *qui credit fidem Eccleſiæ eſſe veram*, quique eo ipſo *quaſi implicite credit ſingula quæ ſub fide Eccleſiæ continentur*, quo in exemplo, iſtud *implicite* idem eſt ac *obſcure*, & opponitur cognitioni claræ & diſtinctæ, non autem objecto in ſe immediate revelato. Verbo dicam, *qui credit fidem Eccleſiæ eſſe veram*, eo ipſo credit *implicite*, id eſt, *obſcure*, quæcumque credit ac profitetur Eccleſia, quæ omnia in verbo Dei ſcripto vel tradito *explicite* quoad ſe continentur, *implicite* vero & *obſcure* quoad nos. Quo fit ut licet veritates illæ explicite & immediate in Scripturis jaceant, attamen antecedenter ad publicam Eccleſiæ declarationem certo & abſque errandi formidine detegi nequeant.

Atque hinc eſt quod S. Thomas & cæteri poſt ipſum Theologi communiter doceant nihil de novo revelari; nihil nos credere, quod per anteriores Doctores & Patres ad nos uſque non pervenerit, quodque Apoſtoli explicite non cognoverint: juxta illud Joan. 16. *Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, vos docebit omnem veritatem*. Et Epheſ. 1. *Secundum divitias gratiæ ejus, quæ ſuperabundavit in nobis in omni ſapientia & prudentia*. Illud ipſum docent Tertullianus Lib. de Præſcriptionibus c. 32. S. Auguſtinus Lib. 5. de Baptiſmo contra Donatiſtas cap. 26. S. Gregorius Homilia 16. in Ezechielem, & alii. Unde Vincentius Lyrinenſis contra hæreſes c. 16. *pretioſam*, inquit, *divini dogmatis gemmam exculpi, fideliter coaptari, adornari ſapienter, ut intelligatur illuſtrius quod antea obſcurius credebatur*.

Dices 5. Concluſio theologica eſt de fide, adeoque propoſitio ipſi contradictorie oppoſita eſt hæretica: atqui propoſitio contradictorie oppoſita concluſioni theologicæ, non immediate, ſed mediate dumtaxat revelationi adverſatur; ergo &c.

Mi-

Minor certa est: in hoc enim assertio theologica essentialiter differt a placito fidei, quod istud immediate, altera vero mediate dumtaxat verbo Dei sive scripto sive tradito, atque adeo revelatione innitatur.

Major autem constat 1. quia illa omnia pertinent ad fidem, quæ creduntur propter motivum testimonii divini, sive mediate, sive immediate; sicut omnia amantur ex charitate, quæ amantur propter Deum sive mediate, sive immediate: atqui conclusiones theologicæ creduntur mediate saltem propter testimonium divinum: credimus: v.g. Christum esse risibilem, quia est homo, & credimus esse hominem, quia est revelatum a Deo; ergo &c. 2. illud pertinet ad fidem quod *per se* fluit ex revelatione, atque cum ea necessario connexum est: porro conclusiones theologicæ &c. ergo &c. 3. propositiones istæ, *Christus est homo: ergo est risibilis. Christus est homo: ergo habet animam immortalem. Christus unus est natura cum Patre: ergo est ei consubstantialis. Christus mortuus est pro omnibus; ergo mortus est pro Petro.* Vel: *Quicumque baptizatus non fuerit, salvus non erit; ergo infans ille in utero materno sine percepto baptismate extinctus, salvus non erit* &c. Hæ, inquam, propositiones sunt totidem conclusiones theologicæ: porro nemo dixerit eas ad fidem non pertinere; ergo &c.

Resp. non esse hujus loci intricatam hanc de conclusionibus theologicis controversiam, an nimirum sint de fide, fusius & ex professo expendere: ne tamen prætermissa omnino videatur & insoluta maneat præcipua hæc ac palmaris objectio qua potissimum nituntur ii quos hic habemus adversarios, de ea nonnulla paucis dicemus, quæ ut clarius pateant.

Observandum 1. quid sit conclusio theologica. Conclusio theologica exacte definitur, *Consectarium seu propositio quæ non est in se immediate revelata, sed ex uno aut pluribus fidei placitis, hoc est veritatibus a Deo in seipsis proxime revelatis, certo & evidenter eruitur.*

Hinc triplex conditio requiritur ad conclusionem theologicam proprie dictam.

Prima est, ut non sit per se & immediate revelata: si enim foret per se & immediate revelata, etsi ex aliis fidei decretis elici posset, jam non esset, accurate loquendo, conclusio theologica, sed verum fidei placitum. Sic v.g. Christum duplici voluntate præditum esse, certo eruitur ex eo quod sit simul Deus & homo; verum quia illud quoque per se revelatum est, atque adeo olim ab Ecclesia definitum, hinc ista propositio, Christus duplici constat voluntate, nonnisi improprie diceretur conclusio theologica.

Secunda, ut ex uno aut pluribus fidei placitis, non per meram ac simplicem expositionem, sed per veram ac proprie dictam illationem reipsa deducatur. Ut autem unum ex alio vere ac proprie erui censeatur, necesse est ut virtualiter saltem distinguatur ab eo ex quo deducitur: unde conclusiones quæ aliis dumtaxat verbis exponerent aliquod fidei principium, aut explicatius tantum evolverent quod in eo clare, &, ut ajunt, formaliter continetur: ut si quis colligeret Christum esse consubstantialem Patri, quia est unus cum ipso; Christum constare ex corpore & anima sibi invicem unitis, quia verus est homo; parvulos in utero materno extinctos, gloriæ cœlestis participes non fore: quia quicumque baptizatus non fuerit, salvus non erit: hæ, inquam, conclusiones, utpote meræ aliarum propositionum in quibus tum identice tum formaliter continentur expositiones aut declarationes, vere ac proprie dici non possunt theologicæ conclusiones.

Ter-

Tertia demum conditio ad theologicam concluſionem requiſita, eſſe ut ex fidei principiis certo ac evidenter eruatur: ſi enim probabiliter tantum deduceretur, eſſet equidem opinio, ſed non concluſio theologica.

Obſervandum 2. multiplicis eſſe generis concluſiones theologicas.

I. Aliæ ſunt quæ licet clare & diſtincte in ſeipſis immediate revelatæ non ſint, tamen immediate revelatæ ſunt obſcure & confuſe: tales ſunt propoſitiones quæ in Scripturis non leguntur expreſſis terminis, ſed terminis formaliter æquivalentibus, ut v.g. hæc propoſitio, *Chriſtus eſt conſubſtantialis Patri*, quæ propoſitio mera eſt expoſitio horumce Chriſti verborum Jo. 10. *Ego & Pater unum ſumus*. Tales ſunt etiam propoſitiones particulares & ſingulares quæ in univerſalibus revelatis formaliter includuntur, verb. gr. iſta propoſitio ſingularis, *Hic infans in utero materno extinctus, regnum cœlorum non obtinet*, formaliter continetur in hac propoſitione immediate revelata, *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto non poteſt introire in regnum Dei*. Propoſitiones hujuſmodi immediate licet obſcure & confuſe revelatæ, veræ non ſunt ac proprie dictæ concluſiones theologicæ, ſed meræ expoſitiones ac declarationes aliarum propoſitionum quæ in ſe immediate, clare ac diſtincte revelatæ ſunt. Aliæ ſunt concluſiones theologicæ quæ nec clare nec obſcure revelatæ ſunt immediate, ut hæc, *Chriſtus eſt riſibilis*, quæ tamen revelata eſt mediate in iſta, *Chriſtus eſt homo*.

II. Concluſionum theologicarum aliæ deducuntur ex duplici propoſitione de fide, ut in iſto ſillogiſmo, *Omnis homo habet animam immortalem: Chriſtus eſt homo; ergo habet animam immortalem*. Aliæ eruuntur ex una Præmiſſa de fide, & altera naturali, v. g. *Omnis homo eſt riſibilis*: *Chriſtus eſt homo; ergo Chriſtus eſt riſibilis*.

III. Concluſiones theologicæ aliæ ſunt quæ habent connexionem intrinſecam cum fidei principio, ut in vulgari exemplo, *Chriſtus eſt homo; ergo eſt riſibilis*. Aliæ ſunt quæ extrinſecam dumtaxat connexionem habent.

Obſervandum 3. concluſiones theologicas immediate non revelatas, ſive ex una aut duabus fidei præmiſſis eruantur, dupliciter poſſe ſpectari. 1. formaliter, ut ſunt concluſiones theologicæ; & *quatenus ex* certa præmiſſarum & terminorum connexione deducuntur. 2. materialiter, quatenus ſunt ſimplices propoſitiones, & ſine dependentia a terminis & præmiſſis ita connexis.

Nempe, quemadmodum advertit Suarez diſput. 3. de fide ſect. 11. n. 5. 7. & 10. duobus modis poteſt aliquis uti diſcurſu ad aſſentiendum concluſioni, uno modo tamquam ratione formali aſſentiendi, & propria ac per ſe cauſa aſſenſus; alio modo non ut formali ratione aſſentiendi, ſed dumtaxat tamquam proponente & explicante quid contineatur & quomodo, ſub divina revelatione, quæ poſtea eſt unica ratio formalis & cauſa per ſe aſſenſus qui exhibetur illatæ concluſioni: *Iſti duo modi aſſentiendi cuidam concluſioni*, inquit citato loco Suarez, *poſſibiles ſunt, ut per ſe conſtat, & pendent ex voluntate hominis, & illos recte diſtinguit Vaſquez, & alii non contradicunt*.

Si diſcurſus ſe habeat ad concluſionem priori modo ſpectatam, tamquam motivum formale, & cauſa per ſe aſſenſus, tunc concluſio ſpectatur *formaliter*: ſi autem diſcurſus ſe habeat dumtaxat per modum conditionis proponentis vel explicantis revelationem in præmiſſis contentam, tunc revelatio conſideratur *materialiter*.

Ob-

Obſervandum 4. triplicem hic ſedulo diſtinguendam revelationis ſpeciem.

I. Alia eſt revelatio formalis, immediata, clara, diſtincta & explicita, per quam nimirum res clare & diſtincte in ſeipſa immediate revelata eſt: talis eſt ea revelatio qua conſtat *Chriſtum eſſe hominem*.

II. Alia eſt revelatio formalis & immediata, ſed confuſa, obſcura & quaſi implicita, per quam, etſi quidpiam clare & diſtincte in ſeipſo immediate revelatum non ſit, tamen immediate eſt revelatum obſcure & confuſe; *quod quidem contingit dupliciter*, inquit mox citatus Suarez, 1. *quando fit generalis revelatio diſtributiva, ut in iſto exemplo.* Sacramenta conferunt gratiam non ponentibus obicem; *vel*, In omni hoſtia rite conſecrata adeſt Chriſtus: *in illa enim univerſali omnes ſingulares formaliter continentur, quamvis confuſe. Alio modo contingit hoc in definitione & partibus ejus reſpectu definiti: nam cognitio definiti confuſa eſt reſpectu definitionis, & nihilominus omnes partes definitionis in definito formaliter continentur; & ita cum revelatur nobis Chriſtum eſſe hominem, ſatis formaliter revelatur eſſe animal rationale, vel habere corpus & animam humanam, licet hoc explicite non dicatur.*

III. Tandem alia eſt revelatio virtualis, mediata & vere implicita, qua res nec clare nec obſcure revelata eſt immediate, ſed mediate dumtaxat & in radice: ſic hæc propoſitio, *Chriſtus eſt riſibilis*, virtualiter & mediate revelata eſt in iſta, *Chriſtus eſt homo:* vel ut ajunt Cardinales Laurea & Delugo locis ſupra citatis, revelatio virtualis & mediata eſt de iis quæ nullo modo *formaliter* continentur in re immediate revelata, ſed tantum in radice, ſicuti concluſiones in principiis, proprietates in eſſentia.

Obſervandum 5. & quidem diligenter, quod omnibus ferme quæ in præſenti controverſia occurrunt ſolvendis difficultatibus, ſufficit, unum in alio, unam propoſitionem in altera revelata contineri poſſe variis modis, tribus potiſſimum. 1. *identice*. 2. *formaliter*. 3. *virtualiter*, ſeu, ut ajunt, *cauſaliter* & *æquivalenter*.

I. Illud continetur in alio *identice*, inquit Suarez diſput. 19. de fide ſect. 2. n. 10. quod continetur in ipſo tamquam in re omnino eadem: ſic in divinis intellectus & voluntas, juſtitia & miſericordia, paternitas & natura ſunt quid unum & idem *realiter* & *identice*.

II. Illud continetur in alio *formaliter*, quod continetur in ipſo non ſolum penes identitatem *realem*; ſed etiam penes identitatem *formalem* ſeu conceptum: vel clarius illud continetur in alio *formaliter*, quod eumdem habet cum ipſo conceptum, licet utrumque diverſis vocibus exprimatur: hæcque identitas vel eſt totalis & adæquata, vel partialis & inadæquata. Sic definitum in definitione formaliter adæquate continetur: v. g. cum dicitur, *Chriſtus eſt homo; ergo eſt animal rationale*. vel, *Chriſtus eſt unus in natura cum Patre; ergo eſt ei conſubſtantialis*. Sic etiam pars eſſentialis in toto actuali, v.g. *Chriſtus eſt homo; ergo habet animam rationalem*: vel pars quælibet ſubjectiva in toto potentiali, ſingulare nimirum in univerſali, v g. *Chriſtus mortuus eſt pro omnibus; ergo mortuus eſt pro me*: formaliter inadæquate continentur. Sic denique formaliter adæquate, etſi confuſe, in explicito continetur implicitum verbis grammaticaliter aut ſaltem quoad ſenſum æquivalentibus expreſſum: v. g. *Chriſtus eſt unus in natura cum Patre; ergo eſt ipſi conſubſtantialis*.

Totum iſtud ſolide evolvit ac explicat eruditus *Scrutinii* auctor cap. 3. art. 4. his verbis: *Formalem æquivalentiam in præſenti nedum vocamus eam,*

quæ

quæ intervenit, quoties eadem omnino res vocibus ſynonimis ſignificatur, ſive id contingat in uno eodemque idiomate, ſive ratione diverſi idiomatis, dummodo idem omnino immediate importetur conceptus; ſed etiam eam quæ habetur, quoties voces quidem ſunt diverſæ, ſed idem eſt ſignificatum, non quidem ſola identitate reali, *ſed vera & rigoroſa identitate* formali, *eſto non æque clare exprimatur ſub una ac ſub altera. Cujus generis cenſentur definitio & definitum, ut* homo & animal rationale, *quibus eadem correſpondet hominis eſſentia ac quidditas, ſed ita, ut per* ꝺ homo *importetur modo quodam implicito; explicito vero per* ꝺ animal rationale.

Hæc autem æquivalentia, pergit idem auctor, *poteſt eſſe totalis, qualis eſt prædicta; & partialis, quoties videlicet non integer conceptus, qui comprehendebatur ſub una voce, comprehenditur & ſub altera, ſed pars tantummodo ipſius, ut ſi diceretur* homo & rationale, *quod non totaliter conſtituit hominem, ſed ut pars diſcretiva hominis ab omni non ipſo; & hujuſmodi quoque ſunt omnes propoſitiones particulares vel ſingulares, quæ ſub univerſali aliqua continentur: v. gr.* Deus vult Judam ſalvum fieri, *includitur tamquam pars conſtitutiva in altera univerſali revelata,* Deus vult omnes homines ſalvos fieri.

Unde cap. 2. art. 8. notat prædictus auctor, *propoſitionem particularem ac ſingularem, reſpectu univerſalis revelatæ comparandam eſſe tamquam quid* formaliter æquivalens, *etſi non totaliter: propoſitionem vero explicantem proprietatem, effectum &c. reſpectu propoſitionis exprimentis eſſentiam &c. ſe habere ſolummodo tamquam quid* virtualiter & illative *æquivalens.*

III. Unum in alio contineri poteſt *virtualiter*, ſeu *cauſaliter* & *æquivalenter*; ſic concluſiones in principiis, proprietates in eſſentia, effectus in cauſis continentur. Poſtremum hunc continendi modum exponunt Card. de Laurea diſput. 16. de fide art. 2. parag. 1. Dominicus Gravina Lib. 1. cath. præſcript. Salmanticenſes diſput. 19. de infidelitate dub. 4. ſed præſertim Antonius de Panormo citato jam cap. 3. art. 5. ubi quærens *quid ſit propoſitionem aliquam contineri in ſacra Scriptura in terminis illative,* id eſt virtualiter *æquivalentibus,* ſic habet: *Dicitur propoſitio æquivalens illative, quæ non eumdem cum altera exprimit* formaliter *objectivum conceptum ſignificatum, ſed aliud* formaliter *diverſum; quia vero res, aut formalitas per eam, ſeu verius per ejus terminos importata, realem importat identitatem cum re aut formalitate, ſeu cum ſignificata alterius, inde ſequitur ex hac illam inferri poſſe, & vice verſa, & eatenus* illative *æquivalentiæ denominationem deſumit, cujuſmodi ad invicem ſe habent eſſentiæ & proprietates rerum, quæ reciprocam ſuſcipiunt illationem: hoc diſcrimine, quod ex eſſentia ad proprietates illatio eſt a priori, & tamquam a quaſi cauſa ad quaſi affectum; a proprietatibus vero ad eſſentiam illatio eſt a poſteriori, & veluti a quaſi effectu ad ſuam quaſi cauſam.*

Idipſum clarius aperit ibidem n. 4. ubi exponens diſcrimen quod occurrit inter terminos ad invicem *formaliter*, & alios *virtualiter* dumtaxat, ſeu ut ipſe loquitur, *illative* æquivalentes, obſervat, *quod in illis tota conſiſtat varietas in modo ſignificandi eumdem prorſus conceptum objectivum, idemque formale ſignificatum, non in re ipſa ſignificata, quæ formaliſſime non diſtinguitur, ut patet in* ꝺ homo, & ꝺ animal rationale, *quibus æque eadem formaliſſima eſſentia correſpondet; eſto per* ꝺ homo *importata confuſe & implicite, per* ꝺ animal rationale *clare & explicite.*

At vero in terminis virtualiter dumtaxat & illativè æquivalentibus pergit idem auctor, *diſcrimen non eſt, vel in ſolis vocibus, vel in modo ſignificandi*

candi idem formale ſignificatum, ſed in ipſa re ſignificata, quæ etſi pro ſtatu reali identico ſit eadem, non tamen ut formaliter per dictos terminos deſignata. Unde ſicuti licet in ſe eſſentia ſit eadem cum proprietatibus, adhuc tamen non poteſt dici: riſibilitas verb. grat. eſt hominis eſſentia, ad eum modum, quo dicitur de rationalitate; ita ex identitate eadem non valet enuntiari, ut eodem modo ac immediate ſit revelata riſibilitas, etiam ex hypotheſi, quod ſit immediate revelata rationalitas.

His omnibus præſuppoſitis facili negotio dilui poterit propoſita objectio, ſimul & expediri ardua admodum ac intricata quæſtio, an concluſiones theologicæ ſint de fide, ac proinde an propoſitiones iis contradictoriæ ſint hæreticæ. Itaque.

Reſp. 1. concluſiones theologicas *formaliter* ſumptas non eſſe de fide. Hac in parte conſentire videntur omnes Theologi, nequidem exceptis Cano, Vega, aut Vaſquez. *Hoc modo procedendo & intelligendo aſſertionem*, inquit Suarez diſp. 3. de fide ſect. 11. *illam etiam admittit Vaſquez, & exiſtimat non negari a Cano aut Vega.*

Et vero in fide tota & adæquata aſſentiendi ratio eſt formalis & immediata revelatio (aut ſaltem revelatio immediate movens) per Eccleſiam propoſita: at in concluſione theologica formaliter ſumpta aſſentiendi ratio eſt ejus cum revelatione connexio rationis uſu manifeſtata; ſeu, ut ajunt, revelatio virtualis & mediata, id eſt, applicata per diſcurſum: quæ duo quantum diſtent, nemo non videt.

Reſp. 1. concluſiones theologicas *materialiter* ſumptas, quæ ſunt in ſe immediate revelatæ, licet ex aliis fidei capitibus legitime deducantur, ſicuti cum *Chriſtus probat reſurrectionem mortuorum ex eo quod in Scriptura dicatur Deus Abraham: Deus Iſaac, Deus Jacob:* vel quæ ſunt meræ expoſitiones propoſitionum revelatarum, v.g. cum dicitur, *Chriſtus eſt homo; ergo eſt animal rationale*: vel *Chriſtus eſt unus in natura cum Patre; ergo eſt ei conſubſtantialis*: reſpondeo, inquam, concluſiones hujuſmodi eſſe de fide, adeoque propoſitiones iis contradictorias vere eſſe hæreticas. Ratio eſt, quia illæ propoſitiones ſunt fidei divinæ, quæ in ſe immediate revelatæ ſunt, quæque continent & exprimunt veritates a Deo revelatas: atqui tales ſunt concluſiones de quibus nunc agitur; ergo &c. hanc etiam reſponſionem omnes admittunt.

Reſp. 3. concluſiones theologicas *materialiter* ſpectatas, quæ licet clarè & diſtincte in ſeipſis immediate revelatæ non ſunt, tamen immediate revelatæ ſunt obſcure & confuſe: v.g. *Chriſtus eſt homo; ergo conſtat anima & corpore:* vel, *Omnis homo habet animam immortalem; ergo habeo animam immortalem:* vel, *Omnis homo rite baptizatus ſine obice gratiam juſtificantem conſequitur; ergo talis infans rite baptizatus gratiam juſtificantem conſecutus eſt*. has, inquam concluſiones vere eſſe de fide, ac proinde hæreticas eſſe propoſitiones quæ iis adverſantur. Ratio eſt, quia hæc omnia (ut attendenti facile patebit) immediate licet obſcure ac confuſe revelata ſunt in propoſitione univerſali: porro formalis & immediata revelatio, etſi confuſa ſit, ſufficit ad objectum formale fidei, & conſequenter ad aſſentiendum de fide particularibus contentis ſub tali revelatione.

Et vero uti poſt Suarez ratiocinatur *Scrutinii* auctor art. 7. cap. 2. in Deo non eſt cognitio confuſa, ſed diſtincte judicat de omnibus, quæ revelat etiamſi multa uno verbo complectatur: confuſio ergo & obſcuritas ſe

tenet

tenet dumtaxat ex parte noſtri, & in modo apprehendendi rem revelatam; ac proinde ſi revelatio ſufficienter applicetur, id eſt, ut ait Suarez citata diſp. 3. de fide ſect. 11. *ſi certo & indubitanter conſtet hoc, quod in particulari & expreſſe proponitur, in propoſitione univerſali revelata contineri*, revelatio illa univerſalis de ſe ſufficit ad diſtincte aſſentiendum ex fide particularibus, quæ ſub illa univerſalitate continentur. Atque in hoc etiam facile conveniunt Theologi: ex quo graviſſimi momenti colliguntur conſectaria, quæ hic advertere operæ pretium eſt.

I. Quando revelatur totum quoddam *actuale*, id eſt totum quod habet partes *in ſe*, ut Petrus habet *in ſe* corpus & animam; revelantur etiam *immediate*, licet non ita diſtincte, omnia illius attributa eſſentialia, omnes partes eſſentiales, ſive phyſicæ, ſive metaphyſicæ. Ratio eſt, inquit Cardinalis de Lugo diſput. 1. ſect. 13. parag. 3. quia res nec eſſe nec concipi poteſt ſine attributis eſſentialibus: unde Deus revelans *Chriſtum eſſe hominem*, eo ipſo immediate revelat *Chriſtum habere corpus & animam*. Quod autem ſpectat voluntatem, intellectum, riſibilitatem, aliaſque tum phyſicas tum metaphyſicas proprietates, nonniſi *mediate* cenſentur revelatæ, ſiquidem primarium hominis conceptum non ingrediuntur, ſed ex illius eſſentia neceſſario fluunt.

II. Cum revelatur totum *potentiale*, id eſt, totum quod habet non *in ſe*, ſed *ſub ſe* partes, quas vocant *ſubjectivas*, qualia ſunt genus reſpectu ſpecierum, ſpecies reſpectu individuorum, & quælibet propoſitiones univerſales reſpectu propoſitionum ſingularium; tunc revelatæ ſunt *immediate*, licet confuſe reſpectu noſtri, omnes partes *ſubjectivæ* quibus eſſentialiter conſtat totum illud *potentiale*.

Igitur propoſitione univerſali revelata, omnes ſingulares ſub ea contentæ, ſunt quoque in ea *immediate*, licet minus diſtincte, revelatæ: v.g. quia de fide eſt & immediate revelatum, *omnem hominem habere animam rationalem, & reſurrecturum eſſe*; de fide quoque eſt & *immediate*, etſi confuſe, revelatum, *quemlibet determinate hominem habere animam immortalem, & reſurrecturum eſſe*. Pariter in his univerſalibus propoſitionibus de fide, *Sacramenta conferunt gratiam non ponentibus obicem*. vel, *In omni hoſtia rite conſecrata adeſt Chriſtus* &c. omnes propoſitiones ſingulares immediate, etſi confuſe, revelatæ ſunt; adeoque propoſitiones ipſis contradictoriæ hæreticæ ſunt.

Ratio eſt, quia, quemadmodum ratiocinantur de Lugo & Panormo locis mox citatis, propoſitiones ſingulares continentur in univerſali, eamque eſſentialiter conſtituunt; ergo qui revelat univerſale, revelat ibi omnia ſingularia, quæ ſunt quaſi partes eſſentiales componentes collectionem univerſalem; ergo Deus revelans propoſitionem univerſalem, v. g. *infantes omnes rite baptizatos juſtificari*, revelat etiam immediate, quamvis confuſe, *hunc & illum infantem rite baptizatum juſtificari*. Ita ſentiunt Cano, Vega, Salmanticenſes, Vaſquez, de Lugo, Card. de Laurea, Suarez & alii communiter.

Porro revelata propoſitione univerſali, ut quis debeat aut poſſit fide divina credere propoſitionem ſingularem, neceſſum eſt, ut antea vidimus ex Suarez, quod etiam docent de Lugo, Salmanticenſes & alii, neceſſum inquam eſt, *ut certo & indubitanter conſtet individuum comprehenſum fuiſſe ſub propoſitione univerſali a Deo revelata*.

Nem-

Nempe certitudo triplex est. 1. alia physica, qua res vel in seipsa cognoscitur, vel per media quibuscum naturalem connexionem habet: ita certitudo physica est, qua per essentiam proprietates, v. g. per rationalitatem risibilitas; vel causa per effectum a se necessario dependentem cognoscitur. 2. altera moralis, qua res nec cognoscitur in se, neque per aliquid ei naturaliter connexum, sed per extrinseca testimonia tot ac tanta, ut pariant moralem evidentiam, quæ non sinat nos, moraliter loquendo, non solum dubitare, sed etiam nec formidare de opposito: talis est certitudo qua credimus esse urbem Romam. 3. tandem alia est certitudo moralis, quæ non est conjuncta cum ista morali evidentia, quæque licet careat actuali dubitatione, tamen non excludit omnem moralem facultatem dubitandi de opposito, qualis est certitudo harumce propositionum, *Hæc hostia consecrata est. Hic puer rite baptizatus est. Hic homo valide consecratus est in Sacerdotem.*

Certitudo physica sufficit, sed non requiritur ut propositio singularis contenta sub universali revelata, fide divina credatur: in eo consentiunt Theologi.

Certitudo moralis quæ non est conjuncta cum evidentia, sive quæ non excludit omnem moralem facultatem dubitandi de opposito, non sufficit. Ratio est, inquit Cardinalis Delugo disput. 1. de fide sect. 13 parag. 3. *quia nimirum assensus fidei ex imperio voluntatis & piæ affectionis elicitur talis, & tam firmus, ut excludat omnem prorsus formidinem circa suum objectum; non posset autem voluntas prudenter imperare talem assensum excludentem omnem formidinem, quando circa objectum illud posset intellectus prudenter formidare; imprudenter enim prohiberetur formidare, ubi prudenter formidare posset; ergo ut voluntas possit prudenter imperare assensum talem, excludentem omnem formidinem, debet objectum proponi tale, ut de eo non possit prudenter formidari.*

Hinc Concilium Tridentinum Sess. 6. cap. 9. negat posse aliquem de fide credere se esse in statu gratiæ, his verbis: *Nam sicut nemo pius de Dei misericordia, de Christi merito, deque Sacramentorum virtute & efficacia dubitare debet; sic quilibet dum seipsum suamque infirmitatem & indispositionem respicit, de sua gratia formidare & timere potest, cum nullus scire valeat certitudine fidei, cui non potest subesse falsum, se gratiam Dei esse consecutum.* Ubi Concilium ex eo quod quilibet prudenter formidare possit circa propriam justificationem, infert eam non posse fide divina credi. Prærequiritur ergo ad assensum fidei certitudo moralis juncta cum evidentia, quod Deus de hoc singulari in propositione universali revelata locutus fuerit.

Hinc etiam istæ propositiones, *Hæc hostia rite est consecrata. Hic infans vere baptizatus est & justificatus. Hic homo valide consecratus est in Sacerdotem* &c. non sunt de fide: ita Cajetanus 2.2. q. 1. art. 3. in respons. Turrecremata Lib. 4. Summæ parte 2. cap. 9. ad finem, Bannes 2.2. quæst. 1. ar. 10. dub. 2. ad 2. Ratio est, quia etsi nulla sit de veritate harumce propositionum actualis formido, non deest tamen moralis formidandi facultas, propter varias & occultas circumstantias a quibus dependent. Unde Suarez citata disput. 3. de fide sect. 11. *In aliis exemplis*, inquit, *non habet locum similis assensus de fide, ut quod in hac hostia sit præsens Christus, vel quod mihi remissa sint peccata; quia applicatio universalis principii fidei non sufficienter*

fit ad hæc particularia, quia de illis non eſt ſufficiens certitudo propter multas & occultas circumſtantias a quibus pendent.

Equidem ſi vera ſit in ſe propoſitio ſingularis, licet non evidenter conſtet eam contineri in propoſitione univerſali, v. g. ſi de facto rite conſecrata ſit hæc hoſtia, erit de fide *objective* & ratione ſui, Chriſtum ſub tali hoſtia realiter præſentem adeſſe; non erit tamen de fide *formaliter* & ratione aſſenſus, quia non habet omnem certitudinem formalem & infallibilitatis quam poſtulat fides; hoc eſt, talem certitudinem quæ non ſolum omnem actualem dubitationem excludat, ſed etiam omnem moralem facultatem dubitandi de oppoſito.

Obſervat autem Cardinalis Delugo loco mox laudato, ſimpliciter & abſolute adorandam eſſe Euchariſtiam, etſi de fide non ſit Chriſtum realiter præſentem eſſe ſub tali numero hoſtia. Ratio eſt, inquit, quia ut abſolute adoretur hoſtia, ſatis eſt certitudo moralis abſque evidentia quod hoſtia rite conſecrata ſit: at vero fides, utpote prudens & certiſſima, exigit certitudinem moralem quæ adjunctam habeat evidentiam, quæque excludat omnem prorſus formidinem de oppoſito: unde non creditur fide divina Chriſtum realiter eſſe præſentem ſub tali numero hoſtia quæ proponitur adoranda, niſi ex hypotheſi quod rite conſecrata fuerit. Ita colligitur ex Doctore Angelico 2. 2. q. 1. art. 3. ad 4. *Fides credentis*, inquit, *non refertur ad has ſpecies, vel illas, ſed ab hoc quod verum Chriſti corpus ſit ſub ſpeciebus panis ſenſibilis, quando recte fuerit conſecratum: unde ſi non ſit recte conſecratum, fidei non ſuberit propter hoc falſum.*

Non longe abſimili ratione idem explicat Sylvius 2.2. q.1. art.3. ad 1. his verbis: *Cum fides habeat pro objecto veritatem & ſpeculativam & practicam; perficit intellectum quoad utramque veritatem, & propterea non poteſt inclinare ad falſum, neque ſpeculative, neque practice. Prudentia vero cum non habeat pro objecto verum ſpeculativum, ſed practicum, non perficit intellectum niſi quoad veritatem practicam..... & propterea quamvis non inclinet niſi ad verum practice, quale eſt hoſtiam adorandam eſſe quæ in ſacrificio Miſſæ exhibetur adoranda; includere tamen poteſt cognitionem ſpeculative falſam; licet ad eam non inclinet, ſed ſupponit potius: inclinat enim prudentia ad hoſtiam illam adorandam, eo quod ſupponatur probabile judicium quod ſit conſecrata, hoc autem judicium eſt ſpeculativum, neque pertinet ad habitum prudentiæ. Brevius dici poteſt, non eſſe prudentiam infuſam quæ inclinat ad hanc hoſtiam quæ præſentatur ut conſecrata adorandam, ſed prudentiam quæ putatur infuſa, cum revera ſolum ſit humana.* Hactenus Sylvius.

Requiritur ergo & ſufficit ad credendum fide divina objectum ſingulare, certitudo moralis juncta cum evidentia, qua conſtet objectum illud in propoſitione univerſali immediate revelata contineri.

Quod ſaltem requiratur hujuſmodi moralis certitudo, abunde conſtat ex mox dictis.

Quod autem pariter ſufficiat, probatur 1. quia ſequitur etiam ex dictis. Si enim ad aſſenſum fidei neceſſaria ſit certitudo circa applicationem revelationis ad objectum ſingulare; nec aliunde requiratur certitudo phyſica, profecto ſufficit certitudo moralis juncta cum evidentia. 2. certitudo hujuſmodi fere tam firmum aſſenſum parit ac certitudo phyſica: v.g. perinde quis aſſentitur huic propoſitioni, *Exiſtit urbs Roma*, atque iſti, Exiſtunt cor-

pora

pora extra nos posita. 3. sufficienter proponitur aliquid credendum fide divina per miracula, de quorum veritate dubitari moraliter loquendo non potest; ergo a pari &c. Sic, inquiunt Cardinales Bellarminus & Delugo, quibus consentiunt Sylvius & Suarez, quoniam certum est certitudine morali quæ adjunctam habeat evidentiam, Tridentinum Concilium legitime esse congregatum, de fide est Tridentinum Concilium in fide non posse errare. Idem dicendum de similibus propositionibus.

Itaque revelato toto actuali, tunc etiam revelatæ sunt omnes ejus partes essentiales, sive physicæ, sive metaphysicæ, sine quibus res nec esse nec concipi potest: pariter revelata propositione universali, quod est totum, ut vocant, potentiale, revelata quoque censetur propositio singularis sub universali contenta; atque fide divina credi potest, si certo & indubitanter constet propositionem hanc singularem in universali contineri.

III. e duobus relatis uno revelato, alterum quoque revelatum censeri debet. v. g. quoniam Matth. 3. revelatum est Christum esse Filium Dei Patris; hoc ipso revelatum est Deum Patrem esse patrem Christi. Ratio est, inquit auctor *Scrutinii*, quia relata sunt simul natura & cognitione.

IV. revelata affirmatione unius contradictoriorum, revelatur negatio alterius, quia idem non potest simul esse & non esse: & ut ait mox citatus *Scrutini* auctor cap. 3. art. 5. *in causis præcisis, sicut affirmatio est causa affirmationis; ita & negatio negationis.* Et vero eadem fides quæ inclinat ad credendum aliquam propositionem esse veram, inclinat ad credendum oppositam esse falsam.

V. propositio est de fide (adeoque hæretica est huic contradictoria) quando est revelata, aut expressis & conceptis, aut synonimis terminis, aut saltem æquivalentibus quoad sensum. Ratio est aperta; quia, quemadmodum raciocinatur Antonius de Panormo art. 4. citati mox capitis 3. *duo sunt ponderanda in qualibet propositione, termini videlicet, seu verba materialiter sumpta; & sensus seu vis significativa, ac objectivus conceptus per verba expressus.* Porro, pergit idem auctor, eadem tunc omnino est propositio revelata quoad sensum & conceptum objectivum, proindeque ejusdem infallibilitatis, auctoritatis & virtutis, quoties terminis synonimis, aut saltem quoad sensum æquivalentibus exprimitur.

Resp. 4. conclusiones theologicas deductas ex duobus fidei placitis, seu ex duabus præmissis immediate revelatis, esse de fide, dummodo *materialiter* spectentur. Ita Cardinalis Delugo, Suarez, de Laurea, Dominicus Gravina, Antonius de Panormo, & alii antea citati.

Ratio est, quia revelatio formalis immediata, etiamsi confusa sit, sufficit ad objectum formale fidei: atqui objectum conclusionis theologicæ ex duobus fidei placitis evidenter deductæ, formaliter & immediate, licet minus clare, revelatum est; ergo &c. Major constat ex dictis & probatis supra ex Suar. atque ex sese manifeste patet: Deus enim utpote summa veritas, quocumque tandem modo locutus fuerit, summam fidem meretur, ubi primum constat ipsum locutum fuisse. Minor autem videtur evidens: siquidem omnis conclusio in tantum bene infertur ex suis præmissis, in quantum ejus objectum identificatur cum objecto præmissarum, atque in iis continetur, fundatur enim tota vis syllogistica in hoc principio, *Una præmissarum*

contineat conclusionem, altera contentam declaret. Cum ergo placita fidei sint in se formaliter immediate revelata; conclusio materialiter sumpta, quæ in præmissis reipsa, etsi minus clare continetur, atque cum iis identificatur, pariter dici debet formaliter & immediate, licet minus clare revelata.

Id variis exemplis illustrari potest: v.g. *Omnis homo habet animam immortalem: Christus est homo: ergo Christus habet animam immortalem*, vel, *Omnia Sacramenta conferunt gratiam non ponentibus obicem: atqui Baptismus est Sacramentum; ergo &c.* vel, *Omnes Apostoli acceperunt Spiritum sanctum: S. Matthæus fuit unus ex Apostolis; ergo S. Matthæus accepit Spiritum sanctum.* In his & similibus exemplis conclusio continetur in præmissis tamquam in aliquo cum quo realiter identificatur: non tam deducitur, quam ostenditur esse inclusa in præmissis, seu, ut ita loquar, est ratiocinium in verbis, non vero in mente: sic v. g. cum asseritur S. Matthæum accepisse Spiritum sanctum, idem est, saltem inadæquate, ac si diceretur, omnes Apostolos (quorum unus erat S. Matthæus) accepisse Spiritum sanctum: non enim potest aliquis affirmare totum, quin affimet partes ex quibus intrinsece illud constat, propter scilicet identitatem partium cum toto.

Hoc eodem argumento utitur Suarez dicta disp. 3. sect. 11. n. 6. *Revelatio propositionis universalis*, inquit, *immediate cadit in illa omnia quæ sub propositione universali continentur: ergo sufficit de se ad fidem circa singularia, si sufficienter proponatur:* porro in conclusionibus deductis ex duabus præmissis de fide, certo & evidenter applicatur universalis revelatio circa objecta singularia; ergo &c. Sic v.g. cum revelatur *omnem hominem habere animam immortalem: Sacramenta conferre gratiam non ponentibus obicem: omnes Apostolos accepisse gratiam;* eo ipso immediate quoque, licet minus clare, revelatum censetur tamquam pars in toto, & minus explicitum in magis explicito, *Christum habere animam immortalem: Baptismum conferre gratiam;* idem dicendum de similibus propositionibus.

His adde, nullum posse afferri exemplum conclusionis theologicæ ex duobus præmissis revelatis evidenter deductæ, quæ si materialiter consideretur, non sit in se immediate, saltem confuse revelata, *ac proinde de fide*: unde proprie & accurate loquendo conclusiones hujusmodi non sunt vere theologicæ.

Dixi, conclusiones *materialiter* spectatas: si enim spectentur *formaliter & reduplicative*, quatenus ex duabus præmissis revelatis deductæ, jam non sunt de fide, ut supra diximus responsione 1. Ita Cajetanus, Brancatus de Laurea, Lorca, Valentia & alii. Et vero, uti ratiocinatur de Panormo *Scrutinii* c. 3. art. 19. *Conclusionibus sic consideratis assensum præbemus, non præcise propter divinam veritatem dicentem, sed etiam propter connexionem conclusionis cum præmissis lumine naturali cognitam, quam missionem excludit fides.* Scilicet in fine, propria & adæquata assentiendi ratio est sola formalis & immediata Dei revelatio per Ecclesiam proposita: in conclusione autem theologica formaliter sumpta assentiendi motivum, est ejus cum revelatione connexio, rationis usu manifestata; ergo &c.

Resp. 1. Conclusiones mere & vere theologicas ex duabus præmissis, quarum una est de fide, altera vero lumine naturali nota, certo & evidenter deductas, non esse de fide, ac proinde propositiones his conclusionibus oppositæ, proprie non sunt hæreticæ. Ita Gregorius, Major, Gabriel, Cajetanus & Thomistæ, Salmanticenses, Cardinalis Delugo, Lorca, Valentia,

lentia, Molina, Antonius de Panormo, & alii paſſim quos refert & ſequitur Suarez diſp.3. de fide ſect.11. n.3.7. & 10.

Probatur ratiocinio quo utitur Cardinalis Delugo diſp.1. de fide ſect. 13. n.261. *Non poteſt eſſe de fide id quod non creditur quia revelatum & teſtificatum eſt a Deo: ſed objectum ejuſmodi concluſionum non dicitur a Deo, ſed aliud ex quo partialiter illud infertur; ergo non poteſt hoc credi ex fide, cum non participet rationem formalem & motivum proprium fidei.*

Et vero fides & concluſio theologica materialiter ſumpta diſcrepant ratione objecti, motivi & medii. Namque 1. objectum fidei eſt aliquid a Deo immediate revelatum: objectum autem concluſionis theologicæ materialiter ſpectatæ eſt aliquid non immediate revelatum, ſed ex revelato conſequens. 2. motivum fidei eſt divina revelatio formalis & immediata: motivum autem theologicæ concluſionis eſt revelatio virtualis & mediata, ſeu ipſius cum revelatione connexio. 3. in fide, medium quo cognoſcitur revelatio, eſt ipſa Eccleſiæ definitio: in concluſione vero theologica medium quo innoteſcit ipſius cum revelatione neceſſitudo, eſt ipſa ratio ſeu diſcurſus & evidentia; ergo fides & concluſio materialiter ſumpta diſcrepant penes objectum, motivum & medium: ac proinde concluſiones theologicæ non poſſunt dici de fide.

Dixi, concluſiones *mere* & *vere* theologicas, id eſt, concluſiones quæ non ſunt meræ expoſitiones propoſitionum immediate revelatarum, in quibus tamquam ſingulare in univerſali, vel minus explicitum in magis explicito, formaliter & neceſſario, etſi minus clare continentur; ſed illas quæ ex præmiſſis a quibus virtualiter ſaltem diſtinguuntur, per veram ac ſillogiſticam illationem reipſa educuntur. Brevius, agitur de iis concluſionibus quæ non ſunt mere expoſitivæ, ſed vere illativæ; ſeu ut loquitur de Panormo art.18.capitis 3. quæſtio eſt de concluſionibus in quibus *præmiſſa non revelata vere influit in propoſitionem illatam per aliquod prædicatum, aut formalitatem, quæ nec ſit revelata, nec ſoli explicationi præmiſſæ revelatæ inſerviat*: id eſt, ut paulo poſt exponit, *quæ non ſit mere explicativa divinæ revelationis, quæ immediate afficiat ipſam propoſitionem deductam.* Quod quidem contingit, uti obſervat Suarez citata ſect.11. diſp.3. *cum ſit generalis revelatio diſtributiva, ut in iſto exemplo*, Sacramenta conferunt gratiam non ponentibus obicem: *in iſta enim univerſali omnes ſingulares formaliter continentur, licet confuſe; vel in definitione reſpectu definiti. Nam ..... cum revelatur nobis Chriſtum eſſe hominem, ſatis formaliter revelatur eſſe animal rationale, vel habere corpus & animam humanam, licet hoc non explicite dicatur*. Vide quæ ſupra diximus corollario 1. & 2. ad tertiam reſponſionem.

Dices 6. cum Cardinali de Laurea & auctore *Scrutinii doctrinarum* c.2. art.8.hæ concluſiones, *Deus vult omnes homines ſalvos fieri: ergo Deus vult Judam ſalvum fieri. Chriſtus mortuus eſt pro omnibus; ergo mortuus eſt pro Petro. Omnes Romani Pontifices rite & canonice electi habent jure divino primatum non ſolum honoris, ſed etiam juriſdictionis in univerſa Eccleſia; ergo talis Romanus Pontifex rite & canonice electus &c. Omnis infans rite baptizatus eſt juſtificatus; ergo & talis infans &c.* Hæ, inquam, & ſimiles concluſiones in quibus propoſitio ſingularis eruitur ex univerſali immediate revelata, ſunt de fide: atque propoſitiones iis contradictoriæ hæreticæ

ſunt ergo idem dicendum erit de iis concluſionibus in quibus proprietas eruitur ex eſſentia: v.g. *Omnis homo eſt riſibilis: atqui Chriſtus eſt homo; ergo eſt riſibilis*. Porro propoſitiones hujuſmodi veræ ſunt concluſiones theologicæ ex præmiſſis una revelata altera naturali deductæ; ergo &c.

Et vero, inquit citato loco *Scrutinii* auctor, *Non minus continetur in iſta propoſitione*, Chriſtus eſt homo, *hæc altera*, Chriſtus eſt riſibilis, *quam in univerſali illa*, Deus vult omnes homines ſalvos fieri, *particularis altera*, Deus vult Judam ſalvum facere. *In re namque ſicuti Judas identificatur tamquam pars cum toto, cum collectione*, omnes homines; *ita & riſibilitas identificatur tamquam proprietas cum* humanitate ſeu rationalitate, *quæ eſt hominis conſtitutivum ....., unde eodem modo quo valet illatio*, Chriſtus eſt homo; ergo eſt riſibilis: *valet quoque & alia*, Deus vult omnes homines ſalvos fieri; *igitur* vult Judam ſalvum fieri. *Vel itaque utrumque illatum erit theologicum, & conſequenter utraque propoſitio utrique illato contraria: erit* erronea; *vel ſi poſterius* de ſalute Judæ, *erit de fide; pariter de fide tenendum & prius*, Chriſtus eſt riſibilis, *ut plene doctrina cohæreat*.

Reſp. concordes omnino non eſſe Theologos circa propoſitiones ſingulares & facta particularia, ex propoſitionibus univerſalibus immediate revelatis, in quibus tanquam partes in toto proxime continentur, certe deductas.

I. aliqui cenſent propoſitiones ſingulares ſeu facta particularia in propoſitionibus univerſalibus contenta, nec in ſe clare & diſtincte revelata, non eſſe de fide divina. Ita Turrecremata Lib.4. Summæ parte 2. cap.9. Cajetanus 2.2. qu.1. art.3. in corp. Bannes 2.2. qu.1. art.10. dub 2. ad 2. & alii. Docent illi certum non eſſe certitudine fidei divinæ, *hunc hominem* ver.g. *eſſe verum ſupremum Pontificem*; quia, inquiunt, nuſquam Deus id immediate revelavit; & aliunde res eſt humana & contingens pendens ex teſtimoniis humanis, & ex multis aliis occultis circumſtantiis, ut an ſit baptizatus, an rite ordinatus &c. idem proportione ſervata aſſerunt de hac propoſitione ſingulari, *Concilium Tridentinum fuit legitimum*. Adduntautem facta hujuſmodi, etſi fide divina certa non ſint, attamen certa eſſe certitudine morali: quo fit ut Concilio & Romano Pontifici debitam teneamur exhibere obedientiam.

Juxta hanc ſententiam plana eſt ac facilis reſponſio objectioni propoſitæ: ſcilicet, propoſitiones illæ ſingulares de factis particularibus, quæque ex propoſitionibus univerſalibus immediate revelatis deducuntur, non ſunt de fide; ergo a fortiori nec etiam concluſiones ex una revelata & altera naturali deductæ, in quibus proprietas ex eſſentia eruitur.

II. alii, quemadmodum obſervat Panormo cap. 3. art.5. duplicis generis diſtinguunt propoſitiones univerſales in ſe immediate revelatas. Nimirum, aliæ revelantur propter particulares, ut cum revelatur, quod *omnis homo ſit a Deo redemptus*; talis revelatio eſt propter has ſingulares, *Petrus eſt redemptus*, *Paulus eſt redemptus*: & hujus generis eſſe exiſtimant univerſalem illam, *Omnis canonice electus in Romanum Pontificem eſt Chriſti Vicarius & Petri ſucceſſor*, non ob alium finem revelatam, niſi ut hic vel ille Pontifex, Clemens XII. v.g. pro vero Chriſti Vicario habetur, ipſique debita exhibeatur obedientia. Aliæ vero ſunt propoſitiones univerſales, inquiunt, quæ non cenſentur revelatæ propter particulares aut ſingulares,

cujuſ-

cujuſmodi eſt iſta, *Omnis infans rite baptizatus, eſt a peccato originali immunis*: non enim revelata eſt, ut credamus hunc numero infantem eſſe immunem a peccato originali; ſed ut Baptiſmatis virtus, ac peccati originalis, quo totum genus humanum infectum eſt, veritas confirmetur.

Aſſerunt autem iidem auctores, in propoſitionibus univerſalibus primi generis verificari equidem quod revelata aliqua propoſitione univerſali, revelatæ haberi debeant, & particulares, aut ſingulares univerſalem conſtituentes: non autem in propoſitionibus univerſalibus poſterioris generis, quæ non cenſentur revelatæ propter particulares: *Ex quo conſequens eſt juxta illos*, inquit, *Scrutinii* auctor loco mox citato, *quod etiamſi conſtet hunc numero infantem rite & valde baptizatum eſſe, ut conſtare forte poteſt miniſtro conferenti Baptiſmum, adhuc de fide non ſit, quod ille infans ſit ab originali peccato immunis*. Ita ſentire videntur Eminentiſſimus de Laurea diſput. 16. de fide art.2. parag.1. num.38. Dominicus a SS. Trinitate Lib. 2. Biblioth. Theolog. ſect.3. cap.2. Dominicus Gravina Lib.1. Catec. præſcrip. 6. artic. 3. &c.

III. alii iterum diſtinguunt propoſitiones univerſales immediate revelatas duplicis generis. Nempe aliæ ſunt quarum propoſitiones ſingulares ſub univerſalibus contentæ, talis ſunt naturæ, ut abſque reſpectu ad has vel illas extrinſecas circumſtantias, certo cognoſcantur contineri ſub univerſalibus revelatis: in exemplum ſolet afferri propoſitio iſta particularis, *Deus vult Petrum ſalvum fieri*, reſpectu iſtius univerſalis, *Deus vult omnes homines ſalvos fieri*. Aſſerunt autem illas propoſitiones ſingulares cum univerſalibus revelatis comparandas eſſe, velut partes cum toto, atque revelationem non ſolum immediate afficere univerſalem propoſitionem exprimentem *ſalutem omnium hominum* v. g. ſed & quaslibet ſingulares quæ univerſalem efformant ac conſtituunt, inter quas eſt iſta, *de ſalute Petri*: unde, inquiunt, propoſitiones hujuſmodi ſingulares credi debent fide divina, perinde ac univerſales.

Aliæ vero ſunt propoſitiones ſingulares quas in univerſali revelata non includi certo conſtat, niſi expendendo varias extrinſecas & contingentes circumſtantias a quibus dependent; talis eſt iſta propoſitio particularis de infante rite baptizato: licet namque veriſſime ſub univerſali, *Omnis infans* &c. contineatur quilibet in particulari, qui ſit rite baptizatus: non tamen de tali vel tali determinate infanti, quod ſit rite baptizatus certo conſtat vi univerſalis propoſitionis applicatæ immediate huic vel illi individuo, ſed vi univerſalis applicatæ, media fallibili cognitione de validitate materiæ, de intentione miniſtri &c.

Illud autem, inquit Panormo cap.3. art.5. n.14. *in quo concurrit fallibilitas (idem proportionaliter dic de medio infallibili quidem infallibilitate propria ſcientiæ, ſed inferioris ordinis infallibilitate propria fidei); applicationis vel medii, patet non poſſe contineri in univerſali ut revelata, tamquam ipſius partem conſtitutivam, niſi ceſſet fallibilitas medii & applicationis ob concurſum alterius ſuperioris cauſæ, quæ ex Spiritus ſancti operetur inſtinctu, ac infallibilitas privilegio gaudeat; ut evenit in caſu particularis, ſeu ſingularis*, Hic numero Romanus Pontifex &c. *quæ licet pendeat a notitia canonicæ electionis, quæ ſui natura fallibilis eſt, ſi tamen accedat Eccleſiæ acceptatio, quæ ex Spiritus ſancti inſtinctu ad eam dirigitur, non impeditur quin in concreto ſit ſingularis immediate revelata in illa univerſali*, Omnis Roma-

nus Pontifex &c. *etiam ut revelata, tamquam pars constitutiva illius in esse talis.*

Juxta hanc sententiam videtur propositiones singulares facta singularia exprimentes, quas sub universalibus revelatis contineri certo non constat, nisi habito respectu ad varias extrinsecas circumstantias a quibus pendent; videtur, inquam, hujusmodi propositiones singulares non posse credi fide divina, nisi accedat Ecclesiæ acceptatio; seu ut loquitur Panormo, *concursus alterius superioris causæ quæ ex Spiritus sancti operetur instinctu, ac infallibilitatis privilegio gaudeat, ut evenit in casu singularis.* Hic numero Romanus Pontifex &c.

In hac & priori sententia manifeste patet, nullam instituendam esse comparationem inter istas conclusiones, *Deus vult omnes homines salvos fieri: ergo vult Petrum, Paulum, Judam &c. salvos facere. Omnis Romanus Pontifex canonice electus, est Christi Vicarius ac Petri successor: ergo talis numero Clemens XII. v.g. &c.* & istas alias in quibus propositio ex essentia eruitur, *Christus est homo; ergo est risibilis.* Primi generis conclusiones, non tam conclusiones sunt, quam expositiones & evolutiones propositionis universalis, quas proinde directe & immediate afficit revelatio universalis: non ita est de iis conclusionibus in quibus proprietas ex essentia colligitur. Stando ergo præcedentibus opinionibus ruit proposita objectio.

IV. Panormo citato loco rursus distinguit, aut potius paulo aliter explicat mox expositam Brancati de Laurea distinctionem. *Non renuimus*, inquit, *admittere aliquas veritates* (id est propositiones) *universales esse quæ revelantur, vel propter solas particulares in ipsis comprehensas, vel ad minus etiam in ordine ad ipsas; alias vero, quæ sui natura nullatenus respiciunt particulares: quod evenire dicimus, quatenus prioris generis propositiones tendunt ad Ecclesiæ regimen, nedum in sua universalitate sumptæ, sed etiam in singulis particularibus sub ipsis inclusis, cujusmodi est universalis*, Omnis Romanus Pontifex &c..... *Posterioris vero generis est universalis*, Omnis infans rite baptizatus &c. *quæ in sui universalitate est fidei dogma, per quod nobis revelata est Baptismi virtus, confirmataque veritas peccati originalis; quo totum infectum est genus humanum: at quod hic numero infans sit vere baptizatus, non respicit Ecclesiæ directionem in materia fidei: nulla namque ad hujus conservationem necessitas, quod fide divina teneatur hic, vel alter infans rite & valide baptizatus, & proinde immunis ab originali peccato.*

Atque hanc ibidem tradit regulam idem auctor ad dignoscendum quandonam seu in quibus casibus debita sit Ecclesiæ ex divina promissione Spiritus sancti assistentia ad eruendas ex universalibus revelatis, particulares in ipsis contentas, ut habeantur tamquam fidei dogmata & objecta: *Quoties videlicet*, inquit, *universales sunt primi generis, spectantes tum in seipsis, tum in suis particularibus ad Ecclesiæ directionem, ad fidei conservationem, ac proinde toti Ecclesiæ utroque modo proponibiles, ut credantur fide divina non vero quoties sunt secundi generis, quorum particulares nusquam erunt de fide divina habendæ, quia nonnisi per fallibile, aut saltem non infallibile infallibilitate fidei, medium, agnita ipsorum continentia in universalibus revelatis.*

V. Canus Lib. 6. de Locis theologicis cap. ultimo, Vega Lib. 9. Trident. cap. 39. Card. Delugo disp. 1. de fide sect. 13. Valentia Tomo 3. disp. 1. quæst. 1. & alii quos refert & sequitur Suarez disput. 3. de fide

sect. 11. docent objectum aliquod singulare in universali propositione immediate revelata contentum, dummodo id certo constet, pertinere ad fidem. Ratio est, inquit Delúgo post Suarez loco mox citato, quia revelatio universalis immediate, etsi confuse, cadit in ea omnia, quæ sub universali continentur: sufficit ergo de se ad fidem singularium, si sufficienter, ideſt, certo & evidenter constet, illa sub universali propositione contineri. Nempe sicuti habet Panormo ratiocinium Suarezii contrahens, in *Scrutinio* cap. 2. art. 8. num. 16. *per illam revelationem qua notis innotescit* Deum velle omnes homines salvos fieri, *significatur verum judicium, quod Deus habet de adæquato objecto ejusdem revelationis: illud enim judicium est fundamentum testimonii divini, in Deo autem non est cognitio confusa, sed distincte judicat de omnibus quæ revelat, quamvis multa unico comprehendat verbo; confusio idcirco se tenet ex parte nostra, utpote qui audientes* Deum velle omnes homines salvos fieri, *non illico habeamus notitiam singularium omnium hominum, qui sunt objectum divini illius judicii, ac propterea confusione hujusmodi sublata, habitaque cognitione, quod in dicto divini judicii objecto fuerit comprehensus Judas, sequitur, quod sicut respectu divini judicii, idem prorsus est, nedum in re, sed in ratione ipsa formali,* salus omnium hominum, ac salus Judæ, Petri, Pauli, & cæterorum, *de quibus fieri valeat sufficienter inductio ac distributio; ita & respectu nostri revelatio* immediate, *nedum afficiat universalem exprimentem* salutem omnium hominum, *sed & quaslibet singulares, quæ universalem efformant ac constituunt, inter quas est præfata* de salute Judæ.

Stando huic postremæ sententiæ conformiter ad ea quæ antea diximus respons. tertia ad præcedens argumentum.

Respondeo negando cons. & parit. multum siquidem discriminis est inter conclusiones in quibus propositio singularis ex universali eruitur; & conclusiones in quibus proprietas ex essentia, effectus ex causa &c. infertur: primi generis illationes, veri nominis conclusiones non sunt, sed meræ expositiones, evolutiones aut enumerationes partium; propositiones enim singulares respectu propositionis universalis, sunt veluti totidem partes ex quibus illa intrinsece constituitur (hinc apud Philosophos, genus totum est *potentiale*, individua vero sub ipso contenta partes *subjectivæ*) unde revelata aliqua propositione universali, revelata per se formaliter & immediate haberi debet quælibet particularis universalem constituens: at ita non est de conclusionibus in quibus proprietates ex essentia deducuntur: proprietas enim supponit rem essentialiter constitutam, a qua saltem virtualiter distinguitur, vere fluit ex differentia, & vere ex illa infertur: ac proinde revelata essentia, non censetur formaliter & immediate revelata proprietas; ac per consequens, conclusio in qua proprietas ex essentia deducitur, v. g. *Christus est homo: ergo est risibilis*, de fide esse nequit, defectu scilicet revelationis immediatæ ad fidem necessario prærequisitæ.

Verbo dicam, propositio singularis formaliter & immediate continetur in universali revelata, tamquam pars in toto; est ergo de fide, & contradictoria est hæretica: e contra vero propositio ista, *Christus est risibilis*, in hac altera revelata, *Christus est homo*, non formaliter & immediate continetur, sed virtualiter dumtaxat & tamquam effectus in causa; adeoque non est de fide, sed mera conclusio theologica, & ipsi opposita, hæretica dici nequit,

nequit, ſed dumtaxat erronea. Et, ut loquitur Card. de Lugo, propoſitio iſta, *Chriſtus eſt riſibilis*, ſe habet ad hanc alteram propoſitionem, *Chriſtus eſt homo, non ut particularis ſub univerſali aliqua revelata, ſed ut particularis connexa cum alia particulari revelata: connexa, inquam, non connexione immediate revelata, ſed naturali ratiocinio eruta ex humanitate Chriſti, quæ ſola immediate eſt revelata.*

Non itaque, ut acute obſervat Panormo cap. 2. art. 8. ratio, cur propoſitio ſingularis contenta in univerſali revelata, ſit de fide, fundatur in ſola identitate *reali*, quæ intercedit propoſitionem ſingularem inter & univerſalem: ſic namque valeret objectio propoſita, & dicendum foret concluſionem in qua proprietas eruitur ex eſſentia, pariter eſſe de fide; cum proprietas perinde identificetur cum eſſentia, ac propoſitio ſingularis cum univerſali: ſed fundatur in identitate *formali* ſeu conceptuum quæ occurrit propoſitionem univerſalem inter & particularem ſub ipſa contentam, cum e contra proprietas ab eſſentia virtualiter ſeu penes conceptus diſtinguatur. Unde ibidem Panormo, *Propoſitio particularis ac ſingularis*, inquit, *reſpectu univerſalis revelatæ, comparanda eſt tamquam quid* formaliter æquivalens, *etſi non totaliter: propoſitio vero explicans proprietatem, effectum &c. reſpectu propoſitionis exprimentis eſſentiam, &c. ſe habere ſolummodo tamquam quid* virtualiter, & illative *æquivalens*. Ac per hoc patet reſponſio ad id, quod in objectione opponitur ex eodem Panormo.

Dices 7. Qui pertinaciter negaret propoſitionem certo & evidenter deductam ex placito fidei, v. g. *Chriſtum fuiſſe riſibilem*, haberetur ut hæreticus: ergo concluſio theologica pertinet ad fidem, ac proinde hæretica eſt propoſitio huic contradictoria.

Reſpondeo cum Cardinali de Lugo, diſp. 1. de fide ſect. 13. parag. 1. *illum præſumi hæreticum, quia non præſumitur negare principium evidens naturale, quod homo ſit riſibilis; ſed principium obſcurum revelatum, quod Deus ſit homo. Si tamen ipſe non negaret, Chriſtum eſſe hominem, ſed ſolum negaret, hominem eſſe riſibilem, non eſſet vere hæreticus coram Deo. Ita cum aliis Suarez diſput. 3. de fide ſect. 11.* pergit idem Cardinalis. *Addit bene Hurtado diſp. 12. parag. 27. neque etiam in foro externo puniendum ut hæreticum, ſi eſſet homo rudis, qui facile errare poſſet in principio evidenti philoſophico.*

Dices ultimo: Saltem accedente Eccleſiæ definitione, concluſio theologica ex una revelata & altera naturali evidenter deducta, evadit de fide divina; adeo ut foret hæreticus qui ſcienter huicce concluſioni jam definitæ obluctaretur: ergo revelatio formalis & immediata non requiritur ad fidem, nec proinde propoſitio hæretica formaliter conſtituitur per oppoſitionem directam & immediatam veritati a Deo immediate revelatæ. Conſequentia videtur certa: probatur autem anteced. ex Eccleſiæ ac Conciliorum praxi, quæ multoties fidei dogmata definiere ob ſolam immediatam cum revelatis connexionem; ut videre eſt inter alia in ſexta Oecumenica Synodo, in qua adverſus Monothelitas definitum eſt duas eſſe in Chriſto voluntates, quæ propoſitio dumtaxat revelata fuerat in iſta, *Chriſtus eſt Deus & homo*: ergo &c.

Reſpondeo, circa concluſiones theologicas Eccleſiæ judicio Fidelibus ad credendum propoſitas, duplicem potiſſimum eſſe Theologorum ſententiam.

Prima

Prima eſt Suareſii, quem hac in parte ſecuti ſunt Cardinales de Lugo, de Laurea, & alii: aſſerunt illi cum Suarez diſp.3. ſect. 11. num.11. *concluſionem theologicam, quæ prius tantum virtute continebatur in rebus revelatis, poſtquam per Eccleſiam definitur, eſſe formaliter & propriiſſime de fide, non mediate tantum, ſed immediate: quia jam non habetur illa veritas, tantum ut virtute & mediate revelata, ſed ut revelata formaliter & in ſe.*

Ratio eorum qui ſtant pro hac ſententia, hæc eſt: *Quia quod Eccleſia definit*, inquit Suarez, *Deus per Eccleſiam teſtificatur: Eccleſia autem definit talem veritatem in ſe ac formaliter; ergo jam Deus illam in ſe ac formaliter teſtificatur; ergo eo ipſo eſt conſtituta ſufficienter ſub objecto formali fidei*. Affirmat ibidem Suarez opinionem hanc ſibi *certam videri, & haberi ex communi conſenſu Theologorum*; imo addit ſe non inveniſſe *Theologum contradicentem*. Verum immerito, complures quippe Theologi prædictæ opinioni adverſantur. Etenim

Altera ſententia docet, meram concluſionem theologicam nuſquam poſſe evadere placitum fidei, etiamſi accedat Eccleſiæ definitio: adeoque propoſitionem prius erroneam dumtaxat, deinde ob ſupervenientem Eccleſiæ definitionem, numquam fieri hæreticam. Sententiam hanc exponit & probat *Scrutinii* auctor cap.3. art.5. n.19.20.21.22. & pro hac citat Valdenſem, Alphonſum a Caſtro, Lorcam, Canum & Thomiſtas communiter, Molinam, Valentiam, Hurtadum, Tannerum, &c.

In hanc ſententiam coincidit opinio illuſtriſſimi Tutelenſis Epiſcopi, in ſuo de elementis theologicis tractatu, ubi docet, *id numquam committere poſſe Eccleſiam, ut meras concluſiones theologicas, tamquam ad fidem catholicam pertineant, declaret*.

Arridet magis ſecunda hæc auctoris *Scrutinii* ſententia. 1. quia, ut docent Theologi poſt ſanctum Thomam, Eccleſia non habet auctoritatem condendi novos fidei articulos, novaque dogmata; mera ergo concluſio theologica non poteſt evadere placitum fidei ob ſupervenientem Eccleſiæ definitionem. 2. prædicta Suareſii ſententia non videtur ſatis ſibi cohærens: docet ſiquidem Suareſius, meras concluſiones theologicas nullatenus eſſe de fide, antequam definiantur ab Eccleſia: jam vero ſi ita ſit, qui fieri poterit ut ſubſequens Eccleſiæ definitio, haſce concluſiones ad dignitatem dogmatis fidei promoveat? Certe Eccleſia nihil facit eſſe de fide quod antea de fide non fuerit: ſed dumtaxat expenſis Scriptura & Traditione; juridice declarat ac proponit id eſſe revelatum & credendum, de quo prius non conſtabat an contineretur in Scriptura & Traditione, & an divina fide credendum foret, *Erat quidem fidei*, inquit Sylvius 2. 2. qu. 1. artic. 70. *priuſquam definiretur ab Eccleſia; & conſequenter, oppoſitum tenentes jam tum errabant in fide, ſed inculpabiliter: quia non errabant in fide definita & declarata*. 3. inefficax videtur Suareſii ratiocinium. Equidem Deus aſſiſtit Eccleſiæ ſuæ in omnibus ſuis dogmaticis definitionibus, ne in iis erret proponendo aliquid falſum; at exinde minime ſequitur ſolemne Eccleſiæ judicium ſemper ſatis eſſe, ut veritas aliqua definita ſub objecto formali fidei ſufficienter conſtituatur: at quidem aliud eſt, quod definitur ab Eccleſia, aſſiſtente Spiritu ſancto eſſe verum; & aliud, id eſſe de fide: etenim aſſiſtentia, ut omnes norunt, longe diſcrepat a revelatione ad objectum fidei omnino neceſſaria.

Et vero

Et vero ſi prædictæ concluſiones eſſent de fide poſt Eccleſiæ definitionem, id fieret vel vi revelationis, vel vi aſſiſtentiæ: ſed neutrum dici poteſt. Non primum, quæ enim erat ante Eccleſiæ definitionem revelatio non ſufficiebat ad fidem; accedente autem hac definitione, non nova acceſſit revelatio: ergo &c. Non ſecundum, uti enim demonſtrabimus Articulo 5. & ipſemet fatetur Suarez, Eccleſia infallibilis eſt, aſſiſtente ei Spiritu ſancto, in omnibus ſuis dogmaticis definitionibus: atqui certum eſt, nec etiam diffitetur idem Suarez, omnia dogmaticarum Eccleſiæ definitionum objecta non eſſe de fide: ut patet in factis dogmaticis non revelatis; in notis *temerarii*, *ſcandaloſi*, & aliis infra hæreſim, & generatim rebus certis quidem ac tenendis, ſed certitudine infra fidem: ergo &c.

Juxta ſecundam hanc quam amplectimur auctoris *Scrutinii* ſententiam, patet ſolutio ad argumentum propoſitum: negandum ſcilicet, ob rationes mox adductas, concluſionem mere theologicam accedente Eccleſiæ definitione, eſſe proprie ac formaliter de fide.

Neque id probat adductum ex Synodo ſexta Oecumenica argumentum: contendimus enim cum citato mox *Scrutinii* auctore, antecedenter ad Concilium ſextum Oecumenicum, hæreticum fuiſſe Monothelitarum dogma. Id quippe clare demonſtrant Scripturæ & SS. Patrum teſtimonia, quibus duas in Chriſto voluntates probant ſextæ Synodi Patres: *Non mea ſed tua voluntas fiat*, Lucæ 22. verſ. 24. *Non ſicut ego volo ſed ſicut tu*, Matth. 26. verſ. 39. unde in Epiſtol. Synodica Agathonis ad præfatam Synodum directa habetur: *Juxta quod Prophetæ olim de Chriſto, & ipſe nos erudivit, & ſanctorum Patrum nobis tradidit Symbolum, duas naturales voluntates in eo, & duas naturales operationes prædicamus.*

Quod autem additur, hæreticum fore qui ſcienter & cum pertinacia concluſioni theologicæ poſt Eccleſiæ definitionem adverſaretur; non eodem modo intelligunt Theologi.

I. fatentur omnes illum fore *præſumptive* hæreticum, qui *theologicæ* concluſioni jam definitæ obluctaretur; imo & ante definitionem, ſi concluſio ita ſit clara & aperta, ut ipſius cum revelatis connexio ab omnibus etiam rudioribus facile percipi poſſit, qualis eſt iſta, *Chriſtus eſt homo: ergo eſt riſibilis.*

II. Suarez, Delugo & qui cum iis cenſent concluſiones theologicas poſt Eccleſiæ definitionem eſſe formaliter & proprie de fide; ii conſequenter exiſtimant non ſolum *præſumptive*, ſed & *formaliter* hæreticum fore qui ſcienter iis reluctaretur.

III. qui autem cum auctore *Scrutinii* judicant, prædictas concluſiones non eſſe de fide, qui eas negant, non *hæreticos* formaliter, ſed *erroneos* habendos eſſe putant.

Si quis autem non ſolum definitam concluſionem theologicam negaret, ſed & infallibilitatem Eccleſiæ in dicta definitione condenda, *is formaliter foret hæreticus*, inquit Panormo cap. 3. art. 18. *quia negaret objectum fidei immediate revelatum, quale putamus eſſe infallibilitatem Eccleſiæ, nedum in rebus tamquam de fide habendis definitis, ſed & in ipſiſmet definitionibus rerum infra fidem tenendis.* Delugo tamen cum aliis quibuſdam hanc ſententiam temperat: docet ſiquidem non *hæreticum*, ſed *erroneum*,

vel *errori proximum* esse, negare infallibilem esse Ecclesiam dum qualificationi hæreseos inferiores notas applicat.

Unde hic obiter observa, partim inter se invicem consentire Theologos hac in præsenti quæstione, & partim a se invicem dissentire.

I. Consentiunt omnes fide divina credendam esse infallibilitatem Ecclesiæ in definiendis tamquam de fide, aut improbandis tamquam hæreticis, certis quibusdam propositionibus, adeoque formaliter hæreticum fore qui prædictam infallibilitatem negaret.

II. Quod ex præcedenti sequitur, consentiunt pariter hæreticum formaliter fore qui veritatem tamquam dogma fidei definitam amplecti, aut propositionem velut hæresim proscriptam damnare contumaciter recusaret.

III. Quod spectat conclusiones mere theologicas materialiter sumptas, fatentur omnes, ut mox vidimus, *præsumptive* fore hæreticum qui eis post Ecclesiæ definitionem adversaretur.

IV. Quod spectat an negantes hujusmodi definitas conclusiones habendi sint tamquam *formaliter* hæretici dissentiunt inter se Theologi: affirmat Suarez cum suis sequacibus; negat vero Panormo cum Thomistis communiter, cujus sententiam, utpote magis cohærentem amplexi sumus.

Observat idem Panormo loco mox citato, quod si Ecclesia definiret conclusionem theologicam v. g. *Christum esse risibilem*, præcise ex revelatione mediata & virtuali, qui negaret conclusionem illam theologicam habendus foret *erroneus*, non *hæreticus*: qui tamen inficiaretur Ecclesiæ infallibilitatem in tali definitione ferenda, formaliter esset hæreticus: quia hic negaret fidei objectum immediate revelatum, qualis est, inquit, infallibilitas Ecclesiæ, non tantum in definitionibus fidei, sed & in ipsismet definitis veritatibus infra fidem tenendis.

An autem meræ conclusiones theologicæ tamquam de fide divina credendæ definiri possint, iterum in diversas abeunt partes Theologi. Suarez affirmantem; Panormo vero negantem sententiam propugnat, & quidem apposite ad principia ex eodem auctore superius stabilita: nihil scilicet tamquam de fide divina credendum definiri posse, nisi quod in se & immediate revelatum est.

V. Tandem consentiunt Theologi, negari non posse absque aliqua nota Ecclesiæ infallibilitatem in propositionibus approbandis aut improbandis, etiam infra fidei qualificationem aut hæresis notam.

Verum rursus discordes sunt in assignanda præcise nota quam mereretur is qui prædictam infallibilitatem rejiceret. Bannez 2. 2. qu. 11. articul. 2. Cardinalis de Lugo disp. 20. de fide sect. 13. num. 104. Malderus ibidem membro 5. Turrianus disp. 55. dubio 5. Coninch disp. 18. dub. 8. Panormo cap. 3. art. 18. advertunt, *gravius errare, qui dicit Ecclesiam errare posse, vel errare in iis censuris, quam qui solum assereret veras esse propositiones illas ab Ecclesia judicatas* temerarias, offensivas &c. Malderus, Panormo, & alii affirmant id esse hæreticum: Bannez, Turrianus &c. erroneum aut errori proximum. *Qui dicit*, inquit de Lugo loco laudato, *Ecclesiam in censuris infra hæresim errasse, incurrit hæresim in aliquorum sententia, & in sententia aliorum incurret, vel errorem, vel aliquid errori proximum*. At de iis fusius art. 1. ubi de auctoritate requisita ad ferendas censuras theologicas.

Ex

Ex dictis huc usque circa propositionem hæreticam

Colliges 1. ex Panormo in *Scrutinio* cap. 2. art. 1. num. 6. hæresim seu propositionem hæreticam, *essentialiter consistere in oppositione directa & immediata cum doctrina fidei divinæ*: unde cum eodem Panormo, Sylvio, Cano &c. describi potest hæresis, *Error veritati fidei catholicæ directe & immediate repugnans, in eo qui fidem Christi professus est*: quæ posteriora verba adduntur, ut hæresis a cæteris infidelitatis speciebus distinguatur: ut enim inquit S. Thomas 2. 2. qu. 11. art. 1. *Hæresis est infidelitatis species ad eos pertinens, qui fidem Christi professi sunt; & ejus dogmata corrumpunt.*

Colliges 2. duplicem vulgo distingui a Theologis hæresim (idem dicendum de propositione hæretica) altera dicitur *materialis*, altera *formalis*.

Hæresis *materialis* & improprie dicta, est error veritati fidei directe & immediate oppositus, sed absque pertinacia assertus.

Hæresis *formalis* & proprie sumpta, est error fidei catholicæ directe & immediate repugnans cum pertinacia assertus ab eo qui fidem Christi professus est.

Porro pertinacia ad hæresim *formalem* fatentibus omnibus essentialiter requisita, consistit in judicio, inquit Sylvius 2. 2. quæst. 11. artic. 1. *quo aliquis post manifestatam sibi sufficienter veritatem fidei, sciens, & volens ei repugnat.*

Colliges 3. hæreticum constituere ac denominare, hæresim *formalem*, non vero materialem, suadent id verba Apost. 1. ad Timoth. 6. *Si quis aliter docet, & non acquiescit sanis sermonibus &c. superbus est, nihil sciens &c.* Et vero sanctus August. Epist. 43. alias 162. *Qui sententiam suam*, inquit, *quamvis falsam atque perversam nulla pertinaci animositate defendunt &c. nequaquam sunt inter hæreticos deputandi.* Et Lib. 18. de Civit. Dei cap. 51. *Qui ergo in Ecclesia Christi morbidum aliquid pravumque sapiunt, si correpti ut sanum rectumque sapiant, resistunt contumaciter, suaque pestifera & mortifera dogmata emendare nolunt, sed defensare persistant; hæretici fiunt, & foras exeuntes habentur in exercentibus inimicis.* Idem liquet ex Concilio Lateran. sub Innoc. III. celebrato cap. 2. item ex Clementina unica *De summa Trinitat.* & ex Clementina *Ex gravi*, de Usuris, Videri etiam potest sanctus Thomas quæst. 8. artic. 1. ad 7. in caput 11. 1. ad Cor. lect. 4. & lect. 2. in caput 3. ad Titum.

Colliges 4. ad hæresim *formalem* & propositionem *formaliter* hæreticam constituendam, tres potissimum ex parte objecti requiri conditiones.

Prima, ut directe & immediate opponatur veritati revelatæ.

Secunda, ut veritas revelata cui adversatur propositio hæretica, sit directe ac immediate in seipsa revelata.

Tertia, tandem est, ut veritas immediate revelata cui directe adversatur hæretica propositio, ipsa sit Ecclesiæ auctoritate omnibus Fidelibus ad credendum proposita.

Tres istas conditiones ad hæresim formalem, & hæreticum constituendum desiderari, abunde constat ex dictis, præcipue in solutione ad propositas mox objectiones.

Colliges 5. tres insuper ex parte subjecti requiri conditiones ad hæresim & propositionem formaliter hæreticam.

Prima conditio est, ut is qui errat, fidem Christi professus sit; atque

adeo

adeo Baptiſmo fuerit initiatus. Ita expreſſe ſanctus Auguſtinus citato cap. 51. lib. 18. de Civit. Dei, ubi dicit hæreticum eſſe, qui ſub nomine Chriſtiano falſa dogmata in fide Chriſti, docet, vel ſequitur. Idem expreſſe aſſerit Doctor Angelicus 2. 2. quæſt. 11. articul. 2. Conſentiunt Turrecremata, Cajetanus, Cano, Caſtro, Azor &c. Et ratio eſt, quia in hoc potiſſimum differt hæreſis aliis ſpeciebus infidelitatis; & hæreticus a Judæo & Pagano.

Altera conditio eſt, ut is qui errat, non in tota fidei materia, ſed in ejus dumtaxat parte male ſentiat. Conditionem hanc exigunt Turrecremata in Summa de Eccleſ. Lib. 4. p. 2. cap. 13. Cano Lib. 12. de Locis theol. cap. 9. Suarez diſput. 19. de fide ſect. 5. n. 10. ubi alios refert qui idem ſentiunt. Et ratio eſt, quia ille eſt hæreſis ſubjectum, qui aliquo modo ſe Chriſtianum profitetur: aſt ut aliquis ſe Chriſtianum profiteatur, neceſſum eſt ut aliquo modo in Chriſtum credat: ergo conſequenter neceſſe eſt ut non totam ejus fidem abneget, ſed partem dumtaxat corrumpat.

Tertia demum & quidem præcipua ex parte ſubjecti ad hæreſim formalem requiſita conditio eſt pertinacia. De hoc conſentiunt Cajetanus, Bannez, Cano, Suarez, Lugo, Sylvius, aliique paſſim Theologi. Idque ſequitur ex dictis ſupra corollario 3. quibus adde iſtud S. Auguſtini Lib. 4. contra Donat. cap. 16. ubi loquens de errante circa veritatem chriſtianam, *Iſtum*, inquit, *nondum hæreticum dico, niſi manifeſtatæ ſibi doctrinæ catholicæ fidei reſiſtere maluerit, & illud quod tenebat elegerit.*

Verum, quid ſit & in quo præciſe poſita ſit pertinacia illa ad hæreſim requiſita, non ita facile eſt definire.

Panormo in *Scrutin.* cap. 4. artic. 8. docet poſt Suarez diſput. 19. ſect. 3. pertinaciam duo eſſentialiter involvere: alterum *præſuppoſitive* ex parte intellectus, cognitionem videlicet ſeu notitiam ſufficientem auctoritatis Eccleſiæ, & quod doceat ſeu proponat veritatem illam contra quam aliquis errat. Alterum *formaliter* ex parte voluntatis, actum nempe quo quis velit reſiſtere catholicæ doctrinæ, ſeu Eccleſiæ illam docenti, nec ſubdere judicium ſuum auctoritati Eccleſiæ. Hac in voluntate formaliter conſiſtit pertinacia; hique duo actus, aſſerit ibidem Panormo, perpetuo ſignificantur quoties in ſacris Canonibus Hæretici ex *pertinacia* deſignantur dignoſcendi, ut videre eſt cap. *Damnamus. De ſumma Trinit.* ubi expoſito Abbatis Joachim errore, ipſius perſona ab hæreſi excuſatur, quod *ſcripta ſua aſſignari mandaverit Apoſtolicæ Sedis judicio approbanda ſeu etiam corrigenda.* Idem legere eſt in aliis Apoſtolicis aut Conciliorum ſanctionibus paſſim.

Porro, inquit Suarez loco mox citato, ſufficiens auctoritatis & propoſitionis Eccleſiæ cognitio requiſita ut quis cenſeatur ac vere ſit pertinax, eſt illa, *per quam ita proponitur Eccleſiæ auctoritas, ut obliget hominem ad credendum, & ipſam eſſe veram Eccleſiam, & veram eſſe doctrinam quæ docetur; & eodem ſaltem modo neceſſaria eſt notitia definitionis Eccleſiæ: quia ſicut quis habeat ſufficientem propoſitionem ejus, poteſt nolle credere eſſe definitionem, & nihilominus erit pertinax, quia jam habet ſufficientem notitiam, quæ illum obliget ad credendum talem propoſitionem eſſe ab Eccleſia definitam.*

Et paulo poſt advertit idem Suarez quoties circa latam Eccleſiæ definitionem ſufficiens præceſſit inſtructio & admonitio, ideſt, talis quæ obliget,

ut

ut verum esse credatur quod proponitur; ita ut & auctoritas Ecclesiæ, & definitio ejus circa talem materiam sufficienter proponantur, tamquam evidenter credibiles, sine dubio pertinacem fore & hæreticum qui restiterit, etiamsi dicat, se non credere talem propositionem, quia non credit esse definitam ab Ecclesia; etenim in hoc ipso pertinax est, cum illud sufficienter proponatur: *Alias*, inquit Suarez loco jam laudato, *nullus esset hæreticus pertinax; quia omnes negant veritates contrarias suis erroribus, esse definitas a vera Ecclesia ∴ Sicut ergo respectu Dei, ad pertinaciam non est necessarium, ut aliquis credat aliquid esse dictum a Deo & nihilominus esse falsum; sed satis est ut credat esse falsum, quod sibi sufficienter proponitur ut dictum a Deo: ita dicendum est respectu Ecclesiæ quæ in hoc negotio habet vicem Dei, & seipsam sufficienter proponit, & ut veram Ecclesiam, & ut hoc, vel illud definientem.*

Atque ex his quæ de pertinacia diximus sequitur, ad hæresim formalem non satis esse voluntarium *omnino* indirectum, sed necessarium esse voluntarium *aliquo modo* directum, quo aliquis amplectatur errorem contra auctoritatem & definitionem Ecclesiæ *sufficienter* propositam: ac proinde quamlibet ignorantiam, etiam crassam & affectatam, dummodo non sit concomitans, excusare ab hæresi & Hæreticorum pœnis, *Hæc est*, inquit dicta sect. 3. disput. 19. Suarez, *sententia communis Theologorum & Canonistarum, expresse S. Thomæ* 1. 2. *quæst.* 11. *art.* 2. *ad* 3. *ubi optime Cajetanus & alii ∴ Idem S. Thomas* 1. *parte quæst.* 32. *art.* 4. *quatenus dicit, non committere hæresim qui errat priusquam advertat, vel sciat contrarium esse ab Ecclesia definitum: idem fere habet* 1. *ad Cor.* 11. *lect.* 4. *& Titum* 3. *lect.* 3. Eamdem sententiam propugnant Panormo cap. 4. art. 7. & de Lugo disput. 16. de fide sect. 6. ubi refert Bannez, Azor, Aragonium, Coninch, & alios.

Et vero, uti ratiocinatur Suarez voluntarium ex certa scientia seu notitia sufficiente, est aliquo modo directum: atqui ex dictis pertinacia ad hæresim formalem requisita supponit sufficientem cognitionem propositionis Ecclesiæ, quæ sufficiens cognitio quamlibet excludit ignorantiam; ergo &c. Equidem ad hæresim formalem non est necessarium *formaliter & explicite* intendere contradicere Ecclesiam: nihilominus tamen necesse est materialiter directe velle illam contradictionem, sicut is qui vult accedere ad unum terminum, sciens id non posse facere, nisi recedat ab alio, satis directe vult recedere a tali termino, quamvis id formaliter non intendat.

Dixi quamlibet ignorantiam, *modo non sit concomitans*, excusare ab hæresi: quia, quemadmodum post S. Thom. 1. 2. quæst. 6. art. 6. in corp. ratiocinatur Panormo cap. 4. artic. 7. ignorantia concomitans talis est, ut secum admittat, imo requirat voluntatem non mutandi sententiam, etiamsi constet Ecclesiam aliud docere: nam ab hac voluntate habet ignorantia illa, quod sit concomitans; & consequenter non est causa errandi, nec excludit pertinaciam: *Quod adeo verum est*, inquit Suarez citato loco, *ut habeat locum, etiamsi illa ignorantia sit involuntaria; quia etiamsi talis sit, non est causa errandi, nec excludit modum assentiendi pertinaciter contra Ecclesiæ auctoritatem. Unde a fortiori hoc verum est in qualibet alia ignorantia culpabili: quin potius licet contingat opinionem esse veram, si cum eo affectu teneatur perstiendi in illa, etiamsi Ecclesia contrarium definiat, incidetur in hæresim propter talem affectum.*

Cæterum (quod obſerva) ſex enumeratæ hoc & præcedenti corollario conditiones requiruntur ad hæreſim formalem, & hæreticum ſimul conſtituendum, tum in foro Dei & quoad culpam, tum in foro Eccleſiæ & quoad pœnas eccleſiaſticas in Hæreticos latas.

Scilicet, inquit Suarez diſp. 19. ſect. 5. n. 11. ſedulo diſtinguenda ſunt iſta duo. 1. hæreſis quoad culpam & in foro Dei. 2. hæreſis in foro externo & quoad pœnas eccleſiaſticas.

Ad primum requiritur & ſufficit *voluntaria & pertinax reſiſtentia revelationi divinæ ſufficienter propoſitæ, etiamſi privata ſit*: quia revelatio illa ſic propoſita ſufficit ad obligandum, ut id quod proponitur certa fide credatur; ac proinde eadem ſufficit, ut contrarius diſſenſus ſit hæreticus: contrariorum enim eadem eſt ratio.

Ad alterum vero ſufficit & requiritur *voluntarius & pertinax error in materia fidei catholicæ contraria, in homine chriſtiano*, id eſt, baptizato.

Dixi 1. *in materia fidei catholicæ:* diſſentiens enim privatæ revelationi, etſi in foro Dei & quoad culpam ſit hæreticus, attamen non incurrit pœnas eccleſiaſticas Hæreticis impoſitas. Ita Cajetanus, Bannes, Suarez, Delugo, aliique paſſim Theologi adverſus Sanchez qui contrarium ſentit. Et vero nuſquam Eccleſia declaravit aut punivit tamquam hæreticum eum, qui privatam revelationem non credidiſſet, ſed ejuſmodi peccata divino judicio relinquit.

Dixi 2. *in homine chriſtiano, id eſt baptizato*. Ut enim habetur in Conc. Trid. Seſſ. 14. c. 2. *Eccleſia in neminem judicium exercet, qui non prius in ipſam per Baptiſmi januam fuerit ingreſſus. Quid enim mihi, inquit Apoſtolus, de his qui foris ſunt judicare?*

Colliges 6. illud omne & ſolum eſſe de fide catholica cenſendum, cui tres iſti competunt characteres.

I. Quod ſit revelatum in verbo Dei ſcripto vel tradito. 2. quod ſit revelatum *in ſe immediate*, non vero per meram conſequentiam, etſi evidentem. 3. quod ſit ab Eccleſia propoſitum. Ex quo generatim ſequitur.

Primo, nullam fidei veritatem de novo definiri, quæ non fuerit ab Apoſtolis cognita; adeoque non creviſſe a temporibus Apoſtolorum propoſitiones fidei. Ita Silvius 2. 2. q. 1. art. 7. Unde Concil. Trid. Seſſ. 4. diſerte docet, omnem ſalutarem veritatem *contineri in Libris ſcriptis, & ſine ſcripto Traditionibus, quæ ex ipſius Chriſti ore ab Apoſtolis acceptæ, aut ab ipſis Apoſtolis Spiritu ſancto dictante, quaſi per manus traditæ, ad nos uſque pervenerunt.*

Secundo, Eccleſiam, quando vel definit vel credendum proponit aliquod dogma fidei, non condere articulum omnino novum, ſed partim declarare quid vel in Scriptura, vel in Apoſtolicis Traditionibus contineatur; partim definire ac præcipere ita eſſe credendum, quomodo antea non paſſim ita credebatur explicite, quia nondum conſtabat an contineretur in Scriptura vel Traditionibus. *Erat quidem fides*, inquit, Silvius loco antea citato, *priuſquam definiretur ab Eccleſia: & conſequenter oppoſitum tenentes jam tum errabant in fide, ſed inculpabiliter; quia non errabant in fide definita & declarata.*

Tertio, nihil eſſe de fide divina catholica, ex iis omnibus quæ novimus per privatas quaſcumque revelationes poſt Apoſtolorum tempora factas, etiam quibuſcumque viris ſanctis. Ratio eſt, quia *fides ideo vocatur catholica*,

lica, inquit idem Silvius 2. 2. qu. 1. art. 1. *quod per eam aſsentiamur illi quod tota per orbem terrarum confitetur Eccleſia, quod ſemper, quod ab omnibus creditum eſt: hoc eſt enim vere proprieque eſse catholicam*, ait *Vincen. Lyrinenſis cap. 3.* atqui prædicti characteres non competunt iis quæ noſcuntur per privatas revelationes poſt Apoſtolorum tempora factas; ergo &c.

Quarto, nihil ex iis quæ per diſcurſum ex revelatis inferuntur, ſeu nullam concluſionem vere theologicam, id eſt, ex una revelata & altera naturali certo & evidenter deductam, eſſe formaliter de fide catholica: & ratio eſt, quia nulla concluſio theologica, formaliter & *immediate* revelata eſt in verbo Dei ſcripto vel tradito, ſed ex revelatis illata.

Quinto, facta quotidiana nullatenus in ſe immediate revelata, non poſſe proponi tamquam fide divina credenda.

Dixi, *nullatenus in ſe immediate revelata*: revelatio enim univerſalis, uti antea vidimus ex Card. de Laurea, Delugo, Suarez, Panormo &c. ſufficit ad credenda ſingularia quæ *certo* & *indubitanter* conſtat contineri tamquam partes in toto, in propoſitionibus univerſalibus in ſe *immediate* revelatis. Sic v.g. inquit Grand. diſp. 1. ſect. 2. punct. 8. *quod Concilium Tridentinum non erraverit in fide, credebant Apoſtoli in hac univerſali, Nullum Concilium generale legitimum errare poteſt in fide.* Idem dicendum de ſimilibus propoſitionibus.

Sexto, illud omne eſſe de fide catholica, quod nobis de fide credendum proponit Eccleſia. Ratio eſt, quia nihil de fide credendum proponit Eccleſia, niſi ſit in Dei verbo ſcripto vel tradito revelatum.

Septimo, tandem ſequitur, propoſitionem hæreticam eam eſſe quæ enuntiat hæreſim; ſive quæ directe adverſatur veritati a Deo immediate revelatæ, & per Eccleſiam propoſitæ: & talis propoſitio, quantum eſt de ſe, idonea eſt conſtituere hæreticum, ac etiam conſtituet ſi cætera adſint.

Aſt ſi hæretica vocetur propoſitio quæ de facto conſtituit hæreticum; hæretica non eſt niſi & fidei divinæ catholicæ manifeſte repugnet, & pertinaciter aſſeratur ab eo qui fidem Chriſti profeſſus eſt.

Ad completam intelligentiam eorum quæ dicta ſunt circa *propoſitionem* hæreticam, unum aut alterum ſupereſt inveſtigandum.

Quæres itaque 1. an omne dogma catholicum ſit fidei dogma.

Antequam reſpondeam, obſerva, dogma catholicum tribus modis dici poſſe.

I. Generice & late: & ſic nihil aliud eſt, quam doctrina quæ licite & citra cenſuram in catholica docetur Eccleſia: talis eſt doctrina de futuro vel non futuro Chriſti adventu, ſi Adam non peccaſſet: de admittenda vel neganda prædeterminatione phyſica: de admittenda vel non admittenda diſtinctione thomiſtica virtuali, inter attributa divina &c.

II. Minus late, pro doctrina quæ ſit cunctis Fidelibus propoſita cum obligatione credendi, ſed non tamquam de fide divina. Ita meræ concluſiones theologicæ in noſtra ſententia. Ita etiam propoſitiones omnes doctrinales ab Eccleſia approbatæ infra gradum fidei divinæ, aut proſcriptæ infra gradum hæreſeos. Sic propoſitiones damnatæ tamquam fidei proximæ, erroneæ, male ſonantes &c.

III. Dogma catholicum proprie dictum, veritas eſt fidei divinæ quæ cunctis Fidelibus ut talis credenda proponitur: v.g. quod Deus ſit unus

in

in eſſentia: quod ſit trinus in perſonis: quod duæ ſint in Chriſto voluntates &c. His poſitis

Reſp. dogma catholicum hoc poſteriori dumtaxat, non autem primo aut ſecundo ſenſu ſumptum, coincidere cum fidei dogmate. Id ex ſeſe & ex ſupra dictis manifeſte liquet.

Quæres 2. an omne fidei dogma, ſeu an omnis veritas fidei divinæ & catholicæ ſit articulus fidei.

Antequam reſpondeam, obſerva, nonnihil diſcriminis intercedere inter tria iſta: ſymbolum fidei, articulum fidei, propoſitionem de fide.

Symbolum fidei apud Catholicos inquit Silvius 2. 2. quæſt. 1. art. 9. eſt *ſumma articulorum fidei, qui omnibus credendi proponuntur*. Vel, ut ait Suarez, *Symbolum ſignificat quamdam brevem ſummam ſeu regulam fidei ex variis articulis fidei collectam, & Fidelibus propoſitam tamquam ſignum profeſſionis ſuæ*.

Articulus fidei, inquit ibidem Silvius art. 6. eſt *propoſitio catholica primario ad fidem pertinens, & ſpecialem habens ad credendum difficultatem*.

Propoſitio de fide ſimpliciter, ea eſt quæ exprimit veritatem a Deo revelatam, ſive veritas illa pertineat ad communem Eccleſiæ doctrinam; ſive non pertineat: ſi primum, propoſitio dicitur, inquit Suarez loco mox laudato, *fidei divinæ catholicæ*: ſi ſecundum, propoſitio dicitur eſſe *de fide divina theologica*. Unde aſſerit ibidem, fidem theologicam & catholicam ſe habere tamquam includens & incluſum: fides theologica univerſalior eſt & includit catholicam: fides theologica complectitur quidquid a Deo revelatum eſt, ſive pertineat, ſive non ad communem Eccleſiæ doctrinam: fides autem catholica eſt de iis dumtaxat quæ Eccleſiæ univerſali proponuntur.

Rurſus nonnulli diſtinguunt inter propoſitionem de fide, & propoſitionem ad fidem pertinentem, vel in ordine fidei poſitam.

Propoſitio de fide ea eſt quæ in ſe *immediate* revelata eſt: propoſitio ad fidem pertinens, ea eſt quæ proxime & evidenter ſequitur ex una præmiſſa naturali & altera revelata; denique propoſitio in ordine fidei poſita dicitur illa quæ cum immediate revelatis quocumque tandem modo connexa eſt. His præſuppoſitis obvia eſt ac facilis ad quæſitum reſponſio. Itaque

Reſp. 1. non omnem propoſitionem ad fidem pertinentem, ſeu ex una revelata & altera naturali evidenter deductam, eſſe de fide. Ratio eſt, quia, ut ſæpius diximus, revelatio immediata ad fidem neceſſaria eſt. Idem dicendum de propoſitione in ordine fidei poſita.

Reſp. 2. non omnem propoſitionem de fide dici poſſe fidei dogma, ſeu veritatem fidei divinæ & catholicæ: ſequitur ex diſcrimine mox aſſignato, fidem catholicam inter & fidem theologicam.

Reſp. 3. non omnia fidei dogmata, ſeu non omnes catholicas fidei veritates, ſed ſolas principales & primarias eſſe articulos fidei proprie dictos, Ita expreſſe S. Thomas 2. 2. q. 1. art. 6. Idque colligitur ex allata mox ex Silvio articulorum fidei notione.

Porro primariæ & principales fidei veritates eæ ſunt, inquit ibidem Doctor Angelicus, *quæ directe nos ordinant ad vitam æternam; ſicut tres perſonæ omnipotentis Dei, myſterium Incarnationis; & alia hujuſmodi*, ſive quorum viſione in æterna vita perfruemur, & per quæ ducimur ad vitam æternam: juxta illud Joan. 17. v. 3. *Hæc eſt vita æterna ut cognoſcant te ſolum*

Deum verum, & quem misisti Jesum Christum. Quæ verba sic explicat S. Cyrillus, ut priora referat ad notitiam SS. Trinitatis; posteriora vero ad notitiam Incarnationis quasi medium æternæ vitæ consequendæ.

Quæres 3. utrum hæresis sit asserere aliquid esse de fide, quod nullatenus est de fide; vel aliquid esse hæreticum, quod reipsa hæreticum non est. An videlicet enuntians v. g. *de fide esse Verbum foret incarnandum, si Adam non peccasset*: aut e contra, *hæresim esse Verbum fore incarnandum, si Adam non peccasset*, formet propositionem hæreticam.

Resp. 1. dignam profecto esse censura propositionem, quæ inique aliam notaret.

Id ipsum constat 1. ex S. Augustino Lib. 5. Confess. & in 1. super Genes. ad litt. *Multum autem*, inquit, *nocent talia quæ ad pietatis doctrinam non spectant vel asserere, vel negare, quasi pertinentia ad sacram doctrinam.*

II. Idem ipsissimis S. Augustini verbis docet Angelicus Doctor Opusc. 10. in Prologo.

III. Durandus a S. Portiano præfat. Comment. in sent. *Mensura fidei*, inquit, *in duobus consistit: videlicet, ut non subtrahatur fidei quod sub fide est, nec attribuatur fidei illud quod sub fide non est. Utroque enim modo a mensura fidei exceditur, & a continentia sacræ Scripturæ, quæ fidei mensuram exprimit, deviatur.*

IV. Suarez disp. 19. de fide sect. 1. n. 21. expresse asserit & probat, non solum simplices propositiones, si theologice falsæ sint ac vitiosæ, censuram mereri: sed etiam propositiones modales quæ indebitam quibusdam aliis propositionibus notam inurunt. *Et ratio est manifesta*, inquit, *quia etiam illa propositio modalis habet suam propriam veritatem, vel falsitatem, pertinentem ad sacram & theologicam doctrinam; & ideo assertione vel attributione talis censuræ, potest esse non minor excessus, quam in simplici propositione: imo tales censuræ sine discretione prolatæ scandalum generant, & injuriosæ sunt, quia & infamiam inurunt, & interdum inducunt alia incommoda & detrimenta, & ideo prudens Theologus ac timoratus diligentissime observare debet ut has censuras sine magno judicio non efficiat.*

V. Idem docent Castro, Lorca, Panormo, & Delugo de fide disp. 20. sect. 3. n. 105. ubi observat, quod *si propositio de fide afficiatur censura, jam propositio illa reflexa esset hæretica, cum negaret & damnaret propositionem de fide. Similiter si conclusio theologica afficeretur censura, propositio illa reflexa esset erronea, cum reprobaret conclusionem illam theologicam, & sic de aliis.*

Resp. 2. reprehensione pariter dignam esse propositionem quæ affirmat de fide esse, quod ad fidem non attinet.

Istud evincunt auctores & momenta mox adducta: quibus adde quod annotat Lorca 2. 2. q. 11. art. 2. disp. 39. *Quemadmodum*, inquit, *contra veritatem errat non solum qui falsa pro veris, sed etiam vera pro falsis æstimat, & non solum qui certa pro incertis, sed etiam qui incerta pro certis tradit; sic erat contra fidem, non solum qui ea, quæ fidei sunt, sed etiam, qui ea quæ non sunt de fide, de fide esse existimat. Hic tamen error, si desit pertinacia, non est suo genere gravis culpa.*

Hinc sapienter omnino post Cardinalem Delugo & Suarez non semel observat Illustrissimus Bossuetius, cautum ac prudentem debere esse Theologum in censuris ferendis, quia *plerumque contingit, ut propositio quæ*

sim-

ſimpliciter prolata vera eſt, ratione cenſuræ adjunctæ falſa ſit, & ipſa cenſuram mereatur.

Reſp. 3. cum iiſdem Delugo & Suarez certis quibuſdam in circumſtantiis (videlicet, ſi adſit pertinacia) contingere poſſe ut hæreſis ſit aſſerere aliquid eſſe de fide, aut e contra hæreticum eſſe, quod reipſa nec de fide eſt, nec hæreticum: *Hoc poteſt contingere*, inquit Suarez citata diſput. 19. de fide ſect. 6. num. 6. *in eo, qui tam firmiter crederet opinionem aliquam, etiam veram, ut haberet animum deliberatum, non credendi contrarium, etiamſi Eccleſia id definiret: illa vero hæreſis conſiſtit ∴ in pertinacia hæretica, & in judicio quod includit, vel ſupponit, contra infallibilitatem Eccleſiæ. Item poſſet in hoc hæreſis contingere, ſi Eccleſia de aliqua re definiiſſet non eſſe certam: & nihilominus aliquis ſentiret & affirmaret eſſe certam ∴ ut enim S. Auguſtinus dicit in Enchyr. cap. 17. & 19.* habere incerta pro certis error eſt. *Unde ſi ſit in materia definita, ſaltem quoad illum modum, erit error hæreticus.*

Extra hos caſus, pergit Suarez, *nullum eſt periculum hæreſis in hoc modo, ſeu exceſſu affirmandi ut certum, quod incertum eſt: aliquod tamen peccatum in eo committitur, quia licet propoſitio ſimplex fortaſſe vera ſit, nihilominus modalis, quæ ex illo aſſentiendi modo, vel formaliter, vel virtute conſurgit, falſa eſt, & ita in illius affirmatione, vel mendacium, vel aliquid pejus committi poteſt.*

Subdit ibidem, quod diligenter attendere debent viri Theologi: *Exiſtimo & moneo poſſe peccari graviter in hac materia, exaggerando proprias opiniones, & contrarias cenſuris ſine delectu afficiendo ∴ & ideo in hoc negotio magna moderatio & prudentia ſervanda eſt.*

Eadem aſſerunt Major, Lorca & alii. *Non eſt minus hæreſis*, inquit Major in 3. ſentent. diſt. 37. qu. 26. *aſſerere* (ſi adſit pertinacia) *aliquid eſſe de fide, quod nullatenus eſt de fide, quam negare aliquid de fide quod eſt de fide.* Conſentit Lorca loco mox citato, *aſſerere de fide eſſe, quod ad fidem non attinet, ſi ſit pertinacia, grave peccatum erit, eritque hæreſis: quia Eccleſia contemnitur, & negatur eſſe univerſalis fidei regula.*

Hinc enim obiter obſervandum eſt, nos potiſſimum fuiſſe locutos de propoſitionibus in ſe præciſe ſpectatis: ubi quippe acceſſit Eccleſiæ definitio, qui ſcienter improbatam etiam infra hæreſim propoſitionem approbaret, aut infra fidem approbatam reprobaret, is aliquam juxta omnes cenſuram; ſecundum plurimos ipſammet hæreſeos notam mereretur & incurreret, propter negatam ſcilicet Eccleſiæ in ferendis hujuſmodi cenſuris auctoritatem & infallibilitatem. Verum de his alibi.

Quæres 4. utrum credi poſſit aut debeat quod probabiliter dumtaxat videtur revelatum: ac proinde an propoſitio oppoſita, quæ probabiliter tantum revelata eſt, ſit hæretica.

Reſpondet Cardinalis Delugo diſp. 1. de fide ſect. 13. parag. 4. n. 323. aliud eſſe objectum aliquod ſecundum ſe & in abſtracto, ſeu objective & ratione ſui eſſe de fide: aliud vero eſſe nobis de fide, ſeu poſſe ac debere a nobis credi fide divina; ſeu quod idem eſt, eſſe de fide formaliter & ratione aſſenſus. Primum dumtaxat volunt, qui aſſerunt objectum ſolum probabiliter revelatum eſſe de fide, non poſterius: & ratio diſcriminis eſt, inquit Eminentiſſimus auctor, *quia cum omne divinitus revelatum pertineat ad objectum*

ctum materiale fidei, eo ipso, quod objectum aliquod sit probabiliter *revelatum*, probabiliter *etiam debet inter objecta fidei connumerari. Ut tamen possit aliquid hic & nunc a nobis per fidem credi, necesse est, quod non possimus prudenter formidare, prout prudenter possumus, quoties probabile supponitur non esse a Deo revelatum. Hinc etiam est*, pergit idem auctor, *eos qui probabiliter docent aliquid esse de fide, solum loqui* per se, *& quantum est ex parte objecti revelati; non tamen negant, quod supposita probabilitate sententiæ contrariæ &* per accidens, *fides hic & nunc non possit extendi ad illud objectum, quia per accidens propter probabilitatem contrariam non potest prudenter prohiberi omnis formido circa talem revelationem.*

Eamdem sententiam diserte approbat Panormo in *Scrutin.* c. 3. art. 21. & in ejusdem doctrinæ confirmationem ibidem adducit censuram propositionis 21. inter 65. ab Innocentio XI. damnatas. *Assensus fidei supernaturalis, ac utilis ad salutem stat cum notitia solum probabili revelationis, imo cum formidine qua quis formidet, ne non locutus sit Deus*, quam propositionem pariter proscripsit Clerus Gallicanus in Comitiis an. 1700. Porro, inquit eo loci Panormo, prædicta propositio non ob aliud motivum videtur damnata, quam quod neget necessitatem certitudinis revelationis, quæ ad fidem divinam essentialis est ac necessaria.

Imo ibidem expresse asserit idem auctor, *in materia fidei omnes convenire, quod ut objectum aliquod sit simpliciter de fide, & contrarium hæresis, excludere penitus debeat quamlibet* probabilitatem *in oppositum, adeo ut ipsemet qui sustinet* probabilius *esse de fide, si tamen revera pro* probabili *habet opinionem contrariam, non potest in sensu composito judicii de hac* probabilitate, *vigore* probabilioritatis *propriæ opinionis, elicere actum, qui sit fidei divinæ circa illud objectum*. Et paulo post, *Actus fidei elici dumtaxat potest ab eo, qui ita firmus est in judicio, quod aliquod objectum sit revelatum, ut non censeat* probabile *vera saltem* probabilitate *oppositum.*

Unde concludit, quod mox ex Delugo audivimus, quoties Catholici Doctores asserunt aliquod esse fide tenendum, & contrarium *hæresim*, scientes quod a plerisque aliis, id esse de fide, & contrarium *hæreticum*, omnino negetur; ipsos non loqui de fide *formali* ac proprie dicta, quasi contrarium sentientes in rigore sint Hæretici, pœnisque Hæreticorum subjecti: *Si enim sic loquerentur*, inquit, *rei fortassis efficerentur inobedientiæ & transgressionis præcepti Apostolicæ Sedis ... quia nota hæresis inurerent, quod ea inurendum adhuc non determinavit Ecclesia, permittens potius, ut pro libito sustineatur hæresim illud non esse. Loquuntur itaque*, pergit, *de objecto, ut est in se, seu verius, prout ipsi existimant in se esse, conficientes inde propositionem non omnino absolutam, sed modalem, qua significetur* probabiliter *hoc vel illud objectum esse a Deo revelatum, & contrarium divinæ revelationi repugnans.*

Ex his patet solutio ad quæsitum. Dicimus nempe, quod est *probabiliter* dumtaxat, imo *probabilius* revelatum, non posse credi fide divina, si major illa probabilitas quamlibet in oppositum probabilitatem non excludat; idque in confesso esse apud omnes, conceptis verbis docet mox citatus *Scrutinii* auctor. Et ratio est, quia fides divina, utpote prudens & certissima, divinæ revelationis certitudinem necessario & essentialiter exigit. Unde propositio opposita alteri quæ non certo, sed probabiliter dumtaxat est revelata, non potest dici proprie & in rigore hæretica. *Ut propositio sit hæretica*, inquit

inquit Suarez disput. 19. de fide sect. 2. num. 13. *duo requiruntur: unum est, ut propositio contraria sit certissime & indubitanter de fide: aliud est, ut altera propositio certissime & indubitanter illi repugnet.*

Quæres 5. utrum nota hæresis sit censura unius speciei infimæ vel subalternæ; seu an nota hæresis sub se habeat plures gradus, non quidem solo numero distinctos secundum majorem aut minorem gravitatem, petitam ab articulo magis ac minus necessario, de quo omnes conveniunt; sed specificos & quoad gradum falsitatis: seu an gradus hæresis & propositionis hæreticæ sit unus & simplex, vel sub illo quoad falsitatem, plures distinguendi sint gradus.

Examen hujusce quæstionis, inquit *Scrutinii* auctor cap. 2. art. 8. videtur mere speculativum ac nullius roboris: *ast a vero aberrat*, pergit idem auctor, *quicumque sic judicat, cum revera omnino necessarium sit; ut ex eo resolvatur*, an propositio mediate seu indirecte aut virtualiter revelata sit hæretica, an tantum erronea.

Resp. notam hæresis esse speciem infimam, seu non habentem sub se plures gradus specie diversos. Ita Bannes, Salmanticenses, de Laurea, Suarez, aliique communiter Theologi adversus Turrecremata, Canum & Cordubam.

Suadetur responsio. 1. quia eodem modo proportione servata ratiocinandum est de propositione hæretica, sicut de propositione de fide: atqui fidei habitus est unus specie infima, sub se non habens nisi individuos habitus fidei pro multiplicitate subjectorum; ergo pariter nota hæresis non habet sub se nisi gradus individuales sine distinctione formali & specifica habituum aut propositionum hæreticarum.

II. Omnis propositio de fide, quatenus talis est, æque certa est, quia innititur primæ veritati, quæ in maximis & in minimis æque verax est: & ideo æque reddit hominem certum de omnibus quæ affirmat quæcumque illa sint, dummodo revelatio æque cadat in singula; ergo & propositio hæretica quæ cum pertinacia credita sufficit, ut omnes fatentur, ad corruptionem totius fidei, ejusdem est gradus erroris & falsitatis.

III. Idem constat ex dicendis mox impugnando opinionem Turrecremata circa notionem propositionis erroneæ.

Itaque propositio hæretica stricte & proprie sumpta, prout hominem constituit hæreticum, pœnisque Hæreticorum obnoxium, *Est error fidei divinæ & catholicæ certo & indubitanter repugnans, pertinaciter asservatus ab eo qui fidem Christi professus est*. Ita passim Theologi, duce Angelico Doctore 2. 2. quæst. 11. art. 1.

Huc usque de censura hæreseos, quæ cum sit omnium gravissima, ex eaque cæterarum notio quadamtenus pendeat, de ejus natura, objecto, subjecto, aliisque proprietatibus, paulo fusius diserere opportunum judicavimus: alias censurarum species compendiosius pertractabimus.

De propositione erronea.

Erroris vox variis modis sumi potest.

I. Latissime pro quavis assertione falsa in qualibet materia. Juxta hanc acceptionem S. Augustinus in Enchirid. cap. 17. & contra Academi-

cos cap.4. *Errore*, inquit, *nihil aliud eſt, quam vera pro falſis, aut falſa pro veris probare.*

II. Late pro aſſertione quovis modo nociva fidei, comprehendente hæreticam & alias propoſitiones damnabiles: quo ſenſu Leo X. in Bulla contra Lutherum, recenſitis variis Lutheri articulis, inter quos plurimi erant hæretici, eos univerſim vocat *errores* his verbis: *præfatos omnes articulos ſeu errores .·.·. damnamus.*

III. Preſſius ſumitur error *theologice*, prout diſtinguitur ab hæreſi, & notam continet hæreſi proximam & inferiorem.

Quæritur in quo præciſe poſita ſit erroneæ propoſitionis hocce poſteriori ſenſu ſumptæ natura: circa quod auctores in diverſas abeunt ſententias.

I. Aliqui cum Turrecremata non diſtinguunt inter propoſitionem erroneam & hæreticam, niſi ſicut inter genus & ſpeciem. Hac in ſententia, omnis propoſitio damnabilis poteſt dici error; licet non omnis ſit hæretica; omnis propoſitio hæretica eſt erronea, ſed non vice verſa.

Refellitur hæc opinio; quia Concilium Conſtantienſe damnando Vvicleſi & Joan. Hus propoſitiones, Pontifices Pius V. & Gregorius XIII. in ſuis adverſus Bajum Conſtitutionibus; & Theologi communiter de propoſitione erronea & hæretica, tamquam de duobus membris ex æquo diſtinctis loquuntur. Unde obſervat Suarez *prædictam Turrecrematæ ſententiam a Cano & aliis Theologis merito impugnari.*

II. S. Antoninus 2. parte titulo 12. cap.4. & Cajetanus volunt, propoſitionem erroneam eam eſſe quæ directe repugnat fidei *abſque pertinacia*; accedente autem pertinacia fieri hæreticam.

Refellitur: liquet ſiquidem ex mox & ſupra dictis, erroneam propoſitionem non eſſe ab hæretica diſtinguendam ex qualitate ſubjecti, ſed ex qualitate objecti, & ſecundum ſe. Et vero notæ theologicæ *primo & per ſe* ſpectant & afficiunt noxias propoſitiones, non earum auctores.

III. Canus Lib. 12. de Locis theologicis cap. 11. Corduba, a quibus non longe recedit Lorca, docent propoſitionem erroneam eam eſſe quæ veritates deſtruit, quibus ſubverſis, non evertitur *quidem, ſed* tamen quatitur fides: aſt quæ ſint hæ veritates variis modis explicant Canus & alii.

Primus modus eſt, veritates illas eas eſſe quæ adverſantur doctrinæ, quæ licet non ſit expreſſe revelata aut definita, ita tamen communi Eccleſiæ conſenſu recepta eſt, ut nullus pius ac vere doctus de ea dubitare audeat propter intimam ſcilicet ipſius cum doctrina fidei connexionem. Et tunc, inquiunt, propoſitio iis veritatibus contraria eſt erronea, non tamen hæretica, quia non eſt contra expreſſam fidem; eſt tamen aliquo modo contra doctrinam catholicam, id eſt, univerſalem.

Exemplum eſſe poteſt, inquit Suarez diſput. 19. de fide ſect. 2. nu. 13. *in propoſitione negante, Beatiſſimam Virginem reſurrexiſſe, ſeu in corpore & anima eſſe aſſumptam: nam contraria veritas non reperitur expreſſe revelata aut definita, cum tamen ſit ſufficienter catholica.* Aliud exemplum ibidem refert his verbis: *Simile erat ante Concilium Tridentinum de hac propoſitione*, Beata Virgo nunquam peccavit venialiter: *nam ſemper fuit catholica in dicto ſenſu etiamſi non eſſet expreſſe definita, & ideo contraria erat erronea, non tamen in rigore hæretica.*

Alter modus rem hanc explicandi eſt, quia ut propoſitio ſit hæretica duo

requi-

requiruntur: unum eſt, ut propoſitio contradictoria ſit certiſſime & indubitanter de fide: aliud eſt, ut altera propoſitio certiſſime & indubitanter illi repugnet. Unde fit, ut deficiente certitudine in altero ex his duobus, propoſitio hæretica non ſit, ſed erronea dumtaxat. Ita diſerte explicat Lorca diſput. 40. num. 7. ubi propoſitionem erroneam definit eam, quæ opponitur quidem fidei veritati, ſed oppoſitione non omnino certa & indubitata. *Exemplum ſecundum opinionem aliquorum*, inquit ibidem Suar. *adhiberi poteſt in illo dogmate*, quod dantur habitus gratiæ per ſe infuſi; *quamvis enim probabilius ſit illud eſſe de fide, fortaſſe hoc non eſt ita certum, ut contrarium ſit hæreſis, erit tamen error.*

Refellitur tertia illa Cani ſententia cum variis eam exponendi modis, hoc unico argumento quo utitur Suarez loco laudato: Licet enim iſti modi ſatis diſtinguant propoſitionem erroneam ab hæretica; nihilominus non videntur ſatis illam diſtinguere a propoſitione ſapiente hæreſim, proxima hæreſi, temeraria, & aliis poſtea exponendis, ut conſtabit ex his quæ mox dicemus.

IV. Alii exiſtimant propoſitionem erroneam eam eſſe quæ opponitur cuilibet concluſioni theologicæ, etiam deductæ ex duplici præmiſſa de fide.

Refelluntur ex dictis ſupra reſponſione quarta ad quintam objectionem, ubi concluſiones theologicas ex duobus fidei placitis deductas, de fide eſſe, multis probavimus.

V. Tandem Bannes 2. 2. q. 11. art. 2. Delugo diſp. 20. de fide ſect. 3. n. 79. Suarez diſp. 19. de fide ſect. 2. n. 14. Caſtro, Turrianus, Panormo aliique communiter Theologi, cenſent propoſitionem erroneam formaliter conſtitui per oppoſitionem *mediatam* cum doctrina divinitus revelata, eamque eſſe definiunt quæ opponitur veritati certæ theologica certitudine, id eſt, veritati quæ non ſit in ſe immediate revelata, ſed ex uno fidei placito & altero naturali certo & evidenter eruitur. Unde ſicut hæreſis directe & immediate opponitur fidei, ita & error proprie ac theologice ſumptus, directe & immediate adverſatur concluſioni theologicæ. Arridet hæc ſententia.

Probatur. I. colligitur ex refutatione aliarum hac de re opinionum.

II. Sequitur ex dictis de propoſitione hæretica, ubi probavimus eam formaliter conſtitui per oppoſitionem immediatam cum veritate immediate revelata.

III. Involutæ admodum ſunt ac intricatæ ſupra recenſitæ circa erroneæ propoſitionis notionem ſententiæ; ea vero quam hic tradimus obvia eſt, plana ac facilis: propoſitio hæretica directe & immediate adverſatur placito fidei; id eſt, veritati immediate revelatæ: propoſitio erronea opponitur directe & immediate concluſioni theologicæ, id eſt, veritati mediate dumtaxat revelatæ.

IV. Uti poſt Gerſonium Tract. de vita ſpirituali lect. 3. ratiocinatur Suarez loco citato, veri nominis concluſio theologica non attingit gradum certitudinis fidei, quia nullo modo eſt immediate revelata; ergo propoſitio tali concluſioni oppoſita non attingit gradum propoſitionis hæreticę quia non habet ſummam oppoſitionem cum propoſitione fidei, qualis eſt immediata. Supereſt ergo ut prædicta propoſitio ſit & dicatur erronea, quia poſt

hære-

hæreticam propoſitionem, habet ſummam repugnantiam cum veritate fidei, ſcilicet mediatam, per evidentem illationem.

Preſſius proponitur iſtud ratiocinium: Repugnantia *mediata* veritati revelatæ eſt gradus oppoſitionis *immediatæ* proximior, & proinde conſtituens propoſitionem cenſura notandam, qualibet alia hæreſi magis affini; porro non eſt propoſitio quæ magis accedat ad hæreticam quam erronea: ergo &c.

V. Per hanc *mediatam* cum fide oppoſitionem erronea propoſitio ſufficienter diſtinguitur, nedum ab *hæreſi*, de cujus ratione eſt oppoſitio *immediata* cum revelatis, ſed & ab aliis quibuslibet cenſuris, quæ oppoſitionem hujuſmodi in ſuo conceptu nequaquam involvunt, ut manifeſtum erit expendendo mox ſingulas ſigillatim cenſuras; aſt idem eſt alicujus rei conſtitutivum, & ipſius diſtinctivum.

Dices 1. Concilium Conſtantienſe Seſſ. 11. hunc articulum, *Quilibet tyrannus poteſt & debet licite & meritorie occidi per quemcumque vaſſallum ſuum*, variis cenſurarum gradibus in hanc formam conceptis, perſtringit: *Declarat & definit ſancta Synodus, hujuſmodi doctrinam erroneam eſſe in fide & in moribus, ipſamque tamquam hæreticam ∴∴ reprobat & condemnat: declarat inſuper & decernit, quod pertinaciter doctrinam hanc perniciſſimam aſſerentes, ſunt Hæretici, & tamquam tales juxta canonicas ſanctiones puniendi.*

Ex hoc Concilii decreto liquet propoſitionem *erroneam* dividi, tamquam in duo membra ex æquo diſtincta, in eam quæ eſt *erronea* in fide, & in eam quæ eſt *erronea* in moribus: jam vero ſi valeret noſtra ſententia, quælibet propoſitio erronea eſſentialiter importaret *mediatam* cum placito fidei oppoſitionem; ac proinde quælibet eſſet erronea in fide, & per conſequens non admittenda foret *erronea* in moribus, ut membrum ab *erronea* in fide diverſum, quemadmodum in recenſiti articuli cenſura ſupponitur.

Reſp. 1. Concilium Conſtantienſe per particulas illas, *erroneum in fide* & *erroneum in moribus*, non diverſum cenſuræ gradum indicaſſe, ſed eumdem diſtinctius & explicatius evolviſſe, deſignando nimirum damnatæ propoſitionis errorem in eo verſari, quod dogmaticæ ſimul & *morali* veritati a Deo immediate revelatæ adverſaretur. Sicuti enim objecta revelata, alia ſunt quæ per ſe manifeſtantur, potiſſimum ut credantur, cujuſmodi eſt SS. Trinitatis myſterium; alia vero quæ primo & per ſe revelantur, ut ſint regulæ agendorum, quale eſt v. g. mendacium eſt illicitum: ita & propoſitiones dici poſſunt *erroneæ in fide*, ſi objecta revelata quibus adverſantur ſint primo & per ſe de rebus credendis: *erroneæ* vero *in moribus*, ſi ſint primo & per ſe de rebus agendis. Verum diſcrimen iſtud non inducit diverſitatem gradus cenſuræ, quæ ſemper eadem eſt per oppoſitionem *mediatam* cum revelatis conſtituta, ſive revelata ea ſint, eo potiſſimum fine ut credantur, ſive ut ex eis noſtræ operationes dirigantur: quod totum accidentale eſt quidditati cenſuræ propoſitionis *erroneæ*, quæ in oppoſitione *mediata* cum revelatis præciſe poſita eſt.

Reſponſionem hanc nobis ſubminiſtrat Cardinal. de Laurea diſp. 16. de perſonis & doctrinis de hæreſi ſuſpectis art. 2. parag. 1. n. 44. ubi loquens de damnato in Concilio Conſtantienſi articulo in object. propoſito, ſic habet: *Patet autem quod erroneitas hujus doctrinæ in alio non conſiſtit, niſi in hoc, quod de fide eſt nulli privato licere occidere, juxta divinum præceptum. Minor autem*

eſt.

est naturaliter evidens, quod vassalli & subditi sunt privati. Item ex alio capite, quod de fide est, nulli licere perjurium; & minor est naturaliter nota, si subditi aut vassalli jurarunt fidelitatem Principi: igitur tenens licere occisionem tyranni, contradicit conclusioni theologicæ, & ideo est erroneus.

Porro juxta primam hanc responsionem, sicuti admittitur propositio *erronea*, ita etiam admitti potest, *hæretica in fide & moribus*, secundum diversitatem materiæ circa quam versatur, ita tamen ut *erronea* aut *hæretica in moribus*, semper esse debeat *erronea* aut *hæretica in fide*, quia semper opponitur *immediate* aut *mediate* revelatis, non tamen e contra; quia potest dari propositio *hæretica* aut *erronea in fide*, quæ per se saltem ad agibilia non dirigatur; unde *hæretica* aut *erronea in moribus* non denominatur.

Resp.2. Concilium Constantiense definiens prædictam doctrinam *erroneam esse in fide & moribus*, non sumere particulam hanc, *erroneam*, stricte & proprie, prout designat gradum censuræ infra hæresim, quemadmodum nunc de propositione erronea agimus, sed latiori dumtaxat & generico sensu loquitur; atque id unum significare intendit, in ea doctrina contineri *errores*, in materia *fidei* & *morum*; eo fere modo quo Leo X. in Bulla quæ incipit, *Exurge Domine*, post damnata Lutheri dogmata, eaque diversis notis proscripta, hæc eadem subinde errores generatim appellat, *præfatos omnes articulos seu errores.*

Responsionem hanc ceu verosimiliorem amplectitur auctor *Scrutinii* c.4. articulo 5. hancque ex eo confirmat, quod *ex contextu satis eluceat*, inquit, *Concilium damnationem veluti genericam de doctrina ferre prius voluisse, deinde per gradus specificos explicandam: & proinde primo vocat per modum solius enuntiationis errorem, secundo definitive pronuntiat* erroneam in fide & moribus, tertio tamquam hæreticam, scandalosam, & ad fraudes, mendacia, perjuria vias dantem reprobat & condemnat. *In quibus censurarum gradibus*, pergit idem auctor, *signanter est advertendum*, erroneitatem *non reperiri; quæ certe repetenda erat, si de ea ut ad gradum specificum censuræ spectante, factus immediate fuisset sermo: cum præsertim inter posteriores & præcedentes particulas sit conjunctiva dictio*, ipsamque, *per quam explicatio generalis definitionis traditæ indicatur.*

Dices 2. Revelationes privatæ ad objectum formale fidei minime pertinent. Ita contra Catharinum docent Cajetanus, Bannes, Canus &c. Nituntur celebri S. Augustini pronuntiato in Enchir. c.9. & contra Epist. fundamenti cap.5. *Ego vero*, inquit, *Evangelio non crederem, nisi me catholicæ Ecclesiæ commoveret auctoritas*, & Angelici Doctoris testimonio 1.p. q.1. art.8. in corp. asserentis, fidem nostram inniti *revelationi Apostolis & Prophetis factæ, qui canonicos Libros scripserunt, non autem revelationi, si quæ fuit aliis Doctoribus facta.* Ergo propositiones contradictoriæ dictis privatis revelationibus non sunt *hæreticæ*, utpote quæ haud quaquam contrariæ sint fidei objectis; ergo saltem dicendæ sunt *erroneæ*, cum nota erroris præ aliis ad hæresim accedant, ac per consequens propositio *erronea* non formaliter & adæquate constituitur per solam oppositionem *mediatam* revelatis; sed etiam per *immediatam* oppositionem revelationibus privatis.

Resp. circa privatas revelationes, tres esse potissimum Theologorum sententias.

Pri-

Prima docet, privatas revelationes non ſufficere ad objectum formale fidei: ideoque nec Hæreticum proprie, nec Hæreticorum pœnis obnoxium fore qui privatis revelationibus, etiam ſufficienter propoſitis diſſentiretur. Ita auctores mox citati, quibus adde Soto, Valentia, Lorca, Cumel & alii.

Secunda ſententia longe communior, exiſtimat omnem revelationem divinam ſufficienter propoſitam, ſive publica ſit ſive privata, ſive de communi doctrina, ſive de re aliqua particulari, ad objectum formale fidei ſufficere: atque Hæreticum fore qui ei pertinaciter reluctaretur. Ita Scotus, Vega, Salmanticenſes, Suarez, Corduba, Bellarminus, de Laurea, Vaſquez, Azor, Coninch. & alii quos refert Delugo diſp.1. de fide ſect.11. n.226. ubi notat Catharinum Apolog. contra Sotum cap.ultimo, ut teſtem oculatum aſſerere *ſententiam hanc quam Pater Lainez Generalis Præpoſitus Societatis contra Sotum acriter in Tridentino probavit, communi Concilii approbatione fuiſſe ſuſceptam.*

An autem nedum Hæreticus ſit, ſed & pœnas eccleſiaſticas Hæreticis impoſitas incurrat, privatæ revelationi diſſentiens; non conveniunt auctores citati. Affirmant Sanchez, Coninch. negant vero Suarez, Azor. Delugo & alii: *Niſi tamen conſtet*, inquit auctor *Scrutinii* cap.3. art. 21. n.8. *ipſum pertinaciter defendere oppoſitum ei, quod certe credit eſſe revelatum, quia in iſto caſu, ut omnino Hæreticum etiam in facie Eccleſiæ habendum crederem: non quia ſenſus communis Eccleſiæ ſit; objectum illud eſse revelatum, & contrarium hæreticum, ſed quod certus communiſque Eccleſiæ ſenſus ſit, univerſaliter fide divina tenendum eſſe quod certo revelatum putatur, habendumque Hæreticum qui ei contradicit: quia etſi materialiter non contradicat revelationi divinæ, quæ ſit, vel quæ communiter credatur talis, formaliter nihilominus ſeſe opponit primæ veritati revelanti; contrarium propugnans ei, quod certo tenet primam veritatem revelaſſe.*

Tertia tandem ſententia qua, ut obſervat Suarez diſp.3. de fide ſect. 10. utcumque in concordiam adduci poſſunt auctores appellati, diſtinguit inter fidem catholicam, & fidem theologicam, ſeu infuſam: *ſeu, ut* alii loquuntur, inter fidem divinam catholicam, & fidem divinam ſimpliciter quæ duo membra, inquit ibid. Suarez, ſe habent tamquam includens & incluſum; omnis fides catholica ſtricte dicta eſt divina, ſed non vice verſa. Aſſerunt hi qui pro hac ſententia ſtant, revelationes privatas non pertinere ad objectum formale fidei divinæ catholicæ; bene vero ad objectum fidei theologicæ, ſeu divinæ ſimpliciter.

Ex variis hiſce ſententiis, ſecunda (a qua ſolis vocibus diſcrepat tertia opinio) præ cæteris arridet; eaque efficaciſſime probatur.

I. Ut innumera alia Scripturæ teſtimonia ſileam, ex cap.11. Epiſtolæ ad Heb. in quo fides multorum commendatur; quæ tamen non erat niſi revelationibus privatis innixa.

II. Eam ſententiam non obſcure videtur indicare Conc. Trid. Seſſ.6. c.12. & Can.15. ubi anathemate feriuntur qui *de ſua ſalute abſoluta & infallibili certitudine ſtatuunt*. Rationem ſubnectunt Patres: *quia nonniſi ex ſpeciali revelatione ſciri poteſt quos Deus ſibi elegerit*. Supponunt ergo ex ſpeciali revelatione poſſe id certa & infallibili fide credi: quam fuiſſe Patrum mentem, Catharinus qui eidem Concilio adfuit, teſtatur loco jam laudato.

III. Quæ-

III. Quemadmodum poſt S. Thomam ratiocinatur Silvius 2. 2. qu. 1. art. 1. unicum motivum credendi per fidem eſt prima veritas ejuſque auctoritas: hæc autem ejuſdem rationis eſt & æqualis prorſus infallibilitatis, ſive de una ſive de alia re loquatur, & ſive per Eccleſiam, ſive per quemcumque alium, & ſive privatim ſive publice; ergo in privatis revelationibus continetur ſufficienter objectum formale fidei.

IV. Tum Angeli tum homines primi, ac deinde Prophetæ per fidem aſſentiebantur illis myſteriis quæ Deus revelaverat; & ſimiliter Apoſtoli & Magdalena, illis quæ dicebantur a Chriſto.

V. Tandem, ne vel minimum officiunt SS. Auguſtini & præſertim Thomæ textus, quibus potiſſimum nituntur adverſarii: cum enim Doctor Angelicus affirmat, *objectum formale fidei eſſe primam veritatem, ſecundum quod manifeſtatur in Scripturis ſacris, & doctrina Eccleſiæ*; & rurſus, *fidem noſtram non inniti revelationibus privatis, ſed ſolum revelationi Apoſtolis & Prophetis factæ*, loquitur S. D. de fide divina catholica quæ verſatur circa articulos ab omnibus credendos; Eccleſia enim eſt medium ordinarium a Deo inſtitutum, ut ſciamus quænam ipſe revelaverit & a Fidelibus credi voluerit: non autem loquitur de fide divina ſimpliciter & abſolute; enim vero 2. 2. qu. 1. art. 1. *pro objecto formali ſufficiente*, ſeu adæquato, aſſignat *primam veritatem teſtificantem*, nulla facta mentione Eccleſiæ, vel revelationis, aut doctrinæ publicæ. Simili prorſus modo ſolvendus eſt S. Auguſtini textus in objectione laudatus. Adde quod nulla facta fuerat Auguſtino Evangelii revelatio: merito ergo aſſerit ſe non creditum Evangelio, niſi Eccleſia proponeret.

His præſuppoſitis nullo negotio diluitur propoſita objectio, quæ palmaris quibuſdam videtur. Itaque

Dicimus 1. revelationes privatas, ſi ſufficienter propoſitæ ſint, ſufficere ad objectum formale fidei, non quidem catholicæ quæ univerſos Fideles obliget, ſed theologicæ & infuſæ, ſeu divinæ ſimpliciter.

Dicimus 2. propoſitiones dictis privatis revelationibus oppoſitas, non mere erroneas eſſe, ſed vere hæreticas: non quidem *ſtricte*, prout hæreſis opponitur fidei catholicæ; ſed *proprie*, prout opponitur fidei divinæ ſimpliciter.

Dicimus 3. eum qui diſſentit privatæ revelationi ſufficienter propoſitæ, eo ipſo amittere habitum fidei infuſæ: ita Suarez, Delugo, aliique paſſim Theologi adverſus unum fere Hurtadum. Et ratio eſt, quia fides infuſa deperditur quolibet peccato mortali, quod ſit peccatum hæreſis aut infidelitatis; iſtud clare colligitur ex cap. 15. Seſſ. 6. Concilii Tridentini; atqui diſſenſus revelationi privatæ ſufficienter propoſitæ, grave eſt hæreſis aut ſaltem infidelitatis peccatum; ergo &c.

Dicimus 4. vere ac proprie Hæreticum eſſe quoad culpam & in foro Dei, qui pertinaciter reſiſtit revelationi privatæ ſufficienter propoſitæ. Ita Suarez, Panormo, & alii adverſus Cardinalem Delugo, qui exiſtimat ſic diſſentientem fore infidelem, non vere & proprie Hæreticum. Ratio autem illorum eſt, quia contrariorum eadem eſt ratio: atqui ex dictis revelatio privata ſufficienter propoſita, ſatis eſt ad obligandum, ut quod proponitur certa fide credatur; ergo eadem ſufficit, ut contrarius diſſenſus ſit hæreſis, atqui ut tali diſſenſu Chriſtianus conſtituatur Hæreticus.

Di-

Dicimus 5. dissentientem ejusmodi privatæ revelationi non esse Hæreticum in foro Ecclesiæ, nec incurrere pœnas ecclesiasticas Hæreticis impositas. Ita omnes auctores supra citati pro secunda sententia, exceptis Sanchez & Coninch. *Ratio est*, inquit Suarez disput. 19. sect. 5. num. 12. *quod Ecclesia tantum punit apostatas a sua fide, id est, a doctrina per ipsam Ecclesiam proposita, quam propter universalitatem catholicam vocamus. Neque Ecclesia judicat de internis & privatis revelationibus, sed interdum eas examinat, an falsæ sint, ut reipsa sunt, quoties a catholica doctrina discrepant: si vero non discrepant, liberum relinquitur, ut per conjecturas examinentur, quales sint.*

Unum tamen excipit ibidem Suarez his verbis: *Si quis autem exterius doceret, vel Deum posse mentiri per privatam revelationem, vel non illi esse credendum, etiamsi illam sufficienter proponat, jam erraret in doctrina catholica, & illum errorem exterius exprimens, pœnas hæreticorum incurreret.*

Dices 3. Concilium Constantiense Sess. 8. propositiones erroneas non omnino distinguit ab hæreticis, sed solummodo a notorie hæreticis: sic enim habet dicta Sess. 8. in qua 45. Vviclefi articuli proscribuntur: *Hæc sancta Synodus præfatos articulos quadraginta quinque examinari fecit ∴∴ quibus articulis examinatis fuit repertum (prout in veritate est) aliquos & plures ex ipsis fuisse & esse notorie hæreticos ∴∴ alios non catholicos, sed erroneos; alios scandalosos & blasphemos; quosdam piarum aurium offensivos: nonnullos eorum temerarios & seditiosos.* Idem ferme legitur Sess. 15. contra 30. Joan. Hus articulos, & in Bulla Martini V. quæ a Concilio fuit approbata.

Ex his inferunt nonnulli, propositionem erroneam equidem distingui a propositione notorie hæretica, non vero ab hæretica simpliciter: adeoque sustineri potest, inquiunt, propositionem erroneam illam esse quæ veritatibus non quidem explicite & clare, sed implicite tantum & obscure etsi immediate revelatis opponitur. Ita nonnulli quos refert ac refellit Saura in suo voto Platonis prælud. 5.

Resp. nullius plane roboris esse adductum mox argumentum: neque enim Concilium Constantiense particulam, *notorie*, addidit *propositionibus* hæreticis ad illas mere erroneis distinguendas; sed duplici alia de causa, ut advertit Delugo disp. 20. de virt. fidei sect. 3. Primo, quod hæreses Vviclefi nulla poterant tergiversatione excusari. Secundo, quod de illis nullum esset apud Doctores dubium an essent hæreticæ nec ne; sicut in plerisque aliis propositionibus contingere plerumque solet, quæ ab aliquibus existimantur hæreticæ, ab aliis vero hæreticas esse negatur. *Propositiones damnatæ contra Vviclef*, inquit eruditus ex Ordine Dominicanorum Theologus Ferre Tract. 2. de oppositis fidei quæst. 10. paragr. 2. *sic ex terminis suis* hæresim *significabant, quod eas proferentes celare vel occultare non poterant se* hæreses *proferre; & ideo Concilium Constantiense dum eas damnat, dicit esse* notorie *& manifeste* hæreses.

Et vero in aliis Conciliorum & Pontificum diplomatibus contra propositiones consimiles editis, non reperitur particula, *notorie*, nonobstante quod de hæreticis ac erroneis fiat mentio, tamquam de distinctis censurarum speciebus. Sic Pius V. in celebri Bulla contra Bajum: *Quas quidem sententias*, inquit, *stricto coram nobis examine ponderatas ∴∴ hæreticas, erroneas, suspectas temerarias &c. damnamus.* Alexander VIII. in suo decreto

edito

edito die 7. Decembris 1690. unam ſupra triginta propoſitiones tamquam *temerarias, ∴ erroneas, hæreticas reſpective damnat & prohibet*. Sic etiam Innocentius XI. propoſitiones Molinos proſcripſit *tamquam hæreticas, erroneas, ſcandaloſas, blaſphemas &c.*

Dices 4. Concilium Conſtantienſe citatis locis maxime vero laudata Seſſ. 8. erroneos Vvicleſi articulos explicat particulis illis, *alii non catholici, ſed erronei*; qua loquendi ratione non obſcure innuit Synodus erroneum confundi cum non catholico; ergo propoſitio erronea non formaliter conſtituitur, inquit Laurea, per oppoſitionem mediatam cum revelatis, ſed per oppoſitionem veritatibus communiter in Eccleſia receptis, quamvis expreſſe non revelatis nec definitis, ut fide divina tenendis.

Reſp. cum Synodus Conſtantienſis erroneos Vvicleſi articulos explicat particulis illis, *alii non catholici, ſed erronei*: hac voce, *non catholici*, non exprimit gradum ſpecificum quo conſtituatur formaliter propoſitio erronea, ſed generícum dumtaxat propoſitionum damnabilium gradum; ita ut non catholicum, idem ſit ac heterodoxum: quod quidem conſtat

I. Ex contextu: non enim ſimpliciter aſſerit Vvicleſi articulos eſſe *non catholicos ſed erroneos*; verum protinus addit; *alios ſcandaloſos & blaſphemos ∴ quoſdam temerarios & ſeditioſos &c.* Sumitur ergo hæc *non catholici* vox, generice & quatenus non ſoli propoſitioni *erroneæ* propria, ſed etiam prout temerariis, ſcandaloſis &c. propoſitionibus communis.

II. Idem clarus liquet ex Seſſ. 15. in qua primo Concilium quaſi generatim triginta Joannis Hus articulos tamquam *non catholicos* damnat: dein immediate ſubjungit, *ſed ex eis plures eſſe erroneos, alios ſcandaloſos, aliquos piarum aurium offenſivos, pluresque eorum eſſe temerarios & ſeditioſos, & nonnullos eorumdem eſſe notorie hæreticos.*

III. In Bulla Martini V. ſacro approbante Concilio edita, damnatur articulus 25. Joannis Hus, his verbis conceptus: *Condemnatio 45. articulorum Joannis Vvicleſ eſt iniqua ∴ & ficta eſt cauſa per Doctores allegata, videlicet, quod nullus eorum ſit catholicus, ſed quilibet eorum aut eſt hæreticus, aut erroneus, aut ſcandaloſus.* Item in eadem Bulla ſtatuitur ut quilibet *ſpecialiter litteratus interrogetur, utrum credat ſententiam ſacri Conſtantienſis Concilii ſuper 45. Joannis Vvicleſ, & Joannis Hus 30. articulis, ore veram & catholicam: ſcilicet quod ſupradicti articuli ∴ non ſunt catholici, ſed quidam ex eis ſunt notorie hæretici, quidam erronei, alii temerarii & ſeditioſi, alii piarum aurium offenſivi.* Ibi certe particula, *non catholici*, late ſumitur pro eo omni quod heterodoxum eſt, & prout complectitur ſupradictas notas, eiſque adaptari poteſt, non ſub aliqua limitatione per quam reddatur propria & conſtitutiva propoſitionis erroneæ.

IV. (quod obſerva) Concilium Seſſ. 8. unde deſumitur objectio, non ait, *non catholici ſeu erronei*; verum ſic habet, *non catholici ſed erronei*, per adverbium *ſed* innuens non omnimodam identitatem ſe velle ſignificare inter *non catholicum* & *erroneum*, ſumpto, *catholicum*, in tota ſua latitudine.

V. Concilium de cenſura hæreſis loquens, particulam, *notorie*, non adhibuit, ut diſcrimen aſſignaret hæreſis ab aliis cenſuris, ut in reſponſione ad præcedentem objectionem demonſtravimus; ſed ut exprimeret hæreſum Vvicleſi qualitatem, quæ ita manifeſtæ erant ut nulla tergiverſatione

ſatione celari poterant: ita a pari Synodus apponens vocem, *non catholici*, minime intendit deſignare prædicatum propoſitionis erroneæ ſpecificativum ac diſtinctivum, ſed quod ipſi competeret præ aliis omnibus notis infra hæreſim.

Adde quod juxta Cardinalem de Laurea, propoſitio erronea conſtituitur per oppoſitionem veritatibus catholicis: porro ex dictis ſupra, veritates catholicæ, præſertim ſi ſtricte ſumantur, immediate ſunt a Deo revelatæ, atque Fidelibus ad credendum propoſitæ; ergo &c.

Dices 5. Propoſitio hæc, *Beata Virgo venialiter peccavit*, ante Concilium Tridentinum (ſeu forte verius ante Claromontanum ſub Urbano II. ut refert Vega Lib. 14. in Trid. cap. 18.) habebatur tantum erronea; nunc vero poſt definitionem Concilii Tridentini Seſſ. 6. de juſtific. Can. 23. formaliter eſt hæretica: atqui hujuſce diſcriminis ratio non alia aſſignari poteſt, quam quod ante Tridentini aut Claromontani Concilii definitionem opponebatur veritatibus probabiliter ſolum exiſtimatis de fide: nunc vero opponatur veritatibus certo revelatis & definitis ut fide tenendis; ergo propoſitio erronea non conſtituitur formaliter per oppoſitionem mediatam veritatibus revelatis, ſed generatim per quamcumque oppoſitionem veritatibus probabiliter ſolum exiſtimatis de fide.

Reſp. propoſitionem allatam ſemper fuiſſe in ſe & objective hæreticam, utpote directe oppoſitam veritati immediate revelatæ. Neque enim Concilium Tridentinum loco citato novum dogma ſtatuit, ſed antiquam Eccleſiæ fidem explicatius ac diſtinctius propoſuit, ut aperte indicant iſta Concilii verba Seſſ. 6. Can. 23. *Si quis hominem ſemel juſtificatum dixerit .·.·. poſſe in tota vita peccata omnia etiam venialia vitare, niſi ex ſpeciali Dei privilegio, quemadmodum de Beata Virgine Maria tenet Eccleſia, anathema ſit.* Attamen qui hanc B. Virginis ab omni veniali peccato immunitatem ante Concilii Tridentini aut ſaltem Claromontani definitionem negaſſet, non hæreticus, ſed erroneus tantum fuiſſet habitus, *quia*, inquit Silvius loco antea citato, *non erraſſet in fide definita & declarata; nam Eccleſia nondum propoſuerat illud dogma tamquam fide catholica tenendum.*

Porro ante illa tempora, adducta propoſitio habebatur erronea, non præciſe, inquit Card. de Lugo diſput. 20. de fide ſect. 3. n. 76. quia opponebatur doctrinæ catholicæ, late hoc ſumpto vocabulo, pro qualibet doctrina in Eccleſia communiter recepta, quamvis expreſſe non revelata nec definita; ſic enim propoſitio erronea non ſatis diſtingueretur a propoſitione temeraria, ſcandaloſa &c. ſed ideo cenſebatur erronea, quia apud Catholicos communi ſenſu judicabatur mediatam habere oppoſitionem cum placito fidei, maternitate ſcilicet divina: ut enim advertit Doctor Angelicus, ex eo quod B. Virgo fuerit vera mater Dei, quod eſt certiſſimum fidei myſterium, ſequitur illam non fuiſſe unquam peccati actualis ream, quod in Dei matre maximam indecentiam argueret. *Non fuiſſet*, inquit S. Doctor 3. par. q. 27. art. 4. in corp. *idonea mater Dei, ſi peccaſſet aliquando &c.*

Quæres 1. quæ conditiones requirantur ad propoſitionem erroneam.

Reſp. tres requiri conditiones, ut conſtat ex dictis, proportione ſervata, de conditionibus ad propoſitionem hæreticam requiſitis.

Prima, ut directe opponatur veritati mediate revelatæ, id eſt, concluſioni theologicæ.

Se-

Secunda, ut propositio cui opponitur sit certo & indubitanter mediate revelata.

Tertia tandem, ut huic certissime & indubitanter adversetur.

Dixi, *certo & indubitanter*, quia, sicuti observat Cardinalis de Laurea citata disp. 16. de personis & doctrinis de hæres. suspectis art. 2. versus finem: *Hæc stabiliri potest pro generali regula doctrinæ* erroneæ, *ut dicatur illa tantum quæ contradicit conclusioni theologicæ ex una de fide, & alia naturaliter nota, necessario tamen illatæ, & non sufficit si solum* probabiliter *inferatur*.

Quod speciatim de propositione erronea docet de Laurea non sufficere probabilem, sed requiri certam cum veritate mediate revelata oppositionem, illud idem antea universalioribus terminis qui ad alias censurarum species, proportione servata, extendi possunt, generatim tradiderat in suo Platonis voto eruditus Saura integro præludio tertio, in quo sequentem thesim probandam sumpsit: *Non sufficit ad condemnandam doctrinam probabilis illatio ex Scripturis, Conciliis, decretalibus, & unanimi sensu Patrum, vel Scholasticorum, si non sit evidens, vel necessaria, vel manifesta consequentia*. Hanc autem sic demonstrat:

Hæc doctrina recepta est ab omnibus, non solum sapientibus, sed etiam mediocriter eruditis: nam variæ & contrariæ opiniones sæpissime a sacris Expositoribus, Theologis probabiliter deducuntur ex Scripturis, Conciliis, Jure canonico, & unanimi sensu Patrum & Scholasticorum, quarum singulæ sunt probabiles, etiamsi contrariæ aut contradictoriæ sint; ergo illatio qua convincatur propositionem aliquam esse contra Scripturam, Concilia, Jus canonicum, aut unanimem sensum Patrum debet esse manifesta & evidens ∴∴ ex quo fit ad condemnandum propositiones ∴∴ non sufficere illationem probabilem contra ipsas ex Scripturis, Conciliis, Jure canonico, unanimi sensu Patrum vel Scholasticorum, nisi illa sit necessaria, aut evidens, & quæ a viro mediocriter docto, nec a sapientissimis negari queat.

Advertit autem *Scrutinii* auctor cap. 5. art. 4. n. 19. prædictam Cardinalis de Laurea & Antonii Saura doctrinam locum dumtaxat habere, ubi agitur de propositione quæ erroris aut alterius censuræ nota certo & indubitanter inuritur; non autem quando propositio erroris aut alia qualibet nota probabiliter tantum afficitur. *Nam*, inquit, *sicuti, cum apud Doctores quæstio aliqua instituitur, utrum hoc vel illud objectum sit fide divina credendum; consequens sit, ut qui partem affirmativam sustinent, pro* hæretica *probabiliter habeant propositionem oppositam: ita & si quæstio esset de connexione alicujus prædicati cum fidei objecto, utrum videlicet ab hoc ad illud sustineatur illatio? Qui tuentur admittendam connexionem, & idcirco efficacem esse indicatam illationem, cohærenter ad hanc opinionem*, probabiliter erroneam *assumant propositionem prædicato cum fidei objecto repugnantem*.

Ibidem subdit idem auctor, *asserere* probabiliter *aliquam propositionem* erroneam, *imo &* hæreticam, *non est, nisi propriam aperire sententiam propositæ quæstioni respondentem, nullatenus excluſa* probabilitate *sententiæ oppositæ ∴∴∴ neque enim privatum judicium esse potest sufficiens regula ad excludendum oppositum, quod graves Doctores gravi fundamento censent innixum*.

Quæres 2. quot modis certo constare possit propositionem directe adversari alteri mediate revelatæ.

Resp. tribus potissimum modis istud constare.

I. *evidentia*, cum scilicet lumine naturali clare percipitur aliquam propositionem alteri opponi quæ connectitur cum alia immediate revelata. Sic clare percipitur, propositionem hanc, *Christus non est risibilis*, directe opponi alteri mediate revelatæ; adeoque erroneam esse.

II. *concordi* Theologorum *consensu*: certo etenim erronea habenda est propositio, quæ unanimi Theologorum consensu ut erronea existimatur. Quanti enim sit ponderis in rebus fidei aut cum fide connexis, concors ac constans Theologorum sententia nemo nescit, de quo legendi sunt Canus de Locis theologicis Lib.8. Bannes 2.2. q.1. art.8. Salmanticenses, Laurea &c. *Nemo qui inter Catholicos habeatur*, inquit Canus loco citato, *omnes sine discrimine Theologos explosit*. Et vero Synodus ipsa Viennensis cap.1. *De summa Trinitate.* ex receptioribus Scholarum decretis argumenta ducit.

Monet autem hanc in rem auctor *Scrutinii* loco laudato: *Cum de connexione objecti alterius cum altero divinitus revelato agitur, quæ evidenter minime eluceat, nec sit physica, sed moralis, inspiciendus attente est modus, quo de ea discurrunt Theologi, an videlicet revera unanimes sint ac concordes, an loquantur cum trepidatione & formidine, opinantes potius quam docentes; an absque prudenti hæsitatione in contrarium, ut inde inferri valeat propositionem revera habendam certo vel probabiliter erroneam.*

Paulo antea dixerat, certissimum esse *Deum non permissurum quod circa propositiones quas vel amplecti obstringantur Fideles, tamquam de fide aut fidei proximas, & ad fidei munimen conducentes, vel eas rejicere ut fidei noxias & adversantes, decipiantur a Theologis, quoties hi unanimes omnes sint, sive in asserenda propositione aliqua, tamquam de fide aut fidei affine, sive in rejicienda alia tamquam hæretica, erronea &c.*

III. tandem *ipsamet* Ecclesiæ *definitione* certissime constat propositionem aliquam mediatam habere cum doctrina divinitus revelata oppositionem; atque adeo certo & indubitanter erroneam esse, cum scilicet id ipsum Ecclesia declarat ac credendum Fidelibus proponit.

Quæres 3. num accedente Ecclesiæ definitione propositio *erronea* evadat hæretica.

Resp. negative, quod clare sequitur & aperte patet ex dictis, ubi de propositione hæretica in responsione ad ultimam objectionem, ubi probavimus conclusiones theologicas ob supervenientem Ecclesiæ definitionem, nusquam posse evadere placitum fidei. Utrum autem dicendus esset hæreticus, an erroneus dumtaxat qui post Ecclesiæ definitionem erroneam propositionem pertinaciter propugnaret, constat ex dictis *ibidem*, quæ consuli poterunt.

Quæres 4. an eadem propositio posset esse simul hæretica & erronea.

Resp. affirmative. 1. quia hæresis & error simul stare possunt cum aliis censurarum speciebus: sic in Concilio Constantiensi Sess.15. propositio licitæ occisionis tyranni proscripta fuit sub variis censuris hæresis, scandali &c. *Sancta Synodus*, inquiunt Patres, *hujusmodi doctrinam ∴ tamquam hæreticam, scandalosam, & ad fraudes, deceptiones, mendacia, proditiones, perjuria vias dantem, reprobat & condemnat*. Sic etiam in Concilio Basileensi sect.22. ista propositio, *Christus quotidie peccat*, declaratur erronea, scandalosa, piarum aurium offensiva &c.

Porro,

Porro, non apparet ulla discriminis ratio, vi cujus non minus hæresis ac erroneitas simul jungi possint, quam cum aliis censurarum gradibus; ergo &c.

Imo Synodus Constantiensis loco laudato videtur expresse hæresim cum errore conjungere: sic enim habet paulo ante verba mox adducta: *Adversus hunc errorem* (licitæ occisionis tyranni) *satagens sancta Synodus exurgere & ipsum funditus tollere, declarat & definit hujusmodi doctrinam erroneam esse in fide & in moribus, ipsamque tamquam hæreticam, scandalosam &c. reprobat. Declarat insuper, quod pertinaciter doctrinam hanc pernicioſissimam asserentes, sunt hæretici.* Ubi Patres Constantienses propositionem licitæ occisionis tyranni, expresse erroneam & hæreticam appellant.

II. si quæ esset causa cur hæresis & error non possent simul jungi, potissimum illa quam indicat Suarez disp. 19. de fide sect. 2. n. 21. ubi in oppositam opinionem inclinans sic discurrit: *Illæ duæ censuræ*, hæresis & erroris, *non possunt eidem propositioni attribui, quia includunt oppositionem ad fidem cum certitudine* (si nimirum sit hæresis) *vel cum aliqua incertitudine* (si sit error) *quæ duo non possunt esse simul.* At hæc profecto ratio nullius prorsus est momenti, & pugnat manifeste cum principiis quæ ibidem statuit Suarez; scilicet, Error opponitur veritati certæ certitudine theologica; ast positiva incertitudo incompatibilis est cum certitudine theologica.

III. eadem propositio sub diverso respectu potest esse certa certitudine fidei simul, & certitudine theologica; adeoque simul esse placitum fidei & conclusio theologica, ut patet in ista propositione, *In Christo sunt duæ voluntates*, quæ, ut antea probavimus, in se immediate revelata est Lucæ 22. *Non mea, sed tua voluntas fiat. Non sicut ego volo, sed sicut tu.* Matth. 26. Aliunde vero clare & evidenter sequitur ex ista fidei veritate, qua constat Christum verum esse Deum & hominem; ergo pariter eadem propositio sub diverso respectu potest esse simul erronea & hæretica.

Monet autem *Scrutinii* auctor cap. 5. art. 5. quod etsi eadem propositio possit esse simul hæretica & erronea; nihilominus non solent Concilia ac Romani Pontifices in propositionum proscriptione conjungere prædictas duas censurarum species, hæresis & erroneitatis, licet sæpius non minus hæresis quam erroneitatis notas conjungant cum aliis plerisque: *cujus potissima ratio esse potest*, inquit idem auctor citato loco, *quod utraque* hæresis & erroneitatis *censura ad eamdem lineam nedum spectent, sed per oppositionem ad fidem constituantur: inde enim sequitur quod reperta in aliqua propositione, oppositione* immediata *cum fide, minime attendenda sit oppositio longe inferior, ac* mediata; *habitaque præ oculis* immediata *oppositione cum divina revelatione, inutilis apparet syllogismi efformatio, per quam propositio revelata disponatur tamquam conclusio theologica, ut hac ratione propositio opposita denominari queat* erronea.

Quæres 5. quæ cautio adhibenda sit in configendis propositionibus, seu hæretica, erronea, aut quavis alia nota.

Resp. cum auctore *Scrutinii* variis in locis ac præsertim cap. 5. art. 4. in scholasticis concertationibus ac etiam in operibus edendis (ubi agitur de opinionibus inter Catholicos controversis) summam adhibendam esse cautionem, ne unius sententiæ patroni præjudicium vel leve inferant oppositum propugnantibus.

Ac 1. quidem, inquit citato loco idem auctor, si quæstio non sit utrum hæc vel illa propositio sit hæretica, erronea, aut alia quavis nota digna, tunc omnino a prædictis censuris abstinendum, quolibet non obstante modo locutionis probabilitatem exprimente. Istud illustrat exemplo deducto ex quæstione Thomistas inter & Scotistas agitata, *An Verbum divinum Adamo non peccante incarnatum fuisset?* Thomistæ existimant negativam optime colligi ex Scripturæ & Traditionis textibus, quibus indicatur Verbum divinum carnem assumpsisse ad redimendos homines a peccato; non ideo affirmativam, quam unanimi consensu tuentur Scotistæ, affirmare debent aut possunt erroneam, nec e contra.

Scilicet aliud omnino est, inquit ibidem, uti Scripturæ testimoniis ad astruendam probabiliter sententiam & oppositam rejiciendam: aliud vero uti iisdem textibus ad eam certo & indubitanter evincendam, tamquam veram conclusionem theologicam, & oppositam tamquam erroneam explodendam: primum præstant, non autem alterum Thomistæ aliique communiter Theologi, cum quæstiones in Scholis utrinque disputatas, adductis Scripturæ & Patrum textibus probare aut refellere conantur.

II. si quæstio controvertatur in Scholis, an assertio aliqua hæretica sit, erronea &c. nec ne: potest equidem Theologus eam quæ sibi probabilior videbitur eligere opinionem, sicque hanc vel illam propositionem hæresis, erroris, aut alia nota probabiliter arguere: *ita tamen ut*, inquit citatus *Scrutinii* auctor, *ex hujusmodi probabili assertione, censura eadem nullo pacto extendatur ad opinionem ipsam quæ probabiliter sustinet prædictam propositionem non esse hæreticam.* Sic v. g. quærunt Theologi, *an* videlicet *propositio apposita alteri deductæ ex duabus præmissis de fide sit hæretica.* Jam vero qui affirmativam sententiam cum Cardinalibus Delugo, de Laurea & aliis propugnant; non possunt quin tamquam probabiliter hæreticas non damnent propositiones oppositas iis quæ ex duabus revelatis deducuntur; attamen non possunt hæresi aut alia nota configere opinionem quæ ab aliis eruditis Theologis innoxie defenditur, quæ scilicet asserit propositiones hujusmodi non esse hæreticas.

III. tandem meminisse debent Theologi, verborum Innocentii XI. qui jure merito damnans 65. propositiones, paci & charitati consulens, *in virtute sanctæ obedientiæ præcipit, ut tam in libris imprimendis ac manuscriptis, quam in thesibus, disputationibus ac prædicationibus caveant ab omni censura & nota, necnon a quibuscumque conviciis contra eas propositiones, quæ adhuc inter Catholicos hinc inde controvertuntur, donec a S. Sede recognitæ, super eisdem propositionibus judicium proferatur.*

Ex dictis in præsenti Paragrapho colliges propositionem erroneam formaliter constitui per oppositionem mediatam cum doctrina divinitus revelata; adeo ut propositio erronea ea sit quæ opponitur conclusioni theologicæ; sicuti propositio hæretica adversatur placito fidei.

Si certo opponatur, erit certo erronea: si probabiliter tantum, erit quoque probabiliter dumtaxat erronea; quod idem dicendum de hæresi.

De propositionibus, hæresi proxima, sapiente hæresim, & hæreseos suspecta.

Hæ notæ a nonnullis promiscue sumuntur, aliquatenus tamen distinguuntur. Scilicet

I. propositio hæresi proxima est ea quam major & sanior Theologorum pars ex Scriptura aut Traditione judicat esse hæreticam, etsi tamen non audeat absolute ac simpliciter eam pronuntiare hæreticam, quod aliqui graves Theologi contendant ipsi censuram hujusmodi inuri non debere. Ita Card. Delugo disput. 20. de fide sect. 3. quam Cardinalis doctrinam excripsisse videtur Dominicus a SS. Trinit. Lib. 2. Biblioth. Theol. sect. 7. cap. 3. Paulo aliter propositionem hæresi proximam explicat auctor *Scrutinii* cap. 6. art. 1. num. 12. 13. ac præsertim num. 18. asserit eam esse quæ ex consensu omnium fere Theologorum directe & immediate adversatur doctrinæ revelatæ, paucis dumtaxat ex adverso dissentientibus Theologis levi ductis motivo.

Triplex nimirum, inquit ibidem hic auctor n. 18. *distingui potest certitudinis gradus, quo possumus judicare propositionem hæreticam* (idem debita proportione dicendum de erronea) Primus, *quoties evidenter & clare elucet oppositio ipsius* immediata *cum revelatis, sive quod aperta extet in sacris Litteris contrariæ propositionis testificatio, quod sit divinitus manifesta; sive quod de ea habeatur explicita definitio ac declaratio Apostolicæ Sedis; sive etiam ∴ quod omnes Patres aut Theologi unanimes concordent in ea asserenda indubie hæretica.* Secundus, *quoties non omnes in dicta assertione, sed fere omnes conveniunt paucis dissentientibus levi ductis motivo.* Tertius, *quoties diversi inter se ita reperiuntur Theologi, ut vere probabilis utraque opinio, tum videlicet affirmans aliquam propositionem esse* hæreticam, *tum illam negans, reputetur.*

Primus autem ex his certitudinis gradibus, pergit idem auctor, *inservit propositionibus inter* hæreticas *absolute & simpliciter annumerandis. Secundus, propositionibus quibus adaptari potest nota* hæresi proximæ. *Tertius, propositionibus quæ* hæreticæ *denominari non valent, nisi cum addito* probabiliter. Hactenus insignis ille propositionum qualificator. Ex quibus

Colliges 1. Cum Card. Delugo adversus Lorcam, Suaresium & alios, propositionem hæresi proximam cum erronea minime esse confundendam: hæc conclusioni theologicæ, illa placito fidei ex communi ac fere omnium Theologorum consensu, paucis ex adverso dissentientibus levi ductis fundamento, adversatur.

Et vero in decreto Alexandri VIII. quo 31. propositiones e variis desumptæ, pluribus configuntur censuris, erronea & proxima hæresi recensentur tamquam duæ censurarum species omnino diversæ. *Supradictas propositiones*, inquit summus Pontifex, *tamquam temerarias, scandalosas ∴ hæresi proximas, erroneas ∴ damnamus*; ergo &c.

Colliges 2. cum eodem Eminentissimo auctore, posse aliquando eamdem propositionem esse ratione sui hæresim, & tamen affici ista censura & judicari hæresi proxima. Ratio est, quia propositio hæresi proxima ex dictis ea est quam omnes fere Theologi existimant directe opponi veritati fidei, seu immediate revelatæ: porro opinio quæ talis ab omnibus fere

Theologicis judicatur, profecto plerumque directe adversatur veritati fidei, adeoque est hæretica; ergo &c.

Colliges 3. censuram erroris graviorem esse nota proximæ hæresi. Ratio est, inquit auctor *Scrutinii*, quia negans conclusionem theologicam cogitur necessario, quantum est ex parte objecti, negare & præmissam de fide; cum tamen sustinens propositionem hæresi proximam, possit non esse hæreticus; quatenus opinio asserens illam propositionem hæreticam falsa esse possit, & proinde inter eam & hæresim non sit necessaria connexio. Unde, inquit Delugo, propositio erronea obstinate propugnata inducit in foro externo vehementem de hæresi præsumptionem, & multo majorem quam inferat propositio hæresi proxima.

Colliges 4. cum eodem *Scrutinii* auctore, eo ipso, quod aliqua propositio hæresi proxima declaratur, omni prorsus necesse est probabilitate ipsam destitui; alias, inquit, si in ea ulla probabilitas maneret, absolute hæresi proxima minime declararetur. *Quod adhuc clarius innotescet*, pergit idem auctor, *si attendamus, quod nota* proximæ hæresi, *pronuntiata, ut vidimus, sit a Romanis Pontificibus, qui numquam censura inurunt propositiones quæ probabiles extant apud Doctores, eas relinquendo in sua probabilitate quam habebant.*

Colliges 5. cum iisdem, propositionem modalem non esse proximam hæresi, ex eo quod propositio simplex & absoluta sit proxima hæresi: exemplum affert Delugo in ista propositione, *Parvuli non habent justitiam inhærentem*, quam asserit proximam hæresi, *quia*, inquit, *multi communiter dicunt in Concilio definitam esse justitiam inhærentem universaliter de omnibus: non tamen erit proxima hæresi propositio modalis dicens*, Non est de fide, nec definitum, quod parvuli habeant justitiam inhærentem: *quia hæc non negat objectum proximum fidei, nempe justitiam inhærentem parvulorum, sed solum gradum certitudinis illius veritatis; qui gradus potest esse sub opinionibus, licet objectum ipsum directum non possit in dubium revocari.*

Proponit & aliam explicandæ propositionis hæresi proximæ rationem citatus *Scrutinii* auctor cap. 6. art. 1. n. 19. quam appellat expeditiorem & in praxi tutiorem, ut nempe ea propositio dicenda sit hæresi *proxima*, quæ est in ultimo aut fere ultimo constituta diffinibilitatis gradu, ut declaretur hæretica; seu in qua concurrunt omnes conditiones quæ requiruntur, ut declarari valeat hæretica propositio, uti propemodum eveniret si in aliqua propositione omnes omnino Patres aut Theologi unanimi consensu illam haberent hæreticam.

In hac hypothesi, inquit, eadem propositio simpliciter hæretica est simul & hæresi proxima: nempe inspecta oppositione immediata quam importat cum fide, est simpliciter hæretica; inspecto autem modo quo dictam oppositionem immediatam cognoscimus, non est ex eo præcise simpliciter hæretica, sed hæresi proxima, quatenus medium quo nobis nota est dicta contradictio, non est in seipso regula fidei, sed potius signum regulæ fidei. Sicque censura proximæ hæresi procul dubio gravior erit erronea, quia simpliciter hæretica est, & certo talis, certitudine ad definitionem sufficiente, quæque æquivalens dici potest certitudini, quam habemus de mediata oppositione, seu de conclusione theologica.

Hanc viam tutiorem innuimus, ait Panormo, *quia per eam præcluditur scopulus in quem possent privati Doctores incidere juxta aliam, pro communi habentes*

opinio-

opinionem asserentes aliquam propositionem esse hæreticam, *quæ revera communis non sit, leveque judicando motivum putantium* hæreticam *non esse, quod fortassis sit grave; & proinde notare ut* hæresi proximam *propositionem, quæ tantam non contineat pravitatem. An autem revera hæc præ alia absolute ineunda sit via, æqui doctique lectores determinent.* Hæc Panormo.

II. quod spectat propositionem quæ hæresim sapiat, illustriss. Bossuet. in defens. declarat. Cleri Gallic. part. 1. Lib. 2. cap. 15. post Gersonium eo in Libro cui titulus, *Declaratio veritatum quæ credi debeant*, & Gabriel in 4. dist. 13. quæst. 5. art. 5. dub. 1. existimat eam sic exacte definiri posse, *Propositio ex cujus concessione, coassumpto aliquo quod non potest rationabiliter negari, sequitur hæresis*. Talis esse videretur, inquit doctissimus Præsul, hæc propositio, *Gregorius magnus non fuit Christi Vicarius*: assumpto enim, quod non fide quidem sed aliunde certissimum est, Gregorius Magnus in summum Pontificem est electus, sequeretur eum qui in Romanum Pontificem canonice sit electus, non esse Christi Vicarium, quod est hæreticum; unde existit illud sapiens hæresim in ea propositione, *Gregorius Magnus non fuit Christi Vicarius*, quam definitionem a Gabriele Biel Gerson deprompsit integram. Hæc illustriss. Antistes. Eamdem sententiam propugnat Turrecremata.

Verum non satis accurata videtur adducta propositionis hæresim sapientis notio: hac enim semel posita, inquiunt Card. Laurea & Suarez, coincideret propositio hæresim sapiens cum propositione erronea. Namque ea propositio *ex cujus concessione, coassumpto aliquo quod certissimum est & evidens, sequitur hæresis*, opponitur conclusioni theologicæ, adeoque erronea est: attamen in Conciliorum & SS. Pontificum decretis, imprimis vero in censuris Concilii Constantiensis adversus Vviclefum & Joan. Hus; Pii V. adversus Bajum; Innocentii XI. contra Molinos &c. propositio erronea & sapiens hæresim velut distinctæ notæ passim memorantur; ergo &c.

Suarez disp. 19. de fide sect. 2. n. 17. propositionem hæresim sapientem paulo aliter explicat: *Propositio illa dicitur hæresim sapere*, inquit, *ex qua coassumptis aliis principiis, sequitur hæresis, quando vel illa principia non sunt omnino certa, licet in Ecclesia sint valde recepta, &* fere *certa; vel etiam illatio non est* evidens, *cum tamen probabilissima sit & communiter probata*. Asserit ibidem Suarez, hanc esse Gersonis, Biel & aliorum plurimorum mentem; additque, hunc modum prædictam censuram exponendi facilem esse & expeditum. Propositio, inquit, ideo dicitur sapere hæresim, quia licet eam formaliter non contineat, ex ea tamen sequi potest: non potest autem consecutio certa requiri, nam hoc pertinet ad gradum erroneæ propositionis; ergo sufficit illatio probabilissima & communiter recepta.

Non placet etiam is modus explicandi propositionem quæ hæresim sapit. Ex dictis etenim supra, quoties aliqua propositio eruitur ex principiis revelatis, de quorum revelatione non omnino constat, vel si constet, illatio non omnino clara & evidens habetur, sed solum probabilis aut probabilissima, toties dicenda est propositio hæretica aut erronea (prout principia mediate aut immediate revelata sunt) sed cum addito *probabilissime*, vel *fere certo*, vel *certo moraliter*, vel alio simili. Unde Card. Delugo prædictam Suarezii sententiam refellens, quam propositionem appellat Suarez, *sapientem hæresim*, eam potius *hæresi proximam* censuit appellandam.

Cardinalis de Laurea disput. 16. de personis ac doctrinis de hæresi suspectis art. 2. parag. 2. num. 53. Castro & alii dicunt propositionem quæ sapit hæresim, eam esse, quæ prima specie & ex solis terminis spectata hæresim præsefert, quamvis intimius considerata & pie explicata, catholicum sensum habere possit. Ita etiam censet supra citatus Antonius Saura in suo Platonis voto.

Ast, inquit Suarez loco citato, propositio hujusmodi magis videtur pertinere ad hæresim aut ad errorem, quam ad hunc censurarum gradum sapientis hæresim: idque confirmat exemplo Concilii Basileensis Sess. 22. hanc propositionem, *Christus quotidie peccat*, tamquam erroneam damnantis, quia in proprio sensu falsa est & contra fidem, & solum in metaphorico ab errore liberatur, intelligendo Christum non in se, sed in suis membris quotidie peccare.

Cardinalis Delugo disput. 20. de virtute fidei sect. 3. nu. 88. existimat propositionem quæ sapiat hæresim eam esse, quæ sive propter verba, sive propter materiam, sive propter locum, tempus, personam loquentis & alias circumstantias, tale præbet fundamentum, ut probabiliter judicari possit aliquam hæresim esse in auctore, ex qua hæc assertio procedat: quod si fundamentum non sufficiat ad id judicandum, sed dumtaxat ad id suspicandum; propositio, inquit, poterit appellari, non quidem sapiens hæresim, sed de hæresi suspecta.

Omni ex parte non arridet adhuc ista Eminentissimi auctoris sententia, præsertim quatenus videtur supponere ex solis extrinsecis loci, temporis &c. circumstantiis propositionem, quæ ex sese nonnisi catholicum sensum exprimit, talem reddi posse quæ hæresim sapiat: adeoque censuram sapientis hæresim, non ex natura propositionis, sed ex ipsius causa, qualitatibus proferentis, aliisque circumstantiis unice esse desumendam; quod ex dicendis mox & Articulo sequenti falsum esse constabit.

Tandem auctor *Scrutinii*, cujus sententiæ inhærendum ducimus, articulis 1. 2. & 3. capitis 6. nonnihil ex variis supra recensitis opinionibus seligens, naturam propositionis quæ hæresim sapiat, *in his tribus* reponit.

Censet 1. ad rationem propositionis hæresim sapientis essentialiter requiri ut sit capax duplicis sensus, hæretici & catholici, quorum quilibet non metaphorice & improprie, sed cum aliqua proprietate ipsi competat: *Propositio hæresim sapiens*, inquit mox citatus auctor, *constituitur per sensus, quem continet, duplicitatem*, catholici videlicet & hæretici.

Censet 2. quod etsi utriusque sensus, sani & pravi, capax esse debeat dicta propositio, attamen sensum pravum prævalentem involvere debet, sive ratione sui, sive ratione circumstantiarum; id est, sive quod verba ex sese nata sint majori cum proprietate exprimere sensum pravum quam sanum; sive ob extrinsecas circumstantias, præcisa proferentium conditione, ut patet in propositione, *Unus de Trinitate crucifixus est*, quæ cum vigeret error Severianorum passioni divinitatem tribuentium, sapiebat hæresim, non præcise quod prolata esset a Severiano, sed simpliciter quia sic passim a Severianis explicabatur, qui eam in perversum & erroneum sensum, quem minime excludebat, detorquere conabantur; sive tandem habita ratione proferentis: ut enim mox dicemus ex Cano, eadem propositio, *Patet*

major

major me est, quæ in Scripturis sapit modestiam, in Arii libros transfusa sapiebat hæresim.

Censet 3. quod si gravis sit ac vehemens suspicio de hæresi, quam ingerit dicta propositio, tunc dicitur hæresim sapiens; si autem levis sit ac modica, suspecta de hæresi appellatur. Gravis autem suspicio ea est, inquit Delugo loco antea citato, quæ sufficiens præbet fundamentum ad probabile judicium ferendum, quod auctor sit hæreticus: levis vero ac modica quæ non sufficit ad ita judicandum, sed solum ad id suspicandum.

Juxta hanc sententiam propositio hæresim sapiens ea est quæ utriusque sensus sani & pravi proprie capax est: attamen sensum pravum, sive ratione sui, sive ratione circumstantiarum loci, temporis, personarum &c. prævalentem involvit, vi cujus nata est gravem de hæresi suspicionem ingerere. Hic modus explicandi censuram hæresim sapientis, facilis est & expeditus, atque ita propositio sapiens hæresim a nota hæreseos, erroris, aliisque facile ac sufficienter secernitur.

Dixi, quæ sensum pravum, sive ratione sui, sive ratione circumstantiarum prævalentem involvit; propositiones enim mere æquivocæ, quæ sive attentis vocibus ex quibus constat, sive consideratis omnibus circumstantiis, catholicum perinde ac heterodoxum sensum exprimunt, tamquam hæresim sapientes damnari non possunt. Ast propositio quæ spectatis dumtaxat quibus constat vocibus, ad bonum & malum sensum indifferens est, ex adjunctis circumstantiis, auctoris potissimum, ad heterodoxum sensum detorqueri, sicque ut sapiens hæresim proscribi potest.

Id eleganter docet ac variis adductis exemplis comprobat Melchior Canus Lib.12. de locis theologicis cap.11. his verbis: *Quid hæresim sapiat, quid non sapiat, non tam definitione & argumentatione speculatricis disciplinæ, quam sensu quodam gustuque judicatur*: hoc est non præcise ex propositione absolute sumpta, sed etiam relative ad proferentem spectari debet. *Expediam brevi rem hanc*, pergit Canus, *& planam exemplo uno faciam. Leges illam propositionem*, Pater major me est, *in Evangelio; habes illius doctrinæ auctorem cognitum & perspectum: antecedentia & consequentia in Evangelio verba diligenter attendis, ejus doctrinæ principia reliqua memoria tenes. Jam experiere, nisi habes humore aliquo malo affectum gustum, propositionem illam*, Pater major me est, *non hæresim tibi sapere sed modestiam. Legebat eamdem in Arianorum libris Athanasius, auctores intus & in cute noverat, arianæ disciplinæ causas & effecta, principia & connexa perspexerat, & quæ in Evangelio dulcis erat super mel & favum, eadem propositio in Arii libros transfusa sapiebat hæresim, eratque ejus gustui vel amarissima. Atque ut idem vinum ex vase uno sapit picem, ex altero non sapit..... sic una & eadem oratio ex uno corde & ore odorem spirat jucundissimum, ex altero teterrimum, ex uno saporem suavem servat, ex altero insuavem.*

Sic demum concludit insignis ille Theologus: *Non itaque e rerum ipsarum orationumque natura, sapor odorice omnis existimandus est; sed tum res, tum orationes ipsæ a venis aliquando & viis per quas permeant, saporem & odorem accipiunt.∴∴. quocirca quæ propositio hæresim sapiat, quæ contra non sapiat, non Theologi quivis, sed prudentes solum atque experientes poterunt judicare.*

Hactenus Canus qui eam quam hic exprimit doctrinam ex Angelico Doctore desumpsit 3.par. q.16. art.8. in corp. ubi S. Doctor mox citatam

tam propoſitionem, *Chriſtus eſt minor Patre*, ſuſpectam eſſe indicat, quia licet in rigore verum contineat ſenſum, prævalet tamen in ipſis hæreticus ob Arianorum dogma quo Chriſtus, etiam ſecundum divinitatem, minor Patre conſtituitur. *Reſpondeo dicendum*, inquit, *quod ſicut Hieronymus dicit, ex verbis inordinate prolatis incurritur hæreſis, unde cum hæreticis nec nomina debemus habere eommunia, ne eorum errori favere videamus: Ariani autem hæretici Chriſtum dixerunt eſſe ∴∴ minorem Patre, non ſolum ratione humanæ naturæ, ſed etiam divinæ perſonæ. Et ideo non eſt abſolute dicendum quod Chriſtus ſit minor Patre, ſed cum determinatione, ſcilicet ſecundum humanam naturam*, Hæc Sanctus Doctor de propoſitionibus ſuſpectis, & quæ ſapiant hæreſim. Quid autem dicendum ſit de propoſitionibus mere æquivocis; an & qua ratione proſcribi poſſint, mox exponemus Articulo ſequenti.

III. quod ſpectat propoſitiones de hæreſi ſuſpectas.

Suarez ſupponere videtur propoſitiones hujuſmodi eſſe quid omnino idem cum propoſitionibus hæreſim ſapientibus. Id ex eo colligitur, quod diſp.19. de fide ſect.2. in qua enumerat ſpecies ſeu gradus cenſurarum quibus propoſitiones damnari ſolent, tertio loco recenſet propoſitionem quæ ſapit hæreſim, nulla prorſus facta mentione de propoſitione ſuſpecta de hæreſi.

Antonius Saura e contra in ſuo Platonis voto non obſcure indicat duas prædictas cenſuras ſpecifice eſſe diſtinguendas: aſſerit enim propoſitionem quæ hæreſim ſapit, *prima verborum facie ſenſum hæreticum offerre audientibus*: propoſitionem autem ſuſpectam de hæreſi, neceſſario bonum & malum ſenſum involvere, atque ad alterutrum ex adjunctis circumſtantiis determinari. At ſi ita eſt, nemo non videt duas prædictas cenſuras ſpecifice diſtingui.

Cardinalis Delugo, auctor *Scrutinii*, & alii mediam viam ineunt. Scilicet docent non quidem ſpecifice, ſed per gradus diſtingui propoſitionem hæreſim ſapientem, & de hæreſi ſuſpectam: prior ſufficiens præbet fundamentum ut ex eo probabile ſequi valeat judicium de hæreſi quam *ſuſtineat* hujuſmodi propoſitionis auctor; poſterior vero non ſufficit ad id judicandum, ſed ſolum ad ſuſpicionem & timorem aliquem de eo concipiendum.

Arridet hæc ultima ſententia, quæ ex dictis mox de propoſitione hæreſim ſapiente ſatis patet.

Itaque propoſitio de hæreſi ſuſpecta ea eſt, quæ ex ſeſe utriuſque ſenſus, catholici & heterodoxi, capax eſt, quæque ſive ratione ſui, ſive ratione circumſtantiarum, ſufficiens præbet fundamentum, non quid ad probabile judicium ferendum, quod auctor ſit hæreticus, ſed ſolum ad ſuſpicionem & timorem aliquem abſque temeritate de eo concipiendum. Ita Cardinalis Delugo, auctor *Scrutinii* &c.

De propoſitionibus, proxima errori, ſapiente errorem, ſuſpecta de errore.

De his tribus notis eodem prorſus modo judicandum, ſervata proportione, ſicuti diximus de propoſitione hæreſi proxima, ſapiente hæreſim, & ſuſpecta de hæreſi.

Ita

Ita Suarez, Delugo, Laurea &c. *Sicut*, inquit Delugo disput. 20. de virtute fidei sect. 3. num. 90. *datur propositio sapiens hæresim, vel suspecta de hæresi, quia fundamentum præstat majus vel minus judicandi vel suspicandi, quod auctor habeat aliquam in corde hæresim, licet propositio non sit hæretica: sic datur propositio quæ sapiat errorem, vel sit suspecta de errore; quatenus cum proportione præstat fundamentum majus vel minus judicandi vel suspicandi quod auctor in corde habeat aliquem errorem, nempe aliquod dogma contrarium conclusioni theologicæ.*

Paulo antea num. 84. dixerat: *Sicut ergo si quis negat propositionem quæ plerisque*, (vel fere omnibus, ut antea diximus ex auctore *Scrutinii*) *videtur esse de fide, nec posse sine hæresi negari, propositio negans dicitur hæresi proxima: sic quando negatur propositio quæ plerisque videtur esse conclusio theologica, nec posset sine errore negari, propositio negans erit errori proxima, cum eadem omnino sit cum proportione ratio. Quare hoc eodem modo & cum iisdem observationibus cum debita proportione applicatis intelligendum erit, sicut diximus de propositione hæresi proxima.*

De propositionibus, male sonante, & piarum aurium offensiva.

Hæc utraque censura a nonnullis, quorum meminit Suarez dicta disp. 19. de fide sect. 2. cum hæresim sapiente confunditur. In quam opinionem inclinat Illustr. Bossuet. citata defensione Cleri Gallic. part. 1. Lib. 2. c. 15. *Male sonans in fide*, inquit, *quantum capio, haud facile secernas ab eo quod sapit hæresim sive errorem: sed ut id quod sapit errorem ad gustum quemdam, ita id quod male sonat magis refertur ad aures; quod cum subtiliter apud te pensitaveris, in idem recidere facile comperies.*

Verum, inquit Delugo loco antea citato, hæc sententia non potest admitti, quod prædictæ censuræ in Constantiensi Concilio & in Bullis Pii V. & Gregorii XIII. contra Bajum, tamquam distinctæ & diversæ enumerentur. Et vero, uti observat auctor *Scrutinii* c. 7. art. 3. num. 6. voces illæ divisivæ quibus utitur Concilium Vviclefi & Joannis Hus articulos damnans, *plures*, *alios*, *quosdam*, *nonnullos*, omnimodam censurarum quas recenset distinctionem manifeste indicant. Atque hoc eodem argumento refelli possunt qui cum Lorca censent prædictas censuras cum scandalosa esse confundendas.

Alii censent utramque hanc censuram, tum a sapiente hæresim, scandalosa, cæterisque theologicis notis, tum a sese invicem specifice distingui. Ita Delugo, Hurtado &c.

Alii tandem existimant notam male sonantis & piarum aurium offensivæ equidem ab aliis censuris distingui, ut mox vidimus, sed non a sese invicem. Ita Canus Lib. 12. de locis theologicis c. 11. Laurea disp. 16. de hæres. art. 2. parag. 3. Turrecremata, Castro, Panormo, aliique graves auctores.

Probabilior nobis videtur hæc ultima sententia.

I. quia Concilium Constantiense ex quo præcipue desumenda est notitia quidditatis & distinctionis censurarum theologicarum, plerosque ex articulis Vviclefi & Joannis Hus ut piarum aurium offensivos damnat, nulla prorsus habita mentione de male sonantibus: pariter neque de his loquun-

quuntur S. Pius V. & Gregorius XIII. in damnatione articulorum Baii, quorum nonnullos notant tamquam in pias aures offensionem immittentes: ex quo clare colligitur, nec Concilium nec SS. Pontifices discrimen agnovisse propositiones male sonantes inter & piarum aurium offensivas.

II. non solum Synodus Constantiensis & SS. Pontifices Pius V. & Gregorius XIII. sed & generatim quæcumque alia Concilia, quilibet Pontifices & Patres, quoties male sonantis notam exprimunt, toties de altera piarum aurium offensiva silent, & vice versa: quo certe nihil efficacius adduci potest ad probandam utriusque censuræ identitatem.

Hoc duplici argumento perinde evinci potest sapientis hæresim & de hæresi suspectæ censuras specifice non distingui.

III. nihil assignari valet male sonans, quod pias aures non offendat, & viciſſim; ergo &c.

Quæres in quo præcise posita sit propositionis male sonantis & piarum aurium offensivæ notio ac natura.

Resp. non unam esse hac de re Theologorum sententiam.

Prima docet propositionem male sonantem eam esse quæ in aliquo sensu proprio est hæretica, & in aliquo etiam proprio est catholica. Ita adversus Cardinalem de Laurea nuper scripsit Dandinus, de hæresi sect.2. Sic sumpta propositio male sonans coincideret cum æquivoca, a qua tamen discrepare communiter censent Theologi.

Secunda asserit propositionem male sonantem seu piarum aurium offensivam eam esse quæ potest admittere sensum catholicum, sed plus sonat & exhibet non catholicum. Ita Lorca 2. 2. q.11. disp.40. Ripalda de ente supernat. disp.1. sect.9. Coninch. disp.18. de fide dub. 8.

Tertia est Silvii qui 2.2.q.11.art.1. propositionem male sonantem aut piarum aurium offensivam eam vocat, quæ licet bonum sensum habere possit, tamen tam male proponitur ut offendat: vel quæ habet congruentem sensum fidei, verba autem incongrua.

Quarta est Cardinalis Delugo dicta disp. 20. n. 92. *Propositio male sonans dicitur illa solum quæ non dat fundamentum audientibus judicandi vel suspicandi quod proferens habeat in corde suo hæresim, vel errorem aliquem circa fidem, sed solum peccat in abusu vocum diversarum ab usu communi quo solent a Fidelibus usurpari.*

Quinta tamdem sententia quæ videtur magis cohærens iis quæ supra diximus de propositione sapiente hæresim (quamque ideo amplectimur) est auctoris *Scrutinii* c.7. art. 3. n. 7. Contendit auctor ille, propositionis male sonantis seu piarum aurium offensivæ naturam in eo consistere, quod ita formetur, ut quamvis in bonum sensum exponi queat, nihilominus pravus ipsius sensus, sive ex intrinseca natura, sive ex circumstantiis extrinsecis, sano & catholico prævalens ac præponderans, pias aures offendat, malumque sensum præseferat.

Unde de hac utraque propositione eo fere modo dicendum, quo de propositione sapiente hæresim aut suspecta de hæresi locuti sumus: hoc solo discrimine in præsenti causa diligenter observando, quod scilicet propositio hæresim sapiens aut de hæresi suspecta respiciat credenda, circa quæ sensus prævalens sit omnino hæreticus; male sonans vero aut piarum aurium offensiva respicit agenda, vel si credenda, non ita ut sensus prævalens sit penitus

nitus hæreticus, ſed aliqua infra hæreſim pravitate infectus: & hoc certe ſufficit ut male ſonantem inter & ſapientem hæreſim propoſitionem vera admittatur diſtinctio.

Porro, ut obſervant Suarez & Laurea, propoſitio male ſonans aut piarum aurium offenſiva (idem dicendum de propoſitione ſapiente hæreſim & de hæreſi ſuſpecta) alia dicitur talis ab intrinſeco, alia vero ab extrinſeco.

Male ſonans ab intrinſeco ea eſt quæ ex ſeſe præciſis extrinſecis circumſtantiis, pravum ſenſum prævalentem involvit: unde propoſitiones hujuſmodi ex ſeſe & intrinſeca natura aures pias offendunt, malumque ſenſum præſeferunt.

Duo hanc in rem exempla ex Pontificiis diplomatibus deprompta profert auctor *Scrutinii*. Primum petitur ex trigeſima propoſitione inter damnatas ab Alexandro VII. his verbis concepta: *Confeſſiones apud Religioſos factæ, pleræque vel ſacrilegæ ſunt, vel invalidæ:* quæ propoſitio, inquit citatus auctor, male profecto ſonat offenditque haud dubie pias aures, dum ſacrilegium & invaliditas confeſſionum refundi videtur in ipſos Religioſos, ac ſi earumdem radix ſit unice, quod non fiant apud Sacerdotes ſæculares,

Alterum exemplum deſumitur ex vigeſimo quinto inter articulos proſcriptos a Conſtantienſi Concilio Seſſ. 8. contra VViclefum; *Omnes ſunt ſimoniaci, qui ſe obligant orare pro aliis, eis in temporalibus ſubvenientibus*: quæ propoſitio poſſet ad ſanum ſenſum trahi, ſi de temporalibus ſubventionibus intelligatur, quæ dentur in pretium orationis; nihilominus dicta propoſitio in ſua univerſalitate aures pias offendit; utpote quæ avertit fideles a piis operibus, ne videlicet divites indigentibus ſubveniant, indigentes vero adorandum pro benefacientibus ſeſe obligent, etiamſi non per modum pretii iſta ſubventio habeatur, ſed per modum eleemoſynæ, vel etiam ſtipendii.

Male ſonans ab extrinſeco vocatur propoſitio, quando pravus ipſius ſenſus non ex propoſitione nude ſumpta, ſed cum circumſtantiis perſonæ, loci aut temporis oritur: ut hæc propoſitio, *Fides juſtificat*, abſolute pronuntiata, nunc obortis hæreſibus præponderantem ſenſum pravum involvit, quem olim nondum enatis erroribus non involvebat: & ſimiliter prolata a perſona ſuſpecta, multo pejus ſonat quam prolata a perſona de cujus doctrina & catholica fide conſtat. Idem de hac propoſitione. *Unus e Trinitate paſſus eſt*, & aliis ſimilibus, proportione ſervata, dicendum: quæ quidem, inquiunt Laurea & auctor *Scrutinii*, pro foro externo multum obſervanda ſunt.

Quod ſi alicui arrideat male ſonantes propoſitiones a piarum aurium offenſivis diſtinguere: in eo videretur, forte non improbabiliter, reponenda iſta diſtinctio, quod male ſonantes univerſaliorem importent extenſionem, quam piarum aurium offenſivæ, quæ videntur aliquid ſpeciale ſuperaddere in ordine ad Religionem. Nam ſpecialiter offendit pias aures, quando aliquid indecens vel indignum in materia Religionis ſentitur vel profertur. Ita Suarez & Delugo locis antea citatis. Unde in ea ſententia, omnis propoſitio piarum aurium offenſiva, eſt quidem male ſonans; ſed non vice verſa.

Hic autem nomine piarum aurium intelligendæ ſunt, inquit Melchior Canus

Canus Lib.12.de locis theologicis c.11. aures catholicæ, prudentes & doctæ: nam impudentes, imperitos & malevolos offendit aliquando propositio, quæ doctos, prudentes & benevolos non offendit, & hæc proprie non meretur censuram, nec potest dici per se piarum aurium offensiva. Monet ibidem Canus ad discernendas male sonantes & piarum aurium offensivas propositiones ab iis quæ hasce notas non merentur, *non esse habendam rationem vulgi promiscui, imbecilli, perturbati, impudentis; sed prudentis, sinceri, pii, incorrupti. Nec Theologia modo requirenda est, sed pietas & prudentia sine qua nullæ aures possint consentaneos sono, abhorrentesque discernere.* Vide quæ modo dicemus ubi de propositionibus scandalosis.

De iisdem propositionibus piarum aurium offensivis in eumdem sensum hæc habet Illustrissimus Bossuetius citata defens. Cleri Gallic.par.1. Lib. 3. c. 13. *Vera pietas non cæco affectu, sed majorum auctoritate ac Traditionis regula ducitur, quæ ab his aberrant finibus, sine fine, modoque crescunt, veramque pietatem falsis & alienis ex arbitraria pietate superstructis obscurant & offuscant.* Rursus ibidem: *Vera pietas cum veritate & Traditione conjuncta est ∴∴ certum nobis est nullam pietatem agnoscere, nisi cum veritate & Traditione conjunctam.*

De propositionibus, temeraria, scandalosa & seditiosa.

Propositio temeraria apud censores Theologos ea est quæ in materiis theologicis sine sufficienti fundamento vel auctoritatis vel rationis asseritur; vel aliter ea est quæ communi SS. Patrum doctrinæ adversatur, aut quæ constanti Theologorum sententiæ contradicit absque gravi rationis vel auctoritatis fundamento. Ex quo obiter observa, propositiones temerarias, utpote auctoritate & ratione destitutas, in se vitiosas esse, nec usquam sanas evadere posse.

Hanc esse veram ac genuinam temerariæ propositionis notionem tradunt celebriores Theologi.

S. Antoninus part.2. Summæ Theol. tit.12. c.5. *Temerarium est asserere*, inquit, *tamquam certum illud quod non potest ratione vel auctoritate probari efficaciter; sicut asserere quod mundus terminetur post centum vel ducentos annos. Quamvis enim hoc possit esse verum, tamen hoc asserere tamquam certum, est temerarium; quia ad hoc nec auctoritas nec ratio efficax habetur.*

Turrecremata p.2. L.4. c.11. *Propositio temeraria est propositio asserens aliquid tamquam certum, quod non possit efficaciter probari ratione vel auctoritate.*

Bannez 2. 2. quæst. 12. art. 2. *Propositio temeraria est, quando aliquis asserit quidpiam contra communem Ecclesiæ aut Theologorum opinionem sine auctoritate in re gravi.*

Cardinalis de Laurea disp.16. de doctr. de hæres. susp. art.2. num.13. & 14. *Dicenda est*, inquit, *temeraria propositio, qua in materiis theologicis sine fundamento vel auctoritatis vel rationis arbitrarie asseritur: uti*, si quis annum vel diem finis mundi seu Judicii certum doceret: si gradum gloriæ aut gratiæ alicui Sancto assignaret: *& alia his affinia proferret, quæ nullus antea dixerit.*

Non alia est ea de re sententia Silvestri V. hæres. n.3. Card.Delugo, Suarez, Ripald. auctoris *Scrutinii* &c.

Tan-

Tandem idem clare docet Illuſt. Boſſuet. citata defenſ. declarat. Cleri Gallic. par. 1. Lib. 3. c. 3. his verbis: *Temerarium paſſim definiunt Theologi, quod nove, inſolenter & audaciter nulla Doctorum auctoritate dicitur.*

Porro Suarez, Delugo, de Laurea, auctor *Scrutinii*, aliique non pauci hic advertunt propoſitionem duobus modis dici poſſe temerariam, *poſitive* ſcilicet, & *negative*. Propoſitio dicitur temeraria *poſitive*, inquit Suarez diſp. 19. de fide ſect. 2. num. 20. *quando pugnat contra receptam ſententiam vel Patrum, vel Scholaſticorum, ita ut omnes vel fere omnes in illa conveniant, etiamſi non aſſerant eſſe fide divina certam, ſed omnino probabiliorem aut ſimpliciter veram, quia tunc ..... non poteſt contraria propoſitio efficaci ratione niti; unde cum etiam deſtruatur auctoritate & tot Doctoribus opponatur; temeraria* poſitive & contrarie *cenſetur*. Privative *autem temeraria dicitur propoſitio illa quæ ſolo proprio judicio ſine ſufficienti auctoritate vel cogente ratione excogitata eſt.*

Utramque hanc propoſitionem dignam eſſe cenſura aſſerit ibid. Suarez, licet mitiori quæ eſt ſolum *privative* temeraria, quam quæ eſt etiam poſitive. Ideo autem propoſitio etiam *privative* temeraria meretur cenſuram, *quia*, inquit, *deficit a recta regula rationis, & aliquid habet præſumptionis, ac proinde in materia theologica & ſupernaturali non caret temeritate*. Ita etiam ſentiunt Delugo, de Laurea & auctor *Scrutinii* adverſus Hurtadum, qui aſſerit diſp. 81. de fide ſect. 7. parag. 41. notam temeritatis non competere propoſitioni *privative* dumtaxat temerariæ. Obſervat autem Delugo dicta diſp. 20. de fide ſect. 3. has propoſitiones fere *ſemper aliquid involvere de poſitivo gradu, licet in hoc differant ab aliis, quod Patres & Doctores de iis quæ dicuntur* privative *temerariæ, non explicite & in communi, ſicut de aliis, ſed explicite dumtaxat & in particulari locuti fuerint.*

Quæres 1. utrum omnis propoſitio hæretica aut erronea ſit temeraria.

Reſp. affirmative. Ita S. Anton. Silveſt. Turrecrem. locis antea citatis. *Omne hæreticum & omne erroneum*, inquit S. Antoninus, *eſt temerarium; at non e contra*. Et vero non major eſt temeritas quam expreſſæ Dei revelationi per Eccleſiam propoſitæ, aut concluſioni theologicæ, ideſt, quæ certo & evidenter deducitur ex revelatis, adverſari: atqui propoſitio formaliter hæretica adverſatur revelationi per Eccleſiam propoſitæ: propoſitio vero erronea concluſioni theologicæ directe opponitur; ergo &c.

Imo auctor *Scrutinii* c. 7. art. 5. n. 6. aſſerit, *temeritatis notam quibuslibet generatim propoſitionibus adaptari poſſe, quæ ſub alia quavis cenſura prohibentur. Neque enim contingere poteſt*, inquit, *quod doctrina aliqua ſit hæretica, erronea &c. quæ ſimul non ſit temeraria, ſi* (attendantur hæc verba) *in ſeipſa conſideretur; eſto ex parte proferentis poſſit forte quandoque talis non dici, quod ignorans deliquerit, putando in ejus diſcuſſione ſe adhibuiſſe media neceſſaria ad optimam efformandam reſolutionem, quæ revera nequaquam inveſtigavit*. Itaque in ſententia præfati auctoris, temeritas adaptari poteſt omnibus generatim propoſitionibus, quæ ſub alia quavis cenſura prohibentur.

Quæres 2. an omnis propoſitio temeraria ſit hæretica aut erronea &c.

Reſp. negative, quod aperte colligitur ex laudato mox S. Antonini textu. Et certe propoſitio temeraria ex dictis ea eſt quæ in materiis theologicis aliquid aſſerit ſine ſufficienti rationis vel auctoritatis fundamento: aſt talis propoſitio non eſt ſemper hæretica aut erronea: imo,

pro-

propositio si sit mere temeraria, inquit Delugo dicta disp.20. de fide sect.3 n.97. *non negat fidem nec conclusionem theologicam: negat tamen temere & imprudenter aliquid ad theologicam materiam spectans, & ad doctrinam communem circa res quæ spectant ad pietatem & salutem.*

Hic autem nomine materiæ theologicæ non ea dumtaxat intelliguntur quæ sunt in se immediate revelata, aut cum revelatis necessario & evidenter connexa: verum, inquit auctor *Scrutinii* c.7. art.5. n.4. *ut aliquid sit materia theologica, sufficit quælibet connexio cum mysteriis fidei, nec non & quælibet de ea in sacris Litteris mentio, vel probabilis ex eis illatio & deductio, per quam non amplius consideratur, ut ad Philosophiam dumtaxat spectans, sed ut a Spiritu Sancto ad supernaturalem finem intenta.* Hæc enim omnia, inquit Card. Delugo loco mox laudato, *sunt quasi antemuralia quæ doctrinam fidei muniunt, quibus ablatis facilior patet aditus ad fidem ipsam, vel alia dogmata fidei proxima oppugnanda: quare propter connexionem aliquam, licet non necessariam nec evidentem, quam cum fide habent, exigunt peculiarem reverentiam, ne facile & temere contemnantur.*

Quin observat ibidem laudatus mox *Scrutinii* auctor, materiam theologicam reflexe dici posse eam quæ tamquam materia theologica pertractatur, licet sui natura talis non sit, nec de ea quidpiam appareat in sacra Scriptura. Qua in hypothesi potest censuræ theologicæ fieri capax materia hujusmodi non in seipsa, sed in modo quo propugnatur ac defenditur: adeo ut si asseratur certa certitudine aut fidei aut theologica &c. vel rejiciatur tamquam fidei ac theologicæ conclusioni repugnans, modus hujusmodi assertionis aut impugnationis proscribendus veniat, opinione ipsa in re non theologica, intacta remanente.

Id ipsum docet S. Thomas Opusc. 10. Scilicet S. Doctor interrogatus a Joanne Vercellensi super articulis 42. eorum resolutioni protestationem præmisit, *quod plures horum articulorum ad fidei doctrinam non pertinent, sed magis ad Philosophorum dogmata.* Subdit deinde, nocere plurimum placita philosophica, *quæ ad pietatis doctrinam non spectant, vel asserere, vel negare, quasi pertinentia ad sacram doctrinam*: citatque hanc in rem disertum S. Augustini testimonium Lib.1. de Genes. ad litt. cap.9. ac demum concludit his verbis: *Unde mihi videtur tutius esse, ut hæc quæ Philosophi communes senserunt, & nostræ fidei non repugnant, neque sic esse asserenda ut dogmata fidei, licet aliquando sub nomine Philosophorum introducantur; neque sic esse neganda tamquam fidei contraria, ne sapientibus hujus mundi contemnendi doctrinam fidei occasio præbeatur.*

Insigne nobis subministrat ea de re exemplum Concilium Constantiense Session.19. in qua cum Hieronymus de Praga probabilem quamdam philosophicam opinionem circa universalia temere notasset, eamque velut fidei inimicam infamasset, coactus fuit a Patribus Constantiensibus illam censuram veluti catholicæ Religioni summopere noxiam ejurare his verbis: *Item ego Hieronymus de Praga, quia in nonnullis actibus scholasticis ad persuadendam opinionem de universalibus realibus, & quod una communis generis essentia specificasset plura ejusdem speciei suppositа, & quodlibet eorum, ut Ambrosius, Hieronymus, Augustinus & sic de singulis, & ad hoc inducendum velut exemplo sensibili descripsi quamdam triangularem figuram, quam scutum fidei nominavi, ideo ad excludendum intellectum* erroneum & scandalosum

losum *quem fortassis aliqui ex hoc accipere potuerunt, dico, assero & declaro, quod dictam figuram non feci, nec eam nominavi* scutum fidei, *ea intentione, quod vellem dictam opinionem de universalibus extollere super opinionem contrariam, sic quasi esset* scutum fidei, *quod sive ejus positione non posset fides aut catholica veritas protegi & defendi; cum nec dictæ positioni velim pertinaciter adhærere ∴ propterea cognoscens veram catholicam Ecclesiam, & apostolicam fidem, anathematizo omnem* hæresim, *præcipue eam de qua hactenus infamatus fui.*

Quæres 3. an nota temeritatis possit sola reperiri in aliqua propositione; seu an dari possit propositio cui sola competat temeritatis nota.

Resp. cum Panormo cap. 7. art. 5. n. 41. difficillimum videri quod sola temeritatis nota in aliqua propositione interveniat. *Cum enim*, inquit, *propositio temeraria per oppositionem ad receptam Patrum aut Theologorum doctrinam constituatur, semper præsupponit motivum aliquod, quo Patres & Theologi inducti sint ad illam impugnandam, sive expresse, sive in causa, quatenus ex doctrina ab iisdem concorditer stabilita inferatur ejus rejectio; consequens inde fit, ut aliqua sit pravitate infecta, ob quam aliqua alia juxta materiæ qualitatem notanda veniat censura; etsi quandoque manifesta ea non sit, sed inferri queat, vel ex ipsa unanimi Patrum aut Theologorum ipsi contradicentium mente, quæ sicut fundata haberi debet in aliqua ex fidei vel morum regulis, ita & sufficiens est ad* temeritatem *ei infigendam, quæ per dictum ad eosdem respectum, proprium censuræ gradum perficit à cæteris quibuscumque sejunctim.*

Quæres 4. an quælibet propositio temeraria semper in se vitiosa sit ac falsa.

Resp. 1. semper esse vitiosam; manifeste sequitur ex dictis. Namque propositio quæ nove, insolenter, audacter, absque ullo gravi auctoritatis vel rationis fundamento pronuntiat circa ea quæ fidem, mores & Religionem spectant, ea, inquam, propositio procul dubio mala est in se ac intrinsece: porro ex citatis celebriorum Theologorum, ac præsertim illustris. Bossuetii testimoniis, propositio temeraria est hujusmodi; ergo &c.

Resp. 2. propositionem temerariam semper esse falsam: ad hoc enim satis est. 1. quod temeritas sit nota theologica. 2. quod nota theologica non cadat nisi in propositiones falsas. Atqui utrumque constat: primum ex dictis & ex consensu omnium Theologorum: alterum verò ex dicendis Articulo sequenti assert. 4. & 5. in quibus demonstrare conabimur propositiones veras, imo nec etiam mere æquivocas, simpliciter & absolute damnari posse; ergo &c.

Quæres 5. an quælibet propositio temeraria ita falsa sit ac vitiosa, ut nusquam evadere possit sana ac vera.

Antequam respondeam, observa. 1. propositionem duobus modis dici posse temerariam, *positive* scilicet, & *privative*; exactam utriusque notionem mox exhibuimus ex Suarez & de Laurea. 2. rursus propositio dici potest temeraria, ut antea cum auctore *Scrutinii* observavimus, vel ex parte objecti, seu in seipsa considerata, cum scilicet nullo in se gravi nititur fundamento, vel ex parte subjecti, seu ex parte proferentis; cum nempe, etsi forte sint gravia momenta ad rem affirmandam, ignorantur tamen ab eo qui propositionem profert. 3. tandem spectari potest propositio aut ratione dicti seu rei quam enuntiat, vel ratione modi quo exprimitur id quod enuntiat propositio. His præsuppositis.

Reſp. 1. propoſitionem temerariam mere *privative* & ratione ſubjecti, poſse quandoque evadere veram. Ratio eſt, quia propoſitio ex parte ſubjecti mere *privative* temeraria ea eſt, quæ ſine ſufficienti auctoritate vel legitima ratione auctori cognita profertur : porro propoſitiones hujuſmodi poſsunt eſſe veræ, ſi nempe reipſa in ſe gravibus nitantur fundamentis ; ergo &c.

Reſp. 2. propoſitionem *poſitive* & in ſe, ſeu ratione objecti temerariam, ita eſse falſam, ut nuſquam poſsit evadere vera. Ratio eſt, quia propoſitio, quæ, ut loquitur doctiſsimus Boſsuet. *nove, inſolenter & audacter*, ſeu, ut aſserit Card. de Laurea, quæ *in materiis theologicis ſine fundamento vel auctoritatis vel rationis arbitrarie profertur*, nec eſt, nec uſquam poteſt eſse vera. Et vero ea propoſitio nec eſt nec eſse poteſt vera, quæ nullo in ſe nititur fundamento: jam vero ex definitione, propoſitio poſitive & in ſe temeraria nullo &c. ergo &c.

Reſp. 3. propoſitionem poſitive temerariam, quandoque poſse eſse veram ratione dicti, ſeu præciſe ſpectando id quod enuntiat; non autem ratione dicti ſimul & modi. Utraque aſsertionis pars clare colligitur ex S. Antonino, Turrecremata, Laurea, Boſsuet. & aliis antea citatis: *Temerarium eſt*, inquit S. Antoninus 2. p. Summæ tit. 12. cap. 5. *aſserere tamquam certum illud quod non poteſt ratione vel auctoritate probari efficaciter ; ſicut aſserere quod mundus terminetur poſt centum vel ducentos annos: quamvis enim hoc poſſit eſse verum, tamen hoc aſserere tamquam certum, eſt temerarium, quia ad hoc nec auctoritas nec ratio efficax habetur*. Ex quibus patet propoſitiones hujuſmodi, etſi veras quandoque ratione dicti, merito tamen damnari ratione modi in quo vitiantur.

Cæterum, quidquid ſit de veritate aut falſitate propoſitionis temerariæ, certe, quod rei caput eſt, in his quinque conveniunt Theologi.

I. Notam temeritatis veri nominis eſse cenſuram theologicam.

II. Temeritatis notam cadere directe in perverſam ac vitioſam propoſitionis doctrinam, ſive ſit proprium cenſuræ objectum, aut tantum ipſius motivum.

III. Unumquemque Fidelem, ubi propoſitiones tamquam temerariæ ab Eccleſia proſcriptæ ſunt, teneri ſincere & ex animo perſuaſum habere dictas propoſitiones noxias eſse & meritò proſcriptas.

IV. Unumquemque debere ita animo affectum ac comparatum eſse, quamdiu immutatus manet propoſitionis ſenſus, quantumcumque aliunde extrinſecæ mutentur circumſtantiæ.

V. Tandem judicia quibus Eccleſia propoſitiones velut temerarias diffamat, non meras eſse diſciplinæ leges, quibus earum uſus unice prohibetur; ſed vera ac proprie dicta judicia dogmatica, quibus malus propoſitionum ſenſus ac perverſa earum doctrina proſcribuntur.

Quod autem hic diximus de temeritatis nota, id proportione ſervata dicendum de aliis omnibus theologicis notis infra hæreſim, de quo conſule quæ dicta ſunt Art. 1. parag. 2. & dicenda poſtmodum Art. 3. & 5.

Unum pene exciderat quod hic objici poſſet adverſus ea quæ diximus circa propoſitiones temerarias: nempe, propoſitio temeraria ea eſt quæ adverſatur doctrinæ majoris Theologorum partis: atqui manifeſtum eſt, & variis exemplis conſtat propoſitiones hujuſmodi poſse in ſe veras eſse

ac ſanas ; ergo &c. Et vero ubi agitur de meris opinionibus theologicis, quæ certo tempore videntur ſingulares & minus uſitatæ , eædem mutatis temporibus poſſunt evadere vulgares ac pervulgatæ, & tunc deſinunt eſſe temerariæ; ergo &c.

Reſp. negando maj. ex dictis enim patet propoſitionem temerariam non eam eſſe præciſe quæ adverſatur ſententiæ majoris Theologorum partis, ſed quæ *nove*, *inſolenter* , *audacter*, *nulla Doctorum auctoritate dicitur*. Ita definitur ab illuſtriſs. Boſſuet. Vel, ut loquitur Card. de Laurea, ea eſt, *qua aliquid ſine fundamento auctoritatis vel rationis arbitrariè aſſeritur:* vel denique, ut ait Suarez diſput. 19. antea citata, ea eſt, *quæ pugnat contra receptam Patrum vel Scholaſticorum ſententiam, ita ut omnes vel fere omnes in illa conveniant*. Addunt Delugo & auctor *Scrutinii*, *paucis ex adverſo diſſentientibus, levi ductis fundamento* . Porro videtur extra controverſiam , propoſitiones quibus competunt prædicti characteres in ſe malas eſſe ac vitioſas, atque quemdam pravitatis gradum in ſeipſis intrinſece involvere, quo fit ut perpetuo noxiæ ſint ac damnandæ, niſi mutetur earum ſenſus; ergo &c.

Et certè omnes Joannis Vviclefi & Joan. Hus articuli damnati ſunt tamquam non catholici : conſtat id ex Bulla Martini V. Tom. 12. Concil. Labb. pag. 269. a Concilio Conſtantienſi approbata, in qua jubet *ut litterati interrogentur utrum credant .·.·. quod ſupradicti quadraginta quinque articuli Joannis Vviclefi, & Joannis Hus triginta non ſunt catholici , ſed quidam ex eis ſunt notorie hæretici, quidam erronei, alii temerarii & ſeditioſi , alii piarum aurium offenſivi*. Idem etiam conſtat ex Seſſione 15. ejuſdem Concilii ibidem pag. 269. in qua Patres Conſtantienſes configunt vigeſimam quintam Joan. Hus propoſitionem, qua aſſerebat iniquum eſſe & irrationabile dicere, *quod nullus articulorum Vviclefi ſit catholicus , ſed quilibet eorum aut eſt hæreticus, aut erroneus aut ſcandaloſus*.

Ex his ſic licet argumentari : Omnes Joan. Vviclefi & Joan. Hus articuli proſcripti ſunt tamquam non catholici : conſtat id ex citatis teſtibus Concilii : porro ex iiſdem teſtimoniis patet plures ex iis articulis fuiſſe temerarios, ſcandaloſos, & aliis notis infra hæreſim confixos; ergo articuli ſeu propoſitiones temerariæ, ſcandaloſæ &c. ſunt non catholicæ : quis autem dicere auſit propoſitiones non catholicas ſanas eſſe, veras & orthodoxas, aut tales evadere poſſe, immutato manente earumdem ſenſu?

Jam nonnulla dicenda ſunt de propoſitione ſcandaloſa.

Propoſitio ſcandaloſa, juxta communem Theologorum ſententiam, ea eſt quæ dat occaſionem ruinæ ſpiritualis , inclinando ad peccata , vel avertendo a virtutum exercitio. Ita Silvius, Delugo & alii.

Porro, quod impræſentiarum ſummopere obſervandum, duplicis generis ſunt propoſitiones ſcandaloſæ: aliæ active & per ſe , quæ ſui natura & ex ſeſe habent generare ſpiritualem ruinam in proximum : aliæ vero paſſive & per accidens, ex quibus proximus per accidens ob propriam fragilitatem poteſt deſumere occaſionem ſpiritualis ruinæ.

Diviſionem hanc proponit , & adducta ex Angelico Doctore ſcandali notione, dilucide explicat auctor *Scrutinii* cap. 7. art. 2. nu. 5. Hujus auctoris verba hic exſcribere non abs re erit, cum præſentem materiam plurimum illuſtrent. *Notiſſima eſt ſcandali diviſio*, inquit, *in activum & paſſivum: ut enim docet S. Thomas 2. 2. quæſt. 43. art. 1. ad 4. dictum vel factum alterius*

potest esse dupliciter alteri causa peccandi, uno modo per se, *alio modo* per accidens: *per se quidem, quando aliquis suo malo verbo vel facto intendit alium ad peccandum inducere, vel etiam si hoc ipse non intendat, & ipsum factum est tale quod de sui ratione habet quod sit inductivum ad peccandum .·.·. per accidens autem aliquod verbum vel factum unius est alteri causa peccandi, quando etiam præter intentionem operantis, & præter conditionem operis aliquis male dispositus ex hujusmodi opere inducitur ad peccandum.*

Postmodum subdit idem auctor: *Juxta hanc scandali divisionem considerando pariter propositiones ac doctrinas, possunt & istæ* scandalosæ *inscribi* active *&* passive; *per scandalosas* active *sumendo eas, quæ sui natura & per se habent generare spiritualem ruinam in proximum; per scandalosas vero* passive, *eas ex quibus proximus per accidens ob propriam fragilitatem quæ causat scandalum, quod dicitur pusillorum, aut malitiam quæ gignit scandalum Pharisæorum, potest desumere occasionem spiritualis ruinæ.*

Advertit ibidem nu. 6. *nonnisi primi generis propositionibus competere dictæ notæ denominationem, in quibus revera residet pravitas, quæ in passive scandalosis in rigore non extat.* Rursus n. 6. *Ex quo itidem patet,* inquit, *censuram scandali proprie & per se non competere nisi propositionibus ac doctrinis spiritualem proximorum ruinam active promoventibus ac inducentibus.*

Etsi autem asserat præfatus auctor censuram scandali proprie non cadere nisi in propositiones active & per se scandalosas, fatetur tamen propositiones passive dumtaxat & per accidens scandalosas interdici posse, eorumque usum prohiberi, dummodo id fiat cum debita cautione: *Non inficiamur,* inquit ibid. n. 10. *posse quandoque interdici propositiones & doctrinas ob scandalum mere passivum, dummodo id fiat cum debita circumspectione.*

Denique ibidem num. 20. sic concludit: *Ex acriori & imprudenti defensione doctrinæ, quæ alias probabilis sit, nullius que capax censuræ, scandala oriuntur, ad quæ cavenda doctrina ipsa prohibetur, seu verius suspenditur ne saltem publice doceatur, imprimatur, aut disputetur, quin ulla in ipsam in se inspectam censuræ nota resultet.*

Eadem prorsus est illustrissimi Bossuetii circa propositiones *scandalosas* doctrina citato cap. 13. Lib. 3. defens. declarat. Cleri Gallic. Ibi asserit eodem modo de propositionibus scandalosis ac de propositionibus piarum aurium offensivis judicandum esse: addit, *veram pietatem cum veritate & Traditione esse conjunctam;* adeoque procul adesse scandali aut offensæ pietatis suspicionem ab eo quod verum est & Traditioni conforme.

Atque ex his colligitur, quod postea fusius demonstrabimus, propositiones veras non posse tamquam scandalosas notari: tum quia vera pietas quæ scandalo esse nequit, semper est cum veritate conjuncta, ut mox vidimus ex illustris. Bossuet. tum quia, ut docet citatus *Scrutinii* auctor, censura scandali proprie & per se non competit nisi propositionibus & doctrinis spiritualem proximi ruinam active & per se promoventibus: at nemo dixerit veritatem active & per se ruinam proximi inducere: tum denique quia alias, quod vel etiam cogitare nefas, plura Geneseos, Cantici Canticorum, Epistolarum S. Pauli capita proscribere liceret, cum iis abusi fuerint impii & hæretici, atque ex iis per accidens & ob propriam malitiam spiritualis ruinæ occasionem sumpserint. Verum de his alibi data opera.

Ne-

Neque his adverſatur Melchior Canus, qui hic paſſim ſolet objici. Equidem docet Lib.12. de Locis theologicis cap. 11. non ſolum falſas, ſed aliquando etiam veras propoſitiones poſſe paſſive & per accidens nonnullis privatis ſcandalo & offenſioni eſſe, & tunc Eccleſiam poſſe earum uſum prohibere, atque in refragantes pœnis canonicis animadvertere: at nuſquam aſſeruit, quod quam ſit abſurdum nemo non videt, propoſitiones exacte veras poſſe eſſe ex ſeſe & active ſcandaloſas. Porro, ut mox vidimus ex Illuſtriſſimo Boſſuet. & auctore *Scrutinii*, quibus conſentiunt de Laurea, Delugo & alii, *Cenſura ſcandali proprie & per ſe non competit niſi propoſitionibus & doctrinis ſpiritualem proximorum ruinam active & per ſe promoventibus ac inducentibus.*

Adde quod in propoſitionibus ſcandaloſis, quemadmodum diximus de temerariis, duo ſunt ſpectanda, dictum ſcilicet, ſeu id quod enuntiat propoſitio, & modus ſeu ratio qua propoſitio rem ipſam exprimit. Jam vero fieri poteſt ut propoſitio ratione dicti veriſſima, noxia ſit ac vitioſa ratione modi; quatenus nempe rem veriſſimam exprimit improbo, incongruenti, inconſiderato prorſus modo, quique multis ſcandalo & offenſioni eſſe poſſit; & tunc nihil obſtat quin illa propoſitio cenſura notari poſſit, non quidem ratione dicti in quo veriſſima ſupponitur ac ſana, ſed ratione modi in quo intrinſece vitioſa eſt ac noxia: unde tunc objectum & motivum cenſuræ eſt ipſum intrinſecum propoſitionis vitium, in quod unice cadit cenſura, non ipſa propoſitionis veritas, ſeu potius id veri quod in ipſa propoſitione ſupponitur.

Egregium habemus ea de re exemplum apud S. Auguſtinum Lib. de dono perſever. cap.22. ubi rejectis ſimpliciter & abſolute variis circa doctrinam prædeſtinationis propoſitionibus, iſtam circa divinam præſcientiam proponit: *& ſi qui obeditis, ſi præſciti eſtis rejiciendi, obedire ceſſabitis.* Continuo ſubdit S. Doctor, *nempe hoc veriſſimum eſt*: addit tamen ibidem, prædictum modum proponendi veram hanc in ſe præciſe propoſitionem, improbum eſſe, incongruentem, inconſideratum, adeoque merito damnandum: *Ita ſane*, inquit S. Doctor, *ſed improbiſſimum, importuniſſimum, incongruentiſſimum: non falſo eloquio, ſed non ſalubriter valetudini humanæ infirmitatis appoſito;* id eſt, eloquio vero ratione dicti, falſo autem ratione modi.

Itaque ubi agitur de propoſitione vera ratione dicti, vitioſa autem ratione modi, cenſuram cadere non in dictum propoſitionis, ſed in ejus modum in quo ſupponitur vitioſa, inconſiderationem nempe, acerbitatem &c. in confeſſo debet eſſe apud omnes. Aſt an eo vitio, non ſolum intrinſece vitioſa reddatur propoſitio, an inſuper ſimpliciter & abſolute falſa nec ne; iſtud eſt quod a nonnullis in dubium revocari videtur, & quo recidit celebris illa controverſia an damnari poſſent propoſitiones ſimpliciter veræ. Verum, ut jam dixi, de his alibi ex profeſſo.

De propoſitionibus ſchiſmatica & ſeditioſa.

Prædictas propoſitiones unico duximus comprehendendas titulo, quod quamdam inter ſe affinitatem habeant, uti ex dicendis patebit.

Quod ſpectat ad propoſitionem ſchiſmaticam.

I. Cardinalis Delugo disp.20. de fide sect.3. num.103. propositionem schismaticam definit, *quæ sine hæresi promovet schisma, vel illud generare potest, vel ad illud inducere.*

Verum non omnino videtur accurata prædicta definitio; tum quia non satis clare explicat naturam & constitutivum specificum propositionis schismaticæ, tum quia non exponit ejusdem propositionis schismaticæ ab hæretica separabilitatem, præcisamque rationem, cum absque hæresi illa consistere valeat.

II. Card. de Laurea disp.16. de doct. de hæres. susp. art.2. parag.3. n.70. & seq. schismaticæ propositionis notam in eo consistere existimat: *quod aliquid insinuet, quod possit in christianis recessum a Papæ obedientia ac subjectione moliri.*

Hanc schismaticæ propositionis notionem & ratione & exemplis evincere conatur.

Ratio desumitur ex causa 24. q.1.c.33. *Schisma*, ex Pelagio I. Epist. 13. ubi dicitur quod schisma græcum nomen sit scissuram sonans, & eatenus doctrina schismatica, inquit, ea esse debet quæ ad dictam censuram viam parat.

Exempla vero deducit ex variis propositionibus damnatis contra VViclefum: octava videlicet, *Si Papa sit malus non habet auctoritatem supra Fideles.* Nona, *Post Urbanum sextum nullus recipiendus est in Papam, sed vivendum est more Græcorum sub legibus propriis.* Et vigesima septima contra Joan. Hus, *Non est scintilla apparentiæ, quod oporteat esse unum caput in spiritualibus regens Ecclesiam, quod semper cum ipsa militanti Ecclesia conversetur & conservetur.*

Quibus exemplis adductis merito subjungit Eminentissimus auctor eas propositiones hæreticas esse, quatenus negant Romano Pontifici beati Petri Apostolorum Principis successori ac Jesu Christi Vicario debitam ab omnibus Christianis obedientiam; schismaticas autem, quatenus reddunt Caput Ecclesiæ odiosum & inutile ad regimen ejus.

Nec etiam ista schismaticæ propositionis notio videtur satis accurata: recurrit enim hic quod adversus mox laudatam Cardinalis Delugo *definitionem* diximus: scilicet præcisam rationem non exponit, unde fiat quod propositio schismatica ab hæretica separari possit, & absque illa consistere. Adde quod, ut mox dicemus ex S. Thoma, non solum ii dicendi sunt schismatici *qui subesse renuunt summo Pontifici*, sed *& qui membris Ecclesiæ ei subjectis communicare recusant.* Non est itaque adæquata propositionis schismaticæ notio adducta ab Eminentissimo Laurea, dum asserit schismaticam propositionem eam esse quæ *recessum a Papæ obedientia molitur.*

III. Auctor *Scrutinii*, qui de natura & proprietatibus propositionis schismaticæ pleniſſime disputat, statim observat cap.6. art.13. n.3. propositiones schismaticas ab ipsomet schismate longe secernendas esse, licet per respectum & ordinem ad schisma earumdem natura & quidditas sit dignoscenda.

Schisma autem ex S. Thoma 2.2. q.39. art.1. est voluntaria suiipsius separatio ab Ecclesiæ unitate; *Ecclesiæ autem unitas*, inquit ibidem S. Doctor, *in duobus attenditur, scilicet connexione membrorum Ecclesiæ ad invicem, seu communicatione, & iterum in ordine omnium membrorum Ecclesiæ ad unum caput ..... Hoc autem caput est ipse Christus, cujus vices in Ecclesia gerit summus Pontifex,*

& ideo

& ideo Schiſmatici dicuntur qui ſubeſſe renuunt ſummo Pontifici, & qui membris Eccleſiæ ei ſubjectis communicare recuſant.

Et in reſponſ. ad primum, cohærenter ad traditam doctrinam ſchiſma & hæreſim diſtinguenda eſſe aſſerit: *Nam hæreſis per ſe opponitur fidei, ſchiſma autem per ſe opponitur unitati eccleſiaſticæ charitatis, & ideo ſicut fides & charitas ſunt diverſæ virtutes, quamvis quicumque careat fide, careat charitate: ita etiam ſchiſma & hæreſis ſunt diverſa vitia, quamvis quicumque eſt Hæreticus ſit etiam Schiſmaticus, ſed non convertitur: & hoc eſt quod Hieron. dicit in Epiſt. ad Galat.* Inter ſchiſma & hæreſim hoc intereſſe arbitror, quod hæreſis perverſum dogma habet, ſchiſma ab Eccleſia ſeparat. Hactenus Doctor Angelicus.

Ex qua S. Doctoris doctrina colligit Silvius 2.2. q.39. art.1. tribus modis contingere poſſe ſchiſma.

I. Cum aliquis ſeipſum a capite ſeparat, etiamſi non expreſſe a reliquis membris: verb. grat. *qui cum rebellione & pertinacia*, ut loquitur Sanctus Thomas hic ad 2. *renuit obedire præceptis vel Romanæ Eccleſiæ, vel Romani Pontificis, & judicium ejus ſubire recuſat.* Si nimirum, addit Silvius, *ea rebellio exerceatur circa Romanam Eccleſiam, aut Romanum Pontificem ut talem, nolendo illam agnoſcere matrem, vel iſtum patrem, Chriſtique Vicarium. Quod addo,* pergit ibidem, *quia ſi quis nolit etiam cum pertinacia & contemptu obedire mandato Pontificis, jubentis reſtitutionem aut ceſſationem a bello, aut quidpiam ſimile ∴∴∴ non eſt neceſſe quod ſit Schiſmaticus, quia cum ejuſmodi inobedientia ſtare poteſt quod recognoſcat Pontificem ut ſuperiorem, neque ſe a membris Eccleſiæ ſegreget.* Subdit idem Silvius, *Et ſimiliter abſque vitio ſchiſmatis fieri poteſt, quod quiſpiam recuſet judicium Papæ propter ipſius perſonæ qualitatem, non propter officium quod gerit: ut ſi perſonam ejus habeat ſuſpectam, agnoſcat tamen ut Chriſti Vicarium, velitque illi ſubeſſe quantum ad definitiones fidei & morum.*

Eadem eſt Cajetani doctrina quam late explicat 2. 2. quæſt. 39. in reſponſ. ad 2. his verbis: *Adverte diligenter, quod recuſare præceptum vel judicium Papæ contingit tripliciter. 1. ex parte rei judicatæ ſeu præceptæ. 2. ex parte perſonæ judicantis. 3. ex parte officii ipſius Judicis. Si quis enim,* pergit, *etiam pertinaciter contemnat ſententiam Papæ, quia ſcilicet non vult exequi quæ mandavit, puta abſtinere a tali bello, reſtituere talem ſtatum &c. licet graviſſime erret, non tamen eſt ex hoc Schiſmaticus. Contingit namque & ſæpe, nolle exequi præcepta Superioris, retenta tamen recognitione ipſius in Superiorem.* Addit ibidem: *Si quis vero perſonam Papæ ſuſpectam rationabiliter habet, & propterea immediatum ejus judicium recuſat, paratus ad non ſuſpectos Judices ab eodem ſuſcipiendos, nec ſchiſmatis nec alterius vitii crimen incurrit ∴∴∴ cum quis autem Papæ præceptum vel judicium ex parte ſui officii recuſat, non recognoſcens eum ut Superiorem, quamvis hoc credat, tunc proprie Schiſmaticus eſt.*

Concludit tandem Eminentiſſimus auctor his verbis quæ diligenter ſunt attendenda: *Inobedientia quantumcumque pertinax, non conſtituit Schiſmaticum, niſi ſit rebellio ad officium Papæ vel Eccleſiæ: ita ut renuat illi ſubeſſe, illum recognoſcere ut Superiorem &c.*

Ex his patet, in ſententia Cajetani & Silvii, ut quis ſit Schiſmaticus non requiri ut ſuperioritatem pontificiam aut auctoritatem Eccleſiæ ne-

get ; jam enim is eſſet Hæreticus: ſed requiri & ſufficere, *ut cum rebellione & pertinacia renuat obedire Eccleſiæ vel Papæ ex parte ſui officii*: id eſt, ut loquitur Silvius, *quantum ad definitiones fidei & morum* ; ſeu, *quantùm ad ea quæ ſunt fidei aut Religionis chriſtianæ*. Quæ quidem quatenus ſpeciatim reſpiciunt ſummum Pontificem, vera ſunt, ſuppoſitis ſemper conditionibus, de quibus ubi de Eccleſia.

II. Inquit ibidem Silvius, poteſt accidere ſchiſma, ſi quis ſeparet ſe a membris Eccleſiæ, non autem expreſſe a capite, ut ſi quis nolit communicare cum Gallis aut Hiſpanis quantum ad ea quæ ſunt fidei aut Religionis chriſtianæ: dicitur, *expreſsè*, *quia*, ut obſervat Silvius, *is qui tacite ſe ſeparat a membris, tacite vel conſequenter ſeparat ſe etiam a capite, & contra*. Cum enim membra & caput ſint inter ſe connexa & ſubordinata, conſequens eſt ut qui a membris diviſus eſt, etiam ſit a capite diviſus, & vice verſa.

III. Accidit ſchiſma quando receditur à capite & membris: ut cum is qui ſeparat ſe à Romano Pontifice, nolens ei tamquam capiti ſubeſſe, ſe etiam ſeparat a communione eorum qui eum ut verum Pontificem ſequuntur.

His tribus modis recenſitis quibus contingere poteſt ſchiſma, ſic proſequitur Silvius : *Non eſt autem exiſtimandum ſchiſma tunc ſolum accidere, quando aliquis ſeparat ſe expreſsa intentione vel a capite, vel a membris ; ſed etiam tunc incurritur quando aliquis mavult voluntatem ſuam ſeu opus implere, quam ſervare unitatem eccleſiaſticam: ſicut etiam ille incurrit homicidii reatum, qui etſi non intendat occidere vult tamen illud opus proſequi unde mors ſequi nacta eſt, & de facto ſequitur.*

Totum iſtud preſſius docet illuſtriſſimus Boſſuet. citata ſæpius defenſ. Cleri Gallic. parte 1. Lib. 2. cap. 15. ubi cenſuram ab Epiſcopo Strigonienſi occaſione declarat. ann. 1682. Clero Gallicano injuſtam refellens, ſic habet: *Schiſma ſeparationem ſonat, quare ſchiſmatis nomen ſponte corruit, ubi nulla ſeparatio eſt ; atqui Clerus Gallicanus, neque ſe a quoquam, neque quemquam a ſe ſeparat : ergo ſchiſmatis nomen, ipſa nominis ſignificatione ſtatim vacat.*

Porro ex aſſignata huc uſque ſchiſmatis notione facile deducitur dari poſſe ſchiſma abſque hæreſi, quatenus, ut mox ex Doctore Angelico audivimus, qui ſe ab Eccleſiæ unitate ſeparat integram fidem retinere poteſt, cum nempe, ut ait loco laudato *Scrutinii* auctor, ſeparatio non ex mentis deceptione, ſed ex alia qualibet turpi occaſione pravoque quovis motivo initium ſumit; quemadmodum, ut pleraque alia exempla ſileam, contigit in Meletio quem S. Epiphanius Her. 68. rectæ fidei dixit: *Non eſt immutata*, inquit, *fides ipſius in aliquo tempore a ſancta catholica Eccleſia*: quamvis tamen indubitanter eſſet Schiſmaticus, quod propriam congregationem faciens ab obedientia Petri Alexandrini diſceſſiſſet: aſt, pergit idem auctor, non eadem videtur eſſe facilitas in ſejungendis ſchiſmaticis propoſitionibus ab hæreticis.

Quod ut explicet, obſervat ſchiſmaticas propoſitiones quibus inſinuatur receſsus ab unitate Eccleſiæ, duobus modis exprimi poſſe, vel modaliter, vel abſolute.

Modaliter concipiuntur, quoties per eas honeſtum & laudabile ſuppo-

nitur,

nitur, Ecclesiæ & summo Pontifici obedientiam negare, ab eisque sese separare; vel Romanum Pontificem non esse tenendum Fidelium patrem, beati Petri Apostolorum Principis successorem ac Jesu Christi Vicarium; vel ad minus potestatem in eo non adesse ferendi leges, quibus, positis ponendis, obtemperare debeant Fideles. Et hujusmodi propositiones schismatico-hæreticæ inscribendæ sunt, sicuti supra adductæ Joannis Vvicleſi & Joannis Hus propositiones.

Absolute vero exprimuntur, quoties per eas Ecclesiæ aut summo Pontifici denegatur obedientia, ejusque legibus observantia, absque explicita mentione exclusiva potestatis a Christo ipsis concessæ. Et tunc, inquit idem actor, multiplici distinctione & maturo examine opus est.

Namque si propositiones illæ, etsi absolute formatæ æquivaleant modali, quatenus ingerunt evidens præjudicium excluſæ auctoritatis in Ecclesia aut Romano Pontifice, ut videre est in propositionibus 8. & 9. Vviclefi 12. 13. 20. 24. 27. Joan. Hus: tunc de ipsis discurrendum æque ac de modalibus, scilicet schismatico-hæreticæ inscribendæ.

Si vero in iis non appareat evidens negatæ auctoritatis præjudicium, adhuc considerari debet, pergit idem Panormo, an ita sint inductivæ inobedientiæ debitæ Christi Vicario, ut eluceat eas ortum ducere vel ex pravo intellectus judicio, vel ex prava voluntatis passione, aut saltem si dubium adsit de hujusmodi origine; & juxta varietatem earumdem resolvendum respective erit eas esse schismatico-hæreticas, vel sapientes aut suspectas de hæresi, juxta ea quæ antea diximus.

Ex his sequitur, propositionem schismaticam esse quæ viam scissioni unitatis ecclesiasticæ aperit, dum scilicet Fideles ab obedientia Superioribus ecclesiasticis debita, ac præcipue Romano Pontifici, qui est totius unitatis ecclesiasticæ centrum, removet ac retrahit; vel negando ipsum esse caput Ecclesiæ & Christi Vicarium, eique inesse potestatem ferendi leges ecclesiasticas; vel simpliciter ipsi denegando obedientiam ejusque legibus observantiam absque ulla prorsus exclusione auctoritatis ipsi a Christo concessæ; posteriori casu propositio est simpliciter schismatica; prioribus vero propositiones sunt schismatico hæreticæ, quia & schisma promovent & indubiam hæresim continent. Romanis enim Pontificibus, inquit illustrissimus Bossuet. cap. 1. L. 1. defens. declarat. Cleri Gallic. ab omnibus Christianis debitam esse obedientiam fide constat, nec de eo ulla inter Catholicos controversia esse potest.

Ad eorum quæ diximus circa propositionem schismaticam coronidem, observanda quæ a Theologis tradi solet Schismaticorum distinctio.

I. aliqui pertinaciter negant caput in Ecclesia militanti visibile cui ab omnibus Christianis obedientia debita sit, & isti non solum sunt formales Schismatici, sed & formales Hæretici, ut constat ex Concilio Constantiensi damnante 41. Vviclefi articulum, *Non est de necessitate salutis credere &c.* & ex Bulla Martini V. ab eodem Concilio approbata.

II. Alii confitentes supremum visibile Ecclesiæ caput, cui omnes ac singuli Fideles obedire teneantur, in casibus nihilominus particularibus debitam obedientiam ei præstare pervicaciter detrectant, leges ab eo in bonum Ecclesiæ latas *cum rebellione quadam & pertinaciter* contemnentes; & hi Schismatici quidem in re sunt, ac hostes unitatis ecclesiasticæ, non

tamen

tamen formales hæretici, quamdiu fidei integritatem ſervant, confitentes Apoſtolicam Chriſti Vicarii auctoritatem, legitimamque beati Petri in ſupremo Eccleſiæ regimine ſucceſſionem.

III. Denique alii Romani Pontificis primatum, & ipſi jure divino debitam obedientiam confitentur, ſed bona fide errant in dignoſcenda particulari perſona in qua auctoritas illa reſideat; hique non formaliter, ſed materialiter dumtaxat Schiſmatici dicendi ſunt, quatenus nempe nondum habita communi Eccleſiæ acceptatione plene non conſtat, quinam ſit præferendus ex his qui de ſupremo Pontificatu contendunt, Catholicorum aliquibus alterum venerantibus, alterum aliis, ut contigit in magno Occidentis ſchiſmate: quo tempore licet evidens in Eccleſia ſchiſma eſſet, non tamen, ſaltem ante Concilia Piſanum & Conſtantienſe, conſtabat, quinam dicendi eſſent formaliter Schiſmatici, cum certum non eſſet cuinam abſolute deberetur obedientia, quod neceſſarium eſt ut quis cenſeatur formaliter Schiſmaticus in facie Eccleſiæ: dico in facie Eccleſiæ, quia coram Deo eſſet formaliter Schiſmaticus, qui aliquem ex dubiis Pontificibus, ut certum indubitanter tenens, adhuc obedientiam ei pertinaciter negaret.

Quod ſpectat ad propoſitiones ſeditioſas, iis, cum debita proportione accommodari poſſunt, quæ de ſchiſmaticis diximus: ſolum inter eas propoſitiones hic aſſignandum diſcrimen, non aliunde certe deſumendum, quam ex natura ipſiuſmet ſeditionis & ſchiſmatis: *Seditio* autem ex Angelico Doctore 2. 2. quæſt. 42. art. 1. ad 2. *differt a ſchiſmate in duobus: primo quidem, quia ſchiſma opponitur ſpirituali unitati multitudinis, ſcilicet unitati eccleſiaſticæ: ſeditio autem opponitur temporali vel ſæculari multitudinis unitati, puta civitatis vel Regni. Secundo, quia ſchiſma non importat aliquam præparationem ad pugnam corporalem, ſed ſolum importat diſſenſionem ſpiritualem; ſeditio autem importat præparationem ad pugnam corporalem.*

Ex his facile patet ſeditioſæ propoſitionis quidditas, ipſiuſque a ſchiſmatica diſcrimen. Utraque tendit ad deſtructionem unitatis: ſchiſmatica pugnat adverſus unitatem eccleſiaſticam; ſeditioſa vero *adverſus* ſæcularem vel temporalem; illa non importat ex ſeſe niſi ſolam diſſenſionem ſpiritualem; hæc vero dirigitur ad præparandam etiam corporalem pugnam in civitatis vel Regni alicujus ruinam.

Igitur definiri poteſt propoſitio ſeditioſa, ea *quæ ab obedientia Principibus civilibus debita retrahit, aut ad tumultus in Republica excitandos conducit.* Ita Delugo, de Laurea, auctor *Scrutinii* & alii: hanc definitionem accuratam eſſe conſtat ex notione ſeditionis a Doctore Angelico mox allata.

Exiſtimant nonnulli, quibus ex parte accedit Delugo, propoſitiones ſeditioſas, niſi aliunde opponatur doctrinæ fidei, non videri dignas cenſura theologica, licet Eccleſia propoſitiones hujuſmodi merito prohibere poſſit.

Verum, inquit auctor *Scrutinii* cap. 6. artic. 13. num. 20. præterquam quod prædicta limitatio ad doctrinam fidei magis reſtricta videatur, quaſi cenſuræ theologicæ propoſitionibus ad mores ſpectantibus adaptari non poſſent; certum eſt in Concilii Conſtantienſis decretis adverſus Joan. Vvicleſi & Joan. Hus articulos, & in pluribus SS. Pontificum cenſuris in quibus propoſitiones ſub variis notis configuntur, certum eſt,

in-

inquam, in his decretis uno & eodem tenore cum aliis notis proprie dictis ſcandaloſæ notam reperiri: quod aperto argumento eſt hanc eſſe veram ac proprie dictam theologicam notam. Unde in inſtructione quæ legitur ad calcem Concilii Tridentini, quæque ſervanda proponitur iis, *qui libris tum prohibendis, tum expurgandis, tum etiam imprimendis diligentem ac fidelem (ut par ſit) operam ſunt daturi;* de nota ſeditioſæ æque ac de aliis fit mentio, dum expurgandæ proſcribuntur propoſitiones hæreticæ, erroneæ, hæreſim ſapientes, ſcandaloſæ, piarum aurium offenſivæ, temerariæ, ſchiſmaticæ, ſeditioſæ, blaſphemæ &c.

Porro numer. 23. obſervat idem *Scrutinii* auctor, propoſitionibus ſeditioſis jure adaptari poſſit quæ de ſcandaloſis dicta ſunt: ſcilicet aliæ ſunt ſeditioſæ ſuapte natura & objective, quæ nempe ex ſeſe ſeditionem promovent: aliæ vero ſunt quæ ſeditioſæ inſcribuntur, non ex intrinſeca ipſarum natura, ſed ex circumſtantiis extrinſecis; id eſt, vel ex proferentium ſeditioſe ſe gerentium qualitatibus, vel ab effectibus. Sic Act. 15. verſ. 1. docentibus quibuſdam fratribus de Judæa deſcendentibus, *quia niſi circumcidamini ſecundum morem Moyſis, non poteſtis ſalvari:* mota mox ſeditio narratur, *facta ergo ſeditione non minima Paulo & Barnabæ adverſus illos*: unde doctrina illa potuit ſeditioſa inſcribi, non quod deſignaret aut promoveret ex ſeſe ſeditionem, ſed quod ejus occaſione orta revera ſeditio fuerit.

Addit ibidem Panormo, *quandoque eſſe poſſe propoſitiones quæ attento tenore nulla eſſent afficiendæ cenſura theologica, & nihilominus proſcribendæ veniunt, ſeu verius ſuſpendendæ, quod contentiones & ſeditiones earum prætextu futuræ prævideantur* Quod autem ſpectat propoſitiones quæ ſui natura ſeditionem promovent, eas cenſura theologica affici poſſe, tamquam a veris morum regulis aberrantes, aſſerit & probat præfatus auctor momentis mox adductis.

Pro completa ſchiſmaticæ & ſeditioſæ propoſitionum notitia nonnulla ſuperſunt obſervanda.

Primum, propoſitionem rebellem de qua quandoque mentio fit in cenſuris theologicis, in eo differre a ſchiſmatica propoſitione, quod hæc eccleſiaſticæ Fidelium unitati adverſetur, utpote quæ populos removeat ab obedientia ſuorum Paſtorum, & præſertim Romani Pontificis, cui omnes Chriſtiani jure divino parere tenentur: illa vero adverſus ſæcularem unitatem pugnet, quatenus ab obedientia civilibus Principibus debita retrahit; in quo præciſe poſita eſt rebellio, juxta illud 1. Eſdræ 4. v. 19. *Civitas illa a diebus antiquis adverſus Reges rebellat.* Et cap. 2. v. 19. *Quæ eſt hæc res quam facitis? Numquid contra Regem vos rebellatis?*

Alterum, nonnihil diſcriminis eſſe propoſitionem rebellem inter & ſeditioſam. Equidem utraque, ut obſervat Doctor Angelicus, *adverſatur temporali vel ſæculari multitudinis unitati*: verum rebellis ſemper reſpicit diſcordiam & ſciſſuram in ordine ad obedientiam Principibus ſæcularibus debitam, quemadmodum ſchiſmatica importat ordinem ad inobedientiam in Paſtores Eccleſiæ, & præcipue in Romanum Pontificem; ſeditioſa vero in ſuo conceptu temporalem dumtaxat ſciſſuram civium a concivibus involvit, non ſpectato inobedientiæ erga Principes motivo.

Tertium, eamdem propoſitionem poſſe ſimul eſſe ſeditioſam & rebellem,

lem, v.g. si promoveret inobedientiam in Principes, simul & disponeret ac excitaret ad pugnam corporalem inter unam partem multitudinis & alteram, uti Numer. 26. vers. 9. contigisse legimus, *Datan & Abiron, qui surrexerunt contra Moysen in seditione Core, quando adversus Dominum rebellaverunt.*

Quartum, eamdem pariter propositionem posse simul esse seditiosam & schismaticam, quoties nimirum ita promoveretur inobedientia in Romanum Pontificem, ut pariter excitaretur temporale dissidium inter hæc, & illa membra: v. g. si quis diceret, *posse Fideles se a communione Fidelium separare ratione obedientiæ quam hi præstant Romano Pontifici existenti in statu peccati lethalis, etiam meundo pugnam in ipsos*, propositionem schismaticam proferret, inobedientiam in Christi Vicarium promovendo; & etiam seditiosam, quia excitaret ad pugnam inter unam & alteram multitudinis partem. Quod enim dicit Doctor Angelicus, *schisma spirituali unitati multitudinis, scilicet unitati ecclesiasticæ, seditionem autem temporali vel sæculari multitudinis unitati civitatis vel regni opponi*, non est intelligendum exclusive; ita ut ubi occurrit repugnantia cum spirituali unitate haberi nequeat seditio; & ubi intervenit scissura temporalis unitatis, intereesse non valeat schisma: sed quod schisma per repugnantiam & contrarietatem cum spirituali unitate constituatur; seditio vero per repugnantiam cum temporali: quæ oppositiones si simul conveniant, & schisma haberi poterit & seditio. Qua forte de causa Card. de Laurea disp. 16. de doct. de hæres. susp. art. 2. parag. 3. schismaticas ac seditiosas propositiones tamquam synonimas recenset.

Quintum tandem quod hic venit observandum, istud est, nempe propositiones schismaticas non omnino coincidere cum propositionibus illusoriis Jurisdictionis Ecclesiasticæ. Illusoria propositio ea est, inquit auctor *Scrutinii* cap. 6. art. 13. quæ potestatem & auctoritatem Ecclesiæ propriam infringit vel imminuit, in laicas personas sub fucatis præsertim ac artificiosis prætextibus eam transferens, vel ipsis communem efficiens. Tales fuere, teste illustrissimo Bossuet. Lib. 7. Variat. *assertiones* quibus in Anglicano schismate, Rex supremum Ecclesiæ caput constitutus est, ipsique plenitudo auctoritatis ecclesiasticæ concessa. Unde, inquit loco citato num. 24. *Scrutinii* auctor, *omnis propositio illusoria in se est schismatica, sive explicite & formaliter, sive ut minimum virtualiter & illative: non tamen omnis schismatica est illusoria, quia non omnis inobedientiæ in Pastores ecclesiasticos excitatio importat translationem Jurisdictionis ecclesiasticæ in Laicos, in qua sita est illusoriæ propositionis quidditas.*

De propositionibus, blasphema & impia.

I. Propositio blasphema ea est quæ contra Deum, vel contra Deiparam, aut Sanctos, aut res sacras convicium continet, illis debitas detrahendo perfectiones, vel indebitos affingendo nævos, aut ipsis desiderando, aut imprecando malum aliquod vel carentiam alicujus boni. Sic blasphemus esset is qui videns malos bonis affluere omnibus, Deum injustum diceret.

Pressius definiri potest juxta doctrinam Doctoris Angelici 2. 2. qu. 13. art.

artic. 1. propoſitio blaſphema, ea quæ convicium & irreverentiam contra Deum continet; maledictio enim & contumelia in Sanctos aut res ſacras, nonniſi quia in Deum terminatur, blaſphemiæ rationem ſuſcipit. *Sicut Deus*, inquit S. Doctor, *in Sanctis ſuis laudatur, in quantum laudantur opera quæ Deus in Sanctis efficit: ita & blaſphemia quæ fit in Sanctos, ex conſequenti in Deum redundat* Et 2. 2. qu. 76. art. 2. concluſionem hanc ſtatuit: *Creaturis irrationalibus maledicere, ut Dei creaturæ ſunt ad rationalem creaturam ordinatæ, blaſphemia eſt: eis autem maledicere ut in ſeipſis ſunt, illicitum eſt, cum ſit hoc otioſum & vanum.*

Propoſitio autem blaſphema, inquit Delugo citata diſput. 20. de fide ſect. 3. n. 100. alia eſt hæreticalis, altera ſimplex.

Hæreticalis illa dicitur, inquit auctor *Scrutinii* cap. 6. articul. 6. quæ hæreſim exprimit aut ſignificat, qualis eſt quælibet blaſphemia qua vel affirmatur de Deo, quod ipſi repugnare, vel negatur aut in dubium revocatur, quod ipſi convenire fide conſtat: ſic v. g. qui Deum eſſe omniſcium, juſtum, providum &c. negaret. Sic prima e quinque famoſis Propoſitionibus ab Innocentio X. proſcriptis, *Aliqua Dei præcepta hominibus juſtis volentibus & conantibus ſecundum præſentes quas habent vires ſunt impoſſibilia; deeſt quoque illis gratia qua poſſibilia fiant*, blaſphemiam hæreticalem continet; ſcilicet Deum eſſe injuſtum legislatorem, qui præcipiat quæ volentibus & conantibus ſunt impoſſibilia; unde tamquam blaſphema & hæretica damnata fuit. Quemadmodum autem blaſphemia dicitur hæreticalis ſi includat hæreſim, ita erit erronea ſi errorem contineat; ſuſpecta & ſapiens hæreſim ſi ſuſpicionem aut ſaporem hæreſis contineat, & ſic de aliis cenſurarum gradibus.

Simplex vero ſeu non hæreticalis, inquit idem auctor, ea eſt quæ etſi aliqualem contineat falſitatem quæ ſit contra fidem, non tamen eam expreſſe & diſtincte enuntiat. Varia ea de re exempla profert Panormo loco citato.

Porro propoſitio hæretica & blaſphema hæreticalis ſpecie diſtinguuntur: licet enim omnis blaſphemia hæreticalis ſit hæreſis; non ideo tamen omnis hæreſis eſt blaſphemia hæreticalis: ſic iſta propoſitio, *Nullum Sacramentum Eccleſiæ imprimit characterem*, eſt hæretica, quod directe opponatur definitioni Tridentini Concilii Seſſ. 7. de Sacramentis Can. 7. non tamen eſt blaſphema, ſicut hæc alia, *Deus non eſt miſericors dum punit æternis cruciatibus momentaneam delectationem*, quæ eſt hæreticaliter blaſphema.

Ratio a priori diſtinctionis utriuſque propoſitionis hæc eſt, quod ſcilicet blaſphemiæ hæreticalis quidditas ex ratione formali convicii in Deum ſit deſumenda: hæreſis vero ex præciſa oppoſitione cum revelatis, quæ formaliter non importat injuriam & convicium, licet illative & virtualiter illud contineat.

Monet *Scrutinii* auctor, blaſphemam propoſitionem non eſſe ſecernendam ab ea quæ dicitur divinæ pietati derogans. Nempe, inquit, blaſphemiæ quidditas in eo ſita eſt, quod doctrina ſic affecta *importet*, ut loquitur S. Thomas 2. 2. qu. 13. art. 1. in corp. *quamdam derogationem alicujus excellentis bonitatis, præcipue divinæ*; propoſitio ergo blaſphema non debet ſpecie diſtingui ab ea quæ derogativa eſt divinæ pietatis.

Nec

Nec obſtat quod in cenſura quintæ Propoſitionis Janſenianæ, notæ iſtæ, blaſphema & divinæ pietati derogans enumerentur tamquam diſtinctæ notæ. Namque cum per notam blaſphemæ eſſentialiter exprimatur derogatio in divinam bonitatem, ut mox vidimus ex Doctore Angelico, conſequens eſt, ut cum in hac Janſenii propoſitione poſt blaſphemam additur eſſe pietati divinæ derogantem, nihil aliud intendatur quam explicatio derogationis in divinam bonitatem, & hæc ad particulare Dei attributum, pietatem ſcilicet divinam applicatur: non novus ergo gradus cenſuræ denotatur, ſed idem ad determinatam materiam adaptatur.

Et vero nota blaſphemiæ & derogatio divinæ bonitatis per eam deſignatæ per accidens omnino ſe habet, ſive impetat divinam juſtitiam, vel divinam immenſitatem, vel etiam pietatem, quæ una cum cæteris cujuslibet generis attributis, ſub divina bonitate comprehenduntur; ergo diverſi illi reſpectus ſpecificam ac formalem diſtinctionem inducere non poſſunt, alias propoſitio derogativa in derogativam divinæ juſtitiæ, ſapientiæ, omnipotentiæ, immenſitatis &c. tamquam in varias ſpecies eſſet ſubdividenda, quod patet eſſe falſum.

II. Quod ſpectat propoſitionem impiam: propoſitio ac doctrina impia, quatenus proprium cenſuræ gradum conſtituit, ea eſt, inquit Cardinalis de Laurea dicta diſp. 16. de perſ. & doct. de hæreſ. ſuſp. art. 2. paragr. 3. num. 89. & ſeq. quæ pietatis opera deprimit ac depretiat, debitum ſcilicet cultum Deo, ut ſupremo omnium noſtrum patri; honorem parentibus & conſanguineis, ſuperioribus & benefactoribus obſequia & debitam gratitudinem aufert aut imminuit.

Aptum habemus præ reliquis impiæ doctrinæ exemplum in ea falſa Phariſæorum traditione quæ refertur Matth. 15. qua nempe, ut obſervat Sanctus Thomas 2. 2. quæſt. 101. artic. 2. Phariſæi *impediebant filios ne parentibus ſuſtentationem exhiberent*; ideoque ibidem a Chriſto redarguti his verbis: *Quare & vos tranſgredimini mandatum Dei propter traditionem veſtram? Nam Deus dixit: Honora patrem & matrem ... Vos autem dicitis: Quicumque dixerit patri vel matri: Munus quodcumque eſt ex me, tibi proderit, & non honorificabit patrem aut matrem ſuam; & irritum feciſtis mandatum Dei propter traditionem veſtram.*

Ex his patet contra nonnullos, maxime ex recentioribus, propoſitionem impiam diſtingui a blaſphema præſertim hæreticali. Id conſtat 1. ex allata mox utriuſque propoſitionis definitione. 2. ex eo quod propoſitio impia non ſemper involvat hæreſim; aut ſi involvit, illam non reſpiciat tamquam ſui conſtitutivum: e contra vero blaſphemia hæreticalis neceſſario continet hæreſim. 3. blaſphemia hæreticalis ad quodlibet divinum attributum ſeſe extendit: vel per negationem ejus quod ipſi competit, vel per ejus affirmationem quod repugnat: impia vero propoſitio reſpicit Deum dumtaxat ſub ratione divinæ paternitatis, ac beneficiorum ex ea nobis provenientium. Unde etſi quælibet propoſitio hæretica de divinis attributis formata blaſphema ſit, ſpectata ſub ratione convicii, per quod affirmatur aliquid ipſi repugnans, vel negatur ipſi competens, non tamen quælibet dici poteſt proprie impia, ſed illa ſola quæ debitum Deo ſupremo omnium patri

obſe-

obſequium imminuit ac lædit in præjudicium divinæ erga nos paternitatis, de quo conqueritur Dominus Malach. 1. verſ. 6. *Si ergo Pater ego ſum, ubi eſt honor meus?* 4. dari poteſt propoſitio blaſphema, quæ ſpecifice impia minime dici nequit. Sic v. g. impia non videtur propoſitio Græcorum negantium proceſſionem Spiritus ſancti a Filio; per eam enim minime negant Deo debitum obſequium, debitamque gratitudinem ob paternum erga nos amorem quem habet, & ob beneficia quæ in dies præſtat, ut miſericors Pater: blaſphema nihilominus eſt, utpote cum neget Filio rationem principii reſpectu Spiritus ſancti; neget Patri communicare proprio Filio præter eſſe Patris; neget tandem Spiritui ſancto, reſpicere Patrem & Filium, tamquam unicum ſui principium. 5. demum in variis cenſuris duæ illæ notæ tamquam re diſtinctæ recenſentur. Sic 1. & 5. e quinque famoſis Propoſitionibus ceu impiæ ſimul & blaſphemæ proſcribuntur.

Præter propoſitionem impiam, quæ eſt ſtricte loquendo cenſura theologica, admittunt nonnulli propoſitionem non piam, quæ proprie cenſura theologica non ſit, ſed eo exprimitur vocabulo, ob repugnantiam quam involvit cum oppoſita, cujus veritas quantumvis minime revelata, nec certo theologice illata, nec abſolute & ſimpliciter ac abſque formidine a Catholicis aſſerta, eſt tamen ex quodam pietatis inſtinctu habita ut vera, & proinde dicitur pie credita, qua pietate minime gaudens contraria, non pia quodammodo aſſeri poteſt, ſaltem relative ad illam, quin tamen ullam in ea impietatem, quæ ad cenſuram ſufficiat, contineri quiſquam aſſerere poſſit.

Talis eſt imprimis iſta propoſitio quam tuetur Suarez Tom. 2. in 3. part. diſput. 19. ſect. 4. nempe, *pie ac probabiliter credi poſſe B. Virginem in hac vita interdum elevatam fuiſſe ad videndum clare divinam eſſentiam brevi tempore*. Quam eamdem opinionem propugnant ſanctus Antoninus 4. parte titulo 15. cap. 17. parag. 1. ſanctus Bernardus Homil. 4. in *Miſſus eſt*. Gerſo alphab. 15. titulo 8. & alphab. 88. titul. 9. &c. Negare ergo prædictum B. Virgini privilegium videri poteſt non pium, cum illud appareat ex pietate in B. Virginem non ab uno, vel altero, ſed a pleriſque graviſſimis Theologis creditum & aſſertum: attamen ſicut nec iſtud revelatum divinitus eſt, nec certitudine theologica illatum, nec abſque ulla in oppoſitum formidine propugnatum; ita nec ullam cenſuram theologicam meretur propoſitio contraria, ſed ſolum dici poteſt non pia, ſeu non innixa pietati quæ probabiliter Deiparæ poteſt exhiberi.

De quibuſdam aliis propoſitionum cenſuris.

Hoc uſque celebriores propoſitionum cenſuras fuſius proſecuti ſumus: jam nonnullæ quæ minus præcipuæ ſunt, ac uſitatæ, compendioſius ſunt pertractandæ.

Primo, propoſitio injurioſa ſeu contumelioſa, ea eſt, quæ alicui vel perſonæ vel ſtatui injuriam infert: dixi, perſonæ vel ſtatui; nam ſi ſit in Deum, eſt blaſphema. Ad injurioſam autem revocantur juxta auctorem *Scrutinii* cap. 7. art. 4. propoſitio maledica, detractiva & ſatyrica. Monet ibidem præfatus auctor, non omnes propoſitiones quæ convicia con-

continent, injurioſas, contumelioſas, ſatyricas (quatenus his nominibus cenſura theologica deſignatur) eſſe inſcribendas: niſi prædicta convicia *vel injuſtam honoris vel famæ læſionem involvant : vel aliquo modo bonis moribus, & chriſtianæ diſciplinæ ſint contraria.*

Secundo, propoſitio captioſa eſt propoſitio quæ ſub ſpecie quadam veritatis aut pietatis in errorem inducit : qualis eſt iſta , *Non eſt impendendus cultus religionis Sanctis , ſicut Deo* . In cenſura Santarelli verſus ann. 1629.

Tertio, propoſitio verbo Dei contraria dicitur , quæ opponitur veritati revelatæ quidem, ſed nondum ut tali ſupremo Eccleſiæ judicio definitæ: uſurpata fuit hæc nota primum a ſacra Facultate Pariſienſi , poſthac a Clero Gallicano in variis cenſuris.

Quarto propoſitio improbabilis eſt ea, quæ nullo Scripturæ, aut Traditionis teſtimonio , aut nulla theologica ratione nititur .

An autem improbabilitas ſit ſpecies cenſuræ quæ a temeritate diſtincta ſit, alii affirmant , alii negant , alii denique cum Panormo , quorum ſententia magis arridet, contendunt propoſitionem improbabilem coincidere cum propoſitione privative temeraria , de qua ſupra diximus. Hujus poſtremæ opinionis veritas, ex utriuſque propoſitionis improbabilis ſcilicet & privative temerariæ definitionibus manifeſte patet .

Quinto, propoſitio falſa a nonnullis dicitur illa , quæ eſt objecto ſuo diſſentiens , ſeu diſſenſione fidei nociva .

Paulo aliter propoſitionem falſam definit auctor *Scrutinii* cap.7. art.10. num. 34. aſſerit nempe eam eſſe, quæ identitatem propinquitatem , aut neceſſariam connexionem dicit cum propoſitione expreſſe damnata, quæcumque tandem ſit cenſura qua inuritur dicta propoſitio: & in hoc differt a nota erroneitatis quæ neceſſariam connexionem dicit cum propoſitione expreſſe damnata ut hæretica .

Si prior admittatur definitio, falſitas non erit nota theologica a cæteris ſpecifice diſtincta; ſed, ut advertit Suarez diſput. 19. de fide ſect. 2. num. 1. falſitas ſic ſumpta ſe habet per modum generis reſpectu omnium propoſitionum quibus aliqua inuritur cenſura; idque colligitur ex notione cenſuræ quæ generatim definitur, *Nota prava & maligna doctrinam immediate afficiens.*

Si autem altera, quæ eſt Panormi & aliorum, ſeligatur definitio, jam falſitas non erit nota generica , ſed ſpecialis, & a cæteris diſtincta .

De hac facultate quæ ſit nota theologica hæc habet auctor *Scrutinii* pag. 535. quæ certe ſunt annotanda . *Patet autem quod ſic ſumpta* falſitas, *generica quædam cenſenda veniat nota , cunctis videlicet illis propoſitionibus adaptanda , quæ ex damnatis inferuntur & cum ipſis connexionem important , ſive damnatæ illæ ſint ut hæreticæ , ſive ut erroneæ , aut ſub alio cenſuræ gradu . . . . idque abſque præjudicio alterius notæ ſpecificæ , quæ alicui ex hujuſmodi connexis propoſitionibus poteſt competere , ut patet in propoſitione oppoſita alteri deductæ ex majori de fide , & altera naturaliter nota , quam erroneam diximus inſcribendam .*

Et paulo poſt idem auctor exponens cur Pontifices in propoſitionum damnatione, quæ aliquando æque ſunt falſæ, non de omnibus æque exprimant falſitatem, ſic habet: *Quamquam vero falſa declarari queat aliqua*

pro-

propoſitio, non inde ſequitur quod ſemper ea denominatio ſit ei tribuenda, quoties ipſius eſt propoſitionis capax. Cum enim finis primarius Apoſtolicæ Sedis in proſcribendis pravis aſſertionibus ſit, earumdem pravitatem ſufficienter patefacere, ad ipſius aſſecutionem minime neceſſarium eſt omnes formalitates ejuſdem pravitatis expendere ac exponere; ſed quandoque una aſſignatur, quandoque plures ob aliquod rationabile tunc vigens motivum, vi cujus tamen inferri non valeat, falſam *non eſſe habendam propoſitionem, quæ falſa non definitur, quod poſſit propoſitio alias cum damnata connexa, proſcribi ut* hæretica, erronea &c. *abſque prædictæ connexionis expreſſione.* Verum de falſitate damnatarum propoſitionum dicemus Articulo ſequenti.

Nonnulli addunt propoſitionem damnabilem, quam definiunt, *quæ prohiberi debet, abſtrahendo a ſpeciali cenſuræ nota qua affici poteſt.* Tribus autem de cauſis, inquiunt, propoſitio dici poteſt damnabilis. 1. quoties adeſt fundamentum ei inurendi aliquam ex ſupra recenſitis cenſuris. 2. cum certam inurit cenſuram alteri propoſitioni, quæ licet ſit falſa, non meretur tamen talem cenſuram. 3. cum oppoſitam propoſitionem licet falſam, rejicit nimis injurioſe.

Sunt & aliæ quædam notæ diverſis in cenſuris expreſſæ, ut quod propoſitio ſit arrogans, aſpera, averſiva a fide, ſuperſtitioſa &c. Verum cum illæ ſint minus uſitatæ, & ad ſupra recenſitas commode revocari poſſint, earumque notio nullam ferme patiatur difficultatem, ab ampliori enumeratione & expoſitione libenter abſtinebimus. Non inutile tamen erit nec forte injucundum, proſpectum alphabeticum hic exhibere omnium ferme cenſurarum quæ a Conciliis, SS. Pontificibus, nec non a theologicis Facultatibus fuerunt uſurpatæ. Eas ex auctore *Scrutinii* extrahemus.

1. Abrogata.
2. Acerba.
3. Æquivoca.
4. Ambigua.
5. Amphibologica.
6. Antiquata.
7. Apocripha.
8. Arrogans.
9. Aſpera.
10. Averſiva a fide, a ſuſcipienda Religione chriſtiana.
11. Anxia.
12. Blaſphema.
13. Captioſa.
14. Contumelioſa.
15. Damnata.
16. Decolorativa candoris Eccleſiæ.
17. Deducta ex cenſuralibus.
18. Denigrativa puritatis fidei.
19. Derogativa pietatis divinæ.
20. Detractiva.
21. Diverſiva a ſuſcepta Religione chriſtiana.
22. Dubia.
23. Erronea.
24. Everſiva Regnorum.
25. Falſa.
26. Hæretica.
27. Idololatrica.
28. Illuſoria Juriſdictioni eccleſiaſticę.
29. Impia.
30. Improbabilis.
31. Imprudens.
32. Infidelis.
33. Infideliter allegans verba ſacr Scripturæ.
34. Inſana.
35. Injurioſa.
36. Irreverens.
37. Magica.
38. Maledica.
39. Male ſonans.

40. Minus probabilis.
41. Miscens sacra profanis.
42. Nova.
43. Obscura.
44. Offensiva piarum aurium.
45. Periculosa in fide.
46. Periculosa in moribus.
47. Pernicioſa.
48. Præsumptuosa.
49. Prava.
50. Proxima hæresi.
51. Rebellis.
52. Restrictiva mentaliter.
53. Sapiens hæresim.
54. Satyrica.
55. Scandalosa.
56. Schismatica.
57. Scrupulosa.
58. Seditiosa.
59. Seductiva.
60. Simulativa Sacramentorum.
61. Sortilega.
62. Stulta.
63. Subsannativa Religionis christianæ.
64. Superstitiosa.
65. Suspecta de hæresi.
66. Suspensiva gravis resolutionis.
67. Temeraria.
68. Tentativa Dei.
69. Verbo Dei contraria.

Celebriores & magis usitatas harum censurarum species exposuimus: aliarum vero si quo modo potest esse utilis earum notitia, ex sola vocum interpretatione haberi potest. Satis sit hic observasse, ex his postremis nonnullas esse quæ vix aut ullatenus sint in usu; alias vero *quæ*, ut advertit Lorca 2. 2. quæst. 11. art. 12. disp. 40. 21. *si recte attendantur, potius continent notam criminis circa mores, quam notam erroris circa veritatem, & propterea secundum se non videntur ad judicium & censuram fidei pertinere... sed utcumque sit, illud est certum, nunquam has notas considerari separatas a precedentibus, quæ ad qualitatem falsitatis spectant: semper enim assertio quæ aliqua ex his censuris digna est, aliam simul habet ex parte erroris; & istæ sunt quasi circumstantiæ aggravantes.*

ARTICULUS TERTIUS.

De objecto censuræ theologicæ.

QUÆ præsenti Articulo & subsequentibus expendenda veniunt, hæc ad Tractatum de Ecclesia jure pertinent, eaque ibi ex professo evolvemus: verum cum hæc eadem exactam ingrediantur censuræ theologicæ notionem, a brevi claraque principiorum expositione hic abstinere nolumus. Itaque

Circa objectum censuræ theologicæ quinque expendemus.

I. An censura theologica cadat in ipsos præcise propositionis terminos & in ipsa verba quorum usum mere prohibeat; an vero potissimum afficiat sensum atque doctrinam verbis expressam quam damnet ac configat.

II. An damnari possint propositiones quæ in Scripturis verbis expressis aut saltem æquivalentibus reperiuntur.

III. An proscribi possint propositiones quas ad nos usque transmisit veneranda Patrum Traditio.

IV. An damnari possit propositio vera in sensu proprio & naturali.

V. Tandem an propositiones mere æquivocæ, quæque catholicum perinde

inde ac heterodoxum ſenſum exhibent, ſimpliciter & abſolute configi poſſint. Hæc totidem aſſertionibus obiter abſolvemus.

Dico itaque 1. cenſuram theologicam non cadere in ipſos præciſe propoſitionis terminos ipſaque verba, quorum uſum mere removeat: aſt afficere potiſſimum propoſitionum ſenſum, & doctrinam verbis expreſſam quam configit ac diffamat.

Probatur 1. ex conſtanti SS. Patrum doctrina: unum aut alterum eorum teſtimonium hic laudaſſe ſatis ſit. S. Hilarius Lib. 4. de Trinit. n. 14. *Intelligentia dictorum*, inquit, *ex cauſis eſt aſſumenda dicendi, quia non ſermoni res, ſed rei eſt ſermo ſubjectus*. Et S. Ambr. L. de fide: *Littera errorem non habet, apices ſine crimine ſunt, ſenſus in crimine*. Senſus ergo propoſitionis verbis ipſis expreſſus, præcipuum eſt cenſuræ theologicæ objectum, quæ proinde doctrinam diffamat, nec in mera terminorum prohibitione conſiſtit.

Probatur 2. ex ipſa ſingularum notarum notione qua conſtat eas in ſenſum & doctrinam cadere. Vide quæ hanc in rem Articulo 1. & 2. diximus.

Idipſum conſtanter docent Theologi. *Cenſura theologica*, inquit auctor *Scrutinii, eſt nota prava & maligna quæ immediate tribuitur doctrinæ*. Lorca 2. 2. quæſt. 11. diſp. 40. *Notiſſimum eſt a Theologis notari propoſitiones & dogmata quædam, quæ præter id quod falſæ ſunt, habent aliquid cenſura dignum, eo quod aliquatenus ſanæ doctrinæ adverſantur*. Addit ibidem Lorca: *Id uſu ſanctæ Inquiſitionis, & longe antea ex praxi Concilii Conſtantienſis Seſſion. 8. receptum eſt*. Ripalda diſp. 1. de ente ſupernat. ſic habet: *Cenſura theologica damnat doctrinas ∴ & in falſitate quam ſupponit notat documentum doctrinæ ad pietatem pertinentis*. Idem tradunt Cajetanus, Salmanticenſes, & alii ſupra citati.

Probatur 3. ex lato diſcrimine quod intercedit abſolutam propoſitionum damnationem inter & nudam iiſdem utendi prohibitionem. Primum, verum eſt judicium dogmaticum quod perverſam propoſitionis doctrinam diffamat: alterum vero, mera eſt diſciplinæ lex quæ non ipſam propoſitionis doctrinam reſpicit, ſed illius dumtaxat uſum prohibet. De quo conſule quæ dicta ſunt parag. 2. & 3. Articuli 1.

Dixi in aſſertione, cenſuram non cadere in ipſos præciſe terminos, in ipſa præciſe verba: nemini enim dubium quin cenſura cadat, etſi minus præcipue, in ipſa propoſitionis verba; ſiquidem, ut habet tritum illud quod ex S. Hieronymo in Epiſt. ad Damaſum refert Magiſter in 4. diſt. 13. & communis ſententia, *Ex verbis inordinate prolatis incurritur hæreſis*. Unde Apoſtolus 1. ad Timoth. 6. v. 20. in perſona Timothei ſingulos alloquens Epiſcopos, ſic habet: *Depoſitum cuſtodi, devitans profanas vocum novitates*. Et rurſus 2. ad Timoth. c. 1. *Formam habe ſanorum verborum*.

Dico 2. damnari non debere propoſitiones verbo ad verbum ex Scripturis expreſſas. Adeo videtur evidens iſta veritas, ut in ea probanda diutius immorari ſuperfluum foret: hæc quippe reverentia debetur Spiritui ſancto, qui Scripturæ propoſitiones uſurpando perpetuum determinavit earum ſenſum. Rejiciatur ergo venenoſa doctrina, at ſacrata Dei afflatu verba illæſa maneant.

Equidem cum Novatores certis quibuſdam Scripturæ vocibus aut propo-

ſitionibus abutuntur, earum uſu, aut abſolute ad tempus, aut niſi quaſdam adhibeant modificationes, prout opportunum judicaverit, Fideles interdicere poteſt Eccleſia: aſt voces illas ſimpliciter & abſolute neutiquam damnat. Sic fervente Arianorum hæreſi, nolebat S. Hilarius ea uſurpari Scripturæ verba, *Chriſtus natus ex Maria Virgine*, niſi ſimul adderentur & iſta, *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum*. Sic habet S. Doctor Lib. de Synodis numer. 70. *Nemo itaque a nobis unam ſubſtantiam negari putet, cujus idcirco ratio oſtenditur, ne negetur, ∴∴∴ Non enim audio*, Chriſtus ex Maria natus eſt, *niſi audiam*, *In principio erat Verbum*: ∴∴ *Non audiam, Sitivit, niſi audiam, Qui biberit de aqua quam dedero ei, non ſitiet in æternum* ∴∴ *Non audiam, Chriſtus mortuus eſt, niſi audiam, Reſurrexit, Nihil ſolitarium ex divinis Sacramentis ad ſuſpicionem audientium & ad occaſionem blaſphemantium proferamus* ∴∴ *non eſt una Patris & Filii neganda ſubſtantia, ſed nec irrationabiliter prædicanda.*

Quod autem diximus de propoſitionibus totidem verbis ex Scripturis extractis, id proportione ſervata, dicendum videtur de aliis propoſitionibus, quas conſtat omnino ſynonimis, aut quoad ſenſum æquivalentibus verbis ex Scriptura expreſſas eſſe. An autem verba illa vere ſint ſynonima & quoad ſenſum æquivalentia, penes eſt Eccleſiam judicare.

Dico 3. damnari etiam non debere propoſitiones ſeu terminos quos ad nos uſque velut teſſeram fidei tranſmiſit veneranda Patrum Traditio. Promptum eſſet iſtud Scripturæ, Conciliorum, SS. Patrum teſtimoniis, multiplicique ratione theologica comprobare, niſi res per ſeſe pateret. Satis ſit hic retuliſſe egregium ea de re S. Agathonis teſtimonium quod habetur Tom. 6. Concil. pag. 668. *Sanctorum Patrum teſtimoniis*, inquit ſanctus ille Pontifex in Epiſtola ad Leonem Imperatorem, *tamquam radiis ſpiritualibus Eccleſiæ catholicæ atque apoſtolicæ doctrina illuſtrata eſt*. Et rurſus in eadem epiſtola paulo antea dixerat: *Enim vero ex Patribus orthodoxæ fidei veritas claruit*.

Eximium & illud eſt S. Athanaſii Lib. de Synod. pag. 908. ubi venerandam Patrum auctoritatem eleganter commendat, ſimul & quæ adverſus eam ex abuſu & ſcandalo Hæreticorum opponi ſolent, nervoſe ſugillat: *Hi enim dicunt*, inquit, *vocabula ex ſubſtantia & conſubſtantiale ſibi non placere, & illas voces quoſdam ſcandalizaſſe, & multos conturbaſſe* ∴∴ *Quod ſi Ariani ſunt quibus iſta offenſio naſcitur, quid mirum ſi indignantur iis qui eorum hæreſim de medio tollunt? quibus verba non ſcandalum ſed dolorem afferunt. quoniam in illis trophæum de eorum hæreſi ſtatuitur. Deſinite igitur iſtiuſmodi cauſificationibus contra Patres grunnire; alioquin reſtat ut etiam cruci Domini obmurmuretis, quoniam ea Judæis ſcandalum eſt .... Cæterum quemadmodum crux mala non eſt ..... ita quoque Patrum verba mala non ſunt, ſed utilia iis qui legitime ea perlegunt, vimque in ſe continent omnis hæreſis extinguendæ, etiamſi Ariani inde rumpantur*. Quibus verbis nihil ad propoſitum noſtrum dici poteſt expreſſius. His germana ſunt illa S. Hilarii Lib. de Synodis novæ edition. pag. 1205. Idem diſerte aſtruunt Patres Concilii XV. Toletani quorum verba referuntur Tom. 6. Conc. pag. 1303.

Atque hinc colliges, voces, *homoouſion*, *Theotocos*, aliaſque ſimiles (idem dicendum de propoſitionibus) Eccleſiæ uſu ac conſtanti Patrum Traditione conſecratas, ab omni prorſus nota eximi debere.

Dixi,

Dixi, (quod obſerva) conſtanti Patrum Traditione conſecratas : neque enim apparens aut etiam vera propoſitionis ab aliquo recentiore aſſertæ conſonantia cum terminis ac vocibus unius aut alterius e SS. Patribus ſufficit ad propoſitionem ab omni cenſura eximendam .

Id ipſum conſtanter tradunt SS. Patres : Satis ſit hic unum aut alterum ea de re excribere teſtimonium.

S. Auguſtinus, Pelagianos Patrum Græcorum, ac præſertim S. Chryſoſtomi textibus abutentes, ſic revincit Lib. 1. contra Julianum cap. 6. num. 22. *Diſputans* (Chryſoſtomus) *in Eccleſia catholica, non ſe aliter intelligi putabatur : tali quæſtione nullus pulſabatur, vobis nondum ligantibus ſecurius loquebatur*. Et num. 23. compellens S. Chryſoſtomum de cujus auctoritate gloriabatur Julianus: ſic ait: *Opus eſt tua maxime ſententia, quoniam in tuis litteris iſte juvenis* (Julianus) *inveniſſe ſe putat, unde tot tantorumque Coepiſcoporum tuorum ſe arbitratur percellere & evacuare ſententias. Quod ſi vere tale aliquid inveniſſet, & quod ipſe ſentit, te ſentire claruiſſet, nunquam te unum , pace tua dixerim, tot & talibus præferre in ea cauſa poſſemus , de qua nunquam fides chriſtiana & Eccleſia catholica variavit.*

Vincentius Lyrinenſis Commonit. 1. declarans quibus conditionibus amplectendæ ſint SS. Doctorum ſententiæ, ſic habet: *Eorum dumtaxat Patrum ſententiæ conferendæ ſunt, qui in fide & communione catholica .·.·. mori feliciter meruerunt . Quibus tamen hac lege credendum eſt , ut quidquid vel plures vel omnes, uno eodemque ſenſu manifeſte, frequenter, perſeveranter , velut quodam ſibi conſentiente magiſtrorum conſilio, accipiendo , tenendo , tradendo firmaverint, id pro indubitato, certo ratoque habeatur : quidquid vero quamvis ille ſanctus & doctus, quamvis Epiſcopus , quamvis Confeſſor & Martyr , præter omnes , aut etiam contra omnes ſenſerit , id inter proprias & occultas & privatas opiniunculas, & communis, publicæ & generalis ſententiæ auctoritate ſecretum , nec cum ſummo æternæ ſalutis periculo ; juxta ſacrilegam Hæreticorum & Schiſmaticorum conſuetudinem , univerſalis dogmatis antiquitate dimiſſa, unius hominis novitium ſectemur auctorem.*

Non ergo conſenſio cum uno aut altero e ſanctis Patribus certum eſt veritatis argumentum, nec ipſa ſemper ſufficit ad propoſitionem a cenſura vindicandam : ad id requiritur ut conſenſus ille manifeſtus ſit, frequens, perſeverans, & omnium vel plurium, *velut quodam conſentiente ſibi magiſtrorum conſilio firmatus*: quod totum paucis his verbis ibidem complexus eſt Vincentius Lyrinenſis, *quod ubique, quod ſemper, quod ab omnibus*.

Et vero quemadmodum cap. 11. Commonit. 1. advertit idem Vincentius, moris ſemper fuit apud Hæreticos auctoritate & involutis nonnullorum SS. Patrum verbis, avulſis e ſerie operis, & in ſenſum alienum detortis ſuam ſtabilire doctrinam . Scilicet Patres, inquit S. Hieronymus Lib. 2. Apolog. contra Ruff. pag. 409. & ſeq. novæ edit. ante exortas hæreſes quandoque minus caute loquebantur, & Catholici in Eccleſia catholica intelligebantur; verum Hæretici aſſumptis verbis mutato ſenſu, propoſitiones in ſpeciem Patrum propoſitionibus ſimillimas proferunt : ut ergo confodiatur perverſum dogma , Eccleſia propoſitiones nonnullis Patrum propotionibus quoad verborum texturam æquivalentes damnat, ne Patrum doctrinam amittat. Ita inter cæteros illuſt. Boſſuet. Præfatione in Mandatum Paſtorale Archiepiſcopi Cameracenſis ſect. 11. pag. 176. ubi ſic habet do-

ctiſſimus Præſul: *Il doit avant toutes choſes poſer comme un principe inconteſtable, que quelque honneur que rende l'Egliſe aux Saints canoniſés, c'eſt toujours une fauſſe regle, qu'on n'oſeroit condamner ce qu'on trouve dans leurs écrits ∴∴ l'Egliſe en les canoniſant n'a pas pretendu adopter ni garentir tous leurs ſentimens ∴∴ on a condamnè dans Baius des expreſſions expreſses de S. Auguſtin dont il abuſoit.* Eas ſcilicet propoſitiones in ſenſus extraneos, atque a mente S. Doctoris prorſus alienos detorquendo, quo fiebat ut propoſitiones in ſcriptis S. Auguſtini veriſſimæ, mutato naturali earum ſenſu ex circumſtantiis locorum, temporum, perſonarum, nec non ex antecedentibus & conſequentibus in libris Novatorum evaderent falſæ ac cenſura dignæ. Ibidem concludit illuſtriſſimus auctor his verbis: *En ces occaſions on ſe donne la reſpectueuſe libertè de préferer aux Saints, non pas ſes ſentimens particuliers; mais ceux d'autres Saints, où la verite s'eſt plus purement conſervée*

Et rurſus in Scripto cui titulus: *Ecrit de feu M. Boſſuet. intitulè*, Les paſſages éclaircis contre M. de Cambray, ſic habet: *Les doctes ſcavent que les Ariens avoient des paſſages des ſiecles précedens le Concile de Nicée contre la divinitè du Fils de Dieu, auſſi apparens & en auſſi grande nombre que ceux que l'on nous objecte. Mais ſans s'étonner ni de leurs expreſſions, ni de leur ſaintetè, ni de leur nombre, l'Egliſe a ſeu diſtinguer le fond qui a toujours étè conſtant, d'avec les expreſſions qui n'ont pas toujours étè également précautionées ∴∴ avant les diſputes on peut étre beaucoup moins précautionè que depuis qu'elles ſont émues.*

Vera itaque ac omnimoda propoſitionum conſonantia quoad texturam ac ſeriem verborum, imo etiam quoad ſenſum, cum propoſitionibus unius aut alterius e SS. Patribus, non ſemper obſtat quin dictæ propoſitiones falſæ ſint & cenſura dignæ: ut ergo præfata propoſitionum conformitas certum ſit earum veritatis argumentum, eaſque a cenſura abſolvere poſſit, requiruntur inſuper nonnullæ conditiones quas hic advertere ſummopere neceſſarium eſt.

Requiritur 1. ut non in tranſcurſu dumtaxat & quaſi aliud agendo, aut ex aliorum ſententia & opinative tantum; ſed ex profeſſo & data opera, atque aſſertive ex propria mente ac doctrina, rem ipſam pertractarint. Primæ hujuſce conditionis neceſſitas ex ſeſe patet, eamque expreſſe laudant quicumque de Critices regulis egere.

Requiritur 2. ut certum ſit in præſenti materia non erraſſe Patres illos quorum auctoritate & teſtimonio firmantur dictæ propoſitiones. Iſta conſtant ex adductis mox Vincentii Lyrinenſis & S. Auguſtini teſtimoniis. Id etiam colligitur ex Concilio V. generali, cujus verba referuntur Seſſ. 5. Concilii Lateranenſis ſub Martino I. Tom. 6. Concil. Labb. pag. 271. *Super his autem*, inquiunt Patres, *in omnibus ſequimur ſanctos Patres Doctoreſque Eccleſiæ, Athanaſium, Hilarium, Baſilium, Gregorium Theologum &c. ∴∴ ſuſcipimus autem & alios ſanctos & orthodoxos Patres qui in ſancta Dei Eccleſia rectam fidem irreprehenſibilem uſque in finem prædicaverunt.*

Requiritur 3. ut horumce Patrum doctrina laudata fuerit & approbata ab Eccleſia, iique conſtanter habiti ut ſtrenui fidei defenſores circa materiam de qua agitur. Hujus generis fuere anathematiſmi S. Cyrilli adverſus Neſtorium in Concilio Epheſino approbati; dogmatica S. Leonis Epiſtola in Concilio Calcedonenſi confirmata; SS. Athanaſii, Hilarii, Baſilii, utriuſque

que Gregorii, Ambroſii, Auguſtini opera, in cauſa Origenis & trium Capitulorum, a Concilio V. generali comprobata. Citra ſpecialem hanc Eccleſiæ approbationem nullus eſt, etiam e doctioribus & ſanctioribus Eccleſiæ Patribus, qui, pro humana conditione, errare non potuerit; nullus de quo cum S. Auguſtino Epiſt. 82. ad S. Hieronymum alias 19. n. 13. dici non poſſit ac debeat: *Ego enim fateor charitati tuæ, ſolis eis Scripturarum Libris, qui Canonici appellantur, didici hunc timorem honoremque deferre, ut nullum eorum auctorem ſcribendo aliquid erraſſe firmiſſime credam. Ac ſi aliquid in eis offendero litteris, quod contrarium videatur veritati; nihil aliud quam vel mendoſum eſſe codicem, vel interpretem non aſſecutum eſſe quod dictum eſt, vel me minime intellexiſſe, non ambigam. Alios autem ita lego, ut quantalibet ſanctitate doctrinaque præpolleant, non ideo verum putem, quia ipſi ita ſenſerunt; ſed quia mihi vel per illos auctores canonicos, vel probabili ratione, quod a vero non abhorreat, perſuadere potuerunt.* Hinc Concilium Tridentinum Seſſ. 4. tradit, non ex unius aut alterius, ſed ex unanimi dumtaxat SS. Patrum teſtimonio, certum ac indubitatum eruiargumentum ad ſtabiliendum dogma, aut errorem impugnandum.

Requiritur 4. ut propoſitiones aut verba ex Patribus extracta eo ipſo intelligantur ſenſu quo a Patribus uſurpata fuerunt. Conditionem hanc exigit S. Hieronymus Lib. 2. Apolog. jam citatæ contra Ruffinum pag. 409. & 411. novæ edit. eaque ratione ſanctos Patres qui ante Arianorum tempora ſcripſerant, & quorum teſtimoniis abutebantur Ariani, vindicat S. Doctor: *Fieri enim poteſt*, inquit, *ut vel ſimpliciter erraverint, vel alio ſenſu ſcripſerint, vel a Librariis imperitis eorum paulatim ſcripta corrupta ſint, vel certe antequam in Alexandria tamquam dæmonium meridianum Arius naſceretur, innocenter quædam & minus caute locuti ſint, & quæ non poſſint perverſorum hominum calumniam declinare.*

Requiritur tandem 5. ut dictarum propoſitionum ſenſus ex circumſtantiis locorum, temporum, perſonarum &c. aut ex antecedentibus & conſequentibus immutatus non fuerit: exceptis enim verbis & propoſitionibus veneranda Scripturarum auctoritate, aut conſtanti Patrum Traditione conſecratis, in quibus Scripturæ & Traditionis uſus ſuperior eſt, ac proinde cuilibet alteri, in his quæ Religionem ſpectant, prævalere debet, aliæ verba, aliæ propoſitiones, ut mox dicemus, uſu conſtanti & univerſali, qui eſt ſumma acceptionis terminorum regula, quoad ſenſum mutari poſſunt: ſicque certæ quædam propoſitiones a SS. Patribus innoxie ac catholice aſſertæ, poſtmodum uſu conſtanti ad pravum ſenſum deductæ, falſæ evadere poſſunt ac cenſura dignæ; tuncque ab Eccleſia merito damnantur: in proſcribendis enim propoſitionibus, non ad eum quem olim ſenſum habuerint propoſitiones, attendit Eccleſia; ſed ad eum quem hic & nunc obtinent. Verum (quod obſerva) non eadem tunc remanet, ut ſupra diximus, propoſitio formaliter, ſeu quoad ſenſum; ſed materialiter dumtaxat, ſeu mere quoad ipſos terminos ipſaque verba.

Quod autem exceptis propoſitionibus Scripturæ uſu aut conſtanti Patrum Traditione conſecratis, aliæ quoad ſenſum mutari poſſint, univerſali ſcilicet uſu, atque adeo ex ſanis & catholicis evadere poſſint falſæ & heterodoxæ.

Conſtat 1. variis exemplis ex Hiſtoria eccleſiaſtica petitis, quibus pa-

tet certas quaſdam propoſitiones variis temporibus diverſam ſortem tuliſſe; adeo ut uno tempore approbatæ, altero vero improbatæ ac rejectæ. Satis ſit hic indicaſſe voces iſtas, *homo deifer*, *homo deificatus*, *homo dominicus*, a SS. Athanaſio, Gregorio Nazianzeno, Auguſtino &c. ante exortam Neſtorii hæreſim innoxie ac catholice non ſemel uſurpatas: jam vero periculoſæ eſſent & cenſura dignæ, quod Neſtorianum errorem aut involvant, aut non ſatis excludant. Quin & ipſe S. Auguſtinus voces iſtas, *homo dominicus*, quibus quandoque uſus fuerat, poſtmodum in Libris Retractationum damnat ac rejicit.

Conſtat 2. ex ſacra Facultate Pariſienſi, quæ ann. 1696. quatuor proſcripſit propoſitiones extractas ex Lib. cui titulus, *La myſtique citè de Dieu &c.* in quibus aſſerebatur Angelos & Sanctos beatam Virginem adoraſſe: in eo autem præcipue fundatur dicta cenſura, quod licet adorationis nomine quandoque in Scripturis & nonnullis SS. Patribus uſurpetur pro honore creaturis debito, jam tamen ex Eccleſiæ uſu terminus ille uſurpatur ad ſignificandum ſupremum cultum ſoli Deo debitum. En cenſuræ Pariſienſis verba: *Licet adorationis nomen æquivoce ſumatur, & aliquando in Scripturis & nonnullis SS. Patribus pro honore creaturis debito uſurpetur, tamen cum ex Eccleſiæ uſu terminus ille uſurpari debeat ad ſignificandum ſupremum cultum ſoli Deo debitum, nec poſſit ſine periculo ſcandali creaturis communicari; hæ propoſitiones, quatenus eodem adorationis termino cultum exprimunt exhibitum vel exhibendum Beatiſſimæ Virgini, quo ipſi Deo exhibitus ab auctore exprimitur, ſcandaloſæ ſunt & in errorem inducentes; quatenus autem ſanctiſſimam Virginem adoratam ab Angelis ſtatim ut ipſi creati ſunt, & ſtatim atque ipſa nata eſt, tum etiam adoratam in throno Altiſſimi, reſpective temerariæ ſunt & falſæ.* Judice ergo ſacra Facultate Pariſienſi, vox ex ſeſe ad varios ſenſus indifferens, ad unum præ alio ex Eccleſiæ uſu determinari poteſt.

Conſtat 3. quia proprius ac naturalis propoſitionum ſenſus plurimum dependet ex conſtanti ac generali uſu, qui eſt ſumma acceptionis terminorum regula, juxta illud Poetæ, *Quem penes arbitrium eſt & jus, & norma loquendi*: ergo in his propoſitionibus quæ nec Scripturæ, nec Traditionis auctoritate firmatæ ſunt, proprius earum ſenſus communi ac diuturno uſu mutari poteſt, & ad ſignificandam rem omnino oppoſitam transferri.

Eamdem veritatem tradunt plerique e recentioribus: inſtar omnium ſatis ſit hic retuliſſe teſtimonium auctoris Libri cui titulus, *De la perpetuitè de la foi*. Tom. 3. pag. 29. ubi hæc habentur: *A quoi penſe M. Claude quand il a mis au rang de ſes principales preuves contre la preſence réelle, la remarque qu'il fait que les Peres nous diſent que ce ſont des types, des images, des figures .:.: Car comme il y a de ces mots que l'héreſie de Sacramentaires a rendu odieux, c'eſt une eſpece d'infidelitè de rendre un mot qui n'étoit point odieux du tents des Peres, & qui excitoit l'idée entiere de tout ce qui eſt contenu dans ce myſtere, par un mot qui n'ayant que le méme ſens ſelon le ſon, n'eſt plus le méme ſelon le ſens.* Immutatis ergo ipſis propoſitionis terminis, mutari poteſt pro diverſitate circumſtantiarum ipſius ſenſus.

Ex dictis itaque patet prætenſam propoſitionum conſonantiam quoad verba, imo quoad ſenſum, cum propoſitionibus unius aut alterius e SS. Patribus, non poſſe ſemper eam a cenſura eximere.

Dico

Dicō 4. nullatenus posse damnari propositionem in sensu proprio & naturali veram, nec ullo affectam vitio intrinseco.

Antequam probetur assertio, observa 1. terminorum ac propositionum sensum ex triplici potissimum capite colligi. 1. ex usu constanti & universali; ipse enim, ut mox diximus, summa est acceptionis terminorum regula. 2. ex antecedentibus & consequentibus: namque licet termini frequenti usu ad certam significationem determinentur, attamen dum sibi adhærent varias patiuntur notiones, diversosque sensus exhibere possunt; ad unum autem præ cæteris determinantur per antecedentia & consequentia. 3. ex intentione auctoris nota & constanti: etenim termini ita ab usu dependent, ut tamen liberæ auctoris acceptioni subjici possint: unde fit, ut tradit S. Ambrosius Epist. 48. *quod sermonem dubium mens non dubia obumbret & defendat a lapsu*. Et ut habetur cap. *Intelligentia*. Extra. De verborum significatione. *Verba sunt intelligenda, non secundum quod sonant, sed secundum mentem proferentis*.

Observa 2. ex his sequi duplicem posse distingui propositionis cujuslibet sensum; grammaticalem nempe seu rigorosum, & proprium, id est, naturalem. Sensus grammaticalis seu rigorosus, quem nonnulli absolutum appellant, reperitur ex terminis in se sumptis, abstrahendo a quolibet alio respectu; & hic sensus a proprio & naturali non raro plane diversus est: sensus proprius & naturalis, quique dicitur relativus & obvius, deducitur ex tribus mox recensitis, scilicet, 1. ex valore, seu vi & significatione terminorum communi & ordinario usu determinata. 2. ex antecedentibus & consequentibus. 3. ex nota ac manifesta auctoris intentione, seu, quod idem est, sensus proprius & naturalis verborum dijudicatur ex circumstantiis loci, temporis, causæ, antecedentium & consequentium, atque scopi quem auctor sibi proponit dum hæc verba usurpat.

Observa 3. in propositionibus modalibus duo sedulo esse distinguenda; dictum scilicet, & modum: dictum, est id quod enuntiat propositio: modus autem est ipsa ratio, seu modus quo aliquid enuntiatur: porro, ut antea advertimus ubi de propositione temeraria, fieri potest ut propositio vera ratione dicti, falsa sit ac vitiosa ratione modi ac proinde censuræ obnoxia. His præmissis

Probatur 1. assertio ex constanti ac perpetuo Ecclesiæ usu, quo manifeste patet propositiones in sensu obvio, proprio & naturali veras ac sanas nusquam proscriptas fuisse, etsi iis abuterentur Novatores: unde S. Aug. Lib. 2. de lib. arb. cap. 16. *Manifestum est*, inquit, *non rem ullam, cum ea quisque male utitur, sed ipsum male utentem esse arguendum*. Et Serm. 50. alias de diversis 15. *Dementia est, crimen male utentium, in res ipsas transferre*. Quod si tamen Novatorum abusus eo usque procederet, ut tandem perverteretur propositionum sensus (quod nusquam posse contingere in propositionibus Scripturæ aut Traditionis usu consecratis, supra diximus) equidem possent damnari prædictæ propositiones: verum tunc essent equidem eædem materialiter, sed formaliter diversæ.

II. Idem probatur ex egregiis illis ac magnificis verbis quibus SS. Patres, præsertim vero sanctus Aug. honorem, obsequium, reverentiam, aliaque officia veritati debita prosequuntur. *Quisquis bonus, verusque Chri-*

Christianus est, inquit S. Doctor Lib. 2. de doctrin. christ. cap. 18. *Domini sui esse intelligat: ubicumque invenerit veritatem*. Et in Epist. ad Galat. n. 4. *Veritas propter seipsam diligenda est, non propter hominem*. Rursus ibid. n. 6. *Quidquid veritatis invenitur in homine, non est ab homine, sed a Deo*. Et Lib. de mendac. cap. 7. *Aut si est bonum aliquod æternum quod non complectatur veritas, non erit verum: & ideo nec bonum erit, quia falsum erit. Ut autem animus corpori, ita etiam veritas ipsi animo præponenda est: ut eam non solum magis quam corpus, sed etiam magis quam seipsum appetat animus*. Ast qua ratione hæc stare possent, si propositio in sensu obvio, proprio & naturali vera ac sana, proscribi posset ac diffamari?

III. Idem colligitur ex communi Theologorum doctrina.

Suarez disput. 19. de fide sect. 2. num. 1. *Damnabilis propositio*, inquit, *in Theologia dicitur, quæ non solum falsa est in latitudine humanæ opinionis, sed etiam aliqua speciali censura ∴∴ digna est. Nam propositio vera, ut per se notum est, non potest esse damnabilis: omnis ergo propositio damnabilis falsa esse supponitur, & aliquid additur ultra communem gradum falsitatis: nam idcirco specialiter damnabilis esse dicitur*.

Auctor *Scrutinii* c. 7. art. 10. n. 18. sic habet: *Discrimen est inter propositionem damnatam, & probibitam, quod hæc possit esse vera, licet sit vetitum illam propugnare ob aliquam rationabilem causam; non autem illa, cujus falsitas ex ipsamet damnatione absque alia expressione innotescit*. Et paulo post, *Damnatio pronuntiat falsitatem doctrinæ nocivam fidei ∴∴ quæ nullo tempore in Ecclesia admitti debet*. Rursus ibid. numer. 27. loquens de propositionibus Baji, sic habet: *Eo ipso quod unaquæque earum damnetur simul ac probibeatur, non damnatio, quæ per se falsitatem supponit ∴∴ ex prohibitione limitari debet, quæ indifferenter adaptari valet ad propositiones, quæ omnino, ut falsæ, & quæ interdicuntur, ut sub aliquo præponderanti sensu falsæ, esto sub aliquo possint sane interpretari ac intelligi: sed e contra prohibitio ex damnatione debet indifferentiæ determinationem desumere*.

Steyaert disquisit. brevi quæ reperitur inter Opuscula Tom. 1. pag. 179. quærit *an propositiones damnatæ a summis Pontificibus in Luthero, vel Bajo, item Molinos, aliisque ∴∴ possint non obstante hac damnatione adhuc esse veræ*. Respondet negative, idque multis probat: demum concludit, *maximi periculi futurum esse, si invaluerit hæc opinio, posse propositionum veritatem consistere cum damnatione supradicta: non enim agitur de raris quibusdam, & forte non magnopere perniciosis; de omnibus idem est quantum ad censuram Pontificum attinet. Cum enim hæc non determinet, quænam sit ex omnibus hæretica, quænam erronea, quænam tantum scandalosa, temeraria, aut piarum aurium offensiva; liberum est (quantum est ex vi istius censuræ) de qualibet in particulari, credere tantum esse scandalosam, temerariam &c. atque ita, si credatur simul talis censura non excludere veritatem, de qualibet credere licebit veram esse; neque ex ulla licebit in Theologia argumentari ad veritatem aliquam catholicam astruendam, vel falsitatem convincendam. Argumentum frivolum erit quod sic instituatur contra thesim aliquam, Ex thesi ista sequeretur veritas talis propositionis Lutheranæ, Bajanæ, vel Molinosisticæ; ergo thesis non est vera. Idemque, ut ostensum fuit, usu veniet propositionibus moralibus condemnatis. Quæ omnia quantæ perniciei futura sint in Schola catholica, imo Ecclesia, nemo cordatus non videt, imo horret*. Hæc Steyaert, quibus eruditus ille Theologus non solum

lum docet, sed & invicte probat absurdum esse simul & summè perniciosum asserere, damnari posse propositiones exacte veras.

Dupin in opere cui titulus, *Traitè de la doctrine chrétienne*. Lib. 1. cap. 22. pag. 711. expresse asserit: *Toutes les notes supposent la fausseté de la proposition censurée .... la fausseté des propositions contraires a la Religion est assez désignée par les autres qualifications qui supposent la fausseté.*

Denique, ut cæteros sileam, idem sæpius variis in locis inculcat illustriss. Bossuet. præsertim vero citata defens. Cleri Gallic. part. 1. Lib. 3. cap. 13. ubi diserte docet notas etiam *temerarii, male sonantis, piarum aurium offensivę &c.* non posse cum veritate consistere: quia scilicet, inquit, vera pietas cum veritate & Traditione conjuncta est; ac proinde procul abest scandali aut offensæ pietatis suspicio ab ea doctrina, quæ vera est ac Traditioni conformis.

IV. Ut indicat Steyaert loco mox laudato, eodem modo ratiocinandum de veritate in ordine ad censuram, ac de falsitate in ordine ad approbationem: atqui nullo in casu, nulla de causa falsitatem laudare ac approbare licet; ergo pariter nulla de causa licitum est veritatem diffamare ac nota configere, quantumque gravis sit ac immanis Novatorum abusus.

V. Ut ibidem affirmat idem Steyaert, *Nemo non videt quanti periculi sit futurum, si semel invaluerit hæc opinio.* Varia sequerentur incommoda: satis sit istud, quod sane gravissimum est, retulisse. Sequeretur nempe pro diversitate temporum varias ac contradictorias condi posse definitiones: nimirum certo tempore approbaretur propositio, quæ postmodum, immutato ejus sensu, ob abusus aliaque vitia mere extrinseca notaretur, diffamaretur: at istud quam sit absurdum nemo non intelligit, quo semel posito infirmum omnino redderetur ac nullius plane roboris invictum istud illustriss. Bossuetii adversus Lutheranos & Calvinistas argumentum, ex variis eorum ac pugnantibus inter se fidei definitionibus deductum.

VI. Natura, objectum, & finis censuræ theologicæ aperte demonstrant, propositiones in sensu proprio & naturali exacte veras non posse censura configi.

Natura censuræ. Siquidem ex dictis & probatis Articulo 1. & alibi passim, censura theologica est *nota injusta malæ doctrinæ quæ sit aliquo modo fidei nociva*: non ergo cadere potest in propositiones exacte veras. Idem demonstrant quæ diximus de singulis sigillatim notis.

Objectum censuræ. Namque censuræ theologicæ objectum est propositionis sensus; igitur notata propositione vera, veritas notaretur, diffamaretur, damnaretur: ast quis usquam ita desipuerit ut asserat, veritatem, quæ a Deo est, & in Deum ordinatur, notari posse, diffamari, damnari?

Finis tandem censuræ. Censura etenim essentialiter ordinatur ad depositum fidei custodiendum, ad tuendam veritatem, confodiendum errorem; verbo dicam, eo unice tendit censura, ut vincatur error, triumphet veritas, seu, quod idem est, ut veritas errori prævaleat: qua porro ratione finem illum posset assequi censura, si vera ac sana perstringeretur propositio?

VII.

VII. Tandem idem demonſtat judicii quo theologica fertur cenſura, a mera terminorum prohibitione diſcrepantia: in eo ſcilicet præcipue poſita, ut mox ex Panormo advertimus, quod illa, non iſta falſitatem per ſe ſupponat; unde res etiam optimæ quandoque ad tempus prohiberi, nuſquam autem abſolute damnari poſſunt.

Nec a noſtra niſi voce tenus differunt ſententia quidam Theologi, qui propoſitionem veram damnationi videntur ſubjicere. Scilicet eorum nonnulli, ut Vaſquez, loquuntur de propoſitione quæ dum veritatem exprimeret, acerbius contrariam opinionem damnaret. Sit in exemplum hæc propoſitio, quam in medium adducit ipſemet Vaſquez, Semipelagianum eſt dicere Chriſtum non mortuum eſſe pro omnibus hominibus. Etſi enim verum eſſet Chriſtum mortuum non eſſe pro omnibus hominibus, nihilominus tamen injuſte ut hæreſis traduceretur contraria opinio; igitur cum acerbior hæc nota propoſitionem ingrediatur, & ad illius ſenſum pertineat, eam inter falſas recenſere cogit, legitimumque præbet cenſuræ fundamentum. Cæterum tantum abeſt ut nobis adverſetur Vaſquez, quin potius noſtræ ſententiæ omnino favet: expreſſe enim docet 2. 2. diſput. 190. *non licere aſſerere ſententias communes & veras a Pontificibus fuiſſe damnatas.* Eadem ratione ſolvi debet quod ex Cardin. Toleto a nonnullis objici ſolet; aſſerit enim ibidem Vaſquez, *ſenſum hujus damnationis cum Cardinali Toleto contuliſſe .·. eumque ſenſum prædictum Cardinalem probaſſe.*

Alii, ut Gerſonius, agunt de propoſitione apparenter & in grammaticali verborum ſenſu dumtaxat vera, cum tamen falſa ſit in proprio & naturali ſenſu, dum attenditur ad certam auctoris intentionem, ad antecedentia & conſequentia, &c. Sic iſta Vviclefi propoſitio, Eccleſia una eſt, ſicut unus eſt prædeſtinatorum cætus: hæc quippe vera eſt ſi ſolis inhæreamus terminis, qui unice ſimilitudinem & comparationem exprimunt; aſt habita ratione illius defenſorum prorſus hæretica eſt, cum Eccleſiam ex ſolis prædeſtinatis conſtare velint.

Cæteri, ut Canus, contendunt, quaſdam propoſitiones in ſe veras ſed durius expreſſas, idiotis & ſimplicibus quandoque ſcandalum afferre, ac proinde legitime poſſe damnari. Verum minus appoſite ad ſua principia loquitur Canus: vult enim ad cenſuram infligendam ut habeatur ratio aurium peritarum & prudentium; notam autem talibus propoſitionibus inuri poſſe concedit eo quod infirmis & idiotis ſcandalum præbeant. Igitur veritas illæſa ſemper manere debet; aſt, ipſa in tuto, legitime carpitur imprudentia proferentis propoſitionem incongrue, odioſe, & durius expreſſam.

Adde Canum equidem contendere quaſdam propoſitiones in ſe veras poſſe ſcandalum parere: *Ipſa veritas*, inquit Melchior Canus Lib. 11. de Locis theol. cap. 11. *quandoque affert ſcandalum idiotis & ſimplicibus*; at nullibi aſſerit auctor ille propoſitiones hujuſmodi poſſe judicio dogmatico damnari: ut enim tali judicio notari poſſent, neceſſum foret ipſas per ſe & ex natura ſua ſcandalum creare: porro, ut mox ex illuſtr. Boſſuet. vidimus, & ex ſeſe patet, veritas per ſe ſcandalum parere nequit: & vero, ut ratiocinatur Steyaert loco mox citato, *Veritas nuſquam ſcandaloſa & in praxi perniciosa erit* (ex ſeſe) *niſi cum falſitas e contra in praxi ſalutaris, & ut ita dicam ædificativa fuerit.*

Quæ-

Quæres: an propoſitiones mere æquivocæ damnari poſſint.

Reſp. 1. cum Suarez, propoſitiones improprie æquivocas, quod ſcilicet proprius, qui ſolum eſt attendendus earum ſenſus pravus aperte ſit, licet improprius ſanus ſit merito damnari poſſe. Accommodatum habemus de hac propoſitione exemplum, *chriſtus quotidie peccat*, quam, uti ſupra advertimus, Concilium Baſileenſe Seſſ. 22. ut erroneam damnat, quia in proprio ſenſu falſa eſt, & ſolum in metaphorico vera, intelligendo Chriſtum non in ſe, ſed in ſuis membris quotidie peccare.

Reſp. 2. cum Panormo cap. 7. *Scrutinii* art. 2. n. 9. propoſitiones æquivocas, quæ duplicem involvunt ſenſum, quorum quilibet ita ſit proprius, ut neuter alteri ſit præferendus, & quidem nedum in ſeipſis ſpectatis, ſed etiam attento earumdem uſu, ac etiam omnibus conſideratis circumſtantiis, Reſpondeo, inquam, hujuſmodi propoſitiones non eſſe in rigore damnandas, niſi ex proferentium, vel operum, aut Librorum in quibus extant, qualitatibus, innoteſcat eas in pravo ſenſu prolatas aut ſcriptas. Id ipſum manifeſte indicat cenſuræ theologicæ notio, quæ nonniſi in pravum doctrinæ ſenſum cadere poteſt.

Reſp. 3. cum eodem Panormo, cenſura theologica notari poſſe propoſitiones æquivocas, quæ etſi proprie capaces ſint utriuſque ſenſus, ſani & pravi, attamen ſenſum pravum prævalentem involvunt; ſive quod verba earumdem majori cum proprietate exprimant ſenſum pravum quam ſanum, ſive ob extrinſecas circumſtantias, præciſa proferentium conditione, ut patet in propoſitione, *Unus de Trinitate eſt crucifixus*.

ARTICULUS QUARTUS.

De modo ferendi cenſuras theologicas.

TRiplici modo damnari poſſunt dogmaticæ propoſitiones. Primus eſt cum propoſitiones ſigillatim referuntur, iiſque ſingulis debita apponitur cenſura. Plura extant hujuſmodi damnationis exempla, in Conciliis, decretis ſummorum Pontificum, Actis Cleri Gallicani &c. ſufficiat Bulla adverſus quinque Janſenii Propoſitiones ab Innocentio X. latas; hac enim ſeorſim nota inuruntur ſingulis propoſitionibus. Porro hic modus propoſitiones damnandi eſt ſane clarior, ſed & difficilior; operoſa enim eſt diſcuſſio & determinatio gradus erroris quem quælibet meretur propoſitio.

Secundus modus cenſuram ferendi theologicam, eſt cum nulla relata propoſitione integer damnatur liber ut venenoſus, atque Chriſtianis nocivus. Ita Synodus Nicæna librum Arii, qui inſcribitur *Thalia* prohibuit.

Tertius modus, inter duos præcedentes medius, propoſitiones quidem ſigillatim refert, aſt notas ſingulis non applicat, ſed in unum congeſtas, propoſitionibus *reſpective* convenire aſſerit. Hic modus multoties uſurpatus fuit in Eccleſia: ſic in Concilio V. generali errores Origenis, Neſtorianorum & Eutychianorum; propoſitiones Abaelardi in Sueſſionenſi Synodo, & in Rhemenſi Gilberti dogmata, in Conſtantienſi Concilio Wvicleſi & Joannis Hus ſententiæ in globo & reſpective proſcribuntur; ſic etiam variæ propoſitiones a ſummis Pontificibus *in globo* damnatæ in Luthero

Bajo,

Bajo, Molinos, &c. eadem propositiones generatim configendi ratio a Clero Gallicano, & S. Facultate Paris. passim observata fuit. Hic modus propositiones profligandi eo frequentior est, quo facilior, dum scopum damnationis attingit: vult enim Ecclesia notando propositiones, Fideles avertere a venenosis fontibus unde possint virus incaute propinare: ast dum in globo & respective damnantur propositiones, certo novit quisque Fidelis eas esse pernicioſas, fidei aliquo modo nocivas, quod sufficit ut eas aversetur, nec ullam ex iis admittat.

Idipsum Præsules Gallicani in sua ad Regem epistola an. 1728. luculenter docent his verbis: *Censure generale* (in globo) *n'est ni vague, ni ambigue, ni équivoque .·.·. Ce jugement est clair jusqu'à un certain degrè: il apprend clairement .·.·. & il assure les Fideles que les propositions condamnées sont dangereuses dans la foi, qu'elles renferment quelque venin, qu'elles s'ecartent en quelque cose de la veritè catholique .·.·. Cette lumiere est suffisante pour le Chrétien qui est docile.* Nihil certe expressius. Hanc in rem adducunt iidem Præsules disertum doctissimi Bossuetii textum Lib. 15. Variat. numer. 158. idque rursus confirmant egregio S. August. testimonio Lib. de hæresib. cap. 88. *Quid contra ista sentiat Ecclesia catholica .·.·. superfluo quæritur. Cum propter hoc scire sufficiat Ecclesiam contra ista sentire, nec aliquid horum in fidem quemquam debere recipere .·.·. multum adjuvat cor fidele, nosse quid credendum non sit.*

Particula autem, *respective*, quæ reperitur in decretis in quibus propositiones in globo damnantur duo significat. Primum, nullam esse notam ex assignatis quæ non alicui saltem competat propositioni: est enim Spiritus qui dogmaticis Ecclesiæ judiciis præest, est inquam, Spiritus, & prudentiæ, quæ pœnam non infligit vanam & inanem; justitiæ, quæ modum pœnæ nec minuere nec excedere debet. Secundum, nullam esse ex propositionibus quæ aliquam non mereatur notam, quia idem Spiritus veritatem tuetur, nec immunem ab omni labe propositionem cum reis, fœdis & pernicioſis miscere potest aut sinit. Hæc duo certa manent vi decreti dogmatici; hæc duo definit Ecclesia tali decreto; *hæc* duo quisque firmiter tenere debet. Tertium autem, nempe quæ nota singulis competat propositionibus, obscurum est, sed nec absolute requisitum ut sana servetur doctrina, perversaque vitetur.

ARTICULUS QUINTUS.

De auctoritate necessaria ad ferendam censuram theologicam.

DUplex distingui potest & debet sententia theologicam ferens censuram: una quæ doctrinalis dicitur, & est eorum qui licet nulla fruantur auctoritate cœlitus sibi commissa ad servandam fidei integritatem, nihilominus tamen varias notant propositiones, quarum virus discernunt eo facilius, quo peritiores habentur & sunt. Talis sententia doctrinalis a Doctoribus Theologis profertur; elucet autem maxime in censuris a sacris Facultatibus latis, cum emanet a cœtu peritorum mutuo sibi lumine mutuaque prudentia faventium.

Altera, quæ propositionibus theologicas inurit notas sententia, judi-

cialis

cialis appellatur: ipsius auctores Episcopi, quos Spiritus sanctus posuit regere Ecclesiam Dei, & dedit Fidelibus Pastores & Doctores ut non circumferantur omni vento doctrinæ; unde ipsis pro munere competit depositum fidei servare, veritatem tueri, errores profligare.

Censuras autem theologicas pro jure suo ferunt Episcopi, sive in Conciliis, sive extra Concilium, sive conjunctim, sive divisim, & unusquisque in sua Diœcesi: at infallibilis non est eorum sententia, nisi emanet a Corpore Episcoporum congregato aut dispersо: quia soli Præsulum collegio promissa legitur Spiritus veritatis assistentia: verum hæc alias, dum scilicet Tractatum de Ecclesia aggrediemur.

Supersunt adhuc quædam gravissimæ difficultates elucidandæ circa naturam, objectum & proprietates censurarum theologicarum; præsertim si illæ ferantur *in globo*, aut notas inurant hæresi inferiores: verum ad talium solutionem nodorum principia passim in iis quæ diximus, & maxime Paragraphis 2. & 3. Articuli primi occurrunt: cætera ex Tractatu de Ecclesia repetenda venient.

Si quid autem incautis nobis & imprudentibus forte excidit Ecclesiæ doctrinæ minus congruens, istud pro non dicto & revocato libentissime habemus.

FINIS.

Bayerische
Staatsbibliothek
München

Warszawa
Biblioteka Uniwersytecka

München
Staatsbibliothek

Bibliothèque
Universitaire
Montpellier

Bibliotheca
Augustana
Hauptabteilung

BSB Bayerische StaatsBibliothek

MDZ Münchener DigitalisierungsZentrum Digitale Bibliothek

Tournély, Honoré

Praelectiones Theologicae, De Angelis, De Opere Sex Dierum & De Locis Theologicis

Venetiis 1746

4 Dogm. 561 a-2,1/2
urn:nbn:de:bvb:12-bsb10351214-0